

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ, ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια:

Ευφροσύνη Δήμα

«Η εκπαιδευτική πορεία των μαθητών με μεταναστευτική προέλευση μετά την υποχρεωτική εκπαίδευση. Η περίπτωση του 2^{ου} Διαπολιτισμικού Γυμνασίου Ιωαννίνων»

Επιβλέπων καθηγητής:

Αθανάσιος Ε. Γκότοβος, Καθηγητής

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

2012

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ Κ. ΔΗΜΑ

**«Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΜΕ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ
2^{ΟΥ} ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ»**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

που υποβλήθηκε στο πλαίσιο του ΠΜΣ «Επιστήμες της Αγωγής»

του Τομέα Παιδαγωγικής

του Τμήματος Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας

της Φιλοσοφικής Σχολής

του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Επιβλέπων Καθηγητής: *Αθανάσιος Ε. Γκότοβος, Καθηγητής του Τμήματος ΦΠΨ*

Εξεταστική Επιτροπή:

- 1. Αθανάσιος Ε. Γκότοβος, Καθηγητής του Τμήματος ΦΠΨ*
- 2. Παναγιώτης Παπακωνσταντίνου, Καθηγητής του Τμήματος ΦΠΨ*
- 3. Ελένη Σιάνου – Κύργιου, Καθηγήτρια Τμήματος ΦΠΨ*

Ιωάννινα

2012

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	8
----------------------	----------

Α΄ ΜΕΡΟΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΟΛΥ-ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

1.1. Ιστορική ανασκόπηση της ελληνικής μετανάστευσης.....	12
1.2. Η Ελλάδα ως χώρα υποδοχής αλλοδαπών μεταναστών και παλιννοστούτων.....	15

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΠΟΛΥ-ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ.....

2.1. Μοντέλα εκπαίδευσης στις πολύ-πολιτισμικές κοινωνίες.....	28
2.1.1. Το μοντέλο της αφομοίωσης.....	28
2.1.2. Το μοντέλο της ενσωμάτωσης.....	30
2.1.3. Η πολυπολιτισμική εκπαίδευση.....	31
2.1.4. Το αντιρατσιστικό μοντέλο.....	33
2.1.5. Η διαπολιτισμική εκπαίδευση.....	36
2.2. Το κοινωνικό προφίλ των αλλοδαπών οικογενειών στον ελληνικό χώρο.....	42
2.3. Το κοινωνικό προφίλ των παλιννοστούτων οικογενειών στον ελληνικό χώρο.....	54

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΜΕ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ.....

3.1. Παράγοντες που επηρεάζουν την εκπαιδευτική πορεία των μαθητών με μεταναστευτική βιογραφία.....	64
3.1.1. Ατομικά χαρακτηριστικά.....	69
3.1.2. Οικογενειακό περιβάλλον.....	74

3.1.2.1. Ο ρόλος της μητρικής γλώσσας στην ένταξη των μαθητών με μεταναστευτική εμπειρία.....	78
3.1.3. Σχολικό περιβάλλον.....	81
3.1.3.1. Εκπαίδευση μεταναστών μαθητών και ρατσιστικά φαινόμενα.....	84
3.2. Μαθητές με μεταναστευτική βιογραφία: ποσοτικά στοιχεία.....	87

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ.....98

4.1. Η εκπαιδευτική πολιτική για τους μαθητές με μεταναστευτική προέλευση κατά τη διάρκεια του 1970.....	100
4.2. Η εκπαιδευτική πολιτική για τους μαθητές με μεταναστευτική προέλευση: Περίοδος (1980 - 1996).....	102
4.3. Η εκπαιδευτική πολιτική για τους μαθητές με μεταναστευτική προέλευση: Περίοδος (1996-2010).....	104

Β΄ ΜΕΡΟΣ: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....110

5.1. Η αναγκαιότητα της έρευνας.....	110
5.2. Ο σκοπός και οι στόχοι της έρευνας.....	111
5.3. Τα ερευνητικά ερωτήματα.....	113
5.4. Η μεθοδολογία της έρευνας.....	115
5.4.1. Η μέθοδος.....	115
5.4.2. Η δειγματοληψία.....	117
5.4.3. Η συνέντευξη.....	118
5.4.4. Τρόπος ανάλυσης του υλικού της έρευνας.....	121

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ.....123

6.1. Περιγραφή του ερευνητικού υλικού.....	123
6.2. Παρουσίαση των ευρημάτων της έρευνας.....	127
6.2.1. Ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα.....	127
6.2.1.1. Προσδοκίες των μεταναστών μαθητών/τριών από την ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα.....	127
6.2.1.2. Εκπλήρωση των προσδοκιών των μαθητών με μεταναστευτικό υπόβαθρο σε συνάρτηση με την εκπαιδευτική τους πορεία.....	134
6.2.1.3. Προσδοκίες των γονέων των μεταναστών μαθητών/τριών.....	140
6.2.1.4. Εκπλήρωση των προσδοκιών των γονέων των μεταναστών μαθητών/τριών.....	142
6.2.1.5. Σχέδια των μαθητών με μεταναστευτική βιογραφία για το μέλλον τους.....	143
6.2.2. Εκπαιδευτική πορεία των μεταναστών μαθητών/τριών.....	146
6.2.2.1. Η εκπαιδευτική πορεία των μαθητών/τριών σε συνάρτηση με το χρόνο προσέλευσης στην Ελλάδα και την εισδοχή τους στο ελληνικό σχολείο.....	147
6.2.2.2. Το φύλο σε συνάρτηση με τον τύπο της εκπαιδευτικής πορείας του μετανάστη μαθητή.....	152
6.3. Διαδικασία ένταξης.....	153
6.3.1. <i>Γλωσσική ένταξη</i> : Η χρήση της ελληνικής γλώσσας σε συνάρτηση με την εκπαιδευτική πορεία των μεταναστών μαθητών/τριών.....	153
6.3.2. <i>Σχολική ένταξη</i> : Το σχολικό κλίμα σε συνάρτηση με τη σχολική προσαρμογή και την εκπαιδευτική πορεία.....	162
6.3.3. <i>Κοινωνική ένταξη</i> : Στάσεις και αποδοχή – Ρατσισμός, διακρίσεις και προκαταλήψεις σε σχέση με τη σχολική προσαρμογή.....	164
6.3.4. <i>Πολιτισμική ένταξη</i> των μαθητών/τριών στο σχολικό περιβάλλον.....	174
6.4. Το οικογενειακό περιβάλλον.....	178

6.4.1. <i>Μορφωτικό υπόβαθρο των γονέων σε σχέση με την εκπαιδευτική πορεία των παιδιών τους</i>	178
6.4.2. <i>Κοινωνικοοικονομική κατάσταση των γονέων σε συνάρτηση με τη στάση τους απέναντι στην εκπαίδευση των παιδιών τους</i>	180
6.4.3. <i>Σύνθεση της οικογένειας: πυρηνική, εκτεταμένη, μονογονεϊκή, με έλλειψη γονέων σε συνδυασμό με τη μαθησιακή προσαρμογή και την εκπαιδευτική πορεία των παιδιών τους</i>	186

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ	188
7.1. Προσδοκίες των μεταναστών μαθητών/τριών από την ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα.....	188
7.2. Εκπλήρωση των προσδοκιών και των ονείρων των μαθητών/τριών με μεταναστευτική βιογραφία σε σχέση με την εκπαιδευτική τους πορεία.....	189
7.3. Προσδοκίες των γονέων των μεταναστών μαθητών/τριών σχετικά με την εκπαιδευτική και επαγγελματική σταδιοδρομία των παιδιών τους.....	190
7.4. Εκπλήρωση των προσδοκιών των γονέων των μεταναστών μαθητών/τριών της έρευνας όσον αφορά την εκπαιδευτική και επαγγελματική πορεία των παιδιών τους.....	191
7.5. Σχέδια των μαθητών/τριών με μεταναστευτική βιογραφία για το μέλλον.....	191
7.6. Ο χρόνος παραμονής και η ηλικία εισδοχής του μετανάστη μαθητή/τριας στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα σε σχέση με την εκπαιδευτική και επαγγελματική του/της σταδιοδρομία.....	192
7.7. Ο ρόλος του φύλου στην εκπαιδευτική πορεία των μεταναστών μαθητών/τριών.....	193
7.8. Το είδος της κυρίαρχης ομιλούμενης γλώσσας στο οικογενειακό περιβάλλον των μεταναστών μαθητών/τριών σε σχέση με τη σχολική προσαρμογή και την ομαλή εκπαιδευτική πορεία των αλλοδαπών και παλιννοστούτων μαθητών.....	194

7.9. Το σχολικό κλίμα που επικρατεί στο Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο Ιωαννίνων σε σχέση με τη σχολική προσαρμογή και την εκπαιδευτική πορεία των μαθητών/τριών με μεταναστευτική βιογραφία.....	197
7.10. Ο βαθμός επίδρασης κοινωνικών παραγόντων που συνδέονται με τις στάσεις, τις προκαταλήψεις, τις στερεοτυπικές σκέψεις στη σχολική προσαρμογή και την εκπαιδευτική πορεία των υποκειμένων της έρευνας μεταναστών μαθητών/τριών.....	198
7.11. Ο βαθμός πολιτισμικής ένταξης των μεταναστών μαθητών/τριών στο σχολικό περιβάλλον σε σχέση με τα χρόνια διαμονής τους στην Ελλάδα.....	200
7.12. Ο βαθμός επίδρασης του ‘μορφωτικού επιπέδου’ των γονέων στις δυσκολίες σχολικής προσαρμογής και στην εκπαιδευτική πορεία των παιδιών τους.....	201
7.13. Ο βαθμός επίδρασης της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης των γονέων των μεταναστών μαθητών/τριών στις δυσκολίες σχολικής προσαρμογής και στην εκπαιδευτική τους πορεία.....	202
7.14. Ο βαθμός επίδρασης του τύπου της οικογένειας στην οποία ανήκουν οι μαθητές/τριες (μονογονεϊκή, πυρηνική, εκτεταμένη, με έλλειψη γονέων) στις δυσκολίες σχολικής προσαρμογής και την εκπαιδευτική τους πορεία.....	204

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	205
--------------------------	------------

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

I. ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ.....	214
II. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ.....	222
ΠΗΓΕΣ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ.....	226

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Παράρτημα Α: Απομαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις με τους μαθητές.....	227
Παράρτημα Β: Απομαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις με τους γονείς.....	282
Παράρτημα Γ: Νομοθετικά κείμενα.....	315

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το ζήτημα της μετανάστευσης αναδεικνύεται και επικαιροποιείται ολοένα και περισσότερο στις μέρες μας, εξαιτίας της οικονομικής κρίσης, που ταλανίζει τη χώρα μας, η οποία μας επιστρέφει σε δεκαετίες του παρελθόντος, όταν αθρόα οι Έλληνες μετανάστευαν προς χώρες του εξωτερικού και κυρίως τη Γερμανία και άλλες υπερπόντιες χώρες. Στις μέρες μας, πολλοί Έλληνες μεταναστεύουν σε χώρες του εξωτερικού, αλλά και πολλοί μετανάστες που ζουν στην Ελλάδα, όπως Αλβανοί και Βορειοηπειρώτες, επιστρέφουν στις πατρίδες τους εξαιτίας της οικονομικής ύφεσης που πλήττει την Ελλάδα και έχει ως αποτέλεσμα την ανεργία. Παρ' όλα αυτά, το ελληνικό κράτος υπήρξε στο παρελθόν χώρα υποδοχής αλλοδαπών και παλιννοστούντων οικογενειών, κυρίως, από τις αρχές του 1990, όπου ένα μεγάλο κύμα ομοεθνών και μη, εγκατέλειψαν τις περιοχές που διέμεναν και ήρθαν στην Ελλάδα αναζητώντας καλύτερους όρους ζωής.

Ως υψίστης σημασίας ζήτημα, καταδεικνύεται η προσαρμογή και η ένταξη των μεταναστών και των οικογενειών τους, στις χώρες υποδοχής. Η ανάδειξη των προβλημάτων, που αντιμετωπίζουν οι γόννοι των μεταναστών στις χώρες υποδοχής, η ολοκλήρωση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης ή η σχολική διαρροή, η εισαγωγή τους σε Α.Ε.Ι της χώρας ή η πρόωμη ένταξή τους στην αγορά εργασίας αποτελούν ζητήματα προς απάντηση στην παρούσα εργασία.

Ειδικότερα, το παρόν ερευνητικό εγχείρημα εστιάζει τον προβληματισμό του στη σκιαγράφηση της εκπαιδευτικής και επαγγελματικής πορείας των μαθητών από περιβάλλοντα εκπαίδευσης που παρουσιάζουν γλωσσικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες του Διαπολιτισμικού Γυμνασίου Ιωαννίνων, αλλά και τον εντοπισμό των παραγόντων που καθορίζουν την τροχιοδρόμηση των μαθητών αυτών με μεταναστευτική βιογραφία. Το ενδιαφέρον και η πρωτοτυπία της έρευνας έγκειται στο ότι η αναδίφηση στην οικεία βιβλιογραφία αποκάλυψε ότι στην Ελλάδα απουσιάζουν έρευνες που να αφορούν την πορεία των μαθητών με μεταναστευτικό υπόβαθρο. Ευελπιστούμε, ότι με την παρούσα έρευνα, θα συμβάλουμε έστω και λίγο προς την κατεύθυνση της εξομάλυνσης της πορείας των μαθητών με πολιτισμικές και γλωσσικές ιδιαιτερότητες, αφού όπως διαφαίνεται η ιστορία επαναλαμβάνεται και οι έννοιες μετανάστευση – παλιννόστηση θα μας απασχολήσουν και τις

επόμενες δεκαετίες, ενώ η ένταξη και προσαρμογή των μαθητών με διαφορετική κοινωνικο-πολιτισμική προέλευση στην ελληνική κοινωνία όπως και ο προβληματισμός μας για την απόκτηση των εκπαιδευτικών και επαγγελματικών τους δεξιοτήτων και προσόντων, θα προβάλλει ως πρόκληση.

Προκειμένου να ικανοποιήσει τους παραπάνω προβληματισμούς η παρούσα μελέτη δομήθηκε ως εξής: α) θεωρητικό μέρος και β) εμπειρικό μέρος.

Το θεωρητικό μέρος περιλαμβάνει τέσσερα κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η ιστορική ανασκόπηση της ελληνικής μετανάστευσης αλλά και της μεταναστευτικής συγκυρίας στην Ελλάδα. Το δεύτερο κεφάλαιο πραγματεύεται τα μοντέλα που έχουν διατυπωθεί σχετικά με τη διαχείριση της πολυπολιτισμικής πραγματικότητας των κοινωνιών, δηλαδή την αφομοίωση, την ενσωμάτωση, το αντιρατσιστικό και το πολυπολιτισμικό μοντέλο αλλά και τη διαπολιτισμική προσέγγιση της εκπαίδευσης των ομάδων με μεταναστευτική βιογραφία αναλύοντας τα αξιώματα στα οποία στηρίζεται και τις βασικές αρχές της. Στο ίδιο κεφάλαιο επιχειρείται η παρουσίαση του κοινωνικού προφίλ των ομάδων με γλωσσικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες. Στο τρίτο κεφάλαιο εξετάζονται οι παράγοντες που επηρεάζουν την εκπαιδευτική και επαγγελματική πορεία των μαθητών με διαφορετική κοινωνικο-πολιτισμική προέλευση στην ελληνική κοινωνία με έμφαση στο οικογενειακό περιβάλλον, τη δίγλωσση εκπαίδευση, τις προσδοκίες των εκπαιδευτικών, τα ατομικά χαρακτηριστικά, το ρόλο του διευθυντή και των εκπαιδευτικών της σχολικής μονάδας όπως και το ρόλο των προκαταλήψεων, του εκπαιδευτικού ρατσισμού και της ξеноφοβίας. Τέλος, στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στην εκπαιδευτική πολιτική της Ελλάδας για τα παιδιά με μεταναστευτικό υπόβαθρο.

Το εμπειρικό μέρος της έρευνας αποτελείται από τέσσερα κεφάλαια. Ειδικότερα, στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζονται η αναγκαιότητα της έρευνας, ο σκοπός και οι στόχοι της, τα ερευνητικά ερωτήματα και η μεθοδολογία της έρευνας. Στο έκτο κεφάλαιο παρουσιάζονται και αναλύονται τα αποτελέσματα της έρευνας στο Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο Ιωαννίνων, σύμφωνα με τους άξονες των ερευνητικών ερωτημάτων. Στο έβδομο κεφάλαιο πραγματοποιείται μια προσπάθεια ερμηνευτικής προσέγγισης των αποτελεσμάτων της έρευνας. Στο όγδοο και τελευταίο κεφάλαιο του δεύτερου μέρους της παρούσας εργασίας καταγράφονται οι διαπιστώσεις και τα πορίσματα που προέκυψαν από την παραπάνω

ανάλυση, ενώ επιχειρείται η ανάπτυξη θεωρητικού προβληματισμού σε ότι αφορά την πορεία των μαθητών/τριών με μεταναστευτικό υπόβαθρο της παρούσας έρευνας. Τέλος, κατατίθενται προτάσεις προς την κατεύθυνση της εξομάλυνσης τη ένταξης των μαθητών με διαφορετική κοινωνικο-πολιτισμική προέλευση.

Στο τέλος της εργασίας παρατίθεται η βιβλιογραφία (ξενόγλωσση και ελληνόγλωσση), που αξιοποιήθηκε για τη συγγραφή της παρούσας εργασίας και το παράρτημα, όπου περιλαμβάνει τις συνεντεύξεις με τους μαθητές με μεταναστευτικό υπόβαθρο, με τους γονείς τους, αλλά και τα σχετικά νομοθετικά κείμενα.

Με την ολοκλήρωση της παρούσας μελέτης αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω ιδιαίτερος τον Καθηγητή του Τμήματος Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και επιβλέποντα καθηγητή μου Αθανάσιο Γκότοβο. Η καθοδήγηση και η κριτική του διέδρυναν σημαντικά τόσο την κατανόηση του ερευνητικού όσο και του θεωρητικού πλαισίου της παρούσας εργασίας.

Θα ήθελα, επίσης, να ευχαριστήσω θερμά τα υπόλοιπα μέλη της εξεταστικής τριμελούς επιτροπής, τον κύριο Παναγιώτη Παπακωνσταντίνου, καθηγητή του Τμήματος ΦΠΨ Ιωαννίνων και την κυρία Ελένη Σιάνου – Κύργιου, καθηγήτρια του Τμήματος ΦΠΨ Ιωαννίνων, για τον κόπο στον οποίο υποβλήθηκαν να μελετήσουν και να κρίνουν την παρούσα εργασία.

Επίσης, ευχαριστίες οφείλω στους εκπαιδευτικούς και στη Διευθύντρια του Διαπολιτισμικού Γυμνασίου Ιωαννίνων, στους αποφοιτήσαντες μαθητές του Διαπολιτισμικού Γυμνασίου, αλλά και τους γονείς τους, για τον πολύτιμο χρόνο που διέθεσαν, για τη συνεργασία τους και τις διευκολύνσεις που μου παρείχαν, για τη συλλογή των ερευνητικών δεδομένων. Τέλος, αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω τον πατέρα μου για τη στήριξη και την καθοδήγηση που μου παρείχε σε όλη τη διάρκεια της συγγραφής της παρούσας εργασίας, αλλά και τη μητέρα μου για την ηθική συμπαράσταση καθ' όλη τη διάρκεια της εργασίας μου.

A ΜΕΡΟΣ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΟΛΥ-ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

1.1. Ιστορική ανασκόπηση της ελληνικής μετανάστευσης

Η Ελλάδα κατέχει μια μακροχρόνια παράδοση στη μετακίνηση του πληθυσμού της στο εσωτερικό (από περιοχή σε περιοχή), αλλά κυρίως στο εξωτερικό (υπερπόντια ή ενδοευρωπαϊκή μετανάστευση). Με κεντρικό σημείο αναφοράς την Ευρώπη μπορούμε να διακρίνουμε τις μεταναστεύσεις σε ενδοηπειρωτικές ή ενδοευρωπαϊκές και σε διηπειρωτικές ή υπερπόντιες. Οι συγκεκριμένες μεταναστευτικές εκροές διακρίνονται σε αυτές που πραγματοποιήθηκαν πριν και μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (Μουσούρου, 25-26:1991).

Σύμφωνα με τον Χασιώτη, η εξέλιξη του μεταναστευτικού φαινομένου χωρίζεται σε τρεις μεγάλες ιστορικές περιόδους. Αρχικά, η πρώτη και μεγαλύτερη χρονικά περίοδος καλύπτει από τα τέλη του 14^{ου} αιώνα έως το 1830, δηλαδή την ίδρυση του ελληνικού κράτους. Τη συγκεκριμένη περίοδο, οι μετακινήσεις των Ελλήνων εντοπίζονται προς την Ιταλία. Λόγω, όμως, των ρωσοτουρκικών πολέμων σημαντικές μετακινήσεις Ελλήνων παρατηρούνται, κυρίως, προς τη νότια Ουκρανία, την Κριμαία, τη Ρωσία, την Αυστρία και την Ουγγαρία. Κατά τη διάρκεια της επανάστασης του 1821 ένα κύμα μεταναστών βρίσκει καταφύγιο στη νότια Ρωσία, τη Δ. Ευρώπη και τις Η.Π.Α (Χασιώτης, 1993:41-75).

Η δεύτερη περίοδος του μεταναστευτικού φαινομένου, αρχίζει με την ίδρυση του ελληνικού κράτους και τελειώνει με την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Την περίοδο αυτή, η μετανάστευση οφείλεται σε εμπορικούς λόγους προς ανατολικοευρωπαϊκές κυρίως χώρες, ενώ αργότερα δημιουργείται ένα μεγάλο μεταναστευτικό ρεύμα προς τις υπερπόντιες χώρες και κυρίως τις Η.Π.Α (Τουλιάς, 2005:116-7). Επιπλέον, τις τρεις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα, τόσο η εσωτερική μετανάστευση όσο και η εξωτερική από την Ελλάδα σημείωσε υψηλούς δείκτες για δύο λόγους. Αρχικά, λόγω της ταχύρρυθμης αστικοποίησης και μετακίνησης αγροτικού πληθυσμού προς τα αστικά κέντρα (Αθήνα και Θεσσαλονίκη) και εξαιτίας των Ελλήνων προσφύγων από τη Μ. Ασία, μετά τη μικρασιατική καταστροφή (Γκότοβος/Μάρκου/Φέριγκ, 1987:39). Την περίοδο 1890-1910, το ένα δέκατο του πληθυσμού την Ελλάδα μετανάστευσε στην Αμερική, η οποία συγκέντρωσε το σύνολο των Ελλήνων μεταναστών (Μάρκου, 1997:19). Έτσι, κατά τις επόμενες δεκαετίες το μεταναστευτικό ρεύμα

στράφηκε προς υπερπόντιες χώρες (Η.Π.Α, Καναδά και Αυστραλία). Κατά τη διάρκεια του 1930, και συγκεκριμένα τα έτη 1932-1938 χαρακτηριστική ήταν η παραδοσιακή μετακίνηση των Ελλήνων προς χώρες τις Ευρώπης και της Μεσογείου. Πιο συγκεκριμένα, την εν λόγω δεκαετία «οι μισοί εκείνων που μετανάστευσαν από την Ελλάδα είχαν προορισμό χώρα της Ευρώπης περίπου 46%, λίγο λιγότεροι 40% είχαν προορισμό χώρα της Μεσογείου και 14% ήταν εκείνοι που μεταναστεύουν προς Η.Π.Α» (Μουσούρου, 1991:27).

Η τρίτη περίοδος, περιλαμβάνει το διάστημα από το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο έως σήμερα. Χαρακτηριστικό της εν λόγω περιόδου, είναι η στροφή του μεταναστευτικού ρεύματος προς τις βορειοευρωπαϊκές χώρες και συγκεκριμένα προς τη Δ. Γερμανία, κυρίως, μετά τη δεκαετία του '50. Το μεταναστευτικό ρεύμα της περιόδου 1955-1977, κατευθύνθηκε περισσότερο προς άλλες υπερπόντιες χώρες, όπως ο Καναδάς, η Αυστραλία και η Αφρική και όχι τόσο προς την Αμερική (Μάρκου, 1997:20). Σύμφωνα με τους Γκότοβο, Μάρκου και Φέριγκ, μεταπολεμικά διαμορφώνονται «δύο παράλληλα μεταναστευτικά ρεύματα». Από τη μια πλευρά «ως χώροι υποδοχής» λειτουργούν τα επαρχιακά αστικά κέντρα και οι μεγαλουπόλεις (Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πάτρα) και από την άλλη πλευρά είναι χώρες της Β. Ευρώπης και κυρίως η Γερμανία. Βέβαια, προς τις συγκεκριμένες χώρες μετακινήθηκαν μεταναστευτικά ρεύματα και από άλλες χώρες (Γκότοβος/Μάρκου/Φέριγκ, 1987:42). Αξίζει να σημειωθεί, ότι δε συμμετείχαν όλες οι περιοχές της Ελλάδας το ίδιο στην ενδοευρωπαϊκή μετανάστευση. Την περίοδο 1955-1977, η Αθήνα, η Μακεδονία και η Πελοπόννησος συμμετείχαν σε μεγαλύτερο βαθμό στη μεταναστευτική κίνηση της συγκεκριμένης περιόδου (Μάρκου, 1997:21). Παράλληλα, το μεταναστευτικό ρεύμα προς τη Δ. Ευρώπη της περιόδου 1970-77 προερχόταν κυρίως από τη Μακεδονία και τη Θράκη, ενώ η μετανάστευση από τη Ν. Ελλάδα ήταν λιγότερη και προς υπερπόντιες χώρες (Μουσούρου, 1991:49). Χαρακτηριστικό, όμως, γνώρισμα της περιόδου 1941-1965 αποτελούν οι εκπατρισμοί για πολιτικούς λόγους. Οι πολιτικοί πρόσφυγες της ελληνικής Αριστεράς εγκαθίστανται σε χώρες της Βαλκανικής χερσονήσου (Βουλγαρία, Ουγγαρία, Ρουμανία), στην Α. Ευρώπη (Τσεχοσλοβακία, Πολωνία, Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας) και της Σοβιετικής Ένωσης (από την Ουκρανία ως το Ουζμπεκιστάν) (Γεωργογιάννης, 1999:32).

Βέβαια, από τις αρχές της δεκαετίας του 1960 και έπειτα συγκροτείται για πρώτη φορά Τριτοβάθμια Εκπαιδευτική μετανάστευση. Συγκεκριμένα, αρκετοί Έλληνες σπουδαστές

γράφονται στις ανώτερες και ανώτατες σχολές χωρών της Δυτικής και Ανατολικής Ευρώπης, όπως στη Δυτ. Γερμανία, στην Ιταλία, στην Αυστρία, στις Η.Π.Α και στη Γαλλία. Το επόμενο διάστημα, ο αριθμός των Ελλήνων σπουδαστών που επιθυμεί να σπουδάσει στο εξωτερικό αυξάνεται, έως το 1983, όταν ο αριθμός των φοιτητών αρχίζει να μειώνεται σημαντικά (Γεωργογιάννης, 1999:30-31).

Οι Έλληνες, που αποφασίζουν να εγκαταλείψουν την χώρα τους, είναι κατά κύριο λόγο αγρότες και υποαπασχολούμενοι ή άνεργοι κάτοικοι επαρχιακών πόλεων ή και μεγαλύτερων αστικών κέντρων, ενώ επιδιώκουν «ένα γενικότερο προσανατολισμό κοινωνικής ‘ανόδου’». Η μετακίνησή τους αυτή προς το εξωτερικό στοχεύει «στην εξασφάλιση εκείνων των οικονομικών προϋποθέσεων που θα τους επιτρέψουν το ζητούμενο κοινωνικό μετασχηματισμό, δηλαδή την άνοδο στα μικρομεσαία και μεσαία στρώματα μετά την παλιννόστηση» (Γκότοβος/Μάρκου/Φέριγκ, 1987:43). Η μετανάστευση συνέβαλε καθοριστικά στην επίλυση του προβλήματος της ανεργίας και της υποαπασχόλησης που κυριαρχούσαν στην Ελλάδα της μεταπολεμικής περιόδου. Έτσι, λοιπόν, στα κέντρα που άνθιζε η βιομηχανία, προς τα εκεί παρατηρήθηκε και η μεγαλύτερη μεταναστευτική κίνηση, διότι είχαν ανάγκη από φτηνό εργατικό δυναμικό, ώστε να καλυφτούν οι ανάγκες της γρήγορης εκβιομηχάνισής τους. Οι μετανάστες με την αποστολή εμβασμάτων βοήθησαν σημαντικά στην αύξηση των συναλλαγματικών αποθεμάτων και στη βελτίωση του ισοζυγίου πληρωμών. Παράλληλα, οι μετανάστες από τη μεριά τους με τη συνεχή απασχόλησή τους, αλλά και τις υψηλότερες αποδοχές στις χώρες υποδοχής κατάφεραν να δουν πιο αισιόδοξα το μέλλον και να δημιουργήσουν καλύτερες συνθήκες για την αποκατάσταση των παιδιών τους (Κασιμάτη, 2003:25).

1.2. Η Ελλάδα ως χώρα υποδοχής αλλοδαπών μεταναστών και παλιννοστούντων

Τις δεκαετίες του 1980 και του 1990 μέχρι σήμερα διαμορφώνονται δύο μεγάλες ομάδες μεταναστών στον ελληνικό χώρο. Αρχικά, η πρώτη ομάδα αφορά τους «εθνοτικά άλλους (μη Έλληνες), οι οποίοι είναι πολίτες τρίτων χωρών που διασχίζουν τα σύνορα της ελληνικής επικράτειας εφοδιασμένοι ή όχι με τη σχετική γραφειοκρατικού χαρακτήρα νομιμοποίηση (τυπικοί μετανάστες, de facto μετανάστες)». Η δεύτερη ομάδα συγκροτείται «από τους ομογενείς της ελληνικής διασποράς οι οποίοι παλιννοστούν είτε με τη κυριολεκτική έννοια (έλληνες υπήκοοι που είχαν μεταναστεύσει οι ίδιοι ή οι πρόγονοί τους σε ευρωπαϊκή, υπερατλαντική, ή άλλη χώρα και επιστρέφουν στην Ελλάδα), είτε μεταφορικά (ελληνικής εθνότητας υπήκοοι τρίτων χωρών που εγκαθίστανται στην Ελλάδα για ποικίλους λόγους κυρίως οικονομικούς)» (Γκότοβος, 2007:41).

Ήδη από τη δεκαετία του 1970 τα διάφορα μεταναστευτικά ρεύματα επακολούθησαν ρεύματα επαναπατρισμού από τις χώρες της Δ. Ευρώπης, της Αυστραλίας και των Ηνωμένων Πολιτειών. Για τους Έλληνες μετανάστες της Δυτικής Γερμανίας ο επαναπατρισμός τους χαρακτηρίζεται ως αναμενόμενος, αφού α) η παραμονή τους εξαρτάται από την αγορά εργασίας της χώρας υποδοχής και β) το εν λόγω μεταναστευτικό ρεύμα το χαρακτήρισε από την αρχή η προσωρινότητα. Πιο συγκεκριμένα, η οικονομική κρίση στη Δυτική Γερμανία το 1973, οδήγησε αναπόδραστα τους Έλληνες μετανάστες στο να ακολουθήσουν το δρόμο του επαναπατρισμού. Τότε ο επαναπατρισμός έφτασε στο μέγιστό του σημείο, αφού σημαντική ήταν η συμβολή των χωρών υποδοχής, οι οποίες βοήθησαν προς αυτή την κατεύθυνση μέσω οικονομικών μέτρων που πήραν, όπως η οικονομική βοήθεια (επιδότηση) για αυτούς που επιθυμούσαν να επαναπατριστούν (Δήμας, 1989:5).

Το κύμα των παλιννοστούντων μεταναστών αυξήθηκε αισθητά την περίοδο 1973-77 και συνεχίζεται κατά τη δεκαετία του 1980, ενώ μειώνεται κατά τη δεκαετία του 1990, κυρίως, από την Ευρώπη και τις υπερπόντιες χώρες. Αξιοσημείωτος, όμως, ήταν τότε ο αριθμός των επαναπατριζομένων Ελλήνων ομογενών από την πρώην Σοβιετική Ένωση και την Αλβανία, όπως, επίσης, και των αλλοδαπών, που στόχο είχαν την ανεύρεση εργασίας στη χώρα μας (Γεωργογιάννης, 1999:38-39). Βέβαια, με τον επαναπατρισμό των Ελλήνων μεταναστών και των μελών των οικογενειών τους δημιουργούνται αρκετά προβλήματα τόσο για τους ίδιους όσο

και στην ελληνική κοινωνία, που καλείται να τα επιλύσει. Προβλήματα που αφορούσαν την επαγγελματική τους αποκατάσταση, την ανεύρεση κατοικίας, την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, αλλά και την πρόκληση με την οποία είχε έρθει αντιμέτωπο τότε το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα σχετικά με τον τρόπο εξασφάλισης ίσων ευκαιριών μόρφωσης στους μαθητές με διαφορετικά γλωσσικά, μαθησιακά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά. Ο επαναπατρισμός των Ελλήνων πολιτικών προσφύγων από τις χώρες της ανατολικής Ευρώπης μετά το 1981, όξυνε τα προβλήματα και την πίεση στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας, διότι η Ελλάδα εκτός από τους μετανάστες μαθητές κλήθηκε να αντιμετωπίσει και τα παιδιά των Ελλήνων πολιτικών προσφύγων.

Η επιστροφή των Ελλήνων μεταναστών στην Ελλάδα συνδέεται με μια σειρά από παράγοντες, οι οποίοι οφείλονται κυρίως στις χώρες υποδοχής και λιγότερο στην Ελλάδα. Οι ξένοι εργαζόμενοι συνδέονται με την αγορά εργασίας και την οικονομική κατάσταση της χώρας υποδοχής. Όμως, η οικονομική ύφεση και η χρησιμοποίηση της νέας τεχνολογίας στις χώρες φιλοξενίας στις αρχές της δεκαετίας του 1970 οδήγησε σε υψηλά ποσοστά ανεργίας τους Έλληνες μετανάστες. Επιπρόσθετα, οι Έλληνες μετανάστες στη Δυτ. Γερμανία αν και είχαν τις ίδιες υποχρεώσεις με τους Γερμανούς συμπολίτες τους δεν είχαν τα ίδια δικαιώματα, όπως δικαίωμα ψήφου στις τοπικές και περιφερειακές εκλογές, παρόλο που αρκετοί από αυτούς διέμεναν αρκετά χρόνια στη Γερμανία. Επίσης, χαρακτηριστικό ήταν το γεγονός ότι η πολιτική της «ενσωμάτωσης» των ξένων στη γερμανική κοινωνία είχε αποτύχει, ενώ υπήρχαν τεράστιες δυσκολίες στην απόκτηση γερμανικής υπηκοότητας για όσους το επιθυμούσαν (Δήμας, 1989:5). Συγχρόνως, η μη αποδοχή των ξένων από τον γερμανικό λαό ως συμπολίτες τους, οι προκαταλήψεις, η επιθετικότητα κατά των ‘ξένων’ είναι στοιχεία που επικρατούσαν στην γερμανική κοινωνία. Η κατάσταση αυτή δημιούργησε απογοήτευση και ανασφάλεια, κυρίως στη δεύτερη γενιά των ξένων, καθώς η ετικέτα του ‘ξένου’ κυριαρχούσε στα σχολεία και στη ζωή εκτός αυτών. Παράλληλα, καθοριστικός ήταν και ο σχολικός παράγοντας στην παλιννόστηση πολλών ξένων, καθώς τα παιδιά τους σε σχέση με εκείνα των Γερμανών, είχαν κατώτερη σχολική επίδοση και οι πιθανότητες για φοίτηση σε ανώτερα σχολεία ήταν ελάχιστες. Σύμφωνα με έρευνες ειδικών επιστημόνων, και συγκεκριμένα γιατρών, τα παιδιά των ξένων είχαν περισσότερα προβλήματα στη συμπεριφορά, από τα παιδιά των Γερμανών. Γι’ αυτό το λόγο, τα διάφορα σχολικά μοντέλα που λειτουργούσαν τότε στη Δυτική Γερμανία

για τα ξένα παιδιά, βοηθούσαν περισσότερο για μια μελλοντική παλιννόστηση παρά για ενσωμάτωση στη γερμανική κοινωνία (Δήμας, 1989:6).

Μείζων παράγοντας επαναπατρισμού αναδεικνύεται το γεγονός ότι οι Έλληνες γονείς είχαν υιοθετήσει την άποψη ότι τα παιδιά στην πατρίδα τους θα αποκτούσαν καλύτερη ελληνική μόρφωση. Σύμφωνα με έρευνα του Klaus Unger 44% των Ελλήνων μεταναστών που επαναπατρίστηκαν στην Αθήνα πρόβαλλαν ως κύρια αιτία επαναπατρισμού τη μόρφωση των παιδιών τους. Επίσης, αιτίες επαναπατρισμού εκ μέρους των γονέων αποτέλεσαν ο φόβος της γερμανοποίησης των παιδιών τους στη χώρα υποδοχής και η εκπλήρωση των σκοπών για τους οποίους αρχικά μετανάστευσαν, (όπως οι αρκετές οικονομίες, η αγορά κατοικίας, η αγορά και κατοχή γης, το άνοιγμα μιας επιχείρησης ακόμη και η μη απασχόληση αφού καθίσταται δυνατή η συντήρηση της οικογένειας μέσω των τόκων που φέρνει το τραπεζικό κεφάλαιο). Παράλληλα, η μη ικανοποιητική κατάσταση που επικρατούσε στη χώρα υποδοχής, όπως η ανεργία αλλά και η νοσταλγία για την πατρίδα αποτέλεσαν καθοριστικούς παράγοντες επαναπατρισμού (Unger, 1983). Διαφαίνεται, λοιπόν, ότι η επιστροφή των μεταναστών στη «χώρα αποστολής» συνδέεται άρρηκτα με την κοινωνική κινητικότητα του μετανάστη, καθώς στόχος αποτελεί η κοινωνική άνοδος του μετανάστη με τον επαναπατρισμό του στην Ελλάδα (Γκότοβος/Μάρκου/Φέριγκ, 1987:45). Τέλος, καταδεικνύεται ότι οι παράγοντες επαναπατρισμού των Ελλήνων από τη Δ. Ευρώπη και κυρίως τη Δυτ. Γερμανία, ήταν σχεδόν κοινοί με τους παράγοντες επαναπατρισμού για τους υπερπόντιους μετανάστες της Βόρειας Αμερικής και της Αυστραλίας. Έτσι, για τους μετανάστες από τις υπερπόντιες χώρες κυρίαρχο ρόλο στην απόφαση του επαναπατρισμού διαδραμάτισε η νοσταλγία τους για την πατρίδα, καθώς και η κρυφή αφομοιωτική πολιτική των εκπαιδευτικών θεσμών των οικείων χωρών (Μάρκου, 1997:26).

Ανιχνεύονται, λοιπόν, δύο κύρια ρεύματα παλιννόστησης στην Ελλάδα. Το πρώτο αφορά την χρονική περίοδο 1968-1988 και αριθμεί περισσότερους από 1.000.000 επαναπατρισθέντες από δυτικοευρωπαϊκές και υπερπόντιες χώρες (Αμερική, Καναδάς, Αυστραλία), ενώ το δεύτερο «συνδέεται με βαθιές κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές δομές που επικρατούν από το 1990 και ύστερα στις χώρες της ανατολικής Ευρώπης και στην περιοχή των Βαλκανίων» (Μάρκου, 1997:103). Κατά τη δεκαετία του 1990, λοιπόν, κυριαρχεί ένα είδος παλιννόστησης, η οποία δεν αφορά πλέον άτομα που είχαν μεταναστεύσει με τις οικογένειες

τους στο παρελθόν, σε ευρωπαϊκές ή υπερπόντιες χώρες, αλλά σε «ομογενείς» από την πρώην Σοβιετική Ένωση (Πόντιοι) και από την Αλβανία (Βορειοηπειρώτες).

Από τη μια πλευρά, οι Έλληνες Πόντιοι από τις Δημοκρατίες της Πρώην Σοβιετικής Ένωσης εγκατέλειψαν το Μικρασιατικό Πόλεμο μετά την επικράτηση των Νεοτούρκων στις αρχές του 2^{ου} αιώνα, ενώ ήδη στα μέσα της δεκαετίας του 1980 παρουσιάζεται το μεταναστευτικό αυτό ρεύμα στη χώρα μας, όταν η φιλελευθεροποίηση του καθεστώτος επί Γκορμπατσόφ τους επέτρεψε να επιστρέψουν στην πατρίδα τους (Κασιμάτη, 2003:28). Από την άλλη πλευρά, από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 η κατάρρευση του πολιτικού συστήματος στην Αλβανία συντέλεσε στη μετακίνηση ενός μεγάλου μεταναστευτικού όγκου από την Αλβανία προς την Ελλάδα, τόσο Αλβανών μεταναστών, αλλά και Βορειοηπειρωτών. Η πολιτική αστάθεια και η δύσκολη οικονομική κατάσταση που επικράτησε στην Αλβανία δημιούργησε δύσκολες συνθήκες για την επιβίωση των κατοίκων της, με αποτέλεσμα πολλοί από αυτούς να μετακινηθούν προς την Ελλάδα εξαιτίας της γεωγραφικής της γειτνίασης, διότι ο έλεγχος των συνόρων ήταν αρκετά δύσκολος. Βασικός παράγοντας, όμως, αποτελούσε η φθηνή μετακίνησή τους προς τη χώρα μας, αφού πολλοί μετακινούνταν με τα πόδια. Επιπλέον, ο έλεγχος των νησιών στην Ελλάδα και στην Ιταλία ήταν ανεξέλεγκτος με αποτέλεσμα να αποτελούν εύκολη πρόσβαση για μεταναστευτικές εισροές από γειτονικές χώρες, όπως Αλβανία, Τουρκία, Βόρεια Αφρική. Βέβαια, η μη αντίδραση της ελληνικής πολιτείας απέναντι στη μαζική είσοδο μεταναστών από την Αλβανία ευνόησε την κατάσταση και ενθάρρυνε τους μετανάστες από την Αλβανία να εισέλθουν στη χώρα μας. Συνεπώς, τα αίτια της μετανάστευσης των Αλβανών και των Βορειοηπειρωτών προς την Ελλάδα είναι κοινά. Παρ' όλα αυτά, η εγκατάσταση των Βορειοηπειρωτών στην Ελλάδα είχε ένα πιο μόνιμο χαρακτήρα από αυτή των Αλβανών που είχε ένα πιο ευκαιριακό χαρακτήρα και τη διάθεση της παλιννόστησης (Νικολαού,2000:32).

Σε ό,τι αφορά το νομικό πλαίσιο που επικρατεί σχετικά με την αντιμετώπιση των ομογενών από την πρώην Σοβιετική Ένωση, των ομογενών από την Αλβανία και των αλλοδαπών, αυτό διαφοροποιείται σημαντικά. Σχετικά με τους ομογενείς από την πρώην Σοβιετική Ένωση, το θεσμικό καθεστώς τους ευνοούσε στην απόκτηση της ιθαγένειας και των πολιτικών δικαιωμάτων. Από την άλλη πλευρά, οι ομογενείς από τη Βόρειο Ήπειρο αντιμετωπίζουν ακόμη και σήμερα πρόβλημα με την ιθαγένεια, ενώ η διαμονή τους στην Ελλάδα είναι

παράνομη, αφού για το ελληνικό κράτος θεωρούνται αλλοδαποί. Οι αλλοδαποί μετανάστες αντιμετώπισαν το μεγαλύτερο πρόβλημα αφού δεν είχαν επίσημη άδεια παραμονής και εργασίας στην Ελλάδα και οι περισσότεροι εισέρχονταν στη χώρα με τουριστική βίζα (Νικολάου,2000:38-39).

Η Ελλάδα ενώ παραδοσιακά αποτελούσε μια χώρα αποστολής μεταναστών ήδη από τις αρχές της δεκαετίας '70 μετατρέπεται σε χώρα υποδοχής φτωχότερων πληθυσμών, αφού δέχεται αθρόα εισροή αλλοδαπών εργαζόμενων (νόμιμων ή παράνομων) από διάφορες χώρες όπως το Ιράν, το Ιράκ, την Ινδία, τη Τουρκία (Κούρδοι), τη Παλαιστίνη και τις Φιλιππίνες με στόχο μια καλύτερη ζωή. Η ύπαρξη στην Ελλάδα αλλοδαπών εργαζομένων αποτελεί ένα νέο φαινόμενο για τη χώρα. Βέβαια, η εξέλιξη αυτή χαρακτηρίζει και άλλες χώρες την Νότιας Ευρώπης όπως την Ιταλία, την Ισπανία και την Πορτογαλία. Η μετατροπή της Ελλάδας από χώρα εκροής μεταναστών σε χώρα εισροής συνεχίζεται στη δεκαετία του 1980 και εντείνεται στη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας του 20^{ου} αιώνα (Μπάγκαβος, 2003:68). Παράλληλα, με την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού το 1989, ένα μεγάλο κύμα μεταναστών από τη Ρουμανία, την Πολωνία και τη Γιουγκοσλαβία αναζήτησε διέξοδο στην Ελλάδα (Ζωγράφου, 2003:183).

Η ένταξη των χωρών του ευρωπαϊκού νότου (Ελλάδας, Ισπανίας και Πορτογαλίας) στην Ε.Ο.Κ. τη δεκαετία του 1980 σε συνδυασμό με την οικονομική ανάπτυξη των χωρών αυτών, αλλά και τη δημογραφική γήρανση οδήγησε στη μετατροπή των μεσογειακών αυτών κρατών σε χώρες υποδοχής μεταναστών (Βεντούρα, 2006:111). Χαρακτηριστικές ήταν οι εισροές μεταναστών από τις Βαλκανικές χώρες, τη Μέση Ανατολή, και χώρες της Αφρικής και της Ασίας (Αλβανοί, Βούλγαροι, Σέρβοι, Κροάτες, Ουκρανοί, Πολωνοί, Κούρδοι, Σουδανοί, Αιθίοπες, Νιγηριανοί από τις χώρες του Μαγκρέμπ (Λιβύη, Μαρόκο, Τυνησία, Αλγερία, Μαυριτανία), Κογκολέζοι και Φιλιππινέζοι, οι οποίοι φτάνουν το ένα εκατομμύριο περίπου, ενώ από αυτούς οι 600.000 βρίσκονται στη διαδικασία της νομιμοποίησης (Κασιμάτη, 2003:34).

Η εικόνα που έχουμε για τον αριθμό των Βορειοηπειρωτών που έφτασαν στην Ελλάδα με σκοπό μια πιο μόνιμη εγκατάσταση δεν είναι σαφής. Η Παπαδάτου υποστηρίζει, ότι σύμφωνα με στοιχεία της Γενικής Γραμματείας Απόδημου Ελληνισμού ο αριθμός τους ανέρχεται το 1995 σε περίπου 80.000 (Κασιμάτη, 2003:31). Μετά την κατάρρευση του καθεστώτος του

Χότζα τη δεκαετία του 1990 επικρατεί μεγάλη εισροή Αλβανών μεταναστών στον ελληνικό χώρο, η οποία χαρακτηρίζεται και ως η πολυπληθέστερη μεταναστευτική ομάδα στον ελληνικό χώρο. Πριν την κατάρρευση του καθεστώτος του Χότζα, στην Αλβανία ήταν απαγορευμένη η μετανάστευση και η επικοινωνία της Αλβανίας με τις υπόλοιπες χώρες. Κίνητρα μετανάστευσης αποτέλεσαν κυρίως οικονομικοί λόγοι, το χαμηλό βιοτικό επίπεδο, η απομόνωση λόγω του καθεστώτος που επικρατούσε και η ελπίδα για μια καλύτερη ζωή (Κασιμάτη, 2003:38). Σύμφωνα με την Κασιμάτη, δεν είναι γνωστός ο συνολικός πληθυσμός των Αλβανών στη χώρα μας. Αφενός αποτελεί «έναν κινούμενο πληθυσμό (άλλοι έρχονται κι άλλοι φεύγουν)» και αφετέρου «ένα μεγάλο ποσοστό εισέρχεται στο ελληνικό έδαφος χωρίς τις νόμιμες διαδικασίες και επομένως δεν υπάρχει η δυνατότητα καταγραφής του» (Κασιμάτη, 2001:38-39). Το ίδιο συμβαίνει με τους Πόντιους, καθώς υπολογίζονται περίπου στις 200.000 και άλλοι τόσοι περίπου που βρίσκονται παράνομα στη χώρα μας (Κασιμάτη, 2003:29).

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της απογραφής του 2001 η εισροή και παραμονή αλλοδαπών μεταναστών στην Ελλάδα αυξήθηκε σημαντικά την περίοδο 1991-2001 (Πίνακας 1).

Πίνακας 1: Πραγματικός πληθυσμός της Ελλάδας κατά υπηκοότητα στα έτη των απογραφών κατά τη μεταπολεμική περίοδο

Έτος	Έλληνες υπήκοοι		Ξένοι υπήκοοι στην Ελλάδα	Πραγματικός πληθυσμός ¹
	στην Ελλάδα	στο εξωτερικό		
1951	7.602.230	37.413	30.571	7.632.801
1961	8.333.817	71.925	54.736	8.388.553
1971	8.676.073	218.908	92.568	8.768.641
1981	9.568.993	98.343	171.424	9.740.417
1991	10.092.624	41.910	167.276	10.259.900
2001	10.166.987	39.608	797.093	10.964.080

Πηγή: ΙΝ.Ε./Γ.Σ.Ε.Ε.-Α.Δ.Ε.Δ.Υ., ό.π., Πίνακας 3.

Όπως φαίνεται, από τον παραπάνω πίνακα, ο αριθμός των αλλοδαπών αυξήθηκε σημαντικά έως το 1981, ενώ τη δεκαετία 1981-1991 παρουσίασε ανεπαίσθητη μείωση. Βέβαια, η σημαντικότερη άνοδος υπήρξε τη δεκαετία 1991-2001, όταν η μεταβολή του αριθμού των αλλοδαπών ήταν μεταξύ 4,5-5,5 φορές πιο υψηλή από αυτή των τριών πρώτων μεταπολεμικών δεκαετιών. Συγκεκριμένα, ο αριθμός των αλλοδαπών που διέμεναν στην Ελλάδα το 1991 ήταν περίπου 167.000, ενώ μετά από δέκα χρόνια ο αριθμός αυτός πενταπλασιάστηκε φτάνοντας τις 800.000 (Χ. Μπάγκαβος – Δ. Παπαδοπούλου, 2006:50-51). Αυτή η ραγδαία αύξηση της μεταναστευτικής εισροής τη δεκαετία του 1990 οφείλεται στην εισροή των αλλοδαπών, ενώ την εικοσαετία 1970-1990 η αύξηση του πληθυσμού οφείλεται στην παλιννόστηση αυτών που είχαν μεταναστεύσει προς το εξωτερικό τις προηγούμενες δεκαετίες.

Τη δεκαετία του 1990 οι μεταναστευτικές εισροές στην Ελλάδα παρουσιάζουν ραγδαία αύξηση τόσο από εθνοτοπικές ομάδες (Πόντιοι και Βορειοηπειρώτες) όσο και από

1. Με τον όρο πραγματικός πληθυσμός στον (Πίνακα 1) εννοούμε «το συνολικό πληθυσμό που βρέθηκε και απογράφηκε κατά την απογραφή στο συγκεκριμένο αυτό τόπο, ανεξάρτητα από το αν διαμένει μόνιμα στον τόπο αυτό ή αν είναι προσωρινός-περαστικός» (<http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%BB%CE%B7%CE%B8%CF%85%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82>,8-11-2010).

αλλοδαπούς (Αλβανοί, Πολωνοί, Βαλκάνιοι, Ασιάτες και Αφρικανοί). Όπως φαίνεται στον Πίνακα 2, σύμφωνα με το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών και τα στοιχεία της απογραφής του 2001, ο αριθμός των αλλοδαπών άγγιξε τις 762.191 από τους οποίους οι 438.036 είναι Αλβανοί υπήκοοι. Οι υπόλοιπες χώρες προέλευσης είναι η Βουλγαρία (38.104), η Γεωργία (22.815), η Ρουμανία (21.994), οι ΗΠΑ (18.140), η Ρωσική Ομοσπονδία (17.535), η Κύπρος (17.426), η Ουκρανία (13.616), το Ηνωμένο Βασίλειο (13.196), η Πολωνία (12.831), η Γερμανία (11.806), το Πακιστάν (11.130), η Αυστραλία (8.767). Ως κυριότερους λόγους που οδήγησαν τους αλλοδαπούς στην εγκατάστασή τους στην Ελλάδα δήλωσαν τους εξής: το 54,2% την εργασία (413.212), το 6,8% τον επαναπατρισμό - παλιννόστηση (51.694), το 13,1% την επανένωση οικογένειας (99.968), το 2,7 τις σπουδές (20.787), το 1,3% την αναζήτηση ασύλου (9.980), το 0,3 % ότι είναι πρόσφυγες (2.368) και το 21,5% για διάφορους άλλους λόγους (164.180). Η αναλυτικότερη κατανομή των αλλοδαπών κατά υπηκοότητα και κύριο λόγο εγκατάστασής τους στην Ελλάδα, σύμφωνα με την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος κατά την απογραφή πληθυσμού της 18^{ης} Μαρτίου 2001, απεικονίζεται στον ακόλουθο πίνακα (http://www.ekke.gr/files/epikaira_themata.pdf, 25-01-2011).

Πίνακας 2: Αλλοδαποί κατά υπηκοότητα και κύριο λόγο εγκατάστασης στην Ελλάδα

Υπηκοότητα	Σύνολο	Εργασία	Επαναπατριsmός Παλιννόστηση	Επανάνοση οικογένειας	Σπουδές	Αναζήτηση ασύλου	Πρόσφυγας	Άλλος λόγος
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	762.191	413.214	51.694	99.968	20.787	9.980	2.368	164.180
ΑΛΒΑΝΙΑ	438.036	240.656	11.869	69.949	8.263	927	35	106.337
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	35.104	27.504	397	2.624	441	158	43	3.937
ΓΕΩΡΓΙΑ	22.875	11.072	5.154	2.656	283	0	0	3.710
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	21.994	17.337	447	1.425	229	1.340	219	997
ΗΝΩΜΕΝΕΣ ΠΟΛΙΤΕΙΕΣ	18.140	3.735	8.072	2.349	186	0	0	3.798
ΡΩΣΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ	17.535	7.810	4.394	2.085	204	85	19	2.938
ΚΥΠΡΟΣ	17.426	4.975	648	1.046	6.833	0	0	3.924
ΟΥΚΡΑΝΙΑ	13.616	10.121	526	1.148	199	6	0	1.616
ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ	13.196	5.339	936	1.541	154	0	0	5.226
ΠΟΛΩΝΙΑ	12.831	7.937	251	1.304	125	1.776	129	1.309
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	11.806	3.848	1.581	1.618	231	13	2	4.513
ΠΑΚΙΣΤΑΝ	11.130	10.317	25	211	38	386	1	151
ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ	8.767	1.210	5.195	853	40	0	0	1.469
ΤΟΥΡΚΙΑ	7.881	1.520	2.559	763	217	1.518	1.067	237
ΑΡΜΕΝΙΑ	7.742	3.551	1.126	1.179	196	2	0	1.688
ΑΙΓΥΠΤΟΣ	7.448	4.958	244	600	129	14	1	1.502
ΙΝΔΙΑ	7.216	6.620	10	150	18	154	3	261
ΙΡΑΚ	6.936	3.380	31	505	66	1.977	407	570
ΦΙΛΙΠΠΙΝΕΣ	6.478	5.275	34	227	39	6	5	892
ΛΟΙΠΕΣ ΧΩΡΕΣ	76.034	36.049	8.194	7.735	2.896	1.618	437	19.105

Πηγή: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, 2006, Πίνακας 10.

Σύμφωνα με την έρευνα του Εθνικού Ινστιτούτου Εργασίας (ΕΙΕ – Καβουνίδη & Χατζάκη, 1999), η οποία διεξήχθη με βάση τα δεδομένα των αιτήσεων που υποβλήθηκαν στον ΟΑΕΔ την περίοδο 1.1.1998 – 31.5.1998 από τους αλλοδαπούς για να τους χορηγηθεί άδεια παραμονής στην Ελλάδα, προκύπτουν τα εξής:

Αρχικά, εκτιμάται ότι ο συνολικός αριθμός των αιτούντων αλλοδαπών για χορήγηση άδειας παραμονής ανέρχεται σε 369.629, χωρίς τον υπολογισμό των 150.000 αλλοδαπών που

υπολογίζεται ότι υπήρχαν εκείνο το διάστημα παράνομα στη χώρα και δεν υπέβαλαν αίτηση για χορήγηση σχετικής άδειας. Στη συγκεκριμένη έρευνα το μεγαλύτερο ποσοστό αλλοδαπών στον νομό Θεσσαλονίκης το συγκεντρώνουν οι Αλβανοί (74,9%) και έπειτα οι Γεωργιανοί (8,9%), οι Βούλγαροι (5,3%), και οι Αρμένιοι (3,3%). Σύμφωνα με την ίδια έρευνα, παρατηρείται γεωγραφική συγκέντρωση των αλλοδαπών κυρίως στην Περιφέρεια Αττικής (44,3%) και έπειτα στην Κεντρική Μακεδονία (15%) (Πίνακας 3). Στον Πίνακα 3 φαίνεται αναλυτικότερα η κατανομή των αλλοδαπών και του εγχώριου εργατικού δυναμικού με βάση τις αιτήσεις για πράσινη κάρτα (Λ. Λαμπριανίδης – Α. Λυμπεράκη, 2001:143-7).

Πίνακας 3: Κατανομή αλλοδαπών και εγχώριου εργατικού δυναμικού κατά Περιφέρεια, με βάση τις αιτήσεις για πράσινη κάρτα², 1988

	% αλλοδαπών	% εργατικού δυναμικού, 1997
Περιφέρεια Αττικής	44,3	37,3
Κεντρ. Μακεδονίας	15	18
Θεσσαλίας	6,1	7,0
Αν. Μακεδονίας-Θράκης	2,1	5,9
Δυτικής Ελλάδας	5,0	5,9
Κρήτης	5,7	5,3
Πελοποννήσου	6,7	5,3
Στερεάς Ελλάδας	6,5	4,3

2. Η Πράσινη κάρτα συνδέεται με την περιορισμένης χρονικής διάρκειας παραμονή των αλλοδαπών στην Ελλάδα. Η απόκτησή της απαιτεί την προσκόμιση αποδεικτικών στοιχείων αναφορικά με την απασχόληση του αλλοδαπού. Αντίθετα, η Λευκή κάρτα έχει μικρότερη χρονική διάρκεια και δεν απαιτεί προσκόμιση αποδεικτικών στοιχείων σχετικών με την απασχόληση του αλλοδαπού στην Ελλάδα, ενώ αποκτιέται κατά την πρώτη φάση νομιμοποίησης των αλλοδαπών.

Δυτ. Μακεδονίας	2,5	2,8
Ηπείρου	1,5	2,6
Ιονίων Νήσων	1,7	1,9
Βορείου Αιγαίου	0,9	1,4
Σύνολο %	100,0	100,0
Σύνολο α.α.	369.629	4.294.408

Πηγή: Α. Λαμπριανίδης – Α. Λυμπεράκη, 2001, Πίνακας 1.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 3, ο αριθμός του εργατικού δυναμικού της Ελλάδας το 1997 ανερχόταν σε 4.294.405 άτομα. Από αυτούς, οι μετανάστες που υπέβαλαν αίτηση νομιμοποίησης αποτελούσαν το 8,6% του εργατικού δυναμικού με πολυπληθέστερη ομάδα αυτή των Αλβανών, που αγγίζει το 65% του συνόλου των μεταναστών. Στις Περιφέρειες Αττικής, Κρήτης, Πελοποννήσου και Στερεάς Ελλάδας η συγκέντρωση των αλλοδαπών είναι μεγαλύτερη από αυτή του εργατικού δυναμικού (Λαμπριανίδης -Λυμπεράκη, 2001:145).

Σε αντίθεση, με δυτικές χώρες όπως η Γερμανία, η ΗΠΑ και η Σουηδία, η Ελλάδα δεν έλαβε τα απαραίτητα μέτρα για τη διαδικασία ένταξης και επανένταξης των αλλοδαπών και παλιννοστούντων στην ελληνική κοινωνία. Η έλλειψη ενός οργανωμένου σχεδίου ένταξης είχε ως αποτέλεσμα οι μετανάστες να έρθουν αντιμέτωποι με αρκετές δυσκολίες σε επαγγελματικό, κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο. Οι συνέπειες των μεταναστευτικών ροών είναι εμφανείς τόσο στους ίδιους τους μετανάστες όσο και στις χώρες υποδοχής και αποστολής. Αξιοσημείωτες είναι οι αλλαγές που παρατηρούνται στο αξιακό σύστημα, στις κοινωνικές συμπεριφορές, στις ανθρώπινες και εργασιακές σχέσεις και στις πολιτικές (Κασσιμάτη, 2003:44).

2. Η ΠΟΛΥ-ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Σύμφωνα με τον Taylor, μια κοινωνία χαρακτηρίζεται ως πολυπολιτισμική, «εφόσον περιλαμβάνει στους κόλπους της περισσότερες από μια πολιτισμικές κοινότητες, που θέλουν να επιβιώσουν» (Δαμανάκης, 2005:89). Η άποψη περί πολυπολιτισμικότητας του ελληνικού χώρου επαληθεύεται τόσο στην αρχαιότητα όσο και στο μεσαίωνα.

Η ύπαρξη Τσιγγάνων στον ελλαδικό χώρο που χρονολογείται από τον 14^ο αιώνα, αλλά και η μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης αποτελούν ορισμένα παραδείγματα της πολυπολιτισμικότητας της ελληνικής κοινωνίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, αποτελούν και οι νεότερες μεταναστευτικές εισροές στον ελλαδικό χώρο μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου από διάφορες χώρες, για τις οποίες έγινε εκτενής αναφορά στο προηγούμενο κεφάλαιο. Τα ζητήματα που προέκυψαν από την παρουσία των πολιτισμικών κοινοτήτων στον ελλαδικό χώρο αφορούσαν τον τρόπο αντιμετώπισης των πληθυσμών με μεταναστευτικό υπόβαθρο όσον αφορά την εκπαίδευση, τη γλώσσα, την κοινωνική αποδοχή και ένταξη τους στην κυρίαρχη πολιτισμική πραγματικότητα της χώρας υποδοχής. Βέβαια, το ζήτημα της εκπαιδευτικής πολιτικής για τους μαθητές με μεταναστευτική βιογραφία κλήθηκαν πρώτα να αντιμετωπίσουν από τα τέλη του προηγούμενου αιώνα χώρες, όπως η Αμερική, η Αυστραλία, η Γαλλία, η Αγγλία και η Γερμανία, οι οποίες δέχθηκαν μαζική έλευση μεταναστών και προσφύγων.

Μέχρι το 1975, όταν άρχισε να αναπτύσσεται η διαπολιτισμική εκπαίδευση στην Ευρώπη, είχε διαμορφωθεί μια διαφορετική αντιμετώπιση της ετερότητας και του πολυπολιτισμού, σύμφωνα με την οποία οι γόννοι των μεταναστών έρχονταν στο σχολείο με ένα ‘ελλειμματικό’ μορφωτικό κεφάλαιο, αφού δε γνώριζαν τη γλώσσα της κυρίαρχης ομάδας. Το ‘ελλειμματικό’ μορφωτικό κεφάλαιο έπρεπε να συμπληρωθεί μέσα από αντισταθμιστικά εκπαιδευτικά μέτρα και να ‘εξομοιωθεί’ με εκείνο των ντόπιων μαθητών (Δαμανάκης, 2005:98). Στόχος, λοιπόν, της εκπαιδευτικής πολιτικής της συγκεκριμένης περιόδου ήταν η αφομοίωση των ξένων μαθητών στην κυρίαρχη κοινωνία, χωρίς να παρέχεται η δυνατότητα για διατήρηση και καλλιέργεια των γλωσσικών και πολιτισμικών εφοδίων που φέρουν. Δεν παρέχονται, λοιπόν, ίσες ευκαιρίες στους μαθητές με μεταναστευτική βιογραφία να αξιοποιήσουν στο πλαίσιο της εκπαίδευσής τους το μορφωτικό τους κεφάλαιο, αλλά και το ίδιο το σύστημα μέσω της

αφομοιωτικής πολιτικής δεν καθίσταται δυνατό να επωφεληθεί από ευκαιρίες πολιτισμικού εμπλουτισμού (Δαμανάκης, 2005:77).

Η συγκεκριμένη εκπαιδευτική πολιτική αντιμετώπιζε ως 'έλλειμμα' τη γλώσσα, τον πολιτισμό και το μορφωτικό κεφάλαιο των μαθητών με μεταναστευτική προέλευση, ενώ βασική αρχή ήταν η καλλιέργεια ενός μονοπολιτισμικού και μονογλωσσικού προσανατολισμού εκπαίδευσης, δηλαδή η καλλιέργεια ελληνοκεντρικών και εθνοκεντρικών αντιλήψεων, που θέλουν την ελληνική γλώσσα μοναδικό κυρίαρχο γλωσσικό κώδικα εντός σχολείου. Η ένταξη των παιδιών με μεταναστευτική βιογραφία αντιμετωπίζεται ως 'πρόβλημα' εξαιτίας της αδυναμίας τους στη χρήση της κυρίαρχης γλώσσας, ενώ βασική προϋπόθεση για την αφομοίωσή τους αποτελεί η εκμάθηση της επίσημης γλώσσας (Νικολάου, 2000:122). Χαρακτηριστική είναι η αντίληψη που επικράτησε ότι ο μετανάστης ευθύνεται για την επιτυχία ή την αποτυχία της ένταξής του στο κυρίαρχο κοινωνικό σύστημα αντίληψη που κυριαρχεί ακόμη και στις μέρες μας (Γκόβαρης, 2001:50). Τέλος, θεωρήθηκε ότι η «αποδοχή της 'υπόθεσης του ελλείμματος' συνέβαλε ουσιαστικά στη νομιμοποίηση του θεσμικού ρατσισμού και στη συσκότιση των ευθυνών του εκπαιδευτικού συστήματος για τα μεγάλα ποσοστά σχολικής αποτυχίας των ξένων μαθητών» (Γκόβαρης, 2001:50).

Η δεκαετία του 1980 σηματοδοτεί το πέρασμα από την «υπόθεση του ελλείμματος» στην «υπόθεση της διαφοράς», σύμφωνα με την οποία το μορφωτικό κεφάλαιο των ατόμων διαφορετικής πολιτισμικής προέλευσης δε θεωρείται πλέον ελλειμματικό αλλά διαφορετικό (Δαμανάκης, 2005:99). Η αποδοχή και ο σεβασμός απέναντι στη διαφορά, η συνύπαρξη των πολιτισμών και η ενσωμάτωση των διαφορετικών πολιτισμικών χαρακτηριστικών των ατόμων με μεταναστευτική προέλευση τόσο σε εκπαιδευτικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο αποτέλεσε πρωταρχικό στοιχείο και οδήγησε στη γέννηση της διαπολιτισμικής αγωγής. Η διαπολιτισμική εκπαίδευση αναπτύχθηκε ως μια διάσταση γενικής παιδείας που όφειλε το σχολείο να παρέχει σε όλους τους μαθητές και όχι ως μια ιδιαίτερη εκπαίδευση (Γκόβαρης, 2001:79).

2.1. Μοντέλα εκπαίδευσης στις πολυπολιτισμικές κοινωνίες

Η πολυπολιτισμικότητα επηρέασε όλες τις χώρες σε διάφορους τομείς, και κυρίως, στον εκπαιδευτικό τομέα, ο οποίος χρειάστηκε να προσαρμοστεί στις νέες εξελίξεις της πολυπολιτισμικότητας. Γι' αυτό το λόγο η μεταναστευτική εκπαιδευτική πολιτική σε διάφορες χρονικές περιόδους στο παρελθόν πέρασε από διάφορα στάδια.

Σκοπός της εκάστοτε εκπαιδευτικής πολιτικής εκ μέρους της πολιτείας ήταν η αντιμετώπιση των προβλημάτων, που δημιουργούνται στις σύγχρονες πολυπολιτισμικές κοινωνίες, εξαιτίας της συμβίωσης ομάδων με διαφορετικό εθνικό, φυλετικό, γλωσσικό και θρησκευτικό υπόβαθρο. Συγκεκριμένα, στον εκπαιδευτικό τομέα θα έπρεπε να επιτευχθεί η συμπλήρωση του μορφωτικού ελλείματος των παιδιών των μεταναστών για να «εξομοιωθούν» με εκείνα των γηγενών παιδιών.

Έτσι, οι εκπαιδευτικές μεταρρυθμιστικές προσπάθειες ή τα μοντέλα για την εκπαιδευτική αντιμετώπιση των μενοτικών και μεταναστευτικών ομάδων, όπως διαμορφώθηκαν σε διαφορετικές χρονικές περιόδους, διακρίνονται σε πέντε κύριες προσεγγίσεις: αφομοίωση, ενσωμάτωση, πολυπολιτισμός, αντιρατσισμός και διαπολιτισμός.

2.1.1. Το μοντέλο της αφομοίωσης

Η αφομοιωτική πολιτική κυριάρχησε μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1960. Οι Park και Burgess, δύο από τους κυριότερους θιασώτες της αφομοιωτικής θεωρίας, ορίζουν την αφομοίωση «ως μια διαδικασία διείσδυσης και συγχώνευσης κατά τη διάρκεια της οποίας πρόσωπα και ομάδες αποδέχονται την ιστορική μνήμη, τα συναισθήματα και τις στάσεις άλλων προσώπων και ομάδων και μετέχοντας στις δικές τους εμπειρίες και στη δική τους ιστορία επιτυγχάνουν την ενσωμάτωσή τους σ' έναν κοινό πολιτισμό, αυτόν βέβαια, της κυρίαρχης ομάδας» (Park & Burgess, 1921:735). Η αφομοιωτική προσέγγιση χαρακτηρίστηκε ως έντονα εθνοκεντρική, αφού απαιτεί από τον ξένο μετανάστη να απορρίψει την πολιτισμική του ταυτότητα ως τίμημα για την κοινωνική του ένταξη. Σχετικά με την εκπαίδευση, η αφομοιωτική πολιτική υποστήριζε ότι το σχολείο οφείλει να εφαρμόζει μια μονογλωσσική και

μονοπολιτισμική εκπαιδευτική πολιτική με μοναδικούς στόχους την καλλιέργεια της γλώσσας, της παράδοσης και του πολιτισμού της κυρίαρχης κοινωνίας.

Το αφομοιωτικό μοντέλο προωθεί τη μετάδοση γνώσεων και την καλλιέργεια ικανοτήτων σ' όλα τα παιδιά ανεξάρτητα από την εθνική και πολιτισμική τους καταγωγή. Έτσι, κεντρικός πυρήνας του αφομοιωτικού μοντέλου είναι η εκμάθηση της επίσημης γλώσσας, δηλαδή, της γλώσσας της χώρας υποδοχής.

Σε γενικές γραμμές το αφομοιωτικό μοντέλο υποστηρίζει, ότι «οι μεταναστευτικοί πληθυσμοί πρέπει να απορροφηθούν από τον ντόπιο ομοιογενή πληθυσμό για να μπορούν να συμμετέχουν ισοδύναμα στη διαμόρφωση και διατήρηση μιας κοινωνίας». (Γεωργογιάννης, 1999: 46). Αυτό διαφαίνεται και από τον ορισμό της αφομοίωσης, που σύμφωνα με τον Τουλιά, είναι «η διαδικασία, όπου τα επιμέρους χαρακτηριστικά εξαφανίζονται σταδιακά και τη θέση τους παίρνουν τα νέα κυρίαρχα χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος». (Τουλιάς, 2005: 33).

Συμπερασματικά, το αφομοιωτικό μοντέλο δε δίνει σε καμία περίπτωση τη δυνατότητα στον μετανάστη να πραγματώσει τις ατομικές του δυνατότητες, και έτσι δε συντελεί στην διατήρηση των ιδιαίτερων και πολύτιμων για κάθε λαό πολιτισμικών τους στοιχείων. Η πολιτική της αφομοίωσης υπήρξε ανεπιτυχής, αφού δεν ανταποκρίνεται στις ανάγκες των ομάδων αυτών, αλλά αντίθετα αναδεικνύει τη μειωμένη σχολική επίδοση σε σχέση με τους γηγενείς μαθητές, δηλαδή τους οδηγεί στη σχολική αποτυχία και τον κοινωνικό αποκλεισμό (Γκόβαρης, 2001:50).

Εν κατακλείδι, σύμφωνα με τον Γκόβαρη, μια τέτοια εξέλιξη ήταν αναπόφευκτη, εξαιτίας:

1. της αρνητικής επιρροής που ασκείται στην αυτοεικόνα των μαθητών λόγω της απαξίωσης του πολιτισμικού και γλωσσικού κεφαλαίου τους και
2. λόγω της αποκοπής από τα πολιτισμικά αγαθά, που αποτελούν για όλους τους μετανάστες, βασικά στοιχεία της ταυτότητάς τους. (Γκόβαρης, 2001: 51).

2.1.2. Το μοντέλο της ενσωμάτωσης

Τη δεκαετία του 1970 το μοντέλο της αφομοίωσης το διαδέχτηκε η ενσωματωτική προσέγγιση. Σύμφωνα με τον Τροyna, ως ενσωμάτωση ορίζονται οι «ίσες ευκαιρίες που συνοδεύονται από πολιτισμική ποικιλία, σε μια ατμόσφαιρα αμοιβαίας ανοχής» (Τροyna, 1993:24). Ο όρος, λοιπόν, ‘ενσωμάτωση’ συνδέεται με την αναγνώριση ότι «κάθε μεταναστευτική ομάδα είναι φορέας ενός πολιτισμού που δέχεται βέβαια τις επιδράσεις από τη χώρα υποδοχής, ταυτόχρονα όμως ασκεί επίδραση σ’ αυτήν και συμμετέχει στην αναδιαμόρφωσή της» (Γεωργογιάννης, 1999:47). Έτσι, ενώ η «αφομοίωση αποκόπτει το άτομο από το παρελθόν, η ενσωμάτωση θεωρεί την παράδοση μιας εθνικής ομάδας συστατικό στοιχείο της νέας ταυτότητας» (Ζωγράφου, 2003:61). Βέβαια, το πολιτισμικό και μορφωτικό κεφάλαιο των ατόμων με μεταναστευτική βιογραφία γίνεται αποδεκτό όταν δεν περιορίζει και δεν θέτει σε αμφισβήτηση τον ‘κυρίαρχο’ πολιτισμό και τις αξίες πάνω στις οποίες ο πολιτισμός της χώρας υποδοχής στηρίζεται (Γκόβαρης, 2001:51).

Κεντρική θέση στο μοντέλο της ενσωμάτωσης κατέχει η έννοια της ισότητας ευκαιριών στην εκπαίδευση, αλλά και γενικότερα. Ο στόχος είναι από τη μια πλευρά τα παιδιά των μεταναστών να διατηρήσουν την πολιτισμική τους ετερότητα, χωρίς αυτό να κλονίσει τις παραδοχές της κυρίαρχης κοινωνίας και από την άλλη να συντελεστεί η ένταξή τους στην κυρίαρχη κοινωνία με σεβασμό και αναγνώριση των πολιτισμικών στοιχείων της κυρίαρχης κοινωνίας.

Συνεπώς, το μοντέλο της ενσωμάτωσης αναγνωρίζει τα πολιτισμικά στοιχεία των διαφόρων μεταναστευτικών ομάδων και τους δίνει τη δυνατότητα άσκησης των πολιτισμικών τους παραδόσεων. Εντούτοις, τα παιδιά των μεταναστών οφείλουν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις ενός σχολείου που έχει διαμορφωθεί για τις ανάγκες διατήρησης του κυρίαρχου πολιτισμού και όχι για τις δικές τους ξεχωριστές ανάγκες (Νικολάου, 2000:124). Έτσι, η δυνατότητα των ευκαιριών παραμένει ανύπαρκτη, αφού η κατάκτηση του κυρίαρχου πολιτισμού και η απόκτηση ικανοτήτων και δεξιοτήτων, δε γίνεται με ίσους όρους ανάμεσα στα μεταναστόπουλα και στα παιδιά των γηγενών, αναδεικνύοντας έτσι το στίγμα της υστέρησης των πρώτων έναντι των δεύτερων.

2.1.3. Η πολυπολιτισμική εκπαίδευση

Η πολυπολιτισμική εκπαίδευση αναπτύχθηκε στις Η.Π.Α, κατά τη δεκαετία του 1970 και αργότερα στην Ευρώπη, τον Καναδά και την Αυστραλία, όταν έγινε ευρέως αντιληπτό, ότι η αφομοίωση και η ενσωμάτωση ως εκπαιδευτικά μοντέλα δεν μπόρεσαν να δώσουν λύσεις στα προβλήματα, που αντιμετώπιζαν τα παιδιά με μεταναστευτική βιογραφία στο σχολείο.

Καθοριστικό ρόλο, σύμφωνα με τους (Banks & Banks 1989), διαδραμάτισαν οι κινητοποιήσεις και τα αιτήματα των εθνικών μεινοτικών ομάδων και συγκεκριμένα των Αφροαμερικανών για πολιτικά δικαιώματα, για ισότητα ευκαιριών στην εκπαίδευση και την κοινωνία, για εργασία και συμμετοχή τους στις κοινωνικές δομές (Παλαιολόγου-Ευαγγέλου, 2003:80). Όπως υποστηρίζει ο Γεωργογιάννης, η αναγνώριση της πολυπολιτισμικότητας των κοινωνιών τους, οδήγησε στη μετατόπιση από «εθνοκεντρικά μοντέλα όπως αυτό της αφομοίωσης, προς τον πολιτισμικό πλουραλισμό, η οποία στις Επιστήμες της Αγωγής είναι γνωστή ως πολυπολιτισμική εκπαίδευση» (Νικολάου, 2000:125).

Βασική επιδίωξη της πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης είναι η αποσύνδεση του παιδιού από έναν εθνοκεντρικό τρόπο σκέψης και η ενθάρρυνσή του να γνωρίσει την ύπαρξη άλλων πολιτισμών, κοινωνιών, τρόπων ζωής και σκέψης (Parekh, 1997:56). Η πολυπολιτισμική εκπαίδευση, σύμφωνα με τον Banks, είναι «μια περιεκτική έννοια, που χρησιμοποιείται για να περιγράψει μια ευρεία ποικιλία σχολικών πρακτικών, προγραμμάτων και υλικών που σχεδιάζονται για να βοηθήσουν τα παιδιά από διαφορετικές ομάδες να βιώσουν την εκπαιδευτική ισότητα» (Banks, 1997:345).

Ο J. Lynch θεωρεί ότι η πολυπολιτισμική εκπαίδευση αναγνωρίζει τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες των ομάδων με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο και ενθαρρύνει τη διατήρηση των πολιτισμικών παραδόσεων και των ιστορικών τους στοιχείων. Παράλληλα, οι μαθητές με μεταναστευτική βιογραφία έχουν τη δυνατότητα να συνυπάρχουν στην κοινωνία χωρίς να απειλείται η συνάφειά της (J. Lynch, 1986). Με την πολυπολιτισμική προσέγγιση, λοιπόν, τονίζεται η ενότητα μέσα από την διαφορετικότητα, μέσω της οποίας εξασφαλίζεται η κοινωνική συνοχή, ενώ στο σχολείο τα παιδιά μαθαίνουν να είναι υπερήφανα για την καταγωγή τους και μαθαίνουν να σέβονται τα πολιτισμικά στοιχεία των συνανθρώπων τους. (Μάρκου, 1997: 226-227).

Σύμφωνα με τον Γκόβαρη, βασικό κίνητρο της εφαρμογής του συγκεκριμένου μοντέλου είναι η ριζική αντιμετώπιση του ρατσισμού και της κοινωνικής ανισότητας (Γκόβαρης, 2001:60). Η γνώση του πολιτισμού των άλλων συμβάλλει καθοριστικά στον περιορισμό των ρατσιστικών διακρίσεων και των προκαταλήψεων προωθώντας τη συνοχή της κοινωνίας απέναντι σε άτομα με διαφορετική γλώσσα και πολιτισμό. Όπως αναφέρει ο J. Banks ένας από τους θεμελιωτές της πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης, η πολυπολιτισμική εκπαίδευση ως ιδέα επιδιώκει την εξασφάλιση ίσων ευκαιριών μάθησης σε όλους τους μαθητές ανεξαρτήτως της πολιτισμικής, φυλετικής και κοινωνική τους καταγωγής. Επιπρόσθετα, σημαντικός είναι ο μετασχηματισμός των εκπαιδευτικών θεσμών σε τομείς, όπως η κουλτούρα, οι σχέσεις εξουσίας, οι στάσεις και οι πεποιθήσεις των μαθητών και του εκπαιδευτικού προσωπικού. Τέλος, οι συνεχείς μεταρρυθμιστικές παρεμβάσεις αποτελούν απαραίτητο συστατικό επίτευξης του στόχου της πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης, δηλαδή της ισότητας των ευκαιριών στην εκπαίδευση και της καλής σχολικής επίδοσης (Παλαιολόγου/Ευαγγέλου, 2003:81). Κάτι τέτοιο επιτυγχάνεται τόσο μέσω του εμπλουτισμού των αναλυτικών προγραμμάτων, στα οποία η συμμετοχή των διαφορετικών πολιτισμών είναι ισοδύναμη όσο και με τη θεσμοθέτηση της δίγλωσσης εκπαίδευσης (Schweitzer, 1994:64).

Βασικοί στόχοι της πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης, με τους οποίους συμφωνούν όλοι οι υποστηρικτές της πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης, σύμφωνα με τον Banks (1988) και Banks (1989) είναι οι εξής:

- 1) Η μεταρρύθμιση του σχολείου, ώστε όλοι μαθητές να απολαμβάνουν ίσες ευκαιρίες στην εκπαίδευση.
- 2) Η καλλιέργεια θετικών στάσεων απέναντι σε άτομα με διαφορετικά εθνικά, πολιτισμικά, φυλετικά και θρησκευτικά χαρακτηριστικά.
- 3) Η βελτίωση των σχολικών επιδόσεων και η ενίσχυση του αυτοσυναισθήματος των μαθητών με μεταναστευτική προέλευση, ώστε να συμμετέχουν σε όλους τους τομείς της καθημερινής ζωής.
- 4) Η ανάπτυξη στους μαθητές της ικανότητας να εξετάζουν εκπαιδευτικά και κοινωνικά φαινόμενα και γεγονότα μέσα από την οπτική διαφόρων πολιτισμών και όχι μόνο του κυρίαρχου (Μάρκου, 1997:230).

Η πολυπολιτισμική προσέγγιση δέχτηκε κριτική τόσο από τους συντηρητικούς, όσο και από τους ριζοσπαστικούς. Οι πρώτοι υποστήριζαν, σύμφωνα με τον Parekh, ότι «η πολυπολιτισμική εκπαίδευση εκφάζει μια προσπάθεια πολιτικοποίησης της εκπαίδευσης με σκοπό την υπόθαλψη των απαιτήσεων της μειονότητας. Για τους ριζοσπαστικούς είναι η πιο οικεία ιδεολογική επινόηση για τη διαίωνιση της πραγματικότητας της ρατσιστικής εκμετάλλευσης των εθνικών μειονοτήτων, με το να υποθάλπουν τις πολιτισμικές τους ευαισθησίες» (Parekh, 1997:22).

Εν κατακλείδι, η πολυπολιτισμική εκπαίδευση προάγει την ελευθερία στην εκπαίδευση, με στόχο τη διερεύνηση άλλων πολιτισμών, ώστε το παιδί να ενταχθεί στον κόσμο ελεύθερο από προκαταλήψεις και προλήψεις και πρόθυμο να γνωρίσει την πλούσια πολυμορφία του. Το παιδί δεν οδηγείται στην απομόνωση από τον πολιτισμό του, αλλά ενθαρρύνεται να τον εμπλουτίσει, να τον εκλεπτύνει και να τον συλλάβει με μια ευρύτερη έννοια χωρίς να χάνει τις ρίζες του μέσα σ' αυτόν (Parekh, 1997:56).

2.1.4. Το αντιρατσιστικό μοντέλο

Η αντιρατσιστική προσέγγιση προέκυψε ως απαίτηση για την αντιμετώπιση της τάσης της πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης να τονίζει περισσότερο ατομικές στάσεις παρά κοινωνικές δυνάμεις (Γεωργογιάννης, 1997:49). Αναπύχθηκε πρώτα στην Μ. Βρετανία και την Αμερική κατά τη δεκαετία του 1980 και είχε ως στόχο την εξάλειψη του ρατσισμού στην εκπαίδευση και την κοινωνία γενικότερα. Σύμφωνα με τον Τσιάκαλο, ως ρατσισμός ορίζεται «οι διακρίσεις σε βάρος της φυλής» αλλά και στις σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες ο όρος χρησιμοποιείται για να περιγράψει ένα φάσμα ρατσιστικών αντιλήψεων και διακρίσεων όσον αφορά τη φυλή, το φύλο, την κοινωνική προέλευση, το θρήσκευμα, τα φυσιολογικά χαρακτηριστικά και το οικονομικό επίπεδο (Τσιάκαλος, 2000:76-77).

Οι υποστηρικτές της αντιρατσιστικής εκπαίδευσης είναι υπέρ της άποψης ότι δεν αρκεί η απλή διαφώτιση των υποκειμένων που θα οδηγήσει σε αλλαγή στάσεων, αλλά πρέπει να αλλάξουν οι δομές της κοινωνίας, καθώς μέσα από τους νόμους και τις διατάξεις του κράτους κυριαρχεί ο θεσμικός ρατσισμός, ο οποίος στερεί δικαιώματα και περιορίζει σημαντικά τις ευκαιρίες των εθνικών μεταναστευτικών ομάδων. Σημαντικό στοιχείο, λοιπόν, αποτελεί όχι

μόνο η αλλαγή των ατομικών στάσεων αλλά και των δομών της εκπαίδευσης και της κοινωνίας, έτσι ώστε να καταπολεμηθούν οι φυλετικές διακρίσεις και προκαταλήψεις σε βάρος των μεταναστευτικών ομάδων που οδηγούν στην απαξίωση του πολιτισμικά διαφορετικού 'άλλου'. (Νικολάου, 2000:128).

Εκτός, όμως, από τις κοινωνικές στάσεις ο ρατσισμός διατηρείται και από τη σημαντική οικονομική και πολιτική ανισότητα μεταξύ των φυλών (Parekh, 1997:93). Οι προκαταλήψεις και τα στερεότυπα βρίσκονται στις ρίζες της κοινωνίας και σχετίζονται με ολόκληρη τη δομή της. Το κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον συντηρεί τις ρατσιστικές αντιλήψεις, αφού μέσα από την κυριαρχία και τον έλεγχο τους στις προσβάσεις εξουσίας αποκλείουν τους μετανάστες από την κοινωνική ζωή της ευρύτερης κοινωνίας. Συνεπώς, οι μετανάστες απασχολούνται σε θέσεις εργασίας κυρίως στη βάση της κοινωνικής πυραμίδας με ιδιαίτερα χαμηλές οικονομικές απολαβές (Τουλιάς, 2005:42). Λύση, λοιπόν, του προβλήματος δεν αποτελεί η απλή αναγνώριση της διαφορετικότητας και η θεσμική κατοχύρωσή της, αφού οι μετανάστες αποκόπτονται συστηματικά από την πρόσβαση στα κοινωνικά αγαθά και στην πολιτική εξουσία (Γκόβαρης, 2001:66).

Οι υποστηρικτές της αντιρατσιστικής εκπαίδευσης υποστηρίζουν ότι η εκπαίδευση αποτελεί ένα βασικό θεσμό κοινωνικοποίησης, μέσω του οποίου αναπαράγονται οι ρατσιστικές αντιλήψεις. Η καταπολέμηση του ρατσισμού προβάλλει κυρίως ως πολιτική πρακτική, που πραγματώνεται μέσω της εκπαίδευσης. Ο κίνδυνος, όμως, που κρύβει η οξεία εμπλοκή της πολιτικής στα θέματα της εκπαίδευσης αφορούν τη μετατροπή της σχολικής τάξης σε χώρο ανταγωνισμού πολιτικών, ιδεολογικών και κοινωνικών αναταραχών (Γεωργογιάννης, 1999:53). Βέβαια, το σχολείο δεν είναι σε θέση να «αποτελέσει αιχμή μιας πολιτικής κίνησης και, αν ποτέ προσπαθούσε να το κάνει, θα έχανε τον εκπαιδευτικό χαρακτήρα του και θα γινόταν μια αρένα πάλης μεταξύ μεγάλων κοινωνικών και πολιτικών δυνάμεων πάνω στις οποίες δεν μπορεί να ασκεί καθόλου έλεγχο» (Parekh, 1997:63).

Το σχολείο μπορεί να συμβάλλει με ποικίλους τρόπους στην καταπολέμηση των ρατσιστικών στάσεων και αντιλήψεων. Σύμφωνα με τον Parekh, το σχολείο οφείλει να υιοθετήσει μια αυστηρή στάση απέναντι σε ρατσιστικές προσβολές και επιθέσεις μέσα στο σχολικό χώρο. Ο ίδιος υποστηρίζει ότι ο ρατσισμός πρέπει να αποκηρυχτεί ως παράνομος μέσα στις σχολικές εκγασταστάσεις. Παράλληλα, οι εκπρόσωποι του αντιρατσιστικού

μοντέλου κρίνουν ότι ο ρατσισμός είναι συνυφασμένος με τη ‘λευκή ηγεμονία’ με αποτέλεσμα το σχολείο να οφείλει να καλλιεργεί όχι μόνο στους λευκούς μαθητές ένα πνεύμα σεβασμού απέναντι στους μαθητές με μεταναστευτικό υπόβαθρο αλλά να είναι σε θέση να προάγει τη δημιουργία ενός κλίματος μέσα στο οποίο τα παιδιά με μεταναστευτικό υπόβαθρο αναπτύσσουν αυτοσεβασμό και περηφάνεια και συνάπτουν εύκολα κοινωνικές επαφές με τους συνομιλήκους τους. Επιπρόσθετα, το σχολείο πρέπει να δίνει κατάλληλες εξηγήσεις στους μαθητές σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο αναπτύχθηκαν ρατσιστικές αντιλήψεις σε συνθήκες αποικιακής συνύπαρξης και με το πώς οι μαύροι κατέληξαν να γίνουν θύματα εκμετάλλευσης. Το σχολείο, λοιπόν, ελπίζει ότι με αυτούς τους τρόπους, αλλά και με πολλούς άλλους, θα αποδομήσει τις πνευματικές και ηθικές ρίζες του ρατσισμού και θα τον αποδυναμώσει. Βέβαια, δεν είναι δυνατόν να «ελπίζει ότι θα τον εξαλείψει, καθώς η εκπαίδευση έχει τα όρια της και οι κοινωνικές και πολιτικές ρίζες του ρατσισμού φτάνουν πέρα από τον έλεγχο του σχολείου» (Parekh 1997:63-64).

Σημαντικό στοιχείο για τη σχολική επιτυχία και την εκπαιδευτική προοπτική των μαθητών με μεταναστευτική προέλευση είναι η δημιουργία μιας παιδαγωγικής ατμόσφαιρας, μιας ατμόσφαιρας που να εμπνέει εμπιστοσύνη και ανεκτικότητα στους μαθητές. Επισημαίνεται, επίσης, η σπουδαιότητα για τους μαθητές να μπορούν να εκφράζουν τις προσδοκίες τους, τους φόβους και τους προβληματισμούς τους, ώστε να μη διακατέχονται από διακρίσεις και στερεότυπα. Η δημιουργία ενός κατάλληλου παιδαγωγικού κλίματος στηρίζεται σε κριτήρια, κυρίως, υποστήριξης, προώθησης της συνεργασίας, διαφάνειας στη λήψη αποφάσεων αλλά και διαχείριση από τον εκπαιδευτικό των διαφωνιών, που προκύπτουν εντός του σχολικού χώρου (Auernheimer, 2005:156). Ο Brandt προσδιορίζει τρεις βασικούς στόχους της αντιρατσιστικής εκπαίδευσης:

- 1) **Ισότητα:** Η ισότητα στην εκπαίδευση αφορά όλους τους νέους ανεξάρτητα από την εθνικότητα, το θρήσκευμα και την καταγωγή. Ως στόχο έχει την ριζική αλλαγή των δομών και των συστημάτων που διαιωνίζουν την ανισότητα.
- 2) **Δικαιοσύνη:** Η δικαιοσύνη αφορά την παροχή ίσων ευκαιριών εκ μέρους του κράτους σε όλους, ώστε να συμμετέχουν ενεργά σ’ αυτά που μπορεί η κοινωνία να τους προσφέρει.

3) Χειραφέτηση / απελευθέρωση: Η χειραφέτηση αφορά την απεξάρτηση όλων των ρατσιστικών φαινομένων που συντηρούν την ανισότητα (Μάρκου, 1997:236-237).

Σύμφωνα με τον Μάρκου, η αντιρατσιστική προσέγγιση δέχτηκε κριτική τόσο από τους υποστηρικτές της πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης, όσο και από τους ορθόδοξους μαρξιστές ριζοσπάστες. Συγκεκριμένα, οι πρώτοι «κατηγορούν τους αντιρατσιστές ότι επιδιώκουν να πολιτικοποιήσουν την εκπαίδευση και να την καταστήσουν αιχμή του δόρατος ενός πολιτικού κινήματος» (Μάρκου, 1997:237). Οι δεύτεροι εστιάζουν την κριτική τους κυρίως στην εννοιολογικό περιορισμό του όρου ‘φυλή’ (Μάρκου, 1997:238).

2.1.5. Η διαπολιτισμική εκπαίδευση

Την αναποτελεσματικότητα των προηγούμενων εκπαιδευτικών προσεγγίσεων να επιλύσουν τα προβλήματα της χαμηλής σχολικής επίδοσης και των κοινωνικών ανισοτήτων των παιδιών με μεταναστευτική βιογραφία, επιχειρεί να άρει ένα νέο εκπαιδευτικό μοντέλο η διαπολιτισμική εκπαίδευση. Σύμφωνα με τους (Essinger/Graf, 1984), διάφορες συζητήσεις, δραστηριότητες και διακηρύξεις ξεκινούν στις αρχές της δεκαετίας του '80, που καταλήγουν στην απόρριψη κάθε είδους αφομοιωτικών, εθνοκεντρικών, και ενσωματωμένων προσεγγίσεων στην εκπαίδευση. Αποτέλεσμα των παραπάνω ήταν η καλλιέργεια κατάλληλων συνθηκών για μια εκπαίδευση που θα ‘αγκαλιάζει’ μια πολυεθνική προοπτική (Auernheimer, 1990:175).

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση γεννήθηκε στην Ευρώπη ως αποτέλεσμα των πολλαπλών εκπαιδευτικών προβληματισμών και των γενικότερων προβλημάτων κοινωνικοποίησης των παιδιών των διακινούμενων πληθυσμών, τα οποία κατά κύριο λόγο προέρχονται από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα (Δαμανάκης, 2005:111). Στην Ελλάδα, βέβαια, η διαπολιτισμική εκπαίδευση πρωτοεμφανίζεται τη δεκαετία του 1980 και συνδέεται με την επανένταξη των παλιννοστούντων μαθητών στο ελληνικό σχολείο και το ευρύτερο κοινωνικό περίγυρο.

Σύμφωνα με τον Δαμανάκη και τον Μάρκου, οι όροι διαπολιτισμικότητα και πολυπολιτισμικότητα δεν ταυτίζονται, καθώς η πολυπολιτισμικότητα είναι το δεδομένο και χρησιμοποιείται για να σκιαγραφήσει μια συγκεκριμένη κοινωνική πραγματικότητα και τη

διαδικασία εξέλιξής της, ενώ η διαπολιτισμικότητα είναι το ζητούμενο και εκφράζει μια διαλεκτική σχέση, αλλά και μια δυναμική διαδικασία αναπόφευκτης αλληλεπίδρασης, διαλόγου και αμοιβαίας αναγνώρισης ανάμεσα σε άτομα διαφορετικών μεταναστευτικών ομάδων αλλά και σε όλα τα μέλη μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας (Δαμανάκης, 2005:39, Μάρκου, 1997:238). Βέβαια, η διαπολιτισμικότητα προϋποθέτει την πολυπολιτισμικότητα, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι απορρέει αυτόματα απ' αυτή. Αξίζει, όμως, να σημειωθεί ότι στις αγγλοσαξωνικές χώρες χρησιμοποιείται αποκλειστικά ο όρος πολυπολιτισμικότητα (Δαμανάκης, 2005:39).

Σύμφωνα με τον Γκότοβο, σε αντίθεση με την πολυπολιτισμική εκπαίδευση η διαπολιτισμική εκπαίδευση θέτει την ανάπτυξη της συλλογικής ταυτότητας σε άλλη βάση. Χαρακτηριστικό στοιχείο της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης θεωρείται η απομάκρυνση από την έννοια της καταγωγής και του εθνικού χαρακτήρα και ο προσανατολισμός της στις έννοιες:

- ο της συμμετοχής, δηλαδή στην ένταξη και δράση στο επικοινωνιακό και κοινωνικό γίνεσθαι,
- ο της πρόσβασης, δηλαδή στην ισότητα των ευκαιριών κυρίως των εκπαιδευτικών ευκαιριών, οι οποίες εξασφαλίζουν την κοινωνική κινητικότητα,
- ο της ευθύνης, δηλαδή της συνειδητοποίησης της έννοιας των υποχρεώσεων στο πλαίσιο της κοινής και ομαλής λειτουργίας της κοινωνίας (Γκότοβος, 2002:129).

Οι εκφραστές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης δίνουν έμφαση στην ενδοκρατική πολιτισμική ετερότητα, δηλαδή στη διαχείριση της πολιτισμικής ποικιλίας που κυριαρχεί μέσα στο ίδιο το έθνος-κράτος (Γκότοβος, 1997:23). Βασικό στοιχείο της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης αποτελεί η πολιτισμική πολλαπλότητα αναφορικά με τις αξίες, τη γλώσσα, τη θρησκεία, νοοτροπίες, ύφη και πρακτικές στην κοινωνία.

Κυρίαρχο στοιχείο της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης αποτελεί το γεγονός ότι οι αρχές της διαπερνούν όλο το σχολικό πρόγραμμα και έχει ως στόχο να εξασφαλίσει την ισότητα των ευκαιριών στην εκπαίδευση, και γενικότερα στην κοινωνία. Ως κίνημα η διαπολιτισμική εκπαίδευση εστιάζει στο μετασχηματισμό των εκπαιδευτικών και των κοινωνικών θεσμών μέσα από μεταρρυθμιστικές παρεμβάσεις, με στόχο την ελεύθερη έκφραση όλων των παιδιών ανεξάρτητα από το κοινωνικό και γλωσσικό/πολιτισμικό τους υπόβαθρο. Προς αυτή τη

κατεύθυνση αναγκαία είναι η ριζική αναμόρφωση του σχολικού προγράμματος ώστε να ανταποκρίνεται στις προσδοκίες όλων των εθνικών ομάδων (Μάρκου, 1997:246).

Σύμφωνα με τον Γκότοβο, η διαπολιτισμική εκπαίδευση αναφέρεται τόσο στο εκπαιδευτικό σύστημα «υπό την έννοια των ρυθμίσεων αλλά και των πραγματικοτήτων (π.χ. υλικοτεχνική υποδομή, ποιότητα εκπαιδευτικών υπηρεσιών) μιας κοινωνίας με αντικείμενο την εκπαίδευση» όσο και «στη διαδικασία και το αποτέλεσμα της άσκησης αγωγής μέσα στο σχολείο». Η δεύτερη έννοια της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης συμπίπτει με αυτή της διαπολιτισμικής αγωγής (Γκότοβος, 1997:24).

Σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία, όπως η σημερινή, η διαπολιτισμική εκπαίδευση συνδέεται με την κατάργηση των διακρίσεων, την ισονομία, την αλληλοκατανόηση, την αλληλοαποδοχή και την αλληλεγγύη και διακηρύσσει την ισότητα των ευκαιρών για όλους τους μαθητές ανεξάρτητα από την πολιτισμική τους προέλευση. Επισημαίνεται ότι η διαπολιτισμική εκπαίδευση «δεν προορίζεται μόνο για τα παιδιά των διαφόρων μειονοτήτων ή για τα παιδιά των μεταναστών, όπως εσφαλμένα πιστεύουν ορισμένοι, ούτε λειτουργεί ως ένα ακόμη μέσο αντισταθμιστικής αγωγής, αλλά απευθύνεται αδιακρίτως στο σύνολο του μαθητικού πληθυσμού (Κογκούλης, 2005:362). Άλλωστε, αυτό που θεωρείται ως ανασταλτικός παράγοντας στην προώθηση μιας διαπολιτισμικής φιλοσοφίας στην εκπαίδευση είναι η αφομοιωτική πολιτική του σχολείου όταν αυτή δε δίνει τα περιθώρια εκδήλωσης πολιτισμικών μορφών του ‘άλλου’ μέσα στην εκπαίδευση αλλά και η περιχαράκωση του ‘άλλου’ (Γκότοβος, 1997:25-26). Γι’ αυτό το λόγο, σκοπός της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης είναι η γνωριμία με τον ‘άλλο’, η αποφυγή εντάσεων και η καλλιέργεια μιας θετικής στάσης απέναντι σε καθετί καινούργιο, αλλά να μας δώσει τα κατάλληλα εφόδια, όπως να αποκτήσουμε τις στάσεις και τις δεξιότητες, ώστε να ανταποκριθούμε με επιτυχία στις απαιτήσεις της σύγχρονης πολυπολιτισμικής κοινωνίας.

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση, σύμφωνα με την τελική Έκθεση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την εκπαίδευση και την πολιτισμική ανάπτυξη των μεταναστών ορίζεται με βάση τα παρακάτω τέσσερα βασικά στοιχεία:

- Στην πλειονότητά τους οι κοινωνίες μας είναι πολυπολιτισμικές με τάσεις διεύρυνσης της πολυπολιτισμικότητας.

- Κάθε πολιτισμός έχει τα δικά του ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που πρέπει να αναγνωρίζονται και να γίνονται σεβαστά.
- Η πολυπολιτισμικότητα αποτελεί εν δυνάμει προνόμιο.
- Για να αξιοποιηθεί το προνόμιο της πολυπολιτισμικότητας πρέπει να διασφαλιστεί η αλληλεπίδραση ανάμεσα στους διάφορους πολιτισμούς χωρίς όμως να εξαφανίζεται η ιδιαίτερη ταυτότητα κανενός και ταυτόχρονα να πραγματοποιείται η μετατροπή της πολυπολιτισμικής κατάστασης σε διαπολιτισμική.

Στην έκθεση ως βασικά χαρακτηριστικά της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης αναφέρονται τα εξής: Η διαπολιτισμική εκπαίδευση:

- αποτελεί βασική αρχή και στόχο που διέπει κάθε σχολική δραστηριότητα,
- έχει ως πεδίο αναφοράς της την άμεση εμπειρία των παιδιών στις χώρες υποδοχής,
- διευρύνει τους υφιστάμενους εκπαιδευτικούς στόχους του σχολείου,
- προκαλεί την αμοιβαία επίδραση των πολιτισμών των χωρών καταγωγής και υποδοχής,
- δημιουργεί προϋποθέσεις για αποδοχή της νέας πολιτισμικής πραγματικότητας και της δυναμικής της στις χώρες υποδοχής,
- προξενεί επανεξέταση, αναθεώρηση και διεύρυνση των κοινωνικο-κεντρικών και εθνοκεντρικών κριτηρίων του σχολείου,
- διευρύνει την οπτική μέσα από την οποία θεωρούνται η εκπαίδευση, ο πολιτισμός, τα παιδιά και οι ενήλικες,
- αποτελεί μέσο για την αξιολόγηση των ευκαιριών στη ζωή και για την επίτευξη της μέγιστης κοινωνικής και οικονομικής ένταξης. (Council of Europe, *The CDCC's Project No 7: The Education and Cultural Development of Migrants*, Strasbourg 1986), (Μάρκου,1997: 239-240).

Σύμφωνα με τον Helmut Essinger, η διαπολιτισμική προσέγγιση διέπεται από τέσσερις βασικές αρχές:

- 1) Εκπαίδευση για ενσυναίσθηση (empathy): όλοι μας θα πρέπει να μάθουμε να κατανοούμε τα προβλήματα των συνανθρώπων μας και να μπορούμε να αισθανόμαστε τον πόνο, την αδικία, το φόβο, όπως τον αισθάνεται ο συνάνθρωπός μας. Έτσι,

πρωταρχικός στόχος της εκπαίδευσης θα πρέπει να είναι η ενθάρρυνση του ατόμου να ενδιαφερθεί για τους άλλους και τη διαφορετικότητά τους.

- 2) Εκπαίδευση για αλληλεγγύη: η έννοια της αλληλεγγύης συνδέεται με την καλλιέργεια συλλογικής συνείδησης και την εξάλειψη των κοινωνικών αδικιών. Επιτυγχάνεται με την κατάργηση των ορίων των ομάδων, φυλών και κρατών και καλλιεργώντας την ομόνοια.
- 3) Εκπαίδευση για διαπολιτισμικό σεβασμό: σημαίνει την αποδοχή και το άνοιγμά μας απέναντι στους συνανθρώπους μας, ιδιαίτερα σε μια κοινωνία που κυριαρχεί ο ρατσισμός και όχι ο σεβασμός απέναντι στο διαφορετικό.
- 4) Εκπαίδευση εναντίον του εθνικιστικού τρόπου σκέψης: απαλλαγή από εθνικά στερεότυπα και προκαταλήψεις, έτσι ώστε οι λαοί να κατορθώσουν να συμβιώσουν και να επικοινωνήσουν. (Μάρκου, 1997: 240-241).

Τέλος, αξίζει να επισημανθεί ότι μια άλλη παράμετρος της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης είναι οι δραστηριότητες των μαθητών με μεταναστευτική προέλευση εκτός σχολείου. Οι δραστηριότητες ενός σχολείου δεν πρέπει να περιορίζονται μόνο εντός σχολείου. Οι οργανωμένες δραστηριότητες των μαθητών με μεταναστευτική βιογραφία σε επίπεδο μουσικής, θεάτρου που έχουν ένα διαπολιτισμικό στόχο είναι πιο σπουδαίες από μια συνεργασία στο μάθημα. Σύμφωνα με τον Auernheimer υιοθετείται η άποψη ότι οι εκτός σχολείου δραστηριότητες προσφέρονται περισσότερο για κοινωνική και διαπολιτισμική μάθηση (Auernheimer, 2005:167). Το σχολείο οφείλει να συνειδητοποιήσει την ύπαρξη των πολλαπλών πολιτισμών και τις αλληλεπιδράσεις – ανταλλαγές των διαδικασιών και τη διαμεσολάβηση των διαστρωματώσεων σε κάθε πολιτισμό. Πρέπει να γίνει κατανοητό, ότι οι άλλοι λαοί δεν πρέπει να εκλαμβάνονται ως αντικείμενα, αλλά να προσεγγίζονται ως υποκείμενα. Αυτή είναι μια γενική παραδοχή της εκπαίδευσης που σημαίνει μια διαφορετική σχέση των μαθητών για τον κόσμο και κατ' επέκταση για τους ίδιους τους εαυτούς τους. Όλοι οι μαθητές οφείλουν να αντιπαρατίθενται με διάφορους πολιτισμούς και να δέχονται ερεθίσματα. Αυτό οφείλει να ισχύει και για τους γηγενείς μαθητές, ως επίσης και για τους μαθητές με μεταναστευτική προέλευση (Auernheimer, 2005:146). Εν κατακλείδι, σημαντική προβάλλει η απαίτηση από το σχολείο ώστε να καλλιεργήσει στους μαθητές «μια ειλικρινή διάθεση για πλησίασμα του πολιτισμικά διαφορετικού άλλου κυρίως με την έννοια της

συνεργατικής εμπλοκής: διαπολιτισμική εκπαίδευση σημαίνει πρώτ' απ' όλα αναθεώρηση της εικόνας που η ιστορία και η κοινωνία, και μέσω του σχολείου, επιβάλλουν για τον 'άλλον' (Γκότοβος, 1997:25).

2.2. Το κοινωνικό προφίλ των αλλοδαπών οικογενειών στον ελληνικό χώρο

Τα μεταναστευτικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού που εισέρχεται στην Ελλάδα διαμορφώνουν ένα προφίλ αλλοδαπού, ο οποίος επιθυμεί, κατά κύριο λόγο, την ανεύρεση εργασίας στην Ελλάδα, ενώ δεν αποκλείει την μακροχρόνια διαμονή με την οικογένειά του στην χώρα μας. Πρόκειται για άνδρα νεαρής ηλικίας προερχόμενος από Βαλκανική χώρα και κυρίως από την Αλβανία. Ο τόπος κατοικίας αφορά αστική περιοχή και η απασχόλησή του είναι ως μισθωτός τεχνίτης ή ανειδίκευτος εργάτης στον τομέα των κατασκευών και των υπηρεσιών. Η ενασχόληση των μεταναστευτικών εισροών στην Ελλάδα στους συγκεκριμένους τομείς εργασίας οφείλεται στην ταχεία αύξηση του μορφωτικού επιπέδου των γηγενών, που δρα ως ανασταλτικός παράγοντας στην ενασχόλησή τους σε θέσεις χαμηλής ειδίκευσης. Συνεπώς, ευνοείται η παράνομη μετανάστευση από γειτονικές χώρες με αποτέλεσμα την έξαρση της παραοικονομίας, η οποία συντηρεί τη συγκεκριμένη μορφή μετανάστευσης (Ρομπόλης κ.ά., 2006:134).

Στη συνέχεια, θα σκιαγραφήσουμε το κοινωνικό προφίλ (ηλικία, φύλο, οικογενειακή κατάσταση, μορφωτικό επίπεδο, επάγγελμα, γεωγραφική διασπορά) των αλλοδαπών μεταναστών που ζουν και εργάζονται στην Ελλάδα. Εξαιτίας του γεγονότος ότι οι Αλβανοί αποτελούν την πολυπληθέστερη μεταναστευτική ομάδα στην ελληνική επικράτεια, αλλά και της άμεσης συνάρτησης της συγκεκριμένης ομάδας αλλοδαπών με το ερευνητικό υλικό της παρούσας εργασίας, παρατίθεται το κοινωνικό προφίλ γενικότερα των μεταναστών αλλά και ειδικότερα των Αλβανών μεταναστών στη χώρα μας.

ο Ηλικία

Από τον (Πίνακα 4), προκύπτει ότι η κατά ηλικία δομή του μεταναστευτικού πληθυσμού είναι ιδιαίτερα νεανική σε σχέση με την αντίστοιχη του γηγενούς πληθυσμού και ότι η πλειοψηφία των αλλοδαπών μεταναστών στην Ελλάδα είναι μεταξύ (15-64) ετών. Αξίζει να σημειωθεί, ότι η επιβράδυνση της δημογραφικής γήρανσης είναι αποτέλεσμα που απορρέει από τον υψηλό αριθμό αλλοδαπών στις ηλικίες 15-64 ετών και λιγότερο των νέων ηλικίας 0-14 ετών. Η παρουσία, λοιπόν, των αλλοδαπών στον ελληνικό χώρο το 2001 συνέβαλε στη

μείωση του ποσοστού των ατόμων ηλικίας 65 ετών και άνω στον ελληνικό πληθυσμό από 17,7 %, που θα ήταν, σε ποσοστό 16,7% (Ρομπόλης κ.ά., 2006:131).

Επίσης, σε μια έρευνα του IAPASIS (Informal Administration Practices and Shifting Immigrant Strategies) το 2001, στην οποία ερευνήθηκαν 401 άτομα αλβανικής καταγωγής προέκυψε ότι η κατά ηλικίες σύνθεση του πληθυσμού απεικονίζει ένα προβάδισμα στις παραγωγικές και ώριμες ηλικίες 25-49, σε ποσοστό 51%. Στις νεαρές ηλικίες (μέχρι 24 ετών) το ποσοστό των Αλβανών ανέρχεται σε 43% (Κασιμάτη, 2003:39).

Η κατά ηλικίες σύνθεση του μεταναστευτικού πληθυσμού σύμφωνα με την απογραφή του 1991 και του 2001 στην Ελλάδα παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 4: Η κατά ηλικία δομή του πληθυσμού της Ελλάδας και των αλλοδαπών (1991-2001)

	1991	2001	Απόλυτη μεταβολή
	0-14 ετών		
Σύνολο	1.974.867	1.664.085	-310.782
Έλληνες	1.946.975	1.531.175	-415.800
Αλλοδαποί	27.892	132.910	105.018
	15-64 ετών		
Σύνολο	6.880.681	7.468.395	587.714
Έλληνες	6.747.154	6.832.119	84.965
Αλλοδαποί	133.527	636.276	502.749
	65 ετών και άνω		
Σύνολο	1.404.352	1.831.540	427.188
Έλληνες	1.398.496	1.803.633	405.138
Αλλοδαποί	5.856	27.907	22.050

Πηγή: Σ. Ρομπόλη – Χ. Μπάγκαβος – Ι. Χατζηβασιλόγλου, Απογραφές 1991 και 2001, Πίνακας 2.

- ο Φύλο

Σύμφωνα με έρευνα του Εθνικού Ινστιτούτου Εργασίας (ΕΙΕ-Καβουνίδη & Χατζάκη, 1999), η οποία βασίστηκε στα δεδομένα των αιτήσεων που υποβλήθηκαν στον ΟΑΕΔ από τους αλλοδαπούς, για να τους χορηγηθεί άδεια παραμονής στην Ελλάδα στο διάστημα 1.1.1998-31.5.1998 προκύπτει ότι: Η προέλευση με βάση το φύλο των μεταναστών εξαρτάται από τη χώρα προέλευσης. Στη συντριπτική τους πλειοψηφία οι αλλοδαποί εργαζόμενοι είναι άνδρες (74%) από χώρες, όπως το Πακιστάν 99,5%, το Μπαγκλαντές 95%, η Ινδία 98%, η Συρία 95% και η Αίγυπτος 94%. Εντούτοις, υπάρχουν γυναίκες μετανάστριες από χώρες όπως: Φιλιππίνες 83%, Ουκρανία 80%, και Μολδαβία 74% (Λαμπριανίδης -Λυμπεράκη, 2001:144).

Σύμφωνα με έρευνα του IAPASIS (Informal Administration Practices and Shifting Immigrant Strategies), όπου ερευνήθηκαν 401 άτομα αλβανικής καταγωγής το 2001 προέκυψε ότι οι άνδρες υπερέχουν αριθμητικά συγκριτικά με τις γυναίκες (60% άνδρες έναντι 40% γυναικών) (Κασιμάτη, 2003:39). Χαρακτηριστικά είναι τα στοιχεία της Ε.Σ.Υ.Ε. (2006) από την απογραφή του πληθυσμού το 2001, όπου ο αντρικός πληθυσμός ανέρχεται σε 415.368 και ο γυναικείος σε 346.445, από τους 761.813, που υπολογίζονται συνολικά.

- ο Οικογενειακή κατάσταση

Πίνακας 5: Αλλοδαποί ανά φύλο και οικογενειακή κατάσταση

Οικογενειακή κατάσταση	Σύνολο	Άντρες	Γυναίκες
Σύνολο	761.813	415.368	346.445
Άγαμοι	337.298	211.502	125.796
Έγγαμοι	367.526	187.718	179.808
Χήροι	25.110	5.753	19.357
Διαζευγμένοι	22.710	6.753	15.957
Σε διάσταση	9.169	3.642	5.527

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε., 2006.

Όπως φαίνεται στον (Πίνακα 5) οι περισσότεροι μετανάστες που διαμένουν εντός των ελληνικών συνόρων είναι παντρεμένοι με τους άντρες να έχουν προβάδισμα. Επίσης, στους άντρες μεγαλύτερος είναι ο αριθμός των άγαμων σε σχέση με τις γυναίκες. Στις κατηγορίες χήροι, διαζευγμένοι και σε διάσταση υπερισχύει σημαντικά ο αριθμός των γυναικών έναντι των αντρών.

Ενδιαφέρον προκαλεί η έρευνα IAPASIS (Informal Administration Practices and Shifting Immigrant Strategies), η οποία μας δίνει μια εικόνα για την οικογενειακή κατάσταση των Αλβανών στη χώρα μας. Σύμφωνα, λοιπόν με τη συγκεκριμένη έρευνα οι έγγαμοι αποτελούν το 50% και οι άγαμοι το 47%. Οι Αλβανοί μετανάστες στη χώρα μας συμβιώνουν σε πολυπληθέστερα νοικοκυριά και συγκεκριμένα: το 20% αφορά διμελή νοικοκυριά και το 51%, δηλαδή κάτι παραπάνω από το ήμισυ, διαμένουν σε νοικοκυριά 3-4 μελών. Τα συγκεκριμένα στοιχεία υποδηλώνουν ότι σε μια αλβανική οικογένεια διαμένουν περισσότερα άτομα μαζί, τα οποία είτε αποτελούν μέρη της πυρηνικής οικογένειας είτε για λόγους οικονομικούς συμβιώνουν άτομα της εκτεταμένης οικογένειας και σε πολλές περιπτώσεις και του ευρύτερου φιλικού περιβάλλοντος (Κασιμάτη, 2003:40).

ο Μορφωτικό επίπεδο

Πίνακας 6: Επίπεδο εκπαίδευσης των Ελλήνων πολιτών και των μεταναστών στην Ελλάδα (%)

	Έλληνες		Μετανάστες	
	Σύνολο Χώρας	Αττική	Σύνολο Χώρας	Αττική
Σύνολο	10.296.798	3.679.912	762.191	370.218
Κάτοχοι Διδακτορικού	0,26	0,45	0,19	0,25
Κάτοχοι Μάστερ	0,54	1,03	0,44	0,64
Πτυχιούχοι Α.Ε.Ι.	8,20	11,25	7,17	8,99
Πτυχιούχοι Τ.Ε.Ι.	3,28	3,10	2,09	2,26
Πτυχιούχοι Μετά-Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης	3,52	5,10	2,07	3,31
Απόφοιτοι Μέσης Εκπαίδευσης	22,34	22,09	26,3	29,00
Πτυχιούχοι ΤΕΛ	2,09	1,90	1,74	1,84
Πτυχιούχοι ΤΕΣ	1,80	1,86	1,25	1,27
Απόφοιτοι τριτάξιου Γυμνασίου	11,26	11,09	16,8	15,90
Απόφοιτοι Δημοτικού	30,50	23,45	21,90	18,32

Φοιτούν στο Δημοτικό	6,35	5,92	7,44	7,21
Εγκατέλειψαν το Δημοτικό αλλά γνωρίζουν ανάγνωση και γραφή	6,26	3,85	2,76	2,37
Δε γνωρίζουν ανάγνωση και γραφή	3,60	2,02	9,22	8,62
Σύνολο	100%	100%	100%	100%

Πηγή: Κ. Δημουλάς, 2001 Απογραφή Πληθυσμού, Πίνακας 1.

Ο Πίνακας 6 απεικονίζει το επίπεδο εκπαίδευσης των μεταναστών, όπως και των Ελλήνων πολιτών τόσο στο σύνολο της χώρας όσο και στην Αττική. Χαρακτηριστικά, παρατηρούμε μια παρόμοια κατανομή των δύο κατηγοριών στις διαφορετικές μορφωτικές κατηγορίες. Συγκεκριμένα, οι Έλληνες απόφοιτοι ανώτατων σχολών αγγίζουν το 2001 στο σύνολο της χώρας το 8,20% και οι μετανάστες το 7,17%, ενώ στην Αττική το ποσοστό ανέρχεται σε 11,25% και σε 8,89% αντίστοιχα. Σχετικά με τους Έλληνες απόφοιτους μέσης εκπαίδευσης το ποσοστό ανέρχεται στο 22,34% στο σύνολο της χώρας και στην Αττική στο 22,09. Το ποσοστό των μεταναστών αγγίζει το 26,3% στο σύνολο της χώρας και στην Αττική στο 29,0%. Παρατηρείται, λοιπόν μια παρόμοια κατανομή του μορφωτικού επιπέδου των Ελλήνων και των μεταναστών στη χώρα (Δημουλάς, 2006:258-259).

Παρατηρείται, δυστυχώς, ότι η εργασία των οικονομικών μεταναστών στην Ελλάδα δεν ανταποκρίνεται στο μορφωτικό τους κεφάλαιο, στοιχείο το οποίο διαπιστώθηκε και στην παρούσα έρευνα σε ορισμένες περιπτώσεις Αλβανών μεταναστών. Συχνό, λοιπόν, είναι το φαινόμενο πτυχιούχοι μετανάστες που διαμένουν στην Ελλάδα να ασκούν χειρωνακτικά ή άλλα υποβαθμισμένα επαγγέλματα και να εντάσσονται στο ελληνικό σύστημα απασχόλησης με τη συμμετοχή τους στα κατώτερα μισθωτά επαγγέλματα που χαρακτηρίζονται από χαμηλή ή/και μεσαία εξειδίκευση (Νικολάου, 2000:42, Δημουλάς, 2006:262).

Σύμφωνα με έρευνα του IAPASIS (Informal Administration Practices and Shifting Immigrant Strategies) το μορφωτικό επίπεδο των Αλβανών με γνώσεις Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης φτάνει το 14%, στους απόφοιτους Λυκείου το 37% και Μέσης Τεχνικής Εκπαίδευσης το 18%. Από μεγαλύτερης εμβέλειας έρευνες προκύπτει ότι μόνο το 18% έχει αποφοιτήσει από το Γυμνάσιο και ότι η πλειοψηφία των Αλβανών μεταναστών στον ελληνικό χώρα είναι αναλφάβητοι ή ημι-αναλφάβητοι (Κασιμάτη, 2003:40).

ο *Επαγγελματική απασχόληση*

Η υπερσυγκέντρωση των επαγγελμάτων στα οποία στρέφονται οι αλλοδαποί εργαζόμενοι στη χώρα μας σχετίζεται άμεσα με την ειδίκευση ή μη που έλαβαν σε τομείς οικονομικής δραστηριότητας που κατείχαν μεγάλη βαρύτητα στη δεκαετία του 1990 (κατασκευές, τουρισμός και υπηρεσίες σε νοικοκυριά, γεωργία). Προς αυτή την κατεύθυνση, συνέβαλε το γεγονός ότι οι αλλοδαποί εξαιτίας της εθνικότητάς τους, δεν έχουν τα ίδια δικαιώματα με τους γηγενείς για να απασχοληθούν στο δημόσιο τομέα. Συγκεκριμένα, οι αλλοδαποί εργαζόμενοι στην Ελλάδα που στρέφονται, κυρίως, στον τομέα των κατασκευών και των λοιπών υπηρεσιών αγγίζουν το 50%, χαρακτηριστικό παράδειγμα μεταξύ των άλλων αποτελεί και η παροχή υπηρεσιών στα νοικοκυριά. Επιπλέον, ένα μεγαλύτερο ποσοστό 68% απασχολούνται ως τεχνίτες και ανειδίκευτοι εργάτες, ενώ υπερέχουν με μεγάλη διαφορά 89% οι μισθωτοί (Ρομπόλης κ.ά., 2006:133-134).

Στον (Πίνακα 7) παρουσιάζονται, σύμφωνα με στοιχεία της Ε.Σ.Υ.Ε. (2006), τα επαγγέλματα της πλειοψηφίας των αλλοδαπών εργαζομένων στην Ελλάδα ανά φύλο και συνολικά. Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι οι μετανάστες υστερούν σε πολύ μεγάλο βαθμό ως προς τη συμμετοχή τους στα ανώτερα διοικητικά και διευθυντικά επαγγέλματα του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα. Επίσης, η ίδια κατάσταση ισχύει με τους μετανάστες που ασκούν επιστημονικά, καλλιτεχνικά και συναφή επαγγέλματα, όπως για τους τεχνολόγους και τους τεχνικούς βοηθούς αλλά και για τους υπάλληλους γραφείου, καθώς ελάχιστοι είναι αυτοί που έχουν την τύχη να απασχολούνται σε τέτοιου είδους επαγγελματικές κατηγορίες. Η επαγγελματική δραστηριότητα των αλλοδαπών εστιάζεται κατά πολύ σε επαγγέλματα όπως τεχνίτες, ανειδίκευτοι εργάτες και μικροεπαγγελματίες και απασχολούμενοι στην παροχή

υπηρεσιών και πωλητές σε καταστήματα και υπαίθριες αγορές. Ακολουθούν σε μικρότερη κλίμακα οι ειδικευμένοι γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασοκόμοι και αλιείς όπως και οι χειριστές σταθερών βιομηχανικών εγκαταστάσεων, μηχανημάτων, εξοπλισμού και συναρμολογητές. Η αριθμητική υπεροχή των αντρών έναντι των γυναικών είναι χαρακτηριστική σε όλες τις επαγγελματικές κατηγορίες εκτός από αυτή των απασχολούμενων στην παροχή υπηρεσιών και πωλητές σε καταστήματα και υπαίθριες αγορές, στην οποία υπερέχουν οι γυναίκες.

Πίνακας 7: Οι αλλοδαποί εργαζόμενοι ανά φύλο και ομάδες ατομικών επαγγελμάτων

Ομάδες ατομικών επαγγελμάτων	Σύνολο	Άντρες	Γυναίκες
Σύνολο	391.624	270.738	120.886
Ανώτερα διοικητικά και διευθυντικά στελέχη του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα	9.210	6.586	2.624
Πρόσωπα που ασκούν, επιστημονικά, καλλιτεχνικά και συναφή επαγγέλματα	12.671	6.587	6.084
Τεχνολόγοι, τεχνικοί βοηθοί και ασκούντες συναφή επαγγέλματα	7.278	4.057	3.221
Υπάλληλοι γραφείου και ασκούντες συναφή επαγγέλματα	8.520	4.096	4.424
Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών και πωλητές σε καταστήματα και υπαίθριες αγορές	40.889	19.421	21.478
Ειδικευμένοι γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασοκόμοι και αλιείς	26.972	19.118	7.854
Ειδικευμένοι τεχνίτες και ασκούντες συναφή τεχνικά επαγγέλματα	105.856	100.413	5.443
Χειριστές σταθερών βιομηχανικών εγκαταστάσεων, μηχανημάτων, εξοπλισμού και συναρμολογητές	17.148	14.828	2.320
Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρώνακτες και μικροεπαγγελματίες	144.479	82.066	62.413

Δε δήλωσαν σαφώς το επάγγελμά τους	18.591	13.566	5.025
------------------------------------	--------	--------	-------

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε., 2006

Σύμφωνα με στοιχεία της έρευνας IAPASIS (Informal Administration Practices and Shifting Immigrant Strategies), οι Αλβανοί στην πλειοψηφία τους απασχολούνται ως ανειδίκευτοι εργάτες στις οικοδομές, στις μεταφορές και στον αγροτικό τομέα, ενώ οι γυναίκες ως οικιακές βοηθοί και ως συνοδοί γερόντων. Οι εργαζόμενοι αλβανικής καταγωγής στη χώρα μας σε γενικές γραμμές απασχολούνται σε θέσεις εργασίες, τις οποίες οι γηγενείς δε θα επέλεγαν να εργαστούν, εξαιτίας των χαμηλών ημερομισθίων, τη μη παροχή ασφάλισης και σε ανθυγιεινά και επικίνδυνα επαγγέλματα, τα οποία είναι τις περισσότερες φορές εποχικά. Βέβαια, το στοιχείο της εκμετάλλευσής τους από τους ντόπιους δεν εκλείπει, καθώς η παράνομη είσοδος στη χώρα μας και ο χαρακτηρισμός ως ‘λαθρομετανάστες’ αποτελεί κίνητρο εκ μέρους των γηγενών ώστε να τους πληρώνουν με λιγότερα χρήματα. Εντούτοις, διαφορετική είναι η επαγγελματική εικόνα για όσους βρίσκονται κάποια χρόνια στη χώρα μας και έχουν ‘χαρτιά’.

Σύμφωνα με έρευνα των Λαμπριανίδη – Λυμπεράκη που διεξήχθη στη Θεσσαλονίκη σε 500 Αλβανούς το 2000 προκύπτουν τα εξής: Η πλειοψηφία των Αλβανών μεταναστών στη χώρα μας απασχολούνται συστηματικά σε οικοδομές και βιοτεχνίες και μόνο το 2% εργάζεται σε περιστασιακές δουλειές. Πάνω από το 60% δηλώνει ότι έχει ασφαλιστική κάλυψη, ενώ μόνο το 6% δηλώνει ότι εργάζεται περισσότερες ώρες σε σύγκριση με τους Έλληνες στις ίδιες δουλειές. Επίσης, οι αμοιβές των γυναικών φαίνεται να είναι χαμηλότερες από τις αντίστοιχες των Ελληνίδων. Συνεπώς, αυτό που πρέπει να σημειωθεί είναι το γεγονός ότι οι συνθήκες εργασίας διαφέρουν ανάμεσα στους νόμιμους μετανάστες και σε αυτούς που δεν έχουν ‘χαρτιά’, ενώ αναμφισβήτητο γεγονός αποτελεί ότι για τους παράνομους μετανάστες οι συνθήκες εργασίας είναι σαφώς δυσμενέστερες (Κασιμάτη, 2003:40-41).

Συνοψίζοντας, διαπιστώνεται ότι σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής του 2001, οι μετανάστες απασχολούνται σε κατώτερα κοινωνικο-οικονομικά επαγγέλματα, παρόλο που το εκπαιδευτικό τους επίπεδο θεωρείται ‘καλό’. «Έτσι, η ένταξή τους στην ελληνική κοινωνία, οριοθετείται και περιορίζεται στην κατώτερη κοινωνική ιεραρχία, η οποία και διαμορφώνει το πλαίσιο για τη μελέτη της επίδρασης των μηχανισμών κοινωνικής ένταξης στο εύρος των υποδεέστερων επαγγελμάτων» (Δημουλάς, 2006:262-263).

ο *Γεωγραφική διασπορά*

Η γεωγραφική κατανομή των μεταναστών χαρακτηρίζεται από την τάση τους για παραμονή σε αστικές περιοχές. Χαρακτηριστικό αποτελεί το γεγονός ότι 1 στους 3 γηγενείς διαμένει στην περιφέρεια Αττικής, ενώ για τους αλλοδαπούς η αντιστοιχία είναι μεγαλύτερη (1 στους 2). Υψηλό αριθμό αλλοδαπών συγκεντρώνει η περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας και συγκεκριμένα η πόλη της Θεσσαλονίκης. Οι λόγοι οφείλονται στις περισσότερες ευκαιρίες απασχόλησης που πιθανόν να παρέχουν οι αστικές περιοχές στους μετανάστες (κατασκευές, παροχή υπηρεσιών σε νοικοκυριά) και στην ύπαρξη διαφόρων μεταναστευτικών δικτύων και κοινοτήτων, οι οποίες συμβάλλουν καθοριστικά στην στήριξη και τη βοήθεια των νεοεισερχόμενων μεταναστών (Ρομπόλης, 2006:132-133).

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 8 η γεωγραφική διασπορά των αλλοδαπών παρουσιάζει μεγάλη συγκέντρωση στην περιφέρεια Αττικής με σύνολο 369.973 αλλοδαπούς και ακολουθεί η Μακεδονία με 119.052 αλλοδαπούς. Οι περισσότεροι, λοιπόν, από τους μισούς μετανάστες εντοπίζονται στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, ενώ οι υπόλοιποι διαμένουν σε μεγάλα αστικά κέντρα και σε περιοχές με ανεπτυγμένη αγροτική οικονομία, όπως στα γεωγραφικά διαμερίσματα της Μακεδονίας, της Πελοποννήσου και της Θεσσαλίας (Νικολάου, 2000:42).

Πίνακας 8: Γεωγραφική διασπορά των αλλοδαπών

Γεωγραφικά διαμερίσματα	Αλλοδαποί
Αττική	369.973
Λοιπή Στερεά Ελλάδα και Εύβοια	46.373
Πελοπόννησος	76.034
Ιόνιοι νήσοι	19.460
Ήπειρος	15.690
Θεσσαλία	31.950
Μακεδονία	119.052
Θράκη	5.053
Νήσοι Αιγαίου	37.815
Κρήτη	40.413
Σύνολο	761.813

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε., 2006

Σχετικά με τη γεωγραφική κατανομή των Αλβανών αυξημένη συγκέντρωση παρατηρείται στην Περιφέρεια Αττικής (30,5%), στο Ν. Θεσσαλονίκης (8,2%) και Υπ. Αττικής (5,4%). Τα ποσοστά, βέβαια, συμμετοχής στις περιφέρειες Δ. Μακεδονίας (95,5%), Ηπείρου (95,3%), Θεσσαλίας (89,2%), Ιονίων Νήσων (87%) και Κ. Μακεδονίας (80,6%) είναι σαφώς υψηλότερα. Τέλος, υψηλή είναι η συγκέντρωση Αλβανών συγκριτικά με τους υπόλοιπους αλλοδαπούς στους παρακάτω νομούς: στη Φλώρινα (96,7%), Θεσπρωτία (95,9%), Αιτωλοακαρνανία (95,6%), Γρεβενά (95,4%), Πρέβεζα (95,3%), Άρτα (95,2%), Ημαθία (95,2%), Καστοριά (95,15), Ιωάννινα (94,9%) και Πέλλα (91,8%). Σημαντικός παράγοντας ώθησης των Αλβανών σε συγκεκριμένες Περιφέρειες και Νομούς είναι η γεωγραφική γειτνίαση των περιοχών αυτών με την Αλβανία (Λαμπριανίδης – Λυμπεράκη, 2001:145).

Κοντολογίς, στις μέρες μας παρατηρείται μια διαφορετική μορφολογία της μετανάστευσης. Παλαιότερα συνήθιζε να μεταναστεύει ο άνδρας από φτωχές χώρες – περιοχές για λόγους κυρίως οικονομικούς. Στις μέρες μας δεν είναι λίγες οι γυναίκες που μεταναστεύουν μόνες τους. Επίσης, στο παρελθόν η πλειοψηφία των μεταναστών χαρακτηριζόταν από χαμηλό

εκπαιδευτικό επίπεδο, χωρίς επαγγελματική κατάρτιση, ενώ σήμερα υπάρχουν αρκετοί μετανάστες με καλή εκπαιδευτική υποδομή και εξειδικεύσεις κυρίως από τις πρώην ανατολικές χώρες. Επιπρόσθετα, παλαιότερα οι μετανάστες χαρακτηρίζονταν από μια ανοδική κινητικότητα, ενώ στις μέρες μας εμφανίζουν καθοδικές τάσεις. Τέλος, οι μεταναστευτικές εισροές παλαιότερα πραγματοποιούνταν με τις νόμιμες διαδικασίες, ενώ σήμερα η πλειοψηφία εισέρχεται στη χώρα μας χωρίς 'χαρτιά', είναι οι λεγόμενοι λαθρομετανάστες (Κασιμάτη, 2003:44).

2.3. Το κοινωνικό προφίλ των παλιννοστούντων οικογενειών στον ελληνικό χώρο

ο Ηλικία

Για τους 627.625 παλιννοστούντες, στη διάρκεια της δεκαπενταετίας 1971-1985 προκύπτει σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα 9, ότι ηλικιακά η πλειοψηφία ήταν μεταξύ 25-54 ετών (Ε.Σ.Υ.Ε., 1996:82).

Πίνακας 9: Η κατά ηλικία δομή των παλιννοστούντων

Ηλικίες	Πληθυσμός των παλιννοστούντων
0-14	80.981
15-24	102.097
25-34	110.214
35-44	138.506
45-54	115.994
55-64	51.330
65 και άνω	28.503

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε., 1996.

Σύμφωνα με έρευνα του Υπουργείου Μακεδονίας-Θράκης, που διεξήχθη για τους παλιννοστούντες ομογενείς από χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, τα στοιχεία που προέκυψαν, έδειξαν ότι οι περισσότεροι ανήκουν στις ηλικίες έως 64 ετών σε ποσοστό 92%. Σε ποσοστό της τάξης του 81% ανήκουν οι ηλικίες έως 50 ετών και στην πλέον παραγωγική

ηλικία των 19-40 ετών ανήκε το 41% των ομογενών. Το μικρότερο πληθυσμιακά ποσοστό συγκέντρωναν οι ηλικιωμένοι άνω των 65 ετών με ποσοστό 7,2% και οι νέοι με ποσοστό 23,3% (Εμκε-Πουλοπούλου, 2005:49).

ο *Φύλο*

Σύμφωνα με στοιχεία της Ε.Σ.Υ.Ε., το διάστημα 1969-1977 αποδεικνύεται ότι οι γυναίκες που παλιννόστησαν υπερείχαν αριθμητικά σε σχέση με αυτές που μετανάστευσαν. Το γεγονός αυτό οφείλεται στην οικονομική κρίση στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης, που οδήγησε στην ανεργία τους αλλοδαπούς εργαζόμενους με συνέπεια την παλιννόστηση της συζύγου και των παιδιών. Αργότερα παλιννόστησαν και οι ίδιοι οι αλλοδαποί εργαζόμενοι, αφού είχαν εξαντλήσει κάθε προσπάθεια ανεύρεσης εργασίας και έχοντας εισπράξει το ανάλογο επίδομα ανεργίας (Εμκε-Πουλοπούλου, 2005:48).

Την περίοδο 1971-1985, όσον αφορά την παλιννόστηση, σημειώθηκε σημαντική αριθμητική εξισορρόπηση μεταξύ των δύο φύλων, καθώς από τους 627.625 παλιννοστούντες οι 325.294 ήταν άντρες και οι 302.331 γυναίκες (Ε.Σ.Υ.Ε., 1996:82).

ο *Οικογενειακή κατάσταση*

Τα στοιχεία που παρουσιάζονται στον Πίνακα 10 σκιαγραφούν την οικογενειακή κατάσταση των 627.625 παλιννοστούντων (Ε.Σ.Υ.Ε., 1996:83).

Πίνακας 10: Παλιννοστούντες ανά φύλο και οικογενειακή κατάσταση

Παλιννοστούντες	Άντρες	Γυναίκες	Σύνολο
Άγαμοι	126.634	96.746	223.380
Έγγαμοι	192.606	182.470	375.076
Χήροι	2.613	16.241	18.854

Διαζευγμένοι	3.441	6.874	10.315
Σύνολο	325.294	302.331	627.625

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε., 1996.

ο *Επαγγελματική απασχόληση*

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται τα στοιχεία για τους παλιννοστούντες την περίοδο 1971-1985 ανά φύλο και ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας (Ε.Σ.Υ.Ε., 1996:86).

Πίνακας 11: Επαγγελματική δραστηριότητα των παλιννοστούντων ανά φύλο

Ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες
Σύνολο	269.098	186.584	82.514
Γεωργία, κτηνοτροφία, δασοκομία, θήρα, αλιεία	50.113	32.336	17.777
Ορυχεία, μεταποίηση, ηλεκτρισμός	66.654	47.863	18.791
Οικοδομήσεις, δημόσια έργα	16.181	15.712	469
Εμπόριο, εστιατόρια, ξενοδοχεία	49.351	32.842	16.509
Μεταφορές, αποθηκεύσεις, επικοινωνίες	17.756	15.583	2.173
Τράπεζες, λοιπές υπηρεσίες	68.785	42.119	26.666
Δεν δήλωσαν κλάδο οικονομικής δραστηριότητας	258	129	129

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε., 1996.

Από τον Πίνακα 11, διαφαίνεται ότι η πλειοψηφία των παλιννοστούντων ασκούν χειρωνακτικά επαγγέλματα. Οι γυναίκες κατά την παλιννόστησή τους στην Ελλάδα

αντιμετωπίζουν δυσκολίες όσον αφορά την επαγγελματική απασχόλησή τους, ενώ η κατάσταση για τους άντρες σχετικά με την εύρεση εργασίας είναι πιο εύκολη. Χαρακτηριστική είναι η επαγγελματική απασχόληση των Ποντίων κατά την παλιννόστησή τους στην Ελλάδα, οι οποίοι απασχολούνται κυρίως ως τεχνίτες, εργάτες και χειριστές μεταφορικών μέσων σε ποσοστό που αγγίζει το 78% του συνόλου των απασχολούμενων. Ακόμη, μια σημαντική επαγγελματική κατηγορία αποτελούν όσοι εργάζονται στην παροχή υπηρεσιών, ακολουθούν οι έμποροι και οι πωλητές, καθώς οι επιστήμονες, οι ελεύθεροι επαγγελματίες και οι καλλιτέχνες με ποσοστά που δεν ξεπερνούν το 5%. Με μικρότερο ποσοστό 2,3% απασχολούνται στη γεωργία, την κτηνοτροφία, τη δασοκομία, την αλιεία, και τη θήρα αλλά και ως υπάλληλοι γραφείου με ποσοστό 0,5% (Ραγκούσης, 1992:210-231).

- ο Γεωγραφική διασπορά

Πίνακας 12: Γεωγραφική διασπορά των παλιννοστούντων ανά φύλο

Περιοχές	Άντρες	Γυναίκες	Σύνολο	Ποσοστό
Αστικές	220.887	212.550	433.437	69,05%
Ημιαστικές	26.469	24.696	51.165	8,15%
Αγροτικές	77.938	65.085	143.023	22,80%
Σύνολο της χώρας	325.294	302.331	627.625	100,00%

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε., 1996.

Με βάση τα στοιχεία της Ε.Σ.Υ.Ε. στον Πίνακα 12, η παλιννόστηση των Ελλήνων στη χώρα μας διαμορφώνεται με την εγκατάστασή τους κυρίως σε αστικές περιοχές (Αθήνα και Θεσσαλονίκη) και κατά δεύτερο λόγο στις αγροτικές και τις ημιαστικές περιοχές (Ε.Σ.Υ.Ε., 1996:82, Έμκε-Πουλοπούλου, 2005:50).

3. Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΜΕ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

Η ύπαρξη ενός σημαντικού αριθμού μαθητών, που χαρακτηρίζεται για τη διαφορετική εθνοπολιτισμική του ταυτότητα, έχει κατακλύσει τα σχολεία της χώρας μας τα τελευταία χρόνια καθιστώντας ως ένα από τα πιο καίρια ζητήματα την ένταξη και αποδοχή τους τόσο εκ μέρους του σχολείου όσο και της κοινωνίας.

Η φοίτηση των μεταναστών μαθητών στο ελληνικό σχολείο αποδεικνύεται ακανθώδης, καθώς πρόκειται για μια νέα διαδικασία κοινωνικοποίησης, που περιλαμβάνει αλλαγές σε στάσεις, αξίες, πολιτισμική ταυτότητα, αποδοχή νέων δεξιοτήτων και νέου περιβάλλοντος (Ευαγγέλου – Παλαιολόγου, 2007:60). Σύμφωνα με τους Δημάκο και Τασιοπούλου (2003), έντονα προβλήματα αντιμετωπίζουν οι μαθητές με μεταναστευτική βιογραφία που εντάσσονται στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα στις τελευταίες τάξεις του Δημοτικού ή στο Γυμνάσιο, ενώ οι μετανάστες μαθητές που παρακολουθούν το σχολείο από τις δύο πρώτες τάξεις του Δημοτικού εμφανίζουν μια ομαλότερη σχολική και επαγγελματική πορεία, καθώς επίσης διαχειρίζονται με μεγαλύτερη άνεση την ελληνική γλώσσα (Dimakos – Tasiopoulou, 1993).

Τα παιδιά με μεταναστευτική βιογραφία που διαμένουν στη χώρα μας έρχονται αντιμέτωπα με προβλήματα δυσπροσαρμοστικότητας που οφείλονται στην περίοδο κοινωνικοποίησής τους στις χώρες υποδοχής, αλλά και στη συγκεκριμένη σχολική και κοινωνική πραγματικότητα της χώρας μας. Βέβαια, τα προβλήματα που εκπορεύονται από τη διαδικασία της ενσωμάτωσης δεν έχουν την ίδια ένταση για όλους τους μαθητές με μεταναστευτικό υπόβαθρο, καθώς οι μετανάστες μαθητές «αποτελούν μια ευρεία και ανομοιογενή ομάδα ως προς τον αριθμό, τα γλωσσικά και πολιτισμικά τους χαρακτηριστικά, την ταξική τους προέλευση κτλ.» (Μάρκου, 1996:28). Προς επίρρωση του συγκεκριμένου ισχυρισμού, οι Γκότοβος, Μάρκου και Φέριγκ, τονίζουν ότι στο σχολείο δεν κυριαρχεί μόνο ένας τύπος επανένταξης για όλους τους μαθητές που παλιννοστούν, αλλά περισσότεροι. Υπ' αυτό το πρίσμα υπάρχουν «βιογραφίες» και όχι «βιογραφία» των παλιννοστούντων μαθητών σχετικά με την (επαν)ένταξή τους στο ελληνικό σχολείο. Συνεπώς, δεν υπάρχει μια ομοιομορφία στη διαδικασία ένταξής τους στο σχολικό περιβάλλον (Γκότοβος/Μάρκου/Φέριγκ, 1987:49).

Τα σχολικά προβλήματα που ανέκυψαν από τη φοίτηση των μεταναστών μαθητών στην ελληνική εκπαίδευση και που στη πορεία αποδεικνύονται ως τροχοπέδη στη διαδικασία προσαρμογής και ένταξής τους στην ελληνική κοινωνία και το εκπαιδευτικό σύστημα, αποτελούν αντικείμενο πραγμάτευσης στη συνέχεια. Θεμέλιο λίθο των δυσχερειών που αντιμετώπισαν οι μετανάστες στην εκπαιδευτική διαδικασία αποτέλεσε η ελλιπής γνώση της ελληνικής γλώσσας, που είχε ως αποτέλεσμα να εντάσσονται σε τάξεις κατώτερες από εκείνες που αντιστοιχεί η ηλικία τους. Στις πλείστες των περιπτώσεων, οι μετανάστες μαθητές παρακολουθούν τάξεις που δε συμβαδίζουν με την ηλικία τους. Κατά συνέπεια, η συνύπαρξη με άτομα μικρότερης ηλικίας επιβαρύνει και παρακωλύει την ομαλή σχολική τους ένταξη, εξαιτίας της μη σύναψης φιλικών σχέσεων με συνομήλικους και της μη συμμετοχής τους στα κοινωνικά και σχολικά δρώμενα με αποτέλεσμα την περιθωριοποίηση και τη σχολική διαρροή.

Η ένταξη των μεταναστών μαθητών συνδέεται τόσο με τις συνθήκες κοινωνικοποίησής τους στη 'χώρα υποδοχής' όσο και με τα χαρακτηριστικά του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος όπως με το συγκεντρωτικό χαρακτήρα και την ομοιομορφία των διαδικασιών του. Η σχολική ένταξη του μαθητή σχετίζεται άμεσα με την αλληλεπίδραση ανάμεσα στο σχολείο και την οικογένεια. Έτσι, δεν έχει μόνο αντίκτυπο στην οικογένεια μια ενδεχόμενη αποτυχία του μαθητή, καθώς υπάρχουν συγκρούσεις, πιέσεις, φροντιστήρια, αλλά και ο ρόλος της οικογένειας είναι καθοριστικός στη διαδικασία της σχολικής ένταξης σε τομείς, όπως η αυτοαντίληψη του μαθητή αλλά και τα κίνητρα που δίνει η οικογένεια για μάθηση στο σχολείο. Η επιτυχημένη σχολική σταδιοδρομία των μεταναστών μαθητών έχει άμεση σχέση με τις προσδοκίες για κοινωνική κινητικότητα εκ μέρους των οικογενειών. Έτσι, φαίνεται ότι οι γονείς διατηρούν υψηλές προσδοκίες ως προς την εκπαιδευτική πορεία των παιδιών τους μέσω της απόκτησης σχολικών 'τίτλων'. Συνεπώς, διαπιστώνεται ότι κατά τη διαδικασία σχολικής ένταξης των μαθητών με μεταναστευτικό υπόβαθρο καθοριστικό ρόλο καλείται να παίξει όχι μόνο ο ίδιος ο μαθητής αλλά και το οικογενειακό περιβάλλον (Γκότοβος/Μάρκου/Φέριγκ, 1987:50).

Ως βασικό στοιχείο της εκπαίδευσης των μεταναστών μαθητών αναδεικνύεται το ζήτημα της διατήρησης της ταυτότητας του μετανάστη μαθητή. Θίγεται, λοιπόν, το θέμα για το εάν μέσω του εκπαιδευτικού συστήματος της χώρας υποδοχής, δηλαδή μέσω της εκπαιδευτικής

νομοθεσίας, του εκπαιδευτικού προσωπικού και των εκπαιδευτικών πρακτικών εξασφαλίζονται για τους μαθητές οι κατάλληλες προϋποθέσεις για τη διατήρηση των πολιτισμικών τους στοιχείων, στο βαθμό που η οικογένεια τα αξιολογεί ως σημαντικά και ενδιαφέρεται για τη διατήρησή τους και τη μεταβίβαση τους στην επόμενη γενιά. Η συγκεκριμένη αντίληψη ήρθε στο προσκήνιο με τη λειτουργία του διαπολιτισμικού σχολείου στα πλαίσια της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης αναγνωρίζοντας την πολιτισμική ταυτότητα του 'άλλου', διατηρώντας τη για τις επόμενες γενιές των μεταναστών μαθητών και υιοθετώντας παράλληλα την αρχή της ισοτιμίας των πολιτισμών. Άξιο αναφοράς, είναι ότι επικράτησε το επιχείρημα πως η σχολική επίδοση συνδέεται με την ταυτότητα του μαθητή. Έτσι, μια ταυτότητα θετικά αναγνωρισμένη μέσω της εκπαιδευτικής πολιτικής συμβάλλει σε υψηλότερες επιδόσεις με ταυτόχρονη διατήρηση των πολιτισμικών τους ιδιαιτεροτήτων (Γκότοβος, 2007:42-43).

Ένας ακόμη παράγοντας που αίρει φαινόμενα δυσπροσαρμοστικότητας στο σχολείο των μαθητών με μεταναστευτική βιογραφία και συμβάλλει στην ομαλή ένταξη στο νέο πολιτισμικό περιβάλλον αποτελεί η προσωπικότητά των μεταναστών μαθητών/τριών και η ψυχική τους κατάσταση. Οι πολιτιστικές αλλαγές μπορεί «να αποτελέσουν ένα στρεσογόνο παράγοντα γνωστό ως 'άγχος της πολιτισμικής προσαρμογής' που οξύνει τα προβλήματα ψυχοκοινωνικής προσαρμογής των μεταναστών» (Παλαιολόγου/Ευαγγέλου, 2003:34). Σύμφωνα με αποτελέσματα ερευνών, σε γόνους παλιννοστούντων από τη Δυτ. Γερμανία τα κοινωνικά και ψυχολογικά προβλήματα που αντιμετώπιζαν ήταν πολλαπλά. Σε επίπεδο κοινωνικών σχέσεων και διαπροσωπικής συμπεριφοράς τα παιδιά των μεταναστών ήταν 'δειλά στις σχέσεις με τα άλλα παιδιά', 'υπερβολικά υπάκουα', 'επιθετικά στο ομαδικό παιχνίδι', με 'φοβίες', και με την τάση να συναναστρέφονται με παιδιά που είχαν ανάλογες εμπειρίες. Σύμφωνα, λοιπόν, με τους ερευνητές το άγχος που δημιουργεί η αλλαγή πολιτισμικού περιβάλλοντος, αλλά και ο διαφορετικός τρόπος σκέψης και συμπεριφοράς της χώρας υποδοχής αποτελούν κύριους παράγοντες που επηρεάζουν την ανάπτυξη των διαπροσωπικών σχέσεων των γόνων των παλιννοστούντων (Μάρκου, 1996:29).

Η έρευνα στα πλαίσια του προγράμματος για τη «Σχολική Επανένταξη των Παλιννοστούντων μαθητών» σχετικά με τα σχολικά προβλήματα των γόνων των

παλιννοστούντων από χώρες της Δ. Ευρώπης, την Αμερική, τον Καναδά και την Αυστραλία κατέληξε στα εξής συμπεράσματα:

- «δεν υπάρχει ένας τύπος αλλά πολλοί τύποι παλιννοστούντων μαθητών,
- το ελληνικό σχολείο και ο ευρύτερος κοινωνικός περίγυρος ασκούν ισχυρές συμμορφωτικές πιέσεις στους παλιννοστούντες μαθητές, οι οποίοι πρέπει με τη λογική της ομοιομορφίας να αποβάλουν τα πολιτισμικά στοιχεία που φέρνουν μαζί τους,
- μικρό μόνο ποσοστό παλιννοστούντων μαθητών κατορθώνει να ξεπεράσει το ‘φράγμα’ του ‘κακού’ μαθητή και να εξελιχθεί σε ‘καλό’ ή ‘πολύ καλό’ μαθητή,
- οι περισσότερες μαθησιακές δυσκολίες παρουσιάζονται στα γλωσσικά και φυσιολογικά μαθήματα,
- οι προσδοκίες των εκπαιδευτικών για τους παλιννοστούντες μαθητές είναι κατά κανόνα χαμηλές σε αντίθεση με αυτές των γονέων και των ίδιων των μαθητών που είναι υψηλές παρά τη χαμηλή σχολική τους επίδοση,
- οι σχέσεις παλιννοστούντων μαθητών και εκπαιδευτικών εμφανίζουν σοβαρά προβλήματα,
- οι μαθητές με χαμηλή σχολική επίδοση που αποτελούν και την πλειονότητα των παλιννοστούντων είναι δυσαρεστημένοι με την πορεία επανένταξής τους, έχουν την τάση να εξιδανικεύουν τη χώρα υποδοχής και το αντίστοιχο σχολικό σύστημα και επιθυμούν αν επιστρέψουν ξανά στη χώρα υποδοχής,
- οι σχέσεις με τους ντόπιους συμμαθητές τους δεν παρουσιάζουν ιδιαίτερα προβλήματα» (Μάρκου, 1996:29-30).

Οι εν λόγω μαθητές συχνά επιδίδονται σε παραβατικές συμπεριφορές, χαρακτηρίζονται από εσωστρέφεια, επιθετικότητα, τάσεις απομόνωσης, χαμηλή αυτοεκτίμηση και χαμηλές επιδόσεις. Φαινόμενα δυσπροσαρμοστικότητας παιδιών με μεταναστευτική βιογραφία ανιχνεύονται σε τομείς όπως η σχολική επίδοση και η συμπεριφορά. Παράγοντες όπως η άγνοια ή η ατελής γνώση της ελληνικής γλώσσας, οι συνθήκες μετανάστευσης/παλιννόστησης (πολιτισμικό σοκ), και νέες συνθήκες διαβίωσης στη χώρα υποδοχής διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο για την ομαλή ή μη ένταξή των εν λόγω μαθητών στο σχολικό και κοινωνικό περιβάλλον (Ευαγγέλου/Παλαιολόγου, 2007:151). Η μη γνώση της ελληνικής γλώσσας αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά με

μεταναστευτικό υπόβαθρο στο σχολείο, καθώς δε μπορούν να λάβουν μέρος στην εκπαιδευτική διαδικασία, να χρησιμοποιήσουν τα ελληνικά βιβλία και να συνομιλήσουν με τους συμμαθητές και τους καθηγητές τους. Έτσι, συχνά οι συγκεκριμένοι μαθητές αναπτύσσουν αισθήματα μειονεξίας και ανασφάλειας, ενώ εκδηλώνουν επιθετικότητα και εσωστρέφεια (Μάρκου, 1996:30-31).

Σύμφωνα με έρευνες των Horf και Χατζηχρήστου, που διεξήχθησαν σε παλινοστούντες μαθητές από τη Δυτ. Γερμανία, διαπιστώθηκε ότι τα παιδιά του δείγματος παρουσίαζαν ‘φτωχό’ λεξιλόγιο και περιορισμένη ικανότητα έκφρασης συγκριτικά με το γλωσσικό επίπεδο που απαιτεί η φοίτηση στο ελληνικό σχολείο, παρά τα μαθήματα μητρικής γλώσσας που είχαν παρακολουθήσει στη Γερμανία. Οι γλωσσικές ελλείψεις των μαθητών επηρεάζουν εκτός από τα γλωσσικά μαθήματα και άλλα μαθήματα, όπως η Ιστορία και τα Μαθηματικά. Σημαντικός παράγοντας δυσκολίας αποτελεί η ηλικία των παιδιών κατά την επιστροφή τους, αλλά και ο χρόνος παραμονής τους στην Ελλάδα (Μάρκου, 1996:30-31). Συνεπώς, «ο τόπος και ο χρόνος της πρωτογενούς κοινωνικοποίησης (στην οικογένεια) και της δευτερογενούς (στο σχολείο) διαδραμάτιζαν αποφασιστικό ρόλο στην ένταξη της δεύτερης γενιάς των μεταναστών στο εκπαιδευτικό σύστημα και στην κοινωνία της χώρας υποδοχής» (Ευαγγέλου/Παλαιολόγου, 2007:18).

Στα ακόλουθα συμπεράσματα καταλήγουν οι Δ. Γεώργας και Α. Παπαστυλιανού για την ψυχολογική προσαρμογή των Ποντίων και των Βορειοηπειρωτών ενηλίκων και εφήβων στην Ελλάδα:

- ο «η καταγωγή ή η χώρα προέλευσης προσδιορίζει την τακτική προσαρμογής (στάσεις, αντιλήψεις, αξίες),
- ο χρόνος παραμονής στην Ελλάδα σε συνάρτηση με την τακτική προσαρμογής επηρεάζει την ψυχολογική προσαρμογή».

Σύμφωνα με τους ερευνητές, το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος και κατά κύριο λόγο οι Βορειοηπειρώτες επιλέγουν την τακτική της αφομοίωσης, δηλαδή την πλήρη ταύτιση με τα ελληνικά πολιτισμικά στοιχεία, γεγονός το οποίο δημιουργεί άσχημες επιπτώσεις τόσο σε ψυχολογικό επίπεδο όσο και στην προσαρμογή τους (Μάρκου, 1997: 31-32).

Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, πραγματοποιήθηκαν κινήματα σχετικά με τη διεκδίκηση ίσων δικαιωμάτων και ευκαιριών στην εκπαίδευση από μέλη ευπαθών κοινωνικών ομάδων.

Τότε, στα πλαίσια της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης ήρθαν στο προσκήνιο δράσεις με μοντέλα και προγράμματα ‘δίγλωσσης εκπαίδευσης’ για τη σχολική και κοινωνική ένταξη των παιδιών με μεταναστευτικό υπόβαθρο. Σύμφωνα με τον Μάρκου, στο ελληνικό χώρο συνεχίζουν να εφαρμόζονται μοντέλα εκπαίδευσης των μαθητών με μεταναστευτική βιογραφία που εφαρμόστηκαν σε χώρες της Κεντρικής Ευρώπης τις προηγούμενες δεκαετίες. Ακόμη, και αν τα αποτελέσματα των εν λόγω εκπαιδευτικών μοντέλων είναι υπό αμφισβήτηση, με εξαίρεση τα Φροντιστηριακά Τμήματα που λειτουργούν με τη μορφή παράλληλων τάξεων, ακόμη και σήμερα συνεχίζουν να εφαρμόζονται από το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα (Ευαγγέλου/Παλαιολόγου, 2007:19).

3.1. Παράγοντες που επηρεάζουν την εκπαιδευτική πορεία των μαθητών με μεταναστευτική βιογραφία

Οι ευθύνες περί σχολικής αποτυχίας των μαθητών με μεταναστευτικό υπόβαθρο εναπόκεινται άλλοτε στην ίδια την οικογένεια, άλλοτε στο σχολείο και στην κοινωνία και άλλοτε στον ίδιο το μαθητή. Ανεξάρτητα, όμως, από τους παράγοντες που επηρεάζουν την εκπαιδευτική και επαγγελματική τροχιά του μετανάστη μαθητή, αναμφισβήτητο είναι το γεγονός, ότι σε βάθος χρόνου περιορίζονται οι δυνατότητες για συμμετοχή των συγκεκριμένων μαθητών στον κοινωνικό ιστό της χώρας αλλά και για ισότιμη διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους με αποτέλεσμα τον εξοβελισμό τους από το ελληνικό εκπαιδευτικό και κοινωνικό γίγνεσθαι.

Τα προβλήματα που εκπορεύονται από τη διαδικασία της μετανάστευσης και που αντιμετωπίζουν οι οικονομικοί μετανάστες στη χώρα μας είναι αρκετά και έχουν άμεσο αντίκτυπο στην ομαλή ένταξη των παιδιών τους στο σχολικό περιβάλλον. Προβλήματα που σχετίζονται με το θέμα των 'χαρτιών' των μεταναστών, ενώ άλλα πρακτικά προβλήματα στα οποία εκτίθενται οι οικονομικοί μετανάστες, αφορούν στις καθυστερήσεις στη χορήγηση των αδειών διαμονής, στην αδυναμία εκπλήρωσης των προϋποθέσεων ανανέωσης (ένσημα, σύμβαση εργασίας) από τους ενδιαφερόμενους λόγω της άτυπης εργασίας τους σε οικοδομές, νοικοκυριά, στον αγροτικό τομέα αλλά και της μη προθυμίας των εργοδοτών να ανταποκριθούν στις νόμιμες υποχρεώσεις. Συνεπώς, καλλιεργείται ένα κλίμα αβεβαιότητας στα παιδιά με μεταναστευτικό υπόβαθρο, σε ότι αφορά την παραμονή ή όχι των γονέων τους και των ίδιων, στη χώρα μας, με αποτέλεσμα να μην εξομαλύνεται η διαδικασία προσαρμογής τους στη νέα γλωσσική και πολιτισμική πραγματικότητα, καθώς αποτελεί μια διαδικασία επανακοινωνικοποίησης.

Προκειμένου να διερευνηθούν οι παράγοντες που καθορίζουν την εκπαιδευτική πορεία των μεταναστών μαθητών, σύμφωνα με τους Ευαγγέλου/Παλαιολόγου διακρίνονται οι παρακάτω τέσσερις βασικές ομάδες:

1. *Η εκπαιδευτική πολιτική.* Αφορά την εκπαιδευτική πολιτική της χώρας υποδοχής, τη δίγλωσση εκπαίδευση των μαθητών με μεταναστευτικό υπόβαθρο και τους σκοπούς και το περιεχόμενο των αναλυτικών προγραμμάτων.

2. *Η οργάνωση και η λειτουργία του σχολείου.* Αφορά τα διαπολιτισμικά σχολεία, τις τάξεις υποδοχής, τα τμήματα ένταξης, τα προγράμματα υποστήριξης της μητρικής γλώσσας, τα φροντιστηριακά τμήματα, τις μεθόδους διδασκαλίας και αξιολόγησης, τα σχολικά εγχειρίδια, τις προσδοκίες των εκπαιδευτικών, τη χρήση των νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση, την παιδαγωγική προσφορά των μειονοτικών εκπαιδευτικών στη σχολική τάξη.
3. *Κοινωνικοί και πολιτισμικοί παράγοντες.* Αφορούν την πολιτισμική και κοινωνική προέλευση των μεταναστών μαθητών, την οικογενειακή υποστήριξη, την ξενοφοβία, τις προκαταλήψεις, τον κοινωνικό και εκπαιδευτικό ρατσισμό της κυρίαρχης κοινωνικής ομάδας.
4. *Ατομικοί και ψυχολογικοί παράγοντες.* Αφορούν τα ατομικά χαρακτηριστικά, τους στόχους, τις φιλοδοξίες και τις εκπαιδευτικές επιδιώξεις των μεταναστών μαθητών (Ευαγγέλου/Παλαιολόγου, 2007:17).

Βέβαια, οι μαθητές με μεταναστευτική βιογραφία διαφέρουν σημαντικά μεταξύ τους παρά το γεγονός ότι μπορεί να προέρχονται από κοινό πολιτισμικό περιβάλλον. Παράγοντες διαφοροποίησης σύμφωνα με τους Ευαγγέλου - Παλαιολόγου είναι οι εξής:

1. *Ο τόπος γέννησης.* Ο τόπος γέννησης του μετανάστη μαθητή σε συνάρτηση με τη δομή της οικογένειας.
2. *Ο χρόνος και η ηλικία προσέλευσης στη χώρα υποδοχής.* Οι διαδικασίες πρωτογενούς και δευτερογενούς κοινωνικοποίησης προσδιορίζονται από το χρόνο προσέλευσης, δηλαδή αν το παιδί εισήλθε στη χώρα υποδοχής πριν ή μετά από την είσοδό του στο σχολείο. Έχει αποδειχθεί εμπειρικά σύμφωνα με τους (Esser 1990, Nauck, Diefenbach & Petri 1998), ότι παιδιά με μεταναστευτικό υπόβαθρο, που γεννήθηκαν στην Γερμανία ή μετανάστευσαν πριν από το 7^ο έτος της ηλικίας τους και επισκέφθηκαν το γερμανικό εκπαιδευτικό σύστημα τελειώνουν το βασικό τους σχολείο με ανώτερες επιδόσεις και γενικότερα έχουν καλύτερες ευκαιρίες στο εκπαιδευτικό σύστημα, σε σχέση, βέβαια, με το γενικό σύνολο των άλλων παιδιών των αλλοδαπών μεταναστών, αλλά δεν μπορούν να φτάσουν σε καμία περίπτωση το επίπεδο των γηγενών μαθητών (Diefenbach, 2007:94).

3. *Ο γλωσσικός κώδικας επικοινωνίας.* Οι διαφορετικοί γλωσσικοί κώδικες συμβάλλουν στη διαμόρφωση, του εαυτού, της προσωπικότητας και του ψυχισμού των παιδιών. «Η μητρική γλώσσα, ως βασικό στοιχείο του πολιτισμού και ισχυρό μέσο έκφρασης των πολιτισμικών αξιών, διανοίγει τις προοπτικές της ψυχοκοινωνικής ωρίμανσης και της νοητικής ανάπτυξης του παιδιού». Η δυνατότητα χρήσης της γλώσσας της κυρίαρχης κοινωνικής ομάδας βοηθά σημαντικά το παιδί να ανταπεξέρχεται στα προβλήματα της καθημερινής ζωής και να λαμβάνει κρίσιμες αποφάσεις. Σύμφωνα με τον Auernheimer, η προώθηση της πολύγλωσσης εκπαίδευσης μπορεί να έχει διαφορετικά κίνητρα για τους μαθητές. Ειδικό ενδιαφέρον παρουσιάζει το κίνητρο της αναγνώρισης λαμβάνοντας υπ' όψιν τη γλώσσα των μεταναστών, η διεύρυνση της αντίληψης για τον κόσμο μέσω άλλων γλωσσών, η προώθηση της κοινωνικής πολυγλωσσίας με απώτερο σκοπό την επίτευξη της διαπολιτισμικής επικοινωνίας, ενώ υποστηρίζεται ότι η προώθηση της μητρικής γλώσσας των παιδιών των μεταναστών συμβάλλει στη βελτίωση των ευκαιριών στην εκπαίδευσή τους (Auernheimer, 2005:148).
4. Ο βαθμός της κοινωνικής και πολιτισμικής ένταξης της οικογένειας στη χώρα υποδοχής. Σημαντικό στοιχείο αποτελεί η γνώση της γλώσσας επικοινωνίας ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας των μεταναστών. Επίσης, το κατά πόσο έχουν εγκαταλείψει τα ήθη και τα έθιμά τους και τη μητρική τους γλώσσα (Ευαγγέλου/Παλαιολόγου, 2007:31-32).

Εν κατακλείδι, παράγοντες όπως ατομικοί, κοινωνικοί, πολιτικοί και σχολικοί όπως το σχολικό περιβάλλον, οι προκαταλήψεις, οι στάσεις, οι στερεοτυπικές σκέψεις και η 'αυτοεκπληρούμενη προφητεία' των εκπαιδευτικών ασκούν επίδραση στην εκπαιδευτική πορεία των μεταναστών μαθητών. Σημαντικός, όμως, είναι και ο τρόπος που εφαρμόζεται η εκπαιδευτική πολιτική στη χώρα μας για την εκπαίδευση των συγκεκριμένων μαθητών (Ευαγγέλου/Παλαιολόγου, 2007:32).

Σύμφωνα με την Κοσσυβάκη, τα άτομα που βιώνουν διακρίσεις φαίνεται να μην έχουν δυνατότητα ισότιμης πρόσβασης στην εκπαίδευση και την αγορά εργασίας. Διεθνείς έρευνες εκθέτουν στοιχεία σύμφωνα με τα οποία οι μαθητές που παρουσιάζουν μεγαλύτερα ποσοστά σχολικής διαρροής ανήκουν σε ομάδες με συγκεκριμένα κοινωνικοπολιτισμικά

χαρακτηριστικά όπως αλλοδαποί, παλινοστούντες, πρόσφυγες, άτομα με ειδικές ανάγκες και παιδιά που διαμένουν εκτός αστικών κέντρων. Η άνιση μεταχείριση των συγκεκριμένων ομάδων αλλά και η κοινωνική, εθνική και πολιτισμική διάκριση που υφίσταται σε βάρος τους είναι γεγονός. Στις συγκεκριμένες ομάδες δεν παρέχονται ίσες δυνατότητες σε ατομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό επίπεδο με αποτέλεσμα τον πρώιμο αποκλεισμό τους από την εκπαίδευση και συνεπώς την περιθωριοποίησή τους που τους οδηγεί στη διακοπή του σχολείου ή τη διαρροή από τη μια βαθμίδα στην επόμενη ή τη μη συμμετοχή τους στο μάθημα (Ευαγγέλου/Παλαιολόγου, 2007:48).

Σύμφωνα με έρευνες, που πραγματοποιήθηκαν στη Μεγάλη Βρετανία, τη δεκαετία του 1960, όσον αφορά παράγοντες του οικογενειακού περιβάλλοντος, που επηρεάζουν την πορεία των μαθητών στην εκπαίδευση προέκυψαν τα εξής: το μορφωτικό υπόβαθρο και το επάγγελμα των γονέων, τα κίνητρα και η ενθάρρυνση που καλλιεργούν στα παιδιά τους για τη μάθηση και γενικότερα για τη γνώση αποτελούν ρυθμιστικούς παράγοντες για την εξομάλυνση της εκπαιδευτικής πορείας των μεταναστών μαθητών/τριών (Ευαγγέλου/Παλαιολόγου, 2007:53). Συμπερασματικά, οι παράγοντες που ευθύνονται για τον αναλφαβητισμό, τις χαμηλές σχολικές επιδόσεις και τη σχολική διαρροή των μαθητών με μεταναστευτικό υπόβαθρο συνοψίζονται στους εξής: «η εκπαιδευτική πολιτική μιας χώρας, η ακαταλληλότητα των αναλυτικών προγραμμάτων, των σχολικών εγχειριδίων, των διδακτικών και επικοινωνιακών μεθοδολογικών προσεγγίσεων και των μεθόδων αξιολόγησης, η έλλειψη προγραμμάτων δίγλωσσης εκπαίδευσης, οι αρνητικές προσδοκίες των εκπαιδευτικών και ο ρόλος του διευθυντή της σχολικής μονάδας, η οργάνωση του σχολικού χώρου, τα στερεότυπα, οι προκαταλήψεις και ο ρατσισμός, η κουλτούρα της σχολικής μονάδας, οι ευρύτερες κοινωνικοοικονομικές δομές ή το κοινωνικό, επαγγελματικό, οικονομικό, μορφωτικό και πολιτισμικό κεφάλαιο των γονέων» (Ευαγγέλου/Παλαιολόγου, 2007:51).

Στη συνέχεια της παρούσας εργασίας θα γίνει μια προσπάθεια προσέγγισης των παραγόντων που επηρεάζουν την πορεία εκπαιδευτική και επαγγελματική των μαθητών με μεταναστευτική βιογραφία. Θα γίνει αναφορά στο ρόλο των ατομικών χαρακτηριστικών, προσέγγιση που κυριάρχησε τη δεκαετία του 1960, στο ρόλο του οικογενειακού περιβάλλοντος, προσέγγιση που κέντρισε το ενδιαφέρον τη δεκαετία του 1970 και συνεχίζει να κυριαρχεί και στις μέρες

μας και τέλος θα γίνει εμπειριστατωμένη αναφορά στο ρόλο του σχολείου στην εκπαιδευτική και επαγγελματική τροχιοδρόμηση των μεταναστών μαθητών.

3.1.1. Ατομικά χαρακτηριστικά

Σημαντικό ρόλο στις σχολικές επιδόσεις του μαθητή με μεταναστευτική προέλευση διαδραματίζει η έλλειψη αυτοπεποίθησης, η χαμηλή αυτοεκτίμηση, ο φόβος της αποτυχίας και το έντονο σχολικό άγχος προσαρμογής, που βιώνουν οι μετανάστες μαθητές. Οι μαθητές με μεταναστευτική βιογραφία οδηγούνται κατ' αυτόν τον τρόπο σε χαμηλές σχολικές επιδόσεις και σταδιακή εγκατάλειψη του σχολικού περιβάλλοντος (http://6dim-diap-elfth.thess.sch.gr/Greek/Diapolitismiki_Ekpaidefsi/EishghseisDiapolEkpshs/EishghseisDiapolEkpshs2008/apoklinousa_symbenifora.pdf, 13-12-2010).

Έρευνες που πραγματοποιήθηκαν, για τη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ της μετανάστευσης και της ψυχικής υγείας των παιδιών, υποστηρίζουν ότι οι γόννοι των μεταναστών εκδηλώνουν συχνότερα σε σύγκριση με τα γηγενή παιδιά ψυχολογικά παρά σωματικά προβλήματα, όπως το αυξημένο άγχος και η εμφάνιση καταθλιπτικών συμπτωμάτων. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με έρευνες των (Γεώργα, Παρασκευόπουλο, Μπεζεβέγκη, Γιαννίτσα, Γκαρή και Μυλωνά, 1999. Χατζηχρήστου, 2003) οι παλινοστούντες και αλλοδαποί μαθητές στην Ελλάδα εμφανίζουν αυξημένα ψυχοκοινωνικά προβλήματα και μεγαλύτερο άγχος. Σε έρευνες των Χατζηχρήστου, Γκαρή, Μυλωνά, Γεωργουλέα, Λυκισάκου, Μπαφίτη, Βαίτση και Μπακοπούλου (2001), στη χώρα μας, αποδεικνύεται ότι οι μαθητές με μεταναστευτική βιογραφία από την πρώην Σοβιετική Ένωση και την Αλβανία παρουσίαζαν χαμηλότερες σχολικές επιδόσεις. Επίσης, σε έρευνα των Γεώργα και Παπαστυλιανού (1993), καταδεικνύεται ότι οι παλινοστούντες μαθητές από τις προαναφερθείσες χώρες, εγκατέλειπαν το Λύκειο και ασχολούνταν με διάφορα επαγγέλματα, γεγονός που επιβεβαιώνει τη σχολική τους αποτυχία.

Πιο συγκεκριμένα, έχει αποδειχθεί ότι η αυτοεκτίμηση συνδέεται με την ψυχοσυναισθηματική υγεία του μαθητή, γι' αυτό το λόγο η αυτοεκτίμηση και οι αυτοαντιλήψεις που τη χαρακτηρίζουν αποτελούν σημαντικούς παράγοντες για την ομαλή προσαρμογή του μετανάστη μαθητή. Σύμφωνα με τους Λόλακα και Γκόβαρη, «η αυτοαντίληψη γενικής σχολικής ικανότητας και οι αυτοαντιλήψεις ικανοτήτων στο μάθημα των Μαθηματικών και της Γλώσσας της χώρας υποδοχής, παρά το γεγονός ότι επηρεάζονται από συγκυριακούς παράγοντες, όπως η ύπαρξη γλωσσικών ελλειμμάτων και μικρή διάρκεια παραμονής, επιδρούν μακροπρόθεσμα στη διαδικασία γενικότερης προσαρμογής, αφού μια

κακή σχολική προσαρμογή μπορεί να έχει αρνητικές επιπτώσεις μέχρι και την ενηλικίωση εξ αιτίας περιορισμένων δυνατοτήτων εκπαίδευσης και εργασίας για τα παιδιά των μεταναστών» (Λόλακας/Γκόβαρης, 2009:341 -342).

Επιπρόσθετα, η πλειοψηφία των μεταναστών προέρχεται από φτωχότερες οικονομικά και βιομηχανικά χώρες σε σύγκριση με τις χώρες υποδοχής. Έτσι, πιθανόν, τα εν λόγω παιδιά, όταν βρεθούν στη χώρα υποδοχής σε μια καινούργια σχολική τάξη, όπου το ακαδημαϊκό επίπεδο είναι ανώτερο από αυτό της προηγούμενης σχολικής τάξης στη χώρα καταγωγής, η γενική σχολική τους ικανότητα θα υποστεί τις συνέπειες αυτής της αλλαγής. Συνεπώς, ισχύει ότι η αυτοαντίληψη της σχολικής ικανότητας συνδέεται στενά με τη γενική αυτοεκτίμηση των γηγενών μαθητών. Γίνεται αντιληπτή, λοιπόν, η σημασία της σχολικής ικανότητας των μεταναστών μαθητών/τριών για την αυτοεκτίμηση τους, καθώς έχει ως αποτέλεσμα την άμεση επιρροή στη διαδικασία της ομαλής προσαρμογής τους (Λόλακας/Γκόβαρης, 2009: 342).

Σημαντικούς παράγοντες για μια ταχύτερη και ομαλότερη προσαρμογή στο σχολικό περιβάλλον αποτελούν και οι κοινωνικές παράμετροι της αυτοεκτίμησης, όπως οι σχέσεις με τους συνομήλικους, οι σχέσεις με τους γονείς και η εμφάνιση. Σε σχετική έρευνα των Lord, Eccles και McCarthy (1994) διαπιστώθηκε ότι ο βαθμός σχολικής προσαρμογής των μαθητών/τριών απορρέει από τις αυτοαντιλήψεις των σχέσεων με τους συνομηλικούς αλλά και της εμφάνισης. Ο Hamilton, (1984) ενστερνίζεται την άποψη ότι η σχέση ανάμεσα στην οικογένεια, τους συνομήλικους και το σχολείο δρα αλληλεπιδραστικά. Γίνεται κατανοητό «ότι μαθητές των οποίων η οικογένεια και οι συνομήλικοι-φίλοι έχουν τη δυνατότητα να στηρίξουν τη σχολική γλώσσα, μάθηση και απόδοση, εκμεταλλεύονται την ακαδημαϊκή γνώση που το σχολείο προσφέρει περισσότερο από τους συμμαθητές τους των οποίων το περιβάλλον καλλιεργεί γλώσσα, συμπεριφορά και μάθηση διαφορετική από εκείνη που επιβραβεύεται στο σχολείο» (Κοντογιαννοπούλου – Πολυδωρίδη κ.ά. 2000:52).

Τα συναισθηματικής φύσης προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες μαθητές εξαιτίας της άγνοιας της γλώσσας της χώρας υποδοχής απαιτούν τη στήριξη και αποδοχή των μεταναστών μαθητών από τους συνομηλικούς τους, πράγμα το οποίο τις περισσότερες φορές δε συμβαίνει. Έτσι, οι μαθητές με μεταναστευτική βιογραφία οδηγούνται στην απομόνωση και στη συναναστροφή μόνο με συμπατριώτες τους ή άλλους αλλοδαπούς (Νικολάου,

2000:53-54). Κατά συνέπεια, αναδεικνύεται η δυσκολία αποδοχής του 'άλλου', ότι ενώ στην αρχή συνδέεται με διαφορετικά χαρακτηριστικά, όπως η γλώσσα και οι τρόποι, στη συνέχεια παραπέμπει στον «πυρήνα της προσωπικότητας του 'άλλου'», καθώς η απόσταση απέναντί του δικαιολογείται από το γεγονός ότι ανήκει σε διαφορετικό γένος. Ο συνδυασμός των συγκεκριμένων παραγόντων, που ασκεί η κοινωνία της χώρας υποδοχής σε συνδυασμό με άλλους ενδογενείς παράγοντες, που οδηγούν στη μη ένταξη του ατόμου έχουν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία της 'μειονοτικής κουλτούρας'. Ως 'μειονοτική κουλτούρα' ορίζεται «η αναζήτηση εκ μέρους του υποκειμένου – αναφορικά με τα παιδιά: εκ μέρους της οικογένειας – περιβαλλόντων μέσα στα οποία κυριαρχούν οι κώδικες (γλώσσα, παράδοση, αξίες, νοοτροπίες, πρακτικές κ.λπ.) της παροικίας ή υποσυνόλου της» (Γκότοβος, 2007:52).

Αξίζει να σημειωθεί, ότι η ηλικία προσέλευσης των γόνων των μεταναστών στην χώρα μας συμβάλλει στην ομαλότερη ένταξη και προσαρμογή τους στο σχολικό και κοινωνικό περιβάλλον. Ισχύει ότι παιδιά μικρότερης ηλικίας εντάσσονται ευκολότερα, αλλά είναι ιδιαίτερα προσκολλημένα στους γονείς, γεγονός που δρα ανασταλτικά στην περίπτωση που οι δευτεροί εστιάζουν περισσότερο στην κουλτούρα προέλευσης. Σημαντικό ρόλο διαδραματίζει ο τόπος γέννησης, δηλαδή αν οι μαθητές έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα ή όχι και αν μιλούν την ελληνική γλώσσα στο σπίτι. Τα οικεία στοιχεία προσκομίζονται ως ένδειξη κοινωνικής θέσης και πολιτισμικής κατάστασης της οικογένειας, καθώς συχνά η ομιλία διαφορετικής γλώσσας στο σπίτι ανιχνεύεται ως στοιχείο που δυσχεραίνει το παιδί να κατανοήσει και να επικοινωνήσει στη γλώσσα του σχολείου με αποτέλεσμα χαμηλές σχολικές επιδόσεις (Κοντογιαννοπούλου – Πολυδωρίδη κ.ά., 2000:53). Από την άλλη πλευρά, οι έφηβοι διακρίνονται από συναισθηματική αστάθεια, χαρακτηριστικό το οποίο δικαιολογεί η ηλικία τους, βιώνουν, επίσης, πιο τραυματικά την απόρριψη, καθώς είτε δε θα μιλήσουν σωστά ελληνικά, είτε θα έχουν ξενική προφορά με αποτέλεσμα οι συνομήλικοί τους να τους προσβάλλουν (Νικολάου, 2000:50).

Θα μπορούσαμε να πούμε, λοιπόν, ότι η ομαλή κοινωνική και συναισθηματική ένταξη των μαθητών με μεταναστευτική βιογραφία στο νέο σχολικό περιβάλλον καθίσταται καθοριστικής σημασίας παράγοντας, προκειμένου να αποφευχθεί η δημιουργία ψυχολογικών προβλημάτων με αποτέλεσμα τις χαμηλές σχολικές επιδόσεις των μαθητών και μια διαδρομή που κατάληξη της είναι το κοινωνικό περιθώριο και ο κοινωνικός αποκλεισμός.

Τέλος, σύμφωνα με τις αξιολογήσεις του προγράμματος PISA (Programme for International Student Assessment) (2000, 2003, 2006), τα κορίτσια έχουν καλύτερες σχολικές επιδόσεις έναντι των αγοριών στον τομέα των γλωσσικών μαθημάτων ανεξάρτητα από την κατάσταση μετανάστευσης (OECD), 2006). Εντούτοις, τα αγόρια υπερτερούν στις σχολικές επιδόσεις έναντι των κοριτσιών στα μαθηματικά. Στο PISA 2006, καμία διαφορά ανάμεσα στα δύο φύλα δεν προκύπτει στον τομέα των φυσικών επιστημών στο σύνολο των χωρών του OECD (<http://www.oecd.org/dataoecd/2/38/36664934.pdf>, 25-11-2011).

Επίσης, έρευνα των Gillborn και Mirza (2000), κατέληξαν στο ίδιο συμπέρασμα, ότι μεταξύ των αλλοδαπών μαθητών τα αγόρια έχουν χαμηλότερες επιδόσεις από τα κορίτσια. Συγκεκριμένα, τα αγόρια υπερέχουν σε μαθηματικές, οπτικές και χωρικές ενέργειες, ενώ τα κορίτσια στις γλωσσικές και προφορικές. Επίσης, σε ότι αφορά το φύλο αγόρια - κορίτσια των παιδιών με μεταναστευτικό υπόβαθρο υπάρχουν διαφορές στις σχολικές τους επιδόσεις. Ο Diefenbach υποστηρίζει, ότι πιο συχνά επιτυγχάνουν τα κορίτσια καλύτερες επιδόσεις στην αποφοίτηση τους και μένουν πιο σπάνια χωρίς απολυτήριο του κύριου σχολείου (Hauptschule), σε σχέση αγόρια με μεταναστευτικό υπόβαθρο (Diefenbach, 2007:76).

Σύμφωνα με τα ερευνητικά αποτελέσματα του προγράμματος PISA του ΟΟΣΑ (2003), αναφορικά με τα κίνητρα των μεταναστών μαθητών για μάθηση στο σχολείο, τις προσδοκίες τους και τις φιλοδοξίες τους για σπουδές σε Πανεπιστημιακά Ιδρύματα, αλλά και την αίσθηση του «ανήκειν» που έχουν οι μαθητές στα σχολεία που φοιτούν, προέκυψαν τα παρακάτω στοιχεία. Ειδικότερα, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας για τις σχολικές επιδόσεις των μαθητών στη Γλώσσα, στα Μαθηματικά και στα Φυσιογνωστικά μαθήματα προκύπτει αυξημένο ενδιαφέρον των μεταναστών μαθητών για μάθηση και στις περισσότερες χώρες το ποσοστό εμφανίζεται μεγαλύτερο από αυτό των γηγενών συμμαθητών τους (38% το ποσοστό σχετικά με το ενδιαφέρον των γηγενών για τα Μαθηματικά, 48% για την πρώτη γενιά μεταναστών και για τη δεύτερη 43%). Ακόμη, παράγοντες όπως οι φιλοδοξίες και οι βλέψεις των μεταναστών μαθητών να σπουδάσουν σε Πανεπιστήμιο και η αίσθηση του «ανήκειν» στο σχολείο στο οποίο φοιτούν, προκύπτει από τη μεριά τους ένα αυξημένο ενδιαφέρον σε σύγκριση με τους γηγενείς μαθητές (<http://www.oecd.org/dataoecd/2/38/36664934.pdf>, 15-02-2011).

Τα ευρήματα της έρευνας του ΟΟΣΑ (2003) συμπίπτουν με τα αποτελέσματα ερευνών στο Μάντσεστερ της Βρετανίας το 1981. Σύμφωνα, λοιπόν, με έρευνα των Murray και Dawson (1983), οι οποίοι ερεύνησαν 5.000 μαθητές από το Μάντσεστερ το 1981, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι ένα μεγαλύτερο ποσοστό Ασιατικής και Αφρο-Καραϊβικής καταγωγής απ' ότι λευκών, προσδοκούσαν να συνεχίζουν στην ανώτατη και συνεχιζόμενη εκπαίδευση. Ειδικότερα, 46% των Ασιατών προσδοκούσαν να συνεχίσουν στο Πολυτεχνείο και στο Πανεπιστήμιο, ενώ 20% των Αφρο-Καραϊβανών και 13% των Ευρωπαίων επιθυμούσαν την εισαγωγή τους στην ανώτατη εκπαίδευση, όμως, για τους δύο τελευταίους η μεγαλύτερη φιλοδοξία τους ήταν να προχωρήσουν στη συνεχιζόμενη εκπαίδευση. Επίσης, ο Brown (1984) εξετάζει τα εκπαιδευτικά και επαγγελματικά προσόντα ενηλίκων 16 ετών και άνω των μεταναστών μαθητών και των λευκών μαθητών, που διεξήχθη από την τρίτη Psi Έρευνα και διερευνά τις συνθήκες του αγγλικού μαύρου πληθυσμού μέσω ενός ερωτηματολογίου, που συμπληρώθηκε από περίπου 5.000 μαύρους και 2.300 λευκούς. Σύμφωνα με την έρευνα, αποδεικνύεται ότι οι υψηλές προσδοκίες που έχουν οι μετανάστες γονείς για τα παιδιά τους εκπληρώνονται σταδιακά. Οι μεγαλύτερης ηλικίας μετανάστες δεν έχουν βελτιώσει αρκετά τα εκπαιδευτικά και επαγγελματικά τους προσόντα, καθώς 87% των Δυτικοϊνδών, 74% των Ασιατών και 64% των λευκών ανδρών δεν έχουν ακαδημαϊκούς ή επαγγελματικούς τίτλους, ενώ μεταξύ των νεαρών ανδρών ηλικίας 16-24 ετών μόνο το 35% των Δυτικοϊνδών και των Ασιατών σε αντίθεση με το 27% των λευκών δεν έχουν στην κατοχή τους κάποιο προσόν (Tomlinson, 1997:290).

3.1.2. Οικογενειακό περιβάλλον

Τη δεκαετία του 1970 αναδεικνύονται ως καίριας σημασίας τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά της οικογένειας, καθώς και ο ρόλος τους στις σχολικές επιδόσεις των μαθητών. Εντούτοις, από τη δεκαετία του 1980 τον ενδιαφέρον τους στρέφεται στη δομή της οικογένειας, τις σχέσεις που συνάπτονται ανάμεσα στα μέλη της αλλά και στις ισορροπίες και τις συγκρούσεις που δημιουργούνται (Ευαγγέλου/Παλαιολόγου, 2007:61).

Ο συμβιβασμός του μετανάστη μαθητή στη γλώσσα, στον τρόπο ζωής και τη θρησκεία της χώρας υποδοχής επιτυγχάνεται ευκολότερα σε παιδιά μικρής ηλικίας απ' ό τι σε μεγαλύτερης ηλικίας παιδιά και κυρίως σε αυτά που διανύουν την εφηβεία (Μουσούρου, 2006:226). Τα παιδιά που έρχονται στην Ελλάδα σε πολύ μικρή ηλικία ή αυτά που έχουν γεννηθεί στην χώρα μας εμφανίζουν μια πολύ καλή ένταξη, καθώς μιλούν καλά τη γλώσσα και οι σχολικές τους επιδόσεις είναι ικανοποιητικές. Παρ' όλα αυτά, το παιδί εκδηλώνει συχνά συμπεριφορές άρνησης και απόρριψης, ενώ συχνό φαινόμενο αποτελούν και τα συναισθηματικής φύσεως προβλήματα που συχνά δημιουργούνται στο παιδί, εξαιτίας της ντροπής που νιώθει για τη διαφορετικότητα των γονέων του. Συνήθως, αρνείται να παρουσιάζει τους γονείς του στο φιλικό του και ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, όπως, επίσης, αρνείται την αλλοδαπή του προέλευση. Συνεπώς, η συγκεκριμένη στάση του ατόμου απέναντι στο οικογενειακό του περιβάλλον δεν εξομαλύνει τη διαδικασία προσαρμογής, καθώς το άτομο δε συνάπτει κοινωνικές σχέσεις, όπου θα κυριαρχεί ο αλληλοσεβασμός και η αλληλοκατανόηση (Νικολάου, 2000:51-52).

Ποικίλοι είναι οι παράγοντες που συμβάλλουν καθοριστικά στη σχολική επιτυχία των μαθητών όπως «οι προσδοκίες των γονέων από τα παιδιά τους, η εμπιστοσύνη που τους δείχνουν και ο τρόπος με τον οποίο τα ενθαρρύνουν, ο χρόνος που αφιερώνουν για τις σχολικές τους εργασίες» αλλά και η συμπαράσταση που τους δείχνουν. Βέβαια, οι γονείς των μεταναστών μαθητών δεν ακολουθούν τα ίδια αξιακά πρότυπα με τους γηγενείς, γι' αυτό το λόγο οι χαμηλές σχολικές επιδόσεις των μεταναστών μαθητών διαφοροποιούνται τις περισσότερες φορές αρνητικά (Ευαγγέλου/Παλαιολόγου, 2007:61). Συγκεκριμένα, οι ανύπαρκτες ή μειωμένες προσδοκίες εκ μέρους των γονέων με μεταναστευτική προέλευση απέναντι στα παιδιά τους συνδέονται με μια σειρά παραγόντων, όπως οι δύσκολες συνθήκες

διαβίωσης, καθώς και η αγωνία των γονέων για το βιοπορισμό τους, που δεν τους επιτρέπει να ασχοληθούν με τα σχολικά προβλήματα των παιδιών τους (Νικολάου, 2000:55). Η αναζήτηση φθηνότερης κατοικίας θα τους οδηγήσει σε περιοχές και προάστια φθηνά και υποβαθμισμένα όπου διαμένουν οικογένειες με παρόμοια βιογραφικά χαρακτηριστικά. Σύμφωνα με τον Häubermann (2006) «τα περιβάλλοντα αυτά ενισχύουν νοοτροπίες και πρακτικές που αποκλίνουν από αυτές της πλειοψηφικής κοινωνίας και παγιδεύουν τα παιδιά σε ένα τύπο κοινωνικοποίησης ο οποίος διευρύνει παρά συρρικνώνει την πολιτισμική απόσταση ανάμεσα στο σχολείο και την οικογένεια» (Γκότοβος, 2007:51). Επιπρόσθετα, η αδυναμία των οικογενειών με μεταναστευτική βιογραφία να καλύψουν τις μορφωτικές ανάγκες των γόνων τους, οδηγεί τους μαθητές σε ασυνεπή σχολική φοίτηση με αποτέλεσμα να εξοβελίζουν τα παιδιά στην πρόωρη απασχόλησή τους σε χειρωνακτικά ή υποβαθμισμένα επαγγέλματα (Νικολάου, 2000:55).

Καθοριστικό ρόλο στις σχολικές επιδόσεις των μαθητών διαδραματίζει η κοινωνικοοικονομική θέση της οικογένειας. Η κοινωνική και οικονομική θέση της οικογένειας στην κοινωνία λειτουργεί είτε ως παράγοντας επιτυχούς σχολικής τροχιοδρόμησης είτε ως ανασταλτικός παράγοντας ολοκλήρωσης της υποχρεωτικής εκπαίδευσης του παιδιού. Χαρακτηριστικά, ο Brouker (1997) υποστηρίζει ότι τα παιδιά γονέων που απασχολούνται στον πρωτογενή τομέα και τη μεταποίηση ή ανήκουν σε κάποια μεταναστευτική ομάδα, ελλοχεύει σε μεγαλύτερο βαθμό ο κίνδυνος να οδηγηθούν στη σχολική διαρροή και στη σχολική αποτυχία. Παράλληλα, σύμφωνα με έρευνα των Bowles και Gintis (1976), διαπιστώθηκε ότι τη μεγαλύτερη πορεία φοίτησης μαθητών μέσα στο εκπαιδευτικό σύστημα την είχαν οι γονείς μαθητών που ανήκαν στην ανώτερη και ανώτατη κοινωνικοοικονομική τάξη. Το σχολείο φαίνεται να λειτουργεί ως μέσο διατήρησης και αναπαραγωγής των κοινωνικών διακρίσεων και δεν ευνοεί τους μαθητές από κατώτερα κοινωνικά στρώματα. Η σχολική αποτυχία των μαθητών αποτελεί έκφραση των ανισοτήτων και των απορρίψεων που κυριαρχούν στον εκπαιδευτικό χώρο (Νικολάου, 2000:99). Προς επίρρωση του προηγούμενου ισχυρισμού, σύμφωνα με στοιχεία του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου για την Ελλάδα προκύπτουν τα ίδια ακριβώς στοιχεία. Οι μαθητές που αποκλείονται από τη εκπαίδευση προέρχονται κατά 90% από οικογένειες με χαμηλό κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο. Επομένως, μια θετική εκπαιδευτική πορεία του μαθητή

εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την οικονομική κατάσταση του οικογενειακού περιβάλλοντος του παιδιού. Το ύψος των εισοδημάτων των γονέων καθορίζουν σε σημαντικό βαθμό το επίπεδο, την κατεύθυνση και την επιμονή του για σπουδές, καθώς αποδεικνύεται ότι μια αξιόλογη μερίδα μαθητών από ένα φτωχό περιβάλλον δεν έχει πρόσβαση σε κάποιο τριτοβάθμιο εκπαιδευτικό ίδρυμα (Νικολάου, 2000:93).

Ο Νικολάου (2000) εκθέτει την άποψή του για 'το ψυχοδιανοητικό – πολιτισμικό έλλειμμα' μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον, το οποίο όπως αναφέρει επιφέρει καθυστέρηση της διανοητικής ανάπτυξης του παιδιού σε γλωσσικό και μαθησιακό επίπεδο. Το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων θεωρείται ως «ένας από τους γενεσιουργούς παράγοντες του 'πολιτισμικού κεφαλαίου' της οικογένειας» και σε συνδυασμό με το μέγεθος του σπιτιού και τον τόπο κατοικίας ίσως να αποτελεί μια ένδειξη κοινωνικο-οικονομικής ένταξης (Κοντογιαννοπούλου – Πολυδωρίδη κ.ά., 2000:53). Στις πλείστες των περιπτώσεων, το οικογενειακό περιβάλλον δε μεταδίδει τα κατάλληλα πολιτισμικά και γλωσσολογικά εφόδια στο παιδί, καθώς εκλείπει η ανάγνωση βιβλίων και εφημερίδων από τους ίδιους τους γονείς, που αποτελούν πρότυπα προς μίμηση για τα παιδιά, αλλά και η επίσκεψη σε χώρους πολιτιστικού ενδιαφέροντος. Σύμφωνα με πορίσματα ερευνών, η ύπαρξη βιβλίων στο σπίτι πραγματεύεται ως ένας ασφαλής δείκτης «πολιτισμικού κεφαλαίου» και οικονομικής κατάστασης της οικογένειας (Κοντογιαννοπούλου – Πολυδωρίδη κ.ά., 2000:53). Τα προαναφερθέντα στοιχεία συνεργούν στην εξομάλυνση της διαδικασίας προσαρμογής και συμβάλλουν καθοριστικά προς μια θετική σχολική πορεία του παιδιού (Νικολάου, 2000:90-91).

Οι γονείς που προέρχονται από ανώτερα οικονομικοκοινωνικά στρώματα έχουν τη δυνατότητα να προσφέρουν στα παιδιά μια σειρά από ανέσεις και αγαθά όπως η εκμάθηση ξένων γλωσσών, η βοήθεια από δασκάλους κατ' οίκον ή φροντιστηριακή διδασκαλία σε μαθήματα του σχολείου, οι εξωσχολικές δραστηριότητες, οι συνθήκες διαμονής σε ένα άνετο σπίτι με ύπαρξη ατομικού δωματίου ή γραφείου για μελέτη του παιδιού, επαρκή θέρμανση στο σπίτι κατά τη χειμερινή περίοδο, η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη αλλά και η σωστή διατροφή (Ευαγγέλου/Παλαιολόγου, 2007:63-65). Εντούτοις, συνεχίζει να υφίσταται στις μέρες μας το χαμηλό βιοτικό επίπεδο των οικογενειών με μεταναστευτική βιογραφία, καθώς ο συνωστισμός της πολυμελούς οικογένειας σε δυσανάλογης έκτασης κατοικία έχει ως

αποτέλεσμα τα εν λόγω παιδιά να μην απολαμβάνουν τις ίδιες ευκαιρίες και ανέσεις με τα γηγενή παιδιά (Νικολάου, 2000:56). Άλλωστε, σύμφωνα με τους Rea et Tripiet και με μια σειρά ερευνών, που διεξήχθησαν στη Γαλλία προέκυψε ότι η σχολική αποτυχία των γόνων των μεταναστών έγκειται περισσότερο στο ότι οι γονείς είναι ανειδίκευτοι εργάτες και λιγότερο στο ότι είναι μετανάστες (Μουσούρου, 2006:225). Παράλληλα, στο σχολικό ανταγωνισμό και τη διεκδίκηση μιας σταθερής θέσης εργασίας που αντιμετωπίζει ο μετανάστης μαθητής έρχεται να προστεθεί ότι ο ίδιος βιώνει σε μεγαλύτερη ένταση τις δυσκολίες των γονέων για «ένταξη στην αγορά εργασίας, την ανέχεια, την ανασφάλεια και την αθλιότητα της ζωής σε μια υποβαθμισμένη γειτονιά αλλά και τη παραβατικότητα των αδερφών και των γειτόνων» (Μουσούρου, 2006:225).

Η ύπαρξη παιδαγωγικού κλίματος στην οικογένεια συμβάλλει στην ανάπτυξη ισορροπημένης προσωπικότητας του παιδιού με αποτέλεσμα μια θετικότερη πορεία πνευματικής ολοκλήρωσης (Νικολάου, 2000:91-92). Οι σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας και ο τρόπος διαπαιδαγώγησης των παιδιών επιδρούν θετικά στην σχολική απόδοση του μαθητή. Σύμφωνα με τους Shreeve et al. (1995) και Nord (1998), καθοριστικό ρόλο στην ομαλή εκπαιδευτική πορεία του μαθητή και τη θετική σχολική απόδοση διαδραματίζει η παρουσία και των δύο γονέων στην οικογένεια σε αντιδιαστολή με τις μονογονεϊκές οικογένειες. Σύμφωνα με τον Bernstein (1990), οι υψηλές επιδόσεις των μαθητών και η εκπαιδευτική επιτυχία συναρτώνται τόσο με την αποτελεσματικότητα και την καλή οργάνωση του σχολείου, αλλά και με το οικογενειακό περιβάλλον που συνεργεί στη δημιουργία ενός «συμπληρωματικού παιδαγωγικού πλαισίου, ενός δεύτερου 'παιδαγωγικού τόπου'». Ως απαραίτητες, λοιπόν, καθίστανται οι υλικές, συμβολικές, επικοινωνιακές και μαθησιακές συνθήκες που οφείλει να καλλιεργεί το οικογενειακό περιβάλλον για μια επιτυχή σχολική πορεία του μαθητή (Κοντογιαννοπούλου –Πολυδωρίδη κ.ά., 2000:54).

Τέλος, η ύπαρξη συνεργατικού κλίματος ανάμεσα στους γονείς των μαθητών και στους εκπαιδευτικούς δρα καταλυτικά προς μια θετική σχολική τροχιοδρόμηση (Νικολάου, 2000:91-92).

Στην έρευνα της Korilaki (2005), στην Ελλάδα παρουσιάζεται συσχέτιση «φυλής»/έθνους, της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης ενός μαθητή και των σχολικών του επιδόσεων. Βέβαια, η πραγματικότητα που επικρατεί σε κάθε χώρα σχετικά με τη σύνδεση της

εθνικότητας με τις σχολικές επιδόσεις είναι διαφορετική, εξαιτίας της διαφορετικής θεσμικής αντιμετώπισης των μεταναστών και των μειονοτήτων στην εκάστοτε χώρα. Έρευνες των (Caplan et al. 1991, Fejgin 1995, Schneider & Lee 1990, Hirschman 2001) καταδεικνύουν ότι ο ρόλος της εθνικότητας δημιουργεί μια απογοητευτική εικόνα στις σχολικές επιδόσεις των μεταναστών μαθητών. Παρ' όλα αυτά, οι προσπάθειες των μεταναστών μαθητών για κοινωνική κινητικότητα φαίνεται να καρποφορούν μέσα από τη διατήρηση των οικογενειακών δεσμών (Ευαγγέλου/Παλαιολόγου, 2007:68-71).

3.1.2.1. Ο ρόλος της μητρικής γλώσσας στην ένταξη των μαθητών με μεταναστευτική εμπειρία

Η παρουσία της μητρικής γλώσσας στο σχολικό πρόγραμμα σε μαθητές με μεταναστευτική εμπειρία αποδεικνύεται μέσα από πρόσφατες έρευνες ότι λειτουργεί ευεργετικά στην ένταξη των μαθητών αυτών, αλλά και στις σχολικές τους επιδόσεις. Ωστόσο, ίσως θα πρέπει να γίνει κατανοητό τόσο από τους μετανάστες μαθητές όσο και από τους εκπαιδευτικούς, ότι η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας δεν πρέπει να αποβλέπει στο παραμερισμό της μητρικής γλώσσας, αντιθέτως οι δύο γλώσσες βρίσκονται σε αλληλεξάρτηση και η διγλωσσία είναι σημαντικό πλεονέκτημα και προσόν για τη ζωή του ατόμου.

Ο Cummins (2000), ο οποίος στηρίχτηκε σε έρευνες των Baker (2000) και Skutnabb-kangas (2000), υποστήριξε τη σημαντική συνεισφορά της μητρικής γλώσσας στην προσωπική και εκπαιδευτική ανάπτυξη του μετανάστη μαθητή. Ο ίδιος υποστηρίζει ότι το παιδί που μαθαίνει στα αρχικά σχολικά στάδια δύο ή περισσότερες γλώσσες έχει την ικανότητα να κατανοεί καλύτερα και αποτελεσματικότερα τη σωστή χρήση της γλώσσας. Επίσης, οι δίγλωσσοι μαθητές είναι περισσότερο ευέλικτοι στη σκέψη τους, καθώς αποκτούν εμπειρία στη διαχείριση δύο γλωσσικών συστημάτων, πραγματοποιούν περισσότερους γλωσσικούς συνδυασμούς και επεξεργάζονται πληροφορίες σε δύο γλώσσες. Βασικότερο, όμως, στοιχείο αποτελεί το γεγονός ότι το επίπεδο ανάπτυξης της μητρικής γλώσσας των παιδιών αποτελεί σημαντικό δείκτη για το επίπεδο ανάπτυξης της δεύτερης γλώσσας. Τα παιδιά, λοιπόν, που έχουν ισχυρά θεμέλια γνώσης της μητρικής γλώσσας ανακαλύπτουν μεγαλύτερες ικανότητες

στην εκμάθηση της γλώσσας του σχολικού περιβάλλοντος. Προς αυτή τη κατεύθυνση, σημαντική είναι η συμβολή του οικογενειακού περιβάλλοντος (γονείς, παππούς, γιαγιά) όταν περνούν χρόνο με τα παιδιά, όταν τους εξιστορούν ιστορίες ή συζητούν μαζί τους με τρόπο τέτοιο που τα παιδιά ανακαλύπτουν το λεξιλόγιο και τις ευρύτερες έννοιες της μητρικής γλώσσας. Έτσι, οι ικανότητες και οι δεξιότητες μεταφέρονται από τη μητρική γλώσσα που έχουν μάθει στο σπίτι. στη γλώσσα του σχολείου (<http://www.fipltv.org/Issues/CumminsENG.pdf>). Συνεπώς, ισχύει η αρχή της αλληλεξάρτησης των γλωσσών όπου κυριαρχεί η μεταφορά δεξιοτήτων, εννοιών και γνώσεων από τη μια γλώσσα στην άλλη. Τα παιδιά με την εκμάθηση της μητρικής γλώσσας μαθαίνουν όχι μόνο ένα λειτουργικό σύστημα, αλλά και δεξιότητες και γνωστικές λειτουργίες στο χειρισμό της δεύτερης γλώσσας (Cummins, 2001:135-138).

Ο Cummins, επίσης, αναφέρει ότι τα δίγλωσσα παιδιά παρουσιάζουν καλύτερες σχολικές επιδόσεις, όταν διδάσκονται στο σχολείο τη μητρική γλώσσα. Σύμφωνα με έρευνες, που πραγματοποιήθηκαν σε πολλές χώρες σε όλο τον κόσμο, ο λιγότερος χρόνος διδασκαλίας μέσω της κυρίαρχης γλώσσας δεν αποδεικνύεται ότι δημιουργεί αρνητικά αποτελέσματα στις επιδόσεις των δίγλωσσων μαθητών στην εκμάθησή της. Τέλος, ο ίδιος καταθέτει την άποψη ότι η διγλωσσία αποτελεί ένα σημαντικό γλωσσικό και νοητικό προσόν. Το να αρνηθούμε τη μητρική γλώσσα του παιδιού στο σχολείο είναι σαν να αρνούμαστε το ίδιο το παιδί. Όταν λέμε σ' ένα παιδί να αφήσει τη γλώσσα του και την κουλτούρα του στην αυλόπορτα του σχολείου είναι σαν να του λέμε να αφήσει την ίδια του την ταυτότητα. Έτσι, όταν τον παιδί νιώσει αυτή την άρνηση δεν είναι δυνατόν να εμπλακεί ενεργά και με σιγουριά στη μαθησιακή διαδικασία (<http://www.fipltv.org/Issues/CumminsENG.pdf>).

Από την άλλη πλευρά, σύμφωνα με έρευνα PISA του ΟΟΣΑ αποδεικνύεται ότι η χρήση στο σπίτι μιας γλώσσας διαφορετικής από αυτή του σχολείου δεν έχει τα προσδοκώμενα θετικά αποτελέσματα. Στα πλαίσια της διεθνούς έρευνα του ΟΟΣΑ για την ανίχνευση των ικανοτήτων των μαθητών ηλικίας 15 ετών, προέκυψε ότι οι μαθητές που χρησιμοποιούν στην ενδοοικογενειακή επικοινωνία μια γλώσσα διαφορετική από αυτή του σχολείου εμφανίζουν χαμηλότερες σχολικές επιδόσεις από τους μαθητές που χρησιμοποιούν στην ενδοοικογενειακή τους επικοινωνία τη γλώσσα του σχολείου (<http://www.oecd.org/dataoecd/2/38/36664934.pdf>, 25-01-2011).

Η πιο συνηθισμένη πρακτική στην εκπαιδευτική πράξη στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια εκπαίδευση συνίσταται στην εκμάθηση της γλώσσας του σχολείου εκ μέρους των αλλόφωνων μαθητών με παράλληλη ειδική γλωσσική στήριξη της γλώσσας του σχολείου. Σε μαθητές που έχουν μεταναστεύσει σχετικά πρόσφατα, εφαρμόζεται το μοντέλο της έκθεσης του μαθητή στη γλώσσα του σχολείου, αρχικά σε προπαρασκευαστικά τμήματα, στα οποία οι αλλόφωνοι μαθητές παρακολουθούν ειδικά προγράμματα ταχύρυθμης γλωσσικής διδασκαλίας για να ενταχθούν στη συνέχεια στο κανονικό από ηλιακής πλευράς τμήμα. Μόνο σε χώρες, όπως είναι η Σουηδία εφαρμόζεται το μοντέλο της διδασκαλίας της μητρικής γλώσσας στο σχολείο, όταν αυτή είναι διαφορετική από τη γλώσσα του σχολείου κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις (Γκότοβος, 2007:79).

Στην Ελλάδα, όσο και σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο, η διγλωσσία, δηλαδή η διδασκαλία της μητρικής γλώσσας δεν υποστηρίζεται καθόλου με αποτέλεσμα το εκπαιδευτικό σύστημα να ακολουθεί ένα μονοπολιτισμικό και εθνικιστικό προσανατολισμό, που δεν λειτουργεί προς όφελος των αλλόφωνων μαθητών, αφού τους αναγκάζει να αφομοιωθούν στον κυρίαρχο ελληνικό πολιτισμό. Η πολιτική της «εμβύθισης» που φαίνεται να υλοποιείται στην Ελλάδα δεν αποτελεί τον πιο αποτελεσματικό τρόπο γλωσσικής προσαρμογής των αλλόφωνων μαθητών στο σχολικό πρόγραμμα. Οι γνώσεις, οι ικανότητες και οι δεξιότητες των μεταναστών μαθητών είναι καλύτερες, όταν τα προγράμματα «εμβύθισης» του σχολείου συμπληρώνονται με στήριξη των μαθητών στη γλώσσα του σχολείου μέσω συστηματικών αναλυτικών προγραμμάτων, κατάλληλου διδακτικού υλικού, από επαρκώς καταρτισμένους εκπαιδευτικούς και από εξειδικευμένους και σαφείς στόχους (Γκότοβος, 2007:79).

3.1.3. Σχολικό περιβάλλον

Το ζήτημα του τρόπου οργάνωσης και λειτουργίας της σχολικής κοινότητας σε επίπεδο δομής και διάρθρωσης θεωρείται ως βαρύνουσας σημασίας παράγοντα επιτυχούς σχολικής πορείας του μαθητή. Αναμφισβήτητα, σχολικοί χώροι με υψηλές προδιαγραφές, απαιτήσεις και προσδοκίες και ανάλογη στάση του εκπαιδευτικού προσωπικού δρουν υποβοηθητικά στις σχολικές επιδόσεις και στην ομαλή σχολική πορεία των μαθητών. Παράλληλα, το σύνολο των μελών της σχολικής κοινότητας μπορεί να λειτουργήσει υποβοηθητικά για να εξομαλυνθεί η διαδικασία προσαρμογής των μεταναστών μαθητών. Οι συμμαθητές τους, ο εκπαιδευτικός της τάξης, ο διευθυντής του σχολείου με την αρμόζουσα συμπεριφορά και συνεργασία του, είναι σε θέση να καλλιεργήσουν το κατάλληλο σχολικό περιβάλλον.

Επιπρόσθετα, ο ρόλος του διευθυντή μιας σχολικής μονάδας θεωρείται ότι έχει άμεση σχέση με τις θετικές σχολικές επιδόσεις των μαθητών. Σε έναν πολυπολιτισμικό χώρο όπως είναι το σχολείο, η αποτελεσματικότητα του σχολείου πρέπει να συνδέεται κυρίως με τις σχολικές επιδόσεις των μαθητών με μεταναστευτική βιογραφία. Το σχολικό κλίμα, λοιπόν, διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση των σχολικών επιδόσεων των μεταναστών μαθητών (Ευαγγέλου/Παλαιολόγου, 2007:72).

Αρχικά, η ηγεσία του σχολείου προκειμένου να πετύχει τις επιθυμητές σχολικές επιδόσεις των μεταναστών μαθητών οφείλει να μεριμνήσει για: την εξασφάλιση ίσων όρων πρόσβασης, την αναγνώριση και αντιμετώπιση των μεταναστών μαθητών, τη δημιουργία κλίματος αναγνώρισης της εθνοπολιτισμικής ετερότητας του κάθε μαθητή, την εξάλειψη των προκαταλήψεων και των ρατσιστικών συμπεριφορών, ώστε οι μαθητές να αισθάνονται ισότιμα μέλη της σχολικής κοινότητας. Άλλωστε, έχει παρατηρηθεί ότι σε βρετανικά σχολεία όπου φοιτούν μαθητές με μεταναστευτική βιογραφία επιτυγχάνονται υψηλές σχολικές επιδόσεις όταν θέματα ισότητας κατέχουν κυρίαρχη θέση τόσο στο σχολείο όσο και στο ρόλο του διευθυντή. Τέλος, η ηγεσία ενός σχολείου προκειμένου να διαχειριστεί αποτελεσματικά την ετερότητα πρέπει να διαθέτει τις κατάλληλες γνώσεις και ικανότητες, να είναι σε θέση να φέρει εις πέρας συγκριμένες πρακτικές που μπορεί να είναι μη αποδεχτές από το σύνολο της σχολικής κοινότητας και να γνωρίζει τις αξίες και τις ανάγκες των μεταναστών μαθητών (Ευαγγέλου/Παλαιολόγου, 2007:72-79).

Σημαντικό ρόλο κατέχει η επιμόρφωση του εκπαιδευτικού, ώστε να ανταπεξέλθει στις νέες μεθόδους διδασκαλίας προσαρμοσμένες στις ανάγκες των μαθητών με μεταναστευτική βιογραφία, καθώς η σχολική επιτυχία του μετανάστη μαθητή έχει συνδεθεί με το ρόλο του εκπαιδευτικού στην εκπαιδευτική πράξη. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τους Ευαγγέλου – Παλαιολόγου ο εκπαιδευτικός θα πρέπει:

- «Να έχει επιστημονική κατάρτιση, δηλαδή: α) επαρκή γνώση των σκοπών και των στόχων του προγράμματος σπουδών, και β) ικανότητα συνδυασμού βιωματικής γνώσης και σύγχρονης γνώσης.
- Να έχει επαρκή επιστημονική δραστηριότητα, δηλαδή: α) εκτός από τις βασικές σπουδές, να έχει μετεκπαιδευτεί, επιμορφωθεί κ.λπ., και β) να συμμετέχει στα επιστημονικά δρώμενα (συνέδρια, σεμινάρια, ημερίδες).
- Να έχει ικανότητα δόμησης και διδασκαλίας, δηλαδή: α) να μπορεί να επισημαίνει τα κύρια σημεία κάθε μαθήματος, β) να χρησιμοποιεί παραδείγματα από τη βιωματική και κοινωνική εμπειρία των μαθητών, γ) να συνδυάζει τα γνωστικά αποτελέσματα και τα κοινωνικά δρώμενα.
- Να έχει ευελιξία στη διδακτική πρακτική, δηλαδή: α) να μπορεί να εφαρμόσει ποικίλες διδακτικές μεθόδους, και β) να έχει τη δυνατότητα επικοινωνίας και ανάπτυξης του λόγου των μαθητών.
- Να αξιοποιεί σωστά το διδακτικό χρόνο.
- Να χρησιμοποιεί το υπάρχον, ανά σχολική μονάδα, εποπτικό διδακτικό υλικό.
- Να υιοθετεί καινοτομίες και νέες διδακτικές μεθόδους.
- Να αξιοποιεί τα οφέλη της κατ' οίκον εργασίας. Οι εργασίες που αναθέτει στους μαθητές πρέπει να είναι ανάλογες με τις δυνατότητές τους, ενώ οι εργασίες για το σπίτι δε χρειάζεται να είναι καθιερωμένη καθημερινή δραστηριότητα, αλλά να τίθενται όταν κρίνεται αναγκαίο και απαραίτητο.
- Να συντελεί στη δημιουργία παιδαγωγικού κλίματος στην τάξη, όπως: α) να αντιμετωπίζει με παιδαγωγικό τρόπο τις μαθησιακές δυσκολίες των μαθητών του, β) να παρέχει στους μαθητές συναισθηματική ασφάλεια, και γ) να έχει υψηλές προσδοκίες από όλους τους μαθητές του» (Ευαγγέλου/Παλαιολόγου, 2007:80-81).

Σύμφωνα με την Irvine, σημαντική είναι η συνεισφορά στην εκπαιδευτική πράξη των εκπαιδευτικών με διαφορετικό εθνοπολιτισμικό υπόβαθρο, καθώς λειτουργούν ως πρότυπα ρόλων τόσο για τους γηγενείς όσο και για τους μετανάστες μαθητές, αλλά και ως ‘πολιτισμικοί μεταφραστές και μεσολαβητές’ για τους μαθητές με μεταναστευτικό υπόβαθρο. Κατά τους Ευαγγέλου – Παλαιολόγου, οι εκπαιδευτικοί με διαφορετικό εθνοπολιτισμικό υπόβαθρο λειτουργούν αφενός ως πρότυπα ρόλων για τους μετανάστες μαθητές και αφετέρου μεταφέρουν τα κατάλληλα ερεθίσματα στους μετανάστες μαθητές, καθώς κατανοούν καλύτερα τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν. Η μη πρόσληψη εκπαιδευτικών στην χώρα μας με διαφορετικό εθνοπολιτισμικό υπόβαθρο, όταν μάλιστα ο αριθμός των μεταναστών μαθητών στα σχολεία είναι διόλου ευκαταφρόνητος, αποτελεί αρνητική εξέλιξη στην πορεία για ισότητα εκπαιδευτικών ευκαιριών και καλύτερες σχολικές επιδόσεις (Ευαγγέλου/ Παλαιολόγου, 2007:83).

Σημαντική αναδεικνύεται η συμβολή της οργάνωσης παράλληλων σχολικών δραστηριοτήτων και η συμμετοχή των μαθητών σε αυτές, καθώς δρουν καταλυτικά στην επιτυχή ολοκλήρωση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης (Rombokas et al., 1995). Χαρακτηριστική είναι η άποψη που εκφέρει ο G. Auernheimer για τις δραστηριότητες των μαθητών με μεταναστευτική προέλευση εκτός σχολείου, καθώς αποτελούν ένα σημαντικό παράγοντα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Οι οργανωμένες δραστηριότητες με διαπολιτισμική προοπτική σε επίπεδο μουσικής, θεάτρου είναι όχι μόνο πιο σπουδαίες από μια συνεργασία στο μάθημα, αλλά προσφέρονται περισσότερο για κοινωνική και διαπολιτισμική μάθηση (Auernheimer, 1990:167).

Η εφαρμογή στην πράξη των αρχών της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης μπορεί να βελτιώσει τις σχολικές επιδόσεις των μεταναστών μαθητών. Πρακτικές όπως «η ανάπτυξη διαπολιτισμικών διαστάσεων που διαπερνούν όλες τις πλευρές του αναλυτικού προγράμματος και της σχολικής ζωής, η προώθηση δίγλωσσων προγραμμάτων στα κρατικά σχολεία, οι γενναιόδωρες επιχορηγήσεις, η δυνατότητα δανεισμού διαπολιτισμικού διδακτικού υλικού από εξειδικευμένα κέντρα, η απασχόληση ειδικευμένων εκπαιδευτικών, συμβούλων διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, μεταφραστών κ.λπ.» συμβάλλει θετικά προς αυτή τη κατεύθυνση (Ευαγγέλου/Παλαιολόγου, 2007:90).

Οι παράγοντες που αποδεικνύονται τροχοπέδη στην εκπαιδευτική πορεία των μαθητών με μεταναστευτική βιογραφία ποικίλλουν. Οι μη ικανοποιητικές σχολικές επιδόσεις των μεταναστών μαθητών βιώνονται τις περισσότερες φορές με ένα ιδιαίτερα αποθαρρυντικό και αρνητικό τρόπο από τους μαθητές με άμεσο αντίκτυπο στην αυτοεκτίμηση και κατ' αυτόν τον τρόπο δρομολογείται η σταδιακή εγκατάλειψη του σχολείου και η πρόωπη στράτευσή τους στο εργατικό δυναμικό. Σύμφωνα με τον Γκότοβο, το ερευνητικό ενδιαφέρον στις μέρες μας πρέπει να στραφεί σε κατευθύνσεις όπως «στο περιβάλλον της κοινωνικοποίησης στην οικογένεια, στη χρήση άλλης γλώσσας στην ενδο-οικογενειακή επικοινωνία, στην ενημέρωση των γονέων γύρω από τους κανόνες λειτουργίας και γενικά την κουλτούρα του σχολείου, στην καλή χρήση της γλώσσας υποδοχής από τους γονείς, στην επικοινωνία με εκπροσώπους των θεσμών (με τη διεύθυνση και το προσωπικό του σχολείου) και ιδιαίτερα στην παροχή δυνατότητας για προσχολική αγωγή» (Γκότοβος, 2007:65)

3.1.3.1. Εκπαίδευση μεταναστών μαθητών και ρατσιστικά φαινόμενα

Η πορεία ένταξης των μαθητών με γλωσσικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες διακρίνεται από ρατσιστικές και ξενοφοβικές συμπεριφορές τόσο μέσα στο σχολικό χώρο (συμμαθητές, διδακτικό προσωπικό, ή από το ίδιο το θεσμό σε οργανωτικό επίπεδο, επίπεδο στόχων και περιεχομένων της αγωγής) όσο και εκτός σχολικού περιβάλλοντος. Με το όρο ρατσισμός «υποδηλώνεται η δυσμενής για την προσωπικότητα, τα δικαιώματα και τα συμφέροντα ενός προσώπου αρνητική διάκριση, η οποία πυροδοτείται από το γεγονός ότι ο 'άλλος' ανήκει σε ανεπιθύμητη, στιγματισμένη ή εχθρική κατηγορία προσώπων (εθνοτική, γλωσσική ή θρησκευτική ομάδα, φύλο, φυλή κ.ά.) (Γκότοβος, 2007:68).

Σύμφωνα με τον Γκότοβο, οι παράγοντες εκδήλωσης ρατσιστικών φαινομένων σε μαθητές με μεταναστευτικό υπόβαθρο είναι υλικοί και ιδεολογικοί. Στους ιδεολογικούς «εντάσσονται λ.χ. η ξενοφοβία, η πίστη στην ανωτερότητα της ομάδας στην οποία ανήκει ο φορέας της διάκρισης, η πεποίθηση για το ζημιόγνοο χαρακτήρα της ομάδας στην οποία ανήκει το θύμα της διάκρισης, η διάθεση για 'καθαρότητα και η διάθεση για επιβολή και ιεραρχία όπου ο 'ξένος' θα καταλαμβάνει τη 'δέουσα θέση». Στους υλικούς παράγοντες «συγκαταλέγονται

συγκεκριμένα συμφέροντα του φορέα της διάκρισης όπως λ.χ. κοινωνική θέση, στέγη, εισόδημα, επάγγελμα, κρατική οικονομική ενίσχυση κ.ά., τα οποία στην αντίληψη του φορέα της διάκρισης απειλούνται από την παρουσία και τη συμμετοχή στην κοινωνία των 'ξένων' και γενικά του 'άλλου'» (Γκότοβος, 2007:69).

Οι μαθητές με μεταναστευτική βιογραφία που σημαδεύονται από ρατσιστικά φαινόμενα χαρακτηρίζονται, από χαμηλές επιδόσεις στην Ανάγνωση, στη Γραφή και στα Μαθηματικά, απουσιάζουν συχνά από τα σχολικά μαθήματα, βρίσκονται συχνά σε θέση αυτοάμυνας, δε συμμετέχουν σε ομαδικές οργανώσεις, οι αποβολές τους αποτελούν συχνό φαινόμενο, διαπληκτίζονται με τους γηγενείς μαθητές και διακατέχονται από το αίσθημα του φόβου, είναι υπερβολικά σιωπηλοί και συνεσταλμένοι, δεν παρουσιάζουν υψηλό ενδιαφέρον για μάθηση και δεν αναλαμβάνουν δύσκολες εργασίες, οι αντιδράσεις τους είναι επιθετικές ή βίαιες και παραγκωνίζονται από τους συμμαθητές τους εξαιτίας της προφοράς τους, των συνηθειών και των αξιών τους. Έτσι, λοιπόν, αρνητικά φαινόμενα όπως ο αυτοαποκλεισμός, ή η διαρροή από το σχολείο, η παρουσία μεγάλου αριθμού μεταναστών μαθητών σε σχολεία ειδικής αγωγής αλλά και η εγκατάλειψη του σχολείου έχουν ταυτιστεί με φαινόμενα διάκρισης στην ενταξιακή πορεία του μετανάστη μαθητή (Γκότοβος, 2007:70).

Οι γηγενείς μαθητές αντιμετωπίζουν συχνά τους μαθητές με γλωσσικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες με ρατσιστικές συμπεριφορές όπως: παρενόχληση, τρομοκρατία, εκφοβισμό, απειλές ή άσκηση φυσικής βίας, κοροϊδεύουν την εξωτερική τους εμφάνιση, απευθύνονται με στερεοτυπικές εκφράσεις, προσβλητικούς χαρακτηρισμούς απέναντί τους, χλευάζουν την προφορά και τις χειρονομίες τους, ενώ συχνά τους λένε να επιστρέψουν πίσω στην πατρίδα τους και τέλος αρνούνται να συναναστραφούν και να συνεργαστούν μαζί τους είτε στα πλαίσια του μαθήματος για την εκπλήρωση εργασιών είτε εκτός μαθήματος (Ευαγγέλου – Παλαιολόγου, 2007:85).

Οι ρατσιστικές συμπεριφορές, που προαναφέρθηκαν, ανάλογα με την ένταση και τη συχνότητα που εμφανίζονται, συνήθως, οδηγούν τους μαθητές με μεταναστευτικό υπόβαθρο σε χαμηλή αυτοεκτίμηση (Ευαγγέλου/Παλαιολόγου, 2007:86). Συγκεκριμένα, η επίδραση των ρατσιστικών φαινομένων στην επίδοση και τη σχολική πορεία του μαθητή «διαμεσολαβείται από μια ψυχοκοινωνικού τύπου μεταβλητή: την ταυτότητα». Η λέξη ταυτότητα περιλαμβάνει έννοιες όπως η αυτοεκτίμηση και αυτοαντίληψη, δηλαδή την εικόνα που τρέφει ο μαθητής για

τον εαυτό του και που συνδέονται άρρηκτα με τα ισχυρά κίνητρα μάθησης, τη διάθεση συμμετοχής και τη προσπάθεια για μάθηση. Έτσι, οι μαθητές που έρχονται αντιμέτωποι με αρνητικές διακρίσεις είναι πιθανό να παρουσιάζουν χαμηλές επιδόσεις στο σχολείο και αρνητική σχολική σταδιοδρομία στην περίπτωση, που εκλείπουν παράγοντες που να αντισταθμίζουν την αρνητική επίδραση της διάκρισης στα κίνητρα μάθησης του μαθητή και στην ανάπτυξη ενός κλίματος «ανήκειν» (Γκότοβος, 2007:70).

Το σχολείο οφείλει να λάβει μια αυστηρή στάση απέναντι στα ρατσιστικά φαινόμενα εντός του σχολικού χώρου «να απαγορεύσει τη ρατσιστική προπαγάνδα και να εξασφαλίσει την αποκήρυξη του ρατσισμού ως παράνομου μέσα στις εγκαταστάσεις του». Επίσης, πρέπει να καλλιεργήσει ένα κλίμα όπου τα παιδιά με μεταναστευτική προέλευση νιώθουν ασφάλεια, ηρεμία, αποκτούν περηφάνια και αυτοσεβασμό αλλά και συνάπτουν κοινωνικές σχέσεις με τους γηγενείς συνομήλικες τους. Το σχολείο οφείλει να καλλιεργήσει στους γηγενείς μαθητές σεβασμό, ταπεινοφροσύνη και κατανόηση των πεποιθήσεων και των πρακτικών τους. Τέλος, πρέπει να δώσει τις αρμόζουσες εξηγήσεις σχετικά με το πώς αναπτύχθηκαν οι ρατσιστικές ιδέες στο πλαίσιο της αποικιοκρατικής συνύπαρξης, με αποτέλεσμα οι μαύροι να καταστούν θύματα εκμετάλλευσης και εξευτελισμού. Το σχολείο δεν μπορεί να ελπίζει ότι θα εξαλείψει εξ ολοκλήρου το ρατσισμό μόνο ότι θα τον μειώσει, καθώς η εκπαίδευση έχει συγκεκριμένα όρια, ενώ οι πολιτικές και κοινωνικές ρίζες του ρατσισμού εξαπλώνονται πέρα από τον έλεγχο του σχολείου (Parekh, 1997:63-64).

3.3. Μαθητές με μεταναστευτική βιογραφία: ποσοτικά στοιχεία

Σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία προβλέπονται «δύο διακριτά νομικά ζεύγη – και συνεπώς τέσσερις συνδυασμοί για τον προσδιορισμό ενός ατόμου από εθνικής (κρατικής) και εθνοτικής πλευράς. Οι ‘πληθυσμοί’ στους οποίους τοποθετείται το άτομο μέσω αυτών των ταξινομήσεων είναι δύο: το ελληνικό κράτος, του οποίου κανείς είναι ή δεν είναι πολίτης (ημεδαπός/αλλοδαπός) και το ελληνικό έθνος, του οποίου είναι (ομογενής) ή δεν είναι (αλλογενής) μέλος» (Γκότοβος, 2007:45). Στους επόμενους πίνακες παρατίθεται ποσοτική αποτύπωση των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών.

Πίνακας 14: Κατανομή των παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στις σχολικές μονάδες όλων των βαθμίδων (2002/03)

βαθμίδα	αγόρια		κορίτσια		σύνολο	
	N	%	N	%	N	%
Νηπιαγωγεία	672	51,3	637	48,7	1309	100,0
Δημοτικά	6462	51,7	6032	48,3	12494	100,0
Γυμνάσια	5301	51,4	5007	48,6	10308	100,0
Λύκεια & ΤΕΕ	2900	42,4	3943	57,6	6843	100,0
Σύνολο	15335	49,5	15619	50,5	30954	100,0

Πηγή: Ι.Π.Ο.Δ.Ε., 2003.

Σύμφωνα με στοιχεία που δημοσιεύτηκαν από το Ινστιτούτο Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης (Ι.Π.Ο.Δ.Ε.), για το σχολικό έτος 2003 στα ελληνικά σχολεία, από τα Νηπιαγωγεία μέχρι το Λύκειο φοιτούσαν 1460464 μαθητές, από τους οποίους οι 98.241 ήταν αλλοδαποί, ενώ οι 1.873 ήταν παλιννοστούντες. Όπως αναγράφεται στον Πίνακα 14, οι αλλοδαποί μαθητές στο σύνολο των βαθμίδων εκπαίδευσης είναι σχεδόν τριπλάσιοι από τους παλιννοστούντες. Σύμφωνα με τα στοιχεία του (Πίνακα 14), εμφανής είναι η σχολική διαρροή των αλλοδαπών και των παλιννοστούντων μαθητών, κυρίως, από το Δημοτικό στο Γυμνάσιο και από το Γυμνάσιο στα Λύκεια και ΤΕΕ. Συγκεκριμένα, παρατηρείται μια δραστική μείωση της αντιπροσώπευσης κυρίως των αλλοδαπών στο Γυμνάσιο και λιγότερο των παλιννοστούντων. Σημαντική είναι και η διαρροή στη σχολική φοίτηση τόσο των αλλοδαπών όσο και των παλιννοστούντων από το Γυμνάσιο στο Λύκειο/ΤΕΕ. Οι λόγοι εγκατάλειψης του σχολικού περιβάλλοντος συχνά συνδέονται με τις οικονομικές δυσχέρειες των μεταναστών μαθητών και των οικογενειών τους και το γεγονός ότι οι μετανάστες μαθητές εργάζονται από μικρή ηλικία.

Η κατανομή του συνόλου των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών ανά περιφέρεια για το σχολικό έτος 2003 αναγράφεται στον ακόλουθο πίνακα.

Πίνακας 15: Κατανομή των παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στις σχολικές μονάδες όλων των βαθμίδων ανά περιφέρεια (2002/03)

βαθμίδα	αγόρια		κορίτσια		σύνολο	
	N	%	N	%	N	%
Νηπιαγωγεία	4243	52,8	3789	47,2	8032	100,0
Δημοτικά	28858	52,6	25985	47,4	54843	100,0
Γυμνάσια	11989	52,9	10668	47,1	22657	100,0
Λύκεια & TEE	5325	46,8	6042	53,2	11367	100,0
Σύνολο	50415	52,0	46484	48,0	96899	100,0

Πηγή: Ι.Π.Ο.Δ.Ε., 2003.

Στον Πίνακα 15, παρατηρούμε ότι οι μαθητές με μεταναστευτική βιογραφία κατανέμονται σε όλη τη χώρα με βασικότερα κέντρα εγκατάστασης την Αττική και την Κεντρική Μακεδονία, δηλαδή τα μεγάλα αστικά κέντρα (Αθήνα και Θεσσαλονίκη). Οι λόγοι που εγκαθίστανται στις συγκεκριμένες περιοχές συνδέονται κυρίως με την ραγδαία οικονομική ανάπτυξη των περιοχών αυτών, δηλαδή για βιοποριστικούς, κυρίως, λόγους. Έπειτα, ακολουθούν περιοχές όπως η Πελοπόννησος και η Κρήτη με ποσοστά 8,3% και 6,4% αντίστοιχα. Στην ελληνική επικράτεια ελάχιστα είναι τα σχολεία στα οποία δε φοιτούν μετανάστες μαθητές, ενώ ελάχιστα είναι και τα σχολεία, στα οποία το ποσοστό των συγκεκριμένων μαθητών ξεπερνά το 50% (Γκότοβος, 2007:47).

Πίνακας 16: Κατανομή των σχολείων της χώρας με βάση το ποσοστό των παλινοστούντων μαθητών που φοιτούν σε αυτά

Σύνολο σε όλες τις βαθμίδες		
ποσοστό παλινοστούντων μαθητών επί του συνόλου των μαθητών του σχολείου	N	%
0%	10830	71,4
0,1-10%	3728	24,6
10-20%	437	2,9
20-30%	98	0,6
30-40%	36	0,2
40-50%	19	0,1
50-60%	7	0,0
60-70%	6	0,0
70-80%	6	0,0
80-90%	1	0,0
90-100%	6	0,0
Σύνολο	15174	100,0

Πηγή: Ι.Π.Ο.Δ.Ε., 2004.

Σύμφωνα με τον πίνακα 16, σε πανελλήνια κλίμακα και στο σύνολο των βαθμίδων εκπαίδευσης, περισσότερα από τα 2/3 των σχολείων (71,4%) δεν έχουν παλινοστούντες μαθητές. Παράλληλα, ένα στα τέσσερα σχολεία έχει σε ποσοστό έως 10% παλινοστούντες μαθητές (Γκότοβος - Μάρκου, 2004:136).

Πίνακας 17: Κατανομή των σχολείων της χώρας με βάση το ποσοστό των αλλοδαπών μαθητών, που φοιτούν σε αυτά

Σύνολο σε όλες τις βαθμίδες		
ποσοστό αλλοδαπών μαθητών επί του συνόλου των μαθητών του σχολείου	N	%
0%	5402	35,6
0,1-10%	6299	41,5
10-20%	2249	14,8
20-30%	691	4,6
30-40%	287	1,9
40-50%	126	0,8
50-60%	47	0,3
60-70%	29	0,2
70-80%	16	0,1
80-90%	10	0,1
90-100%	16	0,1
Σύνολο	15172	100

Πηγή: Ι.Π.Ο.Δ.Ε., 2004.

Βάσει των στοιχείων, του Πίνακα 17, η αντιπροσώπευση των αλλοδαπών μαθητών στην ελληνική σχολική πραγματικότητα είναι αισθητή. Εντούτοις, τα σχολεία με υψηλό ποσοστό αλλοδαπών μαθητών είναι ελάχιστα. Χαρακτηριστικά, στο σύνολο της ελληνικής επικράτειας και των σχολικών βαθμίδων πάνω από το 1/3 των σχολείων δεν έχουν αλλοδαπούς μαθητές,

ενώ στα δέκα σχολεία τα τέσσερα έχουν αλλοδαπούς μαθητές σε ποσοστό μέχρι 10% (Γκότοβος - Μάρκου, 2004:2).

Πίνακας 18: Κατανομή των παλιννοστούντων μαθητών ανά χώρα γεννήσεως

	σύνολο	
	N	%
Αλβανία	4198	100,0
Αρμενία	1119	100,0
Αυστραλία	273	100,0
Βουλγαρία	125	100,0
Γερμανία	1645	100,0
Γεωργία	6962	100,0
Ελλάδα	4722	100,0
Ηνωμένο Βασίλειο	155	100,0
Η.Π.Α	661	100,0
Καζακστάν	2528	100,0
Καναδάς	240	100,0
Νότια Αφρική	96	100,0
Ουζμπεκιστάν	378	100,0
Ουκρανία	420	100,0
Ρουμανία	95	100,0
Ρωσία	6029	100,0
Σουηδία	156	100,0
άλλη χώρα	974	100,0
Σύνολο	30776	100,0

Πηγή: Ι.Π.Ο.Δ.Ε., 2004.

Πίνακας 19: Κατανομή των αλλοδαπών μαθητών ανά χώρα γεννήσεως

χώρα γεννήσεως	σύνολο		χώρα γεννήσεως	σύνολο	
	N	%		N	%
Αίγυπτος	216	0,2	Ιταλία	75	0,1
Αιθιοπία	38	0,0	Καζακστάν	276	0,3
Αλβανία	69880	72,4	Καναδάς	68	0,1
Αρμενία	1044	1,1	Κύπρος	65	0,1
Αυστραλία	52	0,1	Λευκορωσία	37	0,0
Βέλγιο	22	0,0	Λίβανος	41	0,0
Βιετνάμ	16	0,0	Μολδαβία	685	0,7
Βουλγαρία	2873	3,0	Νιγηρία	98	0,1
Βραζιλία	56	0,1	Νότια Αφρική	20	0,0
Γαλλία	58	0,1	Ολλανδία	54	0,1
Γερμανία	358	0,4	Ουζμπεκιστάν	117	0,1
Γεωργία	2130	2,2	Ουκρανία	1488	1,5
Γιουγκοσλαβία	368	0,4	Π.Γ.Δ.Μ.	68	0,1
Δομίνικα	27	0,0	Πακιστάν	56	0,1
Ελβετία	27	0,0	Πολωνία	543	0,6
Ελλάδα	10292	10,7	Ρουμανία	1143	1,2
Ηνωμένο Βασίλειο	246	0,3	Ρωσία	2035	2,1
Η.Π.Α	261	0,3	Σουηδία	31	0,0
Ινδία	49	0,1	Συρία	254	0,3
Ιορδανία	30	0,0	Τουρκία	114	0,1
Ιράκ	414	0,4	Τσεχία	21	0,0
Ιράν	47	0,0	Φιλιππίνες	107	0,1
Ισραήλ	19	0,0	άλλη χώρα	607	0,6
			Σύνολο	96526	100,0

Πηγή: Ι.Π.Ο.Δ.Ε., 2004.

Περισσότερες από 140, είναι οι χώρες προέλευσης των αλλοδαπών μαθητών, που φοιτούν στα ελληνικά σχολεία. Σύμφωνα με τον Πίνακα 19, γίνεται φανερό ότι η πλειοψηφία των αλλοδαπών μαθητών, που φοιτά στα ελληνικά σχολεία, έχει γεννηθεί στην Αλβανία, ενώ η επόμενη σε σειρά χώρα γέννησης των αλλοδαπών είναι η Ελλάδα με ποσοστό 11% περίπου.

Ακολουθούν χώρες, όπως η Βουλγαρία με ποσοστό 3%, η Γεωργία με ποσοστό 2,2% και η Ρωσία με 2,1%. Σύμφωνα με τον Πίνακα 19 η κατανομή των χωρών γέννησης των παλιννοστούντων μαθητών είναι κυρίως από χώρες, όπως η Γεωργία, Ρωσία, Ελλάδα και Αλβανία (Βορειοηπειρώτες). Συνεπώς, σύμφωνα με τα προαναφερθέντα στοιχεία η Αλβανία αποτελεί βασική χώρα προέλευσης των αλλοδαπών μαθητών, ενώ βασικές χώρες προέλευσης για τους παλιννοστούντες μαθητές θεωρούνται η Γεωργία και η Ρωσία.

Πίνακας 20: Κατανομή των παλιννοστούντων μαθητών ανά φύλο και βαθμίδα σε όλη τη χώρα

βαθμίδα	αγόρια		κορίτσια		σύνολο	
	N	%	N	%	N	%
Νηπιαγωγεία	672	51,3	637	48,7	1309	100,0
Δημοτικά	6462	51,7	6032	48,3	12494	100,0
Γυμνάσια	5301	51,4	5007	48,6	10308	100,0
Λύκεια & ΤΕΕ	2900	42,4	3943	57,6	6843	100,0
Σύνολο	15335	49,5	15619	50,5	30954	100,0

Πηγή: Ι.Π.Ο.Δ.Ε., 2004

Πίνακας 21: Κατανομή των αλλοδαπών μαθητών ανά φύλο και βαθμίδα σε όλη τη χώρα

βαθμίδα	αγόρια		κορίτσια		σύνολο	
	N	%	N	%	N	%
Νηπιαγωγεία	4243	52,8	3789	47,2	8032	100,0
Δημοτικά	28858	52,6	25985	47,4	54843	100,0
Γυμνάσια	11989	52,9	10668	47,1	22657	100,0
Λύκεια & TEE	5325	46,8	6042	53,2	11367	100,0
Σύνολο	50415	52,0	46484	48,0	96899	100,0

Πηγή: Ι.Π.Ο.Δ.Ε., 2004.

Στους Πίνακες 20 και 21 παρατηρούμε ένα μικρό αριθμητικό προβάδισμα των παλιννοστούντων κοριτσιών (50,5%) έναντι των συνομήλικων άρρενων συμμαθητών τους (49,5%). Σε αντίθεση με τους παλιννοστούντες μαθητές, οι αλλοδαποί μαθητές υπερέχουν έναντι των κοριτσιών με ποσοστό 52% και 48% αντίστοιχα. Πιο συγκεκριμένα, σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης εκτός από τη μεταγυμνασιακή, τα αγόρια υπερέχουν αριθμητικά από τα κορίτσια, ενώ μόνο στη μεταγυμνασιακή βαθμίδα εκπαίδευσης τα κορίτσια εμφανίζουν προβάδισμα έναντι των αγοριών με ποσοστό (52,3% προς 46,8%) (Γκότοβος/Μάρκου, 2004:67). Βέβαια, τα ποσοστά στασιμότητας και διακοπής φοίτησης εμφανίζονται πιο αυξημένα στα αγόρια απ' ό τι στα κορίτσια και εκεί οφείλεται η αριθμητική μείωση σχολικής εκπαίδευσης των αγοριών μετά το πέρας της υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Σε αντίθεση με τα κορίτσια, τα αγόρια εκδηλώνουν σε μικρότερη ηλικία τάσεις ανεξαρτησίας, αυτονομίας αλλά και ανάπτυξης ελεύθερης προσωπικότητας σε συνδυασμό με τις οικονομικές δυσκολίες των

οικογενειών τους οδηγούνται στην πρόωρη πρόσβαση στην αγορά εργασίας και πολλές φορές να ακολουθούν τον πατέρα τους στη δουλειά.

Πίνακας 22: Κατανομή ποσοστού των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση κατά το σχολικό έτος 2008-9

	Αλλοδαποί	Παλιννοστούντες	Σύνολο
Δημοτικό	10,3	0,9	11,2
Γυμνάσιο	9,1	1,4	10,5
Λύκειο	4,4	1,1	5,5
ΤΕΕ-ΕΠΑΛ-ΕΠΑΣ	9,6	2,2	11,8

Πηγή: Αικ. Μιχαλοπούλου, 2010, Σχεδιάγραμμα 6.

Σύμφωνα με στοιχεία του Ι.Π.Ο.Δ.Ε., το σχολικό έτος 2008-9, στο Δημοτικό ήταν 11,2% αλλοδαποί και παλιννοστούντες, στο σύνολο του μαθητικού πληθυσμού. Παρατηρώντας τα ποσοτικά στοιχεία του Πίνακα 22 διαπιστώνουμε μια ασήμαντη μείωση κατά τη μετάβασή τους στο Γυμνάσιο 10,5% (9,1% αλλοδαποί και 1,4% παλιννοστούντες). Είναι εμφανές, λοιπόν, ότι οι μαθητές με μεταναστευτική βιογραφία μετά τη φοίτησή τους στο Δημοτικό συνεχίζουν να φοιτούν στο Γυμνάσιο, ώστε να ολοκληρώσουν την υποχρεωτική ελληνική εκπαίδευση. Σύμφωνα με τα στοιχεία που απεικονίζονται στον Πίνακα 22 απογοητευτική είναι η εικόνα σχετικά με τη φοίτηση των μεταναστών μαθητών στο Λύκειο. Πιο συγκεκριμένα, διαπιστώνουμε σημαντική συρρίκνωση του μαθητικού πληθυσμού των μεταναστών μαθητών κατά τη μετάβαση τους από το Γυμνάσιο στο Λύκειο, καθώς μόλις το 5,5% των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών (4,4% αλλοδαποί και 1,1% παλιννοστούντες) συνεχίζουν τη φοίτηση στο Γενικό Λύκειο. Διαφορετική είναι η εικόνα

σχετικά με τη φοίτηση αλλοδαπών και παλιννοστούντων σε ΤΕΕ-ΕΠΑΛ-ΕΠΑΣ, καθώς διπλάσιο ποσοστό των μεταναστών μαθητών προτιμά την επαγγελματική εκπαίδευση 11,8% του μαθητικού πληθυσμού (9,6% αλλοδαποί και 2,2% παλιννοστούντες). Η επιλογή αυτή συνάδει με τη μειωμένη ύλη του αναλυτικού προγράμματος στα επαγγελματικά Λύκεια, καθώς οι μετανάστες μαθητές αντιμετωπίζουν υπέρογκες δυσκολίες σε γλωσσικά μαθήματα και δεν μπορούν εύκολα να ανταπεξέλθουν στις δυσκολίες των συγκεκριμένων μαθημάτων. Επίσης, τα επαγγελματικά Λύκεια δίνουν το προνόμιο στους μετανάστες μαθητές για παροχή επαγγελματικής κατάρτισης και πιθανή γρήγορη απορρόφηση στην αγορά εργασίας (Μιχαλοπούλου, 2010:91-92).

Τέλος, ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα ποσοστά φοίτησης μαθητών στα Διαπολιτισμικά Γυμνάσια, σύμφωνα με στοιχεία του Ινστιτούτου Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης. Το ποσοστό των μαθητών που φοιτά σε διαπολιτισμικά Γυμνάσια είναι μόλις το 0,5% στο σύνολο των μαθητών της χώρας. Οι μαθητές, λοιπόν, με μεταναστευτικό υπόβαθρο που φοιτούν σε Διαπολιτισμικά Γυμνάσια αποτελούν το 44,1% και από αυτούς οι (32,2%) είναι αλλοδαποί μαθητές και οι (11,9%) παλιννοστούντες μαθητές, ενώ οι υπόλοιποι είναι Έλληνες μαθητές.

4. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

Η αναγνώριση του ιδιαίτερου πολιτισμού και της γλώσσας των μαθητών από περιβάλλοντα εκπαίδευσης που παρουσιάζουν γλωσσικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες αποτελεί καταλυτικής σημασίας στοιχείο στη βελτίωση των μορφωτικών ευκαιριών τους. Η αρχή της παροχής ίσων ευκαιριών στη εκπαίδευση προϋποθέτει την παροχή εκ μέρους του σχολείου ευκαιριών, ώστε να αναπτύξουν τις δυνατότητές τους και την προσωπικότητά τους στηριζόμενοι στο δικό τους κοινωνικοπολιτισμικό υπόβαθρο και μορφωτικό κεφάλαιο.

Οι μαθητές με μεταναστευτικό υπόβαθρο δε διδάσκονται στο κρατικό εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδος την ελληνική ως δεύτερη ή ως ξένη γλώσσα, ούτε τη μητρική γλώσσα, την ιστορία ή τον πολιτισμό τους σε καμία από τις τρεις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Εξαίρεση αποτελούν οι Τάξεις Υποδοχής και τα Φροντιστηριακά Τμήματα όπου διδάσκονται τα ελληνικά ως πρώτη και όχι ως δεύτερη γλώσσα. Η ιστορία, ο πολιτισμός και η γλώσσα των μεταναστών αγνοείται ολοκληρωτικά, καθώς δε διατίθενται πόροι για τη διδασκαλία των μητρικών γλωσσών, την παραγωγή διδακτικού υλικού και τη δημιουργία κέντρων για τη διδασκαλία των γλωσσών.

Η λειτουργία του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος στηριζόμενη σε αναχρονιστικές δομές του παρελθόντος και σε συνδυασμό με τη μη λήψη κατάλληλων μεταρρυθμιστικών μέτρων εκ μέρους των κυβερνήσεων της χώρας οδηγούν σε χαμηλές σχολικές επιδόσεις και κατ' επέκταση στον αποκλεισμό από το εκπαιδευτικό σύστημα των μαθητών με μεταναστευτική βιογραφία. Σύμφωνα με έρευνες των Χατζηχρήστου και Hopf (1992) σε παλιννοστούντες Έλληνες μαθητές από τη Γερμανία, διαπιστώθηκε ότι δεν παρουσίαζαν προβλήματα γλωσσικά μετά τον επαναπατρισμό, καθώς η μητρική τους γλώσσα ήταν τα ελληνικά. Εντούτοις, εμφάνιζαν βαθμολογίες χαμηλότερες από τους γηγενείς μαθητές και από τα παιδιά που είχαν επαναπατριστεί πριν από μεγάλο χρονικό διάστημα. Έτσι, με το πέρας αρκετών χρόνων καταφέρνουν τα παιδιά αυτά να πετύχουν μέτριες (μέσου όρου) επιδόσεις. Τα παιδιά που παλιννοστούν μετά το έβδομο ή όγδοο έτος ηλικίας έχουν αρκετές ελλείψεις με αποτέλεσμα οι πιθανότητες να ολοκληρώσουν τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση ή να σπουδάσουν σε ανώτατες σχολές και ιδρύματα είναι ελάχιστες. Συνεπώς, η ελληνική κοινωνία

ζημιώνεται όσον αφορά επαγγελματικούς τομείς που απαιτούν πανεπιστημιακή εκπαίδευση (<http://opus.kobv.de/ubp/volltexte/2010/4580/pdf/Migrantenkinder.pdf>, 12-05-2011).

Σύμφωνα με σχετικές έρευνες των Κολαΐτη (1998), Χατζηχρήστου, Γκαρή, Μυλωνά, Γεωργουλέα, Λυκισάκου, Μπαφίτη, Βαΐτση και Μπακοπούλου (2001) και Λεζέ (2003), στην Ελλάδα παρατηρήθηκε ότι οι ομάδες με γλωσσικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες από την πρώην Σοβιετική Ένωση και την Αλβανία παρουσιάζουν χαμηλότερες σχολικές επιδόσεις. Επίσης, σε έρευνα των Γεώργα και Παπαστυλιανού (1993) διαπιστώθηκε ότι οι παλιννοστούντες μαθητές από την πρώην Σοβιετική Ένωση και τη Βόρειο Ήπειρο εγκατέλειπαν το Λύκειο και ασχολούνταν με διάφορα επαγγέλματα με αποτέλεσμα να επιβεβαιώνεται η σχολική τους διαρροή και αποτυχία. Σύμφωνα με τους Παλαιολόγου και Ευαγγέλου (2003), το ποσοστό διαρροής για τους αλλόφωνους μαθητές παρουσιάζεται ιδιαίτερα αυξημένο κατά τη μετάβασή τους από το Γυμνάσιο στο Λύκειο με αποτέλεσμα την εκπαιδευτική αποτυχία που συνεπάγεται υψηλά ποσοστά ανεργίας.

Σύμφωνα με ορισμένους ερευνητές, η ανισότητα ευκαιριών στην εκπαίδευση υφίσταται κυρίως προς τους αλλοδαπούς μαθητές παρά προς τους παλιννοστούντες, καθώς, έρχονται αντιμέτωποι με μια σειρά διακρίσεων σε σχέση με τους γηγενείς συμμαθητές τους. Σύμφωνα, λοιπόν, με τους Ευαγγέλου και Παλαιολόγου (2007), οι αλλοδαποί μαθητές «παρουσιάζουν μεγαλύτερα ποσοστά διαρροής από τη μία βαθμίδα εκπαίδευσης στην άλλη, έχουν σχολικές επιδόσεις που είναι συχνά χαμηλότερες από το μέσο όρο, δεν έχουν τις ίδιες ευκαιρίες πρόσβασης στη μελέτη των μαθημάτων του αναλυτικού προγράμματος, επειδή δε γνωρίζουν την επίσημη γλώσσα στον ίδιο βαθμό με τους γηγενείς μαθητές, δεν αντιμετωπίζονται δίκαια στην αξιολόγηση μέχρι να κατακτήσουν την επίσημη γλώσσα, δεν έχουν καμιά δυνατότητα χρησιμοποίησης της μητρικής τους γλώσσας στη μάθηση, σε σχέση με τους υπόλοιπους συμμαθητές τους, αισθάνονται συχνά άσχημα για τη γλώσσα τους και τον πολιτισμό τους, έχουν περισσότερες πιθανότητες να βιώσουν τις διακρίσεις και τις ρατσιστικές συμπεριφορές των συμμαθητών τους και τελικά να περιθωριοποιηθούν» (Ευαγγέλου/Παλαιολόγου, 2007:107).

Οι ευθύνες για τα προβλήματα ένταξης που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες μαθητές δεν πρέπει να αποδοθούν μόνο στην ανεπαρκή γνώση της επίσημης ή της μητρικής γλώσσας, ούτε μόνο στα προσωπικά χαρακτηριστικά και στις οικογενειακές συνθήκες στις οποίες ζουν και

στις διακρίσεις που βιώνουν καθημερινά στο σχολείο. Οι χαμηλές σχολικές επιδόσεις των μεταναστών μαθητών και οι σχολικές διαρροές πρέπει να σχετίζονται και με άλλους παράγοντες. Οι στόχοι της εκπαιδευτικής πολιτικής που θέτει κάθε χώρα υποδοχής διαφαίνεται ότι επηρεάζει τις σχολικές επιδόσεις των παιδιών με μεταναστευτική βιογραφία. Άλλωστε, πρόσφατες έρευνες έχουν δείξει ότι το σχολείο επηρεάζει καθοριστικά τη συμπεριφορά του παιδιού, ανεξάρτητα από την ύπαρξη άλλων παραγόντων (Dowling & Osborne, 2001). Αποφασιστικής σημασίας, λοιπόν, αποτελεί η στήριξη που θα λάβει ο μετανάστης μαθητής στα πρώτα χρόνια της εκπαιδευτικής του πορείας από το σχολείο για την ευρύτερη κοινωνική του ένταξη, ενώ η υιοθέτηση των αξιών που θέτει το σχολείο αποτελεί προϋπόθεση για τη σχολική του επιτυχία.

4.1. Εκπαιδευτική πολιτική για τους μαθητές με μεταναστευτική προέλευση κατά τη διάρκεια του 1970

Η συνεχής ανάπτυξη της κινητικότητας των πληθυσμών εντός της Ευρώπης, αλλά και μετέπειτα η διαρκώς αυξανόμενη παρουσία μεταναστών στον ελληνικό χώρο, δημιούργησε αναμφισβήτητα μια γλωσσική και πολιτισμική ποικιλία. Έτσι, το ΥΠ.Ε.Π.Θ. επιδίωξε μέσα από δράσεις και ευρωπαϊκά προγράμματα να κάνει αργά και σταθερά βήματα προς τον εκσυγχρονισμό του εκπαιδευτικού μας συστήματος. Η προσπάθεια, λοιπόν, της ελληνικής πολιτείας συνίστατο στο να προσδώσει μια διαπολιτισμική διάσταση στην παρεχόμενη εκπαίδευση με στόχο τη σχολική επιτυχία για όλους, την εξασφάλιση ίσων ευκαιριών των παιδιών με μεταναστευτική προέλευση και την ομαλή σχολική και κοινωνική τους ένταξη σεβόμενη τις ιδιαίτερες πολιτισμικές τους ταυτότητες.

Στον ελληνικό χώρο, η δεκαετία του 1970, σηματοδοτείται από ένα μεγάλο ρεύμα παλιννόστησης, Έλλληνων ομογενών κυρίως από χώρες, όπως η Γερμανία, η Αμερική και κυρίως από τον Καναδά και την Αυστραλία. Ως εκ τούτου, η ελληνική κοινωνία ήρθε αντιμέτωπη με προβλήματα, τα οποία αφορούσαν την ενσωμάτωσή των μαθητών με μεταναστευτική βιογραφία στην ελληνική κοινωνία αλλά και στο ελληνικό σχολείο.

Κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης δεκαετίας, η ένταξη των παλιννοστούντων μαθητών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα αποτελούσε υπόθεση των ίδιων των μαθητών και των

οικογενειών τους. Το σχολείο και η πολιτεία αγνοούσαν πλήρως τα οξύτατα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα, που αντιμετώπιζαν οι μαθητές κατά την ένταξή τους στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Παράλληλα, τη συγκεκριμένη περίοδο οι καθηγητές ήταν απροετοίμαστοι να βοηθούσαν τους μαθητές με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο και έτσι, οι μαθητές από τη μεριά τους δεν ήταν σε θέση να παρακολουθήσουν και να συμμετάσχουν στη μαθησιακή διαδικασία.

Κάποια μέτρα που ελήφθησαν την περίοδο εκείνη από την ελληνική πολιτεία αφορούσαν τις μειωμένες βαθμολογικές απαιτήσεις κυρίως στα γλωσσικά μαθήματα και ειδικές ρυθμίσεις για εισαγωγικές, κατατακτικές και προαγωγικές εξετάσεις των παλιννοστούντων μαθητών κατά τα δύο πρώτα χρόνια φοίτησής τους στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα (Μάρκου, 1997:60-62). Η ελληνική πολιτεία τη δεκαετία του 1970 αντιμετώπιζει το ζήτημα των παλιννοστούντων μαθητών με έντονα 'προνοιακό' και 'φιλανθρωπικό' χαρακτήρα, δηλαδή μέσω της ψήφισης συγκεκριμένων βασιλικών και προεδρικών διαταγμάτων (Δαμανάκης, 2005:57).

Στη συνέχεια, το νομοθετικό διάταγμα 339/74, προέβλεπε την ίδρυση «Γυμνασίου Αποδήμων Ελληνοπαίδων μετά Μαθητικής Εστίας». Σκοπός του ήταν «η διαπαιδαγώγηση των αξιών του ελληνικού και χριστιανικού πολιτισμού καθώς και τη μόρφωσή τους» (Π.Δ. 339/74, άρθρο 1). Αξίωμα, λοιπόν, των σχολείων αυτών ήταν η καλλιέργεια της ελληνικής ιστορίας, του ελληνικού πολιτισμού και του ορθόδοξου χριστιανικού δόγματος. Το νομοθετικό διάταγμα 339/74 αποτέλεσε τη βάση για να δημιουργηθεί το θεσμικό πλαίσιο στη συνέχεια για την ίδρυση σχολείων για τους παλιννοστούντες μαθητές, τα λεγόμενα Σχολεία Παλιννοστούντων Μαθητών. Στα σχολεία αυτά φοιτούσαν μαθητές που είχαν παλιννοστήσει από αγγλόφωνες χώρες και από την τότε Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας.

4.2. Εκπαιδευτική πολιτική για τους μαθητές με μεταναστευτική προέλευση: Περίοδος 1980-1996

Τάξεις Υποδοχής και Φροντιστηριακά Τμήματα

Κατά τη δεκαετία του '80 ένας από τους τρόπους παρέμβασης της ελληνικής πολιτείας για την αντιμετώπιση των προβλημάτων, που είχαν δημιουργηθεί από τον πολυπολιτισμικό χαρακτήρα του ελληνικού σχολείου, ήταν η δημιουργία των Τάξεων Υποδοχής. Το 1980 ιδρύεται με σχετική υπουργική απόφαση (Φ 818-2/Ζ/4139/20.10.80) ο θεσμός των Τάξεων Υποδοχής (Δαμανάκης, 2005:57). Οι πρώτες Τάξεις Υποδοχής σε Δημοτικά και Γυμνάσια λειτούργησαν στους νομούς της Θεσσαλονίκης και των Σερρών, ώστε να ενταχθούν τα παιδιά των Ελλήνων μεταναστών από τη Γερμανία.

Βασική επιδίωξη των Τάξεων Υποδοχής ήταν «οι μαθητές να ενταχθούν στο ελληνικό σχολικό και κοινωνικό περιβάλλον και τον ελληνικό τρόπο σκέψης και συμπεριφοράς» (Φ.Ε.Κ. 8182/Ζ/4139/20-10-80). Οι Τάξεις Υποδοχής συνδέονταν με τη φοίτηση των μαθητών σε ξεχωριστές τάξεις μέσα στο σχολείο, όπου μέσω εντακτικών μαθημάτων διδάσκονταν την ελληνική γλώσσα, ενώ στόχος ήταν η γρήγορη και ομαλή ένταξή τους στο κανονικό σχολικό πρόγραμμα.

Μολονότι οι Τάξεις Υποδοχής αποτέλεσαν ένα θετικό βήμα στην αρχή για την εξομάλυνση της σχολικής φοίτησης των παλιννοστούντων μαθητών, αποδείχθηκε ότι βασίζονταν σε μια «λογική διάκρισης και χωρισμού και η μέχρι τώρα πορεία και εμπειρία γύρω από τις Τάξεις Υποδοχής έδειξε ότι το μοντέλο αυτό δεν πέτυχε ούτε να βελτιώσει αισθητά το γλωσσικό και γνωστικό επίπεδο των μαθητών, ούτε να προωθήσει τις κοινωνικές επαφές των μαθητών με τους υπόλοιπους συμμαθητές τους». Προς αυτή την κατεύθυνση συνέβαλε η έλλειψη διδακτικού προσωπικού με κατάλληλη κατάρτιση, καθώς επίσης η απαίτηση για επανένταξη των μαθητών στην κυρίαρχη ομάδα, στερώντας τους το δικαίωμα να έρθουν πρώτα σε αλληλεξάρτηση με αυτήν (Γκότοβος/Μάρκου/Fehring,1984:51-52).

Στη συνέχεια το 1983 νομοθετούνται τόσο ο νέος θεσμός των Φροντιστηριακών Τμημάτων (1404/83, αρ. 45) όσο και οι Τάξεις Υποδοχής (Δαμανάκης, 2005:57). Βασικός σκοπός τόσο των Φροντιστηριακών Τμημάτων όσο και των Τάξεων Υποδοχής είναι «η ομαλή προσαρμογή στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας παλιννοστούντων μαθητών, τέκνων Ελλήνων

μεταναστών» (Ν. 1404/83 άρθρο 45). Σχετικά με τη λειτουργία των Φροντιστηριακών Τμημάτων, οι παλιννοστούντες μαθητές φοιτούσαν σε ολιγάριθμα τμήματα (2-7 μαθητές) στα μαθήματα μόνο που παρουσίαζαν δυσκολίες. Παράλληλα, τα υπόλοιπα μαθήματα τα παρακολουθούσαν στις τάξεις του κανονικού σχολείου (Μάρκου, 1997:64). Κατά τη διάρκεια λειτουργίας των Φροντιστηριακών Τμημάτων δημιουργήθηκαν ορισμένα προβλήματα, όπως «η πρόσθετη παρακολούθηση, η διδακτική ανεπάρκεια των διδασκόντων, η έλλειψη υλικοτεχνικής, οργανωτικής και διδακτικής υποδομής. Για παράδειγμα, έλλειψη κτιρίων και οικονομικών μέσων, διοικητικού συντονισμού και εποπτείας για την οργάνωση των Φροντιστηριακών Τμημάτων, ειδικού διδακτικού υλικού, δηλαδή βοηθημάτων για τη διδασκαλία στα Φροντιστηριακά Τμήματα, κατάλληλα καταρτισμένων εκπαιδευτικών» (Γκότοβος /Μάρκου/Fehring 1984:52).

Από την άλλη πλευρά, για τους μαθητές που προέρχονται από κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας αλλά και για τους υπόλοιπους αλλοδαπούς μαθητές ιδρύονται Τάξεις Υποδοχής σύμφωνα με το Π.Δ. 494/83 (Δαμανάκης, 2005:62). Με τη δωρεάν εκπαίδευση στις εν λόγω τάξεις επιδιώκεται: αφενός «η διδασκαλία της Ελληνικής γλώσσας και των λοιπών μαθημάτων σύμφωνα με τις δυνατότητες και τις ιδιαίτερες ανάγκες των μαθητών αυτών με στόχο την αποτελεσματικότερη μάθηση και διευκόλυνση προσαρμογής τους στο σχολικό σύστημα και την κοινωνική ζωή της Ελλάδας», αφετέρου «η διδασκαλία της γλώσσας και του πολιτισμού της χώρας προέλευσης, συντονισμένη με το πρόγραμμα των λοιπών μαθημάτων της τάξης, με στόχο τη διατήρηση και καλλιέργεια της Εθνικής ταυτότητας των μαθητών, καθώς επίσης και της προετοιμασίας τους για επανένταξη στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας προέλευσης, σε περίπτωση παλιννόστησης». Για τη δημιουργία Τάξεων Υποδοχής ορίζεται ελάχιστη φοίτηση για 8 παιδιά της ίδιας γλωσσικής προέλευσης και ανώτερος αριθμός 25 μαθητές (Δαμανάκης, 2005:62-63).

Στην πορεία ο νόμος Ν. 1404/83 άρθρο 45, αντικαθίσταται με το άρθρο 2 του Ν. 1894/90. Στο καινούργιο άρθρο 2 του Ν. 1894/90 ο νομοθέτης προσθέτει τα τέκνα 'επαναπατριζόμενων Ελλήνων' για να συμπεριλάβει τους ομογενείς από την πρώην Σοβιετική Ένωση που ήλθαν στις αρχές της δεκαετίας του 1990 στην Ελλάδα με τις οικογένειές τους (Δαμανάκης, 2005:59). Την ίδια χρονική περίοδο και συγκεκριμένα το Μάιο του 1990 ξεκίνησε η είσοδος στην χώρα μας Αλβανών και Βορειοηπειρωτών. Το κύμα αυτό των εισερχομένων στη χώρα

μας από την Αλβανία σημείωσε υψηλούς δείκτες το Δεκέμβριο του 1990 και τον Ιανουάριο του 1991 (Κοντογιάννη, 1997:65). Τότε, λοιπόν, έγινε αντιληπτό ότι οι εκπαιδευτικές ανάγκες των παιδιών αυτών δε μπορούσαν να αντιμετωπιστούν μέσω των Φροντιστηριακών Τμημάτων. Οι λόγοι ήταν ότι τα παιδιά αυτά δε γνώριζαν καθόλου την ελληνική γλώσσα και η διδασκαλία στα Φροντιστηριακά Τμήματα ήταν περιορισμένης χρονικής διάρκειας. Έτσι, με το Νόμο 1894/90 «Για την Ακαδημία Αθηνών και άλλες εκπαιδευτικές διατάξεις» έχουμε την εκ νέου ίδρυση των Τάξεων Υποδοχής στα Δημοτικά Σχολεία. Σύμφωνα με την υπουργική απόφαση Φ2/378/Γ1/1124/8-12-94 (Φ.Ε.Κ. 930, τ. β΄) προβλέπονται οι περαιτέρω ρυθμίσεις σχετικά με την ίδρυση και λειτουργία των Φροντιστηριακών Τμημάτων και των Τάξεων Υποδοχής. Η συγκεκριμένη εγκύκλιος (βλ. Παράρτημα 2) προβλέπει οι αλλοδαποί και παλιννοστούντες μαθητές να φοιτούν στην κανονική τάξη του σχολείου και παράλληλα να παρακολουθούν 1-2 ώρες την ημέρα κυρίως γλωσσικά μαθήματα στην Τάξη Υποδοχής (Παλαιολόγου/Ευαγγέλου, 1993: 137).

Επιπλέον, με τα προεδρικά διατάγματα 435/84 και 369/85 που θεσπίστηκαν, ιδρύθηκαν τα Σχολεία Παλιννοστούντων, ένα στην Αθήνα και ένα στη Θεσσαλονίκη. Τα σχολεία αυτά με το νόμο 2413/96 μετονομάστηκαν στα σημερινά σχολεία Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης.

4.3. Εκπαιδευτική πολιτική για τους μαθητές με μεταναστευτική προέλευση: Περίοδος 1996-2010

Η σημαντικότερη καινοτομία σε ότι αφορά τη διαπολιτισμική εκπαίδευση συντελέστηκε με το νόμο 2413/1996 προκειμένου η πολιτεία να επαναπροσδιορίσει το πλαίσιο της εκπαιδευτικής πολιτικής για τους παλιννοστούντες και αλλοδαπούς μαθητές. Το 1996, λοιπόν, σηματοδοτούνται αλλαγές στο χώρο της εκπαίδευσης, με τη θέσπιση του Νόμου 2413/96 (ΦΕΚ 124, τ.Α΄, 17-6-1996) για την «ελληνική παιδεία στο εξωτερικό, τη διαπολιτισμική εκπαίδευση και άλλες διατάξεις». Ο συγκεκριμένος νόμος αφορά την παιδεία στο εξωτερικό και τη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση στην Ελλάδα. Το σημαντικότερο, όμως, είναι ότι με το συγκεκριμένο νόμο τέθηκε η βάση για την ίδρυση σχολείων Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης με αναλυτικά προγράμματα προσαρμοσμένα στις εκπαιδευτικές ανάγκες των μαθητών.

Σύμφωνα, λοιπόν, με το άρθρο 34 του Ν. 2413/96 σκοπός της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης είναι «η οργάνωση και λειτουργία σχολικών μονάδων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για την παροχή εκπαίδευσης σε νέους με εκπαιδευτικές κοινωνικές, πολιτιστικές ή μορφωτικές ιδιαιτερότητες». Επιπλέον, προβλέπεται ότι «στα σχολεία Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης εφαρμόζονται τα προγράμματα των αντίστοιχων δημόσιων σχολείων, τα οποία προσαρμόζονται στις ιδιαίτερες εκπαιδευτικές, κοινωνικές, πολιτιστικές ή μορφωτικές ανάγκες των μαθητών τους».

Το άρθρο 35 του συγκεκριμένου νόμου αναφέρεται στην ίδρυση και λειτουργία των Διαπολιτισμικών Σχολείων, ενώ τα άρθρα 36 και 37 αναφέρονται σε θέματα που αφορούν το εκπαιδευτικό προσωπικό και τη διοίκηση των Διαπολιτισμικών Σχολείων αντίστοιχα.

Σήμερα λειτουργούν από το 1996 συνολικά 26 σχολεία Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης στην ελληνική επικράτεια, 13 Δημοτικά, 9 Γυμνάσια και τέσσερα Λύκεια (http://www.ypepth.gr/el_ec_page200.htm, 12-6-2011). Παρόλο που το 17% του μαθητικού πληθυσμού στις μέρες μας αποτελείται από μαθητές με μεταναστευτικό υπόβαθρο, τα διαπολιτισμικά σχολεία στη χώρα μας αποτελούν μόλις το 0,17% του συνόλου (*Καθημερινή*, 3.5.2009).

Επίσης, με το άρθρο 5 του ίδιου νόμου, σημαντική ήταν και η ίδρυση του Ινστιτούτου Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης (Ι.Π.Ο.Δ.Ε), που ιδρύθηκε το 1996 και είναι το επίσημο συμβουλευτικό όργανο της πολιτείας σε ζητήματα Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης. Συγκεκριμένα, «έργο του Ι.Π.Ο.Δ.Ε. είναι η σύνταξη και η έγκριση προγραμμάτων, η έγκριση και συγγραφή διδακτικών βιβλίων, καθώς και η προετοιμασία διδακτικού υλικού για τις εκπαιδευτικές μονάδες στο εξωτερικό και τα σχολεία Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης» (Μασάλη, 2007:108). Επίσης, το Ι.Π.Ο.Δ.Ε στοχεύει στην καλύτερη δυνατή ένταξη των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών στο εκπαιδευτικό σύστημα, ενώ σημαντικός ήταν και ο καθορισμός του ως αρμόδιου φορέα για τη γνωμοδότηση, που απαιτείται για την ομαλή λειτουργία σχολείων Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης. Τέλος, η σύσταση του Ι.Π.Ο.Δ.Ε βοήθησε σημαντικά στην καταγραφή των αλλοδαπών και ομογενών μαθητών. Έτσι, μέχρι το 2000, τα στοιχεία για το σύνολο του αλλοδαπού μεταναστευτικού πληθυσμού ήταν ελάχιστα και η συμβολή του (Ι.Π.Ο.Δ.Ε) για την επεξεργασία και την συλλογή τέτοιων στοιχείων ήταν σημαντική.

Η Πολιτεία το Σεπτέμβριο του 1999 προς αναζήτηση προσφορότερων και αποτελεσματικότερων τρόπων παρέμβασης θεσπίζει νέες ρυθμίσεις για την εκπαίδευση των μαθητών με μεταναστευτικό υπόβαθρο. Σκοπός, λοιπόν, της Υπουργικής Απόφασης Φ10/20/Γ1/708/7-9-1999 είναι «η εκπαίδευση παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών να γίνει περισσότερο αποτελεσματική και συμμετοχική-ενεργητική, ώστε οι μαθητές αυτοί να ενταχθούν ομαλά και ισόρροπα στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα» (βλ. Παράρτημα Γ). Με την οικεία Υπουργική Απόφαση οργανώνεται το θεσμικό σχήμα των ενισχυτικών αυτών εκπαιδευτικών δομών ως εξής³:

- Τάξη Υποδοχής I
- Τάξη Υποδοχής II
- Φροντιστηριακό τμήμα
- Διευρυμένο ωράριο

Το πλαίσιο αυτό «επιτρέπει στο Σύλλογο διδασκόντων κάθε σχολικής μονάδας Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, αφού σταθμίσει τις εκπαιδευτικές ανάγκες των μαθητών του και τις δυνατότητες της σχολικής μονάδας να επιλέξει εκείνο το σχήμα που μπορεί να λειτουργήσει ουσιαστικά και αποδοτικά». Το πρόγραμμα των Τάξεων Υποδοχής ολοκληρώνεται σε δύο κύκλους που εντάσσονται μέσα στο Ωρολόγιο πρόγραμμα του σχολείου:

• Στις Τάξεις Υποδοχής I, όπου εφαρμόζεται εντατικό πρόγραμμα εκμάθησης της ελληνικής ως δεύτερης ή ξένης γλώσσας για μαθητές που θα ενταχθούν στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, η φοίτηση διαρκεί ένα διδακτικό έτος.

• Στις Τάξεις Υποδοχής II, όπου εφαρμόζεται μεικτό πρόγραμμα εσωτερικής και εξωτερικής γλωσσολογικής και μαθησιακής υποστήριξης των μαθητών που έχουν ενταχθεί σ' αυτές και το οποίο πραγματοποιείται μέσα στις κανονικές τάξεις με παράλληλη υποστηρικτική γλωσσική διδασκαλία, η φοίτηση διαρκεί μέχρι δύο διδακτικά έτη, μετά την παρακολούθηση του κύκλου Τάξεις Υποδοχής I.

3. Η απόφαση αυτή τροποποιήθηκε με μεταγενέστερη το (2011) και η οποία αλλάζει ορισμένα στοιχεία.

Στις Τάξεις Υποδοχής II οι μαθητές/τριες παρακολουθούν τις «κανονικές» τάξεις του σχολείου, ενώ παράλληλα έχουν γλωσσική και μαθησιακή υποστήριξη. Η υποστήριξη προβλέπει:

A) «Εσωτερική διαφοροποίηση της διδασκαλίας με εξατομικευμένη υποστήριξη των μαθητών για την ανάπτυξη των αναγκαίων γλωσσικών δεξιοτήτων τους, ενώ συμμετέχουν στις εκπαιδευτικές δραστηριότητες της ‘κανονικής’ τάξης με τον εκπαιδευτικό που είναι υπεύθυνος για τη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας (συνεργατική μάθηση).

B) Εξωτερική διαφοροποίηση της διδασκαλίας: Συνέχιση της εντατικής διδασκαλίας της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας από τους ειδικούς εκπαιδευτικούς.

Γ) Το μάθημα της γλώσσας και κουλτούρας της χώρας προέλευσης είναι προαιρετικό και εφόσον υπάρξει ικανός αριθμός μαθητών (7-15) διδάσκεται για 4 ώρες την εβδομάδα εκτός του ωρολογίου προγράμματος. Για την παρακολούθηση του μαθήματος αυτού χορηγείται στο τέλος του διδακτικού έτους σχετική βεβαίωση».

Με διαπιστωτικό test ανιχνεύεται το επίπεδο ελληνομάθειας του μαθητή, ώστε να ενταχθεί στις Τάξεις Υποδοχής. Βέβαια, η συγκατάθεση του γονέα ότι επιθυμεί το παιδί του να παρακολουθήσει τις Τάξεις Υποδοχής, είναι απαραίτητη. Σε περίπτωση μη συγκατάθεσης του γονέα το θέμα παραπέμπεται στην ομάδα ψυχοκοινωνικής στήριξης. Τέλος, η ένταξη του μαθητή σε Τάξεις Υποδοχής I ή II λαμβάνεται από το σύλλογο διδασκόντων σε συνεργασία με τον αρμόδιο Σχολικό Σύμβουλο.

Τα φροντιστηριακά τμήματα τα παρακολουθούν παλιννοστούντες ή αλλοδαποί μαθητές «που είτε δε φοίτησαν σε Τάξεις Υποδοχής I ή II και αντιμετωπίζουν γλωσσικές δυσκολίες είτε εντάχθηκαν στα υποστηρικτικά γι’ αυτούς μέτρα και παρακολούθησαν τα σχετικά μαθήματα, αλλά εξακολουθούν να δυσκολεύονται γλωσσικά κατά την ένταξή τους στην ‘κανονική’ τάξη. Η λειτουργία των Φροντιστηριακών Τμημάτων πραγματοποιείται εκτός σχολικού ωραρίου». Ο μικρότερος αριθμός μαθητών με τον οποίο δημιουργείται Φροντιστηριακό Τμήμα είναι 3 και ο μεγαλύτερος 8, ενώ διδάσκονται τα μαθήματα στα οποία ο σύλλογος διδασκόντων κρίνει ότι οι αλλόφωνοι μαθητές αντιμετωπίζουν δυσκολίες γλωσσικές ή μαθησιακές.

Σχετικά με το διδακτικό προσωπικό: Η διδασκαλία στις Τάξεις Υποδοχής I ανατίθεται «σε διδακτικό προσωπικό, κατά περίπτωση εξειδικευμένο στη διδασκαλία της ελληνικής ως

δεύτερης γλώσσας» ενώ «στις διδακτικές διαδικασίες της Τάξης Υποδοχής II μπορεί να συμμετάσχει και δίγλωσσος εκπαιδευτικός».

Τέλος, στο πλαίσιο της προώθησης των αρχών της Διαπολιτισμικής εκπαίδευσης σημαντική είναι η συμβολή της ελληνικής πολιτείας, η οποία με συγχρηματοδότηση από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο υλοποιεί από το 1997 Προγράμματα μεγάλης κλίμακας που αφορούν την εκπαίδευση α) αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών β) μαθητών ρομά γ) μουσουλμανοπαίδων και δ)ομογενών μαθητών (http://www.ypepth.gr/el_ec_page200.htm, 13-6-2011).

Τα προγράμματα πραγματοποιήθηκαν σε τρεις φάσεις. Η Α΄ Φάση από το 1997-2000 περιελάμβανε:

- Εκπαίδευση Παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών 1997-2000
- Ένταξη τσιγγανοπαίδων στο σχολείο
- Εκπαίδευση Μουσουλμανοπαίδων 1997-2000
- Παιδεία Ομογενών I

Η Β΄ Φάση του προγράμματος πραγματοποιήθηκε από το 2002-2004 και περιελάμβανε:

- Εκπαίδευση Παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών 2002-2004
- Ένταξη τσιγγανοπαίδων στο σχολείο
- Εκπαίδευση Μουσουλμανοπαίδων 2002-2004
- Παιδεία Ομογενών II

Η Γ΄ Φάση πραγματοποιήθηκε από το 2006-2008 και περιελάμβανε τα εξής:

- Ένταξη παιδιών παλιννοστούντων και αλλοδαπών στο σχολείο για την Πρωτοβάθμια εκπαίδευση 2006-2008.
- Ένταξη παιδιών παλιννοστούντων και αλλοδαπών στο σχολείο για τη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Γυμνάσιο) 2006-2008.
- Ένταξη τσιγγανοπαίδων στο σχολείο 2006-2008.
- Εκπαίδευση Μουσουλμανοπαίδων 2006-2008.
- Παιδεία Ομογενών III (http://www.ypepth.gr/el_ec_page200.htm, 13-6-2011).

Β΄ ΜΕΡΟΣ

ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

5. Η ΕΡΕΥΝΑ

5.1. Η αναγκαιότητα της έρευνας

Η μαζική έλευση και εγκατάσταση αλλοδαπών και παλιννοστούντων σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας, πυροδότησε μια σειρά ζητημάτων που σχετίζονταν με την ένταξη των ίδιων και των γόνων τους στην ελληνική κοινωνία. Βαρύνουσας σημασίας στοιχείο αποτέλεσε το ζήτημα της εκπαιδευτικής πορείας των μαθητών με μεταναστευτική προέλευση, ως δείκτης της γενικότερης ένταξης και προσαρμογής τους στο ελληνικό εκπαιδευτικό και κοινωνικό γίγνεσθαι.

Στο πλαίσιο της αναδίφησης στην παιδαγωγική βιβλιογραφία διαπιστώθηκε η απουσία εξειδικευμένων εμπειρικών ερευνών για την εκπαιδευτική και επαγγελματική πορεία των μαθητών με μεταναστευτική βιογραφία μετά την υποχρεωτική εκπαίδευση γενικότερα στη χώρα μας, αλλά και ειδικότερα στο Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο του Ν. Ιωαννίνων. Αφετηρία, λοιπόν, της παρούσας έρευνας αποτέλεσε η ένδεια ερευνητικών εργασιών στο συγκεκριμένο πεδίο, αλλά και ο έντονος προβληματισμός μας, καθώς η παρουσία ομάδων με διαφορετική εθνοτική, θρησκευτική, γλωσσική και πολιτισμική ταυτότητα έχει κατακλύσει τα τελευταία χρόνια την ελληνική κοινωνία και έχει προβληματίσει διάφορους φορείς της πολιτείας, την εκπαιδευτική κοινότητα και τους υπεύθυνους της επίσημης εκπαιδευτικής πολιτικής.

Με την έρευνα που διεξάγουμε στο πλαίσιο της διπλωματικής εργασίας, θα επιδιώξουμε να ανιχνεύσουμε την πορεία αλλά και να μελετήσουμε τους παράγοντες, που επηρεάζουν την πορεία (εκπαιδευτική και επαγγελματική) των μαθητών με μεταναστευτική βιογραφία, που έχουν αποφοιτήσει από το Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο Ιωαννίνων τα έτη (2003-2004, 2004-2005, 2006-2007 και 2007-2008). Η ανίχνευση των παραγόντων που αίρουν την ομαλή σχολική και κοινωνική ένταξη των εν λόγω μαθητών ευελπιστούμε ότι θα συμβάλλει στην αφύπνιση των αρμόδιων φορέων για τη λήψη των κατάλληλων μέτρων, ώστε να αποφευχθεί η πρόωμη εγκατάλειψη του σχολικού περιβάλλοντος που τους ωθεί στην περιθωριοποίηση και τη μη απόκτηση εκπαιδευτικών και επαγγελματικών δεξιοτήτων και προσόντων.

Η αναγκαιότητα της έρευνας που θα πραγματοποιήσουμε προκύπτει και τεκμηριώνεται στην ανάγκη να γνωρίσουμε τις απόψεις – εμπειρίες των ίδιων των μαθητών με μεταναστευτικό υπόβαθρο που έχουν αποφοιτήσει από το Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο Ιωαννίνων αλλά και των γονέων τους. Καθίσταται, λοιπόν, αναγκαίο να αποκτήσουμε μια σφαιρική εικόνα για την

πορεία των εν λόγω μαθητών τόσο μέσω των ίδιων αλλά και των γονέων τους αλλά και για τους παράγοντες που επηρεάζουν και διαμορφώνουν την εκπαιδευτική τους πορεία.

5.2. Ο σκοπός και οι στόχοι της έρευνας

Κύριος σκοπός της παρούσας έρευνας, ήταν να διερευνηθεί η εκπαιδευτική και επαγγελματική πορεία των αποφοιτησάντων αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών του Διαπολιτισμικού Γυμνασίου Ιωαννίνων, κατά τα σχολικά έτη 2003-2004, 2004-2005, 2005-2006, 2006-2007 και 2007-2008, μέσω της ελεύθερης έκφρασης των σκέψεων, των βιωμάτων, των προβλημάτων και των δυσκολιών προσαρμογής, που αντιμετώπισαν οι μετανάστες μαθητές. Επιδιώχθηκε, δηλαδή, μια συνολική αποτύπωση των εμπειριών και των σκέψεων τόσο των μαθητών με μεταναστευτικό υπόβαθρο όσο και των γονέων τους, έτσι ώστε από τη μια να διαμορφωθεί όσο το δυνατόν πιο ολοκληρωμένη εικόνα για τη σχολική φοίτηση και μετέπειτα πορεία των εν λόγω μαθητών, και απ' την άλλη να αναδειχθούν οι παράγοντες που την προσδιορίζουν.

Επιμέρους στόχοι της έρευνας είναι οι παρακάτω:

1. Η θεματολογία των συνεντεύξεων με τους γονείς είχε στόχο τη διαμόρφωση μιας πιο σφαιρικής εικόνας όσον αφορά το προφίλ των μεταναστών μαθητών σχετικά με το χρόνο προσέλευσης στην Ελλάδα, την κοινωνικοοικονομική κατάσταση των γονέων, το μορφωτικό επίπεδο των γονέων, την οικογενειακή τους κατάσταση, την ομιλούμενη γλώσσα στην οικογένεια και τις προσδοκίες των γονέων για τη φοίτηση των παιδιών τους στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.
2. Να διερευνηθεί η ηλικία προσέλευσης και ο χρόνος παραμονής στη χώρα υποδοχής (Ελλάδα), δηλαδή ο ρόλος που διαδραμάτισε ο τόπος και ο χρόνος της πρωτογενούς (οικογένεια) και δευτερογενούς (σχολείο) κοινωνικοποίησης στη σχολική προσαρμογή των μεταναστών μαθητών του εν λόγω Διαπολιτισμικού Γυμνασίου στη σχολική εκπαίδευση.
3. Να ανιχνευθεί η επίδραση των συνθηκών λειτουργίας του εν λόγω Διαπολιτισμικού Γυμνασίου, το όλο σχολικό κλίμα, οι κοινωνικοί παράγοντες και η παιδαγωγική προσφορά των εκπαιδευτικών στη σχολική τάξη.

4. Να εξεταστεί ο παράγοντας κοινωνική προέλευση των μεταναστών μαθητών, η οικογενειακή βοήθεια, οι προκαταλήψεις και οι διακρίσεις, ο ρατσισμός από διάφορες κοινωνικές ομάδες, όπως της κυρίαρχης ομάδας και των ομοεθνών τους.
5. Να διερευνηθεί, αρχικώς, το είδος των προσδοκιών της οικογένειας για το μέλλον του μαθητή/τριας και των αντίστοιχων του παιδιού (μαθητή) για το μέλλον του/της και δευτερευόντως, κατά πόσο εκπληρώνονται οι προσδοκίες και τα όνειρα των παιδιών του οικείου Διαπολιτισμικού Γυμνασίου, καθώς και γενικότερα τις επιδιώξεις και τις προοπτικές για το μέλλον τους.

Ο **απώτερος στόχος** της παρούσας έρευνας ήταν να συμβάλλουμε με τη κατάθεση προτάσεων, ώστε να εξομαλυνθεί η πορεία των μεταναστών μαθητών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα με στόχο τη βελτίωση του εκπαιδευτικού συστήματος προς την κατεύθυνση της ένταξης όλων των μαθητών.

5.3. Τα ερευνητικά ερωτήματα

Τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα που κατηύθυναν την έρευνα και οι υποθέσεις που διατυπώθηκαν προήλθαν από τους στόχους της και από τις θέσεις που αναπτύχθηκαν στο θεωρητικό προβληματισμό που προέκυψε από την αναδίφηση στη σχετική με το θέμα βιβλιογραφία. Τα κυριότερα ερευνητικά ερωτήματα είναι τα εξής:

- 1) *Ο χρόνος παραμονής και η ηλικία προσέλευσης του μαθητή στην Ελλάδα:* Διερευνάται εάν ο χρόνος πριν ή μετά την εισδοχή στο Δημοτικό – Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο σχετίζεται με την εκπαιδευτική πορεία των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών.
- 2) *Το είδος της κυρίαρχης ομιλούμενης γλώσσας στο οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον του μετανάστη μαθητή:* Διερευνάται αν η χρήση της ελληνικής γλώσσας, επηρεάζει θετικά τη σχολική προσαρμογή και την ομαλή εκπαιδευτική πορεία των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών.
- 3) *Το μορφωτικό και κοινωνικό επίπεδο των γονέων:* Διερευνάται αν το μορφωτικό και κοινωνικό υπόβαθρο των γονέων των μαθητών/τριών με μεταναστευτική βιογραφία του Διαπολιτισμικού Γυμνασίου επηρεάζει τη σχολική προσαρμογή και την εκπαιδευτική πορεία του μετανάστη μαθητή.
- 4) *Το φύλο του μετανάστη μαθητή:* Διερευνάται αν το φύλο διαφοροποιεί τον τύπο της εκπαιδευτικής πορείας που ακολουθεί ο μετανάστης μαθητής.
- 5) *Το σχολικό περιβάλλον και κοινωνικοί παράγοντες:* Διερευνάται αν το σχολικό κλίμα και οι κοινωνικοί παράγοντες που συνδέονται με τις στάσεις, τις προκαταλήψεις, τις στερεοτυπικές σκέψεις, διαδραμάτισαν αποφασιστικό ρόλο στη σχολική προσαρμογή και την εκπαιδευτική πορεία των μετεχόντων στη συνέντευξη αποφοιτησάντων μαθητών.
- 6) *Οι προσδοκίες των μαθητών:* Διερευνάται ο βαθμός εκπλήρωσης των προσδοκιών και των ονείρων των μαθητών με μεταναστευτική βιογραφία σε σχέση με την εκπαιδευτική τους πορεία.

- 7) *Οι προσδοκίες των γονέων:* Διερευνάται ο βαθμός ικανοποίησης των προσδοκιών και των ονείρων των γονέων των μεταναστών μαθητών του Διαπολιτισμικού Γυμνασίου σε σχέση με την εκπαιδευτική πορεία των παιδιών τους στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.
- 8) *Ο τύπος της οικογένειας:* Διερευνάται αν ο τύπος της οικογένειας στην οποία ανήκουν οι μετανάστες μαθητές (μονογονεϊκή, διγονεϊκή, με έλλειψη γονέων) επηρεάζει την εκπαιδευτική και επαγγελματική τους πορεία.

5.4. Η μεθοδολογία της έρευνας

5.4.1. Η μέθοδος

Η παρούσα έρευνα ανήκει στις λεγόμενες ποιοτικές έρευνες. Προκρίθηκε το εν λόγω είδος έρευνας, καθώς μας επιτρέπει να ερευνήσουμε σε βάθος και πιο εμπειριστατωμένα τις αντιλήψεις, τις εμπειρίες και τις στάσεις των κοινωνικών υποκειμένων, όπως είναι οι αποφοιτήσαντες μαθητές και οι γονείς τους και να αναλύσουμε κυρίως τη δομή και τη λειτουργία των αντιλήψεών τους.

Η διερεύνηση του αντικειμένου της έρευνας, η επίτευξη των προαναφερθέντων στόχων, όπως και η επαλήθευση ή απόρριψη των υποθέσεων, που κατατέθηκαν υπαγόρευσαν ως προσφορότερη τεχνική συλλογής ερευνητικού υλικού και ως πλέον κατάλληλο μεθοδολογικό εργαλείο την ημιδομημένη συνέντευξη, καθώς αυτή ενδείκνυται για έρευνες μελέτης περίπτωσης, όπως είναι και η παρούσα. Χάρη στη μέθοδο της ημιδομημένης συνέντευξης, μας παρέχεται η δυνατότητα μεγαλύτερης ευελιξίας και προσαρμοστικότητας, καθώς μπορούμε να δώσουμε και να ζητήσουμε διευκρινήσεις, όταν κάποιο σημείο στις ερωτήσεις ή τις απαντήσεις δεν είναι σαφές, αλλά ακόμη μπορούμε να παρακολουθήσουμε τις αντιδράσεις και τα συναισθήματα των υποκειμένων της έρευνας, σε ζητήματα, που θεωρούν ενοχλητικά ή δυσάρεστα. Επιπλέον, η ημιδομημένη συνέντευξη μας παρέχει τη δυνατότητα όταν θεωρείται απαραίτητο να τροποποιήσουμε τη σειρά των ερωτήσεων, να παραλείψουμε κάποιες που έχουν απαντηθεί ή και να προσθέσουμε κάποιες, που επεξηγούν περισσότερο, τα όσα έχουν ειπωθεί. Μέσω της ανάλυσης περιεχομένου των συνεντεύξεων που προκύπτουν, αναδεικνύονται όχι μόνο ορισμένα πορίσματα που εκπηγάζουν απευθείας από τις απαντήσεις των υποκειμένων της έρευνας, αλλά και ορισμένες ιδεολογικές και κοινωνικές παραδοχές που υποβόσκουν, σχετικά με τις αντιλήψεις και τις στάσεις των υποκειμένων της έρευνας.

Η συνέντευξη αποτελεί μια τεχνική που σκοπό έχει να καλλιεργήσει μια σχέση προφορικής επικοινωνίας ανάμεσα σε δύο πρόσωπα, τον συνεντευκτή και τον ερωτώμενο. Στόχος του εν λόγω μεθοδολογικού εργαλείου είναι να δοθεί η ευκαιρία στον ερευνητή να συλλέξει ορισμένες πληροφορίες από τον ερωτώμενο πάνω σ' ένα συγκεκριμένο αντικείμενο. Χάρη στη μέθοδο της συνέντευξης ο συνεντευκτής μετατρέπει τους σκοπούς της έρευνας σε επιμέρους ερωτήσεις κατάλληλα προσαρμοσμένες στους μετέχοντες στη συνέντευξη, για να

τους προδιαθέσει να μεταδώσουν αυθόρμητα τις εμπειρίες τους, τη γνώμη τους και τις στάσεις τους (Φίλιας, 2000:130-131). Η Κανακίδου υποστηρίζει ότι η χρήση της συνέντευξης ως ερευνητικού εργαλείου συνίσταται, όταν οι στόχοι της έρευνας είναι οι στάσεις, οι προτιμήσεις και οι επιθυμίες των μεμονωμένων μελών μιας ομάδας που θεωρούνται φορείς πληροφοριών (Κανακίδου, 2001:52).

Βέβαια, οφείλουμε να σημειώσουμε πως στο μεθοδολογικό αυτό εργαλείο ο ερευνητής περιορίζει τις παρεμβάσεις του, οφείλει, όμως, να κατευθύνει το υποκείμενο να μιλάει για θέματα που ο σκοπός της έρευνας απαιτεί (Βάμβουκας, 1998:232). Κατά συνέπεια, η ύπαρξη ενός προκαθορισμένου πλαισίου ερωτήσεων βοηθάει τον ερευνητή, ώστε να ελέγχει τυχόν άσκοπες προεκτάσεις του ερωτώμενου. Η ημιδομημένη ή ημικατευθυνόμενη συνέντευξη βασίζεται σε ανοιχτές ερωτήσεις, οι οποίες δημιουργούν τις πλέον ευνοϊκές συνθήκες στα υποκείμενα της έρευνας να θίξουν ζητήματα και να αναπτύξουν απόψεις εκφράζοντας ελεύθερα και δίχως προκαθορισμούς τις σκέψεις, τις εμπειρίες και τις στάσεις τους.

Η συλλογή, λοιπόν, του ερευνητικού υλικού πραγματοποιήθηκε με την τεχνική της ημιδομημένης συνέντευξης, η οποία είχε τους παρακάτω άξονες, οι οποίοι επιλέχθηκαν σε συνδυασμό με τους στόχους και τα ερευνητικά ερωτήματα της έρευνας.

1. Χρόνος παραμονής στην Ελλάδα και χρόνος εισόδου στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα των μαθητών με μεταναστευτική βιογραφία.
2. Προσδοκίες, όνειρα και εκπλήρωση των προσδοκιών των μεταναστών μαθητών.
3. Προσδοκίες των γονέων και εκπλήρωση των ονείρων από το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.
4. Μορφωτικό και κοινωνικό υπόβαθρο των γονέων των μεταναστών μαθητών της έρευνάς μας.
5. Προφίλ των μαθητών με μεταναστευτικό υπόβαθρο.
6. Είδος κυρίαρχης ομιλούμενης γλώσσας στο οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον των μεταναστών μαθητών.
7. Προβλήματα και χαρακτηριστικά προσαρμογής των υποκειμένων της έρευνας στην ελληνική εκπαιδευτική και κοινωνική πραγματικότητα.

5.4.2. Η δειγματοληψία

Η έρευνα διεξήχθη στο 2^ο Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο Ιωαννίνων. Η επιλογή του δείγματος έγινε στο εν λόγω σχολείο, διότι αποτελεί το μοναδικό Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο στην πόλη των Ιωαννίνων. Στην έρευνα συμμετείχαν μαθητές, που είχαν αποφοιτήσει από το Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο τα έτη 2003–2004, 2004–2005, 2005–2006, 2006–2007 και 2007–2008. Επιλέχθηκαν οι αποφοιτήσαντες μαθητές της Γ΄ Γυμνασίου, των προαναφερθέντων ετών, διότι η συγκεκριμένη χρονιά σηματοδοτεί ένα σημαντικό, μεταβατικό στάδιο στην εκπαιδευτική πορεία των μαθητών, στο οποίο οι μαθητές καλούνται να αποφασίσουν ανάμεσα στο Ενιαίο και το Επαγγελματικό Λύκειο για την εξέλιξη της μελλοντικής τους πορείας. Επίσης, στην έρευνα συμμετείχαν και οι γονείς των μαθητών που αποφοίτησαν από το Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο Ιωαννίνων τα συγκεκριμένα σχολικά έτη. Καταβλήθηκε ιδιαίτερη προσπάθεια, ώστε να υπάρξει όσο το δυνατόν μεγαλύτερη συμμετοχή των υποκειμένων της έρευνας.

Στην έρευνα συμμετείχαν μαθητές και των δύο φύλων. Βασικό στοιχείο αποτελεί το γεγονός, ότι δεν υπήρχε αποκλεισμός κάποιου μαθητή από την έρευνα, διότι η επιλογή έγινε με βάση τη μεταναστευτική προέλευση των μαθητών, εκτός από μια περίπτωση μαθήτριας η οποία δεν ανήκε στην κατηγορία του δείγματος, καθώς προερχόταν από τη μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης. Στη συνέχεια της παρούσης εργασίας κατατίθεται η συνολική ανάλυση του δείγματος, από την οποία προκύπτει ότι η χώρα καταγωγής των μαθητών με μεταναστευτικό υπόβαθρο είναι η Αλβανία, ενώ ένα σημαντικό ποσοστό προέρχεται από την ελληνική μειονότητα της Βορείου Ηπείρου. Άξιο αναφοράς είναι, ότι οι παλιννοστούντες⁴ μαθητές υπερέχουν συντριπτικά των αλλοδαπών μαθητών.

Για τη συλλογή του ερευνητικού υλικού χρησιμοποιήθηκαν τα αρχεία του Διαπολιτισμικού Γυμνασίου, αφού πρώτα εξασφαλίσαμε την άδεια και τη συνδρομή της Διευθύντριας του

3. Το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων θεωρεί παλιννοστούντες όλους τους μαθητές ελληνικής καταγωγής που εισέρχονται στην Ελλάδα ανεξαρτήτως χώρα προέλευσης (Ν. 1894/90 (Φ.Ε.Κ. 110/27.8.90), άρθρο 2). Συνεπώς, παλιννοστούντες μαθητές είναι παιδιά μεταναστών από την Αυστραλία, την Αμερική, τη Γερμανία, παιδιά ομογενών Ελλήνων από την πρώην Σοβιετική Ένωση (Ελληνοπόντιοι), παιδιά ομογενών Ελλήνων από την Αλβανία (Βορειοηπειρώτες). Ως αλλοδαποί μαθητές χαρακτηρίζονται οι αλλογενείς.

συγκεκριμένου Γυμνασίου, μέσω του επιβλέποντος καθηγητή. Θεωρήθηκε ως πιο χρήσιμη μέθοδος η επιτόπια έρευνα των αρχείων του σχολείου και η καταγραφή του ερευνητικού υλικού μέσω των ατομικών καρτελών των μαθητών. Για να διερευνηθεί το προφίλ των μαθητών με μεταναστευτική βιογραφία, έγινε καταγραφή των ατομικών στοιχείων των μαθητών και των γονέων τους (ονοματεπώνυμο μαθητή, ονοματεπώνυμο ενός γονέα, τηλέφωνο γονέα, υπηκοότητα μαθητή, διεύθυνση κατοικίας, χώρα καταγωγής).

5.4.3. Η συνέντευξη

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε τρία στάδια. Κατά το πρώτο στάδιο (Σεπτέμβριος 2010) πραγματοποιήθηκε τηλεφωνική επικοινωνία με τους γονείς των αποφοιτησάντων μαθητών για μια πρώτη γνωριμία με στόχο τη μελλοντική μας συνάντηση και διεξαγωγή της συνέντευξης. Μέσω των γονέων κατέστη δυνατή η συλλογή των ατομικών στοιχείων των αποφοιτησάντων μαθητών (τηλέφωνο, τόπος κατοικίας, διεύθυνση). Σε ένα δεύτερο στάδιο (Οκτώβριος-Δεκέμβριος 2010), ύστερα από τηλεφωνική συνεννόηση με τους μαθητές με μεταναστευτικό υπόβαθρο ορίστηκε ο τόπος και ο χρόνος διεξαγωγής της συνέντευξης των ίδιων και των γονέων τους, αλλά και η καθεαυτή διεξαγωγή των συνεντεύξεων. Μέσω της τηλεφωνικής επικοινωνίας, της ερευνήτριας με τα υποκείμενα της έρευνας, εκφράστηκε η επιθυμία των υποκειμένων της έρευνας, η διεξαγωγή των συνεντεύξεων να διεξαχθεί στις οικίες τους. Έτσι, τηρήθηκαν οι απαραίτητες προϋποθέσεις για το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα κατά τη διάρκεια της διεξαγωγής της συνέντευξης, καθώς ο χώρος ήταν οικείος στους μαθητές, ενώ πριν την έναρξη της ερευνητικής διαδικασίας διεξάγονταν διάλογος για την επεξήγηση των σκοπών της έρευνας αλλά και την καλλιέργεια του απαραίτητου φιλικού κλίματος. Επίσης, ο χρόνος καθοριζόταν κάθε φορά ανάλογα με το πότε οι ίδιοι είχαν τη δυνατότητα να πραγματοποιηθεί η ερευνητική διαδικασία, έτσι ώστε να υπάρχει μια άνεση εκ μέρους των υποκειμένων της έρευνας. Όσον αφορά τους γονείς, οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν με έναν από τους δύο γονείς, είτε τον πατέρα είτε τη μητέρα των παιδιών, αναλόγως κάθε φορά με το ποιος από τους δύο γνώριζε καλύτερα την ελληνική γλώσσα και ποιος θα βρισκόταν στο σπίτι την ώρα, που προγραμματιζόταν η συνέντευξη με τους μετανάστες μαθητές.

Αξίζει να σημειωθεί, το γεγονός ότι για την πραγματοποίηση της κάθε συνέντευξης είχε ζητηθεί άδεια μαγνητοφώνησης της συνομιλίας τόσο από τους αποφοιτήσαντες μαθητές όσο και από τους γονείς τους. Ο λόγος ήταν κυρίως για τον έλεγχο της εγκυρότητας αλλά και για να υπάρχει η δυνατότητα να ακούσει τις συνεντεύξεις η ερευνήτρια αρκετές φορές προκειμένου να προβεί σε ανάλυση λόγου (Bell, 2001:150). Επιπλέον, πριν ξεκινήσει η έρευνα και ληφθούν οι συνεντεύξεις, είχαν προηγηθεί τρεις πιλοτικές συνεντεύξεις, σε δυο αλλογενείς φοιτήτριες και έναν ομογενή εξ Αλβανίας, οι οποίοι δεν ανήκαν στο δείγμα της έρευνας. Στόχος των πιλοτικών συνεντεύξεων, ήταν να αποφευχθεί η αμφιλεγόμενη ή δυσνόητη διατύπωση κάποιων ερωτήσεων κατά τη διάρκεια της ερευνητικής διαδικασίας. Επίσης, οι πιλοτικές συνεντεύξεις συνέβαλαν στη δοκιμή του τρόπου με τον οποίο θα διατυπώνονται οι ερωτήσεις και θα μαγνητοφωνούνται οι απαντήσεις. Συνεπώς, αποτέλεσαν σημαίνοντα παράγοντα για τον έλεγχο της εγκυρότητας, της αξιοπιστίας και της αντικειμενικότητας των συνεντεύξεών μας.

Κατά το τρίτο στάδιο (Ιανουάριος-Μάρτιος 2011) διεξήχθη η απομαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων, οι οποίες πήραν τη μορφή γραπτών κειμένων, στα οποία διατηρήθηκε το ύφος του προφορικού λόγου. Στόχος ήταν να καταστεί δυνατή η ανάδειξη όλων των πλούσιων πληροφοριακών στοιχείων μέσα από τα κείμενα. Στο πρώτο παράρτημα της εργασίας παραθέτουμε το σύνολο των συνεντεύξεων των μαθητών, ενώ στο δεύτερο παράρτημα της εργασίας παραθέτουμε τις συνεντεύξεις των γονέων τους, με τους αντίστοιχους αριθμούς. Το τελευταίο αυτό στάδιο της αποκωδικοποίησης των συνεντεύξεων ήταν και το πιο χρονοβόρο.

Συγκεκριμένα, από τους εβδομήντα (70) αλλοδαπούς και παλινοστούντες μαθητές, που αποτελούσαν το δείγμα της έρευνάς μας, τα έτη 2003 –2004, 2004–2005, 2005–2006, 2006–2007 και 2007–2008, οι τριάντα (30), δέχτηκαν με προθυμία να συμμετέχουν στην ερευνητική διαδικασία. Η συμμετοχή στην έρευνα ήταν προαιρετική και οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν στις οικίες των μαθητών με μεταναστευτικό υπόβαθρο, με εξαίρεση, βέβαια, εκείνων που σπούδαζαν και κατοικούσαν μόνιμα σε πόλεις, εκτός της πόλης των Ιωαννίνων. Οι περιπτώσεις αυτές αφορούσαν πέντε παιδιά με μεταναστευτική βιογραφία, τρεις κοπέλες και δύο αγόρια, τα οποία σπούδαζαν στην Αθήνα, την Κρήτη, την Πάτρα, τη Θεσσαλονίκη και την Πρέβεζα. Στις περιπτώσεις αυτές, η συνέντευξη πραγματοποιήθηκε τηλεφωνικά και η ερευνήτρια σημείωσε γραπτώς τις απαντήσεις των υποκειμένων της

έρευνας. Οι συνεντεύξεις με τους γονείς των αποφοιτησάντων μαθητών, που βρίσκονταν εκτός της πόλης των Ιωαννίνων, πραγματοποιήθηκαν κανονικά στις οικίες των γονέων. Αξίζει να σημειωθεί, ότι ο αριθμός των γονέων που συμμετείχαν στην συνέντευξη ήταν είκοσι επτά (27), καθώς η μητέρα δύο (2) υποκειμένων της έρευνας, τα οποία ήταν αδέρφια και συγκεκριμένα κορίτσια, διέμενε στην Αλβανία και ο πατέρας εργαζόταν σε χωριό εκτός της πόλης των Ιωαννίνων, ενώ και οι δύο γονείς δε γνώριζαν την ελληνική γλώσσα. Τα κορίτσια μεγάλωσαν σε ίδρυμα της πόλης των Ιωαννίνων. Οι γονείς του τρίτου υποκειμένου της έρευνας που δε συμμετείχαν στην ερευνητική διαδικασία διέμεναν στην Αλβανία και δε γνώριζαν ελληνικά, ενώ το υποκείμενο της έρευνας, που ήταν αγόρι, μεγάλωσε με τον αδερφό του στην Ελλάδα. Στην ερευνητική διαδικασία συμμετείχε ο αδερφός του υποκειμένου της έρευνας, καθώς ο ίδιος ο αδερφός είχε αναλάβει το ρόλο του κηδεμόνα.

Οι δέκα (10) περιπτώσεις του δείγματος, αφορούσαν αλλοδαπούς και παλιννοστούντες, οι οποίοι δε δέχτηκαν να διεξαχθεί η συνέντευξη. Πρόφαση τους ήταν η έλλειψη χρόνου, η έλλειψη ενδιαφέροντος για την έρευνα, οι προσωπικοί λόγοι και η επιθυμία τους να διαφυλάξουν τα προσωπικά τους δεδομένα. Οι ίδιοι, απάντησαν μόνο στην ερώτηση σχετικά με την πορεία τους μετά το Γυμνάσιο.

Τέλος, οι υπόλοιπες τριάντα (30) περιπτώσεις του δείγματος, λόγω αλλαγής των ατομικών τους στοιχείων (τηλέφωνα γονέων και διευθύνσεις) δεν κατέστη δυνατόν να εντοπιστούν. Για το λόγο αυτό, έγινε προσπάθεια εντοπισμού πιθανής εγγραφής των τριάντα μαθητών σε διάφορα Λύκεια της περιοχής. Έτσι, εντοπίστηκε η εγγραφή δεκαεπτά (17) μαθητών στα Λύκεια, στα οποία αναζητήσαμε τα ατομικά τους στοιχεία. Χαρακτηριστικά, πληροφορηθήκαμε την εγγραφή των μαθητών με μεταναστευτικό υπόβαθρο στα Λύκεια, την αποφοίτησή τους, τη μετεγγραφή τους και ίσως την διαρροή τους, καθώς μερικές περιπτώσεις μαθητών δεν αποφοίτησαν από τα Λύκεια. Στις υπόλοιπες δεκατρείς (13) περιπτώσεις δεν εντοπίστηκε η εγγραφή των μαθητών στα Λύκεια του Ν. Ιωαννίνων.

5.4.4. Τρόπος ανάλυσης του υλικού της έρευνας

Το υλικό που συγκεντρώθηκε από τις συνεντεύξεις, δηλαδή τα γραπτής λεκτικής επικοινωνίας μηνύματα, που στη προκειμένη περίπτωση είναι τα κείμενα από τις απομαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις, υπαγόρευσαν τη μέθοδο της ανάλυσης περιεχομένου. Σκοπός της ερευνήτριας είναι η επιστημονική ανάλυση του υλικού της έρευνας που καλούμαστε να μελετήσουμε και η ταξινόμησή του σε κατηγορίες με γνώμονα τα ερευνητικά ερωτήματα, τους αντικειμενικούς στόχους της έρευνας αλλά και το ερευνητικό υλικό, δηλαδή τις απομαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις. Στην προκειμένη περίπτωση, διαμορφώνονται τα παρακάτω πεδία αναφοράς του ερευνητικού υλικού από τα οποία αναδεικνύονται οι αντίστοιχες κατηγορίες και υποκατηγορίες ανάλυσης περιεχομένου. Παρακάτω, λοιπόν, παραθέτουμε το οριστικό σύστημα κατηγοριών σύμφωνα με το οποίο θα προχωρήσουμε στην ανάλυση περιεχομένου:

- Πρώτο πεδίο: Ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα

1. α) Προσδοκίες των μεταναστών μαθητών/τριών από την ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα.

β) Εκπλήρωση των προσδοκιών των μαθητών με μεταναστευτικό υπόβαθρο.

γ) Προσδοκίες των γονέων των μεταναστών μαθητών/τριών από την ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα.

δ) Εκπλήρωση των προσδοκιών των γονέων των μεταναστών μαθητών/τριών.

ε) Σχέδια των μαθητών/τριών με μεταναστευτική βιογραφία για το μέλλον.

2. Εκπαιδευτική πορεία των μεταναστών μαθητών

α) Η εκπαιδευτική πορεία σε συνάρτηση με το χρόνο προσέλευσης στην Ελλάδα και την εισδοχή στο ελληνικό σχολείο.

β) Το φύλο σε συνάρτηση με τον τύπο της εκπαιδευτική πορείας του μετανάστη μαθητή.

- Δεύτερο πεδίο: Διαδικασία ένταξης

1. *Γλωσσική ένταξη:* Η χρήση της ελληνικής γλώσσας σε συνάρτηση με την εκπαιδευτική πορεία.
2. *Σχολική ένταξη:* Το σχολικό κλίμα σε συνάρτηση με τη σχολική προσαρμογή και την εκπαιδευτική πορεία.
3. *Κοινωνική ένταξη:* Στάσεις και αποδοχή - ρατσισμός, διακρίσεις και προκαταλήψεις σε σχέση με τη σχολική προσαρμογή.
4. *Πολιτισμική ένταξη των μαθητών στο σχολικό περιβάλλον.*

- Τρίτο πεδίο: Το οικογενειακό περιβάλλον

1. *Το μορφωτικό υπόβαθρο των γονέων* σε συνάρτηση με την εκπαιδευτική πορεία των παιδιών τους.
2. *Κοινωνικοοικονομική κατάσταση των γονέων* σε συνάρτηση με τη στάση τους απέναντι στην εκπαίδευση των παιδιών τους.
3. *Σύνθεση της οικογένειας:* πυρηνική, μονογονεϊκή σε συνδυασμό με την πορεία των παιδιών τους.

6. Ανάλυση δεδομένων και παρουσίαση των ερευνητικών ευρημάτων

6.1. Περιγραφή του ερευνητικού υλικού

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα ευρήματα, που προέκυψαν από τις απομαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις, των τριάντα (30) συνολικά αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών, του 2^{ου} Διαπολιτισμικού Γυμνασίου Ιωαννίνων, οι οποίοι είναι στο σύνολό τους **ομογενείς εξ Αλβανίας** και **μη ομογενείς εξ Αλβανίας**. Στη συνέχεια, επιχειρείται μέσω των πινάκων που ακολουθούν, η παράθεση και ο σχολιασμός των δημογραφικών - ατομικών στοιχείων των μεταναστών μαθητών.

Πίνακας 23: Κατανομή των μεταναστών μαθητών ανά σχολ. έτος αποφοίτησης και φύλο

Σχολ. έτος αποφοίτησης	Αγόρια	Κορίτσια	Σύνολο (%)
2004	2	6	8 (27%)
2005	4	5	9 (30%)
2006	7	2	9 (30%)
2007	1	0	1 (3%)
2008	2	1	3 (10%)
Σύνολο (%)	16 (53%)	14 (47%)	30 (100%)

Στην έρευνα συμμετείχαν συνολικά τριάντα (30) αποφοιτήσαντες μαθητές με μεταναστευτικό υπόβαθρο. Από τους τριάντα (30), το 53% ήταν αγόρια και το 47% ήταν κορίτσια (Πίνακας 23).

Πίνακας 24: Κατανομή των μεταναστών μαθητών ανά ηλικία τη χρονική στιγμή της έρευνας και σχολ. έτος αποφοίτησης

Ηλικία	Σχολ. έτος αποφοίτησης από το 2^ο Γυμνάσιο Ιωαννίνων				
	2004	2005	2006	2007	2008
17					1
18					
19			1	1	1
20		5	6		1
21	5	4	1		
22	3		1		
Σύνολο	8	9	9	1	3

Πίνακας 25: Κατανομή των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών του 2^{ου} Διαπολιτισμικού Γυμνασίου τα σχολ. έτη (2002-03) – (2007-08) σε σχέση με το χρόνο εισδοχής τους στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα

<i>Χρόνος εισδοχής στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα</i>	Αλλοδαποί	Παλιννοστούντες	Σύνολο
Παιδιά που γεννήθηκαν στην Ελλάδα και φοίτησαν στο Νηπιαγωγείο – ελληνικό σχολείο	-	1	1
Ήρθαν στην Ελλάδα πριν από την εισδοχή στο Δημοτικό - φοίτηση στο Νηπιαγωγείο - μη φοίτηση στο Νηπιαγωγείο	2	5	7
	-	3	3
Ήρθαν στην Ελλάδα και φοίτησαν στην Α', Β', Γ' Δημοτικού	1	5	5
Ήρθαν στην Ελλάδα και φοίτησαν στη Δ', Ε', ΣΤ' Δημοτικού	1	7	8
Ήρθαν στην Ελλάδα και φοίτησαν στην Α', Β', Γ' Γυμνασίου	4	2	6
Σύνολο	8	22	30

Ως προς την κατανομή των αποφοιτησάντων μεταναστών μαθητών/τριών, κατά το χρόνο εισδοχής στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, προκύπτουν από τον Πίνακα 25 πέντε βιογραφικές ομάδες. Ειδικότερα, οι μαθητές/τριες που ήρθαν στην Ελλάδα πριν από την εισδοχή στο Δημοτικό, είναι συνολικά δέκα (10), ενώ από αυτούς οι οκτώ (8) είναι παλινοστούντες και οι δύο (2) είναι αλλοδαποί μαθητές. Στην ίδια κατηγορία, από τους δέκα (10) μαθητές, οι επτά (7) φοίτησαν στο Νηπιαγωγείο (5 παλινοστούντες και 2 αλλοδαποί μαθητές), ενώ οι μαθητές που δε φοίτησαν στο Νηπιαγωγείο είναι τρεις (3) παλινοστούντες μαθητές. Επομένως, διαφαίνεται ότι η πλειοψηφία των γονέων των παιδιών με μεταναστευτική βιογραφία που εισέρχονται στην Ελλάδα σε μικρή ηλικία και συγκεκριμένα πριν το Δημοτικό, επιλέγουν τα παιδιά τους να αποκτούν προσχολική κοινωνικοποίηση. Οι μαθητές που ήρθαν στην Ελλάδα σε μια από τις τρεις πρώτες τάξεις του Δημοτικού (Α΄, Β΄ και Γ΄) και ξεκίνησαν τη φοίτησή τους στο ελληνικό σχολείο σε μια από αυτές ανέρχονται σε έξι (6), (πέντε παλινοστούντες και ένας αλλοδαπός μαθητής). Στις τρεις τελευταίες τάξεις του Δημοτικού (Δ΄, Ε΄ και ΣΤ΄), ήρθαν στην Ελλάδα και ξεκίνησαν να φοιτούν σε μια από τις προαναφερθείσες τάξεις, οκτώ (8) μετανάστες μαθητές, (επτά παλινοστούντες και ένας αλλοδαπός μαθητής).

Τέλος, στις τρεις τάξεις της υποχρεωτικής εκπαίδευσης (Α΄, Β΄ και Γ΄ Γυμνασίου) ήρθαν στην Ελλάδα κατά το οικείο διάστημα και φοίτησαν έξι (6) μετανάστες μαθητές, (δύο παλινοστούντες και τέσσερις αλλοδαποί μαθητές), ενώ όπως απεικονίζεται στον παραπάνω πίνακα μόνο ένας μαθητής και συγκεκριμένα παλινοστούντας γεννήθηκε στην Ελλάδα και ξεκίνησε τη φοίτησή του στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα από το Νηπιαγωγείο. Συμπεραίνουμε, ότι η μεγαλύτερη πλειονότητα των υποκειμένων της έρευνας ανήκει στη κατηγορία των μαθητών που ήρθαν στην Ελλάδα πριν την εισδοχή στο Δημοτικό (10 μετανάστες μαθητές), ενώ ακολουθούν (8) οκτώ μετανάστες μαθητές, που ήρθαν στις τελευταίες τάξεις του Δημοτικού στην Ελλάδα (Δ΄, Ε΄, ΣΤ΄ Δημοτικού).

6.2. Παρουσίαση των ευρημάτων της έρευνας

Στην ενότητα που ακολουθεί εκτίθενται τα ευρήματα της έρευνάς μας, όπως αυτά διαμορφώθηκαν από τις συνεντεύξεις των υποκειμένων της έρευνας, ύστερα από την κατηγοριοποίησή τους στις θεματικές κατηγορίες ανάλυσης με κριτήριο αναφοράς τον χρόνο εισδοχής των μεταναστών μαθητών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.

6.2.1. Ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα

Στη συγκεκριμένη θεματική κατηγορία ανάλυσης περιεχομένου κατηγοριοποιήθηκε το μέρος του ερευνητικού υλικού, που αφορά τόσο τις προσδοκίες των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών όσο και των γονέων τους από την ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα. Επίσης, πραγματοποιήθηκε κατηγοριοποίηση όσον αφορά την εκπλήρωση των προσδοκιών των μαθητών με μεταναστευτική βιογραφία της έρευνάς μας, καθώς επίσης και των ‘κρίσιμων’ αποφάσεων που έλαβαν κατά τη φοίτησή τους στη Γ΄ Γυμνασίου. Διαμορφώθηκαν, λοιπόν, οι ακόλουθες υποκατηγορίες ανάλυσης περιεχομένου.

6.2.1.1. Προσδοκίες των μεταναστών μαθητών/τριών από την ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα

Τα υποκείμενα της έρευνάς μας ερωτήθηκαν σχετικά με τα όνειρά τους και τις προσδοκίες τους από τη φοίτησή τους στο ελληνικό σχολείο. Από την επεξεργασία των συνεντεύξεων των μεταναστών μαθητών/τριών, με την τεχνική της ανάλυσης περιεχομένου, διαφαίνεται ότι από το σύνολο των τριάντα (30) μαθητών/τριών, το 100%, δηλαδή όλοι οι μετανάστες μαθητές/τριες στόχευαν να ολοκληρώσουν τη φοίτησή τους στην ελληνική Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Από τους τριάντα (30) μαθητές/τριες με μεταναστευτική βιογραφία του δείγματος της έρευνάς μας, οι είκοσι (20) φιλοδοξούσαν την εισαγωγή τους σε Α.Ε.Ι. (Πανεπιστήμιο ή Τ.Ε.Ι.), ενώ από τους υπόλοιπους δέκα (10), μετά την αποφοίτησή τους από τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, οι δύο (2) αποσκοπούσαν σε άμεση σταθερή επαγγελματική

αποκατάσταση, ενώ πέντε (5) από τους δέκα (10) μαθητές προσδοκούσαν την επαγγελματική τους αποκατάσταση μέσω της απόκτησης ειδικοτήτων στα Τεχνικά Επαγγελματικά Λύκεια, όπως κομμωτική (2 μαθήτριες), μηχανικός αυτοκινήτων (1 μαθητής), αισθητική (1 μαθήτρια), ΟΑΕΔ (1 μαθητής). Οι υπόλοιποι τρεις (3) μαθητές με μεταναστευτικό υπόβαθρο δεν εξέφρασαν κάποια ιδιαίτερη προτίμηση για τα μελλοντικά τους εκπαιδευτικά και επαγγελματικά σχέδια.

Για την καλύτερη κατανόηση της παρουσίας των προσδοκιών των μεταναστών μαθητών θεωρήσαμε σκόπιμο να παρουσιάσουμε ομαδοποιημένα τα αποτελέσματα κατά κατηγορία (βλ. Πίνακα 24), ώστε να ελεγχθεί η αλληλεπίδραση της ανεξάρτητης μεταβλητής χρόνος εισδοχής στο εκπαιδευτικό σύστημα με την εξαρτημένη μεταβλητή των προσδοκιών.

Η πρώτη κατηγορία, περιλαμβάνει μόνο ένα μαθητή με μεταναστευτικό υπόβαθρο, που γεννήθηκε στην Ελλάδα και ξεκίνησε τη φοίτησή του στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα από το Νηπιαγωγείο. Προσδοκία του ήταν να φοιτήσει σε Ενιαίο Λύκειο και στη συνέχεια να εισαχθεί σε κάποιο Πανεπιστήμιο/Τ.Ε.Ι.. Χαρακτηριστικά αναφέρει: *«Να πάω σε Ενιαίο Λύκειο και να τελειώσω το Ενιαίο Λύκειο σκεφτόμουν. Από το σχολείο ήθελα να πάρω κάποιες γνώσεις. Φέτος ήθελα να περάσω σε κάποιο Πανεπιστήμιο/Τ.Ε.Ι.»* (1).

Εξετάζοντας τις απαντήσεις των υποκειμένων του δείγματος **της δεύτερης κατηγορίας**, δηλαδή των μαθητών με μεταναστευτική βιογραφία που ήρθαν στην Ελλάδα πριν από την εισδοχή στο Δημοτικό, δηλαδή σε πολύ μικρή ηλικία και φοίτησαν από την αρχή στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα (Νηπιαγωγείο, Δημοτικό, Γυμνάσιο) διαφαίνεται ότι από τους δέκα (10) μετανάστες μαθητές, οι τρεις (3) προσδοκούσαν και στόχευαν να φοιτήσουν σε Τεχνικό Λύκειο. Ο ένας από τους τρεις επιθυμούσε την άμεση επαγγελματική αποκατάσταση μετά την αποφοίτηση από το Τεχνικό Λύκειο, ενώ ο δεύτερος στόχευε στο να ακολουθήσει Τεχνικό Λύκειο ή Ο.Α.Ε.Δ. και ο τρίτος επιθυμούσε να σπουδάσει μηχανικός, αλλά το όνειρό του ήταν να εισαχθεί σε κάποια στρατιωτική σχολή. Οι υπόλοιποι επτά (7) προσδοκούσαν να ολοκληρώσουν τη φοίτησή τους στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και πιο συγκεκριμένα σε Ενιαίο Λύκειο πετυχαίνοντας την εισαγωγή τους σε κάποιο Α.Ε.Ι./Τ.Ε.Ι. της Ελλάδας, ενώ μια μαθήτρια που φοιτά στη Γ' Λυκείου Ενιαίου Λυκείου και δίνει φέτος πανελλήνιες εξετάσεις φιλοδοξεί να εισαχθεί στο Τ.Ε.Ι. Φυσικοθεραπείας.

Οι τρεις (3) μετέχοντες στη συνέντευξη, που διατείνονται ότι αρκούνται να ολοκληρώσουν τη φοίτησή τους σε Τεχνικό Λύκειο, αναφέρουν τα εξής: «Σκεφτόμουν να πάω σε Τεχνικό Λύκειο κατευθείαν, δηλαδή δε σκέφτηκα τίποτα άλλο... Να τελειώσω το σχολείο και να δουλέψω ήθελα. Δεν ήθελα να περάσω σε κάποιο Τ.Ε.Ι. ή Πανεπιστήμιο» (6). «Επειδή πήγα στην αρχή σε Τεχνικό Λύκειο και έμεινα στην ίδια τάξη, τώρα κάνω την ίδια τάξη σε Ενιαίο Λύκειο... Θέλω να τελειώσω την Α' Λυκείου που είμαι τώρα και μετά να πάω σε Τεχνικό ή ΟΑΕΔ» (10). Ο τρίτος υποστηρίζει «Ήθελα να πάω σε Τεχνικό Λύκειο να σπουδάσω κάτι σα μηχανικός... Βέβαια, από μικρός μου άρεσαν οι πολεμικές ταινίες και ήθελα να περάσω στο στρατό» (11).

Στη συνέχεια, από τους υπόλοιπους (7) που φιλοδοξούσαν την εισαγωγή τους σε κάποιο Α.Ε.Ι. επισημαίνονται τα εξής: «Να πάω στο Λύκειο και μετά στο Πανεπιστήμιο ήθελα να πάω. Όταν ήμουν δέκα – δεκαπέντε χρονών δεν είχα κάποια όνειρα. Στην πορεία διαμόρφωσα μια προσωπικότητα και είπα, ότι θέλω να κάνω αυτό και τελικά το έκανα. Το σχολείο με βοήθησε, γιατί έδωσα πανελλήνιες και πέρασα εκεί που ήθελα» (3). «Αποφάσισα κανονικά να συνεχίσω το Ενιαίο Λύκειο και να δώσω πανελλήνιες εξετάσεις, ώστε να πετύχω σε κάποιο Πανεπιστήμιο...» (4). «Σκεφτόμουν κατευθείαν να πάω σε Ενιαίο Λύκειο. Ήθελα να βγάλω το Ενιαίο Λύκειο και μετά αν μπορούσα να πάω σε μια σχολή... Πρώτα απ' όλα, ήθελα να πετύχω στόχους, όπως όλοι έχουν στόχους... Ήθελα να περάσω στο Τ.Ε.Ι. να σπουδάσω Φυσικοθεραπεία» (5). «Σκεφτόμουν σίγουρα να πάω σε Ενιαίο Λύκειο... Να περάσω Ικάρων, αεροπορία...» (7). «Σε Ενιαίο Λύκειο ήθελα να πάω από την αρχή... Δε με ενδιέφερε να πάω σε Τεχνικό Λύκειο. Είμαι μαθήτρια στην Γ' τάξη και δίνω φέτος πανελλήνιες εξετάσεις. Θέλω να περάσω Φυσικοθεραπεία» (9). «Μέσα από συζητήσεις με τους καθηγητές για τα μαθήματα με βοήθησαν πολύ στο θέμα του επαγγελματικού προσανατολισμού. Σκεφτόμουν το Ενιαίο Λύκειο, το οποίο και ακολούθησα... Ήθελα να περάσω σε μια σχολή, στο Πανεπιστήμιο...» (8). «... Θα πήγαινα Ενιαίο Λύκειο, ώστε να δώσω πανελλήνιες εξετάσεις και να περάσω σε κάποιο Πανεπιστήμιο, στο τμήμα Ψυχολογίας, ίσως» (2).

Από την ανάλυση των απαντήσεων των μαθητών της τρίτης κατηγορίας και ειδικότερα των μαθητών με μεταναστευτική βιογραφία με επαρκή κοινωνικοποίηση, που ήρθαν στην Ελλάδα στην Α', Β' και Γ' Δημοτικού συνάγονται τα εξής στοιχεία: Από τους πέντε (5) μετανάστες μαθητές/τριες, οι τρεις (3) προσδοκούσαν να φοιτήσουν σε Ενιαίο Λύκειο και οι δύο (2) σε Τεχνικό Λύκειο. Από τους τρεις (3), που προσδοκούσαν να φοιτήσουν σε Ενιαίο

Λύκειο, οι δύο στόχευαν να εισαχθούν ο ένας στο Πανεπιστήμιο και ο άλλος στο Τ.Ε.Ι. Ηλεκτρολογίας/Αυτοματισμού, ενώ ο τρίτος δηλώνει ότι δεν είχε κάποια ιδιαίτερη προσδοκία από τη φοίτησή του στο σχολείο. Από τους μετανάστες μαθητές που επιθυμούν να φοιτήσουν σε Τεχνικό Λύκειο, ο ένας είναι μαθητής σε εσπερινό Λύκειο και προσδοκεί να γραφτεί σε Τεχνικό Λύκειο. Ο ίδιος αναφέρει χαρακτηριστικά *«Να πάω σε Τεχνικό Λύκειο και να ακολουθήσω κάποια ειδικότητα σκέφτομαι.... Να έχω μια καλύτερη ζωή για αργότερα... Να βρω μια σταθερή δουλειά θέλω..»* (16), ενώ ο δεύτερος δήλωσε ότι δεν είχε κάποια σχέδια για την μελλοντική εκπαιδευτική και επαγγελματική του σταδιοδρομία.

Αναφορικά με τα υποκείμενα της έρευνας **της τέταρτης κατηγορίας**, δηλαδή των μαθητών, που ήρθαν στην Ελλάδα και φοίτησαν στην Δ', Ε' και ΣΤ' Δημοτικού, διαγράφεται η εξής εικόνα: Από τους οκτώ (8) μαθητές με μεταναστευτικό υπόβαθρο, οι έξι (6) στόχευαν να φοιτήσουν σε Ενιαίο Λύκειο και οι δύο (2) σε Τεχνικό Λύκειο. Από τους έξι (6) μετανάστες μαθητές, που προσδοκούσαν να φοιτήσουν σε Ενιαίο Λύκειο, οι πέντε (5) φιλοδοξούσαν να πετύχουν στο Πανεπιστήμιο και οι τέσσερις (4) από αυτούς επιθυμούσαν να ασκήσουν στο μέλλον επαγγέλματα υψηλού κύρους, όπως μια μαθήτρια προσδοκούσε να ασκήσει το επάγγελμα του πολιτικού μηχανικού, ένας μαθητής να ασχοληθεί επαγγελματικά με την πληροφορική και ένας άλλος να ασχοληθεί με την ιατρική όπως επίσης και ένας μαθητής να γίνει δάσκαλος. Χαρακτηριστικά, μια μαθήτρια αναφέρει *«Επειδή μιλούσα και μιλάω πολύ καλά ελληνικά, δεν είχα πρόβλημα, ήμουν πολύ καλή μαθήτρια. Οπότε πήγα κατευθείαν σε Ενιαίο Λύκειο, δε σκεφτόμουν κάτι άλλο... Δε σκεφτόμουν, δηλαδή να παρατήσω το σχολείο ή να πάω σε κάποιο Τεχνικό Λύκειο... Αυτό που ήθελα ήταν να μπω στο Πολυτεχνείο. Ήθελα να περάσω πολιτικός μηχανικός, αλλά δεν πέρασα...»* (17). *«Σκεφτόμουν να πάω Τεχνικό Λύκειο για να ακολουθήσω κάποιο επάγγελμα, αλλά ήξερα ότι οι δυνατότητές μου ήταν για να συνεχίσω στο Πανεπιστήμιο, οπότε ακολούθησα Ενιαίο Λύκειο... Σαν σκοπό είχα να περάσω ιατρική, αλλά λόγω οικονομικού προβλήματος, επειδή οι γονείς μου δε μπορούσαν να με στηρίζουν τόσα χρόνια αναγκάστηκα να περάσω στο οικονομικό»* (18). Μια μαθήτρια, από τους έξι (6), που στόχευαν να φοιτήσουν σε Ενιαίο Λύκειο δήλωσε ότι αρκούσαν να σπουδάσει αισθητική μετά την αποφοίτησή της από το Ενιαίο Λύκειο. Χαρακτηριστικά αναφέρει *«Επειδή ήμουν καλή μαθήτρια σκεφτόμουν κανονικά να συνεχίσω στο Ενιαίο Λύκειο.. Δεν είχα κάτι άλλο στο μυαλό μου.. Δεν ήθελα να πετύχω σε κάποια σχολή. Αισθητική ήθελα να σπουδάσω»* (19). Από

τις δύο (2) μαθήτριες, που προσδοκούσαν να φοιτήσουν σε Τεχνικό Λύκειο η μια φιλοδοξούσε μέσω της φοίτησής της στο εν λόγω Λύκειο να δώσει πανελλήνιες εξετάσεις και να εισαχθεί σε κάποιο Τ.Ε.Ι. πληροφορικής, ώστε να τύχει επαγγελματικής αποκατάστασης στο μέλλον, ενώ η δεύτερη διαφαίνεται ιδιαίτερα κατασταλαγμένη όσον αφορά τις επαγγελματικές της προσδοκίες, καθώς από μικρή της άρεσε η κομμωτική και επιθυμούσε να ασχοληθεί επαγγελματικά με τον εν λόγω χώρο. Συγκεκριμένα σημειώνουν: «...Επέλεξα να πάω σε Τεχνικό Λύκειο, γιατί ήθελα να σπουδάσω πληροφορική και πίστευα ότι με το να ακολουθήσω την κατεύθυνση της πληροφορικής σε Τεχνικό Λύκειο, θα ήταν πιο εύκολα. Στο Ενιαίο Λύκειο υπήρχαν κάποια μαθήματα που δεν ήταν και τόσο εύκολα... Ήθελα να κάνω κάτι καλό στη ζωή μου να βρω μια δουλειά πιο μετά» (20). «Η πιο κρίσιμη απόφαση ήταν να συνεχίσω στο Τεχνικό Λύκειο. Μου άρεσε η κομμωτική, γι' αυτό το λόγο ήθελα να συνεχίσω στο Τεχνικό Λύκειο... Από πολύ μικρή ήθελα να γίνω κομμώτρια...» (21).

Η πέμπτη και τελευταία κατηγορία, περιλαμβάνει έξι (6) μαθητές με μεταναστευτική βιογραφία, που ήρθαν στην Ελλάδα και φοίτησαν στην Α', Β' και Γ' Γυμνασίου. Από τους έξι (6) μαθητές/τριες, οι τέσσερις (4) προσδοκούσαν να φοιτήσουν σε Ενιαίο Λύκειο και οι δύο (2) σε Τεχνικό Λύκειο. Από τους τέσσερις μαθητές (4), που στόχευαν να φοιτήσουν σε Ενιαίο Λύκειο παρατηρήθηκε μέσα από τα λόγια των δύο (2) μεταναστών μαθητριών μια έκδηλη προσδοκία να φοιτήσουν σε Ενιαίο Λύκειο και να εισαχθούν σε κάποιο Πανεπιστήμιο. Αξιοσημείωτα είναι τα λόγια τους: «... Επειδή είμαι πολύ καλή στο διάβασμα, ήθελα πολύ να πάω σε Ενιαίο Λύκειο. Απλά δεν είχα κάποιον να με στηρίζει και να μη μου πει ότι θα τα βρεις σκούρα... Στόχος μου από την αρχή ήταν να περάσω στο Πανεπιστήμιο, γι' αυτό πάλενα.... Πάντα, όμως, έλεγα μέσα μου θα πάω πρώτα Τ.Ε.Ι. και μετά Πανεπιστήμιο» (25), «Είχα στεναχωρηθεί πολύ, γιατί ήθελα να πάω σε Ενιαίο Λύκειο, για να συνεχίσω για δικηγόρος.... Αλλά εδώ δε μπορούσα, γιατί δε γνώριζα ελληνικά και έπρεπε να πάω σε Ενιαίο Λύκειο, στο οποίο δε θα μπορούσα να τα καταφέρω... Βέβαια, αν ήμουν στην Αλβανία και έμενα εκεί, θα συνέχιζα για δικηγόρος» (26). Οι άλλες δύο μαθήτριες, που στόχευαν να φοιτήσουν σε Ενιαίο Λύκειο φιλοδοξούσαν η μια να τελειώσει σχολή νοσηλευτικής και η άλλη να εισαχθεί στο Πανεπιστήμιο και να σπουδάσει στο Τμήμα Νηπιαγωγών. Πιο συγκεκριμένα η τελευταία επισημαίνει: «...Η πιο κρίσιμη απόφαση ήταν να ακολουθήσω το Ενιαίο Λύκειο. Βέβαια, αυτό απαιτούσε περισσότερο διάβασμα.... Πρώτη μου επιλογή ήταν το Τμήμα Νηπιαγωγών...» (27).

Οι δύο (2) μαθητές/τριες, που προσδοκούσαν να φοιτήσουν στο Τεχνικό Λύκειο, ο ένας φιλοδοξεί καθώς είναι μαθητής Γ΄ Λυκείου να δώσει πανελλήνιες εξετάσεις και να εισαχθεί στο Τ.Ε.Ι. πληροφορικής, ενώ η δεύτερη μαθήτρια φιλοδοξία της ήταν αρχικά να τελειώσει κομμωτική στο Τ.Ε.Ε. και να πάρει ως δεύτερη ειδικότητα αυτή της βρεφονηπιοκόμου.

Στη συνέχεια, στον Πίνακα 26, παρουσιάζεται η συσχέτιση μεταξύ των προσδοκιών των μαθητών του Διαπολιτισμικού Γυμνασίου Ιωαννίνων και του χρόνου εισδοχής τους στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.

Πίνακας 26: Συσχέτιση των προσδοκιών των μαθητών και του χρόνου εισδοχής στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα

<i>Χρόνος εισδοχής στο ελληνικό σχολείο</i>	<i>Προσδοκίες των μεταναστών μαθητών/τριών</i>				<i>Σύνολο</i>
	<i>Σπουδές ΑΕΙ</i>	<i>Φοίτηση σε ΤΕΕ/ ΟΑΕΔ</i>	<i>Φοίτηση σε Εν. Λυκείου / Επαγγελματική αποκατάσταση</i>	<i>Χωρίς προσδοκίες</i>	
<i>Α' και Β' κατηγορία (ήρθαν στην Ελλάδα πριν από την εισδοχή στο Δημοτικό)</i>	8 (72,73%)	3 (27,27%)			11
<i>Γ' κατηγορία (ήρθαν στην Ελλάδα στην Α', Β', Γ' Δημοτικού)</i>	2 (40%)	1 (20%)		2 (40%)	5
<i>Δ' κατηγορία (ήρθαν στην Ελλάδα στην Δ', Ε', ΣΤ' Δημοτικού)</i>	6 (75%)	1 (12,50%)	1 (12,50%)		8
<i>Ε' κατηγορία (ήρθαν στην Ελλάδα στην Α', Β', Γ' Γυμνασίου)</i>	5 (83,33%)	1 (16,67%)			6
Σύνολο	21 (70%)	6 (20%)	1 (3%)	2 (7%)	30 (100%)

Από τον Πίνακα 26, καταδεικνύεται, λοιπόν, ότι ποσοστό 70% των μετεχόντων της έρευνας χαρακτηρίζεται από υψηλές προσδοκίες, χωρίς να υπάρχει διαφοροποίηση των προσδοκιών, ανάλογα με το χρόνο εισδοχής των υποκειμένων της έρευνας στο εκπαιδευτικό σύστημα.

Άξιο αναφοράς είναι, ότι ποσοστό 75% και 83,33% αντίστοιχα των μετεχόντων της **τέταρτης** και **πέμπτης** κατηγορίας παρά τις αυξημένες δυσκολίες και τα γλωσσικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μαθητές της, σε σχέση με τις υπόλοιπες βιογραφικές ομάδες των μαθητών, εξαιτίας της εισδοχής τους στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα σε μεγαλύτερη ηλικία, εμφανίζουν υψηλές προσδοκίες, καθώς φιλοδοξούν να μεταβούν στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση ασκώντας στο μέλλον επαγγέλματα υψηλού κύρους, όπως γιατρού, δικηγόρου, πολιτικού μηχανικού, δάσκαλου, καθηγητή πληροφορικής, νηπιαγωγού. Ιδιαίτερα μικρό είναι το ποσοστό (20%) στο σύνολο των υποκειμένων της έρευνας, που επιθυμεί να αποκτήσει επαγγελματικές δεξιότητες μέσω της αποφοίτησης από τα Τεχνικά Επαγγελματικά Λύκεια.

6.2.1.2. Εκπλήρωση των προσδοκιών των μαθητών με μεταναστευτικό υπόβαθρο σε συνάρτηση με την εκπαιδευτική τους πορεία

Η **πρώτη κατηγορία**, περιλαμβάνει ένα μαθητή με μεταναστευτικό υπόβαθρο, που γεννήθηκε στην Ελλάδα και ξεκίνησε τη φοίτησή του στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα από το Νηπιαγωγείο. Από το ερευνητικό υλικό διαφαίνεται ότι δεν εκπληρώνονται οι προσδοκίες του εν λόγω μετανάστη μαθητή για εισαγωγή σε Α.Ε.Ι.. Η μη εκπλήρωση των προσδοκιών οφείλεται περισσότερο σε ατομικούς λόγους, διότι αν και η επιλογή του στην Γ΄ Γυμνασίου ήταν να ακολουθήσει Ενιαίο Λύκειο, στην πορεία δεν κατόρθωσε να ολοκληρώσει τη φοίτηση στο Ενιαίο Λύκειο, ενώ υποχρεώθηκε να ακολουθήσει το εσπερινό Λύκειο χάνοντας το δικαίωμά του να συμμετάσχει στη διαδικασία των πανελλήνιων εξετάσεων.

Από την ανάλυση των απαντήσεων των μεταναστών μαθητών/τριών **της δεύτερης κατηγορίας**, δηλαδή αυτών που ήρθαν στην Ελλάδα πριν από την εισδοχή στο Δημοτικό και φοίτησαν από την αρχή στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα (Νηπιαγωγείο, Δημοτικό, Γυμνάσιο) διαπιστώνεται ότι από τους μισούς (5 από τους 10) της εν λόγω κατηγορίας δεν εκπληρώνονται οι προσδοκίες τους, είτε να εισαχθούν σε κάποιο Α.Ε.Ι., είτε να φοιτήσουν σε σχολή της προτίμησής τους, είτε να αποκατασταθούν επαγγελματικά (1 μαθητής). Οι τέσσερις (4) από τους πέντε (5), προβάλλουν ότι η μη εκπλήρωση των προσδοκιών τους οφείλεται σε ατομικούς λόγους όπως στην ελλιπή μελέτη. Ο πέμπτος μαθητής, που ανέφερε ότι δεν εκπληρώθηκαν οι προσδοκίες του, υποστήριξε ότι οφείλεται στη μη απορρόφησή του στην

αγορά εργασίας. Χαρακτηριστικά ο ίδιος αναφέρει: «*Τώρα είμαι άνεργος, οπότε δε μπορώ ότι είμαι απόλυτα ευχαριστημένος με το επάγγελμά μου*» (2). Από τους υπόλοιπους πέντε (5), από τους δέκα (10), μόνο οι τρεις (3) δηλώνουν ικανοποιημένοι από την πορεία τους και ότι οι προσδοκίες τους έχουν εκπληρωθεί πλήρως. Πιο συγκεκριμένα, δηλώνουν: «*Ναι, είμαι πάρα πολύ ευχαριστημένη. Αυτή τη σχολή ήθελα. Μάλιστα, πέρασα με 16 και τρίτη εδώ στα Γιάννενα*» (3). Δύο (2), από τους πέντε (5), είναι μαθητές και ισχυρίζονται ότι η εκπλήρωση των προσδοκιών τους εξαρτάται από τη μετέπειτα πορεία τους.

Εν κατακλείδι, από τους επτά (7) μαθητές με μεταναστευτικό υπόβαθρο, που φιλοδοξούσαν να εισαχθούν σε Α.Ε.Ι., μόνο οι τρεις (3), δήλωσαν απόλυτα ευχαριστημένοι και ικανοποιημένοι από την εκπαιδευτική τους πορεία, ενώ οι υπόλοιποι τέσσερις (4) ανέφεραν μη εκπλήρωση των προσδοκιών τους για μετάβασή τους στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση.

Εξετάζοντας τις απαντήσεις των υποκειμένων του δείγματος **της τρίτης κατηγορίας** και ειδικότερα των μαθητών με μεταναστευτική βιογραφία που ήρθαν στην Ελλάδα και φοίτησαν στην Α', Β' και Γ' Δημοτικού συνάγεται, ότι από τους πέντε (5) μαθητές της εν λόγω υποκατηγορίας, μόνο ένας δηλώνει ευχαριστημένος από την εκπαιδευτική του πορεία και ότι οι προσδοκίες τους έχουν εκπληρωθεί πλήρως. Από τα πέντε (5) υποκείμενα της οικείας υποκατηγορίας, ένας δήλωσε ότι οι προσδοκίες του δεν έχουν εκπληρωθεί, καθώς θα προτιμούσε να μελετούσε περισσότερο στην τελευταία τάξη, να επέλεγε το Τεχνικό Λύκειο αντί του Ενιαίου και να είχε εισαχθεί στο Τ.Ε.Ι.. Οι δύο (2), δεν εκφράζονται για την εκπλήρωση των προσδοκιών τους, διότι δεν είχαν συγκεκριμένες προσδοκίες. Ο πέμπτος είναι μαθητής και δεν εκφράζεται για το αν εκπληρώθηκαν οι προσδοκίες τους.

Συνεπώς, από τους δύο (2) μαθητές της εν λόγω υποκατηγορίας, που επιθυμούσαν την εισαγωγή τους σε Α.Ε.Ι., μόνο ο ένας ανέφερε ότι οι προσδοκίες του έχουν εκπληρωθεί, ενώ ο δεύτερος παρά την προσδοκία του να ακολουθήσει ακαδημαϊκή σταδιοδρομία τελικά δεν εκπληρώθηκαν οι προσδοκίες του.

Αναφορικά με τα υποκείμενα της έρευνας **της τέταρτης κατηγορίας**, δηλαδή των μαθητών που ήρθαν στην Ελλάδα και φοίτησαν στη Δ', Ε' και ΣΤ' Δημοτικού, οι μισοί της εν λόγω κατηγορίας (τέσσερις από τους οκτώ), διαφαίνεται ότι εκπληρώθηκαν πλήρως οι προσδοκίες τους. Ειδικότερα, μόνο (2) από τους (5) της οικείας υποκατηγορίας, που προσδοκούσαν να εισαχθούν σε Α.Ε.Ι. κατάφεραν να εκπληρώσουν τις προσδοκίες τους για

ακαδημαϊκή σταδιοδρομία. Οι υπόλοιποι τρεις (3), που φιλοδοξούσαν να εισαχθούν σε Α.Ε.Ι., συνάγεται ότι δεν εκπληρώνονται οι προσδοκίες τους, καθώς ένας μαθητής στόχευε να σπουδάσει ιατρική, αλλά για οικονομικούς λόγους δεν εκπληρώθηκε το όνειρό του (μη οικονομική ευχέρεια των γονέων του), ο δεύτερος για ατομικούς λόγους (ελλιπής μελέτη) και η τρίτη μαθήτρια δήλωσε ότι δεν εκπληρώθηκε η προσδοκία της για εισαγωγή σε τμήμα πρώτης προτίμησής της, δηλώνει, όμως, ευχαριστημένη με τη σχολή που έχει εισαχθεί. Ειδικότερα, αναφέρει: *«Αυτό που ήθελα ήταν να μπω στο Πολυτεχνείο. Ήθελα να περάσω Πολιτικός Μηχανικός, αλλά δεν πέρασα. Όμως, είμαι πολύ ευχαριστημένη από τη σχολή μου»* (16). Η τελευταία περίπτωση, αφορά ένα μαθητή της Γ΄ Λυκείου, που δηλώνει ότι η εκπλήρωση των προσδοκιών του εξαρτάται από τη μελλοντική του πορεία. Χαρακτηριστικά, ο ίδιος δηλώνει: *«Τώρα δουλεύω τα πρωινά και πηγαίνω σε εσπερινό Λύκειο. Θέλω να περάσω στο Πανεπιστήμιο στο τμήμα Πληροφορικής... Κάποιοι στόχοι εκπληρώθηκαν. Η πορεία θα δείξει»* (22). Οι δύο (2) μαθήτριες, που στόχευαν, η μια να ασχοληθεί με την κομμωτική και η δεύτερη με την αισθητική, έχουν πετύχει τους στόχους τους και οι προσδοκίες τους έχουν εκπληρωθεί, καθώς ασχολούνται επαγγελματικά με την κομμωτική η πρώτη και με την αισθητική η δεύτερη.

Στην πέμπτη και τελευταία κατηγορία, ανήκουν έξι (6) μαθητές με μεταναστευτική βιογραφία, που ήρθαν στην Ελλάδα και φοίτησαν στην Α΄, Β΄ και Γ΄ Γυμνασίου. Οι τέσσερις (4) μαθητές/τριες, που επιθυμούσαν να εισαχθούν σε Α.Ε.Ι., δήλωσαν ότι δεν εκπληρώθηκαν οι προσδοκίες τους. Οι τρεις (3) από τις τέσσερις (4) μαθήτριες, που δήλωσαν ότι δεν εκπληρώθηκαν οι προσδοκίες τους, προβάλλουν ως λόγους της μη εκπλήρωσης των προσδοκιών τους, τις δυσκολίες στα μαθήματα και την μη επαρκή γνώση της ελληνικής γλώσσας και μια μαθήτρια την έλλειψη ψυχολογικής στήριξης και ενθάρρυνσης από το οικογενειακό της περιβάλλον. Χαρακτηριστικά, αναφέρουν: *«Πολλά θα έκανα εάν ήμουν στην ηλικία των δεκατεσσάρων/δεκαπέντε χρονών. Πρώτα απ' όλα, δε θα πήγαινα σε Τεχνικό Λύκειο. Αυτό είναι το πιο σημαντικό πράγμα που θα ήθελα να αλλάξω... Από τις σπουδές μου είμαι ευχαριστημένη. Αν και έχω μετανιώσει, γιατί ήθελα να πάω σε Ενιαίο Λύκειο, επειδή είμαι πολύ καλή στο διάβασμα. Απλά δεν είχα κάποιον να μου δώσει λίγη δύναμη, να με στηρίζει και να μη μου πει ότι θα τα βρεις σκούρα»* (25). *«Εάν ήμουν στην Αλβανία και έμενα εκεί, θα συνέχιζα για δικηγόρος, αλλά εδώ δε μπορούσα, γιατί δε γνώριζα ελληνικά και έπρεπε να πάω*

Ενιαίο Λύκειο, στο οποίο δε θα μπορούσα να τα καταφέρω. Οπότε πήγα στο Τεχνικό Λύκειο» (26). Η τέταρτη μαθήτρια που ισχυρίστηκε μη εκπλήρωση των προσδοκιών για εισαγωγή σε Α.Ε.Ι. πρώτης προτίμησής της, ανέφερε ότι επιθυμούσε να εισαχθεί σε Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου, αντί στο Τ.Ε.Ι. βρεφονηπιοκομίας που φοιτά.

Μια κοπέλα δήλωσε εν μέρει ικανοποιημένη από την εκπλήρωση των προσδοκιών της. Χαρακτηριστικά αναφέρει: *«Μετά την κομμωτική ήθελα να συνεχίσω να σπουδάσω βρεφονηπιοκομία, αλλά τελικά δεν τα κατάφερα» (29). Ο έκτος και τελευταίος μαθητής δεν εκφράζεται για την εκπλήρωση των προσδοκιών του, καθώς είναι ακόμη μαθητής.*

Στον Πίνακα 27, που ακολουθεί, παρουσιάζεται η συσχέτιση της εκπλήρωσης των προσδοκιών των μαθητών του Διαπολιτισμικού Γυμνασίου Ιωαννίνων και του χρόνου εισδοχής στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.

Πίνακας 27: Συσχέτιση της εκπλήρωσης των προσδοκιών των μαθητών και του χρόνου εισδοχής στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα

<i>Χρόνος εισδοχής στο ελληνικό σχολείο</i>	<i>Εκπλήρωση των προσδοκιών των μεταναστών μαθητών/τριών</i>				
	Πλήρης εκπλήρωση των προσδοκιών	Μη εκπλήρωση των προσδοκιών	Μαθητές Λυκείου ⁵	Δεν εκφράζονται για την εκπλήρωση των προσδοκιών τους	Σύνολο μαθητών (%)
<i>A' και B' κατηγορία</i> (ήρθαν στην Ελλάδα πριν από την εισδοχή στο Δημοτικό)	3 (27,27%)	6 (54,55%)	2 (18,18%)		11
<i>Γ' κατηγορία</i> (ήρθαν στην Ελλάδα στην A', B', Γ' Δημοτικού)	1 (20%)	1 (20%)	1 (20%)	2 (40%)	5
<i>Δ' κατηγορία</i> (ήρθαν στην Ελλάδα στην Δ', E', ΣΤ' Δημοτικού)	4 (50%)	3 (37,50%)	1 (12,50%)		8
<i>E' κατηγορία</i> (ήρθαν στην Ελλάδα στην A', B', Γ' Γυμνασίου)		5 (83,33%)	1 (16,67%)		6
Σύνολο	8	15	5	2	30

⁵ Οι μαθητές Λυκείου δήλωσαν ότι οι προσδοκίες τους βρίσκονται σε αλληλεξάρτηση με τη μετέπειτα πορεία τους.

(%)	(27%)	(50%)	(17%)	(7%)	(100%)
-----	-------	-------	-------	------	--------

Σύμφωνα με τον Πίνακα 27, μόνο το 27% των μετεχόντων στην έρευνα μαθητών/τριών δήλωσε **πλήρη εκπλήρωση** των προσδοκιών του από την εκπαιδευτική του πορεία, ενώ το 50% των μετεχόντων μαθητών/τριών της εν λόγω έρευνας δήλωσε μη εκπλήρωση των προσδοκιών του σε σχέση με την εκπαιδευτική του πορεία. Ειδικότερα, από την ανάλυση του ερευνητικού υλικού των απομαγνητοφωνημένων συνεντεύξεων με τους αποφοιτήσαντες μαθητές διαφαίνεται ότι οι προσδοκίες των υποκειμένων της έρευνας μαθητών/τριών που εντάσσονται αργά στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και συγκεκριμένα στην Α΄, Β΄ και Γ΄ Γυμνασίου δεν εκπληρώνονται στο σύνολό τους (ποσοστό 83,33%), εξαιτίας γλωσσικών δυσκολιών, δυσκολιών στη σχολική προσαρμογή και επίδοση, αλλά και στην ελλιπή ενθάρρυνση από το οικογενειακό περιβάλλον και τη μη σωστή καθοδήγηση. Η σημασία της δυνατότητας για ψυχολογική στήριξη και ενίσχυση των παιδιών σε επίπεδο μαθημάτων, εργασιών και γενικότερης στάσης της οικογένειας απέναντι στο ελληνικό σχολείο τονίζεται από πολλούς μελετητές (Καραβασίλης, 1994:23-60, Κοτσιώνης, 1990:141-143, Παλαιολόγου, 2000:281-282). Επίσης, από τις υπόλοιπες βιογραφικές ομάδες αξιόλογο ποσοστό μη εκπλήρωσης των προσδοκιών παρουσιάζει η Α΄ και Β΄ κατηγορία (ποσοστό 54,55%). Κυρίαρχοι λόγοι μη εκπλήρωσης των προσδοκιών των Α΄, Β΄, Γ΄ και Δ΄ κατηγοριών προβάλλονται ατομικοί (ελλιπής μελέτη), οικονομικοί και η μη επαγγελματική αποκατάσταση.

Καταληκτικά, διαπιστώνουμε μια αρνητική συσχέτιση χρόνου ένταξης στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και βαθμού εκπλήρωσης των προσδοκιών των μαθητών/τριών από αυτό. Όσον αφορά, λοιπόν, τα παιδιά που εντάσσονται αργά στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και στην προκειμένη περίπτωση της έρευνάς μας, στην Α΄, Β΄ και Γ΄ Γυμνασίου, έχουν λιγότερες πιθανότητες εκπλήρωσης των προσδοκιών τους για εκπαιδευτική και επαγγελματική σταδιοδρομία.

6.2.1.3. Προσδοκίες των γονέων των μεταναστών μαθητών/τριών

Οι γονείς των μαθητών με μεταναστευτική βιογραφία ρωτήθηκαν σχετικά με τα όνειρα που είχαν για τα παιδιά τους, όταν ήρθαν στην Ελλάδα και τις προσδοκίες που είχαν στέλνοντας τα παιδιά τους στο ελληνικό σχολείο. Με την επεξεργασία των συνεντεύξεων των γονέων των μεταναστών μαθητών/τριών, με την τεχνική της ανάλυσης περιεχομένου, ανιχνεύονται οι παρακάτω προσδοκίες. Αξίζει να σημειωθεί, ότι στην ερευνητική διαδικασία συμμετείχε ένας από τους δύο γονείς ανάλογα με την προθυμία και τη διαθεσιμότητά τους.

Από την ανάλυση του ερευνητικού υλικού των απομαγνητοφωνημένων συνεντεύξεων με τους γονείς, καταδεικνύεται ότι περισσότεροι από τους μισούς γονείς, δηλαδή ποσοστό 53%, φιλοδοξούσαν να σπουδάσουν τα παιδιά τους και κυρίως να εισαχθούν στο Πανεπιστήμιο. Στην πλειονότητά τους, οι γονείς διακατέχονται από υψηλές προσδοκίες για το εκπαιδευτικό και επαγγελματικό μέλλον των παιδιών τους. Αξιοσημείωτο, όμως, είναι ότι οι γονείς των μεταναστών μαθητών/τριών, επιθυμούν τα παιδιά τους να τύχουν μιας εκπαιδευτικής και επαγγελματικής πορείας ανάλογης με αυτής των ντόπιων παιδιών. Συγκεκριμένα αναφέρουν: «Θέλαμε το παιδί μας να είναι καλός μαθητής και να σπουδάσει...» (15). «Τα όνειρά μας ήταν να περάσουν τα παιδιά μας στην ανώτατη εκπαίδευση για να έχουν ένα πιο σίγουρο μέλλον...» (27). «Τα όνειρά μου για την κόρη μου ήταν το σχολείο και να σπουδάσει...» (23) «Θέλαμε το παιδί μας να φτιάξει τη ζωή του καλύτερα από εμάς. Όνειρό μας ήταν να περάσει στο Πανεπιστήμιο...» (2). «Να τελειώσουν το σχολείο και να σπουδάσουν...» (11). «Πολλά ήταν τα όνειρά μας, ήθελα να περάσουν στο Πανεπιστήμιο...» (6). «Όσο γίνεται πιο ψηλά να έφτανε τόσο καλύτερα... Ότι κάνει ένα Ελληνόπαιδο, να κάνει και το παιδί μου...» (5). «Στηρίχτηκα πολύ στη γνώση... αγαπούσα πολύ το σχολείο, γιατί μου άρεσαν τα γράμματα. Αυτό προσπάθησα να μεταφέρω και στο παιδί μου. Με νύχια και με δόντια να το σπουδάσω και να του ανοίξω τα μάτια....» (4). «Στην αρχή ήθελα να πάρει μια καλή μόρφωση, όπως όλα τα παιδιά. Να μη μείνουν χωρίς σχολείο και να προσπαθήσουν για περισσότερα και για Πανεπιστήμιο...» (19). «Ήθελα να περάσει στη Νομική... Ονειρεύομαι σαν γονιός να τελειώσει το Παιδαγωγικό κι αν είναι τυχερή να πιάσει δουλειά και από 'κει και πέρα να συνεχίσει, αν έχει όρεξη να πάει σε ένα άλλο σχολείο» (23).

Επίσης, το 17% των γονέων επιθυμούσαν να σπουδάσουν τα παιδιά τους ο,τιδήποτε τα ενδιαφέρει, αρκεί αυτό να υλοποιεί τις φιλοδοξίες τους. Οι ίδιοι οι γονείς χαρακτηριστικά αναφέρουν: «Θέλουμε το παιδί μας να σπουδάσει. Να κάνει αυτό που θέλει αυτός...» (30). «Το παιδί μας έφτασε μέχρι εκεί που ήθελε να φτάσει και είμαι ευχαριστημένη, γιατί κάνει αυτό που θέλει... Σαν μάνα ήθελα το καλύτερο για το παιδί μου και του τύχαινε να έχει καλύτερο μέλλον.... Είμαι ευχαριστημένη για την πορεία του παιδιού μου, γιατί το επέλεξε μόνος του αυτό, αυτό ήθελε και αυτό έκανε.» (12). «Να σπουδάσει να τελειώσει και να γίνει κάτι... Να πάρει μια μόρφωση... Θέλει να πάει να μάθει υπολογιστές και να σπουδάσει. Όπου θέλει να πάει το παιδί... Γι' αυτό το παιδί δουλεύουμε και τρέχουμε όλη μέρα...» (1). «... Δεν παύουμε να έχουμε φιλοδοξίες, να πάνε τα παιδιά μας και πιο μπροστά... Ό,τι επιλέξουν μόνα τους... Αφού επέλεξαν αυτό το δρόμο, εμείς θα είμαστε δίπλα τους...» (21). «Τα όνειρά μου ήταν να σπουδάσει και να κάνει αυτό ό,τι ήθελε να κάνει... Οι γονείς έχουν όνειρα αλλά τα όνειρα του παιδιού είναι, το τι θέλει εκείνο να κάνει... Να τελειώσει το σχολείο και να γραφτεί στο Πανεπιστήμιο...» (14).

Το 10% των γονέων, προσδοκούσαν τα παιδιά τους να σπουδάσουν ό,τι ενδιαφέρει τα ίδια, ωστόσο, οι παραπάνω επιδιώξεις να συνδυαστούν και με επαγγελματική αποκατάσταση. Οι ίδιοι επισημαίνουν «Όνειρό μας ήταν να σπουδάσουν και να γίνουν χρήσιμοι για την κοινωνία, να έχουν μια δουλειά» (3). «... Ήρθαμε στην Ελλάδα, ώστε ο γιός μας να πάρει μια σχολή, να πάρει το πτυχίο του, να βρει μια δουλειά και να ζήσει σαν άνθρωπος» (7). «Να πάρει μια σχολή... να έχει ένα δίπλωμα, να βρει μια δουλειά στο μέλλον...» (20).

Επίσης, το 10% των ερωτηθέντων γονέων, δεν είχαν συγκεκριμένες προσδοκίες από την ελληνική εκπαίδευση για τα παιδιά τους. Συγκεκριμένα δήλωσαν «Ήρθαμε στην Ελλάδα για να έχουμε μια καλύτερη ζωή. Η κόρη μου έχει κάνει τη δική της οικογένεια και δουλεύει παράλληλα...» (29). «...Κάθε μάνα και κάθε πατέρας θέλει το καλύτερο για το παιδί του, αλλά μέχρι εκεί που μπορούν να φτάσουν» (13). Μια μητέρα αναφέρει για τα παιδιά της, τα οποία συμμετείχαν στην ερευνητική διαδικασία «Όπως κάθε μάνα να πάνε τα παιδιά μου όσο πιο ψηλά γίνεται... Η κάθε μάνα θέλει για τα παιδιά της το καλύτερο... Τα παιδιά μου προσπαθούν... Δε μπορούν να βγουν όλοι καθηγητές... Όσο μπορεί ο καθένας, δεν είναι όλοι καλοί μαθητές» (9).

Τέλος, μόνο ένας γονιός προσδοκούσε από το παιδί του να ολοκληρώσει τη φοίτηση στην ελληνική Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Χαρακτηριστικά αναφέρει: «Σαν όνειρο είχαμε να τελειώσουν τα παιδιά μας το σχολείο. Να είναι καλοί μαθητές και ό,τι προκύψει στην πορεία. Αυτό που λέγαμε στα παιδιά μας ήταν να είναι καλά παιδιά, ήσυχα, να μη δημιουργούνε φασαρίες και να πάνε καλά στα μαθήματα. Από εκεί και πέρα, ό,τι ήθελαν να κάνουν» (16).

6.2.1.4. Εκπλήρωση των προσδοκιών των γονέων των μεταναστών μαθητών/τριών

Το 46% των γονέων, δηλώνουν ικανοποιημένοι από τη μέχρι τώρα πορεία των παιδιών τους. Παρ' όλα αυτά, φαίνονται επιφυλακτικοί για το μέλλον των παιδιών τους και δηλώνουν ότι το μέλλον θα δείξει πως θα εξελιχτούν τα πράγματα και αν τα παιδιά τους θα εξασφαλίσουν επαγγελματική αποκατάσταση. Χαρακτηριστικά, δηλώνουν «Είμαι ευχαριστημένη για την πορεία του παιδιού μου, γιατί το επέλεξε μόνος του αυτό, αυτό ήθελε και αυτό έκανε» (12). «Έχουν ικανοποιηθεί τα όνειρά μας μέχρι τώρα, από εδώ και πέρα τι κάνουμε...» (3). «Για την ώρα είμαι ευχαριστημένη... Σχετικά με τις δουλειές στο μέλλον, θα δείξει...» (20). «Μέχρι τώρα ευχαριστημένη είμαι, αλλά τα πράγματα δυσκολεύουν και με την κρίση είναι δύσκολα τα πράγματα» (7). «Ήθελα να περάσουν στο Πανεπιστήμιο. Εντάξει, δε μπορούσαν να πάνε φροντιστήρια. Πήγανε στο Τεχνικό Λύκειο, ήθελαν να πιάσουν δουλειά, γιατί ήταν δύσκολα τα πράγματα. Εντάξει, ευχαριστημένη είμαι» (6).

Το 32% των μετεχόντων στην έρευνα γονέων, δε δηλώνουν ούτε ευχαριστημένοι ούτε δυσαρεστημένοι από την εκπλήρωση των προσδοκιών των παιδιών τους. Χαρακτηριστικά αναφέρουν «Ό,τι επιλέζουν μόνα τους. Αφού επέλεξαν αυτό το δρόμο εμείς είμαστε δίπλα τους. Τώρα τι θα κάνουν, θα δείξει» (21). «Το μέλλον θα δείξει αν είμαι ευχαριστημένος ή όχι» (4).

Το 14% των γονέων, δηλώνουν δυσαρεστημένοι από την πορεία των παιδιών τους. Ειδικότερα, αναφέρουν: «Όχι, δε μπορούμε να πούμε ότι είμαστε ευχαριστημένοι από την πορεία του παιδιού μας. Θα μπορούσε να είχε καταφέρει περισσότερα και τώρα να είχε μια δουλειά» (2). «Ευχαριστημένοι δεν είμαστε, ούτε ο γιός μου δουλεύει ως ηλεκτρολόγος, είναι άνεργος, ούτε η κόρη μου βρήκε δουλειά σε αυτό που σπούδασε» (24). «Ακόμα δεν είμαι ικανοποιημένος. Θέλω περισσότερα από την κοπέλα, γιατί ξέρω τις δυνατότητες που έχει...»

(23). «Δε μπορούμε να πούμε ότι είμαστε ευχαριστημένοι με αυτά που έχει κάνει. Επιλογή του, όμως, ήταν να μη συνεχίσει σε κάποιο σχολείο μετά το Λύκειο» (15).

Το 7% των γονέων, δηλώνουν περίπου ευχαριστημένοι από την μέχρι τώρα πορεία των παιδιών τους. Χαρακτηριστικά, αναφέρουν: «Τώρα είμαι έτσι κι έτσι ευχαριστημένη» (11). «Περίπου ευχαριστημένοι είμαστε. Τώρα ήρθαν και λίγο τα δύσκολα, αλλά όπως όλος ο κόσμος» (13).

Στον Πίνακα 28, που ακολουθεί, απεικονίζεται ο βαθμός ικανοποίησης των προσδοκιών των γονέων της έρευνάς μας σε σχέση με την εκπαιδευτική πορεία των παιδιών τους.

Πίνακας 28: Βαθμός ικανοποίησης των προσδοκιών των γονέων σε σχέση με την εκπαιδευτική πορεία των παιδιών τους

<i>Βαθμός ικανοποίησης των γονέων</i>	Σύνολο	(%)
Ικανοποιημένοι	13	46%
Περίπου ικανοποιημένοι	2	7%
Δεν εκφράζονται	9	32%
Μη ικανοποιημένοι	4	14%
Σύνολο	28	100%

6.2.1.5. Σχέδια των μαθητών με μεταναστευτική βιογραφία για το μέλλον τους

Από το ερευνητικό υλικό των συνεντεύξεων, τόσο των αποφοιτησάντων μαθητών/τριών όσο και των γονέων τους, προέκυψε ως θεματική κατηγορία ανάλυσης, τα μελλοντικά σχέδια των αποφοιτησάντων μαθητών/τριών σχετικά με την χώρα επαγγελματικής τους αποκατάστασης.

Το 43% των μετεχόντων στην έρευνα, επιθυμούν στο μέλλον να τύχουν επαγγελματικής αποκατάστασης στην Ελλάδα. Παράλληλα, εκφράζουν την έντονη δυσαρέσκειά τους για την ανεργία και τη δεινή οικονομική κατάσταση που επικρατεί στη χώρα μας, ενώ διακρίνεται μια επιφυλακτικότητα για τις επαγγελματικές τους προοπτικές στο μέλλον. Χαρακτηριστικά,

αναφέρουν: «...Να έχω μια καλύτερη ζωή για αργότερα. Έτσι όπως είναι τα πράγματα τώρα, είναι πολύ άσχημα. Να βρω μια σταθερή δουλειά θέλω» (16). «Να βρω μια σταθερή δουλειά» (24) «... Περιμένω να μπω σ' ένα πρόγραμμα για να δουλέψω» (5). «... Να κάνω ένα επάγγελμα από το οποίο θα ζω και θα μου αρέσει πάνω απ' όλα. Το θέμα είναι, αν θα καταφέρω να ζήσω από αυτό, έτσι που έχουν έρθει τα πράγματα εδώ στην Ελλάδα» (4).

Το 20% των μετεχόντων στην έρευνα, έχουν ως άμεσο στόχο τους να αποφοιτήσουν από τα Α.Ε.Ι. που φοιτούν, ενώ ισχυρίστηκαν ότι δεν έχουν κατασταλάξει για το αν θα παραμείνουν στην Ελλάδα ή θα φύγουν.

Το 10% των ερωτηθέντων, άφησε ανοιχτό το ενδεχόμενο να εγκατασταθεί μόνιμα στην χώρα του. Μια μετέχουσα στην έρευνα, υποστήριξε ότι είναι πολύ πιθανό να επιστέψει στη χώρα της την Αλβανία, καθώς στην Ελλάδα όπως ανέφερε δεν υπάρχουν εργασιακές ευκαιρίες να εργαστεί ως κομμώτρια, και όσες περιπτώσεις υπάρχουν αφορούν εργασία χωρίς αμοιβή και ασφάλιση. Χαρακτηριστικά ανέφερε: «Τώρα δουλεύω σ' ένα κομμωτήριο, δηλαδή βλέπω και μαθαίνω κάποια πράγματα, μέχρι να φτιάξουν τα πράγματα. Τώρα είναι δύσκολο να βρεις μια δουλειά με ένσημα και λεφτά, επειδή υπάρχουν πάρα πολλά κομμωτήρια στα Γιάννενα. Είναι δύσκολα τα πράγματα» (21).

Το 27% των υποκειμένων της έρευνας, δεν έχουν συγκεκριμένα σχέδια για το μέλλον. Από το 27%, ένα 10% των υποκειμένων επιθυμούν να εισαχθούν σε Α.Ε.Ι., χωρίς να σχεδιάζουν το επαγγελματικό τους μέλλον, ενώ ένα 7% είναι μαθητές Λυκείου και φιλοδοξούν στο μέλλον να φοιτήσουν σε Τεχνικά Επαγγελματικά Λύκεια/ΟΑΕΔ. Τέλος, το υπόλοιπο 10%, από το 27%, δεν εξέφρασαν τα επαγγελματικά τους σχέδια για το μέλλον.

Συμπερασματικά, η πλειοψηφία των υποκειμένων τους έρευνας (ποσοστό 43%), δηλώνει ότι βασικό τους μέλημα είναι η επαγγελματική μελλοντική τους αποκατάσταση στην Ελλάδα. Έκδηλη, όμως, είναι η ανησυχία τους όσον αφορά την επαγγελματική τους απορρόφηση εξαιτίας της οικονομικής κρίσης και της αύξησης της ανεργίας στην Ελλάδα. Το 10% περίπου ανέφερε ότι σκέφτεται, ενδεχομένως, να επιστρέψει στην Αλβανία και τη Βόρειο Ήπειρο για ανεύρεση εργασίας. Οι περισσότεροι που σκέπτονται έναν πιθανό επαναπατρισμό είναι παιδιά που φοιτούν σε Α.Ε.Ι. στη χώρα μας.

Η πλειοψηφία των γονέων, υποστηρίζει ότι επιθυμεί να παραμείνει στην Ελλάδα, καθώς τα παιδιά τους σπουδάζουν, ενώ οι ίδιοι έχουν οργανώσει τη ζωή τους και τις δουλειές τους στην

Ελλάδα. Η πλειοψηφία των γονέων έχουν υποβάλλει αιτήσεις για έκδοση ελληνικής υπηκοότητας, ενώ αρκετοί έχουν ήδη αποκτήσει την ελληνική υπηκοότητα. Βέβαια, ορισμένοι γονείς αφήνουν ανοιχτό κάποιο ενδεχόμενο να επιστρέψουν, αν τα πράγματα δεν εξελιχθούν ομαλά στην Ελλάδα, χωρίς, όμως, τίποτα να είναι σίγουρο. Χαρακτηριστικά, οι γονείς αναφέρουν: *«Είχα άλλα όνειρα όταν ήρθα εδώ, αλλά έτσι που την κατάντησαν τη χώρα... Τώρα έτσι που ήρθαν τα πράγματα, εξαιτίας της οικονομικής κρίσης, δεν ξέρω τι θα κάνω. Αυτή τη στιγμή στην Ελλάδα δεν τα βλέπω σωστά τα πράγματα»* (4). *«Όταν ήρθαμε στην Ελλάδα σκεφτόμασταν να μείνουμε μόνιμα, αλλά τώρα ίσως κάποια στιγμή επιστρέψουμε. Οι λόγοι που ίσως επιστρέψουμε κάποια στιγμή είναι, γιατί δεν υπάρχουν δουλειές εδώ»* (2). *«Μόνιμα θέλουμε να μείνουμε. Τώρα τακτοποιηθήκαμε με τις δουλειές εδώ. Αν δυσκολευτούμε θα γυρίσουμε, τι θα κάνουμε;»* (14).

Στον Πίνακα 29, που ακολουθεί, φαίνονται τα μελλοντικά σχέδια των υποκειμένων της έρευνας μαθητών σχετικά με τη χώρα επαγγελματικής τους αποκατάστασης.

Πίνακας 29: Χώρα επαγγελματικής αποκατάστασης των μαθητών/τριών

Χώρα εγκατάστασης	Σύνολο	(%)
Ελλάδα	13	43%
Δεν έχουν αποφασίσει τη χώρα επαγγελματικής τους αποκατάστασης	6	20%
Σκέψεις για εγκατάσταση στην πατρίδα τους (Αλβανία, Βόρειο, Ήπειρο)	3	10%
Δεν εξέφρασαν συγκεκριμένα σχέδια για το επαγγελματικό τους μέλλον ⁶	8	27%
Σύνολο	30	100%

6.2.2. Εκπαιδευτική πορεία των μεταναστών μαθητών/τριών

Στη συγκεκριμένη κατηγορία ανάλυσης περιεχομένου, που σχετίζεται με την εκπαιδευτική πορεία των μαθητών με μεταναστευτική βιογραφία, διαμορφώσαμε δύο υποκατηγορίες ανάλυσης, στις οποίες κατηγοριοποιήσαμε το ερευνητικό υλικό εξετάζοντας την πορεία (εκπαιδευτική και επαγγελματική) σε συνάρτηση α) με το χρόνο προσέλευσης στην Ελλάδα και εισδοχής στο ελληνικό σχολείο και σε συνάρτηση β) με το φύλο των μαθητών/τριών με μεταναστευτικό υπόβαθρο.

5. Αφορά, κυρίως, μαθητές Λυκείου που επιθυμούν να εισαχθούν σε Α.Ε.Ι. (10%) και μαθητές που στοχεύουν να φοιτήσουν σε Τεχνικά Επαγγελματικά Λύκεια /ΟΑΕΔ (7%).

6.2.2.1. Η εκπαιδευτική πορεία των μαθητών/τριών σε συνάρτηση με το χρόνο προσέλευσης στην Ελλάδα και την εισδοχή τους στο ελληνικό σχολείο

Για την καλύτερη επεξεργασία του ερευνητικού υλικού, σχετικά με την εκπαιδευτική και επαγγελματική πορεία των μαθητών/τριών με μεταναστευτική βιογραφία, χρησιμοποιήσαμε τους εξής χαρακτηρισμούς⁷: *ομαλή πορεία*, *λιγότερο ομαλή πορεία*, *προβληματική πορεία*.

Η πρώτη κατηγορία, περιλαμβάνει ένα μαθητή με μεταναστευτικό υπόβαθρο, που γεννήθηκε στην Ελλάδα και ξεκίνησε τη φοίτησή του στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα από το Νηπιαγωγείο. Πρόκειται για ένα μαθητή με πρωτογενή κοινωνικοποίηση στην Ελλάδα που αποφοίτησε από το Δημοτικό και το Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο Ιωαννίνων και είναι μαθητής στην Γ΄ τάξη Λυκείου εσπερινού Λυκείου. Η μέχρι τώρα εκπαιδευτική του πορεία καταδεικνύει ένα μαθητή με *λιγότερο ομαλή εκπαιδευτική πορεία*, καθώς διαφαίνεται από το ερευνητικό υλικό και σύμφωνα με τα λεγόμενά του ότι ο εν λόγω μαθητής εγκατέλειψε λόγω δυσκολιών το ενιαίο ημερήσιο Λύκειο και έχασε τη δυνατότητα να συμμετάσχει στη διαδικασία των πανελληνίων εξετάσεων.

Η δεύτερη κατηγορία, αφορά τους μετανάστες μαθητές/μαθήτριες που ήρθαν στην Ελλάδα νωρίς, πριν από την εισδοχή στο Δημοτικό και φοίτησαν από την αρχή στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα (Νηπιαγωγείο, Δημοτικό, Γυμνάσιο). Τρεις (3) μαθητές/τριες, από τους δέκα (10) της οικείας κατηγορίας, έχουν *λιγότερο ομαλή πορεία*, καθώς αποφοίτησαν επιτυχώς από το Τεχνικό Λύκειο, όπου ακολούθησαν ο ένας την ειδικότητα του ηλεκτρολόγου και εργάζεται ως ηλεκτρολόγος και ο δεύτερος την ειδικότητα του θερμοϋδραυλικού και είναι άνεργος, ενώ η τρίτη περίπτωση αφορά μια κοπέλα που τελείωσε Ι.Ε.Κ. βοηθός Φυσικοθεραπευτή. Ένα (1) μόνο υποκείμενο της δεύτερης υποκατηγορίας, παρουσιάζει *προβληματική πορεία*, καθώς ολοκλήρωσε με επιτυχία τη φοίτησή του στην υποχρεωτική εκπαίδευση και συνέχισε τη φοίτησή του μόνο στην Α΄ Λυκείου και έπειτα

6. Η *ομαλή πορεία*, αφορά τα υποκείμενα της έρευνας, που αποφοίτησαν από την Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και εισήχθησαν στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. Η *λιγότερο ομαλή πορεία*, αφορά τα υποκείμενα της έρευνας, που αποφοίτησαν από την Πρωτοβάθμια και τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και δε συνέχισαν τις σπουδές τους. Η *προβληματική πορεία*, απευθύνεται στα υποκείμενα της έρευνάς μας, που αποφοίτησαν από την Δευτεροβάθμια υποχρεωτική Εκπαίδευση και στη συνέχεια εγκατέλειψαν το σχολείο.

εγκατέλειψε το σχολείο. Η πλειονότητα της δεύτερης υποκατηγορίας, τέσσερις (4) από τους δέκα (10), αφορά τους μετανάστες μαθητές/τριες, που παρουσιάζουν *ομαλή εκπαιδευτική πορεία*, καθώς αποφοίτησαν από το Λύκειο και συνέχισαν τις σπουδές τους στο Πανεπιστήμιο/Τ.Ε.Ι.. Αξίζει να σημειωθεί, ότι οι τρεις (3), από τους τέσσερις (4), που εμφανίζουν *ομαλή εκπαιδευτική πορεία* έχουν προσχολική κοινωνικοποίηση. Τέλος, οι δύο (2) τελευταίοι μαθητές, από τους δέκα (10), είναι μαθητές Ενιαίου Λυκείου ο ένας στην Α΄ Λυκείου και η μια μαθήτρια στην Γ΄ Λυκείου.

Η **τρίτη κατηγορία**, περιλαμβάνει πέντε (5) μετανάστες μαθητές/τριες, που ήρθαν στην Ελλάδα στην Α΄, Β΄ και Γ΄ Δημοτικού, ενώ δεν είχαν στην Ελλάδα προσχολική κοινωνικοποίηση. Η συγκεκριμένη κατηγορία, περιλαμβάνει ένα (1) μαθητή με *ομαλή εκπαιδευτική πορεία*, καθώς έχει εισαχθεί στο Τ.Ε.Ι.. Τρεις (3) μετανάστες μαθητές/τριες, εμφανίζουν *λιγότερο ομαλή πορεία*, καθώς έχουν αποφοιτήσει από το Λύκειο, ενώ στη συνέχεια οι δύο (2) έχουν αποφοιτήσει από Ι.Ε.Κ. και ο ένας (1) έχει γραφτεί στον Ο.Α.Ε.Δ., ώστε να αποκτήσει την ειδικότητα του μηχανικού αυτοκινήτων. Τέλος, μια (1) περίπτωση, αφορά μαθητή που φοιτά στην Γ΄ Λυκείου σε νυχτερινό σχολείο.

Αναφορικά με τα υποκείμενα της έρευνας **της τέταρτης κατηγορίας**, δηλαδή των μαθητών που ήρθαν στην Ελλάδα και φοίτησαν στην Δ΄, Ε΄ και ΣΤ΄ Δημοτικού, από τους οκτώ (8) μαθητές, οι μισοί έχουν *ομαλή εκπαιδευτική πορεία*, καθώς σπουδάζουν σε Πανεπιστήμιο/Τ.Ε.Ι.. Τρεις (3) μαθητές/τριες, εμφανίζουν *λιγότερο ομαλή πορεία*, καθώς μια μαθήτρια μετά το Λύκειο τελείωσε ΙΕΚ αισθητικής, η δεύτερη αποφοίτησε από το ΤΕΕ κομμωτικής και έπειτα συνέχισε στο ΕΠΑΣ για δύο χρόνια αισθητική, ενώ ο τρίτος μαθητής αποφοίτησε από το τεχνικό Λύκειο με την ειδικότητα του ηλεκτρολόγου. Τέλος, το τελευταίο υποκείμενο, της τέταρτης κατηγορίας, είναι μαθητής στην Δ΄ τάξη σε εσπερινό Λύκειο. Ο ίδιος, με την αποφοίτησή του από την υποχρεωτική εκπαίδευση, εγκατέλειψε το σχολείο, καθώς εργαζόταν για δύο χρόνια, ενώ μετά το πέρας των δύο χρόνων αποφάσισε να συνεχίσει το Λύκειο.

Στην **πέμπτη κατηγορία**, ανήκουν έξι (6) μαθητές με μεταναστευτική βιογραφία, που ήρθαν και φοίτησαν στην Ελλάδα στην Α΄, Β΄ και Γ΄ Γυμνασίου. Οι μισοί, από τους έξι μαθητές/τριες, έχουν *ομαλή εκπαιδευτική πορεία*, καθώς σπουδάζουν σε Πανεπιστήμιο/Τ.Ε.Ι.. Δύο (2) μαθήτριες, εμφανίζουν μια *λιγότερο ομαλή πορεία*, καθώς αφού τελείωσαν την

υποχρεωτική εκπαίδευση και το τεχνικό Λύκειο, η μια με ειδικότητα κομμώτριας και η άλλη το Ενιαίο Λύκειο, δε συνέχισαν τις σπουδές τους σε κάποιο Α.Ε.Ι.. Τέλος, η τελευταία περίπτωση της πέμπτης κατηγορίας, αφορά ένα μαθητή της Γ' Λυκείου, που φοιτά σε τεχνικό Λύκειο.

Στον Πίνακα 30, που ακολουθεί, απεικονίζεται η συσχέτιση του χρόνου εισδοχής των μεταναστών μαθητών/τριών της έρευνας μας στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και της εκπαιδευτικής τους πορείας.

Πίνακας 30: Συσχέτιση του χρόνου εισδοχής στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα των μαθητών/τριών και της εκπαιδευτικής τους πορείας

<i>Χρόνος εισδοχής στο ελληνικό σχολείο</i>	<i>Εκπαιδευτική πορεία μεταναστών μαθητών/τριών</i>				
	<i>Ομαλή πορεία</i>	<i>Λιγότερο ομαλή πορεία</i>	<i>Προβληματική πορεία</i>	<i>Μαθητές Λυκείου</i>	<i>Σύνολο</i>
<i>A και B' κατηγορία (ήρθαν στην Ελλάδα πριν από την εισδοχή στο Δημοτικό)</i>	4 (36,36%)	4 (36,36%)	1 (9,09%)	2 (18,18%)	11 (100%)
<i>Γ' κατηγορία (ήρθαν στην Ελλάδα στην Α', Β', Γ' Δημοτικού)</i>	1 (20%)	3 (60%)		1 (20%)	5 (100%)
<i>Δ' κατηγορία (ήρθαν στην Ελλάδα στην Δ', Ε', ΣΤ' Δημοτικού)</i>	4 (50%)	3 (37,50%)		1 (12,50%)	8 (100%)
<i>Ε' κατηγορία (ήρθαν στην Ελλάδα στην Α', Β', Γ' Γυμνασίου)</i>	3 (50%)	2 (33,33%)		1 (16,67%)	6 (100%)
Σύνολο	12	12	1	5	30
(%)	(40%)	(40%)	(3,33%)	(16,67%)	(100%)

Συμπερασματικά, λαμβάνοντας υπόψη τον Πίνακα 30, ποσοστό 36,36% των υποκειμένων της έρευνας, που ήρθαν στην Ελλάδα πριν από την εισδοχή στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, έχουν μια ομαλή πορεία, ενώ ποσοστό 72,72% που έρχονται στην Ελλάδα πριν από την εισδοχή στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα έχουν *ομαλή* και *λιγότερο ομαλή πορεία*. Ένα ποσοστό της τάξης του 9,09%, αφορά τους μετέχοντες στην έρευνα με την *προβληματική πορεία* των παιδιών, που ήρθαν πριν την εισδοχή στο Δημοτικό. Το 18,18%, αφορά μαθητές/τριες που δεν έχουν ολοκληρώσει την εκπαιδευτική τους πορεία. Ένα 20% των υποκειμένων της έρευνας, που ήρθαν στην Ελλάδα στην Α', Β', Γ' Δημοτικού έχουν *ομαλή πορεία*, το 60% της ίδιας κατηγορίας εμφανίζουν μια *λιγότερο ομαλή πορεία*, ενώ οι μαθητές Λυκείου με μη ολοκληρωμένη εκπαιδευτική πορεία αγγίζουν το 20%. Οι μετέχοντες στην έρευνα, που έχουν εισαχθεί στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα στην Α', Β', Γ' Δημοτικού, παρουσιάζουν 80% *ομαλή* και *λιγότερο ομαλή πορεία*. Το 50% των ερωτηθέντων, που ήρθαν στην Ελλάδα και φοίτησαν στο ελληνικό σχολείο στην Δ', Ε', ΣΤ' Δημοτικού εμφανίζουν *ομαλή πορεία*. Ποσοστό 37,50% έχουν *λιγότερο ομαλή πορεία*, ενώ ποσοστό 12,50% είναι μαθητές και δεν έχουν ολοκληρώσει την εκπαιδευτική τους πορεία. Έτσι, ποσοστό 87,50% των υποκειμένων της έρευνας, που ήρθαν στην Ελλάδα στη Δ', Ε', ΣΤ' Δημοτικού έχουν μια *ομαλή* και *λιγότερο ομαλή πορεία*. Τέλος, ποσοστό 50% των μετεχόντων στην έρευνα, που ήρθαν στην Ελλάδα και φοίτησαν στην Α', Β', Γ' Γυμνασίου, έχουν μια *ομαλή εκπαιδευτική πορεία*, σε ποσοστό 33,35% την ίδιας κατηγορίας έχουν *λιγότερο ομαλή πορεία*, ενώ μία περίπτωση αφορά μαθητή Λυκείου, ο οποίος δεν έχει ολοκληρώσει την εκπαιδευτική του πορεία.

Συμπερασματικά, από το σύνολο των υποκειμένων της έρευνας, ποσοστό 40% έχουν *ομαλή πορεία*, ενώ το υπόλοιπο 40% έχουν *λιγότερο ομαλή πορεία*. Στην έρευνά μας, δεν παρατηρείται διαφοροποίηση στην πορεία των μαθητών, που έρχονται στην Ελλάδα σε μικρότερη ηλικία και κατ' επέκταση φοιτούν μεγαλύτερο διάστημα στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Καταδεικνύεται, ότι ο χρόνος εισδοχής έχει διαδραματίσει ένα θετικό ρόλο στην πορεία των μετεχόντων στην έρευνα των Α', Β', Γ', Δ' κατηγοριών, διότι μεγάλη πλειοψηφία τους ανά κατηγορία έχει μια ομαλή και λιγότερο ομαλή πορεία. Επίσης, τα υποκείμενα που εντάχθηκαν αργά στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και συγκεκριμένα

στην Α', Β', Γ' Γυμνασίου τείνουν να έχουν σε ποσοστό 50% ομαλή πορεία και σε ποσοστό 33,33% λιγότερο ομαλή πορεία.

6.2.2.2. Το φύλο σε συνάρτηση με τον τύπο της εκπαιδευτική πορείας του μετανάστη μαθητή

Πίνακας 31: Το φύλο σε συνάρτηση με την εκπαιδευτική πορεία των μεταναστών μαθητών/τριών της έρευνας

<i>Εκπαιδευτική πορεία μαθητών/τριών</i>	<i>Φύλο μεταναστών μαθητών/τριών</i>		
	Αγόρια	Κορίτσια	Σύνολο
Φοιτητές/τριες ΑΕΙ	4 (33,33%)	8 (66,67%)	12 (100%)
Απόφοιτοι/Φοιτητές ΙΕΚ/ΟΑΕΔ	3 (50%)	3 (50%)	6 (100%)
Απόφοιτοι Ενιαίου Λυκείου /ΤΕΕ	3 (60%)	2 (40%)	5 (100%)
Απόφοιτοι Γυμνασίου	1		1
Μαθητές/τριες Λυκείου	5 (83,33%)	1 (16,67%)	6 (100%)
Σύνολο	16 (53,33%)	14 (46,67%)	30 (100%)

Τα στοιχεία, του Πίνακα 31, των υποκειμένων της έρευνάς μας, καταδεικνύουν ότι τα κορίτσια υπερέχουν αριθμητικά (ποσοστό 66,67%), στο διπλάσιο όσον αφορά τη φοίτησή τους σε κάποιο ανώτατο ίδρυμα σε σχέση με τα αγόρια (ποσοστό 33,33%). Σημαντικό στοιχείο, αποτελεί και ο αυξημένος συγκριτικά με τα κορίτσια αριθμός αγοριών που φοιτούσαν στο Λύκειο την χρονική στιγμή της έρευνας (ποσοστό 83,33%) σε σχέση με τα κορίτσια (ποσοστό 16,67%). Τα εν λόγω αγόρια είχαν επαναλάβει σχολικές τάξεις είτε λόγω απουσιών, είτε διότι έπρεπε να διακόψουν προσωρινά το σχολείο λόγω δουλειάς, είτε ελλιπούς ενδιαφέροντος για μάθηση. Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ότι τα κορίτσια στην εν λόγω έρευνα δείχνουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον για σχολική μάθηση και είναι περισσότερα επιμελή, ενώ τα αγόρια εμφανίζουν μορφές εξωστρεφούς συμπεριφοράς και στρέφονται από πιο μικρή ηλικία στην εργασία.

6.3. Διαδικασία ένταξης

6.3.1. Γλωσσική ένταξη: Η χρήση της ελληνικής γλώσσας σε συνάρτηση με την εκπαιδευτική πορεία των μεταναστών μαθητών/τριών

Στη συγκεκριμένη θεματική υποκατηγορία ανάλυσης περιεχομένου, κατηγοριοποιήθηκε το ερευνητικό υλικό, που σχετίζεται με την ύπαρξη ή μη γλωσσικών προβλημάτων κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής πορείας των μαθητών με μεταναστευτικό υπόβαθρο και σε άμεση συνάρτηση με το χρόνο παραμονής τους στην Ελλάδα και το χρόνο εισδοχής τους στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Επίσης, έγινε αναφορά στην κυρίαρχη ομιλούμενη γλώσσα στο οικογενειακό περιβάλλον των μαθητών αλλά και την παρακολούθηση ή μη Τάξεων Υποδοχής.

Η **πρώτη και δεύτερη κατηγορία** μαθητών/τριών με μεταναστευτική βιογραφία, περιλαμβάνει μαθητές με πλήρη κοινωνικοποίηση στην Ελλάδα, που είτε γεννήθηκαν στην Ελλάδα (1 μαθητής) είτε ήρθαν σε πολύ μικρή ηλικία. Τα υποκείμενα της έρευνας των συγκεκριμένων κατηγοριών, υποστήριξαν στο σύνολό τους, ότι δεν αντιμετώπισαν γλωσσικά προβλήματα, καθώς ξεκίνησαν τη φοίτησή τους στον ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα από

την Προσχολική Εκπαίδευση. Επιπρόσθετα, η μη ύπαρξη γλωσσικών προβλημάτων οφείλεται σύμφωνα με τα υποκείμενα της έρευνας στην ελληνική καταγωγή της πλειοψηφίας των γονιών τους και στο ότι η επικρατέστερη γλώσσα επικοινωνίας στο οικογενειακό περιβάλλον ήταν τα ελληνικά. Αξιοσημείωτο είναι, ότι από τους έντεκα (11) της πρώτης και δεύτερης κατηγορίας, οι επτά (7) δεν ομιλούν αλβανικά, ενώ οι υπόλοιποι τέσσερις (4) κατανοούν την αλβανική γλώσσα, αλλά δυσκολεύονται να εκφραστούν στη γλώσσα τους. Είναι εμφανές, ότι ο μεγαλύτερος αριθμός των υποκειμένων των δύο κατηγοριών δε χρησιμοποιεί τη γλώσσα καταγωγής του, ενώ ένα μικρό ποσοστό, το 1/3 περίπου της κατηγορίας αυτής, κατανοεί αλλά δυσκολεύεται να ομιλεί την αλβανική γλώσσα. Είναι σημαντικό, επίσης, να επισημάνουμε ότι στοιχεία της μητρικής τους γλώσσας, τα μαθαίνουν κατά τη διάρκεια των διακοπών τους στην πατρίδα τους. Στους έντεκα (11) μαθητές της πρώτης και δεύτερης κατηγορίας, οι επτά (7) χρησιμοποιούσαν την ελληνική γλώσσα στο οικογενειακό και ευρύτερο φιλικό τους περιβάλλον, ενώ οι τέσσερις (4) ομιλούσαν και τις δύο γλώσσες (αλβανικά και ελληνικά). Από τα επτά (7) υποκείμενα της έρευνας, των εν λόγω κατηγοριών, που χρησιμοποιούσαν μόνο την ελληνική γλώσσα, οι τέσσερις (4) έχουν εισαχθεί σε Α.Ε.Ι., ενώ οι υπόλοιποι τρεις (3) από τους επτά (7), ο ένας πήρε απολυτήριο Γυμνασίου, το δεύτερο υποκείμενο φοίτησε σε Ι.Ε.Κ. και το τρίτο υποκείμενο αποφοίτησε από το ΤΕΕ. Τα τέσσερα (4), από τα έντεκα (11) υποκείμενα της έρευνας, των εν λόγω κατηγοριών, που μιλούσαν και ελληνικά και αλβανικά στο οικείο τους περιβάλλον, οι τρεις (3) φοιτούν στο Λύκειο, καθώς είχαν επαναλάβει την ίδια τάξη και το τέταρτο υποκείμενο έχει αποφοιτήσει από ΤΕΕ.

Η **τρίτη κατηγορία**, αφορά τους μαθητές με μεταναστευτικό υπόβαθρο με επαρκή κοινωνικοποίηση, που ήρθαν στην Ελλάδα νωρίς στην Α΄, Β΄ και Γ΄ Δημοτικού. Δύο (2), από τους (5) μαθητές, υποστήριξαν ότι το πρώτο διάστημα αντιμετώπισαν προβλήματα με την ελληνική γλώσσα, αλλά μετά από μικρό διάστημα δεν είχαν κάποιο ιδιαίτερο πρόβλημα με τη γλώσσα. Χαρακτηριστικά, αναφέρουν: «*Ναι, στις αρχές είχα κάποιο πρόβλημα, αλλά μετά από ένα χρόνο δεν είχα κανένα πρόβλημα*» (13). «*Όταν ήρθα, μετά από δύο μήνες, την έμαθα τη γλώσσα. Στο Γυμνάσιο δεν είχα κανένα πρόβλημα. Την είχα μάθει τη γλώσσα πολύ καλά*» (16). Σχετικά με την ομιλούμενη γλώσσα στο οικογενειακό τους περιβάλλον, ο ένας μιλούσε μόνο αλβανικά, ενώ ο άλλος και τις δύο γλώσσες (αλβανικά και ελληνικά) χωρίς να επισημαίνεται ποια από τις δύο ομιλούμενες γλώσσες κυριαρχούσε στο οικογενειακό του περιβάλλον

περισσότερο. Στο φιλικό τους περιβάλλον γινόταν χρήση και των δύο γλωσσών. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα λόγια της μητέρας ενός μετανάστη μαθητή: *«Τα παιδιά μεταξύ τους μιλάνε ελληνικά και εμείς, αλλά δε θέλουμε να χάσουμε τη γλώσσα μας. Γι' αυτό εγώ τους μιλάω στα αλβανικά...»* (13). Οι υπόλοιποι τρεις (3) μαθητές της τρίτης κατηγορίας, δήλωσαν ότι γνωρίζουν μόνο ελληνικά και καθόλου αλβανικά, λόγω της ελληνικής τους καταγωγής και εξαιτίας του ότι η μητρική τους γλώσσα, είναι η ελληνική. Συγκεκριμένα, αναφέρουν: *«Ελληνικά μιλάω. Αλβανικά δε γνωρίζω καθόλου, γιατί στο χωριό στο Αργυρόκαστρο δε μιλάει κανένας»* (12). *«Η μητρική μου γλώσσα είναι η ελληνική, δε μίλησα ποτέ κάποια άλλη γλώσσα»* (14).

Τρεις (3) μαθητές υποστήριξαν ότι παρακολούθησαν Τάξεις Υποδοχείς. Οι δύο (2), από αυτούς, δεν είχαν πρόβλημα με τη γλώσσα, όταν ήρθαν στην Ελλάδα, μόνο ο ένας (1) παρουσίασε στην αρχή πρόβλημα με τη γλώσσα. Χαρακτηριστικά, αναφέρουν: *«Στην αρχή πήγαινα και έκανα δύο ωρίτσες με μια άλλη καθηγήτρια για να μου εξηγήσει κάποια πράγματα πάνω στη γλώσσα. Εκεί ήμασταν με άλλα παιδιά, που δε γνώριζαν ελληνικά»* (16). *«Όταν ήρθα στην Ελλάδα, στα τέλη της Α' Δημοτικού το Μάιο διδάχτηκα το καλοκαίρι στο σχολείο για δύο μήνες το μάθημα της ελληνικής γλώσσας»* (12). *«Έχω παρακολουθήσει στο Δημοτικό όταν ξεκίνησα να πηγαίνω στο ελληνικό σχολείο»* (15).

Στους πέντε (5) μαθητές της τρίτης κατηγορίας, οι τρεις (3) μιλούσαν ελληνικά στο οικείο τους περιβάλλον, ένα (1) υποκείμενο μιλούσε μόνο αλβανικά και ένα (1) υποκείμενο και τις δύο γλώσσες (αλβανικά και ελληνικά). Στους τρεις (3) που μιλούσαν ελληνικά με το οικογενειακό τους περιβάλλον, οι δύο (2) αποφοίτησαν από Ι.Ε.Κ. και ο τρίτος είναι σπουδαστής στον Ο.Α.Ε.Δ. Το ένα (1) υποκείμενο που μιλούσε και τις δύο γλώσσες στο οικείο του περιβάλλον είναι φοιτητής Α.Ε.Ι., ενώ το υποκείμενο που μιλούσε την αλβανική γλώσσα με τον οικογενειακό του περίγυρο είναι μαθητής Λυκείου, καθώς είχε μείνει στην ίδια τάξη στο Γυμνάσιο.

Η **τέταρτη κατηγορία**, περιλαμβάνει τους μαθητές με μεταναστευτικό υπόβαθρο, που εντάχθηκαν στις τελευταίες τάξεις του Δημοτικού στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Από τους οκτώ (8) μαθητές αυτής της κατηγορίας, το ½ δηλώνουν ότι το πρώτο διάστημα αντιμετώπισαν προβλήματα με τη γλώσσα, αλλά σε σύντομο χρονικό διάστημα κατάφεραν με μεγάλη ευκολία να τα ξεπεράσουν. Χαρακτηριστικά, είναι τα λόγια τους: *«Στην αρχή όταν*

ήρθα είχα πρόβλημα με την ελληνική γλώσσα, αλλά την έμαθα πολύ εύκολα» (22). «Τον πρώτο χρόνο δυσκολεύτηκα μέχρι να μάθω τη γλώσσα, μετά κανένα απολύτως πρόβλημα δεν είχα» (19). Από τους παραπάνω τέσσερις (4) μαθητές, οι τρεις (3) μιλούσαν στο οικείο τους περιβάλλον και τις δύο γλώσσες (αλβανικά και ελληνικά), ενώ ο τέταρτος μαθητής υποστήριξε ότι επικρατέστερη γλώσσα στο οικογενειακό του περιβάλλον ήταν τα ελληνικά. Χαρακτηριστικά, είναι τα λόγια των γονιών τους: «Μιλούσαμε στην αρχή για να πάρουν και τα παιδιά μας θάρρος με τη γλώσσα. Στη συνέχεια, μιλούσαμε και τις δύο γλώσσες. Η γνώμη μου είναι να μην ξεχνάμε και την αλβανική γλώσσα. Ό,τι ξέρει ο άνθρωπος, καλό είναι. Τώρα μιλάμε και τις δύο γλώσσες» (23). «Μιλούσαμε ελληνικά. Στην αρχή ήταν λίγο δύσκολα, αλλά προσπαθούσαμε να μιλάμε ελληνικά» (18).

Το άλλο ½ των υποκειμένων της έρευνας, υποστήριξαν ότι δεν αντιμετώπισαν γλωσσικά προβλήματα, λόγω της ελληνικής καταγωγής τους. Συγκεκριμένα, αναφέρουν: «Γνώριζα ελληνικά, όταν ήρθα στην Ελλάδα, γιατί μου μιλούσε ο παππούς μου και η γιαγιά μου στη Βόρειο Ήπειρο» (17). «Επειδή είμαι από Βόρειο Ήπειρο μιλούσαμε στο χωριό ελληνικά, οπότε γνώριζα» (24). «Δεν είχα κάποιο πρόβλημα με τη γλώσσα, γιατί από μικρή μιλούσα ελληνικά» (20). Τέλος, πέντε (5), από τους οκτώ (8) μαθητές, δήλωσαν ότι είχαν ενταχθεί σε Τάξη Υποδοχής. Οι ίδιοι αναφέρουν: «Στην ΣΤ' Δημοτικού, όταν ήρθα παρακολούθησα για τρεις μήνες κάποια μαθήματα για να καλύψω την ύλη προηγούμενων τάξεων του Δημοτικού. Έμαθα γλώσσα, γραφή, γραμματική μέσα σε τρεις μήνες» (18). «Στο Δημοτικό, όταν ήρθα για τρεις μήνες» (23). «Όσα παιδιά ήταν από το εξωτερικό, ήταν στα φιλολογικά μαθήματα σε διαφορετική τάξη. Έτσι, κι εγώ ήμουν στα φιλολογικά μαθήματα σε διαφορετική τάξη για ένα χρόνο. Εάν, όμως, κάποιος δεν είχε τόσο καλούς βαθμούς στα φιλολογικά μαθήματα, συνέχιζε για μεγαλύτερο διάστημα» (21).

Στα οκτώ (8) υποκείμενα της τέταρτης κατηγορίας, τα πέντε (5) μιλούσαν την ελληνική γλώσσα με το οικείο τους περιβάλλον, ενώ τα τρία (3) υποκείμενα και τις δύο γλώσσες (αλβανικά και ελληνικά). Από τα πέντε (5) υποκείμενα της έρευνας, που μιλούσαν ελληνικά στο οικείο τους περιβάλλον, τα δύο (2) φοιτούν σε Α.Ε.Ι., ενώ δύο (2) υποκείμενα από τα πέντε (5) είναι απόφοιτοι ΤΕΕ και ένα υποκείμενο μαθητής Λυκείου, καθώς εγκατέλειψε το σχολείο για δύο χρόνια, ώστε να εργαστεί. Τα τρία (3) υποκείμενα, από τα οκτώ (8) της τέταρτης κατηγορίας, που ομιλούσαν και την αλβανική και την ελληνική γλώσσα στο οικείο

τους περιβάλλον, τα δύο (2) έχουν εισαχθεί σε Α.Ε.Ι., ενώ ένα (1) υποκείμενο έχει αποφοιτήσει από Ι.Ε.Κ.

Η **πέμπτη κατηγορία**, περιλαμβάνει μαθητές με μεταναστευτική βιογραφία, που εντάχθηκαν αργά στο εκπαιδευτικό σύστημα και πιο συγκεκριμένα στην Α΄, Β΄ και Γ΄ Γυμνασίου. Από τους έξι (6) μαθητές/τριες της πέμπτης κατηγορίας, οι πέντε (5) δήλωσαν ότι είχαν ουσιαστικά προβλήματα με την ελληνική γλώσσα. Χαρακτηριστικά, αναφέρουν: «*Είχα πρόβλημα με τη γλώσσα, γιατί όταν ήρθα δε γνώριζα καθόλου ελληνικά*» (30). «*Στην αρχή, που πήγα είχα πρόβλημα, γιατί δεν ήξερα να γράφω, να διαβάζω, αλλά μετά έμαθα*» (29). «*Στην αρχή, είχα μεγάλο πρόβλημα με τη γλώσσα. Μάθαινα τα μαθήματά μου απ' έξω, με αποτέλεσμα να μην ξέρω τι μαθαίνω. Μετά το Λύκειο είχα λιγότερο πρόβλημα, γιατί είχα αρχίσει να καταλαβαίνω. Προσπαθούσα με άλλα λόγια να καταλάβω το νόημα. Ακόμη και τώρα, που σπουδάζω στο Τ.Ε.Ι., υπάρχουν κάποιες λέξεις, τις οποίες χωρίς να το καταλάβω, δεν τις καταλαβαίνω*» (25). «*Πάρα πολύ μεγάλο πρόβλημα με τη γλώσσα είχα*» (26). Η μη γνώση της ελληνικής γλώσσας, κατά τα πρώτα χρόνια της φοίτησης των μαθητών με μεταναστευτικό υπόβαθρο στο σχολείο, δημιούργησε προβλήματα στα υποκείμενα της **πέμπτης κατηγορίας** της έρευνάς μας, τόσο στη μάθηση όσο και στη σχολική προσαρμογή, καθώς οδήγησε τους εν λόγω μαθητές σε πρακτικές απομνημόνευσης και αποστήθισης των σχολικών μαθημάτων χωρίς τη βαθύτερη κατανόηση των νοημάτων τους.

Μόνο μία μαθήτρια αυτής της κατηγορίας, υποστήριξε ότι δεν αντιμετώπισε δυσκολίες με τη γλώσσα, εξαιτίας της ελληνικής της καταγωγής και επειδή είχε παρακολουθήσει κάποια μαθήματα ελληνικών, πριν έρθει στην Ελλάδα. Επίσης, οι συναναστροφές με μαθητές ελληνικής καταγωγής την βοήθησαν πολύ στην εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας. Η συγκεκριμένη μαθήτρια, αντιμετώπισε πρόβλημα μόνο στην ορθογραφία και στα Αρχαία Ελληνικά. Η ίδια αναφέρει: «*Πριν έρθουμε στην Ελλάδα, επειδή η γιαγιά μου έχει καταγωγή από εδώ, μου μιλούσε αρκετά ελληνικά. Βέβαια, είχα παρακολουθήσει κάποια μαθήματα ελληνικών στη Βόρειο Ήπειρο, πριν έρθω στην Ελλάδα... Με τη γλώσσα δεν είχα κάποιο πρόβλημα. Σ' αυτό με βοήθησαν πολύ οι παρέες μου, γιατί έκανα παρέα με ελληνόγλωσσα παιδιά όπως και με τα ξαδέρφια μου που έχουν γεννηθεί και μένουν εδώ. Είχα πρόβλημα μόνο στην Ορθογραφία και στα Αρχαία. Στα Αρχαία έκανα κάποια ιδιαίτερα μαθήματα και κατάφερα να ξεπεράσω τις δυσκολίες μου*» (27).

Τα 2/3 της εν λόγω κατηγορίας, ανέφεραν ότι η γλώσσα επικοινωνίας στο οικογενειακό και φιλικό τους περιβάλλον ήταν και τα ελληνικά και τα αλβανικά, χωρίς να επισημαίνεται ποια είναι η επικρατέστερη γλώσσα. Από το υπόλοιπο 1/3, δηλαδή, από τις δύο, η μία μιλούσε ελληνικά και η δεύτερη αλβανικά.

Το 100% των υποκειμένων της πέμπτης κατηγορίας, εντάχθηκαν με την προσέλευσή τους στη χώρα μας σε Τάξεις Υποδοχείς, για ένα – δύο χρόνια, ενώ μόνο μία μαθήτρια δήλωσε ότι είχε ενταχθεί σε Τάξεις Υποδοχείς, για ένα μήνα περίπου. Οι ίδιοι, ανέφεραν: *«Στη Β΄ Γυμνασίου παρακολούθησα τα Αρχαία Ελληνικά, τη Γλώσσα, και τη Λογοτεχνία σε ξεχωριστές τάξεις, ώστε να με βοηθήσουν περισσότερο και με βοήθησαν. Στην Γ΄ Γυμνασίου με απόφαση και των γονιών μου δεν παρακολούθησα τις ειδικές τάξεις, διότι ήθελα να ακολουθήσω στο Λύκειο θεωρητική κατεύθυνση και δεν ήθελα να μείνω πίσω στα μαθήματα»* (27). *«Όταν ήμουν στο Γυμνάσιο, Α΄ και Β΄ Γυμνασίου, δεν έκανα με όλα τ΄ άλλα παιδιά Νέα Ελληνικά και κάποια άλλα μαθήματα. Όλοι αυτοί που ήταν ξένοι και δε γνώριζαν τη γλώσσα, ήμασταν σε ξεχωριστή τάξη. Επίσης, στο Γυμνάσιο εξεταζόμουν προφορικά σε αυτά τα μαθήματα».* (25).

Στα έξι (6) υποκείμενα της πέμπτης κατηγορίας, τα τέσσερα (4) μιλούσαν στο οικείο τους περιβάλλον και τις δύο γλώσσες (αλβανικά και ελληνικά), ένα (1) υποκείμενο μιλούσε ελληνικά και ένα (1) αλβανικά. Από τα τέσσερα (4) υποκείμενα, που μιλούσαν και τις δύο γλώσσες στο οικείο τους περιβάλλον, το ένα (1) υποκείμενο έχει εισαχθεί σε Α.Ε.Ι., δύο (2) είναι απόφοιτοι Λυκείου και ένα (1) υποκείμενο είναι μαθητής Λυκείου. Το υποκείμενο, που μιλούσε ελληνικά με το οικογενειακό του περιβάλλον, έχει εισαχθεί σε Α.Ε.Ι., όπως και το υποκείμενο που μιλούσε την αλβανική γλώσσα με το οικείο του περιβάλλον, έχει εισαχθεί σε Α.Ε.Ι..

Στον Πίνακα 32, διακρίνεται η ομιλούμενη γλώσσα στο οικογενειακό περιβάλλον των υποκειμένων της έρευνας ανά κατηγορία εισροής στην Ελλάδα και εισδοχής στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.

Πίνακας 32: Ομιλούμενη γλώσσα στο οικογενειακό περιβάλλον των υποκειμένων της έρευνας σε σχέση με το χρόνο εισδοχής τους στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα

<i>Ομιλούμενη γλώσσα στο οικογενειακό περιβάλλον των μεταναστών μαθητών/τριών της έρευνας</i>				
<i>Χρόνος εισδοχής στο ελληνικό σχολείο</i>	Μόνο ελληνικά	Ελληνικά και αλβανικά	Μόνο αλβανικά	Σύνολο
<i>A' και B' κατηγορία (ήρθαν στην Ελλάδα πριν από την εισδοχή στο Δημοτικό)</i>	7 (63,64%)	4 (36,36%)		11 (100%)
<i>Γ' κατηγορία (ήρθαν στην Ελλάδα στην A', B', Γ' Δημοτικού)</i>	3 (60%)	1 (20%)	1 (20%)	5 (100%)
<i>Δ' κατηγορία (ήρθαν στην Ελλάδα στην Δ', E', ΣΤ' Δημοτικού)</i>	5 (62,50%)	3 (37,50)		8 (100%)
<i>E' κατηγορία (ήρθαν στην Ελλάδα στην A', B', Γ' Γυμνασίου)</i>	1 (16,67%)	4 (66,67%)	1 (16,67%)	6 (100%)
Σύνολο	16 (53,33%)	12 (40%)	2 (6,67%)	30 (100%)

Από τον Πίνακα 32, διαφαίνεται ότι ποσοστό 53,33% των υποκειμένων της έρευνας ομιλεί μόνο την ελληνική γλώσσα στο οικογενειακό του περιβάλλον, (40%) ομιλούν και τις δύο γλώσσες (ελληνικά και αλβανικά), ενώ μόνο (6,67%) ομιλούν αποκλειστικά την αλβανική

γλώσσα. Τα παιδιά με μεταναστευτικό υπόβαθρο της έρευνάς μας, που ξεκίνησαν τη φοίτησή τους στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση στην Ελλάδα, ομιλούν στο οικογενειακό τους περιβάλλον την κυρίαρχη γλώσσα, που είναι η ελληνική (σε ποσοστό 93,75% ομιλεί μόνο ελληνικά), σε σχέση με τα παιδιά που η εισδοχή τους διεξήχθη απευθείας στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα σε μια από τις τρεις τάξεις του Γυμνασίου, ομιλούν την ελληνική γλώσσα σε ποσοστό 6,25%. Μόνο ένα ποσοστό της τάξεως 4,16% των υποκειμένων της έρευνας, που φοίτησαν στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση στη χώρα μας, ομιλεί στον οικογενειακό του περίγυρο την αλβανική γλώσσα.

Από την πέμπτη κατηγορία, δηλαδή τα υποκείμενα της έρευνας, που ξεκίνησαν τη φοίτησή τους στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα σε μια από τις τάξεις του Γυμνασίου, ομιλούν την ελληνική γλώσσα (16,67%), ενώ (66,67%) ομιλεί και την ελληνική και την αλβανική γλώσσα και μόνο την αλβανική γλώσσα ομιλεί ποσοστό 16,67%.

Τα παραπάνω στοιχεία, επιτρέπουν την εξαγωγή ορισμένων συμπερασμάτων, όσον αφορά τη συνολική εικόνα του δείγματος έχοντας ως αφετηρία την ομιλούμενη γλώσσα των υποκειμένων της έρευνας στο οικογενειακό τους περιβάλλον. Διαπιστώνουμε, λοιπόν, ότι σε όσο πιο μεγάλη ηλικία πραγματοποιείται η εισδοχή των παιδιών με μεταναστευτικό υπόβαθρο της έρευνάς μας στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, τόσο μικραίνει το ποσοστό των υποκειμένων που ομιλεί την ελληνική γλώσσα στον οικογενειακό του περίγυρο.

Πίνακας 33: Η εκπαιδευτική πορεία των υποκειμένων της έρευνας σε αλληλεξάρτηση με την ομιλούμενη γλώσσα στο οικογενειακό περιβάλλον

<i>Εκπαιδευτική πορεία των υποκειμένων της έρευνας</i>					
<i>Ομιλούμενη γλώσσα στο οικογενειακό περιβάλλον</i>	Ομαλή πορεία	Λιγότερο ομαλή πορεία	Προβληματική πορεία	Μαθητές Λυκείου	Σύνολο
Ελληνικά	7 (43,75%)	7 (43,75%)	1 (6,25%)	1 (6,25%)	16 (100%)
Ελληνικά και Αλβανικά	4 (33,33%)	4 (33,33%)		4 (33,33%)	12 (100%)
Αλβανικά	1 (50%)			1 (50%)	2 (100%)
Σύνολο (%)	12 (40%)	11 (36,67%)	1 (3,33%)	6 (20%)	30 (100%)

Στον Πίνακα 33, παρατηρούμε ότι τα παιδιά, που είχαν ως ομιλούμενη γλώσσα στο οικογενειακό τους περιβάλλον την ελληνική, ποσοστό 43,75% έχουν *ομαλή εκπαιδευτική πορεία*, το άλλο (43,75%) έχουν *λιγότερο ομαλή πορεία*, ενώ ποσοστό 6,25% έχουν *προβληματική πορεία*. Ποσοστό 6,25% των υποκειμένων, που ομιλούν την ελληνική γλώσσα στον οικογενειακό τους περίγυρο, είναι μαθητές Λυκείου.

Από τα παιδιά που κάνουν χρήση και της ελληνικής και της αλβανικής γλώσσας, ποσοστό 33,33% έχουν *ομαλή πορεία* και ποσοστό 33,33% έχουν *λιγότερο ομαλή πορεία*, ενώ το υπόλοιπο 33,33% φοιτούν στο Λύκειο, καθώς επανέλαβαν κάποια τάξη κατά τη σχολική τους φοίτηση.

Αναφορικά με τα υποκείμενα της έρευνας, που μιλούσαν την αλβανική γλώσσα στο οικείο τους περιβάλλον, μόνο το (50%) παρουσιάζουν *ομαλή πορεία*.

Επομένως, τα παραπάνω δεδομένα επαληθεύουν την αρχική μας υπόθεση. Διαφαίνεται, λοιπόν, ότι υπάρχει σχέση εκπαιδευτικής πορείας των παιδιών με μεταναστευτικό υπόβαθρο της έρευνάς μας και της ομιλούμενης γλώσσας στο οικογενειακό τους περιβάλλον, καθώς ποσοστό 87,50% των υποκειμένων της έρευνας, που ομιλούν μόνο την ελληνική γλώσσα στο οικογενειακό τους περιβάλλον, παρουσιάζουν *ομαλή και λιγότερο ομαλή εκπαιδευτική πορεία*.

6.3.2. Σχολική ένταξη: Το σχολικό κλίμα σε συνάρτηση με τη σχολική προσαρμογή και την εκπαιδευτική πορεία

Οι μετανάστες μαθητές/τριες με πλήρη κοινωνικοποίηση στο ελληνικό περιβάλλον, της **πρώτης και δεύτερης κατηγορίας**, δήλωσαν στο σύνολό τους απολύτως ευχαριστημένοι από το γενικότερο κλίμα στο σχολείο και από τους καθηγητές τους. Δύο (2), από αυτούς, υποστήριξαν ότι επειδή ήρθαν σε πολύ μικρή ηλικία στην Ελλάδα, δεν αντιμετώπισαν ιδιαίτερα προβλήματα. *«Όλα μια χαρά ήταν. Δεν είχα κανένα πρόβλημα» (4)*. *«Όλα φυσιολογικά ήταν, δε θυμάμαι κάτι το ιδιαίτερο» (7)*. Μία μόνο μαθήτρια, που φοίτησε για ένα διάστημα σε Γυμνάσιο επαρχιακής πόλης και ύστερα στο Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο Ιωαννίνων ανέφερε ότι οι καθηγητές στο Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο Ιωαννίνων δεν ενδιαφέρονταν για ουσιαστική μετάδοση της γνώσης, στους μαθητές, σε αντίθεση με το προηγούμενο σχολείο, όπου οι καθηγητές ενδιαφέρονταν πιο πολύ για τη μετάδοση της γνώσης, στους μαθητές. *«...Όταν ήρθα στο Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο, οι καθηγητές είχαν άλλη συμπεριφορά. Ενδιαφέρονταν μόνο να δώσουν τη γνώση χωρίς να σκέφτονται πως θα την εκλάβουν οι μαθητές» (8)*.

Οι **μαθητές της τρίτης κατηγορίας**, δήλωσαν απόλυτα ικανοποιημένοι από το σχολείο. *«Δεν έχω κανένα παράπονο. Όλα ήταν μια χαρά και οι συμμαθητές μου και οι καθηγητές μου. Δεν είχα κανένα πρόβλημα, ποτέ» (13)*. *«Από τους καθηγητές δεν έχω κανένα παράπονο» (16)*. Ένας μόνο μαθητής, δε δήλωσε ιδιαίτερα ευχαριστημένος από το εκπαιδευτικό προσωπικό του σχολείου του. *«Στο Διαπολιτισμικό σχολείο, η συμπεριφορά των καθηγητών ήταν πολύ καλή και καθόλου ρατσιστική. Από θέμα γνώσεων και διδασκαλίας ήταν μέτρια τα πράγματα.*

Θα μπορούσαν να ήταν και καλύτερα. Στο Λύκειο, υπήρχαν μερικοί καθηγητές, οι οποίοι δεν έπρεπε να κάνουν μάθημα. Έπρεπε να φύγουν» (12).

Οι μαθητές της **τέταρτης κατηγορίας**, που εντάχθηκαν στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα στις τελευταίες τάξεις του Δημοτικού, δήλωσαν ιδιαίτερα ευχαριστημένοι από το σχολείο και τους καθηγητές. «Οι εμπειρίες μου είναι θετικές. Στο Δημοτικό, είχα έναν πολύ καλό δάσκαλο, ο οποίος φρόντισε για την ένταξή μου. Ήμουν από τα τυχερά παιδιά και έτυχα πολύ καλής αντιμετώπισης, εκτός από κάποια μεμονωμένα περιστατικά πολύ μικρής έντασης. Δεν είχα κανένα πρόβλημα ούτε από τους καθηγητές» (23). «Δεν είχα κάτι αρνητικό να θυμάμαι. Και οι καθηγητές και οι συμμαθητές μου μου συμπεριφέρονταν άψογα» (18). «Επειδή το σχολείο, που πήγαινα ήταν πολυπολιτισμικό, δεν είχαμε τέτοια προβλήματα. Μια χαρά ήταν στο σχολείο, δεν είχαμε κανένα πρόβλημα» (17).

Ενδιαφέρον προκαλεί, η **πέμπτη κατηγορία**, στην οποία εντάχθηκαν οι μετανάστες μαθητές/τριες πολύ αργά στο εκπαιδευτικό σύστημα (Α΄, Β΄ και Γ΄ Γυμνασίου). Από τους έξι (6) μαθητές, της εν λόγω κατηγορίας, οι τέσσερις (4), δηλαδή τα 2/3 ανέφεραν ουσιαστικά προβλήματα σχολικής προσαρμογής και μερικοί από αυτούς δυσκολία στην ελληνική γλώσσα, αλλά και έντονη δυσαρέσκεια από την αντιμετώπιση και τη συμπεριφορά του εκπαιδευτικού προσωπικού του σχολείου. Χαρακτηριστικά, μια μαθήτρια δήλωσε: «Στο Γυμνάσιο, είναι τα χρόνια που δεν έχω να θυμάμαι τίποτα θετικό. Είναι τα χρόνια, που προσπαθώ να μην θυμάμαι καν. Δεν πέρασα καθόλου καλά, ήταν πολύ χάλια. Μόλις που είχα έρθει στην Ελλάδα τότε και δε γνώριζα καθόλου ελληνικά...» (25). «Γινόταν καλό μάθημα στο σχολείο, αλλά υπήρχε πολύ ρατσισμός και από καθηγητές και από μαθητές. Ειδικά από τους καθηγητές, οι οποίοι έκαναν διακρίσεις. Στην Γ΄ Γυμνασίου υπήρχε μια καθηγήτρια, η οποία μας έλεγε κατάμουτρα σε παιδιά από την Αλβανία «τι κάνετε εσείς εδώ;» και άλλα τέτοια. Δε θυμάμαι και πολύ καλά, αλλά δε γνώριζα και ελληνικά, ώστε να καταλαβαίνω. Αργότερα, όμως, έμαθα από άλλα παιδιά. Ακόμα και στο Λύκειο υπήρχαν διακρίσεις από τους καθηγητές. Για παράδειγμα, στους βαθμούς δε μου έβαζαν πάνω από το βαθμό που έγραφα στα γραπτά και πολλές φορές μου έβαζαν και χαμηλότερα από το βαθμό που έγραφα» (26). «Νομίζω ότι οι καθηγητές μας, δε μας εξηγούσαν μερικά μαθήματα, όσο έπρεπε» (29).

Οι υπόλοιποι δύο (2), δηλαδή το 1/3 των μαθητών, δήλωσαν ευχαριστημένοι από το σχολείο και από τους καθηγητές και συγκεκριμένα ένας μαθητής ανέφερε ότι το ελληνικό σχολείο του

άρεσε περισσότερο από το αλβανικό. «...Στο ελληνικό σχολείο μου άρεσε πιο πολύ απ' το αλβανικό» (28). «Οι καθηγητές ήταν πολύ καλοί όλοι τους και πολύ συνεργάσιμοι» (27). «Με τους συμμαθητές μου στο σχολείο και τους καθηγητές μου δεν είχα και ούτε έχω κάποιο πρόβλημα. Όλα είναι μια χαρά» (30).

Συνεπώς, από την ανάλυση του περιεχομένου των συνεντεύξεων, διαπιστώθηκε ότι η πλειοψηφία των υποκειμένων της πέμπτης κατηγορίας (μαθητές με εισδοχή στις τάξεις του Γυμνασίου), δήλωσαν δυσαρεστημένοι από το σχολικό κλίμα, δηλαδή την αντιμετώπιση των καθηγητών/τριών και τον τρόπο διδασκαλίας τους. Ειδικότερα, ανέφεραν ρατσιστικές συμπεριφορές εκ μέρους του διδακτικού προσωπικού του σχολείου, αλλά και μεροληπτική αντιμετώπιση όσον αφορά την αξιολόγησή τους, δηλαδή τους σχολικούς βαθμούς στους ελέγχους προόδου. Από τις υπόλοιπες κατηγορίες, μια (1) μόνο μαθήτρια της δεύτερης κατηγορίας, δήλωσε τη δυσαρέσκειά της σχετικά με τους καθηγητές στο Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο, καθώς όπως δήλωσε η συγκεκριμένη μαθήτρια, στόχος τους ήταν η επιφανειακή μετάδοση της γνώσης στους μαθητές. Επίσης, ένας (1) μαθητής της τρίτης κατηγορίας δεν ήταν ικανοποιημένος από τη διδασκαλία του εκπαιδευτικού προσωπικού, κυρίως, όμως, στο Λύκειο. Οι υπόλοιποι μετέχοντες στην έρευνα δήλωσαν ιδιαίτερα ευχαριστημένοι με το εκπαιδευτικό προσωπικό, αλλά και γενικότερα με το ελληνικό σχολείο.

6.3.3. Κοινωνική ένταξη: Στάσεις και αποδοχή - Διακρίσεις και προκαταλήψεις σε σχέση με τη σχολική προσαρμογή

Η **πρώτη και δεύτερη κατηγορία** του ερευνητικού μας υλικού, περιλαμβάνει τα παιδιά με πλήρη κοινωνικοποίηση, που εντάχθηκαν σε πολύ μικρή ηλικία στο ελληνικό περιβάλλον και στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Στην πλειονότητά τους (8 από τους 11 μαθητές), δήλωσαν ότι δεν αντιμετώπισαν προβλήματα κοινωνικής και σχολικής προσαρμογής ούτε ρατσιστική συμπεριφορά ούτε ρατσιστικές στάσεις από τους συμμαθητές τους. Ο χρόνος έλευσής τους στην Ελλάδα, σε μικρή ηλικία, έπαιξε σημαντικό ρόλο στην εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας. Όπως ισχυρίζονται, υπήρξε μια έκδηλη αποδοχή από τους συμμαθητές τους με ελληνική καταγωγή, ενώ είχαν συνάψει φιλικές σχέσεις μαζί τους, χωρίς να νιώθουν

διαφορετικοί απέναντί τους. Χαρακτηριστικά, αναφέρουν: «Δεν είχα κάποιο πρόβλημα, γιατί ήρθα από πολύ μικρή στην Ελλάδα και γνώριζα πολύ καλά τη γλώσσα. Δεν είχα ζήσει κάποιες ρατσιστικές εμπειρίες στο σχολείο. Στο σχολείο ήμασταν όλα τα παιδιά φίλοι και δεν υπήρχε ρατσισμός» (9). «Απέναντί μου δεν υπήρχαν όλα αυτά. Όλα ήταν φυσιολογικά, δε θυμάμαι κάτι το ιδιαίτερο» (7). Χαρακτηριστική είναι η διατύπωση μιας μαθήτριας, από την απάντηση της οποίας διαφαίνεται η πλήρης ένταξή της, τόσο στο σχολικό περιβάλλον και τον κοινωνικό περίγυρο όσο και στις σχέσεις της με τους ελληνικής καταγωγής συμμαθητές της: «Επειδή μεγάλωσα στην Ελλάδα, με τους συμμαθητές μου δεν είχα καμία διαφορά ή εξαίρεση. Όλα ήταν εντάξει. Δεν έβλεπα ούτε ρατσισμό ούτε τίποτα. Ένιωθα ότι ήμουν ίδια με τα υπόλοιπα παιδιά. Δεν είχα κανένα πρόβλημα ούτε με τις παρέες μου ούτε με τους καθηγητές μου» (5). «Εμένα δε μπορούσαν να με πειράζουν» (1). «Απέναντί μου δεν υπήρχε κάποιο αρνητικό κλίμα» (6). «Όλα καλά ήταν στο σχολείο» (11). Παρ' όλα αυτά, τα οκτώ (8) παραπάνω υποκείμενα της έρευνας της πρώτης και της δεύτερης κατηγορίας, που δήλωσαν ότι δεν αντιμετώπισαν οι ίδιοι ρατσιστικές τάσεις από τους συμμαθητές τους, ανέφεραν σε άλλη ερώτηση της ερευνήτριας, ότι υπήρχαν συμμαθητές τους, που είχαν σχηματίσει 'κλίκες' και συμπεριφέρονταν ρατσιστικά σε μαθητές/τριες με μεταναστευτικό υπόβαθρο. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρουν: «Ναι, είχα δει στο Γυμνάσιο κάποιες τέτοιες συμπεριφορές, όχι απέναντί μου, απέναντι σε συμμαθητές μου. Υπήρχαν κάποιες διακρίσεις, όχι μόνο σε παιδιά από την Αλβανία, αλλά και από άλλες εθνικότητες. Στο Γυμνάσιο, όταν πήγα, ήταν περίεργο το κλίμα. Οι αντιδράσεις των παιδιών ήταν κοροϊδευτικές, ειρωνικές απέναντι σε παιδιά, που δε γνώριζαν καλά τη γλώσσα και που δεν είχαν μεγαλώσει εδώ και είχαν έρθει στην Ελλάδα σε μεγάλη ηλικία» (5). «Ναι, υπήρχαν, θυμάμαι που πείραζαν ένα παιδί και τον φώναζαν 'Αλβανό' στο Γυμνάσιο» (1). «Απέναντι σε παιδιά που δε γνώριζαν τη γλώσσα, υπήρχαν διακρίσεις. Αυτό συμβαίνει, όταν κάποιος έρχεται από μια ξένη χώρα, να υπάρχουν καμιά φορά διακρίσεις. Μπορεί, για παράδειγμα, να φώναζαν κάποιο 'Αλβανό' και άλλες άσχημες εκφράσεις. Γενικά, υπήρχαν κάποιοι τσακωμοί μεταξύ των ντόπιων και των ξένων παιδιών» (7). «Δεν υπήρχαν τόσο έντονες ρατσιστικές αντιδράσεις στο Γυμνάσιο ούτε στο Λύκειο. Στο Λύκειο, έκαναν περισσότερο κριτική απέναντι σε παιδιά που είχαν έρθει από Κίνα και διέφεραν περισσότερο σε χαρακτηριστικά στο πρόσωπο, στο χρώμα του δέρματος» (9). «Υπήρχαν πολύ λίγοι συμμαθητές

μου, μπορώ να πω ελάχιστοι. Τα παιδιά αυτά που δημιουργούσαν 'κλίκες' δεν έκαναν πολλή παρέα με τα παιδιά που είχαν έρθει από κάπου αλλού και τους μείωναν» (11).

Οι υπόλοιποι τρεις (3) μαθητές, από τους έντεκα (11), δήλωσαν ότι αντιμετώπισαν προβλήματα συνύπαρξης και συγκεκριμένα ρατσισμού και φραστικής παρενόχλησης από τους συμμαθητές τους, κυρίως στο Δημοτικό. Μία μαθήτρια, βίωσε προσβλητικούς χαρακτηρισμούς και φραστική παρενόχληση στην Α΄ Γυμνασίου σε σχολείο της επαρχίας, που φοιτούσε, ενώ αργότερα στο Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο απέφευγε να αναφέρεται στη διαφορετική καταγωγή της. Η συγκεκριμένη αναφέρει: «Επειδή είχα υπάρξει και αριστούχος μαθήτρια, είχα νιώσει αρχικά στην Α΄ Γυμνασίου τον ανταγωνισμό και το ρατσισμό των συμμαθητών μου... Θυμάμαι ειρωνικές αντιδράσεις των παιδιών και έντονη κοροϊδία προς το πρόσωπό μου. Έλεγαν διάφορα πίσω από την πλάτη μου. Θυμάμαι συγκεκριμένα τη μητέρα ενός συμμαθητή μου, που έλεγε, «ήρθε η Αλβανίδα να μας γίνει και απουσιολόγος». Αυτό δεν έπαιξε κάποιο ρόλο σε έμένα, γιατί έμένα με ενδιέφερε να διαβάζω, μου άρεσε πάρα πολύ. Διάβαζα πολλά εξωσχολικά βιβλία, αυτό με ευχαριστούσε πάρα πολύ. Διάβαζα τα μαθήματά μου και αυτό δεν είχε ιδιαίτερο αντίκτυπο στην ψυχολογία μου. Αφού είδαν ότι δε με αποθαρρύνουν τα σχόλια τους, σταμάτησαν να είναι τόσο σαρκαστικοί απέναντί μου. Όταν ήρθα στο Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο, επειδή δεν ήθελα να νιώθω μειονεκτικά απέναντι στους συμμαθητές μου, δεν έλεγα ότι η μητέρα μου είναι από το Αργυρόκαστρο. Προσπαθούσα να αποφεύγω το θέμα, επειδή είχα αλλάξει σπίτι, περιβάλλον και φίλους.... Δεν έλεγα σε κανέναν τίποτα για την καταγωγή μου» (8). «Στο Δημοτικό, υπήρχαν κάποια παιδιά, που έκαναν κάποια αρνητικά σχόλια για την καταγωγή μου, δηλαδή το ότι είμαι από την Αλβανία. Αυτό, όμως, δε με επηρέασε καθόλου» (2). «Πιο πολύ στο Δημοτικό υπήρχε αυτό απέναντι σ' έμένα. Πιο πολύ κοροϊδεύαν» (10). Από τους εν λόγω τρεις (3) μαθητές, μόνο μια μαθήτρια, υποστήριξε ότι είχε διακρίνει ρατσιστικές τάσεις προς συμμαθητές της με μεταναστευτική προέλευση, από μαθητές ελληνικής καταγωγής. Χαρακτηριστικά, αναφέρει: «Απέναντί σε μια συμμαθήτριά μου, που ήταν από μια ξένη χώρα και ήταν σημαιοφόρος, έλεγαν «τι γυρεύει αυτή εδώ να σηκώσει τη δική μας σημαία; Να πάει στην Αλβανία». Επίσης, συνέβαινε κάποια παιδιά να κοροϊδεύουν κάποια άλλα που δε γνώριζαν καλά τη γλώσσα και δεν ήξεραν να πουν κάποια λέξη. Έλεγαν «τι ήρθαν οι άλλοι από την ξένη χώρα να κάνουν εδώ; Μας ενοχλούν». Στο Λύκειο, υπήρχαν τέτοιες περιπτώσεις, αλλά

όχι τόσο έντονες. Πιστεύω ότι στο Δημοτικό και το Γυμνάσιο, που είναι πιο μικρά τα παιδιά, τα κοροϊδεύουν περισσότερο» (8).

Από τους πέντε (5) μετανάστες μαθητές/τριες, με επαρκή κοινωνικοποίηση της **τρίτης κατηγορίας**, μόνο ένας (1) μαθητής δήλωσε ότι ήρθε αντιμέτωπος με ρατσιστικές συμπεριφορές εκ μέρους των συμμαθητών του, κατά το πρώτο διάστημα της σχολικής του φοίτησης. «Στο Γυμνάσιο είχα κάποιους τσακωμούς με κάποια παιδιά. Έλεγαν πίσω από την πλάτη μου διάφορα πράγματα «ότι είμαι βλάκας, ότι είμαι από την Αλβανία και δεν τον θέλουμε. Στην αρχή γινόταν αυτό, μετά γίναμε φίλοι και ξεκαθάρισε το πράγμα» (16). Οι υπόλοιποι τέσσερις μαθητές, δήλωσαν ότι δεν υπήρχε κάποιο πρόβλημα με τη συνύπαρξη με τους συμμαθητές τους. «... Ήξεραν για την καταγωγή μου οι συμμαθητές μου και για τη μειονότητα του Αργυροκάστρου, οπότε τίποτα απ' όλα αυτά δεν υπήρχε απέναντί μου» (12). «Εγώ δεν είδα κάτι τέτοιο, όλοι ήταν άψογοι απέναντί μου....» (13).

Τέλος, από τους πέντε (5) μαθητές, όλοι ανέφεραν πως είχαν εντοπίσει ρατσιστικές τάσεις από συμμαθητές τους με ελληνική προέλευση, προς παιδιά με μεταναστευτική βιογραφία. Συγκεκριμένα, ισχυρίστηκαν: «Ναι, υπήρχαν συμμαθητές μου, που γνώριζα, οι οποίοι γράφανε στα θρανία και κοροϊδεύαν άλλους συμμαθητές μου, οι οποίοι είχαν διαφορετική καταγωγή, κυρίως στο Λύκειο» (12). «Ναι, γινόταν αυτό. Παντού, γίνεται απέναντι σε παιδιά που δε γνώριζαν τη γλώσσα. Σχετικά με τη καταγωγή τους, έλεγαν κάποια πράγματα (15). «Είχα δει κάποια περιστατικά, αλλά δεν έδινα πολλή σημασία. Ήξερα, ότι έτσι γίνεται και είχα πάρει παράδειγμα από εμένα» (16).

Στην **τέταρτη κατηγορία**, από τους οκτώ (8) μαθητές, τρεις (3) δήλωσαν ότι δέχτηκαν στερεοτυπικές και ρατσιστικές συμπεριφορές από συμμαθητές τους, ελληνικής καταγωγής. «Υπήρχαν διακρίσεις και σχόλια από συμμαθητές μου. Στην αρχή, με επηρέασε, αλλά μετά δεν τους έδινα σημασία. Κατάλαβα, ότι ήταν οι συγκεκριμένοι μαθητές και δεν τους έδινα σημασία» (21). «Στο Δημοτικό, δεν υπήρχαν διακρίσεις εκτός από κάποια μεμονωμένα περιστατικά. Στο Γυμνάσιο, υπήρχαν κάποια παιδιά, που απλά έλεγαν κάποια πράγματα» (23). «Κυρίως, στο Δημοτικό, υπήρχε ένα τέτοιο κλίμα. Υπήρχαν κάποιες άσχημες αντιδράσεις από τους συμμαθητές μου... Ήταν, τότε, που πήγα πρώτη φορά στο ελληνικό σχολείο. Η συμπεριφορά τους ήταν λίγο περιέργη και δε μου μιλούσαν. Αυτό, όμως, δεν έπαιξε κάποιον ρόλο σε εμένα» (20).

Τα πέντε (5) παιδιά, που δε βίωσαν ξενοφοβικές και ρατσιστικές συμπεριφορές, υποστήριξαν ότι διατηρούσαν πολύ καλές σχέσεις με τους συμμαθητές τους. *«Επειδή υπήρχαν κι άλλα παιδιά, που ήταν στην ίδια θέση με εμένα, δηλαδή από άλλες χώρες, δεν είχα νιώσει κάτι τέτοιο.... Εγώ είχα καλές σχέσεις με όλους» (17).* *«Είχα τις δικές μου φίλιες και δεν είχα πρόβλημα με κανένα παιδί.... Το αντίθετο, μάλιστα, είχα πολύ καλές σχέσεις με τους συμμαθητές μου» (22).*

Τέλος, το ½ της συγκεκριμένης κατηγορίας, δήλωσαν ότι συμμαθητές τους με διαφορετική καταγωγή είχαν βιώσει προσβλητικούς χαρακτηρισμούς και χλευασμό ή μίμηση της προφοράς τους. *«... Σε παιδιά που προέρχονταν από το Πακιστάν ή την Κίνα.... Τους έκαναν πλάκα, κυρίως, όταν έκαναν κάποια λάθη στη γλώσσα. Μιλούσαν τα παιδιά σπαστά ελληνικά και τα ελληνόπουλα τους απαντούσαν με το ίδιο σπαστά ελληνικά για να τα πειράζουν» (18).* *«... Καμιά φορά γελούσαν μέσα στην τάξη, όταν κάποιος δεν ήξερε μια λέξη και την έλεγε λάθος, αλλά δεν το έκαναν ηθελημένα. Ήταν μικρά παιδιά και δεν ήξεραν» (22).*

Τα 2/3 των μαθητών, της **πέμπτης κατηγορίας**, δήλωσαν ότι είχαν βιώσει έντονες ενδείξεις ρατσιστικών συμπεριφορών από συμμαθητές τους, όχι μόνο ελληνικής, αλλά και αλβανικής καταγωγής. Πιο συγκεκριμένα, τα εν λόγω παιδιά ανέφεραν ότι αντιμετώπιζονταν με χλευασμό για την προφορά τους, από τους συμμαθητές τους, που χρησιμοποιούσαν προσβλητικές εκφράσεις και στερεοτυπικούς χαρακτηρισμούς απέναντί τους. Χαρακτηριστικά, δήλωσαν: *«Είχα μια ιδιαίτερη αντιμετώπιση από τους συμμαθητές μου. Ήταν και αυτά τότε μικρά και τους καταλαβαίνω. Ήμουν ο στόχος κατά κάποιο τρόπο, αφού δεν ήξερα τη γλώσσα και μπορούσαν να με κοροϊδέψουν άνετα, λέγανε διάφορα. Δεν ήταν ότι δεν καταλάβαινα αυτά που γινόντουσαν γύρω μου, απλά τη γλώσσα δεν ήξερα. Καταλάβαινα όλα αυτά που λέγανε και ένιωθα πάρα πολύ άσχημα και με είχε επηρεάσει πολύ αυτό το γεγονός... Με είχε επηρεάσει όλη αυτή η κατάσταση, που γινόταν στην αρχή και δεν μπορούσα να ανοιχτώ στους ανθρώπους γύρω μου και δεν έκανα εύκολα παρέες.... Το χειρότερο απ' όλα, όμως, ήταν το γεγονός ότι με τον ίδιο τρόπο φέρονταν και άτομα που ήταν από την Αλβανία και είχαν κάποια χρόνια εδώ και γνώριζαν τη γλώσσα, αυτό με πείραζε πιο πολύ. Πολλές φορές, έλεγα μα καλά αυτοί που είναι ντόπιοι, αλλά και οι δικοί μας; Τότε, όμως, επειδή ήμασταν αρκετοί που είχαμε έρθει εκείνη την περίοδο και δεν ξέραμε τη γλώσσα, υποστηρίζαμε ο ένας τον άλλον. Όταν έμαθα καλύτερα τη γλώσσα στο Λύκειο, το είχα ρίξει πολύ στο διάβασμα.... Αρχισαν να*

αλλάζουν τα πράγματα, είχα και πολύ καλούς βαθμούς» (25). «Στην αρχή το ένιωσα πάρα πολύ, αλλά αργότερα όχι τόσο. Αυτό, βέβαια, με έκανε πιο επιθετική απέναντι στον κόσμο» (26). «Κατά τη γνώμη, μου στο Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο υπήρχε μεγάλος ανταγωνισμός μεταξύ των αλλοδαπών παιδιών στον τομέα των επιδόσεων, ακόμα και στις παρέες. Επίσης, οι αλλοδαποί μαθητές δημιουργούσαν δικές τους παρέες και ήταν δύσκολο να τους προσεγγίσεις. Ναι, υπήρχε αυτή η επιθετικότητα και κυρίως από κορίτσια. Τα αγόρια ήταν πιο φιλικά απέναντί μου. Υπήρχαν ένα – δύο κορίτσια που φέρονταν ρατσιστικά απέναντί μου είτε με αυτά που έλεγαν είτε μέσω των πράξεών τους. Κυρίως, όμως, είχαν υποτιμητική συμπεριφορά» (27). «Στην αρχή, μου συμπεριφέρονταν λίγο διαφορετικά και αν με κορόιδευαν δεν το καταλάβαινα, γιατί δε γνώριζα τη γλώσσα. Αυτά συνέβαιναν στην αρχή μέχρι να βρω παρέα. Μετά όλα ήταν καλά» (28).

Από τα παραπάνω, αξίζει να σημειωθεί, ότι τρεις (3) μαθήτριες της εν λόγω κατηγορίας, δήλωσαν ότι επηρεάστηκαν αρκετά από τη ρατσιστική συμπεριφορά και τη φραστική παρενόχληση των συμμαθητών τους, καθώς η μια αναγκάστηκε να συναναστρέφεται μόνο με παιδιά που έχουν το ίδιο εθνοπολιτισμικό υπόβαθρο, αλλά και να απομονωθεί έχοντας ως μόνη ασχολία το διάβασμα και συνδέοντας το σχολείο με δυσάρεστες εμπειρίες και άσχημες συναισθηματικές καταστάσεις. Η ίδια, δήλωσε «Στο Γυμνάσιο, είναι τα χρόνια, που δεν έχω να θυμάμαι τίποτα θετικό. Είναι τα χρόνια, που προσπαθώ να μην τα θυμάμαι καν. Δεν πέρασα καθόλου καλά. Ήταν πολύ χάλια» (25). Η δεύτερη μαθήτρια, δήλωσε ότι η ρατσιστική συμπεριφορά των συμμαθητών της είχε αντίκτυπο στην ίδια, καθώς η ίδια αντιδρούσε με επιθετικότητα απέναντι στον κόσμο, ενώ η τρίτη δήλωσε και η ίδια επηρεασμένη με τη ρατσιστική στάση των συμμαθητριών της. «... Αυτό, βέβαια με έκανε πιο επιθετική απέναντι στον κόσμο» (26). «Αυτές οι διακρίσεις έπαιζαν ρόλο σε εμένα, γιατί σαν άτομο πεισμώνω και προσπαθώ από μόνη μου να αποδείξω το αντίθετο από αυτό που πιστεύουν οι άλλοι» (27). Τέλος, προσοχής άξιο, είναι το γεγονός, ότι δύο (2) μαθήτριες ανέφεραν ότι η ρατσιστική αντιμετώπιση και η φραστική παρενόχληση προερχόταν κυρίως από συμμαθητές με κοινή καταγωγή με τις ίδιες, που διέμεναν, βέβαια, περισσότερα χρόνια στην Ελλάδα και γνώριζαν καλά την ελληνική γλώσσα. «Κατά τη γνώμη μου στο Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο υπήρχε μεγάλος ανταγωνισμός, μεταξύ των αλλοδαπών παιδιών στον τομέα των επιδόσεων, ακόμα και στις παρέες» (27). «Το χειρότερο απ' όλα, όμως, ήταν το γεγονός ότι με τον ίδιο τρόπο φέρονταν και

άτομα που ήταν από την Αλβανία και είχαν κάποια χρόνια εδώ και γνώριζαν τη γλώσσα, αυτό με πείραζε πιο πολύ. Πολλές φορές, έλεγα μα καλά αυτοί, που είναι ντόπιοι, αλλά και οι δικοί μας;» (25).

Τέλος, η πλειονότητα των μαθητών/τριών της **πέμπτης κατηγορίας**, υποστήριξε ότι συμμαθητές τους με μεταναστευτική προέλευση, βίωσαν προσβλητικούς χαρακτηρισμούς για την καταγωγή τους και χλευασμό της προφοράς τους. «Ναι, υπήρχαν συμμαθητές μου, που κορόιδευαν κάποια παιδιά με διαφορετική καταγωγή. Για παράδειγμα, έλεγαν 'Αλβανέ' ή όταν τόνιζαν κάποια λέξη λάθος στα ελληνικά, τότε γελούσαν μαζί τους και τους σχολίαζαν. Αυτό γινόταν και μέσα στην τάξη κατά τη διάρκεια του μαθήματος... Στο Λύκειο, αργότερα, τα πράγματα ήταν διαφορετικά» (29).

Πίνακας 34: Χρόνος εισδοχής στο ελληνικό σχολείο των μεταναστών μαθητών/τριών της έρευνας σε συνάρτηση με εκδηλώσεις ρατσιστικών συμπεριφορών

<i>Χρόνος εισδοχής στο ελληνικό σχολείο</i>	Μαθητές/τριες που βίωσαν ρατσιστικές τάσεις	<i>Μετανάστες μαθητές/τριες που ήρθαν αντιμέτωποι με εκδηλώσεις ρατσιστικών συμπεριφορών</i>		
		Μαθητές/τριες που δε βίωσαν ρατσιστικές συμπεριφορές	Σύνολο	Μαθητές/τριες, που δήλωσαν ότι ομοεθνείς συμμαθητές τους, βίωσαν ρατσιστικές συμπεριφορές
<i>A' και B' κατηγορία (ήρθαν στην Ελλάδα πριν από την εισδοχή στο Δημοτικό)</i>	3 (27,27%)	8 (72,73%)	11	9
<i>Γ' κατηγορία (ήρθαν στην Ελλάδα στην A', B', Γ' Δημοτικού)</i>	1 (20%)	4 (80%)	5	5
<i>Δ' κατηγορία (ήρθαν στην Ελλάδα στην Δ', E', ΣΤ' Δημοτικού)</i>	3 (37,50%)	5 (62,50%)	8	4
<i>E' κατηγορία (ήρθαν στην Ελλάδα στην A', B', Γ' Γυμνασίου)</i>	4 (66,67%)	2 (33,33%)	6	6
Σύνολο	11 (36,67%)	23 (76,67%)	30	24 (80%)

Από τον Πίνακα 34, παρατηρείται ότι το (76,67%) των υποκειμένων του δείγματος της έρευνας, δε βίωσαν ρατσιστικές τάσεις, ενώ το (36,67%) δήλωσε ότι ήρθε αντιμέτωπο με ρατσιστικές συμπεριφορές από συμμαθητές του. Η πλειοψηφία, (ποσοστό 72,73%) των υποκειμένων της έρευνας, της **πρώτης και δεύτερης κατηγορίας**, που εισέρχονται νωρίς στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα ανέφεραν ότι δεν αντιμετώπισαν προβλήματα κοινωνικής και σχολικής προσαρμογής, ούτε ρατσιστική συμπεριφορά, ούτε ρατσιστικές τάσεις από τους συμμαθητές τους. Όπως, ισχυρίζονται, υπήρξε μια έκδηλη αποδοχή από τους συμμαθητές τους με ελληνική καταγωγή, ενώ είχαν συνάψει φιλικές σχέσεις, χωρίς να νιώθουν διαφορετικοί απέναντί τους. Ένα μόνο υποκείμενο της έρευνας, της δεύτερης κατηγορίας, ανέφερε ρατσιστικές συμπεριφορές που βίωσε κατά τη φοίτησή του σε σχολείο της επαρχίας, με αποτέλεσμα κατά τη φοίτησή του στο Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο Ιωαννίνων, να αρνείται να παρουσιάζει τους γονείς του στο φιλικό και ευρύτερο περιβάλλον, όπως, επίσης, να αρνείται την αλλοδαπή του προέλευση. Η διαπίστωση αυτή επαληθεύεται (Νικολάου, 2000:51-52), καθώς το παιδί εκδηλώνει συχνά συμπεριφορές άρνησης και απόρριψης, ενώ συχνό φαινόμενο αποτελούν και τα συναισθηματικής φύσεως προβλήματα που συχνά δημιουργούνται στο παιδί, εξαιτίας της ντροπής που νιώθει για το ότι οι γονείς του είναι διαφορετικοί. Η συγκεκριμένη στάση του ατόμου, απέναντι στο οικογενειακό του περιβάλλον δεν εξομαλύνει τη διαδικασία προσαρμογής, καθώς το άτομο δε συνάπτει κοινωνικές σχέσεις, όπου κυριαρχεί ο αλληλοσεβασμός και η αλληλοκατανόηση.

Υψηλό είναι και το ποσοστό των υποκειμένων την **τρίτης κατηγορίας**, που δήλωσαν ότι δεν ήρθαν αντιμέτωποι με εκδηλώσεις ρατσιστικών συμπεριφορών από συμμαθητές τους (ποσοστό 80%), ενώ όσο προχωράμε στην **τέταρτη και πέμπτη κατηγορία** οι όροι αντιστρέφονται, καθώς αυξάνεται το ποσοστό των υποκειμένων της τέταρτης κατηγορίας που δηλώνει ότι βίωσε ρατσιστικές εκδηλώσεις από συμμαθητές του και τέλος στην πέμπτη κατηγορία παρατηρούμε ότι υπερσχύει το ποσοστό των μαθητών αυτών (ποσοστό 66,67%) (βλ. πίνακα 34).

Από τις απαντήσεις των υποκειμένων της **πέμπτης κατηγορίας**, εξάγεται πως τα παιδιά της πέμπτης κατηγορίας (παιδιά που εντάσσονται αργά στο ελληνικό σχολείο και πιο συγκεκριμένα σε μια από τις τρεις τάξεις του Γυμνασίου), βιώνουν σε μεγαλύτερη ένταση και βαθμό (ποσοστό 66% των υποκειμένων της πέμπτης κατηγορίας) ενδείξεις ρατσιστικών

συμπεριφορών από συμμαθητές τους γηγενείς και ομοεθνείς. Επιπλέον, από τα λεγόμενα των υποκειμένων της έρευνας, προκύπτει η διαπίστωση ότι η ρατσιστική αντιμετώπιση και η φραστική παρενόχληση των μεταναστών μαθητών/τριών προέρχεται, κυρίως, από συμμαθητές τους με κοινή καταγωγή, που διαμένουν, βέβαια, περισσότερα χρόνια στην Ελλάδα και γνωρίζουν καλύτερα την ελληνική γλώσσα. Παράλληλα, διαπιστώνονται ανταγωνιστικές τάσεις και συμπεριφορές τόσο στις συναναστροφές όσο και στις επιδόσεις εκ μέρους των μεταναστών μαθητών/τριών, που διαμένουν περισσότερα χρόνια στην Ελλάδα και έχουν προσαρμοστεί καλύτερα στη χώρα μας, απέναντι σε ομοεθνείς συμμαθητές τους με μεταναστευτικό υπόβαθρο, που εισέρχονται αργά στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.

Παρατηρείται, κυρίως, μέσα από τα λεγόμενα των ίδιων των υποκειμένων της πέμπτης κατηγορίας, ότι η ρατσιστική συμπεριφορά και η φραστική παρενόχληση των συμμαθητών τους είχε ιδιαίτερο αντίκτυπο στη σχολική προσαρμογή τους. Χαρακτηριστικά, μία μαθήτρια αναγκάστηκε να συναναστρέφεται μόνο με παιδιά που έχουν το ίδιο εθνοπολιτισμικό υπόβαθρο με εκείνη, αλλά και να απομονωθεί έχοντας ως μόνη της ενασχόληση το διάβασμα και συνδόντας το σχολείο με δυσάρεστες εμπειρίες και άσχημες συναισθηματικές καταστάσεις. Η δεύτερη μαθήτρια, δήλωσε ότι η ρατσιστική συμπεριφορά των συμμαθητών της, είχε αντίκτυπο στην ίδια, καθώς αντιδρούσε με επιθετικότητα απέναντι στον κόσμο, ενώ και η τρίτη δήλωσε επηρεασμένη από τη ρατσιστική στάση των συμμαθητριών της, καθώς τέτοιου είδους συμπεριφορές, όπως η ίδια δήλωσε, τη θυμώνουν με αποτέλεσμα να προσπαθεί να αποδείξει το αντίθετο, από αυτό που πιστεύουν οι γύρω της.

Διαπιστώνεται, επομένως, ότι επαληθεύεται το ερευνητικό μας ερώτημα, σε ποσοστό περίπου 50%, των υποκειμένων που βίωσαν ρατσιστικές συμπεριφορές από συμμαθητές τους, καθώς διαφαίνεται ότι οι στάσεις, οι προκαταλήψεις και οι στερεοτυπικές σκέψεις των συμμαθητών τους (ομοεθνών και γηγενών) παίζουν αρνητικό ρόλο στη σχολική τους προσαρμογή.

Τέλος, από τον Πίνακα 34, προσοχής άξιο αποτελεί το γεγονός ότι το (80%) των υποκειμένων του δείγματος της οικείας έρευνας, δήλωσαν ότι συμμαθητές τους με μεταναστευτική προέλευση βίωσαν προσβλητικούς χαρακτηρισμούς για την καταγωγή τους και χλευασμό της προφοράς τους και γενικότερα ρατσιστικές συμπεριφορές και τάσεις από γηγενείς και μη συμμαθητές τους.

6.3.4. Πολιτισμική ένταξη των μαθητών/τριών στο σχολικό περιβάλλον

Στη συγκεκριμένη θεματική κατηγορία ανάλυσης κατηγοριοποιήθηκε το μέρος του ερευνητικού υλικού, που αφορούσε την ένταξη και συμμετοχή των μαθητών στις δραστηριότητες και εκδηλώσεις του σχολείου, πολιτιστικές και αθλητικές.

Από την **πρώτη και δεύτερη κατηγορία** μεταναστών μαθητών/τριών, διαφαίνεται ότι οι περισσότεροι μαθητές (6 από τους 11), συμμετείχαν σε πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις, αλλά και στο δεκαπενταμελές του σχολείου τους. Η πλειοψηφία των γονέων των μεταναστών μαθητών/τριών, δήλωσε ότι η συμπεριφορά των παιδιών τους στο σχολείο ήταν φυσιολογική, με εξαίρεση ένα μαθητή, που η μητέρα του ανέφερε ότι η συμπεριφορά του γιού της στο σχολείο ήταν ατίθαση.

Από τους πέντε (5) μαθητές/τριες της **τρίτης κατηγορίας**, οι τέσσερις (4) συμμετείχαν σε αθλητικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις και εκδρομές αλλά και στο δεκαπενταμελές του σχολείου τους. Ο πέμπτος μαθητής της εν λόγω κατηγορίας, συμμετείχε μόνο στις εκδρομές, που διοργάνωνε το σχολείο του, αλλά όχι σε αθλητικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις και ούτε στο δεκαπενταμελές του σχολείου του. Οι γονείς, δύο μαθητών της τρίτης κατηγορίας, ανέφεραν ότι οι καθηγητές του σχολείου τους είχαν καλέσει στο σχολείο, διότι η συμπεριφορά των παιδιών τους ήταν επιθετική και προκαλούσαν φασαρίες. Χαρακτηριστικά, αναφέρουν: «Κάποιες φορές μας είχαν καλέσει στο σχολείο για τσακωμούς, επειδή ήταν ζωηρός» (15). «Αίγο ζωηρός ήταν στο Γυμνάσιο, αλλά τώρα στο Λύκειο έχει αλλάξει» (16).

Το σύνολο των μαθητών της **τέταρτης κατηγορίας**, συμμετείχαν σε αθλητικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις, αλλά και εκδρομές του σχολείου τους, ενώ η συμπεριφορά τους στο σχολείο χαρακτηρίζεται ως υποδειγματική από τους γονείς τους.

Στην **πέμπτη κατηγορία**, από τους έξι (6) μαθητές, οι τέσσερις (4) δήλωσαν ότι δε συμμετείχαν σε πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις και εκδρομές του σχολείου τους. Χαρακτηριστικά, μια μαθήτρια αναφέρει: «Εγώ δε συμμετείχα. Γνωρίζω, όμως, άλλα παιδιά, που είχαν πολλά χρόνια στην Ελλάδα, τα οποία συμμετείχαν. Όταν ήμουν στο Γυμνάσιο, πήγαινα εκδρομές σε κοντινά μέρη, γιατί δεν είχα την οικονομική δυνατότητα να πάω τριήμερες εκδρομές. Σε άλλες δραστηριότητες δε θυμάμαι να συμμετείχα... Όταν ήμουν στο Τεχνικό Λύκειο, συμμετείχα γενικά σε εκδηλώσεις» (25). Οι υπόλοιπες δύο (2), από τις έξι (6)

μαθήτριες, ανέφεραν ότι συμμετείχαν στις εκδηλώσεις του σχολείου, ενώ στο δεκαπενταμελές του σχολείου συμμετείχε μόνο η μια από τις δύο μαθήτριες. Η ίδια, δηλώνει, χαρακτηριστικά: *«Δε συμμετέχω ποτέ σ' αυτά (στο δεκαπενταμελές). Είναι κάτι, που δε με αφορά... Υπήρχε ένα παιδί από τη Βόρειο Ήπειρο, το οποίο είχε γεννηθεί και μεγαλώσει εδώ και έβγαινε συνέχεια πρόεδρος»* (27). Οι γονείς, των υποκειμένων της έρευνας της πέμπτης κατηγορίας, εμφανίζονται ιδιαίτερα ικανοποιημένοι από τη συμπεριφορά των παιδιών τους στο σχολείο.

Στον Πίνακα 35, παρουσιάζεται η συμμετοχή των μεταναστών μαθητών/τριών σε εκδηλώσεις (αθλητικές και πολιτιστικές, σε εκδρομές και στο δεκαπενταμελές) του Διαπολιτισμικού Γυμνασίου σε σχέση με τον χρόνο εισδοχής τους στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.

Πίνακας 35: Συμμετοχή των μεταναστών μαθητών/τριών σε εκδηλώσεις του σχολείου σε συνάρτηση με το χρόνο εισδοχής στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα

<i>Συμμετοχή των μεταναστών μαθητών/τριών σε πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις, εκδρομές και στο δεκαπενταμελές του σχολείου</i>				
<i>Χρόνος εισδοχής στο ελληνικό σχολείο</i>	<i>Συμμετοχή των μεταναστών μαθητών/τριών σε εκδηλώσεις⁸ του σχολείου</i>	<i>Μη συμμετοχή των μεταναστών μαθητών/τριών σε εκδηλώσεις του σχολείου</i>	<i>Συμμετοχή των μεταναστών μαθητών/τριών μόνο σε εκδρομές που διοργανώνει το σχολείο</i>	<i>Σύνολο</i>
<i>A' και B' κατηγορία (ήρθαν στην Ελλάδα πριν από την εισδοχή στο Δημοτικό)</i>	6 (54,55%)	5 (45,45%)		11 (100%)
<i>Γ' κατηγορία (ήρθαν στην Ελλάδα στην A', B', Γ' Δημοτικού)</i>	4 (80%)		1 (20%)	5 (100%)
<i>Δ' κατηγορία (ήρθαν στην Ελλάδα στην Δ', E', ΣΤ' Δημοτικού)</i>	8 (100%)			8 (100%)
<i>E' κατηγορία (ήρθαν στην Ελλάδα στην A', B', Γ' Γυμνασίου)</i>	2 (33,33%)	4 (66,67%)		6 (100%)
Σύνολο	20 (66,67%)	9 (30%)	1 (3,33%)	30 (100%)

⁸ Με τον όρο συμμετοχή των μεταναστών μαθητών/τριών σε εκδηλώσεις του σχολείου και μη συμμετοχή τους σε εκδηλώσεις του σχολείου, στον (Πίνακα 35), εννοείται η συμμετοχή των μεταναστών μαθητών/τριών σε πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις, στο δεκαπενταμελές του σχολείου, αλλά και σε εκδρομές που διοργανώνονται από το Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο Ιωαννίνων.

Με βάση τα δεδομένα, του Πίνακα 35, σε ποσοστό 66,67% τα υποκείμενα της έρευνάς μας επιλέγουν να συμμετέχουν σε αθλητικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις του σχολείου, εκδρομές, αλλά και στο δεκαπενταμελές του Διαπολιτισμικού Γυμνασίου, ενώ σε ποσοστό 30% δε συμμετέχουν. Καταδεικνύεται, από τα παραπάνω, ότι καθοριστικός παράγοντας για την πολιτισμική ένταξη των μαθητών/τριών με μεταναστευτικό υπόβαθρο στο χώρο του σχολείου αποτελεί ο χρόνος παραμονής του μετανάστη μαθητή στην Ελλάδα. Οι μαθητές/τριες **της πρώτης, δεύτερης, τρίτης και τέταρτης** κατηγορίας (Πίνακας 35), που διαμένουν περισσότερα χρόνια στην Ελλάδα, εμφανίζουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον (ποσοστό 90%) για συμμετοχή στις δραστηριότητες του σχολείου (δεκαπενταμελές, πολιτισμικές και αθλητικές εκδηλώσεις και εκδρομές), σε σχέση με τα υποκείμενα της **πέμπτης κατηγορίας** που συμμετέχουν στις εκδηλώσεις του σχολείου (ποσοστό 10%). Οι μαθητές/τριες **της πέμπτης κατηγορίας**, που έχουν λιγότερα χρόνια παραμονής στην Ελλάδα, επιλέγουν να αποστασιοποιηθούν από εκδηλώσεις που διοργανώνει το σχολείο τους τουλάχιστον κατά τα πρώτα χρόνια παραμονής τους στην Ελλάδα, ενώ οι ίδιοι μαθητές αναφέρουν ότι παιδιά με πλήρη ένταξη στον ελληνικό χώρο έχουν ενεργό συμμετοχή στις διάφορες εκδηλώσεις του σχολείου τους. Ίσως, βέβαια, η συμμετοχή των μαθητών με μεταναστευτική προέλευση στο δεκαπενταμελές του σχολείου, στις σχολικές εκδηλώσεις και εκδρομές συνδέεται άμεσα με τη «γλωσσική ευχέρεια», πράγμα το οποίο συντελεί στη σύναψη φιλικών σχέσεων και κοινωνικών επαφών με τους γηγενείς συμμαθητές τους.

6.4. Το οικογενειακό περιβάλλον

6.4.1. Μορφωτικό υπόβαθρο των γονέων σε σχέση με την εκπαιδευτική πορεία των παιδιών τους

Από το σύνολο των ερωτηθέντων γονέων, διαπιστώνεται ότι το 53,57% είναι απόφοιτοι Λυκείου, το 21,43% είναι απόφοιτοι Α.Ε.Ι., ως επίσης το 21,43% είναι απόφοιτοι Γυμνασίου και μόνο το 3,57% είναι απόφοιτοι Δημοτικού.

Από την ανάλυση του ερευνητικού υλικού, του δείγματος της έρευνας⁹, διαπιστώνεται ότι ποσοστό 66,67% των παιδιών των αποφοίτων Α.Ε.Ι. γονέων, είναι φοιτητές/τριες σε κάποιο Α.Ε.Ι. της χώρας. Το 16,67% των υποκειμένων της ίδιας υποκατηγορίας έχει αποφοιτήσει από ΤΕΕ/Ι.Ε.Κ./Ο.Α.Ε.Δ. και το υπόλοιπο 16,67% είναι μαθητές/τριες.

Το 46,67% των υποκειμένων της έρευνας, που οι γονείς τους έχουν απολυτήριο Λυκείου, είναι φοιτητές/τριες σε Α.Ε.Ι. Σε ποσοστό 33,33%, των παιδιών της ίδιας υποκατηγορίας, είναι απόφοιτοι ΤΕΕ/Ι.Ε.Κ./Ο.Α.Ε.Δ., ενώ το υπόλοιπο 20% είναι μαθητές/τριες Λυκείου.

Ποσοστό της τάξης του 50% των παιδιών, των γονέων, που είναι απόφοιτοι Γυμνασίου, είναι απόφοιτοι ΤΕΕ/Ι.Ε.Κ./Ο.Α.Ε.Δ., ενώ το 33,33% είναι μαθητές Λυκείου. Το υπόλοιπο 16,67% της ίδιας υποκατηγορίας έχει αποφοιτήσει από το Γυμνάσιο.

Τελευταία υποκατηγορία, αποτελεί ένας γονέας, που είναι απόφοιτος Δημοτικού και το παιδί του έχει αποφοιτήσει από το Τεχνικό Λύκειο.

Στον Πίνακα 36, που ακολουθεί, παρουσιάζεται η συσχέτιση του μορφωτικού υπόβαθρου των γονέων με την εκπαιδευτική πορεία των παιδιών τους.

8. Για την ανάλυση του ερευνητικού υλικού, που αφορά το μορφωτικό υπόβαθρο των γονέων, λάβαμε υπόψη μας τον γονέα με το υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο. Πιο συγκεκριμένα, διαπιστώσαμε περιπτώσεις στις οποίες ο πατέρας ήταν απόφοιτος Λυκείου και η μητέρα απόφοιτη Γυμνασίου. Σε αυτή τη περίπτωση, λάβαμε υπόψη το μορφωτικό υπόβαθρο του πατέρα, καθώς αυτός είχε το υψηλότερο μορφωτικό υπόβαθρο. Βέβαια, αξίζει να σημειωθεί ότι στην πλειοψηφία των μετεχόντων στην έρευνα γονέων, το μορφωτικό υπόβαθρο των δύο γονέων συμβαδίζει.

Πίνακας 36: Το μορφωτικό υπόβαθρο των γονέων σε συνάρτηση με την εκπαιδευτική πορεία των παιδιών τους

<i>Μορφωτικό υπόβαθρο των γονέων</i>					
<i>Εκπαιδευτική πορεία των μεταναστών μαθητών/τριών της έρευνας</i>	Γονείς Απόφοιτοι Α.Ε.Ι.	Γονείς Απόφοιτοι Λυκείου	Γονείς Απόφοιτοι Γυμνασίου	Γονείς Απόφοιτοι Δημοτικού	Σύνολο
Φοιτητές/τριες Α.Ε.Ι.	4 (66,67%)	7 (46,67%)			11
Απόφοιτοι ΤΕΕ / Απόφοιτοι – Σπουδαστές Ι.Ε.Κ./Ο.Α.Ε.Δ.	1 (16,67%)	5 (33,33%)	3 (50%)	1 (100%)	10
Απόφοιτοι Γυμνασίου			1 (16,67%)		1
Μαθητές/τριες Λυκείου	1 (16,67%)	3 (20%)	2 (33,33%)		6
Σύνολο	6 (21,43)	15 (53,57%)	6 (21,43%)	1 (3,57%)	28

Συμπερασματικά, θα λέγαμε ότι όσο υψηλότερο είναι το μορφωτικό υπόβαθρο των γονέων τόσο τα παιδιά τους έχουν μια πιο ομαλή εκπαιδευτική πορεία, αφού τα 2/3 των παιδιών των αποφοίτων Α.Ε.Ι. γονέων είναι φοιτητές/τριες Α.Ε.Ι., ενώ τα παιδιά των γονέων απόφοιτων Γυμνασίου και Δημοτικού δεν έχουν ομαλή εκπαιδευτική πορεία, καθώς δεν παρουσιάζουν πρόσβαση στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση.

Συνεπώς, διαφαίνεται ότι τα παιδιά, που οι γονείς τους έχουν φοιτήσει σε κάποια σχολή και έχουν υψηλό μορφωτικό υπόβαθρο, έχουν ισχυρότερο κίνητρο, ώστε να προσπαθήσουν και οι ίδιοι να επιτύχουν καλές επιδόσεις και να προχωρήσουν στις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Όσο υψηλότερο, λοιπόν, είναι το μορφωτικό επίπεδο των γονέων, τόσο μεγαλύτερη επίδραση

ασκείται στα υποκείμενα της έρευνας για ανώτερη και ανώτατη εκπαιδευτική τροχιοδρόμηση, δηλαδή παρέχονται μεγαλύτερα κίνητρα για σχολική επιτυχία και ακαδημαϊκή σταδιοδρομία.

6.4.2. Κοινωνικοοικονομική κατάσταση των γονέων σε συνάρτηση με τη στάση τους απέναντι στην εκπαίδευση των παιδιών τους

Από τους είκοσι οκτώ (28) γονείς της έρευνάς μας, οι δέκα (10), δηλαδή το 1/3 των γονιών δήλωσαν ότι παρείχαν μαθησιακή στήριξη και εξωσχολικές παροχές (φροντιστήρια και ιδιαίτερα μαθήματα, ξένες γλώσσες) στα παιδιά τους. Οι εν λόγω γονείς υποστήριξαν ότι η οικονομική τους κατάσταση είναι μέτρια και μερικοί ανέφεραν ότι με τον καιρό τα οικονομικά τους βελτιώθηκαν και βελτιώνονται, με εξαίρεση δύο περιπτώσεις (2) γονέων, που ανέφεραν ότι η οικονομική τους κατάσταση είναι κάτω από το μέτριο ο ένας, ενώ ο δεύτερος ότι τα οικονομικά της οικογένειάς του δεν είναι στην καλύτερη κατάσταση. Αξίζει να σημειωθεί, ότι τα επαγγέλματα των δύο περιπτώσεων αυτών των (2) γονέων συμπίπτουν (οι άντρες είναι εργάτες στις οικοδομές και οι γυναίκες τους ασχολούνται με τα οικιακά). Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός, ότι από τις δέκα (10) περιπτώσεις των γονέων, οι πέντε (5) ανέφεραν ότι παρείχαν μαθησιακή στήριξη¹⁰ στα παιδιά τους μέχρι την αποφοίτησή τους από το Δημοτικό, καθώς δε μπορούσαν ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις των μαθημάτων του Γυμνασίου και του Λυκείου, με αποτέλεσμα τα παιδιά να φοιτούν σε φροντιστήρια στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Οι υπόλοιπες τρεις (3) περιπτώσεις γονέων, δήλωσαν ότι παρείχαν βοήθεια στα παιδιά τους σε θετικής κατεύθυνσης μαθήματα (κυρίως στα Μαθηματικά, Φυσική, Χημεία). Τέλος, δύο (2), από τις δέκα (10) περιπτώσεις γονέων, γνώριζαν ελληνικά (γραφή και ανάγνωση). Συνεπώς, η γονική εμπλοκή των τελευταίων στη μελέτη των μαθημάτων του σχολείου ήταν αυξημένη, με παράλληλη παροχή της δυνατότητας φοίτησης των παιδιών τους σε φροντιστηριακά μαθήματα του σχολείου και σε ξένες γλώσσες.

Επτά (7) περιπτώσεις γονέων της έρευνάς μας, ανέφεραν ότι παρείχαν στα παιδιά τους μόνο φροντιστήρια για την εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας (τρεις περιπτώσεις γονέων ανέφεραν

8. Η μαθησιακή στήριξη, αναφέρεται στην παροχή βοήθειας στο σπίτι, όσον αφορά τα μαθήματα του σχολείου εκ μέρους των γονέων.

ότι τα παιδιά τους στην πορεία διέκοψαν τα φροντιστήρια για την εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας, χωρίς την απόκτηση αντίστοιχου πτυχίου). Η μαθησιακή στήριξη των γονέων ήταν περιορισμένη σε πέντε (5) περιπτώσεις γονέων, καθώς ανέφεραν δυσκολίες στην ελληνική γλώσσα και έλλειψη χρόνου λόγω εργασίας. Δύο (2), από τις επτά (7) περιπτώσεις, ανέφεραν ότι βοηθούσαν στη μελέτη των παιδιών τους στο σπίτι. Από τις επτά (7) περιπτώσεις των γονέων, οι τρεις (3) ανέφεραν ότι η κατάσταση των οικονομικών τους είναι μέτρια και δύο (2) ότι είναι η οικονομική τους κατάσταση είναι κάτω από το μέτριο. Μια περίπτωση γονέων χαρακτηρίζει την οικονομική τους κατάσταση δύσκολη, ενώ η δεύτερη καλύτερη από την Αλβανία, χωρίς να διευκρινίζεται ακριβώς η οικονομική τους κατάσταση. Τα επαγγέλματα, των εν λόγω δύο (2) περιπτώσεων γονέων, συμπίπτουν (οικοδόμοι και οι μητέρες είναι οικιακές βοηθοί).

Πέντε (5) περιπτώσεις γονέων, ανέφεραν ότι βοηθούσαν τα παιδιά τους στο σπίτι όσον αφορά τα μαθήματα του σχολείου, αν και ορισμένοι αντιμετώπιζαν δυσκολίες στην ελληνική γλώσσα. Οι συγκεκριμένοι γονείς δεν παρείχαν εξωσχολικές παροχές (φροντιστήρια και ιδιαίτερα μαθήματα, ξένες γλώσσες) στα παιδιά τους λόγω οικονομικών δυσχερειών. Η πλειοψηφία, των εν λόγω γονέων, ανέφεραν ότι αντιμετώπισαν και αντιμετωπίζουν δυσκολίες στα οικονομικά τους, με εξαίρεση ενός γονέα, που χαρακτηρίζει μέτρια την οικονομική του κατάσταση. Άξιο αναφοράς είναι, ότι οι τέσσερις (4) περιπτώσεις γονέων, από τις πέντε (5) αφορούν (τρεις μονογονεϊκές οικογένειες και μία με έλλειψη γονέων, καθώς ο μαθητής μεγάλωσε και μεγαλώνει με την οικογένεια του αδερφού του).

Τέσσερις (4) περιπτώσεις γονέων, δεν είχαν τη δυνατότητα να βοηθήσουν τα παιδιά τους στη μελέτη στο σπίτι λόγω έλλειψης χρόνου, καθώς εργάζονται πολλές ώρες. Παρ' όλα αυτά, τους παρέχονται (φροντιστήρια, ιδιαίτερα μαθήματα και ξένες γλώσσες). Οι ίδιοι, χαρακτηρίζουν ως μέτρια την οικονομική τους κατάσταση.

Τέλος, δύο (2) περιπτώσεις γονέων δε στήριζαν μαθησιακά τα παιδιά τους, αλλά ούτε και σε εξωσχολικές παροχές (φροντιστήρια και ιδιαίτερα μαθήματα, ξένες γλώσσες). Η οικονομική κατάσταση της μιας περίπτωσης γονέων είναι ίδια με αυτή της Αλβανίας και λίγο καλύτερη, χωρίς να διευκρινίζεται, ενώ της δεύτερης περίπτωσης γονέων αναφέρεται ως μέτρια.

Στον Πίνακα 37, που ακολουθεί, αναγράφεται η κοινωνικοοικονομική κατάσταση των γονιών της έρευνας σε συνάρτηση με τη στάση τους (παροχή μαθησιακής στήριξης και

εξωσχολικές παροχές, όπως φροντιστήρια και ιδιαίτερα μαθήματα, ξένες γλώσσες) απέναντι στην εκπαίδευση των παιδιών με μεταναστευτικό υπόβαθρο της έρευνάς μας.

Πίνακας 37: Κοινωνικοοικονομική κατάσταση των γονιών σε συνάρτηση με τη στάση τους απέναντι στην εκπαίδευση των παιδιών τους

Στάση των γονέων απέναντι στην εκπαίδευση των παιδιών τους						
Κοινωνικοοικονομική κατάσταση των γονέων της έρευνας	Παροχή μαθησιακής στήριξης και εξωσχολικές παροχές ¹¹	Παροχή μόνο μαθησιακής στήριξης	Παροχή μόνο εξωσχολικών παροχών	Παροχή φροντιστηρίου για εκμάθηση αγγλικής γλώσσας και περιορισμένη παροχή μαθησιακής στήριξης	Καμία παροχή	Σύνολο
Μέτρια οικονομική κατάσταση	8 (47,06%)	1 (5,88%)	4 (23,53%)	3 (17,65%)	1 (5,88)	17 (100%)
Κάτω από μέτρια οικονομική κατάσταση	2 (50%)			2 (50%)		4 (100%)
Κακή οικονομική κατάσταση		4 (80%)		1 (20%)		5 (100%)
Δε διευκρινίζεται η οικονομική κατάσταση				1 (50%)	1 (50%)	2 (100%)
Σύνολο	10 (35,71%)	5 (17,86%)	4 (14,29%)	7 (25%)	2 (7,14%)	28 (100%)

¹¹ Η *μαθησιακή στήριξη*, αφορά την παροχή βοήθειας στο σπίτι από τους γονείς, όσον αφορά τη μελέτη των μαθημάτων του σχολείου, ενώ οι *εξωσχολικές παροχές* συνδέονται με τα φροντιστήρια, τα ιδιαίτερα μαθήματα και τις ξένες γλώσσες.

Σύμφωνα με τον Πίνακα 37, το μεγαλύτερο ποσοστό των γονέων της έρευνάς μας (ποσοστό 35,71%) παρέχει μαθησιακή στήριξη και εξωσχολικές παροχές στα παιδιά του, ποσοστό της τάξης του 25% παρέχει τη δυνατότητα μόνο παρακολούθησης φροντιστηρίου εκμάθησης ξένης γλώσσα, ενώ η παροχή μόνο μαθησιακής στήριξης και η παροχή μόνο εξωσχολικών δραστηριοτήτων αφορά το 17,86% και το 14,29% αντίστοιχα. Μόνο το 7,14% δεν προσφέρει καμία παροχή στα παιδιά του.

Επίσης, το (60,71%) των μετεχόντων στην έρευνα γονέων, χαρακτήρισαν ως μέτρια την οικονομική τους κατάσταση, το (14,29%) κάτω από το μέτριο, το (14,29%) ως κακή, ενώ το (17,86%) απέφυγε να απαντήσει ευθαρσώς.

Καταδεικνύεται, λοιπόν, από τον Πίνακα 37 ότι ποσοστό 47,06% των γονέων, που χαρακτήρισαν ως μέτρια την κοινωνικοοικονομική τους κατάσταση παρείχαν και μαθησιακή στήριξη και εξωσχολικές παροχές στα παιδιά τους (φροντιστήρια και ιδιαίτερα μαθήματα για τα σχολικά μαθήματα, ξένες γλώσσες). Επίσης, διαφαίνεται ότι ποσοστό 23,53% των γονέων με μέτρια κοινωνικοοικονομική κατάσταση, παρείχαν στα παιδιά τους μόνο εξωσχολικές παροχές, ενώ στην ίδια κατηγορία ποσοστό 17,65% των γονέων έδινε τη δυνατότητα στα παιδιά τους για παρακολούθηση μόνο μαθημάτων αγγλικής γλώσσας. Γίνεται φανερό, λοιπόν, ότι οι μαθητές που προέρχονται από οικογένειες, οι οποίες ανήκουν στη μεσαία κοινωνικοοικονομική τάξη¹² έχουν καλύτερη μαθησιακή στήριξη και εξωσχολικές παροχές από τις οικογένειές τους (π.χ. φροντιστήρια και ιδιαίτερα μαθήματα, ξένες γλώσσες). Έτσι, επιτυγχάνεται καλύτερα η περαιτέρω μαθησιακή τους ενίσχυση, μπορούν να ανταπεξέλθουν σε τυχόν δυσκολίες στα μαθήματα του σχολείου και αυξάνονται οι πιθανότητες για σχολική επιτυχία. Μόνο ποσοστό 5,88% της κατηγορίας των γονέων με μέτριο κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο δήλωσαν ότι δεν προσφέρουν καμία παροχή στα παιδιά τους.

Οι μετέχοντες στην έρευνα γονείς, που χαρακτήρισαν κάτω από το μέτριο την οικονομική τους κατάσταση, ανέφεραν οι δύο (2) ότι παρείχαν στα παιδιά τους μαθησιακή στήριξη και εξωσχολικές παροχές, ενώ οι υπόλοιποι δύο (2) παρείχαν τη δυνατότητα εκμάθησης αγγλικής γλώσσας μέσω φροντιστηριακών μαθημάτων.

11. Στην έρευνά μας θεωρούμε ότι οι γονείς με μέτρια κοινωνικοοικονομική κατάσταση ισοδυναμούν με τη μεσαία κοινωνικοοικονομική τάξη.

Από τους γονείς, που δήλωσαν κακή κοινωνικοοικονομική κατάσταση, ποσοστό 80% βοηθούσε τα παιδιά του μόνο στη μελέτη των μαθημάτων στο σπίτι, χωρίς να δίνεται η δυνατότητα εξωσχολικών παροχών (φροντιστηρίων και ιδιαίτερων μαθημάτων, ξένων γλωσσών). Μόνο (20%) της εν λόγω κατηγορίας, δηλαδή ένας μόνο γονέας παρείχε δυνατότητα εκμάθησης αγγλικής γλώσσας μέσω φροντιστηριακών μαθημάτων.

Προκύπτει, λοιπόν, το συμπέρασμα ότι υπάρχει θετική σχέση ανάμεσα στην κοινωνικοοικονομική τάξη της οικογένειας του μαθητή και τη στάση των γονέων όσον αφορά την καλύτερη μαθησιακή στήριξη των μαθητών αλλά και τις εξωσχολικές παροχές από τις οικογένειές τους. Συνεπώς, οι γονείς με μέτριο οικονομικό επίπεδο αποδεικνύεται ότι έχουν τη δυνατότητα να ενισχύσουν τόσο μαθησιακά όσο και στην κοινωνική προσαρμογή και σχολική επίδοση σε μεγάλο βαθμό τα παιδιά τους, μέσω φροντιστηρίων, ιδιαίτερων μαθημάτων και ξένων γλωσσών σε σχέση με τους γονείς με άσχημη οικονομική κατάσταση, που περιορίζονται να βοηθούν τα παιδιά τους οι ίδιοι στα μαθήματα, καθώς δε διαθέτουν οικονομικούς πόρους να τα ενισχύσουν μαθησιακά μέσω των φροντιστηρίων και των ιδιαίτερων μαθημάτων αλλά και των ξένων γλωσσών.

Μια εικόνα της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης των γονέων της έρευνάς μας, αποκτούμε από τον Πίνακα 38, που ακολουθεί, όπου σκιαγραφείται η επαγγελματική κατάσταση των γονέων της έρευνας τόσο των αντρών όσο των συζύγων τους.

Πίνακας 38: Οι αλλοδαποί και παλιννοστούντες γονείς της έρευνας ανά φύλο και ομάδες ατομικών επαγγελμάτων

<i>Ομάδες ατομικών επαγγελμάτων</i>	Άντρες	Γυναίκες	Σύνολο
Οικιακά – Ανεργοί	1	12	13
Ιδιωτικοί Υπάλληλοι	4	2	6
Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρώνακτες και μικροεπαγγελματίες	13	1	14
Ελεύθεροι Επαγγελματίες	1		1
Συνταξιούχοι	2	1	3
Δε δήλωσαν σαφώς το επάγγελμά τους	7		6
Σύνολο	28	28	54

Οι γονείς με μεταναστευτική βιογραφία απασχολούνται, στην πλειοψηφία τους, ως ανειδίκευτοι εργάτες στις οικοδομές και οι γυναίκες ως οικιακές βοηθοί ή με τις δουλειές του σπιτιού. Συγκρίνοντας, όμως, τις απαντήσεις των μετεχόντων στην έρευνα γονέων σχετικά με το μορφωτικό τους επίπεδο και την επαγγελματική τους κατάσταση (Πίνακας 38), διαπιστώνουμε ότι οι γονείς των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών δεν ασκούν επαγγέλματα στη χώρα υποδοχής ανάλογα του μορφωτικού τους επιπέδου. Συνεπώς, σε περιπτώσεις, που οι γονείς έχουν υψηλό μορφωτικό επίπεδο, αυτό δε συμβαδίζει με το επάγγελμα που εξασκούν στην Ελλάδα και, επομένως, στην κοινωνική τάξη στην οποία κατατάσσονται.

6.4.3. Σύνθεση της οικογένειας: πυρηνική, εκτεταμένη, μονογονεϊκή, με έλλειψη γονέων σε συνδυασμό με τη σχολική προσαρμογή και την εκπαιδευτική πορεία των παιδιών

Από την ανάλυση του ερευνητικού υλικού, προέκυψαν τέσσερις τύποι οικογενειών των μαθητών (πυρηνική, εκτεταμένη, μονογονεϊκή, με έλλειψη γονέων). Ειδικότερα, από τους τριάντα (30) μαθητές, της εν λόγω έρευνας, καταδεικνύεται ότι έξι (6) μαθητές ανήκουν σε μονογονεϊκές οικογένειες και τρεις (3) σε οικογένειες με έλλειψη γονέων. Ένας (1) μαθητής ανήκει σε εκτεταμένη οικογένεια και οι υπόλοιποι είκοσι (20) συγκαταλέγονται στον τύπο της πυρηνικής οικογένειας.

Από τους έξι (6) μαθητές, που μεγαλώνουν σε περιβάλλον με έναν μόνο γονέα, διαφαίνεται ότι οι πέντε (5) μαθητές παρουσιάζουν δυσκολίες στη σχολική επίδοση και στην εκπαιδευτική τους πορεία. Αξίζει να σημειωθεί, ότι ο μαθητής, που όπως διαφαίνεται μέσα από τα λόγια του, δεν παρουσίασε δυσκολίες στη σχολική προσαρμογή, στο οικογενειακό του περιβάλλον διέμενε και η γιαγιά του. Πιο συγκεκριμένα, δύο (2) μαθητές της συγκεκριμένης υποκατηγορίας δήλωσαν ότι έχουν επαναλάβει κάποια τάξη στο σχολείο. Ένας μαθητής ανέφερε ότι αναγκάστηκε να διακόψει το σχολείο, όταν αποφοίτησε από την υποχρεωτική εκπαίδευση, διότι έπρεπε να εργαστεί. Από τους υπόλοιπους δύο (2) μαθητές, μια μαθήτρια για προσωπικούς λόγους, όπως ανέφερε αναγκάστηκε να επαναλάβει την Α΄ Λυκείου, ενώ φέτος που δίνει πανελλήνιες εξετάσεις, δουλεύει παράλληλα και ο χρόνος της είναι περιορισμένος. Η δεύτερη μαθήτρια, ενώ εισήχθη σε Α.Ε.Ι. δεν κατάφερε για οικογενειακούς λόγους, όπως δήλωσε να παρακολουθήσει τα μαθήματα, με αποτέλεσμα να ξεκινήσει τη φοίτησή της από τη νέα ακαδημαϊκή χρονιά.

Τρεις (3) μαθητές/τριες μεγάλωσαν με έλλειψη γονέων, καθώς οι δύο (2) μαθήτριες μεγάλωσαν σε ίδρυμα της πόλης των Ιωαννίνων και ο τρίτος (3) μαθητής μεγάλωσε με την οικογένεια του αδερφού του. Από τους τρεις (3) μαθητές, αυτής της υποκατηγορίας, ο μαθητής που μεγάλωσε με τον αδερφό του, ανέφερε ότι οι γονείς του καθυστέρησαν να πραγματοποιήσουν την εγγραφή του στο Λύκειο, καθώς διαμένουν στην Αλβανία. Ο ίδιος, έχασε μια σχολική χρονιά και συνέχισε το σχολείο την επόμενη χρονιά, ενώ τώρα παράλληλα με τη φοίτησή του στο νυχτερινό σχολείο, εργάζεται τα πρωινά, ως μπογιατζής. Το δεύτερο υποκείμενο της έρευνας με μεταναστευτική προέλευση, που μεγάλωσε σε ίδρυμα της πόλης

των Ιωαννίνων, ανέφερε ότι είναι δυσαρεστημένο από την εκπαιδευτική του πορεία, καθώς δεν κατάφερε να εισαχθεί σε κάποιο Α.Ε.Ι., λόγω μαθησιακών δυσκολιών στο σχολείο. Το τρίτο υποκείμενο της έρευνας, που και αυτό μεγάλωσε σε εστία της πόλης των Ιωαννίνων, δήλωσε ότι δεν ήταν επιλογή του να έρθει στην Ελλάδα, αλλά επιλογή του πατέρα του. Ανέφερε ότι θα επιθυμούσε να βρισκόταν στην Αλβανία και να συνέχιζε εκεί το σχολείο, ώστε να σπούδαζε, αυτό που πραγματικά επιθυμούσε, δηλαδή νομική. Το ίδιο υποκείμενο, ανέφερε ότι στην Ελλάδα δε θα μπορούσε να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις του Ενιαίου Λυκείου, λόγω και της μη επαρκούς γνώσης της ελληνικής γλώσσα, με αποτέλεσμα να ακολουθήσει το Τεχνικό Επαγγελματικό Λύκειο και να εισαχθεί σε Τ.Ε.Ι..

Από τους μαθητές, που ανήκουν στον τύπο της πυρηνικής οικογένειας, μόνο δύο (2) από τους είκοσι (20), ανέφεραν ότι επανέλαβαν την ίδια τάξη (ο ένας την Γ΄ Λυκείου εξαιτίας του ότι δε μελετούσε αρκετά και ο δεύτερος λόγω απουσιών στην Α΄ Γυμνασίου).

Τα παραπάνω ευρήματα, δείχνουν ότι σε αντίθεση με τους μαθητές, που μεγαλώνουν σε οικογενειακό περιβάλλον με τους γονείς στον πυρήνα του, η πλειοψηφία σχεδόν των υποκειμένων της έρευνας, που μεγάλωσαν με ένα μόνο γονέα, παρουσιάζουν περισσότερες δυσκολίες μαθησιακής και σχολικής προσαρμογής, ενώ οι περισσότεροι οδηγούνται στην πρόωρη εργασία παράλληλα με τη φοίτησή τους στο σχολείο. Επίσης, τα δύο από τα τρία υποκείμενα, που μεγάλωσαν σε περιβάλλον με έλλειψη των γονέων τους, διαφαίνεται ότι παρουσιάζουν μαθησιακές δυσκολίες και δυσκολίες ψυχοκοινωνικής προσαρμογής.

7. ΕΡΜΗΝΕΙΕΣ ΤΩΝ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ

Στο εν λόγω κεφάλαιο γίνεται αναφορά στα ευρήματα της έρευνας σχετικά με τους παράγοντες (προσδοκίες μαθητών και γονέων, φύλο, κυρίαρχη ομιλούμενη γλώσσα στο οικογενειακό περιβάλλον, χρόνια διαμονής στην Ελλάδα, τύπος οικογένειας), που ευνοούν ή εμποδίζουν τους μαθητές με μεταναστευτική βιογραφία στην πορεία της σχολικής και κοινωνικής τους ένταξης. Κυρίως, όμως γίνεται προσπάθεια αναζήτησης πιθανών ερμηνειών των σχετικών με την έρευνα ευρημάτων, με τα ευρήματα άλλων αντιπροσωπευτικών ερευνών, που έχουν διεξαχθεί στη χώρα μας, αλλά και σε διεθνές επίπεδο, όπως του προγράμματος PISA του ΟΟΣΑ (2000, 2003, 2006).

7.1. Προσδοκίες των μεταναστών μαθητών/τριών από την ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα

Σχετικά με τα μαθησιακά χαρακτηριστικά και τις στάσεις μόρφωσης των μεταναστών μαθητών/τριών, διαπιστώνεται από τα ευρήματα της έρευνάς μας, ότι οι μετέχοντες στην έρευνα μαθητές διακρίνονται από υψηλές προσδοκίες, καθώς ποσοστό 70% επιθυμεί να εισαχθεί σε Α.Ε.Ι.. Αξίζει να σημειωθεί, ότι δε σημειώνεται διαφοροποίηση των προσδοκιών των μετεχόντων στην έρευνα μαθητών ανάλογα με το χρόνο εισδοχής τους στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Το αντίθετο, μάλιστα, παρατηρείται, καθώς ποσοστό 52,38% των μαθητών που εντάσσονται αργά (Δ', Ε', ΣΤ' Δημοτικού και Α', Β', Γ' Γυμνασίου) στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα φιλοδοξούν να εισαχθούν στην ελληνική Τριτοβάθμια Εκπαίδευση ασκώντας στο μέλλον επαγγέλματα υψηλού κύρους (γιατρού, δικηγόρου, πολιτικού μηχανικού). Η διαπίστωση αυτή επαληθεύεται από στοιχεία του προγράμματος PISA του ΟΟΣΑ 2003, καθώς δείχνει να επιβεβαιώνει την άποψη πως οι μετανάστες μαθητές είναι ενεργοί με κίνητρα για μάθηση και έχουν θετική στάση στη μάθηση στο σχολείο. Χαρακτηριστικό είναι ότι οι μετανάστες μαθητές και στις 17 χώρες, που διεξήχθη η έρευνα PISA του ΟΟΣΑ, επέδειξαν υψηλότερα επίπεδα κινήτρων από τους γηγενείς συμμαθητές τους. Επίσης, όσον αφορά τις παραμέτρους που επηρεάζουν τη σχολική μάθηση, δηλαδή τις φιλοδοξίες και τις βλέψεις των μαθητών αποδεικνύεται ότι οι μετανάστες μαθητές/τριες έχουν

υψηλότερες εκπαιδευτικές φιλοδοξίες από τους γηγενείς συμμαθητές τους και τείνουν να είναι πιο αισιόδοξοι σχετικά με τις μελλοντικές εκπαιδευτικές τους προοπτικές. Σύμφωνα με μια σειρά από ευρήματα στην ίδια έρευνα του ΟΟΣΑ, οι μαθητές της πρώτης και της δεύτερης γενιάς¹³ μεταναστών εμφανίζουν υψηλές προσδοκίες και φιλοδοξίες για πανεπιστημιακή εκπαίδευση (<http://www.oecd.org/dataoecd/2/38/36664934.pdf>, 25-11-2011).

7.2. Σε ποιο βαθμό εκπληρώνονται οι προσδοκίες και τα όνειρα των μαθητών/τριών με μεταναστευτική βιογραφία σε σχέση με την εκπαιδευτική τους πορεία;

Όσον αφορά την εκπλήρωση των προσδοκιών και των ονείρων των μαθητών με μεταναστευτική βιογραφία αναδεικνύεται μέσα από την έρευνά μας, ότι μόνο ένα ποσοστό της τάξης 27% των υποκειμένων της έρευνας ανέφερε πλήρη εκπλήρωση των προσδοκιών σχετικά με την εκπαιδευτική του πορεία. Αντίθετα, ποσοστό 50% ανέφερε μη εκπλήρωση των προσδοκιών του από την ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα, ενώ οι προσδοκίες των μαθητών/τριών που εντάσσονται αργά στο ελληνικό σχολείο (στην Α', Β', Γ' Γυμνασίου) δεν εκπληρώνονται στο σύνολό τους, εξαιτίας γλωσσικών δυσκολιών και δυσκολιών στη σχολική προσαρμογή και επίδοση, την ελλιπή ενθάρρυνση από το οικογενειακό περιβάλλον και τη μη σωστή καθοδήγηση. Η διαπίστωση αυτή συμπίπτει με ανάλογες διαπιστώσεις από πολλούς μελετητές, όπως (Καραβασίλης, 1994:23-60, Κοτσιώνης, 1990:141-143, Παλαιολόγου, 2000:281-282), καθώς καθοριστικής σημασίας αναδεικνύεται η σημασία της δυνατότητας για ψυχολογική στήριξη και ενίσχυση των παιδιών σε επίπεδο μαθημάτων, εργασιών και γενικότερης στάσης της οικογένειας απέναντι στο ελληνικό σχολείο.

Συνοπτικά, διαπιστώνεται στην έρευνά μας ότι μόνο ένα μικρό ποσοστό της τάξης του 27% δήλωσε εκπλήρωση των προσδοκιών του, ενώ γίνεται φανερή αρνητική συσχέτιση χρόνου ένταξης στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και βαθμού εκπλήρωσης των προσδοκιών των μαθητών/τριών από αυτό. Όσον αφορά, λοιπόν, τα παιδιά που εντάσσονται αργά στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και στην προκειμένη περίπτωση της έρευνάς μας στην Α', Β' και Γ'

12. Οι μαθητές που έχουν γεννηθεί εκτός Ελλάδος και έχουν μεταναστεύσει με τους γονείς τους αποτελούν την πρώτη γενιά μεταναστών μαθητών. Οι μαθητές των οποίων οι γονείς έχουν μεταναστεύσει στο παρελθόν, αλλά οι ίδιοι οι μαθητές έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα αποτελούν τη δεύτερη γενιά μεταναστών μαθητών.

Γυμνασίου, έχουν λιγότερες πιθανότητες εκπλήρωσης των προσδοκιών τους για επαγγελματική και ακαδημαϊκή σταδιοδρομία (Πίνακας 27). Σύμφωνα με ευρήματα του προγράμματος PISA του ΟΟΣΑ 2003, υπάρχει μεγάλη διαφοροποίηση στις επιδόσεις ανάμεσα στους γηγενείς μαθητές και στους μετανάστες μαθητές πρώτης γενιάς στην ανάγνωση και στις επιστήμες παρά στα μαθηματικά και στην επίλυση κάποιου προβλήματος. Οι χαμηλές επιδόσεις των δευτέρων έναντι των πρώτων στην ανάγνωση και στις επιστήμες προφανώς να προκύπτει ως επακόλουθο της ανάγκης τους για καλύτερη εκμάθηση της γλώσσας της χώρας υποδοχής. Αντίθετα, οι επιδόσεις στα ίδια πεδία ανάμεσα στους γηγενείς μαθητές και στους μετανάστες δεύτερης γενιάς είναι παρόμοιες (<http://www.oecd.org/dataoecd/2/38/36664934.pdf>, 25-11-2011).

7.3. Προσδοκίες των γονέων των μεταναστών μαθητών/τριών σχετικά με την εκπαιδευτική και επαγγελματική τροχιοδρόμηση των παιδιών τους

Σχετικά με τις προσδοκίες των γονέων για το εκπαιδευτικό και επαγγελματικό μέλλον των παιδιών τους, αποδεικνύεται ότι λίγο περισσότεροι από τους μισούς (ποσοστό 53%), φιλοδοξούν να σπουδάσουν τα παιδιά τους και κυρίως να εισαχθούν σε κάποιο Α.Ε.Ι.. Άξιο προσοχής είναι, ότι στην πλειονότητά τους διακατέχονται από υψηλές προσδοκίες για το εκπαιδευτικό και επαγγελματικό μέλλον των παιδιών τους και ότι επιθυμούν τα παιδιά τους να μην αποτελούν την εξαίρεση που επιβεβαιώνει τον κανόνα, καθώς όπως αναφέρουν φιλοδοξούν τα παιδιά τους να τύχουν εκπαιδευτικής και επαγγελματικής πορείας ανάλογης με αυτής των γηγενών συμμαθητών τους.

Επίσης, ποσοστό 17% των γονέων επιθυμούν να σπουδάσουν τα παιδιά τους οτιδήποτε τα ενδιαφέρει, αρκεί αυτό να ανταποκρίνεται στις φιλοδοξίες τους. Ένα μικρότερο ποσοστό της τάξης του 10%, προσδοκούν τα παιδιά τους να σπουδάσουν ό,τι ενδιαφέρει τα ίδια, αρκεί οι σπουδές τους να συνδυαστούν με μελλοντική επαγγελματική αποκατάσταση. Τέλος, σε ποσοστό 10% των ερωτηθέντων γονέων δεν είχαν συγκεκριμένες προσδοκίες από την ελληνική εκπαίδευση για τα παιδιά τους, ενώ ένας μόνο γονιός προσδοκούσε από το παιδί του να ολοκληρώσει τη φοίτηση στην ελληνική Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.

7.4. Σε ποιο βαθμό εκπληρώνονται οι προσδοκίες των γονέων των μεταναστών μαθητών/τριών της έρευνας όσον αφορά την εκπαιδευτική και επαγγελματική πορεία των παιδιών τους;

Σχεδόν το ήμισυ των μετεχόντων στην έρευνα γονέων ανέφεραν ότι είναι ικανοποιημένοι από τη μέχρι σήμερα εκπαιδευτική και επαγγελματική πορεία των παιδιών τους. Διαφαίνεται, όμως, ο έντονος προβληματισμός τους σχετικά με τη μελλοντική επαγγελματική αποκατάσταση των παιδιών τους. Ποσοστό της τάξης του 32% δεν εξέφρασαν την άποψή τους για την εκπλήρωση των προσδοκιών τους όσον αφορά την πορεία των παιδιών τους. Μια μικρή μόνο μερίδα γονέων (14%) δήλωσαν δυσαρεστημένοι από την πορεία των παιδιών τους, προσδοκώντας ακόμα περισσότερα από τα παιδιά τους, ενώ το χαμηλότερο ποσοστό συγκεντρώνουν 7% όσοι δήλωσαν περίπου ευχαριστημένοι.

7.5. Σχέδια των μαθητών/τριών με μεταναστευτική βιογραφία για το μέλλον

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των μαθητών τους δείγματος της έρευνας για τα μελλοντικά τους σχέδια, οι μαθητές διακρίνονται μεταξύ αυτών που επιθυμούν να μείνουν στην Ελλάδα και να τύχουν επαγγελματικής αποκατάστασης στη χώρα μας (ποσοστό 43%). Ακολουθούν οι μετέχοντες στην έρευνα (ποσοστό 27%), που επιθυμούν να φοιτήσουν σε Α.Ε.Ι. και Τεχνικά Επαγγελματικά Λύκεια στην Ελλάδα χωρίς, όμως, να σχεδιάζουν το επαγγελματικό τους μέλλον. Σε ποσοστό 20% δεν έχουν αποφασίσει τη χώρα επαγγελματικής τους αποκατάστασης, αφού βασικό μέλημά τους είναι η αποφοίτηση από τα Α.Ε.Ι., που έχουν εισαχθεί. Λίγα υποκείμενα (ποσοστό 10%) απαντούν ότι σκέφτονται πιθανή παλιννόστηση στη χώρα προέλευσης για ανεύρεση εργασίας (ένα υποκείμενο), ενώ τα άλλα δύο υποκείμενα επιθυμούν πιθανή παλιννόστησή τους μετά την αποφοίτησή τους από τα Α.Ε.Ι., που έχουν εισαχθεί. Υπερισχύουν ποσοτικά οι γονείς των μαθητών/τριών της έρευνας, που επιθυμούν να παραμείνουν στην Ελλάδα, καθώς οι ίδιοι προβάλλουν ως λόγους παραμονής στη χώρα μας τις σπουδές των παιδιών τους, εργασιακούς λόγους και ότι έχουν υποβάλλει αιτήσεις για απόκτηση ελληνικής υπηκοότητας. Παρ' όλα αυτά, παραμένει ανοιχτό το ενδεχόμενο παλιννόστησης σε περίπτωση που οι καταστάσεις στην Ελλάδα δεν επιτρέψουν την περαιτέρω παραμονή τους.

7.6. *Επιδρά ο χρόνος παραμονής και η ηλικία εισδοχής του μετανάστη μαθητή/τριας στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα στην εκπαιδευτική και επαγγελματική του τροχιοδρόμηση;*

Από το σύνολο των υποκειμένων της έρευνας, ένα ποσοστό της τάξης του 40% έχουν *ομαλή πορεία*, ενώ το υπόλοιπο 40% έχουν *λιγότερο ομαλή πορεία*. Μόνο ένα υποκείμενο της παρούσας έρευνας, ακολούθησε *προβληματική πορεία* εγκαταλείποντας το ελληνικό σχολείο μετά την αποφοίτηση από την υποχρεωτική εκπαίδευση. Στην έρευνά μας, δεν παρατηρείται διαφοροποίηση στην πορεία των μαθητών που έρχονται στην Ελλάδα σε μικρότερη ηλικία και κατ' επέκταση φοιτούν μεγαλύτερο διάστημα στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Καταδεικνύεται, ότι ο χρόνος εισδοχής έχει διαδραματίσει θετικό ρόλο στην πορεία των μετεχόντων στην έρευνα των Α', Β', Γ', Δ' κατηγοριών, διότι μεγάλη πλειοψηφία τους ανά κατηγορία έχει μια *ομαλή και λιγότερο ομαλή πορεία*. Επίσης, τα υποκείμενα που εντάχθηκαν αργά στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και πιο συγκεκριμένα στην Α', Β', Γ' Γυμνασίου τείνουν να έχουν σε ποσοστό 50% *ομαλή πορεία* και σε ποσοστό 33,33% *λιγότερο ομαλή πορεία*.

Συνεπώς, αν και το δείγμα μας είναι μικρό και δε μπορούμε να προχωρήσουμε σε γενικεύσεις, διαφαίνεται ότι δεν επαληθεύεται το ερευνητικό μας ερώτημα, καθώς προκύπτει από την έρευνά μας, ότι οι μαθητές που φτάνουν στη χώρα υποδοχής σε μεγαλύτερη ηλικία ανακτούν το χαμένο έδαφος, λόγω δυσκολιών προσαρμογής, συμπληρώνοντας τις γνώσεις και τα 'κενά' τους, μέσω των προσδοκιών, των κινήτρων και των ερεθισμάτων που εκλαμβάνουν από το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Το συγκεκριμένο εύρημα, δε συμφωνεί με πορίσματα άλλων ερευνών, όπως του προγράμματος PISA του ΟΟΣΑ (2003), όπου αναδεικνύεται ότι οι μαθητές που εντάσσονται αργά στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, έχουν μια *λιγότερο ομαλή πορεία* σε σχέση με τους μαθητές που εντάσσονται πιο νωρίς στην ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα. Γίνεται φανερό, λοιπόν, ότι δεν κυριαρχεί μια δυνατή σχέση για τους μετανάστες μαθητές/τριες, δηλαδή το να ακολουθούν πιο ομαλή πορεία όσο περισσότερο φοιτούν στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρα υποδοχής (<http://www.oecd.org/dataoecd/2/38/36664934.pdf>, 25-11-2011).

7.7. Διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο το φύλο στον τύπο της εκπαιδευτικής πορείας των μεταναστών μαθητών/τριών;

Από την ανάλυση των δεδομένων της έρευνας, συνάγεται ότι τα κορίτσια υπερέχουν αριθμητικά (ποσοστό 66,67%) στο διπλάσιο όσον αφορά τη φοίτησή τους σε κάποιο ανώτατο ίδρυμα σε σχέση με τα αγόρια (ποσοστό 33,33%). Αξίζει να επισημανθεί, ο αυξημένος συγκριτικά με τα κορίτσια αριθμός αγοριών, που φοιτούν στο Λύκειο τη χρονική στιγμή της έρευνας (ποσοστό 83,33%), σε σχέση με τα κορίτσια (ποσοστό 16,67%). Διαφαίνεται ότι τα αγόρια της παρούσας έρευνας έχουν επαναλάβει σχολικές τάξεις είτε λόγω απουσιών, είτε διότι έπρεπε να διακόψουν προσωρινά το σχολείο λόγω εργασίας, είτε ελλιπούς ενδιαφέροντος για μάθηση. Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ότι τα κορίτσια στην έρευνά μας δείχνουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον για σχολική μάθηση και είναι περισσότερο επιμελή, ενώ τα αγόρια εμφανίζουν μορφές εξωστρεφούς συμπεριφοράς και στρέφονται από πιο μικρή ηλικία στην εργασία. Προς την κατεύθυνση αυτή, συνηγορούν και τα πορίσματα άλλων ερευνών, όπως του προγράμματος PISA του ΟΟΣΑ. Σύμφωνα, λοιπόν, με τις αξιολογήσεις PISA (2000, 2003, 2006) τα κορίτσια έχουν προβάδισμα στον τομέα του γλωσσικού γραμματισμού και στις τρεις ομάδες του δείγματος. Διαφαίνεται, ότι τα αγόρια υστερούν στις αναγνωστικές δεξιότητες έναντι των κοριτσιών, ανεξάρτητα από την κατάσταση μετανάστευσης (OECD, 2006), ενώ τα αγόρια υπερτερούν στον τομέα του μαθηματικού αλφαριθμητισμού. Σε συνάφεια με τα ερευνητικά αυτά αποτελέσματα βρίσκεται και η έρευνα σε μαθητές από περιβάλλοντα εκπαίδευσης που παρουσιάζουν γλωσσικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, του Ι.Π.Ο.Δ.Ε. των (Γκότοβου/Μάρκου, 2004:67), όπου διαφαίνεται ότι σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης εκτός από τη μεταγυμνασιακή τα αγόρια υπερέχουν αριθμητικά από τα κορίτσια, ενώ μόνο στη μεταγυμνασιακή βαθμίδα εκπαίδευσης τα κορίτσια εμφανίζουν προβάδισμα έναντι των αγοριών με ποσοστό 52,3% προς 46,8%. Τα ποσοστά στασιμότητας και διακοπής της φοίτησης εμφανίζονται πιο αυξημένα στα αγόρια απ' ότι στα κορίτσια και εκεί οφείλεται η αριθμητική μείωση σχολικής εκπαίδευσης των αγοριών μετά το πέρας της υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Προς αυτήν την κατεύθυνση, ο Diefenbach υποστηρίζει, ότι πιο συχνά επιτυγχάνουν τα κορίτσια καλύτερες επιδόσεις στην αποφοίτησή τους και μένουν πιο σπάνια

χωρίς απολυτήριο του κύριου σχολείου (Hauptschule), σε σχέση με τα αγόρια με μεταναστευτικό υπόβαθρο (Diefenbach, 2007:76).

Από τα παραπάνω στοιχεία, συνάγεται ότι το φύλο παίζει καθοριστικής σημασίας ρόλο, στον καθορισμό του τύπου της εκπαιδευτικής πορείας των μεταναστών μαθητών/τριών. Σε αντίθεση με τα κορίτσια, που εμφανίζονται να είναι πιο επιμελή και υπάκουα, τα αγόρια εκδηλώνουν σε μικρότερη ηλικία τάσεις ανεξαρτησίας, αυτονομίας και ανάπτυξης ελεύθερης προσωπικότητας που σε συνδυασμό με τις οικονομικές δυσκολίες των οικογενειών τους οδηγούνται στην πρόωρη πρόσβαση στην αγορά εργασίας.

7.8. Επηρεάζει το είδος της κυρίαρχης ομιλούμενης γλώσσας στο οικογενειακό περιβάλλον των μεταναστών μαθητών/τριών τη σχολική προσαρμογή και την ομαλή εκπαιδευτική πορεία των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών;

Περισσότερα από τα μισά υποκείμενα της έρευνας (ποσοστό 53,33%), ομιλούν την ελληνική γλώσσα στο οικογενειακό τους περιβάλλον, ποσοστό της τάξης του 40% ομιλεί και τις δύο γλώσσες (αλβανικά και ελληνικά), ενώ μόνο (6,67%) ομιλεί μόνο την αλβανική γλώσσα. Σύμφωνα με στοιχεία του (πίνακα 32), εξάγεται το συμπέρασμα ότι οι μετανάστες μαθητές/τριες που εντάχθηκαν στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα σε μια από τις τάξεις του Δημοτικού, ομιλούν στο οικογενειακό τους περιβάλλον την κυρίαρχη γλώσσα, δηλαδή την ελληνική, σε ποσοστό 93,75%, σε σχέση με τους μαθητές/τριες που η εισδοχή τους στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα πραγματοποιήθηκε σε μια από τις τρεις τάξεις του Γυμνασίου, που ομιλούν την ελληνική γλώσσα στο οικείο τους περιβάλλον, σε ποσοστό 6,25%.

Ως προς τη γλώσσα επικοινωνίας στον οικογενειακό περίγυρο των υποκειμένων της πέμπτης κατηγορίας, που εντάσσονται αργά στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και συγκεκριμένα στην (Α', Β', Γ' Γυμνασίου) παρατηρείται ότι μόνο ένα υποκείμενο (16,67%) ομιλεί μόνο την ελληνική γλώσσα, ενώ το 66,67% ομιλεί και ελληνική και την αλβανική γλώσσα. Αξίζει να επισημανθεί, ότι ποσοστό 83,33% των υποκειμένων της **πέμπτης κατηγορίας**, αντιμετώπισαν ουσιαστικά προβλήματα με την ελληνική γλώσσα. Η μη γνώση

της ελληνικής γλώσσας κατά τη διάρκεια των πρώτων χρόνων φοίτησης των συγκεκριμένων μαθητών/τριών στο σχολείο δημιούργησε προβλήματα τόσο στη σχολική προσαρμογή όσο και στη μάθηση, καθώς συχνό φαινόμενο αποτελούσαν πρακτικές αποστήθισης και απομνημόνευσης των σχολικών μαθημάτων χωρίς τη βαθύτερη κατανόησή τους. Όπως αποδεικνύεται από έρευνα του προγράμματος PISA του ΟΟΣΑ (2003), οι μαθητές με μεταναστευτική βιογραφία πρώτης γενιάς εμφανίζουν περισσότερες δυσκολίες στη σχολική επίδοση, καθώς έχουν έρθει αντιμέτωποι με τις προκλήσεις της μετανάστευσης, όπως η εκμάθηση μιας καινούργιας γλώσσας, η προσαρμογή σ' έναν καινούργιο πολιτισμό και σε μια νέα κοινωνική κατάσταση ή να εγκλιματιστούν σ' ένα μη οικείο σχολικό σύστημα.

Όσον αφορά τη συνολική εικόνα του δείγματος (Πίνακας 32) και έχοντας ως αφετηρία την ομιλούμενη γλώσσα των υποκειμένων της έρευνας στο οικογενειακό τους περιβάλλον, διαγράφεται η εξής εικόνα: **σε όσο πιο μεγάλη ηλικία πραγματοποιείται η είσοδος των ομάδων με γλωσσικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες της έρευνάς μας στην ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα, τόσο μικραίνει το ποσοστό που έχει ως επικρατέστερη γλώσσα ομιλίας στο οικογενειακό περιβάλλον την ελληνική γλώσσα. Επιπρόσθετα, γίνεται φανερό ότι τα υποκείμενα της έρευνας, που εντάσσονται στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα σε μια από τις τάξεις του Δημοτικού σχολείου, παρουσιάζουν λιγότερες δυσκολίες στην ελληνική γλώσσα και καταφέρνουν να τις ξεπεράσουν σε σύντομο χρονικό διάστημα σε σχέση με τα υποκείμενα της έρευνας που εντάσσονται πιο αργά (στην Α', Β', Γ' Γυμνασίου). Πιθανή ερμηνεία της ευκολότερης γλωσσικής ένταξης των συγκεκριμένων μαθητών/τριών, όπως αποτυπώνεται και στον Πίνακα 32, αποτελεί η μεγαλύτερη συχνότητα ομιλίας της ελληνικής γλώσσας στον οικογενειακό περίγυρο των μαθητών, που εντάσσονται στο ελληνικό σχολείο σε μια από τις τάξεις του Δημοτικού. Ακόμη, παρατηρείται ότι το 100% των υποκειμένων της έρευνας της πέμπτης κατηγορίας, δηλαδή των μαθητών που εντάσσονται σε μια από τις τρεις τάξεις του Γυμνασίου στο ελληνικό σχολείο, εντάσσονται σε Τάξεις Υποδοχείς και Φροντιστηριακά Τμήματα για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα (1-2 χρόνια), ενώ το ποσοστό αυτό μικραίνει καθώς αυξάνονται τα χρόνια παραμονής των μαθητών/τριών στην Ελλάδα.**

Από τον Πίνακα 33 επαληθεύεται η αρχική μας υπόθεση. Διαφαίνεται ότι υπάρχει σχέση εκπαιδευτικής πορείας των παιδιών με μεταναστευτικό υπόβαθρο της έρευνάς μας και

της ομιλούμενης γλώσσας στο οικογενειακό τους περιβάλλον, καθώς ποσοστό 87,50% των υποκειμένων της έρευνας, που ομιλούν μόνο την ελληνική γλώσσα στο οικογενειακό τους περιβάλλον, παρουσιάζουν ομαλή και λιγότερο ομαλή εκπαιδευτική πορεία. Η άποψη αυτή επιβεβαιώνεται στην έρευνα του προγράμματος PISA του ΟΟΣΑ (2003), καθώς τονίζεται η αρνητική συμβολή της ομιλούμενης γλώσσας στο σπίτι όταν αυτή είναι διαφορετική από τη γλώσσα που διδάσκονται οι μαθητές/τριες στο σχολείο (Schmid, 2001), αλλά και σύμφωνα με παλαιότερες έρευνες, οι μετανάστες μαθητές που η ομιλούμενη γλώσσα στο οικείο περιβάλλον διαφέρει από τη γλώσσα διδασκαλίας μπορεί να αποτελέσει ιδιαίτερο μειονέκτημα στην απόκτηση της (Abedi, 2003). Ερευνητές, λοιπόν, του προγράμματος PISA 2000 και 2003 φαίνεται να υποστηρίζουν ότι μαθητές/τριες με μεταναστευτικό υπόβαθρο, που ομιλούν στο σπίτι μια γλώσσα διαφορετική από τη γλώσσα διδασκαλίας, τείνουν να έχουν χαμηλότερες επιδόσεις από τους μαθητές, που ομιλούν τη γλώσσα διδασκαλίας του σχολείου στο σπίτι (OECD, 2001b, 2004a). Συγχρόνως, σε πολλές οικογένειες με γλωσσικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, η χρησιμοποίηση διαφορετικής γλώσσας στο σπίτι, ίσως, αποτελεί ένδειξη ανεπαρκούς ένταξης, λόγω της έλλειψης των απαραίτητων δεξιοτήτων και ικανοτήτων των γονέων να βοηθήσουν τα παιδιά τους με τις σχολικές εργασίες και εξαιτίας της μη επαρκούς γνώσης της γλώσσας διδασκαλίας εξαιτίας της περιορισμένης έκθεσης σ' αυτήν στην καθημερινή τους ζωή. Συνεπώς, οι μαθητές επηρεάζονται αρνητικά στην εκμάθηση της γλώσσας διδασκαλίας, καθώς τα 'κενά' στις σχολικές επιδόσεις εμφανίζονται να είναι μεγαλύτερα ανάμεσα στους μετανάστες πρώτης και δεύτερης γενιάς, που δεν ομιλούν τη γλώσσα διδασκαλίας στο σπίτι (<http://www.oecd.org/dataoecd/2/38/36664934.pdf>, 25-11-2011).

Συμπερασματικά, ο παράγοντας «γλώσσα ομιλίας στον οικογενειακό περιβάλλον του μαθητή» επιδρά καταλυτικά στη σχολική προσαρμογή των ομάδων με γλωσσικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες». Η κυρίαρχη χρήση της ελληνικής γλώσσας στο οικογενειακό περίγυρο του μετανάστη μαθητή/τριας λειτουργεί ενισχυτικά στη χρήση και εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας στο περιβάλλον του μαθητή, αλλά και αυτοί οι μαθητές εμφανίζουν λιγότερες δυσκολίες στις σχολικές τους επιδόσεις και λιγότερες δυσκολίες στην κοινωνική και ψυχολογική προσαρμογή τους στο χώρο του σχολείου.

7.9. *Επηρεάζει το σχολικό κλίμα που επικρατεί στο Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο Ιωαννίνων τη σχολική προσαρμογή και την εκπαιδευτική πορεία των μαθητών/τριών με μεταναστευτική βιογραφία;*

Σχετικά με το σχολικό κλίμα, του Διαπολιτισμικού Γυμνασίου Ιωαννίνων, ενδιαφέρον προκαλεί η **πέμπτη κατηγορία**, στην οποία οι μετανάστες μαθητές/τριες της έρευνάς μας εντάχθηκαν πολύ αργά στο εκπαιδευτικό σύστημα (Α΄, Β΄ και Γ΄ Γυμνασίου). Τα 2/3 των υποκειμένων της πέμπτης κατηγορίας, ανέφεραν ουσιαστικά προβλήματα σχολικής προσαρμογής και ορισμένα απ' αυτά δυσκολία στην ελληνική γλώσσα αλλά και έντονη δυσαρέσκεια από την αντιμετώπιση και τη συμπεριφορά του εκπαιδευτικού προσωπικού του σχολείου. Διαπιστώνεται, ότι η πλειοψηφία των **υποκειμένων της πέμπτης κατηγορίας** (μαθητές με εισδοχή στις τάξεις του Γυμνασίου), δήλωσαν δυσαρεστημένοι από το σχολικό κλίμα, δηλαδή την αντιμετώπιση των καθηγητών/τριών και τον τρόπο διδασκαλίας τους. Ειδικότερα, ανέφεραν ρατσιστικές συμπεριφορές εκ μέρους του διδακτικού προσωπικού του σχολείου, αλλά και μεροληπτική αντιμετώπιση όσον αφορά την αξιολόγησή τους, δηλαδή τους σχολικούς βαθμούς στους ελέγχους προόδου. Από τις υπόλοιπες κατηγορίες, μια (1) μόνο μαθήτρια της **δεύτερης κατηγορίας**, δήλωσε τη δυσαρέσκειά της σχετικά με τους καθηγητές στο Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο, καθώς όπως δήλωσε στόχος τους ήταν η επιφανειακή μετάδοση της γνώσης στους μαθητές. Οι υπόλοιποι μετέχοντες στην έρευνα δήλωσαν ότι ήταν ιδιαίτερα ευχαριστημένοι με τους καθηγητές και το περιεχόμενο σπουδών και γενικότερα με το ελληνικό σχολείο.

Γίνεται φανερό, λοιπόν, ότι τα «χρόνια διαμονής στην Ελλάδα» επιδρούν καθοριστικά στη σχολική προσαρμογή των μαθητών/τριών, καθώς στην έρευνάς μας αποδεικνύεται ότι μαθητές/τριες με λιγότερα χρόνια παραμονής στην Ελλάδα (πέμπτη κατηγορία) επηρεάζονται από το σχολικό κλίμα. Οι εν λόγω μαθητές με διαπολιτισμικά χαρακτηριστικά αισθάνονται αδικημένοι από τους καθηγητές τους, απομονωμένοι και όχι τόσο καλά μαθησιακά και ψυχοκοινωνικά προσαρμοσμένοι. Στα παραπάνω, προστίθεται μη επαρκή γνώση της ελληνικής γλώσσας, η οποία συμβάλλει με τη σειρά της προς την κατεύθυνση της αύξησης των δυσκολιών μαθησιακής και ψυχοκοινωνικής προσαρμογής. Το ερευνητικό μας ερώτημα επαληθεύεται, καθώς σύμφωνα με τον Cummins (1989, 1994, 1996, 1999) τα «χρόνια

διαμονής» στη χώρα υποδοχής επιδρούν θετικά στη μαθησιακή και ψυχοκοινωνική προσαρμογή του μαθητή. Τέλος, σύμφωνα με τη βιβλιογραφία συνάγεται ότι το σχολικό κλίμα παίζει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση των σχολικών επιδόσεων των μεταναστών μαθητών (Ευαγγέλου-Παλαιολόγου, 2007:72).

7.10. Επιδρούν κοινωνικοί παράγοντες που συνδέονται με τις στάσεις, τις προκαταλήψεις, τις στερεοτυπικές σκέψεις στη σχολική προσαρμογή και την εκπαιδευτική πορεία των υποκειμένων της έρευνας μεταναστών μαθητών/τριών;

Από τον Πίνακα 34, καταδεικνύεται ότι το (76,67%) των υποκειμένων του δείγματος της έρευνας, είναι μετέχοντες, που δε βίωσαν ρατσιστικές τάσεις, ενώ το (36,67%) δήλωσε ότι ήρθε αντιμέτωπο με ρατσιστικές συμπεριφορές από συμμαθητές του. Η πλειοψηφία (ποσοστό 72,73%) των υποκειμένων της έρευνας, της **πρώτης και δεύτερης κατηγορίας** διαφαίνεται ότι έχουν ενταχθεί πλήρως στην ελληνική κοινωνία, καθώς εισέρχονται νωρίς στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Οι ίδιοι, αναφέρουν ότι δεν αντιμετώπισαν προβλήματα κοινωνικής και σχολικής προσαρμογής, ούτε προβλήματα ρατσιστικών συμπεριφορών και τάσεων από τους συμμαθητές τους. Όπως ισχυρίζονται υπήρξε μια έκδηλη αποδοχή από τους συμμαθητές τους με ελληνική καταγωγή, ενώ είχαν συνάψει φιλικές σχέσεις, χωρίς να νιώθουν διαφορετικοί απέναντί τους. Ένα μόνο υποκείμενο της έρευνας, της δεύτερης κατηγορίας, ανέφερε ρατσιστικές συμπεριφορές, που βίωσε κατά τη φοίτησή του σε σχολείο της επαρχίας με αποτέλεσμα κατά τη φοίτησή του στο Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο Ιωαννίνων να αρνείται να παρουσιάζει τους γονείς του στο φιλικό και ευρύτερο περιβάλλον, όπως επίσης να αρνείται την αλλοδαπή του προέλευση. Η διαπίστωση αυτή, επαληθεύεται (Νικολάου, 2000:51-52), καθώς το παιδί εκδηλώνει συχνά συμπεριφορές άρνησης και απόρριψης, ενώ συχνό φαινόμενο αποτελούν και τα συναισθηματικής φύσεως προβλήματα, που συχνά δημιουργούνται στο παιδί, εξαιτίας της ντροπής που νιώθει για τη διαφορετικότητα των γονέων του. Η συγκεκριμένη στάση του ατόμου απέναντι στο οικογενειακό του περιβάλλον δεν εξομαλύνει τη διαδικασία προσαρμογής, καθώς το άτομο δε συνάπτει κοινωνικές σχέσεις όπου κυριαρχεί ο αλληλοσεβασμός και η αλληλοκατανόηση.

Υψηλό είναι και το ποσοστό των υποκειμένων την **τρίτης κατηγορίας**, που δήλωσαν ότι δεν ήρθαν αντιμέτωποι με εκδηλώσεις ρατσιστικών συμπεριφορών από συμμαθητές τους (ποσοστό 80%), ενώ όσο προχωράμε στην **τέταρτη και πέμπτη κατηγορία** οι όροι αντιστρέφονται, καθώς αυξάνεται το ποσοστό των υποκειμένων της τέταρτης κατηγορίας, που δηλώνει ότι βίωσε ρατσιστικές εκδηλώσεις από συμμαθητές του και τέλος στην πέμπτη κατηγορία παρατηρούμε ότι υπερисχύει το ποσοστό των μαθητών αυτών (ποσοστό 66,67%) (βλ. Πίνακα 34).

Από τις απαντήσεις των υποκειμένων της **πέμπτης κατηγορίας**, εξάγεται το συμπέρασμα πως τα παιδιά της πέμπτης κατηγορίας (παιδιά που εντάσσονται αργά στο ελληνικό σχολείο και πιο συγκεκριμένα σε μια από τις τρεις τάξεις του Γυμνασίου) βιώνουν σε μεγαλύτερη ένταση και βαθμό (ποσοστό 66% των υποκειμένων της πέμπτης κατηγορίας) ενδείξεις ρατσιστικών συμπεριφορών από συμμαθητές τους γηγενείς και ομοεθνείς. Επιπλέον, από τα λεγόμενα των υποκειμένων της έρευνας προκύπτει η διαπίστωση ότι η ρατσιστική αντιμετώπιση και η φραστική παρενόχληση των μεταναστών μαθητών/τριών προέρχεται κυρίως από συμμαθητές τους με κοινή καταγωγή, που διαμένουν, βέβαια, περισσότερα χρόνια στην Ελλάδα και γνωρίζουν καλύτερα την ελληνική γλώσσα. Παράλληλα, διαπιστώνονται ανταγωνιστικές τάσεις και συμπεριφορές τόσο στις συναναστροφές όσο και στις επιδόσεις εκ μέρους των μεταναστών μαθητών/τριών, που διαμένουν περισσότερα χρόνια στην Ελλάδα και έχουν προσαρμοστεί καλύτερα στη χώρα μας, απέναντι σε ομοεθνείς συμμαθητές τους με μεταναστευτικό υπόβαθρο, που εισέρχονται αργά στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.

Παρατηρείται, κυρίως, μέσα από τα λεγόμενα των ίδιων των υποκειμένων της **πέμπτης κατηγορίας**, ότι οι ρατσιστικές και στερεοτυπικές συμπεριφορές των συμμαθητών τους είχαν ιδιαίτερο αντίκτυπο στη σχολική προσαρμογή τους. Χαρακτηριστικά, μια μαθήτρια οδηγείται στη συναναστροφή μόνο με παιδιά που έχουν το ίδιο εθνοπολιτισμικό υπόβαθρο με εκείνη, αλλά και στην απομόνωση έχοντας ως μόνη της ενασχόληση το διάβασμα και συνδέοντας το σχολείο με δυσάρεστες εμπειρίες και άσχημες συναισθηματικές καταστάσεις. Η δεύτερη μαθήτρια, δήλωσε ότι η ρατσιστική συμπεριφορά των συμμαθητών της είχε αρνητικό αντίκτυπο στην ίδια, καθώς η ίδια αντιδρούσε με επιθετικότητα απέναντι στον κόσμο, ενώ η τρίτη δήλωσε και η ίδια επηρεασμένη με τη ρατσιστική στάση των συμμαθητριών της, καθώς τέτοιου είδους συμπεριφορές όπως η ίδια δήλωσε τη θυμώνουν.

Διαπιστώνεται, επομένως, ότι επαληθεύεται το ερευνητικό μας ερώτημα σε ποσοστό περίπου 50% των υποκειμένων, που βίωσαν ρατσιστικές συμπεριφορές από συμμαθητές τους, καθώς διαφαίνεται ότι οι στάσεις, οι προκαταλήψεις και οι στερεοτυπικές σκέψεις των συμμαθητών τους (ομοεθνών και γηγενών) διαδραματίζουν αρνητικό ρόλο στη σχολική τους προσαρμογή. Επίσης, σύμφωνα με πορίσματα μιας κατεύθυνσης της αντιρατσιστικής παιδαγωγικής, υποστηρίζεται ότι οι χαμηλές σχολικές επιδόσεις των μαθητών με μεταναστευτική βιογραφία, αλλά και η σχολική διαρροή επηρεάζονται από ζητήματα διακρίσεων στην ενταξιακή πορεία των μαθητών (Γκότοβος, 2007:70).

Τέλος, από τον πίνακα 34, προσοχής άξιο αποτελεί το γεγονός, ότι το (80%) των υποκειμένων του δείγματος της έρευνάς μας, δήλωσαν ότι συμμαθητές τους με μεταναστευτική προέλευση βίωσαν προσβλητικούς χαρακτηρισμούς για την καταγωγή τους, χλευασμό της προφοράς τους και γενικότερα ρατσιστικές συμπεριφορές και τάσεις από γηγενείς και μη συμμαθητές τους.

7.11. Εξαρτάται ο βαθμός πολιτισμικής ένταξης των μεταναστών μαθητών/τριών στο σχολικό περιβάλλον από τα χρόνια που οι μαθητές/τριες της έρευνας μας διαμένουν στην Ελλάδα;

Με βάση τα δεδομένα, του πίνακα 35, σε ποσοστό 66,67% τα υποκείμενα της έρευνάς μας, επιλέγουν να συμμετέχουν σε αθλητικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις του σχολείου, εκδρομές αλλά και στο δεκαπενταμελές του Διαπολιτισμικού Γυμνασίου, ενώ σε ποσοστό 30% δε συμμετέχουν στα παραπάνω. Καταδεικνύεται, λοιπόν, ότι καθοριστικός παράγοντας για την πολιτισμική ένταξη των μαθητών/τριών με μεταναστευτικό υπόβαθρο στο χώρο του σχολείου αποτελεί ο χρόνος παραμονής του μετανάστη μαθητή στην Ελλάδα. Οι μαθητές/τριες **της πρώτης, δεύτερης, τρίτης και τέταρτης** κατηγορίας (Πίνακας 35) που διαμένουν περισσότερα χρόνια στην Ελλάδα ενδιαφέρονται περισσότερο (ποσοστό 90%) να συμμετέχουν στις δραστηριότητες του σχολείου (δεκαπενταμελές, πολιτισμικές και αθλητικές εκδηλώσεις και εκδρομές), σε σχέση με τα υποκείμενα της **πέμπτης κατηγορίας** που συμμετέχουν στις εκδηλώσεις του σχολείου σε ποσοστό 10%. Οι μαθητές/τριες **της πέμπτης κατηγορίας**, που έχουν λιγότερα χρόνια παραμονής στην Ελλάδα επιλέγουν να

αποστασιοποιηθούν από εκδηλώσεις, που διοργανώνει το σχολείο τους, τουλάχιστον κατά τα πρώτα χρόνια παραμονής τους στην Ελλάδα, ενώ οι ίδιοι μαθητές αναφέρουν ότι παιδιά με πλήρη ένταξη στον ελληνικό χώρο έχουν ενεργό συμμετοχή στις διάφορες εκδηλώσεις του σχολείου τους. Ίσως, βέβαια, η συμμετοχή των μαθητών με μεταναστευτική προέλευση στο δεκαπενταμελές του σχολείου, στις σχολικές εκδηλώσεις και εκδρομές συνδέεται άμεσα με τη «γλωσσική ευχέρεια» και έτσι ενισχύεται, η σύναψη φιλικών σχέσεων και κοινωνικών επαφών με τους γηγενείς συμμαθητές τους.

Από τα παραπάνω, συνάγεται ότι επαληθεύεται το ερευνητικό μας ερώτημα, καθώς οι μαθητές με περισσότερα χρόνια διαμονής στην Ελλάδα και περισσότερο χρόνια φοίτησης στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα τείνουν να γίνονται πιο αποδεκτοί από τους Έλληνες συμμαθητές τους (μεγαλύτερη συμμετοχή των εν λόγω μαθητών στο δεκαπενταμελές), αναπτύσσουν μεγαλύτερες κοινωνικές δεξιότητες αποφασιστικότητας και πρωτοβουλιών για συμμετοχή σε εκδηλώσεις του σχολείου. Επίσης, φαίνεται να παρουσιάζουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον για το σχολείο και τη σύναψη φιλικών σχέσεων σε σύγκριση με όσους διαμένουν λιγότερα χρόνια. Με την πάροδο των χρόνων, η ομιλία και η πρόσκτηση της ελληνικής γλώσσας, βελτιώνεται γεγονός που συμβάλλει προς την κατεύθυνση της εξομάλυνσης της μαθησιακής και κοινωνικής προσαρμογής των μαθητών με μεταναστευτική βιογραφία.

7.12. Επιδρά το «μορφωτικό επίπεδο» των γονέων στις δυσκολίες σχολικής προσαρμογής και στην εκπαιδευτική πορεία των παιδιών τους;

Από το σύνολο των ερωτηθέντων γονέων της έρευνάς μας, διαπιστώνεται ότι ποσοστό 53,57% είναι απόφοιτοι Λυκείου, ποσοστό 21,43% είναι απόφοιτοι Α.Ε.Ι., ως επίσης το (21,43%) είναι απόφοιτοι Γυμνασίου και μόνο το (3,57%) είναι απόφοιτοι Δημοτικού. Σύμφωνα με έρευνα του προγράμματος PISA του ΟΟΣΑ (2003) προκύπτει ότι οι γονείς των μεταναστών μαθητών/τριών έχουν ολοκληρώσει λιγότερα χρόνια μόρφωσης και επιδεικνύουν χαμηλότερο κοινωνικοοικονομικό και πολιτισμικό υπόβαθρο συγκριτικά με τους γονείς των γηγενών μαθητών (<http://www.oecd.org/dataoecd/2/38/36664934.pdf>, 25-11-2011).

Συμπερασματικά, θα λέγαμε ότι όσο υψηλότερο είναι το μορφωτικό υπόβαθρο των γονέων τόσο τα παιδιά τους έχουν πιο ομαλή εκπαιδευτική πορεία, αφού τα 2/3 των παιδιών των αποφοίτων Α.Ε.Ι. γονέων είναι φοιτητές/τριες Α.Ε.Ι., ενώ τα παιδιά των γονέων απόφοιτων Γυμνασίου και Δημοτικού δεν έχουν ομαλή εκπαιδευτική πορεία, καθώς δεν έχουν πρόσβαση στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. Η θετική σχέση ανάμεσα στο μορφωτικό υπόβαθρο των γονέων και τη σχολική επίδοση των μεταναστών μαθητών/τριών αποδεικνύεται και στην έρευνα του προγράμματος PISA του ΟΟΣΑ (2003). Πιο συγκεκριμένα, υιοθετείται η άποψη ότι υπάρχει σχέση μεταξύ των διαφορών στη σχολική επίδοση και τη γονική μόρφωση ανάμεσα στους μετανάστες και στους μη μετανάστες μαθητές για κάθε χώρα. Επίσης, στην ίδια έρευνα αναδεικνύονται με σαφήνεια τα 'κενά' μεταξύ της γονικής μόρφωσης των μαθητών και των επιδόσεών τους στο μάθημα των μαθηματικών. Ειδικότερα, σε χώρες όπου οι μετανάστες μαθητές/τριες παρουσιάζουν χαμηλότερες επιδόσεις απ' ότι οι γηγενείς συμμαθητές τους, το επίπεδο της γονικής μόρφωσης σε οικογένειες με μεταναστευτικό υπόβαθρο τείνει να είναι χαμηλότερο.

Συνεπώς, διαφαίνεται ότι τα παιδιά, που οι γονείς τους έχουν φοιτήσει σε κάποια σχολή και έχουν υψηλό μορφωτικό υπόβαθρο, έχουν ισχυρότερο κίνητρο, ώστε να προσπαθήσουν και οι ίδιοι να επιτύχουν καλές επιδόσεις και να προχωρήσουν στις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Όσο υψηλότερο, λοιπόν, είναι το μορφωτικό επίπεδο των γονέων, τόσο μεγαλύτερη επίδραση ασκείται στα υποκείμενα της έρευνας για ανώτερη και ανώτατη εκπαιδευτική τροchioδρομηση, δηλαδή παρέχονται ισχυρότερα κίνητρα για σχολική επιτυχία και ακαδημαϊκή σταδιοδρομία.

7.13. Επίδρα η κοινωνικοοικονομική κατάσταση των γονιών του μαθητή στις δυσκολίες σχολικής προσαρμογής και στην εκπαιδευτική του πορεία;

Σύμφωνα με στοιχεία της έρευνάς μας, προκύπτει ότι υπάρχει μια θετική σχέση ανάμεσα στην κοινωνικοοικονομική τάξη της οικογένειας του μαθητή και τη στάση των γονέων σε ότι αφορά την καλύτερη μαθησιακή στήριξη των μαθητών αλλά και τις εξωσχολικές παροχές από τις οικογένειές τους. Όπως προκύπτει, και από σχετική έρευνα του προγράμματος PISA του ΟΟΣΑ (2003), καταγράφεται η ύπαρξη σχέσης μεταξύ των επιδόσεων των μεταναστών

μαθητών/τριών στα μαθηματικά, την κατανόηση κειμένου και τις φυσικές επιστήμες και του κοινωνικοοικονομικού υπόβαθρου των γονέων τους (<http://www.oecd.org/dataoecd/2/38/36664934.pdf>, 25-11-2011).

Συνεπώς, οι γονείς με μέτριο οικονομικό επίπεδο της έρευνάς μας, αποδεικνύεται ότι έχουν τη δυνατότητα να ενισχύσουν τόσο μαθησιακά όσο και στην κοινωνική προσαρμογή και σχολική επίδοση σε μεγάλο βαθμό τα παιδιά τους μέσω φροντιστηρίων, ιδιαίτερων μαθημάτων και ξένων γλωσσών σε σχέση με τους γονείς με άσχημη οικονομική κατάσταση, που περιορίζονται να βοηθούν τα παιδιά τους οι ίδιοι στα μαθήματα, καθώς δε διαθέτουν οικονομικούς πόρους για να τα ενισχύσουν μαθησιακά μέσω των φροντιστηρίων και των ιδιαίτερων μαθημάτων αλλά και των ξένων γλωσσών.

Το υψηλό επαγγελματικό υπόβαθρο των γονέων μπορεί να επηρεάσει τις φιλοδοξίες και τις προσδοκίες των παιδιών. Σύμφωνα με έρευνα του προγράμματος PISA του ΟΟΣΑ (2000), το επάγγελμα των γονέων αποτελεί ένα δείκτη που μπορεί να ασκήσει επίδραση στις φιλοδοξίες των μαθητών και τις στάσεις τους. Σύμφωνα με την ίδια έρευνα του ΟΟΣΑ, αποδεικνύεται ότι οι μαθητές των οποίων οι γονείς έχουν υψηλό επαγγελματικό υπόβαθρο επιδεικνύουν κατά μέσο όρο υψηλότερες αναγνωστικές ικανότητες (<http://www.oecd.org/dataoecd/44/53/33691596.pdf>, 25-11-2011). Συγκρίνοντας τις απαντήσεις των μετεχόντων στην έρευνα γονέων σχετικά με το μορφωτικό τους επίπεδο και την επαγγελματική τους κατάσταση (Πίνακας 38), διαπιστώνουμε ότι οι γονείς των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών δεν ασκούν επαγγέλματα στη χώρα υποδοχής ανάλογα του μορφωτικού τους επιπέδου. Συνεπώς, σε περιπτώσεις που οι γονείς έχουν υψηλό μορφωτικό επίπεδο, αυτό δε συμβαδίζει με το επάγγελμα που εξασκούν στην Ελλάδα και, επομένως, στην κοινωνική τάξη στην οποία κατατάσσονται. Το συγκεκριμένο πόρισμα συμφωνεί με στοιχεία της απογραφής του 2001, καθώς αποδεικνύεται ότι οι μετανάστες απασχολούνται σε κατώτερα κοινωνικοοικονομικά επαγγέλματα, παρόλο που το εκπαιδευτικό τους επίπεδο θεωρείται «καλό» (Δημουλάς, 2006: 262-263).

7.14. Επηρεάζει ο τύπος της οικογένειας στην οποία ανήκουν οι μαθητές (μονογονεϊκή, πυρηνική, εκτεταμένη, με έλλειψη γονέων) τις δυσκολίες σχολικής προσαρμογής και την εκπαιδευτική τους πορεία;

Σε αντίθεση με τους μαθητές, που μεγαλώνουν σε οικογενειακό πλαίσιο με τους γονείς στον πυρήνα του, η πλειοψηφία σχεδόν των υποκειμένων της έρευνας, που μεγάλωσαν με ένα μόνο γονέα, παρουσιάζουν περισσότερες δυσκολίες μαθησιακής και σχολικής προσαρμογής (σε μεγαλύτερο ποσοστό επαναλαμβάνουν κάποια τάξη), ενώ οι περισσότεροι οδηγούνται στην πρόωρη εργασία παράλληλα με τη φοίτησή τους στο σχολείο. Εύλογο είναι ότι η επαρκή υποστήριξη των παιδιών που μεγαλώνουν σε μονογονεϊκές οικογένειες είναι πιο δύσκολη, καθώς στην προκειμένη περίπτωση ο ένας γονέας έρχεται αντιμέτωπος με διπλές ευθύνες, όπως η δουλειά και η διαπαιδαγώγηση των παιδιών.

Από την άλλη μεριά, τα δύο από τα τρία υποκείμενα της έρευνας που μεγάλωσαν σε περιβάλλον με έλλειψη γονέων, διαφαίνεται ότι παρουσιάζουν μαθησιακές δυσκολίες και δυσκολίες ψυχοκοινωνικής προσαρμογής, ενώ το τρίτο υποκείμενο που μεγαλώνει με την οικογένεια του αδερφού του είναι μαθητής Λυκείου και παράλληλα με τη σχολική του φοίτηση εργάζεται.

Σε γενικές γραμμές, αναδεικνύεται ο σημαντικός ρόλος της οικογένειας στην σχολική προσαρμογή και επιτυχία των παιδιών τόσο στην υποστήριξη στις δυσκολίες και την ενθάρρυνση που τους παρέχουν, όσο και στην ενίσχυση της αυτοπεποίθησης και τη δημιουργία ασφαλούς περιβάλλοντος στο μαθητή. Η ύπαρξη ενός γονέα ή η έλλειψη γονέων οδηγεί τους μαθητές της έρευνάς μας στην πρόωρη απασχόληση με σαφώς αρνητικές συνέπειες για τη σχολική τους προσαρμογή και εκπαιδευτική πορεία, στην καθυστέρηση των σπουδών και της φοίτησής τους στο σχολείο για διάφορους λόγους, αλλά και στις μαθησιακές δυσκολίες και στις δυσκολίες ψυχοκοινωνικής προσαρμογής. Τα ερευνητικά μας πορίσματα συμφωνούν με την έρευνα PISA του ΟΟΣΑ (2000), όπου διαπιστώνεται ότι οι μαθητές που διαμένουν σε πυρηνική οικογένεια πετυχαίνουν καλύτερες επιδόσεις σε σύγκριση με τους μαθητές άλλων τύπων οικογενειών (<http://www.oecd.org/dataoecd/43/54/33690904.pdf>, 25-11-2011).

8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τα ανωτέρω αποτελέσματα της παρούσας έρευνας, προσδίδουν πληροφορίες για την εξαγωγή ορισμένων γενικών συμπερασμάτων, προς την κατεύθυνση της ανάπτυξης θεωρητικών τροχιών, που αντιπροσωπεύονται στα ευρήματα της έρευνάς μας, προκειμένου να αποτυπωθεί μια κατά το δυνατόν σφαιρική και πληρέστερη εικόνα για την εκπαιδευτική πορεία των μεταναστών μαθητών/τριών, όπως αυτή αντικατοπτρίζεται στις απόψεις των ίδιων και των γονέων τους. Έτσι, με άξονα αναφοράς τα πορίσματα της έρευνας προέκυψαν *έξι δείγματα πορειών*, ενώ ανακαλύψαμε τις *αιτίες* που ερμηνεύουν αυτές τις πορείες. Θεωρείται αναγκαίο, να επισημανθεί, ότι το υλικό της έρευνας δεν είναι αντιπροσωπευτικό του πληθυσμού των μαθητών με μεταναστευτική βιογραφία των Διαπολιτισμικών σχολείων της ελληνικής επικράτειας. Συνεπώς, τα συμπεράσματα που ακολουθούν, δεν μπορούν να γενικευτούν σε εθνικό επίπεδο. Περιοριζόμαστε, λοιπόν, στην ανίχνευση και αποτύπωση ορισμένων διαφαινόμενων εκπαιδευτικών τροχιών που προκύπτουν από την παρούσα μελέτη.

Σε γενικές γραμμές, διαφαίνεται ότι από το σύνολο των τριάντα (30) μαθητών/τριών, όλοι οι μετανάστες μαθητές/τριες στόχευαν να ολοκληρώσουν τη φοίτησή τους στην ελληνική Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Πράγμα το οποίο επαληθεύεται στην παρούσα έρευνα, με εξαίρεση ένα υποκείμενο, το οποίο ολοκλήρωσε μόνο την υποχρεωτική Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Οι δεκαοκτώ (18) από τους τριάντα (30) μαθητές με μεταναστευτικό υπόβαθρο, επέλεξαν να φοιτήσουν σε Ενιαίο Λύκειο, ενώ οι εννέα (9) επέλεξαν να φοιτήσουν σε Τεχνικό Λύκειο. Τρεις (3) περιπτώσεις μαθητών φοίτησαν και σε Ενιαίο Λύκειο και σε Τεχνικό Λύκειο, καθώς ο ένας φοίτησε στην Α΄ Λυκείου σε Ενιαίο Λύκειο, αλλά εξαιτίας των δυσκολιών που συνάντησε στα σχολικά μαθήματα συνέχισε τη φοίτησή του στη Β΄ και Γ΄ Γυμνασίου σε Τεχνικό Λύκειο. Ο δεύτερος μαθητής ξεκίνησε τη φοίτησή του σε Τεχνικό Λύκειο, αλλά δεν κατάφερε αποφοιτήσει από την Α΄ Λυκείου και επανέλαβε την ίδια τάξη σε Ενιαίο Λύκειο. Ο τρίτος μαθητής ξεκίνησε τη φοίτησή του σε Τεχνικό Λύκειο, χωρίς να καταφέρει να ολοκληρώσει επιτυχώς τη φοίτησή του στην Α΄ Λυκείου, καθώς εργαζόταν παράλληλα, με αποτέλεσμα να επαναλάβει την ίδια τάξη σε Ενιαίο Λύκειο, χωρίς πάλι να καταφέρει να αποφοιτήσει από την Α΄ Λυκείου του Ενιαίου Λυκείου με αποτέλεσμα να διακόψει ολοκληρωτικά το σχολείο. Το **40% των υποκειμένων** της έρευνας ακολουθούν

ομαλή εκπαιδευτική πορεία, ενώ το υπόλοιπο **40%** ακολουθεί λιγότερο ομαλή εκπαιδευτική πορεία. Τέλος, το **20%** αφορά μαθητές Λυκείου και ένα υποκείμενο που παρουσίασε σχολική διαρροή, καθώς αποφοίτησε από την υποχρεωτική Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.

Ειδικότερα προκύπτουν τα παρακάτω δείγματα πορειών:

Ο **πρώτος τύπος**, αφορά τρία (3) υποκείμενα της **πέμπτης κατηγορίας**, με ομαλή εκπαιδευτική τροχιά (παιδιά που εντάσσονται σε μια από τις τρεις τάξεις του Γυμνασίου στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα). Τα εν λόγω υποκείμενα της έρευνας παρουσιάζουν σε γενικές γραμμές κοινά (ατομικά, οικογένειας και περιβάλλοντος) χαρακτηριστικά. Ειδικότερα, διακατέχονται από υψηλές προσδοκίες, καθώς φιλοδοξούν να φοιτήσουν σε Ενιαίο Λύκειο αλλά να και εισαχθούν σε Α.Ε.Ι. της χώρας, ώστε να ασκήσουν στο μέλλον επαγγέλματα υψηλού κύρους, εύρημα που αναδεικνύεται και στην έρευνα του προγράμματος PISA του ΟΟΣΑ (2003), καθώς οι μαθητές της πρώτης και δεύτερης γενιάς μεταναστών εμφανίζουν υψηλές προσδοκίες και φιλοδοξίες για πανεπιστημιακή εκπαίδευση (<http://www.oecd.org/dataoecd/2/38/36664934.pdf>, 25-11-2011).

Όσον αφορά την εκπλήρωση των προσδοκιών τους, για φοίτηση σε Α.Ε.Ι. της προτίμησής τους, διαφαίνεται ότι δεν εκπληρώνονται, ίσως, λόγω γλωσσικών δυσκολιών και δυσκολιών στη σχολική προσαρμογή και επίδοση, την ελλιπή ενθάρρυνση από το οικογενειακό περιβάλλον και τη μη σωστή καθοδήγηση. Η διαπίστωση στην έρευνά μας περί ελλιπούς ενθάρρυνσης και μη σωστής καθοδήγησης επιβεβαιώνεται και από άλλους ερευνητές, όπως (Καραβασίλης, 1994:23-60, Κοτσιώνης, 1990:141-143, Παλαιολόγου, 2000:281-282), καθώς καθοριστικής σημασίας αναδεικνύεται η σημασία της δυνατότητας για ψυχολογική στήριξη και ενίσχυση των παιδιών σε επίπεδο μαθημάτων, εργασιών και γενικότερης στάσης της οικογένειας απέναντι στο ελληνικό σχολείο. Υψηλές διαφαίνονται να είναι οι εκπαιδευτικές φιλοδοξίες των γονέων τους, καθώς επιθυμούν τα παιδιά τους να σπουδάσουν σε Α.Ε.Ι. της χώρας. Διαφαίνεται, λοιπόν, ότι τα τρία υποκείμενα της έρευνας, που παρουσιάζουν κοινή πορεία και κοινά χαρακτηριστικά διακατέχονται από ισχυρά κίνητρα.

Πιθανή ερμηνεία της ομαλής πορείας των τριών υποκειμένων, ίσως, συμπίπτει με το γυναικείο φύλο των τριών υποκειμένων, καθώς έρχεται να επιβεβαιώσει τα αποτελέσματα άλλων ερευνών. Σύμφωνα με ερευνητικά αποτελέσματα του Ι.Π.Ο.Δ.Ε. των Γκότοβου/Μάρκου, (2004:67) σε ομάδες με γλωσσικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, διαφαίνεται ότι

σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης, εκτός από τη μεταγυμνασιακή, τα αγόρια υπερέχουν αριθμητικά από τα κορίτσια, ενώ μόνο στη μεταγυμνασιακή βαθμίδα εκπαίδευσης τα κορίτσια εμφανίζουν προβάδισμα έναντι των αγοριών με ποσοστό 52,3% προς 46,8%. Τα ποσοστά στασιμότητας και διακοπής της φοίτησης εμφανίζονται πιο αυξημένα στα αγόρια απ' ό τι στα κορίτσια και εκεί οφείλεται η αριθμητική μείωση σχολικής εκπαίδευσης των αγοριών μετά το πέρας της υποχρεωτικής εκπαίδευσης.

Τα προαναφερθέντα τρία υποκείμενα που εντάσσονται αργά στο ελληνικό σχολείο και ακολουθούν **ομαλή εκπαιδευτική πορεία** ανέφεραν ότι η αλβανική γλώσσα αποτελεί κυρίαρχο γλωσσικό κώδικα μέσα στην οικογένεια, τουλάχιστον κατά τα πρώτα χρόνια παραμονής τους στην Ελλάδα. Η ατελής γνώση της ελληνικής γλώσσας κατά τη διάρκεια των πρώτων χρόνων φοίτησης αυτών των μαθητών/τριών στο σχολείο δημιούργησε προβλήματα τόσο στη σχολική προσαρμογή όσο και στη μάθηση, καθώς συχνό φαινόμενο αποτελούσαν πρακτικές αποστήθισης και απομνημόνευσης των σχολικών μαθημάτων χωρίς τη βαθύτερη κατανόησή τους, ενώ επιπλέον δυσχέρειες στην εμπλοκή τους στη μαθησιακή διαδικασία αντιμετώπισαν στην ορθογραφία και σε συγκεκριμένα γλωσσικά μαθήματα, όπως τα Αρχαία. Ιδιαίτερος αναδεικνύεται ο ρόλος των Τάξεων Υποδοχής και των Φροντιστηριακών Τμημάτων, καθώς σε μεγαλύτερο βαθμό τα υποκείμενα της πέμπτης κατηγορίας και ειδικότερα τα τρία υποκείμενα εντάσσονται σε αυτά.

Επιπρόσθετα, εκφέρεται η άποψη ότι τα «χρόνια διαμονής στην Ελλάδα» επιδρούν καθοριστικά στη σχολική προσαρμογή των μαθητών/τριών, καθώς στην έρευνά μας αποδεικνύεται ότι μαθητές/τριες με λιγότερα χρόνια παραμονής στην Ελλάδα (πέμπτη κατηγορία) επηρεάζονται από το σχολικό κλίμα. Οι συγκεκριμένοι μαθητές με διαπολιτισμικά χαρακτηριστικά, αισθάνονται αδικημένοι από τους καθηγητές τους, απομονωμένοι και όχι τόσο καλά μαθησιακά και ψυχοκοινωνικά προσαρμοσμένοι. Στα παραπάνω, προστίθεται η ατελής γνώση της ελληνικής γλώσσας, η οποία αποτελεί παράγοντα δυσχερούς επικοινωνίας με τους συμμαθητές και το εκπαιδευτικό προσωπικό με αποτέλεσμα την αύξηση των δυσκολιών μαθησιακής και ψυχοκοινωνικής προσαρμογής. Σύμφωνα με τον Cummins (1989, 1994, 1996, 1999), τα 'χρόνια διαμονής' στη χώρα υποδοχής επιδρούν θετικά στη μαθησιακή και ψυχοκοινωνική προσαρμογή του μαθητή.

Τα προβλήματα που εκπορεύονται από τη διαδικασία της σχολικής φοίτησης των εν λόγω μετεχουσών στην έρευνα, συναρτώνται στο γεγονός ότι βιώνουν σε μεγαλύτερη ένταση και βαθμό ενδείξεις ρατσιστικών συμπεριφορών από συμμαθητές τους γηγενείς και ομοεθνείς. Κυρίως, όμως, μέσα από τα λεγόμενα των ίδιων των υποκειμένων, οι ρατσιστικές και στερεοτυπικές συμπεριφορές, που υφίστανται από τους συμμαθητές τους φαίνεται να επηρεάζουν καταλυτικά την ψυχολογία των μαθητών και να εξωτερικεύονται με πολλαπλές εκδηλώσεις παθητικής ή επιθετικής συμπεριφοράς. Ειδικότερα, μια μαθήτρια παραγκωνίζεται από συμμαθητές της με αποτέλεσμα να συναναστρέφεται μόνο με παιδιά που έχουν το ίδιο εθνοπολιτισμικό υπόβαθρο με εκείνη, αλλά και να οδηγείται στην απομόνωση έχοντας ως μόνη της ενασχόληση το διάβασμα και συνδέοντας το σχολείο με δυσάρεστες εμπειρίες και άσχημες συναισθηματικές καταστάσεις. Η δεύτερη μαθήτρια, δήλωσε ότι η ρατσιστική συμπεριφορά των συμμαθητών της είχε αρνητικό αντίκτυπο στην ίδια, καθώς η ίδια αντιδρούσε με επιθετικότητα απέναντι στον κόσμο, ενώ η τρίτη δήλωσε επηρεασμένη από τη ρατσιστική στάση των συμμαθητριών της, καθώς τέτοιου είδους συμπεριφορές, όπως δήλωσε τη θυμώνουν. Αναδεικνύεται, λοιπόν, ότι οι προκαταλήψεις, οι ρατσιστικές στάσεις και οι στερεοτυπικές σκέψεις των μαθητών του Διαπολιτισμικού Γυμνασίου Ιωαννίνων προς συμμαθητές τους με μεταναστευτικό υπόβαθρο δε συνεργούν στην άρση των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν σε καθημερινή βάση στην προσπάθειά τους για σχολική προσαρμογή, αλλά αντιθέτως συμβάλλουν στη διόγκωσή τους.

Τα εν λόγω τρία υποκείμενα **της πέμπτης κατηγορίας**, που έχουν λιγότερα χρόνια παραμονής στην Ελλάδα επιλέγουν να αποστασιοποιηθούν από εκδηλώσεις που διοργανώνει το σχολείο τους τουλάχιστον κατά τα πρώτα χρόνια παραμονής τους στην Ελλάδα, ενώ οι ίδιοι μαθητές αναφέρουν ότι παιδιά με πλήρη ένταξη στον ελληνικό χώρο έχουν ενεργό συμμετοχή στις διάφορες εκδηλώσεις του σχολείου τους. Ίσως, βέβαια, η συμμετοχή των μαθητών με μεταναστευτική προέλευση στο δεκαπενταμελές του σχολείου, στις σχολικές εκδηλώσεις και εκδρομές συνδέεται άμεσα με τη «γλωσσική ευχέρεια» και έτσι επιτυγχάνεται η σύναψη φιλικών σχέσεων και κοινωνικών επαφών με τους γηγενείς συμμαθητές τους. Συνεπώς, τα προβλήματα της μαθησιακής και κοινωνικής προσαρμογής των εν λόγω μαθητών φαίνονται να είναι πιο έντονα.

Σημαίνοντα παράγοντα προς την κατεύθυνση της ομαλής πορείας των εν λόγω τριών υποκειμένων, πιθανόν, να αποτέλεσε η επίδραση του μορφωτικού υπόβαθρου των γονέων, καθώς πρόκειται για γονείς απόφοιτους Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης με μέτριο κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο. Το υψηλό επαγγελματικό υπόβαθρο των γονέων μπορεί να επηρεάσει τις φιλοδοξίες και τις προσδοκίες των παιδιών, καθώς σύμφωνα με έρευνα του προγράμματος PISA του ΟΟΣΑ (2000), το επάγγελμα των γονέων αποτελεί ένα δείκτη που μπορεί να ασκήσει επίδραση στις φιλοδοξίες των μαθητών και τις στάσεις τους. Σύμφωνα με την ίδια έρευνα του ΟΟΣΑ, αποδεικνύεται ότι οι μαθητές των οποίων οι γονείς έχουν υψηλό επαγγελματικό υπόβαθρο επιδεικνύουν κατά μέσο όρο υψηλότερες αναγνωστικές ικανότητες (<http://www.oecd.org/dataoecd/44/53/33691596.pdf>, 25-11-2011), ενώ η θετική σχέση ανάμεσα στο μορφωτικό υπόβαθρο των γονέων και τη σχολική επίδοση των μεταναστών μαθητών/τριών αποδεικνύεται στην έρευνα του προγράμματος PISA του ΟΟΣΑ (2003).

Τα εν λόγω υποκείμενα μεγάλωσαν σε πυρηνική οικογένεια. Σύμφωνα με την έρευνα PISA του ΟΟΣΑ (2000), αποδεικνύεται ότι οι μαθητές που διαμένουν σε μια πυρηνική οικογένεια πετυχαίνουν καλύτερες επιδόσεις σε σύγκριση με τους μαθητές άλλων τύπων οικογενειών (<http://www.oecd.org/dataoecd/43/54/33690904.pdf>, 25-11-2011). Αναδεικνύεται ο σημαντικός ρόλος της οικογένειας στην σχολική προσαρμογή και επιτυχία των παιδιών τόσο στην υποστήριξη στις δυσκολίες και την ενθάρρυνση που τους παρέχουν, όσο και στην ενίσχυση της αυτοπεποίθησης και τη δημιουργία ασφαλούς περιβάλλοντος στο μαθητή. Η έλλειψη γονέων οδηγεί το ένα υποκείμενο, από τα εν λόγω τρία της έρευνάς μας, το οποίο μεγάλωσε σε ίδρυμα της πόλης των Ιωαννίνων, σε εμφανείς μαθησιακές δυσκολίες και σε δυσκολίες ψυχοκοινωνικής προσαρμογής.

Συνοψίζοντας, στην έρευνάς μας ανιχνεύεται ότι ο μικρός χρόνος παραμονής στην Ελλάδα συνδέεται με δυσκολίες στη μαθησιακή και ψυχοκοινωνική προσαρμογή των μαθητών σε περιβάλλοντα εκπαίδευσης που παρουσιάζουν γλωσσικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες. Παρ' όλα αυτά, καταδεικνύεται ότι η πρόσβαση των μαθητών της κατηγορίας αυτής περιορίζεται σε φοίτηση σε Τεχνικά Λύκεια, λόγω προβλημάτων που ανακύπτουν από τη μη επαρκή γνώση της ελληνικής γλώσσας. Η επιλογή φοίτησης στα Τεχνικά Λύκεια συνάδει με τη μειωμένη ύλη του αναλυτικού προγράμματος στα επαγγελματικά Λύκεια, καθώς οι μετανάστες μαθητές αντιμετωπίζουν υπέρογκες δυσκολίες σε γλωσσικά μαθήματα και δεν

μπορούν εύκολα να ανταπεξέλθουν στις δυσκολίες των συγκεκριμένων μαθημάτων των Ενιαίων Λυκείων.

Από τη μια πλευρά, τα εν λόγω τρία (3) υποκείμενα της έρευνας με ομαλή εκπαιδευτική τροchioδρόμηση, που εντάσσονται αργά στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, φαίνεται ότι έχουν πρόσβαση στην ανώτατη εκπαίδευση και από την άλλη θα μπορούσαμε να πούμε ότι ένα συνονθύλευμα παραγόντων και αιτιών κρύβεται πίσω από την πορεία που ακολουθούν οι μαθητές/τριες με μεταναστευτικό υπόβαθρο. Παράγοντες που αναδείχθηκαν στη συγκεκριμένη έρευνα και στο συγκεκριμένο τύπο παιδιών και επηρεάζουν την εκπαιδευτική πορεία τους είναι τα υψηλά κίνητρα των ίδιων και των γονέων τους, οι υψηλοί στόχοι και φιλοδοξίες που θέτουν χωρίς, όμως, από την άλλη πλευρά, να εκπληρώνονται οι προσδοκίες τους για εισαγωγή σε Α.Ε.Ι. της προτίμησής τους, που οφείλεται, ίσως σε γλωσσικές δυσκολίες, στη μη ομαλή σχολική και ψυχοκοινωνική προσαρμογή, στην έλλειψη εξωσχολικών παροχών και τη μη παροχή μαθησιακής στήριξης από τους γονείς με αποτέλεσμα να μη μένουν πλήρως ικανοποιημένοι από την εκπαιδευτική τους πορεία.

Ο **δεύτερος τύπος εκπαιδευτικής τροχιάς** των μεταναστών μαθητών/τριών που προκύπτει, αφορά τους μαθητές με προσχολική κοινωνικοποίηση που εισέρχονται στην Ελλάδα πριν από την εισδοχή τους στο Δημοτικό. Τρία (3), λοιπόν, υποκείμενα **της δεύτερης κατηγορίας** ακολουθούν *ομαλή εκπαιδευτική τροχιά*. Πρόκειται για μετανάστες μαθητές/τριες, που έχουν εισαχθεί σε Α.Ε.Ι. της χώρας και δηλώνουν πλήρη ικανοποίηση των προσδοκιών τους σε ότι αφορά την εκπαιδευτική τους πορεία. Παράμετροι, όπως η προσχολική κοινωνικοποίηση που αποκτούν στη χώρα μας, η ομιλούμενη γλώσσα στο οικογενειακό περιβάλλον, που στην προκειμένη περίπτωση είναι η ελληνική, η καλύτερη σχολική και κοινωνική προσαρμογή, η 'γλωσσική ευχέρεια' εξαιτίας της διαμονής τους περισσότερα χρόνια στη χώρα μας, συμβάλλουν καθοριστικά προς την κατεύθυνση της εξομάλυνσης της εκπαιδευτικής τους πορείας. Ακόμη, ως σημαντικοί παράγοντες προβάλλονται το μορφωτικό και κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο των γονέων τους, το οποίο είναι υψηλό, καθώς πρόκειται για γονείς απόφοιτους Α.Ε.Ι., με μέτρια κοινωνικοοικονομική κατάσταση και δυνατότητα παροχής εξωσχολικών δραστηριοτήτων και φροντιστηρίων στα μαθήματα του σχολείου.

Μια **τρίτη βιογραφική ομάδα**, που ανιχνεύεται στην έρευνα, αφορά τα υποκείμενα της έρευνας ανεξαρτήτως χρόνου εισδοχής στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, που

παρουσιάζουν καθυστέρηση της σχολικής τους φοίτησης ή και σχολική διαρροή μετά το πέρας της υποχρεωτικής εκπαίδευσης (ένα υποκείμενο) με αποτέλεσμα να επιδίδεται σε μια προβληματική πορεία. Τα συγκεκριμένα έξι (6) υποκείμενα της έρευνας είτε έχουν επαναλάβει σχολικές τάξεις είτε έχουν διακόψει τη σχολική τους φοίτηση για εργασιακούς λόγους, με αποτέλεσμα κατά τη διάρκεια της σχολικής τους φοίτησης να οδηγούνται σε τάξεις, που δεν αντιστοιχούν στην ηλικία τους. Ως υπόλογοι παράγοντες, για τη συγκεκριμένη εκπαιδευτική τροchioδρόμηση των μαθητών/τριών, αναδεικνύονται μέσα από τα ερευνητικά μας αποτελέσματα, ο έντονος βιοπορισμός των γονέων που δεν τους επιτρέπει να ασχοληθούν με τα προβλήματα των παιδιών τους, καθώς επίσης και η πρόωμη στράτευση των εν λόγω μαθητών/τριών στο εργατικό δυναμικό της χώρας παράλληλα με τη σχολική τους φοίτηση. Αξίζει να επισημανθεί, ότι τα συγκεκριμένα υποκείμενα προέρχονται από φτωχές οικογένειες που οι γονείς τους είναι άνεργοι, βιώνουν δύσκολες οικογενειακές συνθήκες και δεν έχουν τη στήριξη που απαιτείται από το οικογενειακό τους περιβάλλον. Πρόκειται, κατά κύριο λόγο, για μονογονεϊκές οικογένειες και οικογένειες με έλλειψη γονέων, στις οποίες οι μαθητές οδηγούνται αναπόδραστα στην πρόωμη εργασιακή απασχόληση για να συνεισφέρουν οικονομικά στις οικογένειές τους. Τέλος, στη συγκεκριμένη βιογραφική ομάδα κυριαρχεί το αντρικό φύλο και έρχεται να επικυρώσει τα αποτελέσματα ερευνών, που έχουν προαναφερθεί στην παρούσα εργασία περί πρόωμης εγκατάλειψης της σχολικής τους φοίτησης.

Η **τέταρτη βιογραφική ομάδα**, συνδέεται με μια **λιγότερο ομαλή πορεία** επτά (7) μεταναστών μαθητών/τριών, ανεξαρτήτως χρόνου εισδοχής στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, που αποφοίτησαν είτε από Επαγγελματικά Λύκεια είτε από Ενιαία Λύκεια και φοίτησαν ή φοιτούν σε Ι.Ε.Κ./Ο.Α.Ε.Δ. Οι συγκεκριμένοι μετέχοντες της έρευνας, στην πλειοψηφία τους, επιθυμούσαν τη συστηματικότερη μελέτη των μαθημάτων τους, ώστε να πετύχαιναν την εισαγωγή τους σε ανώτατα ιδρύματα της χώρας. Όπως προκύπτει, ένα σύνολο παραμέτρων συνέβαλαν στον καθορισμό της συγκεκριμένης εκπαιδευτικής πορείας των μαθητών/τριών σε συνδυασμό με την ελλιπή μελέτη και προσπάθεια των ίδιων των μαθητών/τριών για ανοδική εκπαιδευτική σταδιοδρομία.

Η **πέμπτη βιογραφική ομάδα**, συνδέεται με πέντε (5) υποκείμενα της έρευνας, ανεξαρτήτως χρόνου εισδοχής στο ελληνικό σχολείο, που ακολούθησαν μια επίσης **λιγότερο ομαλή πορεία**, καθώς είτε αποφοίτησαν από Επαγγελματικά Λύκεια ακολουθώντας κάποια

ειδικότητα είτε φοίτησαν σε κάποιο Ι.Ε.Κ., με ειδικότητες κομμωτικής, αισθητικής, ηλεκτρολογίας, τεχνικού αερίων καυσίμων. Τα ίδια υποκείμενα διατείνονται ότι φιλοδοξία και όνειρο ζωής των ίδιων ήταν η ένταξη τους στην αγορά εργασίας και η ενασχόλησή τους με τα προαναφερθέντα επαγγέλματα. Έτσι, δικαιολογείται η υπο-αντιπροσώπευσή τους στις ανώτατες βαθμίδες εκπαίδευσης.

Η **έκτη βιογραφική ομάδα**, περιλαμβάνει έξι (6) υποκείμενα, που εντάχθηκαν στο Δημοτικό στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και που εμφανίζουν **ομαλή εκπαιδευτική σταδιοδρομία**, καθώς έχουν εισαχθεί στην ανώτατη εκπαίδευση. Αναφέρουν μεμονωμένα και μικρής έκτασης και έντασης περιστατικά ρατσιστικών συμπεριφορών από συμμαθητές τους, χωρίς να έχουν αρνητικό αντίκτυπο στους ίδιους, ενώ δεν παρουσίασαν ιδιαίτερες γλωσσικές δυσκολίες. Παρατηρείται, ότι στο σύνολο των εν λόγω υποκειμένων εκπληρώνεται η προσδοκία τους για απόκτηση μιας θέσης σπουδών στα Α.Ε.Ι. της χώρας. Παρ' όλα αυτά, στο σύνολό τους, δεν εκπληρώνονται οι προσδοκίες για φοίτηση σε σχολές της προτίμησής τους, εξαιτίας οικονομικών δυσκολιών, ελλιπούς μελέτης, μη ικανοποιητικής επίδοσης στις πανελλαδικές εξετάσεις. Οι γονείς των υποκειμένων της συγκεκριμένης βιογραφικής ομάδας διακατέχονται από υψηλές προσδοκίες για το εκπαιδευτικό μέλλον των παιδιών τους.

Τέλος, σε ότι αφορά τους σαράντα (40), από τους εβδομήντα (70) μαθητές με μεταναστευτικό υπόβαθρο του δείγματος της έρευνάς μας, που δε συμμετείχαν στην ερευνητική διαδικασία, οι δέκα (10) περιπτώσεις αφορούν τα υποκείμενα, τα οποία δεν έδωσαν τη συγκατάθεσή τους στη διεξαγωγή της συνέντευξης. Πρόφαση τους ήταν η έλλειψη χρόνου, η έλλειψη ενδιαφέροντος για την έρευνα, οι προσωπικοί λόγοι και η επιθυμία τους να διαφυλάξουν τα προσωπικά τους δεδομένα. Οι ίδιοι, απάντησαν μόνο στην ερώτηση σχετικά με την πορεία τους μετά την υποχρεωτική εκπαίδευση. Έτσι, προκύπτει ότι τρεις (3) είναι φοιτητές/τριες Α.Ε.Ι., μια απόφοιτη Ι.Ε.Κ., τρεις (3) απόφοιτοι Λυκείου, ένας απόφοιτος Γυμνασίου και μια απόφοιτη Δημοτικού, η οποία δεν κατάφερε να ολοκληρώσει τη φοίτησή του στο Γυμνάσιο και ανέφερε ότι θα συνεχίσει τη φοίτησή της σε σχολείο της χώρας της, δηλαδή στην Αλβανία.

Οι υπόλοιπες τριάντα (30) περιπτώσεις του δείγματος, λόγω αλλαγής των ατομικών στοιχείων των γονέων τους, (τηλέφωνα γονέων και διευθύνσεις), δεν κατέστη δυνατόν να εντοπιστούν. Για το λόγο αυτό, έγινε προσπάθεια εντοπισμού πιθανής εγγραφής των τριάντα

μαθητών σε διάφορα Λύκεια της περιοχής. Έτσι, εντοπίστηκε η εγγραφή δεκαεπτά (17) μαθητών στα Λύκεια, στα οποία αναζητήσαμε τα ατομικά τους στοιχεία. Χαρακτηριστικά, πληροφορηθήκαμε την εγγραφή δέκα (10) μαθητών με μεταναστευτικό υπόβαθρο στα Λύκεια και παράλληλα την αποφοίτησή τους από αυτά. Την εγγραφή στα Λύκεια και τη μη αποφοίτηση, ίσως, και τη διαρροή πέντε (5) μαθητών/τριών. Την εγγραφή και τη μετεγγραφή δύο (2) μαθητών/τριών. Τέλος, δεκατρείς (13) περιπτώσεις μαθητών/τριών δεν εντοπίστηκε η εγγραφή τους στα Λύκεια του Ν. Ιωαννίνων.

Η εκπαιδευτική και επαγγελματική πορεία των μαθητών με μεταναστευτική βιογραφία, δεν πρέπει να ιδωθεί μονομερώς, καθώς αναδεικνύονται ποικίλοι παράμετροι που καθορίζουν την πορεία των μαθητών, όπως ψυχογενετικοί (ικανότητα, κίνητρα, φιλοδοξίες μαθητών), κοινωνιογενείς ιδιότητες (οικογενειακή προέλευση και επαγγελματικό κύρος των γονέων) σε συνδυασμό με τις ευρύτερες κοινωνιολογικές προοπτικές που αφορούν τις δομές και τις διαδικασίες του εκπαιδευτικού συστήματος, τα οποία επηρεάζουν και επενεργούν διαφορετικά στην ψυχοσύνθεση του κάθε μαθητή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ι. ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

Αθανασίου, Λ. (2003). *Μέθοδοι και τεχνικές έρευνας στις επιστήμες της αγωγής. Ποσοτικές και ποιοτικές προσεγγίσεις*. Ιωάννινα: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

Βάμβουκας, Μ. (1998). *Εισαγωγή στην Ψυχοπαιδαγωγική Έρευνα και Μεθοδολογία, 6^η έκδοση*. Αθήνα: Γρηγόρης.

Βεντούρα, Λ. «Ευρώπη και μεταναστεύσεις κατά τον 20^ο αιώνα», στο: Μπάγκαβος, Χ. – Παπαδοπούλου, Δ. (επιμ.), *Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*. Gutenberg: Αθήνα, 83-126.

Γεώργας, Δ., και Παπαστυλιανού, Ν. (1993). *Επιπολιτισμός Ποντίων και Βορειοηπειρωτών στην Ελλάδα: Ψυχολογικές διεργασίες προσαρμογής*. Αθήνα: Γενική Γραμματεία Αποδήμου Ελληνισμού.

Γεώργας, Δ., Παρασκευόπουλος, Ι.Ν., Μπεζεβέγκης, Η., Γιαννίτσας, Ν., Γκαρή, Α. & Μυλωνάς, Κ. (1999). *Η ψυχολογική διάσταση προσαρμογής παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών*. Έκθεση αποτελεσμάτων έρευνας στα πλαίσια του έργου του 2^{ου} Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης ΕΠΕΑΕΚ 1.1.Ζ(γ): Εκπαίδευση παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών, Τομέας Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Γεωργογιάννης, Π. (1999). *Θέματα Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης*, Αθήνα: Gutenberg.

Γκόβαρης, Χ. (2001). *Εισαγωγή στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση*, Αθήνα: Ατραπός.

Γκότοβος, Α., Μάρκου, Γ. & Φέριγκ, Μ. (1987). «Η σχολική επανένταξη των παλιννοστούντων μαθητών: μια πρώτη προσέγγιση (1^ο μέρος)». *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 34, 39-45.

Γκότοβος, Α., Μάρκου, Γ. & Φέριγκ, Μ. (1987). «Η σχολική επανένταξη των παλιννοστούντων μαθητών: μια πρώτη προσέγγιση (2^ο μέρος)». *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 35, 49-54.

Γκότοβος, Α., Μάρκου, Γ. & Φέριγκ, Μ. (1987). «Η σχολική επανένταξη των παλιννοστούντων μαθητών: μια πρώτη προσέγγιση (2^ο μέρος)». *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 36, 47-55.

Γκότοβος, Α. (1997). «Εθνική ταυτότητα και διαπολιτισμική εκπαίδευση». *Η λέσχη των εκπαιδευτικών*, 19, 23-27.

Γκότοβος, Α. (2002). *Εκπαίδευση και ετερότητα. Ζητήματα διαπολιτισμικής παιδαγωγικής*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Γκότοβος, Α. & Μάρκου, Γ. (2003). *Παλιννοστούντες και αλλοδαποί στην ελληνική εκπαίδευση*, τεύχος Α'. Αθήνα: Ινστιτούτο Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης.

Γκότοβος, Α. & Μάρκου, Γ. (2004). *Παλιννοστούντες και αλλοδαποί στην ελληνική εκπαίδευση*, τεύχος Β'. Αθήνα: Ινστιτούτο Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης.

Γκότοβος, Α. (2007). «Μεταναστευτικές βιογραφίες και εκπαιδευτικές τροχιές. Ιδεολογίες, πραγματικότητες και ζητούμενα». *Επιστήμη και Κοινωνία*, 17-18, 39-99.

Δαμανάκης, Μ. (1998). *Η εκπαίδευση των παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα. Διαπολιτισμική προσέγγιση*, 8^η έκδοση. Αθήνα: Gutenberg.

Γουδήρας, Δ., Παλαιολόγου, Ν. (2008). «Αποκλίνουσα συμπεριφορά αλλόφωνων μαθητών: είναι οι μαθητές με πολιτισμικές και γλωσσικές διαφορές μαθητές με ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες;». http://6dimdiapelfth.thess.sch.gr/Greek/Diapolitismiki_Ekpaidefsi/EishghseisDiap

olEkpshs/EishghseisDiapolEkpshs2008/apoklinousa_syberifora.pdf. Πρόσβαση στις 13 Δεκεμβρίου 2010.

Δεληθανάση, Μ., «Συμμαθητής και όχι εισβολέας’. Η μη ενσωμάτωση των αλλόφωνων παιδιών στο σχολικό περιβάλλον αντανακλάται στην κοινωνία», *Η Καθημερινή*, 03.05.2009.

Δήμας, Κ. (1989). «Μετανάστευση – Παλιννόστηση και προοπτικές επανένταξης στην ελληνική κοινωνία», *Ηπειρωτική Εστία*, (ανάτυπο).

Δημουλάς, Κ. (2006). «Παράμετροι ένταξης των οικονομικών μεταναστών στην ελληνική κοινωνία: Η περίπτωση της Περιφέρειας Αττικής», στο: Μπάγκαβος, Χ. – Παπαδοπούλου, Δ. (επιμ.), *Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*. Gutenberg: Αθήνα, 245-289.

Ε. Σ.Υ.Ε., (1996). *Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος*. Αθήνα: Ε.Σ.Υ.Ε..

Ε.Σ.Υ.Ε., (2006). *Απογραφή πληθυσμού της 18^{ης} Μαρτίου 2001*. Αθήνα: Ε.Σ.Υ.Ε..

Έμκε – Πουλοπούλου, Ή. (2005). «Κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις της παλιννόστησης στην Ελλάδα», στο: Α. Παπαστυλιανού (επιμ.), *Διαπολιτισμικές διαδρομές. Παλιννόστηση και ψυχοκοινωνική προσαρμογή*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Ευαγγέλου, Ο. & Παλαιολόγου Ν. (2007). *Σχολικές επιδόσεις αλλόφωνων μαθητών. Εκπαιδευτική πολιτική – Ερευνητικά δεδομένα*. Αθήνα: Άτραπος.

Ζωγράφου, Α. (2003). *Διαπολιτισμική αγωγή στην Ευρώπη και την Ελλάδα*. Αθήνα: Δαρδάνος. Ινστιτούτο Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης, Δ/σεις Α/θμιας Εκπ/σης. Διαπολιτισμικά Δημοτικά Σχολεία Ν. Θεσ/νίκης. (χ.χ.). «Η εμπειρία των Δημοτικών Σχολείων Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης του Ν. Θεσσαλονίκης : Πραγματικότητα και Προοπτική της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης». Πρακτικά Επιστημονικής Ημερίδας. Θεσσαλονίκη: Αινείας.

Κανακίδου, Ε. (2001). «Η κοινωνική έρευνα». *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 118, 47-55.

- Καραβασίλης, Γ. (1994^α). *Παράγοντες που επηρεάζουν την επίδοση των μαθητών οι οποίοι παλιννοστούν*. Έρευνα στην περιοχή Ασπρόπυργου. Αθήνα: Το Οικονομικό.
- Κασιμάτη, Κ. (2003). *Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης. Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών*. Αθήνα: Gutenberg.
- Κογκούλης, Ι. (2005). *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη.
- Κολαΐτης, Γ. (1998). «Σχολικές επιδόσεις, διαταραχές συναισθήματος - συμπεριφοράς και κοινωνική προσαρμογή παιδιών παλιννοστούντων Ποντίων», στο: Μ. Μαδιανός (επιμ.), *Εισαγωγή στην κοινωνική ψυχιατρική*. Αθήνα: Καστανιώτη.
- Κοντογιάννη, Ν. (1997). «Η σχολική ένταξη των Βορειοηπειρωτόπουλων στο Νομό Ιωαννίνων», στο: Σκούρτου, Ε. (επιμ.), *Θέματα Διγλωσσίας και Εκπαίδευσης*. Νήσος: Αθήνα, 165-178.
- Κοντογιαννοπούλου-Πολυδωρίδη, Γ., Σολομών, Ι., Σταμέλος, Γ. (2000). *Ανιχνεύοντας την επίδοση των μαθητών στην ελληνική εκπαίδευση*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Κοτσιώνης, Π. (1990^β). «Έρευνα κοινωνική και παιδαγωγική για τους Ελληνοποντίους». *Νέα Παιδεία*, 20, 137-144.
- Λαμπριανίδης, Λ. & Λυμπεράκη, Α. (2001). *Αλβανοί μετανάστες στη Θεσσαλονίκη*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.
- Λεζέ, Ε. (2003). *Η στάση των εφήβων Ελληνοποντίων παλιννοστούντων ομογενών από την πρώην Σοβιετική Ένωση απέναντι στην ελληνική γλώσσα*. Αθήνα: Ατραπός.
- Λόλακας, Σ., Γκόβαρης, Χ. (2009). «Αυτοεκτίμηση και σχολικές επιδόσεις μαθητών με μεταναστευτικό υπόβαθρο», στο: Γεωργογιάννης, Π. (επιμ.). *Διαπολιτισμική Εκπαίδευση – Μετανάστευση – Διαχείριση Συγκρούσεων – Παιδαγωγική της Δημοκρατίας* (πρακτικά 12^{ου} διεθνούς συνεδρίου 2009). Πάτρα, τ. Ι, 341-354.

Μάρκου, Γ. (1996). *Η Πολυπολιτισμικότητα της Ελληνικής Κοινωνίας. Η Διαδικασία Διεθνοποίησης και η αναγκαιότητα της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Υ.Π.Ε.Π.Θ./Γ.Γ.Λ.Ε..

Μάρκου, Γ. (1997). *Εισαγωγή στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση, Ελληνική και Διεθνής Εμπειρία*, Αθήνα: Ηλεκτρονικές Τέχνες.

Μάρκου, Γ. (1997). «Σχολική και κοινωνική (επαν)ένταξη παλιννοστούντων μαθητών: η σκοπιά των γονέων», στο: Σκούρτου, Ε. (επιμ.), *Θέματα διγλωσσίας και εκπαίδευσης*. Αθήνα: Νήσος, 103-137.

Μασάλη, Ζ. (2007). *Οι Έλληνες Πόντιοι μαθητές από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης στην ελληνική εκπαίδευση. Το παράδειγμα του Νομού Έβρου*. Θεσσαλονίκη: Αδελφών Κυριακίδη α.ε..

Μιχαλοπούλου, Α. (2010). *Η ένταξη των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών στις τρεις πρώτες τάξεις της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Θεωρητική και Εμπειρική Προσέγγιση*. Διδακτορική Διατριβή, Θεολογική Σχολή – Τμήμα Θεολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Μουσούρου, Λ. (1991). *Μετανάστευση και Μεταναστευτική Πολιτική στην Ελλάδα και στην Ευρώπη*. Αθήνα: Gutenberg.

Μουσούρου, Λ. (2006). «Παιδιά παλιννοστούντων και αλλοδαπών στο ελληνικό σχολείο», στο Μπάγκαβος, Χ., Παπαδοπούλου (επιμ.), Δ., *Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*, Αθήνα: Gutenberg.

Μπάγκαβος, Χ. (χ.χ.). «Μετανάστευση και Μεταναστευτικός πληθυσμός στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση», στο: Μπάγκαβος Χ. & Παπαδοπούλου Δ. (επιμ.), *Μεταναστευτικές Τάσεις και Ευρωπαϊκή Μεταναστευτική Πολιτική*. Αθήνα: ΙΝΕ / ΓΣΕΕ – ΑΔΕΔΥ.

Μπάγκαβος, Χ. (2003). «Η Μεταναστευτική Πολιτική της Ελλάδας», στο: Μπάγκαβος Χ. & Παπαδοπούλου Δ. (επιμ.), *Μεταναστευτικές τάσεις και Ευρωπαϊκή Μεταναστευτική Πολιτική*. Αθήνα: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ – ΑΔΕΔΥ.

Μπάγκαβος, Χ., & Παπαδοπούλου, Δ. (2006). *Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*. Αθήνα: Gutenberg.

Μπάγκαβος, Χ. (2003). «Δημογραφικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση», στο: Κασιμάτη, Κ. (επιμ.), *Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης. Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών*. Αθήνα: Gutenberg, 45-90.

Μπαλούρδος, Δ., Ντόντης, Δ., & Σπυροπούλου Ν. (2006). «Η δημογραφική κατάσταση στην Ελλάδα». http://www.ekke.gr/files/epikaira_themata.pdf. Πρόσβαση στις 25 Ιανουαρίου 2011.

Νικολάου, Γ. (2000). *Ένταξη και εκπαίδευση των αλλοδαπών μαθητών στο Δημοτικό Σχολείο. Από την «ομοιογένεια» στην πολυπολιτισμικότητα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Παλαιολόγου, Ν. (2000). *Σχολική Προσαρμογή Μαθητών με δι-πολιτισμικά χαρακτηριστικά*. Διδακτορική Διατριβή, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Παλαιολόγου, Ν., & Ευαγγέλου, Ο. (2003). *Διαπολιτισμική Παιδαγωγική. Εκπαιδευτικές, Διδακτικές και Ψυχολογικές Προσεγγίσεις*, Αθήνα: Άτραπος.

Κασιμάτη, Κ. (2003). «Ιστορικές αναφορές των μεταναστευτικών ροών», στο: Κασιμάτη, Κ. (επιμ.), *Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης. Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών*. Αθήνα: Gutenberg, 23-44.

Ραγκούσης, Α. (1992). «Η κατάσταση της απασχόλησης των Ελλήνων Ποντίων μεταναστών από την πρώην Σοβιετική Ένωση», στο: Κασιμάτη Κ. (επιμ.), *Πόντιοι μετανάστες από την*

Πρώην Σοβιετική Ένωση. Κοινωνική και Οικονομική τους ένταξη. Αθήνα: Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού / Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

Ρομπόλης, Σ., Μπάγκαβος, Χ., & Χατζηβασιλόγλου, Α. (2006). «Ο ρόλος της μετανάστευσης στις μεταβολές του εργατικού δυναμικού και στη βιωσιμότητα του συνταξιοδοτικού συστήματος στην Ελλάδα», στο: Μπάγκαβος, Χ. – Παπαδοπούλου, Δ. (επιμ.), *Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία.* Gutenberg: Αθήνα.

Σκούρτου, Ε. (1997). *Θέματα διγλωσσίας και εκπαίδευσης.* Αθήνα: Νήσος.

Τουλιάς, Η. (2005). *Η Διαπολιτισμική και Πολυπολιτισμική Αγωγή στην Ελλάδα. Μύθος και πραγματικότητα,* Αθήνα: Διονικος.

Τσιάκαλος, Γ. (2000). *Οδηγός Αντιρατσιστικής Εκπαίδευσης.* Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Φύλιας, Β. (2000). *Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις Τεχνικές των Κοινωνικών Ερευνών.* Αθήνα: Gutenberg.

Φ.Ε.Κ. 8182/Ζ/4139/20-10-80, ιδρύονται με υπουργική απόφαση οι Τάξεις Υποδοχής.

Φ2/378/Γ1/1124/8-12-94 (Φ.Ε.Κ. 930, τ. β'), με αυτήν την υπουργική απόφαση προβλέπονται οι περαιτέρω ρυθμίσεις σχετικά με την ίδρυση και λειτουργία των Φροντιστηριακών Τμημάτων και των Τάξεων Υποδοχής.

ΦΕΚ 124, τ.Α', 17-6-1996, με το Νόμο 2413/96, προβλέπονται ρυθμίσεις για την «ελληνική παιδεία στο εξωτερικό, τη διαπολιτισμική εκπαίδευση και άλλες διατάξεις».

Φ10/20/Γ1/708/7-9-1999, με αυτή την υπουργική απόφαση προβλέπεται «η εκπαίδευση παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών να γίνει περισσότερο αποτελεσματική και συμμετοχική-ενεργητική, ώστε οι μαθητές αυτοί να ενταχθούν ομαλά και ισόρροπα στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα».

Χασιώτης, Ι. Κ. (1993). *Επισκόπηση της ιστορίας της νεοελληνικής διασποράς*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

Χατζηχρήστου, Χ. (2003). *Κοινωνική και συναισθηματική αγωγή στο σχολείο*. Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τομέας Ψυχολογίας, Κέντρο Έρευνας και Εφαρμογών σχολικής Ψυχολογίας. Αθήνα.

Χατζηχρήστου, Χ., Γκαρή, Α., Μυλωνάς, Κ., Γεωργουλέας, Γ., Λυκιτσάκου, Κ., Μπαφίτη, Τ., Βαϊτση, Α., & Μπακοπούλου, Α. (2001). «Προσαρμογή παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στο σχολείο». *Νέα Παιδεία*, 99, 13-36.

II. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Abedi, J. (2003). *Impact of Student Language Background on Content Based Performance: Analyses of Extant Data*. CRESST/University of California, Los Angeles, CA.

Auernheimer, G. (2005⁴). *Einführung in die Interkulturelle Pädagogik*. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt.

Auernheimer, G. (1990¹). *Einführung in die Interkulturelle Erziehung*. Darmstadt: Primus Verlag.

Banks, J. (1997). «Η πολυπολιτισμική εκπαίδευση και οι κριτικές της: Βρετανία και Ηνωμένες Πολιτείες», στο: S. Modgil, G. Verma, K. Mallick, C. Modgil (επιμ.), *Πολυπολιτισμική Εκπαίδευση. Προβληματισμοί – Προοπτικές*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα., 343-359.

Bell, J. (2001). *Μεθοδολογικός σχεδιασμός παιδαγωγικής και κοινωνικής έρευνας* (μτφρ. Ρήγα Α. – Β.). Αθήνα: Gutenberg.

Cummins, J. (χ.χ.). *Bilingual Children's Mother Tongue: Why is it important for education?* <http://www.fiplv.org/Issues/CumminsENG.pdf>, Πρόσβαση στις 25 Νοεμβρίου 2011.

Cummins, J. (1989). "A theoretical framework for bilingual special education". *Exceptional Children*, Vol. 56, 111-119.

Cummins, J. (1994). "The acquisition of English as a second language", in: K. Spangerberg – Urbschat, & R. Pritchard (eds.), *Kids come in all languages: Reading instruction for ESL students*, Newark, DE, International Reading Association, 36-62.

Cummins, J. (1996). *Negotiating identities: Education for empowerment in a diverse society*. Los Angeles, California Association for Bilingual Education.

Cummins, J. (1999). "From the inner city to the global village: The microcomputer as a catalyst for collaborative learning and cultural interchange". *Language, Culture and Curriculum*, Vol. 1, No. 2, 1-13.

De Broucker, P (1997). «Σχολική αποτυχία στον Καναδά: Σημασία, Χαρακτηριστικά και θέματα πολιτικής», (Πρακτικά Ευρωπαϊκού Συνεδρίου για τη Σχολική αποτυχία, 8-10 Δεκεμβρίου 1997, Αθήνα, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο).

Dimakos, I. & Tasiopoulou, K. (2003). “Attitudes towards Migrants: what do Greek students think about their immigrant classmates?” *Intercultural Education*, 14, 3, 307-16.

Diefenbach, H. (2007). *Kinder und Jugendliche aus Migrantenfamilien im deutschen Bildungssystem. Erklärungen und empirische Befunde*. Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften.

Gillborn, D. & Mirza, H. S. (2000). *Educational Inequality: Mapping Race, Class and Gender*, London. (Ofsted: www.ofsted.gov.uk:31).

Hopf, D. (1993). «Η εκπαιδευτική κατάσταση των παιδιών Ελλήνων μεταναστών κατά τη διάρκεια της παραμονής τους στη Γερμανία και μετά την παλιννόστησή τους στην Ελλάδα» <http://opus.kobv.de/ubp/volltexte/2010/4580/pdf/Migrantenkinder.pdf>, Πρόσβαση στις 25 Νοεμβρίου 2011.

Lord, S.E., Eccles, J.S., & Mccarthy, K.A. (1994). “Surviving the junior high school transition – Family processes and self-perceptions as protective and risk factors”. *Journal of Early Adolescence*, 14, (2), 162-199.

OECD, (2006). *Where immigrant students succeed: A comparative review of performance and engagement in PISA 2003*, OECD, Paris. <http://www.oecd.org/dataoecd/2/38/36664934.pdf>, Πρόσβαση στις 25 Νοεμβρίου 2011.

OECD, (2001). *Knowledge and Skills for life: First Results from the OECD Programme for International Student Assessment (Pisa) 2000*, OECD, Paris. <http://www.oecd.org/dataoecd/44/53/33691596.pdf>, Πρόσβαση στις 25 Νοεμβρίου 2011).

OECD, (2002). *Reading for Chance Performance and Engagement across Countries, Results from Pisa 2000*, OECD, Paris. <http://www.oecd.org/dataoecd/43/54/33690904.pdf>, Πρόσβαση στις 25 Νοεμβρίου 2011.

Dowling, E., Osborne, E. (Επιμ.) (2001). *Η οικογένεια και το σχολείο*. Μετάφραση ελλ. εκδ.: Ι. Μπίμπου – Νάκου. Αθήνα: Gutenberg.

Lynch, J. (1986). *Multicultural Education: Principles and Practice*. London: Routledge & Kegan.

Modgil, S., Verma G., Mallick K., Modgil C. (1997). *Πολυπολιτισμική Εκπαίδευση. Προβληματισμοί – Προοπτικές* (μτφρ. Α. Ζώνιου – Σιδέρη, Π. Χαραμής). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

NORD, C.W. (1998). “Students do better when their fathers are involved”. Issue Brief, Eric Publication, 3.

Parekh, B. (1997). «Η έννοια της πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης», στο: Modgil, S., Verma G., Mallick K., Modgil C. (επιμ.), *Πολυπολιτισμική Εκπαίδευση. Προβληματισμοί – Προοπτικές*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα., 44-64.

Park, R.E. & Burgess, E.W. (1921). “Introduction to the Science of Sociology, Chicago, in: Treibel, A. (1990). *Migration in modernen Gesellschaften*. Weinheim und München: Juwenta Verlag.

Rompokas, M. et al. (1995). “High school extracurricular activities and college grades”, Eric Database Publication 13.

Schmid, C. L. (2001). “Educational achievement, language-minority students, and the new second generation”. *Sociology of Education (Extra Issue)*, 71-87.

Schweitzer, H. (1994). *Der Mythos vom interkulturellen Lernen Muenster*, Hamburg, Lit Verlag.

Tomlinson, S. (1997). «Εθνικότητα και εκπαιδευτική επιτυχία», στο: S. Modgil, G. Verma, K. Mallick, C. Modgil (επιμ.), *Πολυπολιτισμική Εκπαίδευση. Προβληματισμοί – Προοπτικές*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα., 282-301.

Shreeve, W. et al, (1985). “High school extracurricular activities and college grades”, Eric Database Publication, 36.

Troyna, B. (1993). *Racism and education: Research Perspectives*. Buckingham– Philadelphia: Open University Press.

Unger, K. (1983). *Die Rücker der Arbeitsemigranten. Eine Studie zur Remigration nach Girechenland*. Saarbrücken: Verlag Breitenbach.

ΠΗΓΕΣ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

<http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%BB%CE%B7%CE%B8%CF%85%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82>, Πρόσβαση στις 8 Νοεμβρίου 2010.

http://www.ypepth.gr/el_ec_page200.htm, Πρόσβαση στις 12 Ιουνίου 2011.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

Απομαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις με τους μαθητές

Συνέντευξη Ι'

Φύλο: Αγόρι.

Ηλικία: 19

ΕΡ: Έχεις ελληνικό διαβατήριο; Έχεις πάρει την ελληνική ιθαγένεια;

ΑΠ: Τίποτα από τα δυο δεν έχω.

ΕΡ: Γεννήθηκες στην Ελλάδα; Εάν όχι πού γεννήθηκες και σε ποιά ηλικία ήρθες στην Ελλάδα;

ΑΠ: Ναι στην Ελλάδα γεννήθηκα. Οι γονείς μου είχαν έρθει από την Αλβανία.

ΕΡ: Φοίτησες στο Νηπιαγωγείο; Στο Δημοτικό, σε όλες τις τάξεις; Στο Γυμνάσιο, Α', Β', Γ'; Στο Λύκειο Α', Β', Γ';

ΑΠ: Φοίτησα στο Νηπιαγωγείο και έπειτα σε όλες τις τάξεις στο Δημοτικό, Γυμνάσιο και στο Ενιαίο Λύκειο.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλάς/ούσες στο σπίτι σου;

ΑΠ: Αλβανικά και ελληνικά μιλούσαμε και μιλάμε με τους γονείς μου. Τα αλβανικά τα έμαθα τα καλοκαίρια που πήγαινα στην Αλβανία.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου μέσα στο σχολείο;

ΑΠ: Ελληνικά.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου έξω από το σχολείο;

ΑΠ: Ελληνικά.

ΕΡ: Ποιες ήταν οι κρίσιμες αποφάσεις που πήρες κατά τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο και ιδιαίτερα στην Τρίτη Γυμνασίου;

ΑΠ: Να πάω σε Ενιαίο Λύκειο και να τελειώσω το Ενιαίο σκεφτόμουν.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις κάποιες εμπειρίες από τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο σχετικά με τον τρόπο διδασκαλίας, τα σχολικά βιβλία, τα μαθήματα, τη συμπεριφορά των καθηγητών, τη συμπεριφορά των συμμαθητών;

ΑΠ: Μια χαρά ήταν όλα.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις ποια ήταν η πορεία σου μέσα στην εκπαίδευση;

ΑΠ: Μαθητής είμαι σε νυχτερινό σχολείο στην Γ' Λυκείου. Δεν μπορώ να δώσω πανελλήνιες γιατί είχα μείνει στην Γ' Λυκείου σε πρωινό σχολείο και τώρα δεν μπορώ να δώσω.

ΕΡ: Ήσουν ευχαριστημένος από τις επιδόσεις σου στο σχολείο;

ΑΠ: Ναι, μια χαρά.

ΕΡ: Είχες πρόβλημα με τη γλώσσα;

ΑΠ: Όχι.

ΕΡ: Παρακολούθησες κάποιες ειδικές τάξεις για την καλύτερη προετοιμασία σου στην ελληνική γλώσσα;

ΑΠ: Όχι.

ΕΡ: Ποιο ήταν το κλίμα στο σχολείο; Υπήρχαν διακρίσεις, κοροϊδία, επιθετικότητα των άλλων; Αν ναι έπαιζαν κάποιο ρόλο και ποιον;

ΑΠ: Εμένα δεν μπορούσαν να με πειράξουν.

ΕΡ: Συμμετείχες στο δεκαπενταμελές του σχολείου σας; Γνωρίζεις εάν συμμετείχαν άλλοι μετανάστες στο δεκαπενταμελές; Συμμετείχες σε άλλες πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις και εκδρομές που διοργάνωνε το σχολείο σου;

ΑΠ: Όχι, δεν μου άρεσαν ποτέ αυτά, δηλαδή να συμμετέχω. Νομίζω ένα παιδί, που ήταν μετανάστης, συμμετείχε. Σε εκδρομές συμμετείχα και σε εκδηλώσεις του σχολείου μου.

ΕΡ: Είχες μείνει ποτέ στην ίδια τάξη; Φοιτούσες στην τάξη που αντιστοιχούσε στην ηλικία σου;

ΑΠ: Είχα μείνει στην Γ΄ Λυκείου σε πρωινό σχολείο και τώρα κάνω πάλι την Γ΄ Λυκείου σε νυχτερινό Λύκειο.

ΕΡ: Υπήρχαν συμμαθητές σου που δημιουργούσαν 'κλίκες' και πείραζαν άλλους συμμαθητές τους;

ΑΠ: Ναι, υπήρχαν. Θυμάμαι που πείραζαν ένα παιδί και τον φώναζαν 'Αλβανό' στο Γυμνάσιο.

ΕΡ: Είσαι ευχαριστημένος με τη πορεία που είχες; Με τις σπουδές σου, τη σημερινή σου θέση, επάγγελμα;

ΑΠ: Όχι, ακριβώς, αλλά δεν πειράζει.

ΕΡ: Τι θα έκανες διαφορετικό σήμερα αν θα μπορούσες να ξαναγυρίσεις στην ηλικία των δεκατεσσάρων/δεκαπέντε χρονών;

ΑΠ: Ναι, εννοείται θα έκανα. Θα διάβαζα για τον εαυτό μου και για κανέναν άλλο.

ΕΡ: Είσαι ευχαριστημένος από την προσπάθεια που έκανες για να συνεχίσεις στο Λύκειο, Πανεπιστήμιο, Τ.Ε.Ι.; Αν όχι γιατί;

ΑΠ: Όχι. Θα προτιμούσα να έδινα πέρυσι πανελλήνιες εξετάσεις για να περάσω σε κάποιο Πανεπιστήμιο. Τότε, όμως, ήμουν χαζός και δε διάβαζα, έκανα φασαρία στο μάθημα.

ΕΡ: Γνωρίζεις την πορεία άλλων συμμαθητών σου μετά το Γυμνάσιο και πώς τη σχολιάζεις;

ΑΠ: Έχω χάσει επαφές με πολλούς. Οι πιο πολλοί δουλεύουν.

ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρά σου, τι ήθελες να πετύχεις ή τι ήθελες το σχολείο να σε βοηθήσει να πετύχεις;

ΑΠ: Να πάρω κάποιες γνώσεις. Φέτος ήθελα να περάσω σε κάποιο Πανεπιστήμιο/Τ.Ε.Ι., αλλά δε γίνεται να δώσω.

ΕΡ: Εκπληρώθηκαν οι στόχοι που είχες θέσει με τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο; Είσαι ευχαριστημένος;

ΑΠ: Όχι, ακριβώς. Θέλω, όμως, να πάω ΟΑΕΔ, να πάρω κάποια ειδικότητα. Τώρα δουλεύω σ' ένα μαγαζί με πλυντήρια και ψυγεία.

Συνέντευξη 2^η

Φύλο: Αγόρι.

Ηλικία: 21

ΕΡ: Έχεις ελληνικό διαβατήριο; Έχεις πάρει την ελληνική ιθαγένεια;

ΑΠ: Δεν έχω ελληνικό διαβατήριο. Έχω την ελληνική ιθαγένεια.

ΕΡ: Γεννήθηκες στην Ελλάδα; Εάν όχι πού γεννήθηκες και σε ποιά ηλικία ήρθες στην Ελλάδα;

ΑΠ: Γεννήθηκα στους Άγιους Σαράντα. Στην Ελλάδα ήρθα, όταν ήμουν ενός έτους.

ΕΡ: Φοίτησες στο Νηπιαγωγείο; Στο Δημοτικό, σε όλες τις τάξεις; Στο Γυμνάσιο, Α΄, Β΄, Γ΄; Στο Λύκειο, Α΄, Β΄, Γ΄;

ΑΠ: Φοίτησα στο Νηπιαγωγείο, στο Δημοτικό και στο Γυμνάσιο σε όλες τις τάξεις κανονικά. Πήγα σε τεχνικό Λύκειο και παρακολούθησα όλες τις τάξεις.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλάς /ούσες στο σπίτι σου;

ΑΠ: Και τις δύο γλώσσες μιλούσα, τώρα μιλάω και αλβανικά και ελληνικά.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου μέσα στο σχολείο;

ΑΠ: Με τους συμμαθητές μου μέσα στο σχολείο μιλούσα ελληνικά.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου έξω από το σχολείο;

ΑΠ: Με τους συμμαθητές μου έξω από το σχολείο μιλούσα ελληνικά.

ΕΡ: Ποιες ήταν οι κρίσιμες αποφάσεις που πήρες κατά τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο και ιδιαίτερα στην Τρίτη Γυμνασίου;

ΑΠ: Η πιο σημαντική απόφαση που πήρα τότε, ήταν το να ακολουθήσω Τεχνικό Λύκειο.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις κάποιες εμπειρίες από τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο τρόπος διδασκαλίας, τα σχολικά βιβλία, μαθήματα, συμπεριφορά καθηγητών, συμπεριφορά συμμαθητών.

ΑΠ: Όλα ήταν μια χαρά.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις ποια ήταν η πορεία σου μέσα στην εκπαίδευση;

ΑΠ: Μετά την αποφοίτησή μου από το Τεχνικό Λύκειο, δε συνέχισα τις σπουδές μου.

ΕΡ: Ήσουν ευχαριστημένος/η από τις επιδόσεις σου στο σχολείο;

ΑΠ: Ναι, ήμουν ευχαριστημένος.

ΕΡ: Είχες πρόβλημα με τη γλώσσα;

ΑΠ: Με τη γλώσσα δεν είχα κανένα πρόβλημα.

ΕΡ: Παρακολούθησες κάποιες ειδικές τάξεις για την καλύτερη προετοιμασία σου στην ελληνική γλώσσα;

ΑΠ: Όχι, δεν παρακολούθησα.

ΕΡ: Ποιο ήταν το κλίμα στο σχολείο; Υπήρχαν διακρίσεις, κοροϊδία, επιθετικότητα των άλλων; Αν ναι έπαιζαν κάποιο ρόλο και ποιον;

ΑΠ: Στο Δημοτικό υπήρχαν κάποια παιδιά, που έκαναν κάποια αρνητικά σχόλια για την καταγωγή μου, δηλαδή τ' ότι είμαι από την Αλβανία. Αυτό, όμως, δε με επηρέασε καθόλου.

ΕΡ: Συμμετείχες στο δεκαπενταμελές του σχολείου σας; Γνωρίζεις εάν συμμετείχαν άλλοι μετανάστες στο δεκαπενταμελές; Συμμετείχες σε άλλες πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις και εκδρομές που διοργάνωνε το σχολείο σου;

ΑΠ: Όχι, δε συμμετείχα στο δεκαπενταμελές. Οι συμμαθητές μου, όμως, συμμετείχαν. Σε εκδρομές και εκδηλώσεις δε συμμετείχα.

ΕΡ: Είχες μείνει ποτέ στην ίδια τάξη; Φοιτούσες στην τάξη που αντιστοιχούσε στην ηλικία σου;

ΑΠ: Όχι, δεν είχα μείνει στην ίδια τάξη.

ΕΡ: Υπήρχαν συμμαθητές σου που δημιουργούσαν 'κλίκες' και πείραζαν άλλους συμμαθητές τους;

ΑΠ: Όχι, δεν υπήρχαν.

ΕΡ: Είσαι ευχαριστημένος/η με τη πορεία που είχες; Με τις σπουδές σου, τη σημερινή σου θέση, επάγγελμα;

ΑΠ: Στο Τεχνικό Λύκειο ακολούθησα την ειδικότητα του θερμοϋδραυλικού. Τώρα είμαι άνεργος, οπότε δεν μπορώ να πω, ότι είμαι απόλυτα ευχαριστημένος με το επάγγελμά μου.

ΕΡ: Τι θα έκανες διαφορετικό σήμερα αν θα μπορούσες να ξαναγυρίσεις στην ηλικία των δεκατεσσάρων/δεκαπέντε χρονών;

ΑΠ: Νομίζω ότι θα πήγαινα Ενιαίο Λύκειο, ώστε να δώσω πανελλήνιες εξετάσεις και να περάσω σε κάποιο Πανεπιστήμιο, στο Τμήμα Ψυχολογίας, ίσως.

ΕΡ: Είσαι ευχαριστημένος από την προσπάθεια που έκανες για να συνεχίσεις στο Λύκειο, Πανεπιστήμιο, Τ.Ε.Ι.; Αν όχι γιατί;

ΑΠ: Ναι, είμαι ευχαριστημένος.

ΕΡ: Γνωρίζεις την πορεία άλλων συμμαθητών σου μετά το Γυμνάσιο και πώς τη σχολιάζεις;

ΑΠ: Ναι, τη γνωρίζω. Πολλοί από αυτούς είναι φοιτητές.

ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρά σου, τι ήθελες να πετύχεις ή τι ήθελες το σχολείο να σε βοηθήσει να πετύχεις;

ΑΠ: Δεν ξέρω, τότε ήμουν μικρός, δε σκεφτόμουν κάτι συγκεκριμένο.

ΕΡ: *Εκπληρώθηκαν οι στόχοι που είχες θέσει με τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο; Είσαι ευχαριστημένος/η;*

ΑΠ: Ναι, εκπληρώθηκαν οι στόχοι μου με τη φοίτησή μου στο σχολείο.

Συνέντευξη 3^η

Φύλο: Κορίτσι.

Ηλικία: 22

ΕΡ: *Έχεις ελληνικό διαβατήριο; Έχεις πάρει την ελληνική ιθαγένεια;*

ΑΠ: Όχι, ακόμα δεν έχω ελληνικό διαβατήριο. Έχουμε κάνει τα χαρτιά μας, για να πάρουμε ελληνική ιθαγένεια και τώρα περιμένουμε τις διαδικασίες, για να πάρουμε τα χαρτιά.

ΕΡ: *Γεννήθηκες στην Ελλάδα; Εάν όχι πού γεννήθηκες και σε ποιά ηλικία ήρθες στην Ελλάδα;*

ΑΠ: Γεννήθηκα στην Κακαβιά και σε ηλικία τριών – τεσσάρων χρονών ήρθα στην Ελλάδα με τους γονείς μου.

ΕΡ: *Φοίτησες στο Νηπιαγωγείο; Στο Δημοτικό, σε όλες τις τάξεις; Στο Γυμνάσιο, Α', Β', Γ'; Στο Λύκειο, Α', Β', Γ';*

ΑΠ: Φοίτησα στο 23^ο Νηπιαγωγείο και στο 11^ο Δημοτικό. Γυμνάσιο φοίτησα στο Διαπολιτισμικό και Λύκειο πήγα σε Ενιαίο.

ΕΡ: *Ποια γλώσσα μιλάς/ούσες στο σπίτι σου;*

ΑΠ: Την ελληνική γλώσσα μιλούσαμε.

ΕΡ: *Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου μέσα στο σχολείο;*

ΑΠ: Την ελληνική.

ΕΡ: *Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου έξω από το σχολείο;*

ΑΠ: Πάλι την ελληνική.

ΕΡ: *Ποιες ήταν οι κρίσιμες αποφάσεις που πήρες κατά τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο και ιδιαίτερα στην Τρίτη Γυμνασίου;*

ΑΠ: Δεν πήρα κάποια σημαντική απόφαση... να πάω στο Λύκειο και μετά στο Πανεπιστήμιο, ήθελα να πάω.

ΕΡ: *Μπορείς να μου πεις κάποιες εμπειρίες από τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο σχετικά με τον τρόπο διδασκαλίας, τα σχολικά βιβλία, τα μαθήματα, τη συμπεριφορά καθηγητών, τη συμπεριφορά συμμαθητών;*

ΑΠ: Δεν έχω κάποια ιδιαίτερη εμπειρία. Όλα ήταν πολύ ωραία με τους συμμαθητές μου... τόσο με τους συμμαθητές μου όσο και με τους καθηγητές μου, δεν έχω κανένα απολύτως παράπονο.

ΕΡ: *Μπορείς να μου πεις ποια ήταν η πορεία σου μέσα στην εκπαίδευση;*

ΑΠ: Έδωσα πανελλήνιες και τώρα είμαι φοιτήτρια στο Τ.Ε.Ι. Ιωαννίνων, στο Τμήμα Νοσηλευτικής, στο 3^ο έτος.

ΕΡ: *Ήσουν ευχαριστημένος/η από τις επιδόσεις σου στο σχολείο;*

ΑΠ: Ευχαριστημένη ήμουν. Ειδικά στο Λύκειο, ήμουν πάρα πολύ ευχαριστημένη.

ΕΡ: *Είχες πρόβλημα με τη γλώσσα;*

ΑΠ: Όχι, γιατί εμείς στην Κακαβιά την ελληνική γλώσσα μιλούσαμε. Δεν είμαστε αλβανόφωνοι. Αλβανικά δεν γνωρίζω καθόλου.

ΕΡ: *Παρακολούθησες κάποιες ειδικές τάξεις για την καλύτερη προετοιμασία σου στην ελληνική γλώσσα;*

ΑΠ: Όχι, ποτέ. Ενώ απ' όσο ξέρω άλλα παιδιά έχουν παρακολουθήσει ειδικές τάξεις.

ΕΡ: Ποιο ήταν το κλίμα στο σχολείο; Υπήρχαν διακρίσεις, κοροϊδία, επιθετικότητα των άλλων; Αν ναι έπαιζαν κάποιο ρόλο και ποιον;

ΑΠ: Όχι, εγώ προσωπικά δεν έχω αντιμετωπίσει τέτοιο θέμα.

ΕΡ: Συμμετείχες στο δεκαπενταμελές του σχολείου σας; Γνωρίζεις εάν συμμετείχαν άλλοι μετανάστες στο δεκαπενταμελές; Συμμετείχες σε άλλες πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις και εκδρομές που διοργάνωνε το σχολείο σου;

ΑΠ: Ναι, στο Λύκειο συμμετείχα και μέσα στην τάξη, δηλαδή στο πενταμελές ήμουν πρόεδρος αλλά και στο δεκαπενταμελές ήμουν μέλος. Άλλοι μετανάστες συμμετείχαν στο δεκαπενταμελές. Συμμετείχα πάντα σε εκδρομές και σε εκδηλώσεις γενικά του σχολείου μου.

ΕΡ: Είχες μείνει ποτέ στην ίδια τάξη; Φοιτούσες στην τάξη που αντιστοιχούσε στην ηλικία σου;

ΑΠ: Όχι, δεν είχα μείνει.

ΕΡ: Υπήρχαν συμμαθητές σου που δημιουργούσαν 'κλίκες' και πείραζαν άλλους συμμαθητές τους;

ΑΠ: Ναι, σίγουρα υπήρχαν αλλά όχι με ρατσιστικό τρόπο... όπως κάνουν τα παιδιά.

ΕΡ: Είσαι ευχαριστημένος/η με τη πορεία που είχες; Με τις σπουδές σου, τη σημερινή σου θέση, επάγγελμα;

ΑΠ: Ναι, είμαι πάρα πολύ ευχαριστημένη. Αυτή τη σχολή ήθελα. Μάλιστα πέρασα με 16 βαθμό και τρίτη εδώ στα Γιάννενα.

ΕΡ: Τι θα έκανες διαφορετικό σήμερα αν θα μπορούσες να ξαναγυρίσεις στην ηλικία των δεκατεσσάρων/δεκαπέντε χρονών;

ΑΠ: Τίποτα.

ΕΡ: Είσαι ευχαριστημένος/η από την προσπάθεια που έκανες για να συνεχίσεις στο Λύκειο, Πανεπιστήμιο, Τ.Ε.Ι.; Αν όχι γιατί;

ΑΠ: Ναι, είμαι πολύ ευχαριστημένη.

ΕΡ: Γνωρίζεις την πορεία άλλων συμμαθητών σου μετά το Γυμνάσιο και πώς τη σχολιάζεις;

ΑΠ: Όλοι οι συμμαθητές μου πιστεύω, ότι αυτό που έκαναν, το έκαναν, γιατί το ήθελαν... εντάξει επιλογή του καθενός είναι... άλλοι έχουν περάσει στο Πανεπιστήμιο και άλλοι έχουν ασχοληθεί με τον αθλητισμό.

ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρά σου, τι ήθελες να πετύχεις ή τι ήθελες το σχολείο να σε βοηθήσει να πετύχεις;

ΑΠ: Όταν ήμουν δέκα – δεκαπέντε χρονών, δεν είχα κάποια όνειρα. Στην πορεία διαμόρφωσα μια προσωπικότητα και είπα, ότι θέλω να κάνω αυτό και τελικά το έκανα. Το σχολείο με βοήθησε, γιατί έδωσα πανελλήνιες και πέρασα εκεί που ήθελα.

ΕΡ: Εκπληρώθηκαν οι στόχοι που είχες θέσει με τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο; Είσαι ευχαριστημένος/η;

ΑΠ: Ναι.

Συνέντευξη 4^η

Φύλο: Αγόρι.

Ηλικία: 20

ΕΡ: Έχεις ελληνικό διαβατήριο; Έχεις πάρει την ελληνική ιθαγένεια;

ΑΠ: Δεν έχω ελληνικό διαβατήριο ούτε ελληνική ιθαγένεια.

ΕΡ: Γεννήθηκες στην Ελλάδα; Εάν όχι πού γεννήθηκες και σε ποιά ηλικία ήρθες στην Ελλάδα;

ΑΠ: Γεννήθηκα στη Λούσνια της Αλβανίας και στην Ελλάδα ήρθα στην ηλικία των 8 μηνών.
ΕΡ: Φοίτησες στο Νηπιαγωγείο; Στο Δημοτικό, σε όλες τις τάξεις; Στο Γυμνάσιο, Α', Β', Γ'; Στο Λύκειο, Α', Β', Γ';
ΑΠ: Κανονικά φοίτησα στο νηπιαγωγείο, στο Δημοτικό, στο Γυμνάσιο και στο Ενιαίο Λύκειο.
ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλάς/ούσες στο σπίτι σου;
ΑΠ: Ελληνικά μιλούσα.
ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου μέσα στο σχολείο;
ΑΠ: Ελληνικά.
ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου έξω από το σχολείο;
ΑΠ: Ελληνικά.
ΕΡ: Ποιες ήταν οι κρίσιμες αποφάσεις που πήρες κατά τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο και ιδιαίτερα στην Τρίτη Γυμνασίου;
ΑΠ: Αποφάσισα κανονικά να συνεχίσω στο Λύκειο και να δώσω πανελλήνιες εξετάσεις, ώστε να πετύχω σε κάποιο Πανεπιστήμιο.
ΕΡ: Μπορείς να μου πεις κάποιες εμπειρίες από τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο σχετικά με τον τρόπο διδασκαλίας, τα σχολικά βιβλία, τα μαθήματα, τη συμπεριφορά των καθηγητών, την συμπεριφορά των συμμαθητών;
ΑΠ: Όλα ήταν μια χαρά. Δεν είχα κανένα πρόβλημα.
ΕΡ: Μπορείς να μου πεις ποια ήταν η πορεία σου μέσα στην εκπαίδευση;
ΑΠ: Είμαι φοιτητής στο Πανεπιστήμιο Πατρών, στο Τμήμα Φυσικής.
ΕΡ: Ήσουν ευχαριστημένος/η από τις επιδόσεις σου στο σχολείο;
ΑΠ: Ναι, ήμουν ευχαριστημένος, αφού συνέχισα τις σπουδές μου.
ΕΡ: Είχες πρόβλημα με τη γλώσσα;
ΑΠ: Κανένα πρόβλημα.
ΕΡ: Παρακολούθησες κάποιες ειδικές τάξεις για την καλύτερη προετοιμασία σου στην ελληνική γλώσσα;
ΑΠ: Όχι.
ΕΡ: Ποιο ήταν το κλίμα στο σχολείο; Υπήρχαν διακρίσεις, κοροϊδία, επιθετικότητα των άλλων; Αν ναι έπαιζαν κάποιο ρόλο και ποιον;
ΑΠ: Όχι, τουλάχιστον απέναντι μου, δεν υπήρχε τέτοιο πρόβλημα.
ΕΡ: Συμμετείχες στο δεκαπενταμελές του σχολείου σας; Γνωρίζεις εάν συμμετείχαν άλλοι μετανάστες στο δεκαπενταμελές; Συμμετείχες σε άλλες πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις και εκδρομές που διοργάνωνε το σχολείο σου;
ΑΠ: Νομίζω συμμετείχα στο δεκαπενταμελές. Ναι, ήταν και άλλοι μετανάστες στο δεκαπενταμελές. Συμμετείχα και σε εκδρομές και σε αθλητικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις του σχολείου μου.
ΕΡ: Είχες μείνει ποτέ στην ίδια τάξη; Φοιτούσες στην τάξη που αντιστοιχούσε στην ηλικία σου;
ΑΠ: Όχι, δεν είχα μείνει.
ΕΡ: Υπήρχαν συμμαθητές σου που δημιουργούσαν «κλίκες» και πείραζαν άλλους συμμαθητές τους;
ΑΠ: Όχι, δεν υπήρχαν.
ΕΡ: Είσαι ευχαριστημένος/η με τη πορεία που είχες; Με τις σπουδές σου, τη σημερινή σου θέση, επάγγελμα;
ΑΠ: Ναι, είμαι ευχαριστημένος, αυτό ήθελα και αυτό κάνω.

ΕΡ: Τι θα έκανες διαφορετικό σήμερα αν θα μπορούσες να ξαναγυρίσεις στην ηλικία των δεκατεσσάρων/δεκαπέντε χρονών;

ΑΠ: Δεν ξέρω, ίσως να διάβαζα λίγο περισσότερο και ίσως να άκουγα τους γονείς μου λίγο περισσότερο.

ΕΡ: Είσαι ευχαριστημένος από την προσπάθεια που έκανες για να συνεχίσεις στο Λύκειο, Πανεπιστήμιο, Τ.Ε.Ι.; Αν όχι γιατί;

ΑΠ: Ναι, τα κατάφερα, θα μπορούσα και περισσότερα, αλλά εγώ είμαι ευχαριστημένος.

ΕΡ: Γνωρίζεις την πορεία άλλων συμμαθητών σου μετά το Γυμνάσιο και πώς τη σχολιάζεις;

ΑΠ: Ναι, τη γνωρίζω, κάποιοι έχουν συνεχίσει σε Πανεπιστήμιο και κάποιοι άλλοι σε Τεχνικές Σχολές.

ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρά σου, τι ήθελες να πετύχεις ή τι ήθελες το σχολείο να σε βοηθήσει να πετύχεις;

ΑΠ: Να μου δώσει τις γνώσεις, να κάνω ένα επάγγελμα από το οποίο θα ζω και θα μου αρέσει πάνω απ' όλα.

ΕΡ: Εκπληρώθηκαν οι στόχοι που είχες θέσει με τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο; Είσαι ευχαριστημένος/η;

ΑΠ: Ναι, κάνω κάτι που μου αρέσει. Το θέμα είναι, αν θα καταφέρω να ζήσω από αυτό, έτσι που έχουν έρθει τα πράγματα εδώ στην Ελλάδα.

Συνέντευξη 5^η

Φύλο: Κορίτσι.

Ηλικία: 21

ΕΡ: Έχεις ελληνικό διαβατήριο; Έχεις πάρει την ελληνική ιθαγένεια;

ΑΠ: Δεν έχω ελληνικό διαβατήριο, ούτε έχω πάρει την ελληνική ιθαγένεια.

ΕΡ: Γεννήθηκες στην Ελλάδα; Εάν όχι πού γεννήθηκες και σε ποιά ηλικία ήρθες στην Ελλάδα;

ΑΠ: Γεννήθηκα στο Αργυρόκαστρο και σε ηλικία ενάμιση ετών ήρθα στην Ελλάδα.

ΕΡ: Φοίτησες στο Νηπιαγωγείο; Στο Δημοτικό, σε όλες τις τάξεις; Στο Γυμνάσιο, Α', Β', Γ'; Στο Λύκειο Α', Β', Γ';

ΑΠ: Πήγα στο νηπιαγωγείο εδώ στην Ελλάδα και στο 9^ο Δημοτικό μέσα στο κάστρο. Γυμνάσιο πήγα στο Διαπολιτισμικό και Λύκειο σε ενιαίο.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλάς/ούσες στο σπίτι σου;

ΑΠ: Ελληνικά.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου μέσα στο σχολείο;

ΑΠ: Ελληνικά.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου έξω από το σχολείο;

ΑΠ: Ελληνικά.

ΕΡ: Ποιες ήταν οι κρίσιμες αποφάσεις που πήρες κατά τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο και ιδιαίτερα στην Τρίτη Γυμνασίου;

ΑΠ: Σκεφτόμουν κατευθείαν να πάω σε ενιαίο Λύκειο. Ήθελα να βγάλω το Ενιαίο Λύκειο. Μετά αν μπορούσα να πάω σε μια σχολή, να πάω στη σχολή, αλλιώς θα έκανα κάτι διαφορετικό.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις κάποιες εμπειρίες από τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο σχετικά με τον τρόπο διδασκαλίας, τα σχολικά βιβλία, τα μαθήματα, τη συμπεριφορά των καθηγητών, τη συμπεριφορά των συμμαθητών;

ΑΠ: Επειδή μεγάλωσα στην Ελλάδα, με τους συμμαθητές μου δεν είχα καμία διαφορά, εξαίρεση, ήταν όλα εντάξει. Δεν έβλεπα ούτε ρατσισμό ούτε τίποτα. Ένιωθα ότι ήμουν ίδια με τα υπόλοιπα παιδιά. Δεν είχα κανένα πρόβλημα, ούτε με τις παρέες μου ούτε με τους καθηγητές μου.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις ποια ήταν η πορεία σου μέσα στην εκπαίδευση;

ΑΠ: Έδωσα πανελλήνιες το 2008 και επειδή δεν πέρασα σ' αυτό που ήθελα, πήγα στα ΙΕΚ εδώ στα Γιάννενα. Έχω τελειώσει βοηθός Φυσικοθεραπευτή.

ΕΡ: *Ήσουν ευχαριστημένος /η από τις επιδόσεις σου στο σχολείο;*

ΑΠ: Σε γενικά πλαίσια ναι, ήμουν ευχαριστημένη.

ΕΡ: *Είχες πρόβλημα με τη γλώσσα;*

ΑΠ: Όχι, όχι.

ΕΡ: *Παρακολούθησες κάποιες ειδικές τάξεις για την καλύτερη προετοιμασία σου στην ελληνική γλώσσα;*

ΑΠ: Όχι.

ΕΡ: *Ποιο ήταν το κλίμα στο σχολείο; Υπήρχαν διακρίσεις, κοροϊδία, επιθετικότητα των άλλων; Αν ναι έπαιζαν κάποιο ρόλο και ποιον;*

ΑΠ: Ναι, είχα δει στο Γυμνάσιο κάποιες τέτοιες συμπεριφορές, όχι απέναντι μου, απέναντι σε συμμαθητές μου. Υπήρχαν κάποιες διακρίσεις, όχι μόνο σε παιδιά από την Αλβανία, αλλά και από άλλες εθνικότητες. Στο Γυμνάσιο, όταν πήγα ήταν περίεργο το κλίμα. Οι αντιδράσεις των παιδιών ήταν κοροϊδευτικές, ειρωνικές απέναντι σε παιδιά που δε γνώριζαν καλά τη γλώσσα και που δεν είχαν μεγαλώσει εδώ και είχαν έρθει στην Ελλάδα σε μεγάλη ηλικία.

ΕΡ: *Συμμετείχες στο δεκαπενταμελές του σχολείου σας; Γνωρίζεις εάν συμμετείχαν άλλοι μετανάστες στο δεκαπενταμελές; Συμμετείχες σε άλλες πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις και εκδρομές που διοργάνωνε το σχολείο σου;*

ΑΠ: Ναι, συμμετείχα στο δεκαπενταμελές του σχολείου μου και άλλα παιδιά, που ήταν μετανάστες συμμετείχαν. Σε αθλητικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις και εκδρομές συμμετείχα.

ΕΡ: *Είχες μείνει ποτέ στην ίδια τάξη; Φοιτούσες στην τάξη που αντιστοιχούσε στην ηλικία σου;*

ΑΠ: Όχι, όχι.

ΕΡ: *Υπήρχαν συμμαθητές σου που δημιουργούσαν κλίκες' και πείραζαν άλλους συμμαθητές τους;*

ΑΠ: Ναι, υπήρχαν. Λίγα άτομα ήταν αυτά και κυρίως στο Γυμνάσιο. Στο Λύκειο ήταν τελείως διαφορετικά τα πράγματα.

ΕΡ: *Είσαι ευχαριστημένος/η με τη πορεία που είχες; Με τις σπουδές σου, τη σημερινή σου θέση, επάγγελμα;*

ΑΠ: Ναι, μπορώ να πω ότι είμαι ευχαριστημένη. Τώρα έχω τελειώσει την πρακτική μου και περιμένω να μπω σ' ένα πρόγραμμα, για να δουλέψω.

ΕΡ: *Τι θα έκανες διαφορετικό σήμερα αν θα μπορούσες να ξαναγυρίσεις στην ηλικία των δεκατεσσάρων/δεκαπέντε χρονών;*

ΑΠ: Να πέρναγα σε μια σχολή, που ήθελα.

ΕΡ: *Είσαι ευχαριστημένος από την προσπάθεια που έκανες για να συνεχίσεις στο Λύκειο, Πανεπιστήμιο, Τ.Ε.Ι.; Αν όχι γιατί;*

ΑΠ: Όχι, ακριβώς. Έπρεπε να βάλω τα δυνατά μου στην Γ' Λυκείου, γιατί εκεί τα παρατήσαμε, όπως όλα τα παιδιά, όχι μόνο εγώ. Ήθελα να περάσω στο Τ.Ε.Ι., να σπουδάσω Φυσικοθεραπεία.

ΕΡ: Γνωρίζεις την πορεία άλλων συμμαθητών σου μετά το Γυμνάσιο και πώς τη σχολιάζεις;

ΑΠ: Ναι, γιατί με τα περισσότερα παιδιά ήμασταν μαζί στο Λύκειο. Άλλοι πέρασαν νηπιαγωγοί, άλλοι φιλόλογοι.

ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρά σου, τι ήθελες να πετύχεις ή τι ήθελες το σχολείο να σε βοηθήσει να πετύχεις;

ΑΠ: Τα όνειρά μου ήταν να έχω καλούς βαθμούς, να είμαι καλή μαθήτρια. Να μάθω κάποια πράγματα. Σχετικά με τη συμπεριφορά, πιστεύω ότι τη μαθαίνεις από την οικογένεια, αλλά και το σχολείο σου δίνει κάποια εφόδια, να γίνεις καλός άνθρωπος και δίκαιος. Πρώτα απ' όλα ήθελα να πετύχω στόχους, όπως όλοι έχουν στόχους.

ΕΡ: Εκπληρώθηκαν οι στόχοι που είχες θέσει με τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο; Είσαι ευχαριστημένος/η;

ΑΠ: Μερικοί ναι και μερικοί όχι.

Συνέντευξη 6^η

Φύλο: Κορίτσι.

ΕΡ: Τι δουλειά κάνετε;

ΑΠ: Εγώ κάνω οικιακά. Ο άντρας μου έχει μια μάντρα με ξύλα και κάρβουνα. Ελεύθερος επαγγελματίας είναι.

ΕΡ: Τι σχολείο έχετε τελειώσει; Δημοτικό; Γυμνάσιο; Λύκειο; Τεχνική Σχολή; Πανεπιστήμιο; Κάτι άλλο;

ΑΠ: Και εγώ και ο άντρας μου έχουμε τελειώσει Λύκειο.

ΕΡ: Πόσα χρόνια έχετε στην Ελλάδα;

ΑΠ: Στην Ελλάδα έχουμε είκοσι χρόνια.

ΕΡ: Ξέρατε Ελληνικά όταν ήρθατε στην Ελλάδα;

ΑΠ: Όχι.

ΕΡ: Όταν ήρθατε στην Ελλάδα, σκεφτόσαστε να μείνετε προσωρινά ή θέλατε να μείνετε μόνιμα στη χώρα; Τώρα τι σκέφτεστε για το θέμα αυτό; Έχετε κάνει αίτηση για να πάρετε την ελληνική υπηκοότητα; Έχετε πάρει την ελληνική υπηκοότητα;

ΑΠ: Όταν ήρθαμε, ήρθαμε για προσωρινά. Τώρα είμαστε μόνιμα, έχουμε πάρει και ελληνική ταυτότητα. Έτσι, δε σκεφτόμαστε να επιστρέψουμε.

ΕΡ: Πώς θα χαρακτηρίζατε την οικονομική σας κατάσταση (πολύ καλή, καλή, μέτρια, άσχημη, κάτι άλλο..);

ΑΠ: Μέτρια.

ΕΡ: Ποια είναι η χώρα προέλευσης; Είστε Βορειοηπειρώτης, Πόντιος από Σοβιετική Ένωση, από κάπου αλλού;

ΑΠ: Και οι δυο είμαστε από την Κορυτσά, από τη Βόρειο Ήπειρο.

ΕΡ: Πόσα άτομα είστε στην οικογένεια;

ΑΠ: Τέσσερα και έχουμε και τη γιαγιά.

ΕΡ: Βοηθούσατε το παιδί σας στην προετοιμασία των μαθημάτων;

ΑΠ: Ναι, φυσικά το βοηθούσαμε.

ΕΡ: Πώς ήταν η συμπεριφορά του παιδιού στο σχολείο; Σας είχαν καλέσει ποτέ ο διευθυντής/οι καθηγητές για να σας εκφράσουν παράπονα για τη συμπεριφορά του παιδιού; Για ποιο λόγο;

ΑΠ: Όχι, ήταν πολύ καλός στο σχολείο. Όταν πήγαινα εγώ στο σχολείο, μου λέγανε ότι ήταν πολύ καλός μαθητής.

ΕΡ: Παρακολουθούσαν τα παιδιά σας φροντιστήρια, ιδιαίτερα μαθήματα, ξένες γλώσσες;
ΑΠ: Παρακολουθούσε μαθήματα αγγλικών, αλλά μετά τα άφησε, δεν πήρε το πτυχίο. Για τα μαθήματα του σχολείου δεν έκανε φροντιστήρια.
ΕΡ: Μιλάτε ελληνικά στο σπίτι με τα παιδιά σας;
ΑΠ: Ναι, ελληνικά μιλάμε, γιατί τα παιδιά μας δε γνωρίζουν αλβανικά. Δηλαδή τα καταλαβαίνουν, αλλά δε μιλάνε.
ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρα σας για το παιδί σας όταν ήρθατε στην Ελλάδα; Τι όνειρα είχατε στέλνοντας το παιδί σας στο ελληνικό σχολείο; Ικανοποιήθηκαν τα όνειρά σας; Είστε ευχαριστημένοι από τη μέχρι τώρα πορεία του παιδιού σας;
ΑΠ: Πολλά ήταν τα όνειρά μας, ήθελα να περάσουν στο Πανεπιστήμιο. Εντάξει, δε μπορούσαν να πάνε φροντιστήρια. Πήγανε στο Τεχνικό Λύκειο, ήθελαν να πιάσουν δουλειά, γιατί ήταν δύσκολα τα πράγματα. Εντάξει, ευχαριστημένη είμαι.

Συνέντευξη 7^η

Φύλο: Αγόρι.

Ηλικία: 20

ΕΡ: Έχεις ελληνικό διαβατήριο; Έχεις πάρει την ελληνική ιθαγένεια;

ΑΠ: Δεν έχω ελληνικό διαβατήριο ούτε έχω πάρει την ελληνική ιθαγένεια.

ΕΡ: Γεννήθηκες στην Ελλάδα; Εάν όχι πού γεννήθηκες και σε ποιά ηλικία ήρθες στην Ελλάδα;

ΑΠ: Γεννήθηκα στο Αργυρόκαστρο της Αλβανίας και σε ηλικία ενός έτους ήρθα στην Ελλάδα.

ΕΡ: Φοίτησες στο Νηπιαγωγείο; Στο Δημοτικό, σε όλες τις τάξεις; Στο Γυμνάσιο, Α', Β', Γ'; Στο Λύκειο, Α', Β', Γ';

ΑΠ: Δε φοίτησα στο Νηπιαγωγείο. Πήγα στο Δημοτικό, στο Γυμνάσιο και στο 2^ο Λύκειο κανονικά σε όλες τις τάξεις.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλάς/ούσες στο σπίτι σου;

ΑΠ: Ελληνικά.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου μέσα στο σχολείο;

ΑΠ: Ελληνικά.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου έξω από το σχολείο;

ΑΠ: Ελληνικά.

ΕΡ: Ποιες ήταν οι κρίσιμες αποφάσεις που πήρες κατά τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο και ιδιαίτερα στην Τρίτη Γυμνασίου;

ΑΠ: Σκεφτόμουν σίγουρα να πάω σε Ενιαίο Λύκειο. Τώρα σπουδάζω στο Τ.Ε.Ι. Λογιστικής στην Πρέβεζα.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις κάποιες εμπειρίες από τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο σχετικά με τον τρόπο διδασκαλίας, τα σχολικά βιβλία, τα μαθήματα, τη συμπεριφορά των καθηγητών, τη συμπεριφορά των συμμαθητών;

ΑΠ: Όλα φυσιολογικά ήταν. Δε θυμάμαι κάτι το ιδιαίτερο.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις ποια ήταν η πορεία σου μέσα στην εκπαίδευση;

ΑΠ: Σπουδάζω στο Τ.Ε.Ι. Λογιστικής στην Πρέβεζα.

ΕΡ: Ήσουν ευχαριστημένος/η από τις επιδόσεις σου στο σχολείο;

ΑΠ: Ναι, καλά τα πήγαινα.

ΕΡ: *Είχες πρόβλημα με τη γλώσσα;*

ΑΠ: *Όχι, γιατί δε γνωρίζω κάποια άλλη γλώσσα, εκτός της ελληνικής.*

ΕΡ: *Παρακολούθησες κάποιες ειδικές τάξεις για την καλύτερη προετοιμασία σου στην ελληνική γλώσσα;*

ΑΠ: *Όχι.*

ΕΡ: *Ποιο ήταν το κλίμα στο σχολείο; Υπήρχαν διακρίσεις, κοροϊδία, επιθετικότητα των άλλων; Αν ναι έπαιζαν κάποιο ρόλο και ποιον;*

ΑΠ: *Απέναντί μου δεν υπήρχαν όλα αυτά. Απέναντι, όμως, σε παιδιά που δε γνώριζαν τη γλώσσα, υπήρχαν διακρίσεις. Αυτό συμβαίνει, όταν κάποιος έρχεται από μια ξένη χώρα, να υπάρχουν καμιά φορά διακρίσεις. Μπορεί, για παράδειγμα, να φώναζαν κάποιον ‘Αλβανό’ και άλλες άσχημες εκφράσεις.*

ΕΡ: *Συμμετείχες στο δεκαπενταμελές του σχολείου σας; Γνωρίζεις εάν συμμετείχαν άλλοι μετανάστες στο δεκαπενταμελές; Συμμετείχες σε άλλες πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις και εκδρομές που διοργάνωνε το σχολείο σου;*

ΑΠ: *Ήμουν πρόεδρος στο δεκαπενταμελές. Συμμετείχαν κι άλλοι μετανάστες στο δεκαπενταμελές. Σε εκδρομές και εκδηλώσεις συμμετείχα σε όλες.*

ΕΡ: *Είχες μείνει ποτέ στην ίδια τάξη; Φοιτούσες στην τάξη που αντιστοιχούσε στην ηλικία σου;*

ΑΠ: *Ποτέ δεν είχα μείνει.*

ΕΡ: *Υπήρχαν συμμαθητές σου που δημιουργούσαν ‘κλίκες’ και πείραζαν άλλους συμμαθητές τους;*

ΑΠ: *Υπήρχαν, αλλά δεν τους πείραζαν με ρατσιστικό τρόπο. Γενικά, όμως, υπήρχαν κάποιοι τσακωμοί μεταξύ των ντόπιων και ξένων παιδιών.*

ΕΡ: *Είσαι ευχαριστημένος/η με τη πορεία που είχες; Με τις σπουδές σου, τη σημερινή σου θέση, επάγγελμα;*

ΑΠ: *Ναι, πολύ καλά πήγα.*

ΕΡ: *Τι θα έκανες διαφορετικό σήμερα αν θα μπορούσες να ξαναγυρίσεις στην ηλικία των δεκατεσσάρων/δεκαπέντε χρονών;*

ΑΠ: *Τίποτα, όπως έγιναν τα πράγματα. Αυτό ήθελα να σπουδάσω. Δεν ήμουν ο άριστος μαθητής του δεκαεννιά για να κάνω κάτι διαφορετικό. Είναι πολύ καλή η σχολή μου.*

ΕΡ: *Είσαι ευχαριστημένος από την προσπάθεια που έκανες για να συνεχίσεις στο Λύκειο, Πανεπιστήμιο, Τ.Ε.Ι.; Αν όχι γιατί;*

ΑΠ: *Ευχαριστημένος είμαι, αλλά θα μπορούσα να κάνω και παραπάνω. Δε διάβαζα, όμως, βαριόμουν.*

ΕΡ: *Γνωρίζεις την πορεία άλλων συμμαθητών σου μετά το Γυμνάσιο και πώς τη σχολιάζεις;*

ΑΠ: *Όχι, άλλοι τελείωσαν ΟΑΕΔ και άλλοι πέρασαν σε Πανεπιστήμια και Τ.Ε.Ι.. Είναι ανάμεικτα τα πράγματα.*

ΕΡ: *Ποια ήταν τα όνειρά σου, τι ήθελες να πετύχεις ή τι ήθελες το σχολείο να σε βοηθήσει να πετύχεις;*

ΑΠ: *Ήθελα να περάσω Ικάρων, αεροπορία, αλλά δε μπορούσα να πιάσω τη σχολή αυτή, γιατί δε διάβαζα.*

ΕΡ: *Εκπληρώθηκαν οι στόχοι που είχες θέσει με τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο; Είσαι ευχαριστημένος/η;*

ΑΠ: *Ναι, εντάξει.*

Συνέντευξη 8^η

Φύλο: Κορίτσι.

Ηλικία: 21

ΕΡ: Έχεις ελληνικό διαβατήριο; Έχεις πάρει την ελληνική ιθαγένεια;

ΑΠ: Ναι, έχω ελληνικό διαβατήριο, αλλά δεν έχω πάρει την ελληνική ιθαγένεια.

ΕΡ: Γεννήθηκες στην Ελλάδα; Εάν όχι πού γεννήθηκες και σε ποιά ηλικία ήρθες στην Ελλάδα;

ΑΠ: Γεννήθηκα στο Αργυρόκαστρο. Ήμουν μικρότερη από οκτώ μηνών, όταν ήρθα στην Ελλάδα

ΕΡ: Φοίτησες στο Νηπιαγωγείο; Στο Δημοτικό, σε όλες τις τάξεις; Στο Γυμνάσιο, Α', Β', Γ'; Στο Λύκειο Α', Β', Γ',;

ΑΠ: Ναι, φοίτησα στο Νηπιαγωγείο, στο Δημοτικό, στο Γυμνάσιο και το Λύκειο σε όλες τις τάξεις. Πήγα στο 2^ο Ενιαίο Λύκειο.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλάς/ούσες στο σπίτι σου;

ΑΠ: Ελληνικά μιλούσα, αλβανικά δε γνωρίζω.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου μέσα στο σχολείο;

ΑΠ: Ελληνικά.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου έξω από το σχολείο;

ΑΠ: Ελληνικά.

ΕΡ: Ποιες ήταν οι κρίσιμες αποφάσεις που πήρες κατά τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο και ιδιαίτερα στην Τρίτη Γυμνασίου;

ΑΠ: Μέσα από τις συζητήσεις με τους καθηγητές και τα μαθήματα, με βοήθησαν πολύ στο θέμα του επαγγελματικού προσανατολισμού. Σκεφτόμουν το Ενιαίο Λύκειο, το οποίο και ακολούθησα.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις κάποιες εμπειρίες από τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο σχετικά με τον τρόπο διδασκαλίας, τα σχολικά βιβλία, τα μαθήματα, τη συμπεριφορά των καθηγητών, τη συμπεριφορά των συμμαθητών;

ΑΠ: Επειδή πήγα σχολείο μέχρι τη Β' Γυμνασίου σε ένα χωριό της Ηγουμενίτσας, εκεί οι καθηγητές ήταν πιο βοηθητικοί και ενδιαφέρονταν πιο πολύ να μεταδώσουν τη γνώση. Όταν ήρθα στο Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο, οι καθηγητές είχαν άλλη συμπεριφορά. Ενδιαφέρονταν να δώσουν τη γνώση χωρίς να σκέφτονται πώς θα την εκλάβουν οι μαθητές.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις ποια ήταν η πορεία σου μέσα στην εκπαίδευση;

ΑΠ: Την πρώτη φορά που έδωσα Πανελλήνιες δεν πέρασα. Τη δεύτερη φορά πέρασα στο Παιδαγωγικό Προσχολικής Εκπαίδευσης στην Αθήνα. Για οικογενειακούς λόγους δεν κατάφερα να πάω. Θα πάω τώρα από Σεπτέμβριο.

ΕΡ: Ήσουν ευχαριστημένος/η από τις επιδόσεις σου στο σχολείο;

ΑΠ: Ήμουν πολύ ικανοποιημένη από τις επιδόσεις μου.

ΕΡ: Είχες πρόβλημα με τη γλώσσα;

ΑΠ: Όχι.

ΕΡ: Παρακολούθησες κάποιες ειδικές τάξεις για την καλύτερη προετοιμασία σου στην ελληνική γλώσσα;

ΑΠ: Όχι.

ΕΡ: Ποιο ήταν το κλίμα στο σχολείο; Υπήρχαν διακρίσεις, κοροϊδία, επιθετικότητα των άλλων; Αν ναι έπαιζαν κάποιο ρόλο και ποιον;

ΑΠ: Επειδή είχα υπάρξει και αριστούχος μαθήτρια, είχα νιώσει ειδικά στην Α' Γυμνασίου τον ανταγωνισμό και το ρατσισμό των συμμαθητών μου. Τότε, βέβαια, πήγαινα σχολείο σε

ένα χωριό και δεν περίμεναν ότι θα είχα τέτοιες επιδόσεις. Θυμάμαι ειρωνικές αντιδράσεις των παιδιών και έντονη κοροϊδία προς το πρόσωπό μου. Έλεγαν διάφορα πίσω από την πλάτη μου. Θυμάμαι συγκεκριμένα τη μητέρα ενός συμμαθητή μου, που έλεγε «ήρθε η αλβανίδα να μας γίνει και απουσιολόγος». Αυτό δεν έπαιξε κάποιο ρόλο σε μένα, γιατί εμένα με ενδιέφερε να διαβάζω, μου άρεσε πάρα πολύ. Διάβαζα πολλά εξωσχολικά βιβλία, αυτό με ευχαριστούσε πάρα πολύ. Διάβαζα τα μαθήματά μου και αυτό δεν είχε ιδιαίτερο αντίκτυπο στη ψυχολογία μου. Και αφού είδαν ότι δε με αποθαρρύνουν τα σχόλιά τους, μετά από ένα διάστημα, σταμάτησαν να είναι τόσο σαρκαστικοί απέναντί μου. Απέναντι σε μια συμμαθήτριά μου, που ήταν από μια ξένη χώρα και ήταν σημαιοφόρος, έλεγαν «τι γυρεύει αυτή εδώ να σηκώσει τη δική μας σημαία;» και «να πάει στην Αλβανία».

ΕΡ: Συμμετείχες στο δεκαπενταμελές του σχολείου σας; Γνωρίζεις εάν συμμετείχαν άλλοι μετανάστες στο δεκαπενταμελές; Συμμετείχες σε άλλες πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις και εκδρομές που διοργάνωνε το σχολείο σου;

ΑΠ: Όχι, δεν ήμουν άτομο, που είχα παρέες. Υπήρχαν άλλοι συμμαθητές μου μετανάστες που συμμετείχαν, αλλά νομίζω ότι δεν είχαν υψηλές θέσεις. Ναι, σε γιορτές και εκδρομές συμμετείχα μέχρι τη Β΄ Γυμνασίου.

ΕΡ: Είχες μείνει ποτέ στην ίδια τάξη; Φοιτούσες στην τάξη που αντιστοιχούσε στην ηλικία σου;

ΑΠ: Όχι.

ΕΡ: Υπήρχαν συμμαθητές σου που δημιουργούσαν «κλίκες» και πείραζαν άλλους συμμαθητές τους;

ΑΠ: Όταν ήρθα στο Διαπολιτισμικό σχολείο, επειδή δεν ήθελα να νιώθω μειονεκτικά απέναντι στους συμμαθητές μου, δεν έλεγα ότι η μητέρα μου είναι από το Αργυρόκαστρο. Προσπαθούσα να το αποφεύγω το θέμα, επειδή είχα αλλάξει σπίτι, περιβάλλον και φίλους, θα ένιωθα περισσότερο επιβαρυνμένη και γι' αυτό δεν έλεγα σε κανέναν τίποτα για την καταγωγή μου. Συνέβαινε κάποια παιδιά να κοροϊδεύουν κάποια άλλα, που δε γνώριζαν καλά τη γλώσσα και δεν ήξεραν να πουν κάποια λέξη. Έλεγαν «τι ήρθαν οι άλλοι από την ξένη χώρα εδώ;», «μας ενοχλούν». Στο Λύκειο υπήρχαν τέτοιες περιπτώσεις, αλλά όχι τόσο έντονες. Σε μένα δεν υπήρχαν τέτοιες συμπεριφορές, γιατί προσπαθούσα να μη μιλάω για την καταγωγή μου. Πιστεύω ότι στο Δημοτικό και το Γυμνάσιο, που είναι πιο μικρά τα παιδιά, τα κοροϊδεύουν περισσότερο.

ΕΡ: Είσαι ευχαριστημένη με τη πορεία που είχες; Με τις σπουδές σου, τη σημερινή σου θέση, επάγγελμα;

ΑΠ: Ναι, είμαι ευχαριστημένη. Δεν είμαι τόσο ικανοποιημένη από τους καθηγητές στην Γ΄ Λυκείου, που δεν ενδιαφέρονταν να σου μεταδώσουν τη γνώση τους σε βάθος, ιδιαίτερα στο σχολείο εδώ στα Γιάννενα.

ΕΡ: Τι θα έκανες διαφορετικό σήμερα αν θα μπορούσες να ξαναγυρίσεις στην ηλικία των δεκατεσσάρων/δεκαπέντε χρονών;

ΑΠ: Είμαι ικανοποιημένη από την πορεία μου μέχρι τώρα.

ΕΡ: Είσαι ευχαριστημένος από την προσπάθεια που έκανες για να συνεχίσεις στο Λύκειο, Πανεπιστήμιο, Τ.Ε.Ι.; Αν όχι γιατί;

ΑΠ: Ίσως θα μπορούσα να είχα περισσότερη προσοχή σε κάποια μαθήματα.

ΕΡ: Γνωρίζεις την πορεία άλλων συμμαθητών σου μετά το Γυμνάσιο και πώς τη σχολιάζεις;

ΑΠ: Ναι, κάποια παιδιά που έχω συναντήσει, έχουν συνεχίσει στο Πανεπιστήμιο εδώ στα Γιάννενα και έχουν καταφέρει να παλέψουν μόνα τους, για τις σπουδές τους. Το άμεσο περιβάλλον τους δε μπορούσε να τους το προσφέρει και να τους δώσει αυτή τη δυνατότητα.

ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρά σου, τι ήθελες να πετύχεις ή τι ήθελες το σχολείο να σε βοηθήσει να πετύχεις;

ΑΠ: Ήθελα να περάσω σε μια άλλη σχολή, αλλά δε τα κατάφερα, γιατί στην Γ΄ Λυκείου δε διάβαζα τόσο πολύ εξαιτίας ενός οικογενειακού συμβάντος. Δεν πέρασα με την πρώτη φορά, αλλά με τη δεύτερη είμαι ικανοποιημένη με τα παιδαγωγικά που σπουδάζω.

ΕΡ: Εκπληρώθηκαν οι στόχοι που είχες θέσει με τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο; Είσαι ευχαριστημένη;

ΑΠ: Ναι.

Συνέντευξη 9^η

Φύλο: Κορίτσι.

Ηλικία: 19

ΕΡ: Έχεις ελληνικό διαβατήριο; Έχεις πάρει την ελληνική ιθαγένεια;

ΑΠ: Έχω κάνει τα χαρτιά για ελληνική ιθαγένεια, όχι για διαβατήριο.

ΕΡ: Γεννήθηκες στην Ελλάδα; Εάν όχι πού γεννήθηκες και σε ποιά ηλικία ήρθες στην Ελλάδα;

ΑΠ: Γεννήθηκα στην Αλβανία και σε ηλικία τριών ετών ήρθα στην Ελλάδα.

ΕΡ: Φοίτησες στο Νηπιαγωγείο; Στο Δημοτικό, σε όλες τις τάξεις; Στο Γυμνάσιο, Α΄, Β΄, Γ΄; Στο Λύκειο, Α΄, Β΄, Γ΄;

ΑΠ: Κανονικά πήγα στο νηπιαγωγείο και έπειτα στο Δημοτικό. Στο Γυμνάσιο και στο Ενιαίο Λύκειο φοίτησα κανονικά σε όλες τις τάξεις.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλάς/ούσες στο σπίτι σου;

ΑΠ: Και αλβανικά και ελληνικά.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου μέσα στο σχολείο;

ΑΠ: Μόνο ελληνικά. Εκτός αν υπήρχαν κάποια παιδιά που δε γνώριζαν τη γλώσσα και τους μιλούσα στα αλβανικά για να τα βοηθήσω.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου έξω από το σχολείο;

ΑΠ: Έκανα παρέα με παιδιά από Ελλάδα και από Αλβανία, οπότε μιλούσα και τις δύο γλώσσες.

ΕΡ: Ποιες ήταν οι κρίσιμες αποφάσεις που πήρες κατά τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο και ιδιαίτερα στην Τρίτη Γυμνασίου;

ΑΠ: Ενιαίο ήθελα να πάω από την αρχή. Δε με ενδιέφερε να πάω σε Τεχνικό Λύκειο.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις κάποιες εμπειρίες από τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο σχετικά με τον τρόπο διδασκαλίας, τα σχολικά βιβλία, τα μαθήματα, τη συμπεριφορά των καθηγητών, τη συμπεριφορά των συμμαθητών;

ΑΠ: Δεν είχα κάποιο πρόβλημα, γιατί ήρθα από πολύ μικρή στην Ελλάδα και γνώριζα πολύ καλά τη γλώσσα. Δεν είχα ζήσει κάποιες ρατσιστικές εμπειρίες στο σχολείο. Επιπλέον, στο σχολείο ήμασταν με όλα τα παιδιά φίλοι και δεν υπήρχε ρατσισμός.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις ποια ήταν η πορεία σου μέσα στην εκπαίδευση;

ΑΠ: Είμαι μαθήτρια στην Γ΄ Λυκείου και δίνω φέτος πανελλήνιες εξετάσεις.

ΕΡ: Ήσουν ευχαριστημένη από τις επιδόσεις σου στο σχολείο;

ΑΠ: Πάω πολύ καλά μέχρι τώρα. Επειδή εργάζομαι κιόλας, δεν έχω πολύ ελεύθερο χρόνο.

ΕΡ: Είχες πρόβλημα με τη γλώσσα;

ΑΠ: Δεν είχα κάποιο πρόβλημα.

ΕΡ: Παρακολούθησες κάποιες ειδικές τάξεις για την καλύτερη προετοιμασία σου στην ελληνική γλώσσα;

ΑΠ: Όχι.

ΕΡ: Ποιο ήταν το κλίμα στο σχολείο; Υπήρχαν διακρίσεις, κοροϊδία, επιθετικότητα των άλλων; Αν ναι έπαιζαν κάποιο ρόλο και ποιον;

ΑΠ: Απέναντί μου δεν υπήρχε κάτι τέτοιο.

ΕΡ: Συμμετείχες στο δεκαπενταμελές του σχολείου σας; Γνωρίζεις εάν συμμετείχαν άλλοι μετανάστες στο δεκαπενταμελές; Συμμετείχες σε άλλες πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις και εκδρομές που διοργάνωνε το σχολείο σου;

ΑΠ: Εγώ δε συμμετείχα στο δεκαπενταμελές του σχολείου μου. Παιδιά από ξένες χώρες συμμετείχαν στο δεκαπενταμελές και τα υπόλοιπα παιδιά τα ψήφισαν. Δεν υπήρχε κάποιο πρόβλημα. Δεν έχει σημασία η χώρα, αλλά εάν έχεις καλή διάθεση και δεν κάνεις κάτι που να σε μειώνει εσένα ως άτομο. Δεν υπάρχει κάποιο πρόβλημα. Ούτε με τα ελληνόπαιδα αλλά ούτε με το να ζήσεις με οποιαδήποτε άλλο παιδί από οποιαδήποτε χώρα. Σε εκδρομές και εκδηλώσεις συμμετείχα.

ΕΡ: Είχες μείνει ποτέ στην ίδια τάξη; Φοιτούσες στην τάξη που αντιστοιχούσε στην ηλικία σου;

ΑΠ: Δεν είχα μείνει στην ίδια τάξη. Απλά για κάποιο λόγο χρειάστηκε στην Α΄ Λυκείου να φύγω και να πάω στο Ναύπλιο και έτσι την ξαναέκανα εκεί την τάξη.

ΕΡ: Υπήρχαν συμμαθητές σου που δημιουργούσαν 'κλίκες' και πείραζαν άλλους συμμαθητές τους;

ΑΠ: Δεν υπήρχαν τόσο έντονες ρατσιστικές αντιδράσεις στο Γυμνάσιο ούτε στο Λύκειο. Στο Λύκειο έκαναν περισσότερο κριτική απέναντι σε παιδιά που είχαν έρθει από Κίνα και διέφεραν περισσότερο σε χαρακτηριστικά στο πρόσωπο, στο χρώμα του δέρματος.

ΕΡ: Τι θα έκανες διαφορετικό σήμερα αν θα μπορούσες να ξαναγυρίσεις στην ηλικία των δεκατεσσάρων/δεκαπέντε χρονών;

ΑΠ: Όχι, δε θα έκανα κάτι διαφορετικό.

ΕΡ: Είσαι ευχαριστημένος από την προσπάθεια που έκανες για να συνεχίσεις στο Λύκειο, Πανεπιστήμιο, Τ.Ε.Ι.; Αν όχι γιατί;

ΑΠ: Ναι, ευχαριστημένη είμαι.

ΕΡ: Γνωρίζεις την πορεία άλλων συμμαθητών σου μετά το Γυμνάσιο και πώς τη σχολιάζεις;

ΑΠ: Έχω φίλους που έχουν έρθει και σε μεγαλύτερη ηλικία στην Ελλάδα και έχουν τελειώσει Τ.Ε.Ι., έχουν βρει και δουλειά. Δεν έχουν κάποιο πρόβλημα.

ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρά σου, τι ήθελες να πετύχεις ή τι ήθελες το σχολείο να σε βοηθήσει να πετύχεις;

ΑΠ: Θέλω να περάσω Φυσικοθεραπεία.

ΕΡ: Εκπληρώθηκαν οι στόχοι που είχες θέσει με τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο; Είσαι ευχαριστημένη;

ΑΠ: Ναι, ευχαριστημένη είμαι. Βάζω τα δυνατά μου, τώρα εάν περάσω στη σχολή που θέλω, θα δείξει. Εάν περάσω στη σχολή και είμαι άξια μετά, θα τα καταφέρω.

Συνέντευξη 10^η

Φύλο: Αγόρι.

Ηλικία: 17

ΕΡ: Έχεις ελληνικό διαβατήριο; Έχεις πάρει την ελληνική ιθαγένεια;

ΑΠ: Τίποτα από τα δύο δεν έχω.

ΕΡ: Γεννήθηκες στην Ελλάδα; Εάν όχι πού γεννήθηκες και σε ποιά ηλικία ήρθες στην Ελλάδα;

ΑΠ: Γεννήθηκα στην Αλβανία και σε ηλικία δύο - τριών ετών ήρθα στην Ελλάδα.

ΕΡ: Φοίτησες στο Νηπιαγωγείο; Στο Δημοτικό, σε όλες τις τάξεις; Στο Γυμνάσιο, Α',Β',Γ'; Στο Λύκειο, Α',Β',Γ';

ΑΠ: Πήγα στο Νηπιαγωγείο. Στο Δημοτικό σε όλες τις τάξεις. Τώρα είμαι μαθητής στην Α' Λυκείου, σε ενιαίο Λύκειο.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλάς/ούσες στο σπίτι σου;

ΑΠ: Ελληνικά και αλβανικά.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου μέσα στο σχολείο;

ΑΠ: Ελληνικά.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου έξω από το σχολείο;

ΑΠ: Ελληνικά.

ΕΡ: Ποιες ήταν οι κρίσιμες αποφάσεις που πήρες κατά τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο και ιδιαίτερα στην Τρίτη Γυμνασίου;

ΑΠ: Πήγα στην αρχή σε Τεχνικό Λύκειο, αλλά έμεινα στην ίδια τάξη και τώρα κάνω την ίδια τάξη σε ενιαίο Λύκειο.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις κάποιες εμπειρίες από τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο σχετικά με τον τρόπο διδασκαλίας, τα σχολικά βιβλία, τα μαθήματα, τη συμπεριφορά των καθηγητών, τη συμπεριφορά των συμμαθητών;

ΑΠ: Όλα μια χαρά ήταν.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις ποια ήταν η πορεία σου μέσα στην εκπαίδευση;

ΑΠ: Μετά το Γυμνάσιο πήγα σε Τεχνικό Λύκειο και έμεινα στην Α' Λυκείου στην ίδια τάξη. Τώρα είμαι μαθητής στην Α' Λυκείου σε Ενιαίο Λύκειο.

ΕΡ: Ήσουν ευχαριστημένος από τις επιδόσεις σου στο σχολείο;

ΑΠ: Ναι.

ΕΡ: Είχες πρόβλημα με τη γλώσσα;

ΑΠ: Όχι, κανένα πρόβλημα δεν είχα.

ΕΡ: Παρακολούθησες κάποιες ειδικές τάξεις για την καλύτερη προετοιμασία σου στην ελληνική γλώσσα;

ΑΠ: Όχι, δεν παρακολούθησα.

ΕΡ: Ποιο ήταν το κλίμα στο σχολείο; Υπήρχαν διακρίσεις, κοροϊδία, επιθετικότητα των άλλων; Αν ναι έπαιζαν κάποιο ρόλο και ποιον;

ΑΠ: Πιο πολύ στο Δημοτικό υπήρχε αυτό απέναντι σε εμένα. Πιο πολύ κοροϊδεύαν.

ΕΡ: Συμμετείχες στο δεκαπενταμελές του σχολείου σας; Γνωρίζεις εάν συμμετείχαν άλλοι μετανάστες στο δεκαπενταμελές; Συμμετείχες σε άλλες πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις και εκδρομές που διοργάνωνε το σχολείο σου;

ΑΠ: Όχι, δε συμμετείχα στο δεκαπενταμελές. Σε εκδρομές και εκδηλώσεις συμμετείχα. Άλλοι συμμαθητές μου μετανάστες συμμετείχαν στο δεκαπενταμελές.

ΕΡ: Είχες μείνει ποτέ στην ίδια τάξη; Φοιτούσες στην τάξη που αντιστοιχούσε στην ηλικία σου;

ΑΠ: Είχα μείνει μόνο στην Α' Λυκείου σε Τεχνικό Λύκειο και τώρα την ίδια τάξη την επαναλαμβάνω σε Ενιαίο Λύκειο.

ΕΡ: Υπήρχαν συμμαθητές σου που δημιουργούσαν «κλίκες» και πείραζαν άλλους συμμαθητές τους;

ΑΠ: Όχι, δε γινόταν αυτό στο Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο.

ΕΡ: Τι θα έκανες διαφορετικό σήμερα αν θα μπορούσες να ξαναγυρίσεις στην ηλικία των δεκατεσσάρων/δεκαπέντε χρονών;

ΑΠ: Δε θα άλλαζα κάτι.

ΕΡ: Είσαι ευχαριστημένος από την προσπάθεια που έκανες για να συνεχίσεις στο Λύκειο, Πανεπιστήμιο, Τ.Ε.Ι.; Αν όχι γιατί;

ΑΠ: Ναι.

ΕΡ: Γνωρίζεις την πορεία άλλων συμμαθητών σου μετά το Γυμνάσιο και πώς τη σχολιάζεις;

ΑΠ: Όχι, δε τη γνωρίζω.

ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρά σου, τι ήθελες να πετύχεις ή τι ήθελες το σχολείο να σε βοηθήσει να πετύχεις;

ΑΠ: Θέλω να τελειώσω την Α' Λυκείου που είμαι τώρα. Μετά σκέφτομαι να πάω Τεχνικό Λύκειο ή ΟΑΕΔ.

ΕΡ: Εκπληρώθηκαν οι στόχοι που είχες θέσει με τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο; Είσαι ευχαριστημένος;

ΑΠ: Θα δείξει, γιατί ακόμη δεν έχω τελειώσει το σχολείο.

Συνέντευξη 11^η

Φύλο: Αγόρι.

Ηλικία: 22

ΕΡ: Έχεις ελληνικό διαβατήριο; Έχεις πάρει την ελληνική ιθαγένεια;

ΑΠ: Όχι, έχω κάρτα ομογενούς.

ΕΡ: Γεννήθηκες στην Ελλάδα; Εάν όχι πού γεννήθηκες και σε ποιά ηλικία ήρθες στην Ελλάδα;

ΑΠ: Γεννήθηκα στο Δέλβινο της Αλβανίας και σε ηλικία ενάμισι ετών ήρθα στην Ελλάδα.

ΕΡ: Φοίτησες στο Νηπιαγωγείο; Στο Δημοτικό, σε όλες τις τάξεις; Στο Γυμνάσιο, Α', Β', Γ'; Στο Λύκειο Α', Β', Γ';

ΑΠ: Στο Νηπιαγωγείο δε φοίτησα. Ξεκίνησα από την Α' Δημοτικού στο ελληνικό σχολείο και συνέχισα σε όλες τις τάξεις στο Δημοτικό και το Γυμνάσιο. Πήγα Α' Λυκείου αρχικά στο Τεχνικό Λύκειο, αλλά εξαιτίας του ότι δουλεύα δεν τα κατάφερα. Την επόμενη χρονιά πήγα πάλι Α' Λυκείου στο Ενιαίο Λύκειο, αλλά ούτε εκεί τα κατάφερα και το σταμάτησα το σχολείο.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλάς/ούσες στο σπίτι σου;

ΑΠ: Ελληνικά. Οι γονείς μου έχουν χωρίσει και η μητέρα μου ελληνικά μας μιλούσε.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου μέσα στο σχολείο;

ΑΠ: Ελληνικά.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου έξω από το σχολείο;

ΑΠ: Ελληνικά.

ΕΡ: Ποιες ήταν οι κρίσιμες αποφάσεις που πήρες κατά τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο και ιδιαίτερα στην Τρίτη Γυμνασίου;

ΑΠ: Ήθελα να πάω σε Τεχνικό Λύκειο, να σπουδάσω κάτι σαν μηχανικός. Ήθελα να σπουδάσω κάτι, αλλά λόγω δουλειάς δε μπόρεσα. Και επειδή δεν ήμουν καλός στα γράμματα, το άφησα το σχολείο.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις κάποιες εμπειρίες από τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο σχετικά με τον τρόπο διδασκαλίας, τα σχολικά βιβλία, τα μαθήματα, τη συμπεριφορά των καθηγητών, τη συμπεριφορά των συμμαθητών;

ΑΠ: Όλα θετικά ήταν. Δεν είχα νιώσει κάτι αρνητικό ούτε από τους συμμαθητές μου ούτε από τους καθηγητές.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις ποια ήταν η πορεία σου μέσα στην εκπαίδευση;

ΑΠ: Πήρα απολυτήριο Γυμνασίου και έπειτα έκανα μόνο την Α΄ Λυκείου.

ΕΡ: Ήσουν ευχαριστημένος από τις επιδόσεις σου στο σχολείο;

ΑΠ: Καθόλου, γιατί δε διάβαζα.

ΕΡ: Είχες πρόβλημα με τη γλώσσα;

ΑΠ: Δεν είχα κανένα πρόβλημα με τη γλώσσα.

ΕΡ: Παρακολούθησες κάποιες ειδικές τάξεις για την καλύτερη προετοιμασία σου στην ελληνική γλώσσα;

ΑΠ: Όχι.

ΕΡ: Ποιο ήταν το κλίμα στο σχολείο; Υπήρχαν διακρίσεις, κοροϊδία, επιθετικότητα των άλλων; Αν ναι έπαιζαν κάποιο ρόλο και ποιον;

ΑΠ: Όλα καλά ήταν στο σχολείο.

ΕΡ: Συμμετείχες στο δεκαπενταμελές του σχολείου σας; Γνωρίζεις εάν συμμετείχαν άλλοι μετανάστες στο δεκαπενταμελές; Συμμετείχες σε άλλες πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις και εκδρομές που διοργάνωνε το σχολείο σου;

ΑΠ: Ναι, συμμετείχα. Κι απ' ότι θυμάμαι, υπήρχαν δυο συμμαθητές μου, που συμμετείχαν στο δεκαπενταμελές. Συμμετείχα και σε εκδρομές και σε εκδηλώσεις του σχολείου μου.

ΕΡ: Είχες μείνει ποτέ στην ίδια τάξη; Φοιτούσες στην τάξη που αντιστοιχούσε στην ηλικία σου;

ΑΠ: Ναι, είχα μείνει στην Γ΄ Γυμνασίου από απουσίες και την ξαναέκανα.

ΕΡ: Υπήρχαν συμμαθητές σου που δημιουργούσαν 'κλίκες' και πείραζαν άλλους συμμαθητές τους;

ΑΠ: Υπήρχαν πολύ λίγοι συμμαθητές μου, μπορώ να πω ελάχιστοι. Τα παιδιά αυτά, που δημιουργούσαν 'κλίκες' δεν έκαναν πολλή παρέα με τα παιδιά που είχαν έρθει από κάπου αλλού και τους μείωναν.

ΕΡ: Είσαι ευχαριστημένος με τη πορεία που είχες; Με τις σπουδές σου, τη σημερινή σου θέση, επάγγελμα;

ΑΠ: Ναι, είμαι πολύ ευχαριστημένος, πέρασα πολύ καλά.

ΕΡ: Τι θα έκανες διαφορετικό σήμερα αν θα μπορούσες να ξαναγυρίσεις στην ηλικία των δεκατεσσάρων/δεκαπέντε χρονών;

ΑΠ: Θα διάβαζα πιο πολύ.

ΕΡ: Είσαι ευχαριστημένος από την προσπάθεια που έκανες για να συνεχίσεις στο Λύκειο, Πανεπιστήμιο, Τ.Ε.Ι.; Αν όχι γιατί;

ΑΠ: Απλά θα ήθελα να διάβαζα πιο πολύ.

ΕΡ: Γνωρίζεις την πορεία άλλων συμμαθητών σου μετά το Γυμνάσιο και πώς τη σχολιάζεις;

ΑΠ: Ναι, ένα παιδί συνέχισε και σπουδάζει στο Τ.Ε.Ι..

ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρά σου, τι ήθελες να πετύχεις ή τι ήθελες το σχολείο να σε βοηθήσει να πετύχεις;

ΑΠ: Επειδή μου άρεσαν από μικρό οι πολεμικές ταινίες, ήθελα να περάσω στο στρατό. Επειδή, όμως, δεν πήρα απολυτήριο Λυκείου, δεν τα κατάφερα.

ΕΡ: Εκπληρώθηκαν οι στόχοι που είχες θέσει με τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο; Είσαι ευχαριστημένος;

ΑΠ: Ναι, είμαι πολύ ευχαριστημένος.

Συνέντευξη 12^η

Φύλο: Αγόρι.

Ηλικία: 21

ΕΡ: Έχεις ελληνικό διαβατήριο; Έχεις πάρει την ελληνική ιθαγένεια;

ΑΠ: Εγώ προσωπικά δεν έχω ελληνικό διαβατήριο ούτε έχω πάρει την ελληνική ιθαγένεια. Μόνο οι γονείς μου έχουν ελληνικό διαβατήριο και έχουν πάρει την ελληνική ιθαγένεια.

ΕΡ: Γεννήθηκες στην Ελλάδα; Εάν όχι πού γεννήθηκες και σε ποιά ηλικία ήρθες στην Ελλάδα;

ΑΠ: Όχι, δε γεννήθηκα στην Ελλάδα. Γεννήθηκα στο Αργυρόκαστρο της Αλβανίας και σε ηλικία επτά χρόνων ήρθα στην Ελλάδα.

ΕΡ: Φοίτησες στο Νηπιαγωγείο; Στο Δημοτικό, σε όλες τις τάξεις; Στο Γυμνάσιο, Α', Β', Γ'; Στο Λύκειο, Α', Β', Γ';

ΑΠ: Δε φοίτησα στο Νηπιαγωγείο. Φοίτησα στο Δημοτικό στη Β' τάξη και έπειτα σε όλες τις τάξεις. Στο Γυμνάσιο σε όλες τις τάξεις και στο Λύκειο σε όλες τις τάξεις.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλάς/ούσες στο σπίτι σου;

ΑΠ: Ελληνικά. Αλβανικά δε γνωρίζω καθόλου, γιατί στο χωριό στο Αργυρόκαστρο δε μιλάει κανένας.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου μέσα στο σχολείο;

ΑΠ: Ελληνικά.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου έξω από το σχολείο;

ΑΠ: Ελληνικά.

ΕΡ: Ποιες ήταν οι κρίσιμες αποφάσεις που πήρες κατά τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο και ιδιαίτερα στην Τρίτη Γυμνασίου;

ΑΠ: Εάν θα ακολουθήσω Τεχνικό ή Ενιαίο Λύκειο και αποφάσισα να πάω σε Ενιαίο.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις κάποιες εμπειρίες από τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο σχετικά με τον τρόπο διδασκαλίας, τα σχολικά βιβλία, μαθήματα, συμπεριφορά καθηγητών, συμπεριφορά συμμαθητών.

ΑΠ: Στο Διαπολιτισμικό Σχολείο η συμπεριφορά των καθηγητών ήταν πολύ καλή και καθόλου ρατσιστική. Από θέμα γνώσεων και διδασκαλίας ήταν μέτρια τα πράγματα. Θα μπορούσαν να ήταν και καλύτερα. Στο Λύκειο υπήρχαν μερικοί καθηγητές, οι οποίοι δεν έπρεπε να κάνουν μάθημα, έπρεπε να φύγουν. Σχετικά με τους συμμαθητές μου, υπήρχαν μερικές ρατσιστικές συμπεριφορές, αλλά όχι απέναντί μου.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις ποια ήταν η πορεία σου μέσα στην εκπαίδευση;

ΑΠ: Μετά το Λύκειο έδωσα πανελλήνιες εξετάσεις, αλλά δεν πέρασα. Υπήρχε και η βάση του δέκα. Στη Β' Λυκείου ήμουν μαθητής του δεκαεννιά, αλλά στην Γ' Λυκείου, δε διάβαζα. Έτσι, φοίτησα σε Δημόσιο ΙΕΚ Αυτοματισμού – Ηλεκτρολογίας στην Αθήνα για δύο χρόνια.

ΕΡ: Ήσουν ευχαριστημένος/η από τις επιδόσεις σου στο σχολείο;

ΑΠ: Από τις επιδόσεις μου στο σχολείο δεν ήμουν ευχαριστημένος. Θα μπορούσα πολύ καλύτερα.

ΕΡ: Είχες πρόβλημα με τη γλώσσα;

ΑΠ: Όχι, κανένα.

ΕΡ: Παρακολούθησες κάποιες ειδικές τάξεις για την καλύτερη προετοιμασία σου στην ελληνική γλώσσα;

ΑΠ: Όταν ήρθα στην Ελλάδα, στα τέλη της Α΄ Δημοτικού, το Μάιο, διδάχτηκα το καλοκαίρι στο σχολείο για δύο μήνες το μάθημα της ελληνικής γλώσσας.

ΕΡ: Ποιο ήταν το κλίμα στο σχολείο; Υπήρχαν διακρίσεις, κοροϊδία, επιθετικότητα των άλλων; Αν ναι έπαιζαν κάποιο ρόλο και ποιον;

ΑΠ: Τίποτα από όλα αυτά δεν υπήρχε, ειδικά στο Γυμνάσιο, αλλά ούτε και στο Λύκειο. Ήξεραν για την καταγωγή μου οι συμμαθητές μου και σχετικά με την μειονότητα του Αργυροκάστρου, οπότε τίποτα απ' όλα αυτά δεν υπήρχε απέναντί μου.

ΕΡ: Συμμετείχες στο δεκαπενταμελές του σχολείου σας; Γνωρίζεις εάν συμμετείχαν άλλοι μετανάστες στο δεκαπενταμελές; Συμμετείχες σε άλλες πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις και εκδρομές που διοργάνωνε το σχολείο σου;

ΑΠ: Συμμετείχα στο δεκαπενταμελές του σχολείου μου όπως και άλλοι συμμαθητές μου, οι οποίοι ήταν μετανάστες. Συμμετείχα σε όλες τις εκδηλώσεις που διοργάνωνε το σχολείο μου. Δεν υπήρχε κάποιο θέμα.

ΕΡ: Είχες μείνει ποτέ στην ίδια τάξη; Φοιτούσες στην τάξη που αντιστοιχούσε στην ηλικία σου;

ΑΠ: Όχι, δεν είχα μείνει ποτέ στην ίδια τάξη.

ΕΡ: Υπήρχαν συμμαθητές σου που δημιουργούσαν 'κλίκες' και πείραζαν άλλους συμμαθητές τους;

ΑΠ: Ναι, υπήρχαν συμμαθητές μου, που γνώριζα, οι οποίοι γράφανε στα θρανία και κοροϊδευαν άλλους συμμαθητές μου, οι οποίοι είχαν διαφορετική καταγωγή, κυρίως στο Λύκειο.

ΕΡ: Είσαι ευχαριστημένος/η με τη πορεία που είχες; Με τις σπουδές σου, τη σημερινή σου θέση, επάγγελμα;

ΑΠ: Ναι, δεν μετανιώνω ποτέ για κάτι. Σήμερα δουλεύω ως Ηλεκτρολόγος.

ΕΡ: Τι θα έκανες διαφορετικό σήμερα αν θα μπορούσες να ξαναγυρίσεις στην ηλικία των δεκατεσσάρων/δεκαπέντε χρονών;

ΑΠ: Αντί να πάω σε Ενιαίο Λύκειο θα επέλεγα να πάω σε Τεχνικό.

ΕΡ: Είσαι ευχαριστημένος/η από την προσπάθεια που έκανες για να συνεχίσεις στο Λύκειο, Πανεπιστήμιο, Τ.Ε.Ι.; Αν όχι γιατί;

ΑΠ: Όχι, δεν είμαι καθόλου ευχαριστημένος από την προσπάθεια που έκανα για να συνεχίσω στο Λύκειο, γιατί δε διάβασα όσο έπρεπε.

ΕΡ: Γνωρίζεις την πορεία άλλων συμμαθητών σου μετά το Γυμνάσιο και πώς τη σχολιάζεις;

ΑΠ: Οι περισσότεροι είχαν καλή πορεία. Συνέχισαν στο Λύκειο και μπήκαν σε κάποιο Τ.Ε.Ι. και άλλοι σε Πανεπιστήμια.

ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρά σου, τι ήθελες να πετύχεις ή τι ήθελες το σχολείο να σε βοηθήσει να πετύχεις;

ΑΠ: Δεν είχα κάτι συγκεκριμένο. Απλά αυτή τη σχολή που έκανα στα ΙΕΚ, την ίδια ήθελα να κάνω σε κάποιο Τ.Ε.Ι.. Ήταν μια σχολή που είχε μέτριο βαθμό κι αυτή μου άρεσε.

ΕΡ: *Εκπληρώθηκαν οι στόχοι που είχες θέσει με τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο; Είσαι ευχαριστημένος/η;*

ΑΠ: Ναι.

ΕΡ: *Έχεις να μου προσθέσεις κάτι σε όλα αυτά που συζητήσαμε, κάτι που ζέχασες;*

ΑΠ: Δεν υπήρχε θέμα ρατσισμού στο Δημοτικό και στο Γυμνάσιο ούτε από καθηγητές αλλά ούτε και από μαθητές. Μόνο στο Λύκειο υπήρχαν κάποια παιδιά με ρατσιστική συμπεριφορά. Δε μπορούσες να πεις σ' ένα παιδί οχτώ χρονών για τη καταγωγή του, είναι πολύ σκληρό. Πιο έντονα το ζεις σε μεγαλύτερη ηλικία παρά τότε.

Συνέντευξη 13^η

Φύλο: Αγόρι.

Ηλικία: 20

ΕΡ: *Έχεις ελληνικό διαβατήριο; Έχεις πάρει την ελληνική ιθαγένεια;*

ΑΠ: Όχι, τίποτα από τα δύο.

ΕΡ: *Γεννήθηκες στην Ελλάδα; Εάν όχι πού γεννήθηκες και σε ποιά ηλικία ήρθες στην Ελλάδα;*

ΑΠ: Γεννήθηκα στη Αλβανία και σε ηλικία επτά χρονών ήρθα στην Ελλάδα.

ΕΡ: *Φοίτησες στο Νηπιαγωγείο; Στο Δημοτικό, σε όλες τις τάξεις; Στο Γυμνάσιο, Α', Β', Γ'; Στο Λύκειο, Α', Β', Γ';*

ΑΠ: Ξεκίνησα στο ελληνικό σχολείο από τη Β' Δημοτικού, στο Γυμνάσιο και στο Ενιαίο Λύκειο πήγα σε όλες τις τάξεις.

ΕΡ: *Ποια γλώσσα μιλάς/ούσες στο σπίτι σου;*

ΑΠ: Μιλούσα και τις δύο γλώσσες, αλβανικά και ελληνικά.

ΕΡ: *Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου μέσα στο σχολείο;*

ΑΠ: Ελληνικά.

ΕΡ: *Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου έξω από το σχολείο;*

ΑΠ: Ελληνικά.

ΕΡ: *Ποιες ήταν οι κρίσιμες αποφάσεις που πήρες κατά τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο και ιδιαίτερα στην Τρίτη Γυμνασίου;*

ΑΠ: Ήμουν αποφασισμένος, για το τι θα ακολουθήσω. Ήθελα να ακολουθήσω το Ενιαίο Λύκειο, για να περάσω στο Πανεπιστήμιο.

ΕΡ: *Μπορείς να μου πεις κάποιες εμπειρίες από τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο σχετικά με τον τρόπο διδασκαλίας, τα σχολικά βιβλία, τα μαθήματα, τη συμπεριφορά των καθηγητών, τη συμπεριφορά των συμμαθητών;*

ΑΠ: Δεν έχω κανένα παράπονο, όλα ήταν μια χαρά και οι συμμαθητές και οι καθηγητές. Κανένα πρόβλημα δεν είχα ποτέ.

ΕΡ: *Μπορείς να μου πεις ποια ήταν η πορεία σου μέσα στην εκπαίδευση;*

ΑΠ: Τώρα σπουδάζω στο τμήμα Λογιστικής, στο Τ.Ε.Ι. της Πρέβεζας.

ΕΡ: *Ήσουν ευχαριστημένος/η από τις επιδόσεις σου στο σχολείο;*

ΑΠ: Θα μπορούσα να τα πάω και καλύτερα, αλλά κάποιες συγκυρίες...

ΕΡ: *Είχες πρόβλημα με τη γλώσσα;*

ΑΠ: Ναι, στις αρχές είχα κάποιο πρόβλημα, αλλά μετά από ένα χρόνο δεν είχα κανένα πρόβλημα.

ΕΡ: Παρακολούθησες κάποιες ειδικές τάξεις για την καλύτερη προετοιμασία σου στην ελληνική γλώσσα;

ΑΠ: Όχι.

ΕΡ: Ποιο ήταν το κλίμα στο σχολείο; Υπήρχαν διακρίσεις, κοροϊδία, επιθετικότητα των άλλων; Αν ναι έπαιζαν κάποιο ρόλο και ποιον;

ΑΠ: Εγώ δεν είδα κάτι τέτοιο, όλοι ήταν άπογοι απέναντί μου. Σίγουρα θα υπήρχε κάποια περίπτωση ρατσισμού απέναντι σε συμμαθητές μου, αλλά δε θυμάμαι.

ΕΡ: Συμμετείχες στο δεκαπενταμελές του σχολείου σας; Γνωρίζεις εάν συμμετείχαν άλλοι μετανάστες στο δεκαπενταμελές; Συμμετείχες σε άλλες πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις και εκδρομές που διοργάνωνε το σχολείο σου;

ΑΠ: Όχι, δε συμμετείχα, δεν ήθελα. Άλλοι φίλοι μου συμμετείχαν. Σε εκδηλώσεις και εκδρομές, ήμουν σε όλα μέσα.

ΕΡ: Είχες μείνει ποτέ στην ίδια τάξη; Φοιτούσες στην τάξη που αντιστοιχούσε στην ηλικία σου;

ΑΠ: Όχι, ποτέ.

ΕΡ: Υπήρχαν συμμαθητές σου που δημιουργούσαν 'κλίκες' και πείραζαν άλλους συμμαθητές τους;

ΑΠ: Όχι, δε νομίζω. Όλοι μια παρέα ήμασταν.

ΕΡ: Είσαι ευχαριστημένος/η με τη πορεία που είχες; Με τις σπουδές σου, τη σημερινή σου θέση, επάγγελμα;

ΑΠ: Ναι, μια χαρά, είμαι ευχαριστημένος. Σίγουρα θα μπορούσα και καλύτερα, αλλά δεν έχω παράπονο.

ΕΡ: Τι θα έκανες διαφορετικό σήμερα αν θα μπορούσες να ξαναγυρίσεις στην ηλικία των δεκατεσσάρων/δεκαπέντε χρονών;

ΑΠ: Ίσως θα διάβαζα περισσότερο, αυτό μόνο.

ΕΡ: Είσαι ευχαριστημένος από την προσπάθεια που έκανες για να συνεχίσεις στο Λύκειο, Πανεπιστήμιο, Τ.Ε.Ι.; Αν όχι γιατί;

ΑΠ: Ναι, μια χαρά.

ΕΡ: Γνωρίζεις την πορεία άλλων συμμαθητών σου μετά το Γυμνάσιο και πώς τη σχολιάζεις;

ΑΠ: Ναι, έχω φίλους που έχουν περάσει στο Πανεπιστήμιο εδώ στα Γιάννενα, στην Αθήνα και στη Θεσσαλονίκη.

ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρά σου, τι ήθελες να πετύχεις ή τι ήθελες το σχολείο να σε βοηθήσει να πετύχεις;

ΑΠ: Να περάσω στο Πανεπιστήμιο.

ΕΡ: Εκκληρώθηκαν οι στόχοι που είχες θέσει με τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο; Είσαι ευχαριστημένος;

ΑΠ: Ναι.

Συνέντευξη 14^η

Φύλο: Αγόρι.

Ηλικία: 20

ΕΡ: Έχεις ελληνικό διαβατήριο; Έχεις πάρει την ελληνική ιθαγένεια;

ΑΠ: Όχι, δεν έχω τίποτα από τα δύο.

ΕΡ: Γεννήθηκες στην Ελλάδα; Εάν όχι πού γεννήθηκες και σε ποιά ηλικία ήρθες στην Ελλάδα;

ΑΠ: Γεννήθηκα στη Βόρειο Ήπειρο και σε ηλικία έξι χρονών ήρθα στην Ελλάδα.

ΕΡ: Φοίτησες στο Νηπιαγωγείο; Στο Δημοτικό, σε όλες τις τάξεις; Στο Γυμνάσιο, Α', Β', Γ'; Στο Λύκειο, Α', Β', Γ';

ΑΠ: Φοίτησα από Β' Δημοτικού, αν θυμάμαι καλά εδώ στην Ελλάδα. Στο Γυμνάσιο φοίτησα κανονικά σε όλες τις τάξεις. Λύκειο πήγα σε Τεχνικό.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλάς/ούσες στο σπίτι σου;

ΑΠ: Ελληνικά μιλούσαμε.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου μέσα στο σχολείο;

ΑΠ: Ελληνικά.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου έξω από το σχολείο;

ΑΠ: Ελληνικά.

ΕΡ: Ποιες ήταν οι κρίσιμες αποφάσεις που πήρες κατά τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο και ιδιαίτερα στην Τρίτη Γυμνασίου;

ΑΠ: Ήθελα να συνεχίσω το σχολείο μετά το Γυμνάσιο και να πάω στο Τεχνικό Λύκειο.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις κάποιες εμπειρίες από τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο σχετικά με τον τρόπο διδασκαλίας, τα σχολικά βιβλία, τα μαθήματα, τη συμπεριφορά των καθηγητών, τη συμπεριφορά των συμμαθητών;

ΑΠ: Όλα ήταν πολύ καλά. Δεν υπήρχε κανένα πρόβλημα.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις ποια ήταν η πορεία σου μέσα στην εκπαίδευση;

ΑΠ: Φοίτησα σε ΙΕΚ στη Θεσσαλονίκη για δύο χρόνια ως Τεχνικός αερίων καυσίμων.

ΕΡ: Ήσουν ευχαριστημένος/η από τις επιδόσεις σου στο σχολείο;

ΑΠ: Ναι.

ΕΡ: Είχες πρόβλημα με τη γλώσσα;

ΑΠ: Όχι.

ΕΡ: Παρακολούθησες κάποιες ειδικές τάξεις για την καλύτερη προετοιμασία σου στην ελληνική γλώσσα;

ΑΠ: Όχι, η μητρική μου γλώσσα είναι η ελληνική. Δε μίλησα ποτέ κάποια άλλη γλώσσα.

ΕΡ: Ποιο ήταν το κλίμα στο σχολείο; Υπήρχαν διακρίσεις, κοροϊδία, επιθετικότητα των άλλων; Αν ναι έπαιζαν κάποιο ρόλο και ποιον;

ΑΠ: Εγώ δεν το αντιμετώπισα αυτό, αλλά γενικά υπήρχε, όχι απέναντι μου, αλλά απέναντι σε άλλους. Στο Γυμνάσιο, κυρίως, υπήρχε.

ΕΡ: Συμμετείχες στο δεκαπενταμελές του σχολείου σας; Γνωρίζεις εάν συμμετείχαν άλλοι μετανάστες στο δεκαπενταμελές; Συμμετείχες σε άλλες πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις και εκδρομές που διοργάνωνε το σχολείο σου;

ΑΠ: Ναι, νομίζω ότι συμμετείχα στο δεκαπενταμελές, αλλά δε θυμάμαι, τι ακριβώς ήμουν. Συμμετείχαν και μετανάστες στο δεκαπενταμελές. Συμμετείχα και σε εκδρομές και σε εκδηλώσεις του σχολείου μου.

ΕΡ: Είχες μείνει ποτέ στην ίδια τάξη; Φοιτούσες στην τάξη που αντιστοιχούσε στην ηλικία σου;

ΑΠ: Όχι, δεν είχα μείνει στην ίδια τάξη.

ΕΡ: Υπήρχαν συμμαθητές σου που δημιουργούσαν 'κλίκες' και πείραζαν άλλους συμμαθητές τους;

ΑΠ: Όπως συμβαίνει παντού. Σπάνια συνέβαινε και στο σχολείο μου.

ΕΡ: Είσαι ευχαριστημένος/η με τη πορεία που είχες; Με τις σπουδές σου, τη σημερινή σου θέση, επάγγελμα;

ΑΠ: Ναι, είμαι ευχαριστημένος και με τις σπουδές μου και με το επάγγελμά μου.

ΕΡ: Τι θα έκανες διαφορετικό σήμερα αν θα μπορούσες να ξαναγυρίσεις στην ηλικία των δεκατεσσάρων/δεκαπέντε χρονών;

ΑΠ: Δεν ξέρω... νομίζω τίποτα, δε θα άλλαζα.

ΕΡ: Είσαι ευχαριστημένος από την προσπάθεια που έκανες για να συνεχίσεις στο Λύκειο, Πανεπιστήμιο, Τ.Ε.Ι.; Αν όχι γιατί;

ΑΠ: Ναι.

ΕΡ: Γνωρίζεις την πορεία άλλων συμμαθητών σου μετά το Γυμνάσιο και πώς τη σχολιάζεις;

ΑΠ: Από τους φίλους μου, όλοι σχεδόν ΙΕΚ τελειώσανε, άλλοι δημόσια άλλοι ιδιωτικά.

ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρά σου, τι ήθελες να πετύχεις ή τι ήθελες το σχολείο να σε βοηθήσει να πετύχεις;

ΑΠ: Δεν ξέρω τι να σας πω... δεν είχα κάτι συγκεκριμένο.

ΕΡ: Εκπληρώθηκαν οι στόχοι που είχες θέσει με τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο; Είσαι ευχαριστημένο/η;

ΑΠ: Ναι, είμαι ευχαριστημένος.

Συνέντευξη 15^η

Φύλο: Αγόρι.

Ηλικία: 20

ΕΡ: Έχεις ελληνικό διαβατήριο; Έχεις πάρει την ελληνική ιθαγένεια;

ΑΠ: Έχω κάρτα ομογενούς.

ΕΡ: Γεννήθηκες στην Ελλάδα; Εάν όχι πού γεννήθηκες και σε ποιά ηλικία ήρθες στην Ελλάδα;

ΑΠ: Γεννήθηκα στο Αργυρόκαστρο και σε ηλικία οκτώ – εννέα χρονών ήρθα στην Ελλάδα.

ΕΡ: Φοίτησες στο Νηπιαγωγείο; Στο Δημοτικό, σε όλες τις τάξεις; Στο Γυμνάσιο, Α',Β',Γ'; Στο Λύκειο, Α',Β',Γ';

ΑΠ: Πήγα από τα μέσα της Γ' Δημοτικού στο ελληνικό σχολείο και έπειτα συνέχισα στο Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο και στο 2^ο Ενιαίο Λύκειο.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλάς/ούσες στο σπίτι σου;

ΑΠ: Ελληνικά μιλούσα. Αλβανικά δε γνωρίζω καθόλου.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου μέσα στο σχολείο;

ΑΠ: Ελληνικά.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου έξω από το σχολείο;

ΑΠ: Ελληνικά.

ΕΡ: Ποιες ήταν οι κρίσιμες αποφάσεις που πήρες κατά τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο και ιδιαίτερα στην Τρίτη Γυμνασίου;

ΑΠ: Ήθελα να συνεχίσω το σχολείο.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις κάποιες εμπειρίες από τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο σχετικά με τον τρόπο διδασκαλίας, τα σχολικά βιβλία, τα μαθήματα, τη συμπεριφορά των καθηγητών, τη συμπεριφορά των συμμαθητών;

ΑΠ: Είχα πολύ καλούς φίλους και πέρναγα πολύ ωραία. Με τους καθηγητές δεν είχα κάποιο πρόβλημα.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις ποια ήταν η πορεία σου μέσα στην εκπαίδευση;

ΑΠ: Έδωσα πανελλήνιες εξετάσεις και δεν πέρασα κάπου. Φέτος γράφτηκα στον ΟΑΕΔ, για να πάρω την ειδικότητα του μηχανικού αυτοκινήτων.

ΕΡ: Ήσουν ευχαριστημένος από τις επιδόσεις σου στο σχολείο;

ΑΠ: Όχι, δεν ήμουν ευχαριστημένος, γιατί δε διάβαζα.

ΕΡ: *Είχες πρόβλημα με τη γλώσσα;*

ΑΠ: Κανένα πρόβλημα δεν είχα.

ΕΡ: *Παρακολούθησες κάποιες ειδικές τάξεις για την καλύτερη προετοιμασία σου στην ελληνική γλώσσα;*

ΑΠ: Νομίζω είχα παρακολουθήσει στο Δημοτικό, όταν ξεκίνησα να πηγαίνω στο ελληνικό σχολείο.

ΕΡ: *Ποιο ήταν το κλίμα στο σχολείο; Υπήρχαν διακρίσεις, κοροϊδία, επιθετικότητα των άλλων; Αν ναι έπαιζαν κάποιο ρόλο και ποιον;*

ΑΠ: Όχι, από τους συμμαθητές μου δεν υπήρχε κοροϊδία. Από τους καθηγητές υπήρχαν κάποιες διακρίσεις στο Γυμνάσιο, αλλά ήταν ελάχιστες τίποτα το ιδιαίτερο.

ΕΡ: *Συμμετείχες στο δεκαπενταμελές του σχολείου σας; Γνωρίζεις εάν συμμετείχαν άλλοι μετανάστες στο δεκαπενταμελές; Συμμετείχες σε άλλες πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις και εκδρομές που διοργάνωνε το σχολείο σου;*

ΑΠ: Όχι, δε συμμετείχα στο δεκαπενταμελές. Άλλα παιδιά που ήταν μετανάστες συμμετείχαν. Σε εκδρομές συμμετείχα και σε εκδηλώσεις του σχολείου μου.

ΕΡ: *Είχες μείνει ποτέ στην ίδια τάξη; Φοιτούσες στην τάξη που αντιστοιχούσε στην ηλικία σου;*

ΑΠ: Όχι, δεν είχα μείνει. Μόνο στο Λύκειο είχα μείνει σε κάποια μαθήματα, αλλά τα πέρασα το Σεπτέμβρη.

ΕΡ: *Υπήρχαν συμμαθητές σου που δημιουργούσαν «κλίκες» και πείραζαν άλλους συμμαθητές τους;*

ΑΠ: Ναι, γινόταν αυτό. Παντού γίνεται απέναντι σε παιδιά που δε γνώριζαν τη γλώσσα. Σχετικά με την καταγωγή τους έλεγαν κάποια πράγματα.

ΕΡ: *Είσαι ευχαριστημένος με τη πορεία που είχες; Με τις σπουδές σου, τη σημερινή σου θέση, επάγγελμα;*

ΑΠ: Θα μπορούσα να τα πάω καλύτερα. Δεν έχω παράπονο. Τα πέρασα πολύ ωραία. Μπορούσα να περάσω σε κάποιο Τ.Ε.Ι., γιατί τότε τα θέματα ήταν εύκολα, αλλά δεν διάβαζα.

ΕΡ: *Τι θα έκανες διαφορετικό σήμερα αν θα μπορούσες να ξαναγυρίσεις στην ηλικία των δεκατεσσάρων/δεκαπέντε χρονών;*

ΑΠ: Μόνο λίγο περισσότερο διάβασμα αυτό θα έκανα.

ΕΡ: *Είσαι ευχαριστημένος από την προσπάθεια που έκανες για να συνεχίσεις στο Λύκειο, Πανεπιστήμιο, Τ.Ε.Ι.; Αν όχι γιατί;*

ΑΠ: Ναι, είμαι ευχαριστημένος.

ΕΡ: *Γνωρίζεις την πορεία άλλων συμμαθητών σου μετά το Γυμνάσιο και πώς τη σχολιάζεις;*

ΑΠ: Ναι, άλλοι πέρασαν σε κάποια σχολή, άλλοι πήγαν σε ΟΑΕΔ και άλλοι δεν πέρασαν κάπου.

ΕΡ: *Ποια ήταν τα όνειρά σου, τι ήθελες να πετύχεις ή τι ήθελες το σχολείο να σε βοηθήσει να πετύχεις;*

ΑΠ: Τότε δεν είχα κάτι στο μυαλό μου συγκεκριμένο. Πέραναγα καλά με τους φίλους μου.

ΕΡ: *Εκπληρώθηκαν οι στόχοι που είχες θέσει με τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο; Είσαι ευχαριστημένος;*

ΑΠ: Ναι, ευχαριστημένος είμαι.

Συνέντευξη 16^η

Φύλο: Αγόρι.

Ηλικία: 20

ΕΡ: Έχεις ελληνικό διαβατήριο; Έχεις πάρει την ελληνική ιθαγένεια;

ΑΠ: Έχω ελληνικό διαβατήριο, αλλά δεν έχω πάρει την ελληνική ιθαγένεια.

ΕΡ: Γεννήθηκες στην Ελλάδα; Εάν όχι πού γεννήθηκες και σε ποια ηλικία ήρθες στην Ελλάδα;

ΑΠ: Όχι, γεννήθηκα στην Αλβανία και σε ηλικία οκτώ χρονών ήρθα στην Ελλάδα.

ΕΡ: Φοίτησες στο Νηπιαγωγείο; Στο Δημοτικό, σε όλες τις τάξεις; Στο Γυμνάσιο, Α', Β', Γ'; Στο Λύκειο, Α', Β', Γ';

ΑΠ: Από Γ' Δημοτικού φοίτησα στο ελληνικό σχολείο και έπειτα στο Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο. Πήγα σε Ενιαίο Λύκειο.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλάς/ούσες στο σπίτι σου;

ΑΠ: Αλβανικά.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου μέσα στο σχολείο;

ΑΠ: Με κάποιους μιλούσα αλβανικά και με κάποιους ελληνικά. Ανάλογα τα παιδιά που ήταν στο σχολείο.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου έξω από το σχολείο;

ΑΠ: Πάλι ανάλογα με τα παιδιά και ελληνικά και αλβανικά.

ΕΡ: Ποιες ήταν οι κρίσιμες αποφάσεις που πήρες κατά τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο και ιδιαίτερα στην Τρίτη Γυμνασίου;

ΑΠ: Ήθελα να συνεχίσω το σχολείο μετά το Γυμνάσιο και να πάω Λύκειο.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις κάποιες εμπειρίες από τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο σχετικά με τον τρόπο διδασκαλίας, τα σχολικά βιβλία, τα μαθήματα, τη συμπεριφορά των καθηγητών, τη συμπεριφορά των συμμαθητών;

ΑΠ: Από τους καθηγητές δεν έχω κανένα παράπονο.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις ποια ήταν η πορεία σου μέσα στην εκπαίδευση;

ΑΠ: Τώρα είμαι μαθητής στην Γ' Λυκείου σε νυχτερινό σχολείο. Μετά σκέφτομαι να πάω σε Τεχνικό Λύκειο για να ακολουθήσω κάποια ειδικότητα.

ΕΡ: Ήσουν ευχαριστημένος από τις επιδόσεις σου στο σχολείο;

ΑΠ: Εντάξει, με τους βαθμούς που έχω εδώ στο 4^ο σχολείο το νυχτερινό που πηγαίνω είμαι ευχαριστημένος. Στο Γυμνάσιο δεν ήμουν τόσο ευχαριστημένος, γιατί δεν έδινα προσοχή στα μαθήματα.

ΕΡ: Είχες πρόβλημα με τη γλώσσα;

ΑΠ: Όταν ήρθα μετά από δύο μήνες την έμαθα τη γλώσσα. Στο Γυμνάσιο δεν είχα κανένα πρόβλημα. Την είχα μάθει τη γλώσσα πολύ καλά.

ΕΡ: Παρακολούθησες κάποιες ειδικές τάξεις για την καλύτερη προετοιμασία σου στην ελληνική γλώσσα;

ΑΠ: Ναι, στην αρχή πήγαινα και έκανα δυο ωρίτσες με μια άλλη καθηγήτρια για να μου εξηγήσει κάποια πράγματα πάνω στη γλώσσα. Εκεί ήμασταν με άλλα παιδιά που δε γνώριζαν ελληνικά.

ΕΡ: Ποιο ήταν το κλίμα στο σχολείο; Υπήρχαν διακρίσεις, κοροϊδία, επιθετικότητα των άλλων; Αν ναι έπαιζαν κάποιο ρόλο και ποιον;

ΑΠ: Στο Δημοτικό όλα ήταν μια χαρά. Στο Γυμνάσιο είχα κάποιους τσακωμούς με κάποια παιδιά. Έλεγαν πίσω από την πλάτη μου διάφορα πράγματα «ότι είμαι βλάκας, ότι είμαι από

την Αλβανία και δεν τον θέλουμε». Στην αρχή γινόταν αυτό, μετά γίναμε φίλοι και ξεκαθάρισε το πράγμα.

ΕΡ: Συμμετείχες στο δεκαπενταμελές του σχολείου σας; Γνωρίζεις εάν συμμετείχαν άλλοι μετανάστες στο δεκαπενταμελές; Συμμετείχες σε άλλες πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις και εκδρομές που διοργάνωνε το σχολείο σου;

ΑΠ: Όχι, δε συμμετείχα στο δεκαπενταμελές. Δε γνωρίζω, αν συμμετείχαν άλλα παιδιά. Σε εκδρομές συμμετείχα, αλλά σε εκδηλώσεις δε συμμετείχα.

ΕΡ: Είχες μείνει ποτέ στην ίδια τάξη; Φοιτούσες στην τάξη που αντιστοιχούσε στην ηλικία σου;

ΑΠ: Μόνο στην Α΄ Γυμνασίου είχα μείνει στην ίδια τάξη από απουσίες.

ΕΡ: Υπήρχαν συμμαθητές σου που δημιουργούσαν κλίκες' και πείραζαν άλλους συμμαθητές τους;

ΑΠ: Είχα δει κάποια περιστατικά, αλλά δεν έδινα πολλή σημασία. Ήξερα ότι έτσι γίνεται και είχα πάρει παράδειγμα από εμένα.

ΕΡ: Τι θα έκανες διαφορετικό σήμερα αν θα μπορούσες να ξαναγυρίσεις στην ηλικία των δεκατεσσάρων/δεκαπέντε χρονών;

ΑΠ: Δεν θα ήθελα να γυρίσω πάλι πίσω. Μ' αρέσει αυτή η ηλικία που είμαι τώρα και τα πράγματα είναι πολύ καλύτερα.

ΕΡ: Είσαι ευχαριστημένος από την προσπάθεια που έκανες για να συνεχίσεις στο Λύκειο, Πανεπιστήμιο, Τ.Ε.Ι.; Αν όχι γιατί;

ΑΠ: Στο νυχτερινό είμαι πολύ ευχαριστημένος.

ΕΡ: Γνωρίζεις την πορεία άλλων συμμαθητών σου μετά το Γυμνάσιο και πώς τη σχολιάζεις;

ΑΠ: Οι πιο πολλοί σταμάτησαν το σχολείο, όταν τελείωσαν το Λύκειο.

ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρά σου, τι ήθελες να πετύχεις ή τι ήθελες το σχολείο να σε βοηθήσει να πετύχεις;

ΑΠ: Να πάρω μια ειδικότητα και να έχω μια καλύτερη ζωή για αργότερα. Έτσι όπως είναι τα πράγματα τώρα, είναι πολύ άσχημα. Να βρω μια σταθερή δουλειά θέλω.

ΕΡ: Εκπληρώθηκαν οι στόχοι που είχες θέσει με τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο; Είσαι ευχαριστημένος;

ΑΠ: Μέχρι τώρα δόξα τω Θεώ ευχαριστημένος είμαι.

Συνέντευξη 17^η

Φύλο: Κορίτσι.

Ηλικία: 21

ΕΡ: Έχεις ελληνικό διαβατήριο; Έχεις πάρει την ελληνική ιθαγένεια;

ΑΠ: Έχω πάρει αλβανικό διαβατήριο. Δεν έχω πάρει την ελληνική ιθαγένεια.

ΕΡ: Γεννήθηκες στην Ελλάδα; Εάν όχι πού γεννήθηκες και σε ποιά ηλικία ήρθες στην Ελλάδα;

ΑΠ: Γεννήθηκα στην Αλβανία και όταν ήμουν στην Δ΄ Δημοτικού ήρθα στην Ελλάδα.

ΕΡ: Φοίτησες στο Νηπιαγωγείο; Στο Δημοτικό, σε όλες τις τάξεις; Στο Γυμνάσιο, Α΄, Β΄, Γ΄; Στο Λύκειο, Α΄, Β΄, Γ΄;

ΑΠ: Φοίτησα κανονικά στην Δ΄ Δημοτικού από την αρχή της χρονιάς. Φοίτησα στο Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο και πήγα σε Ενιαίο Λύκειο.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλάς/ούσες στο σπίτι σου;

ΑΠ: Μιλούσα περισσότερο ελληνικά. Γνώριζα ελληνικά όταν ήρθα στην Ελλάδα, γιατί μου μιλούσε ο παππούς μου και η γιαγιά μου στη Βόρειο Ήπειρο.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου μέσα στο σχολείο;

ΑΠ: Ελληνικά.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου έξω από το σχολείο;

ΑΠ: Ελληνικά.

ΕΡ: Ποιες ήταν οι κρίσιμες αποφάσεις που πήρες κατά τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο και ιδιαίτερα στην Τρίτη Γυμνασίου;

ΑΠ: Επειδή μιλούσα και μιλάω πολύ καλά ελληνικά, δεν είχα πρόβλημα, ήμουν πολύ καλή μαθήτρια. Οπότε πήγα κατευθείαν σε Λύκειο, δε σκεφτόμουν κάτι άλλο. Δε σκεφτόμουν, δηλαδή, να παρατήσω το σχολείο ή να πάω σε κάποιο Τεχνικό Λύκειο.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις κάποιες εμπειρίες από τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο σχετικά με τον τρόπο διδασκαλίας, τα σχολικά βιβλία, τα μαθήματα, τη συμπεριφορά των καθηγητών, τη συμπεριφορά των συμμαθητών;

ΑΠ: Επειδή το σχολείο που πήγαινα ήταν πολυπολιτισμικό, δεν είχαμε τέτοια προβλήματα. Μια χαρά ήταν στο σχολείο, δεν είχαμε κανένα πρόβλημα.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις ποια ήταν η πορεία σου μέσα στην εκπαίδευση;

ΑΠ: Τώρα συνεχίζω κανονικά τις σπουδές μου. Είμαι σε Πολυτεχνική Σχολή, Μηχανικών Χωροταξίας, στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

ΕΡ: Ήσουν ευχαριστημένος/η από τις επιδόσεις σου στο σχολείο;

ΑΠ: Αρκετά, ήμουν πολύ καλή μαθήτρια.

ΕΡ: Είχες πρόβλημα με τη γλώσσα;

ΑΠ: Όχι, δεν είχα κάποιο πρόβλημα, γιατί οι γονείς μου μιλούσαν ελληνικά.

ΕΡ: Παρακολούθησες κάποιες ειδικές τάξεις για την καλύτερη προετοιμασία σου στην ελληνική γλώσσα;

ΑΠ: Όχι.

ΕΡ: Ποιο ήταν το κλίμα στο σχολείο; Υπήρχαν διακρίσεις, κοροϊδία, επιθετικότητα των άλλων; Αν ναι έπαιζαν κάποιο ρόλο και ποιον;

ΑΠ: Επειδή υπήρχαν κι άλλα παιδιά που ήταν στην ίδια θέση με εμένα, δηλαδή από άλλες χώρες, δεν είχα νιώσει κάτι τέτοιο. Εντάξει, υπήρχαν κάποια παιδιά που σχολίαζαν ... εγώ είχα καλές σχέσεις με όλους.

ΕΡ: Συμμετείχες στο δεκαπενταμελές του σχολείου σας; Γνωρίζεις εάν συμμετείχαν άλλοι μετανάστες στο δεκαπενταμελές; Συμμετείχες σε άλλες πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις και εκδρομές που διοργάνωνε το σχολείο σου;

ΑΠ: Στο δεκαπενταμελές δε συμμετείχα, μόνο στο πενταμελές. Δε γνωρίζω αν συμμετείχαν άλλοι μετανάστες στο δεκαπενταμελές. Σχεδόν σε όλες τις εκδηλώσεις και εκδρομές συμμετείχα.

ΕΡ: Είχες μείνει ποτέ στην ίδια τάξη; Φοιτούσες στην τάξη που αντιστοιχούσε στην ηλικία σου;

ΑΠ: Όχι.

ΕΡ: Υπήρχαν συμμαθητές σου που δημιουργούσαν 'κλίκες' και πείραζαν άλλους συμμαθητές τους;

ΑΠ: Ναι, πάντα γίνεται αυτό. Αλλά αυτοί που δημιουργούσαν κλίκες, ήταν γενικά με όλους έτσι. Όχι μόνο με τα παιδιά που είχαν έρθει από μια ξένη χώρα.

ΕΡ: Είσαι ευχαριστημένος/η με τη πορεία που είχες; Με τις σπουδές σου, τη σημερινή σου θέση, επάγγελμα;

ΑΠ: Ναι, αρκετά μπορώ να πω. Δεν είχα κανένα πρόβλημα και με τους συμμαθητές μου και με τους καθηγητές. Και με τη σχολή που είμαι τώρα είμαι πολύ καλά, πολύ ευχαριστημένη.

ΕΡ: Τι θα έκανες διαφορετικό σήμερα αν θα μπορούσες να ξαναγυρίσεις στην ηλικία των δεκατεσσάρων/δεκαπέντε χρονών;

ΑΠ: Απολύτως τίποτα.

ΕΡ: Είσαι ευχαριστημένος από την προσπάθεια που έκανες για να συνεχίσεις στο Λύκειο, Πανεπιστήμιο, Τ.Ε.Ι.; Αν όχι γιατί;

ΑΠ: Για να τελειώσω το Λύκειο, δε δυσκολεύτηκα πάρα πολύ. Λίγο ζορίστηκα στην Γ' Λυκείου, αλλά όλοι νομίζω με τις πανελλαδικές.

ΕΡ: Γνωρίζεις την πορεία άλλων συμμαθητών σου μετά το Γυμνάσιο και πώς τη σχολιάζεις;

ΑΠ: Ναι, γνωρίζω, γιατί με τα περισσότερα παιδιά πήγαμε στο ίδιο Λύκειο, που ήταν δίπλα. Με μερικά παιδιά πήγαμε μαζί στο Λύκειο, άλλα παιδιά σταμάτησαν στο Γυμνάσιο. Τα παιδιά που σταμάτησαν ήταν αυτά που μπορεί να είχαν οικογενειακά προβλήματα ή παιδιά χωρισμένων γονιών και τα περισσότερα ήταν αγόρια. Τα παιδιά αυτά που αποφοιτήσαμε μαζί από το Λύκειο πέρασαν και σε Τ.Ε.Ι. και σε Πανεπιστήμια.

ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρά σου, τι ήθελες να πετύχεις ή τι ήθελες το σχολείο να σε βοηθήσει να πετύχεις;

ΑΠ: Αυτό που ήθελα ήταν να μπω στο Πολυτεχνείο. Ήθελα να περάσω πολιτικός μηχανικός, αλλά δεν πέρασα. Όμως, είμαι πολύ ευχαριστημένη από τη σχολή μου.

ΕΡ: Εκπληρώθηκαν οι στόχοι που είχες θέσει με τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο; Είσαι ευχαριστημένος/η;

ΑΠ: Ναι, δε θα άλλαζα κάτι ούτε θα έδινα πάλι εξετάσεις.

ΕΡ: Έχεις να μου προσθέσεις κάτι σε όλα αυτά που συζητήσαμε, κάτι που ξέχασες;

ΑΠ: Επειδή τα σχολεία ήταν δίπλα δίπλα, δηλαδή, το Γυμνάσιο και το Λύκειο, υπήρχαν πολλά παιδιά από ξένες χώρες κι όχι μόνο από Αλβανία. Δεν είχα κάποιο πρόβλημα, οι καθηγητές ήταν μια χαρά και στο φροντιστήριο όλα καλά. Γενικά, υπήρχαν περιπτώσεις παιδιών που κορόιδευαν τα παιδιά, που δε γνώριζαν τη γλώσσα.

Συνέντευξη 18^η

Φύλο: Αγόρι.

Ηλικία: 20

ΕΡ: Έχεις ελληνικό διαβατήριο; Έχεις πάρει την ελληνική ιθαγένεια;

ΑΠ: Δεν έχω τίποτα από τα δύο.

ΕΡ: Γεννήθηκες στην Ελλάδα; Εάν όχι πού γεννήθηκες και σε ποιά ηλικία ήρθες στην Ελλάδα;

ΑΠ: Γεννήθηκα στην Αλβανία και σε ηλικία 12 ετών ήρθα στην Ελλάδα.

ΕΡ: Φοίτησες στο Νηπιαγωγείο; Στο Δημοτικό, σε όλες τις τάξεις; Στο Γυμνάσιο, Α', Β', Γ'; Στο Λύκειο Α', Β', Γ',;

ΑΠ: Ξεκίνησα σε ελληνικό σχολείο στην ΣΤ' Δημοτικού, στο Μονοδένδρι, σε ένα οικοτροφείο. Έπειτα παρακολούθησα όλες τις τάξεις κανονικά. Λύκειο πήγα σε ενιαίο.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλάς/ούσες στο σπίτι σου;

ΑΠ: Μόνο αλβανικά και στην αρχή και τώρα.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου μέσα στο σχολείο;

ΑΠ: Ανάλογα τα παιδιά.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου έξω από το σχολείο;

ΑΠ: Ανάλογα με την παρέα που θα είχα.

ΕΡ: Ποιες ήταν οι κρίσιμες αποφάσεις που πήρες κατά τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο και ιδιαίτερα στην Τρίτη Γυμνασίου;

ΑΠ: Σκεφτόμουν να πάω Τεχνικό Λύκειο για να ακολουθήσω κάποιο επάγγελμα, αλλά ήξερα ότι οι δυνατότητές μου ήταν για να συνεχίσω στο Πανεπιστήμιο, οπότε ακολούθησα ενιαίο Λύκειο.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις κάποιες εμπειρίες από τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο σχετικά με τον τρόπο διδασκαλίας, τα σχολικά βιβλία, τα μαθήματα, τη συμπεριφορά των καθηγητών, τη συμπεριφορά των συμμαθητών;

ΑΠ: Δεν είχα κάτι αρνητικό να θυμάμαι. Και οι καθηγητές μου και οι συμμαθητές μου συμπεριφέρονταν άψογα.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις ποια ήταν η πορεία σου μέσα στην εκπαίδευση;

ΑΠ: Τώρα σπουδάζω στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων στο Οικονομικό τμήμα.

ΕΡ: Ήσουν ευχαριστημένος από τις επιδόσεις σου στο σχολείο;

ΑΠ: Ναι, βεβαίως, ήμουν ευχαριστημένος. Οι καρποί μου έχουν αποδώσει. Σε ό,τι είχα προσπαθήσει, έχουν αποδώσει τα μέγιστα. Παράλληλα εργάζομαι τέσσερα χρόνια κανονικά.

ΕΡ: Είχες πρόβλημα με τη γλώσσα;

ΑΠ: Όχι, εγώ τη γλώσσα την έμαθα άψογα στο Δημοτικό μέσα σε τρεις μήνες.

ΕΡ: Παρακολούθησες κάποιες ειδικές τάξεις για την καλύτερη προετοιμασία σου στην ελληνική γλώσσα;

ΑΠ: Στην ΣΤ΄ Δημοτικού όταν ήρθα παρακολούθησα για τρεις μήνες κάποια μαθήματα, για να καλύψω την ύλη των προηγούμενων τάξεων του Δημοτικού. Έμαθα τη γλώσσα, τη γραφή, τη γραμματική μέσα σε τρεις μήνες.

ΕΡ: Ποιο ήταν το κλίμα στο σχολείο; Υπήρχαν διακρίσεις, κοροϊδία, επιθετικότητα των άλλων; Αν ναι έπαιζαν κάποιο ρόλο και ποιον;

ΑΠ: Δεν αντιμετώπισα ρατσισμό ούτε από καθηγητές ούτε από συμμαθητές ούτε από φοιτητές τώρα στο Πανεπιστήμιο. Στο Δημοτικό μπόρεσα να προσαρμοστώ πολύ γρήγορα, γιατί ήταν και άλλα παιδιά από την Αλβανία. Στο Γυμνάσιο ήμουν δύομισι χρόνια σε ένα οικοτροφείο, επειδή δεν είχε έρθει όλη η οικογένεια και ο πατέρας μου δε μπορούσε να με κρατήσει. Εκεί στο οικοτροφείο ουσιαστικά εγώ έκανα κουμάντο.

ΕΡ: Συμμετείχες στο δεκαπενταμελές του σχολείου σας; Γνωρίζεις εάν συμμετείχαν άλλοι μετανάστες στο δεκαπενταμελές; Συμμετείχες σε άλλες πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις και εκδρομές που διοργάνωνε το σχολείο σου;

ΑΠ: Συμμετείχα στο δεκαπενταμελές πάντα, είχα βγει και πρόεδρος. Και άλλοι συμμαθητές μου συμμετείχαν. Πήγαινα σε εκδρομές, έχω πάει και σε πρωτάθλημα μπάσκετ στα σχολικά.

ΕΡ: Είχες μείνει ποτέ στην ίδια τάξη; Φοιτούσες στην τάξη που αντιστοιχούσε στην ηλικία σου;

ΑΠ: Όχι.

ΕΡ: Υπήρχαν συμμαθητές σου που δημιουργούσαν 'κλίκες' και πείραζαν άλλους συμμαθητές τους;

ΑΠ: Αυτό υπήρχε μόνο σε παιδιά που προέρχονταν από το Πακιστάν ή την Κίνα, από χώρες της Ασίας. Τους έκαναν πλάκα, κυρίως όταν έκαναν κάποια λάθη στη γλώσσα. Μιλούσαν τα παιδιά σπαστά ελληνικά και τα ελληνόπουλα τους απαντούσαν σπαστά ελληνικά για να τα πειράζουν.

ΕΡ: Είσαι ευχαριστημένος με τη πορεία που είχες; Με τις σπουδές σου, τη σημερινή σου θέση, επάγγελμα;

ΑΠ: Ναι, ευχαριστημένος είμαι, αλλά δυσαρεστημένος για το ότι θα μπορούσα να γράψω λίγο καλύτερα στις Πανελλήνιες.

ΕΡ: *Τι θα έκανες διαφορετικό σήμερα αν θα μπορούσες να ξαναγυρίσεις στην ηλικία των δεκατεσσάρων/δεκαπέντε χρονών;*

ΑΠ: Όχι, θα τα άφηνα όλα έτσι όπως είναι.

ΕΡ: *Είσαι ευχαριστημένος από την προσπάθεια που έκανες για να συνεχίσεις στο Λύκειο, Πανεπιστήμιο, Τ.Ε.Ι.; Αν όχι γιατί;*

ΑΠ: Ναι, είχα σαν σκοπό να περάσω ιατρική, αλλά λόγω οικονομικού προβλήματος, επειδή οι γονείς μου δε μπορούσαν να με στηρίξουν τόσα χρόνια σπουδών, αναγκάστηκα να περάσω στο οικονομικό. Η σχολή μου αρέσει τώρα.

ΕΡ: *Γνωρίζεις την πορεία άλλων συμμαθητών σου μετά το Γυμνάσιο και πώς τη σχολιάζεις;*

ΑΠ: Μόνο δυο παιδιά ξέρω που πέρασαν στο Πανεπιστήμιο. Τα υπόλοιπα αποφοίτησαν από το Λύκειο και εργάζονται.

ΕΡ: *Ποια ήταν τα όνειρά σου, τι ήθελες να πετύχεις ή τι ήθελες το σχολείο να σε βοηθήσει να πετύχεις;*

ΑΠ: Αυτό που ήθελα, ήταν να τελειώσω το σχολείο και να συνεχίσω στο Πανεπιστήμιο.

ΕΡ: *Εκπληρώθηκαν οι στόχοι που είχες θέσει με τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο; Είσαι ευχαριστημένος;*

ΑΠ: Δεν είχα βάλει κάποιους στόχους, αλλά εδώ που έχω φτάσει είμαι ευχαριστημένος.

Συνέντευξη 19^η

Φύλο: Κορίτσι.

Ηλικία: 21

ΕΡ: *Έχεις ελληνικό διαβατήριο; Έχεις πάρει την ελληνική ιθαγένεια;*

ΑΠ: Όχι, τίποτα από τα δύο. Έχω ταυτότητα ομογενούς, αλλά έχω κάνει αίτηση και για την ελληνική.

ΕΡ: *Γεννήθηκες στην Ελλάδα; Εάν όχι πού γεννήθηκες και σε ποια ηλικία ήρθες στην Ελλάδα;*

ΑΠ: Γεννήθηκα στο Αργυρόκαστρο, στην Δ' Δημοτικού ήρθα στην Ελλάδα.

ΕΡ: *Φοίτησες στο Νηπιαγωγείο; Στο Δημοτικό, σε όλες τις τάξεις; Στο Γυμνάσιο, Α', Β', Γ'; Στο Λύκειο Α', Β', Γ';*

ΑΠ: Φοίτησα από την Δ' Δημοτικού μέχρι το Ενιαίο Λύκειο κανονικά, όπου και αποφοίτησα από αυτό.

ΕΡ: *Ποια γλώσσα μιλάς/ούσες στο σπίτι σου;*

ΑΠ: Και τις δύο γλώσσες μιλούσαμε, αλλά περισσότερο ελληνικά. Όταν ήρθα στην Δ' Δημοτικού, δε γνώριζα καθόλου ελληνικά.

ΕΡ: *Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου μέσα στο σχολείο;*

ΑΠ: Ελληνικά. Στην αρχή λίγο δυσκολεύτηκα, αλλά αργότερα δεν είχα κανένα πρόβλημα.

ΕΡ: *Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου έξω από το σχολείο;*

ΑΠ: Ελληνικά.

ΕΡ: *Ποιες ήταν οι κρίσιμες αποφάσεις που πήρες κατά τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο και ιδιαίτερα στην Τρίτη Γυμνασίου;*

ΑΠ: Επειδή ήμουν καλή, σκεφτόμουν κανονικά να συνεχίσω το Ενιαίο Λύκειο. Όπως και συνέχισα. Δεν είχα κάτι άλλο στο μυαλό μου.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις κάποιες εμπειρίες από τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο σχετικά με τον τρόπο διδασκαλίας, τα σχολικά βιβλία, τα μαθήματα, τη συμπεριφορά των καθηγητών, τη συμπεριφορά των συμμαθητών;

ΑΠ: Οι εμπειρίες μου ήταν θετικές και από τους συμμαθητές μου και από τους καθηγητές μου. Ούτε διακρίσεις ούτε τίποτε άλλο αντιμετώπισα.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις ποια ήταν η πορεία σου μέσα στην εκπαίδευση;

ΑΠ: Μετά το Λύκειο τελείωσα ΙΕΚ Αισθητικής.

ΕΡ: Ήσουν ευχαριστημένος/η από τις επιδόσεις σου στο σχολείο;

ΑΠ: Ναι.

ΕΡ: Είχες πρόβλημα με τη γλώσσα;

ΑΠ: Όχι, μόνο τον πρώτο χρόνο δυσκολεύτηκα, μέχρι να μάθω τη γλώσσα, μετά κανένα απολύτως.

ΕΡ: Παρακολούθησες κάποιες ειδικές τάξεις για την καλύτερη προετοιμασία σου στην ελληνική γλώσσα;

ΑΠ: Έκανα τον πρώτο χρόνο, όταν ήρθα στην Ελλάδα κάποια μαθήματα στα ελληνικά στο σχολείο.

ΕΡ: Ποιο ήταν το κλίμα στο σχολείο; Υπήρχαν διακρίσεις, κοροϊδία, επιθετικότητα των άλλων; Αν ναι έπαιζαν κάποιο ρόλο και ποιον;

ΑΠ: Όχι, το αντίθετο. Δεν είδα κάτι τέτοιο ούτε στο Δημοτικό ούτε στο Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο.

ΕΡ: Συμμετείχες στο δεκαπενταμελές του σχολείου σας; Γνωρίζεις εάν συμμετείχαν άλλοι μετανάστες στο δεκαπενταμελές; Συμμετείχες σε άλλες πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις και εκδρομές που διοργάνωνε το σχολείο σου;

ΑΠ: Συμμετείχα στο δεκαπενταμελές μια χρονιά και άλλοι συμμαθητές μου το ίδιο. Ναι, συμμετείχα σε εκδρομές και σε εκδηλώσεις.

ΕΡ: Είχες μείνει ποτέ στην ίδια τάξη; Φοιτούσες στην τάξη που αντιστοιχούσε στην ηλικία σου;

ΑΠ: Όχι, δεν είχα μείνει.

ΕΡ: Υπήρχαν συμμαθητές σου που δημιουργούσαν 'κλίκες' και πείραζαν άλλους συμμαθητές τους;

ΑΠ: Δεν είχα διακρίνει κάτι τέτοιο, τουλάχιστον από προσωπική εμπειρία.

ΕΡ: Είσαι ευχαριστημένος/η με τη πορεία που είχες; Με τις σπουδές σου, τη σημερινή σου θέση, επάγγελμα;

ΑΠ: Ναι, πολύ θα έλεγα. Αυτό ήθελα πάντα.

ΕΡ: Τι θα έκανες διαφορετικό σήμερα αν θα μπορούσες να ξαναγυρίσεις στην ηλικία των δεκατεσσάρων/δεκαπέντε χρονών;

ΑΠ: Δε θα άλλαζα κάτι, λίγο στις πανελλήνιες δυσκολεύτηκα, αλλά εντάξει.

ΕΡ: Είσαι ευχαριστημένος από την προσπάθεια που έκανες για να συνεχίσεις στο Λύκειο, Πανεπιστήμιο, Τ.Ε.Ι.; Αν όχι γιατί;

ΑΠ: Είμαι αρκετά ευχαριστημένη.

ΕΡ: Γνωρίζεις την πορεία άλλων συμμαθητών σου μετά το Γυμνάσιο και πώς τη σχολιάζεις;

ΑΠ: Οι περισσότεροι συνέχισαν στο Λύκειο, αλλά μετά δε γνωρίζω τι έκαναν.

ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρά σου, τι ήθελες να πετύχεις ή τι ήθελες το σχολείο να σε βοηθήσει να πετύχεις;

ΑΠ: Δεν ήθελα να πετύχω σε κάποια σχολή. Αισθητική ήθελα να σπουδάσω. Ο γενικός βαθμός μου ήταν σχετικά καλός σε όλες τις τάξεις.

ΕΡ: *Εκπληρώθηκαν οι στόχοι που είχες θέσει με τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο; Είσαι ευχαριστημένη;*

ΑΠ: Ναι.

Συνέντευξη 20^η

Φύλο: Κορίτσι.

Ηλικία: 22

ΕΡ: *Έχεις ελληνικό διαβατήριο; Έχεις πάρει την ελληνική ιθαγένεια;*

ΑΠ: Όχι, δεν έχω ελληνικό διαβατήριο. Έχω πάρει την ελληνική ιθαγένεια και έχω ελληνική ταυτότητα.

ΕΡ: *Γεννήθηκες στην Ελλάδα; Εάν όχι πού γεννήθηκες και σε ποιά ηλικία ήρθες στην Ελλάδα;*

ΑΠ: Γεννήθηκα στο Αργυρόκαστρο και σε ηλικία εννέα χρονών ήρθα στην Ελλάδα.

ΕΡ: *Φοίτησες στο Νηπιαγωγείο; Στο Δημοτικό, σε όλες τις τάξεις; Στο Γυμνάσιο, Α', Β', Γ'; Στο Λύκειο, Α', Β', Γ' ;*

ΑΠ: Φοίτησα από Δ' Δημοτικού στο ελληνικό σχολείο και έπειτα σε όλες τις τάξεις του Γυμνασίου και Λυκείου. Πήγα σε τεχνικό Λύκειο.

ΕΡ: *Ποια γλώσσα μιλάς/ούσες στο σπίτι σου;*

ΑΠ: Ελληνικά.

ΕΡ: *Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου μέσα στο σχολείο;*

ΑΠ: Ελληνικά.

ΕΡ: *Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου έξω από το σχολείο;*

ΑΠ: Ελληνικά.

ΕΡ: *Ποιες ήταν οι κρίσιμες αποφάσεις που πήρες κατά τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο και ιδιαίτερα στην Τρίτη Γυμνασίου;*

ΑΠ: Το τι θα ακολουθούσα μετά. Επέλεξα να πάω σε ΤΕΕ, γιατί ήθελα να σπουδάσω Πληροφορική. Πίστευα ότι με το να ακολουθήσω την κατεύθυνση της πληροφορικής στο ΤΕΕ, θα ήταν πιο εύκολα. Στο ενιαίο Λύκειο υπήρχαν κάποια μαθήματα που δεν ήταν και τόσο εύκολα.

ΕΡ: *Μπορείς να μου πεις κάποιες εμπειρίες από τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο τρόπος διδασκαλίας, τα σχολικά βιβλία, μαθήματα, συμπεριφορά καθηγητών, συμπεριφορά συμμαθητών.*

ΑΠ: Δεν μου έρχεται κάτι στο μυαλό να σου πω.

ΕΡ: *Μπορείς να μου πεις ποια ήταν η πορεία σου μέσα στην εκπαίδευση;*

ΑΠ: Έδωσα πανελλήνιες εξετάσεις και πέρασα στο Τ.Ε.Ι. της Άρτας, στο Τμήμα Τηλεπληροφορικής.

ΕΡ: *Ήσουν ευχαριστημένος/η από τις επιδόσεις σου στο σχολείο;*

ΑΠ: Γι' αυτό που αποσκοπούσα, ήμουν αρκετά ευχαριστημένη.

ΕΡ: *Είχες πρόβλημα με τη γλώσσα;*

ΑΠ: Δεν είχα κάποιο πρόβλημα με τη γλώσσα, γιατί από μικρή μιλούσα ελληνικά.

ΕΡ: *Παρακολούθησες κάποιες ειδικές τάξεις για την καλύτερη προετοιμασία σου στην ελληνική γλώσσα;*

ΑΠ: Όχι.

ΕΡ: *Ποιο ήταν το κλίμα στο σχολείο; Υπήρχαν διακρίσεις, κοροϊδία, επιθετικότητα των άλλων; Αν ναι έπαιζαν κάποιο ρόλο και ποιον;*

ΑΠ: Κυρίως στο Δημοτικό υπήρχε ένα τέτοιο κλίμα. Υπήρχαν κάποιες άσχημες αντιδράσεις από τους συμμαθητές μου... ήταν τότε που πήγα πρώτη φορά στο ελληνικό σχολείο. Η συμπεριφορά τους ήταν λίγο περίεργη και δε μου μιλούσαν. Αυτό, όμως, δεν έπαιξε κάποιον ρόλο σε μένα.

ΕΡ: Συμμετείχες στο δεκαπενταμελές του σχολείου σας; Γνωρίζεις εάν συμμετείχαν άλλοι μετανάστες στο δεκαπενταμελές; Συμμετείχες σε άλλες πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις και εκδρομές που διοργάνωνε το σχολείο σου;

ΑΠ: Όχι, δεν ασχολήθηκα ποτέ με κάτι τέτοιο. Οι συμμαθητές μου στο Γυμνάσιο συμμετείχαν και είχαν βγει και πρόεδροι. Συμμετείχα σε εκδρομές και σε εκδηλώσεις του σχολείου μου.

ΕΡ: Είχες μείνει ποτέ στην ίδια τάξη; Φοιτούσες στην τάξη που αντιστοιχούσε στην ηλικία σου;

ΑΠ: Όχι, δεν έχω μείνει στην ίδια τάξη.

ΕΡ: Υπήρχαν συμμαθητές σου που δημιουργούσαν 'κλίκες' και πείραζαν άλλους συμμαθητές τους;

ΑΠ: Όχι, απ' όσο θυμάμαι.

ΕΡ: Είσαι ευχαριστημένος/η με τη πορεία που είχες; Με τις σπουδές σου, τη σημερινή σου θέση, επάγγελμα;

ΑΠ: Ναι, είμαι ευχαριστημένη. Αφού κατάφερα να περάσω κάπου, αυτό είναι καλό.

ΕΡ: Τι θα έκανες διαφορετικό σήμερα αν θα μπορούσες να ξαναγυρίσεις στην ηλικία των δεκατεσσάρων/δεκαπέντε χρονών;

ΑΠ: Ίσως θα είχα επιλέξει να πάω σε Ενιαίο Λύκειο και να είχα επιλέξει κάτι άλλο στην Πληροφορική. Και αυτό, όμως, που σπουδάζω τώρα καλό είναι.

ΕΡ: Είσαι ευχαριστημένος από την προσπάθεια που έκανες για να συνεχίσεις στο Λύκειο, Πανεπιστήμιο, Τ.Ε.Ι.; Αν όχι γιατί;

ΑΠ: Φυσικά.

ΕΡ: Γνωρίζεις την πορεία άλλων συμμαθητών σου μετά το Γυμνάσιο και πώς τη σχολιάζεις;

ΑΠ: Από ελάχιστα παιδιά γνωρίζω. Κάποια παιδιά δεν έχουν συνεχίσει τις σπουδές. Αυτά που έχουν, όμως, συνεχίσει, τα έχουν πάει καλά και έχουν περάσει και σε Πανεπιστήμια.

ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρά σου, τι ήθελες να πετύχεις ή τι ήθελες το σχολείο να σε βοηθήσει να πετύχεις;

ΑΠ: Να ακολουθήσω κάτι για να γίνω σωστός άνθρωπος, να κάνω κάτι καλό στη ζωή μου, να βρω μια δουλειά πιο μετά.

ΕΡ: Εκπληρώθηκαν οι στόχοι που είχες θέσει με τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο; Είσαι ευχαριστημένος/η;

ΑΠ: Ναι, είμαι ευχαριστημένη.

Συνέντευξη 21^η

Φύλο: Κορίτσι.

Ηλικία: 20

ΕΡ: Έχεις ελληνικό διαβατήριο; Έχεις πάρει την ελληνική ιθαγένεια;

ΑΠ: Όχι, δεν έχω ελληνικό διαβατήριο. Έχω, όμως, αλβανικό διαβατήριο. Το ελληνικό δεν το έχω βγάλει ακόμη. Την ελληνική ιθαγένεια δεν την έχω πάρει.

ΕΡ: Γεννήθηκες στην Ελλάδα; Εάν όχι πού γεννήθηκες και σε ποιά ηλικία ήρθες στην Ελλάδα;

ΑΠ: Γεννήθηκα στην Αλβανία και σε ηλικία δέκα χρονών ήρθα στην Ελλάδα.

ΕΡ: Φοίτησες στο Νηπιαγωγείο; Στο Δημοτικό, σε όλες τις τάξεις; Στο Γυμνάσιο, Α', Β', Γ'; Στο Λύκειο, Α', Β', Γ';

ΑΠ: Στο ελληνικό σχολείο φοίτησα από Ε' Δημοτικού. Λύκειο πήγα στο Τεχνικό, στο 4^ο ΤΕΕ Κομμωτικής. Μετά συνέχισα στο ΕΠΑΣ, για άλλα δύο χρόνια αισθητική.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλάς/ούσες στο σπίτι σου;

ΑΠ: Ελληνικά, ελληνικά μιλούσαμε, επειδή στο χωριό, στη Βόρειο Ήπειρο μιλάμε ελληνικά.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου μέσα στο σχολείο;

ΑΠ: Ελληνικά.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου έξω από το σχολείο;

ΑΠ: Ελληνικά.

ΕΡ: Ποιες ήταν οι κρίσιμες αποφάσεις που πήρες κατά τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο και ιδιαίτερα στην Τρίτη Γυμνασίου;

ΑΠ: Η πιο κρίσιμη ήταν να συνεχίσω στο ΤΕΕ. Μου άρεσε η κομμωτική, γι' αυτό το λόγο συνέχισα στο ΤΕΕ.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις κάποιες εμπειρίες από τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο σχετικά με τον τρόπο διδασκαλίας, τα σχολικά βιβλία, τα μαθήματα, τη συμπεριφορά των καθηγητών, τη συμπεριφορά των συμμαθητών;

ΑΠ: Η συμπεριφορά των καθηγητών ήταν ίδια σε όλους τους μαθητές. Κάποιοι συμμαθητές μου είχαν κάποια προβλήματα, γιατί τους έλεγαν ότι 'εσύ είσαι Αλβανός-ίδα' τέτοια θέματα, ρατσιστικά. Αυτό γινόταν στο Γυμνάσιο, στις αρχές, όχι στην Γ' Γυμνασίου. Αυτό γινόταν από συγκεκριμένα παιδιά, οι οποίοι ήταν ντόπιοι, προς κάποιους συμμαθητές μου. Απέναντί μου ήταν κάπως ψυχροί και απόμακροι.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις ποια ήταν η πορεία σου μέσα στην εκπαίδευση;

ΑΠ: Μετά το Γυμνάσιο, πήγα στο Τεχνικό Λύκειο, στο 4^ο ΤΕΕ Κομμωτικής. Μετά συνέχισα στο ΕΠΑΣ, για άλλα δύο χρόνια αισθητική.

ΕΡ: Ήσουν ευχαριστημένος/η από τις επιδόσεις σου στο σχολείο;

ΑΠ: Στο Γυμνάσιο όχι τόσο, δεν είχα τόσο καλούς βαθμούς. Μετά στο Λύκειο, ήταν πιο καλά. Στο Γυμνάσιο ήταν πολύ δύσκολα τα μαθήματα, γιατί εμείς στην Αλβανία δεν τα κάναμε αυτά, ήταν πιο δύσκολα... είχα δυσκολία προσαρμογής.

ΕΡ: Είχες πρόβλημα με τη γλώσσα;

ΑΠ: Με την γλώσσα δεν είχα κάποιο πρόβλημα, επειδή γνώριζα ελληνικά. Απλά ήταν πιο πολύ η γραμματική που κάναμε εδώ στην Ελλάδα και πιο δύσκολη.

ΕΡ: Παρακολούθησες κάποιες ειδικές τάξεις για την καλύτερη προετοιμασία σου στην ελληνική γλώσσα;

ΑΠ: Όσα παιδιά ήταν από το εξωτερικό ήταν στα φιλολογικά μαθήματα σε διαφορετική τάξη. Έτσι, και εγώ ήμουν σε διαφορετική τάξη στα φιλολογικά μαθήματα για ένα χρόνο. Εάν όμως κάποιος δεν είχε τόσο καλούς βαθμούς στα φιλολογικά μαθήματα, συνέχιζε για μεγαλύτερο διάστημα.

ΕΡ: Ποιο ήταν το κλίμα στο σχολείο; Υπήρχαν διακρίσεις, κοροϊδία, επιθετικότητα των άλλων; Αν ναι έπαιζαν κάποιο ρόλο και ποιον;

ΑΠ: Υπήρχαν διακρίσεις και σχόλια από τους συμμαθητές μου. Στην αρχή με επηρέασε, αλλά μετά δεν τους έδινα σημασία. Κατάλαβα ότι ήταν οι συγκεκριμένοι μαθητές και ότι δε σκέφτονται όλοι έτσι.

ΕΡ: Συμμετείχες στο δεκαπενταμελές του σχολείου σας; Γνωρίζεις εάν συμμετείχαν άλλοι μετανάστες στο δεκαπενταμελές; Συμμετείχες σε άλλες πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις και εκδρομές που διοργάνωνε το σχολείο σου;

ΑΠ: Στο δεκαπενταμελές δε συμμετείχα. Δεν είμαι σίγουρη, αν συμμετείχαν άλλοι μετανάστες στο δεκαπενταμελές. Σε εκδρομές και σε κάτι αγώνες badminton συμμετείχα.

ΕΡ: Είχες μείνει ποτέ στην ίδια τάξη; Φοιτούσες στην τάξη που αντιστοιχούσε στην ηλικία σου;

ΑΠ: Όχι.

ΕΡ: Υπήρχαν συμμαθητές σου που δημιουργούσαν 'κλίκες' και πείραζαν άλλους συμμαθητές τους;

ΑΠ: Στις αρχές, στο Γυμνάσιο. Στο Δημοτικό δεν υπήρχαν τέτοια προβλήματα, γιατί πήγα στο 9^ο όπου ήταν πολλά παιδιά από το εξωτερικό. Αργότερα στο Λύκειο δεν υπήρχαν τέτοια θέματα.

ΕΡ: Είσαι ευχαριστημένος/η με τη πορεία που είχες; Με τις σπουδές σου, τη σημερινή σου θέση, επάγγελμα;

ΑΠ: Ναι, είμαι ευχαριστημένη. Τώρα δουλεύω σ' ένα κομμωτήριο, δηλαδή βλέπω, μαθαίνω κάποια πράγματα μέχρι να φτιάξουν τα πράγματα. Τώρα είναι και δύσκολο να βρεις μια δουλειά με ένσημα και λεφτά, επειδή υπάρχουν πάρα πολλά κομμωτήρια στα Γιάννενα. Είναι δύσκολα τα πράγματα.

ΕΡ: Τι θα έκανες διαφορετικό σήμερα αν θα μπορούσες να ξαναγυρίσεις στην ηλικία των δεκατεσσάρων/δεκαπέντε χρονών;

ΑΠ: Ίσως θα προσπαθούσα να βελτιώσω πολύ τους βαθμούς μου και τις σχέσεις μου με τους συμμαθητές μου.

ΕΡ: Είσαι ευχαριστημένος από την προσπάθεια που έκανες για να συνεχίσεις στο Λύκειο, Πανεπιστήμιο, Τ.Ε.Ι.; Αν όχι γιατί;

ΑΠ: Ναι, ναι, η συνέχειά μου με έχει ικανοποιήσει.

ΕΡ: Γνωρίζεις την πορεία άλλων συμμαθητών σου μετά το Γυμνάσιο και πώς τη σχολιάζεις;

ΑΠ: Όχι, δε γνωρίζω. Μόνο με μία συμμαθήτριά μου, που ήμασταν κολλητές φίλες και συνεχίσαμε μαζί για κομμωτική. Μας άρεσαν τα ίδια πράγματα.

ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρά σου, τι ήθελες να πετύχεις ή τι ήθελες το σχολείο να σε βοηθήσει να πετύχεις;

ΑΠ: Από πολύ μικρή ήθελα να γίνω κομμώτρια και τα κατάφερα. Απλά αυτό που θέλω είναι να έχω φίλους και να μη μου φέρονται έτσι, τόσο απόμακρα.

ΕΡ: Εκπληρώθηκαν οι στόχοι που είχες θέσει με τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο; Είσαι ευχαριστημένος/η;

ΑΠ: Ναι, ναι.

Συνέντευξη 22^η

Φύλο: Αγόρι.

Ηλικία: 20

ΕΡ: Έχεις ελληνικό διαβατήριο; Έχεις πάρει την ελληνική ιθαγένεια;

ΑΠ: Όχι, δεν έχω ελληνικό διαβατήριο. Θα βγάλω σε λίγο καιρό την ελληνική ταυτότητα.

ΕΡ: Γεννήθηκες στην Ελλάδα; Εάν όχι πού γεννήθηκες και σε ποιά ηλικία ήρθες στην Ελλάδα;

ΑΠ: Γεννήθηκα στην Αλβανία και εννέα χρονών ήρθα στην Ελλάδα.

ΕΡ: Φοίτησες στο Νηπιαγωγείο; Στο Δημοτικό, σε όλες τις τάξεις; Στο Γυμνάσιο, Α', Β', Γ'; Στο Λύκειο Α', Β', Γ';

ΑΠ: Από την Ε΄ ή ΣΤ΄ Δημοτικού, δε θυμάμαι ακριβώς, ξεκίνησα να πηγαίνω στο ελληνικό σχολείο. Δεν ήμουν, όμως, στα Γιάννενα, αλλά στην Αθήνα. Στο Γυμνάσιο πήγα στο Διαπολιτισμικό εδώ στα Γιάννενα και Λύκειο πηγαίνω στο Εσπερινό σε Ενιαίο Λύκειο.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλάς/ούσες στο σπίτι σου;

ΑΠ: Ελληνικά.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου μέσα στο σχολείο;

ΑΠ: Ελληνικά.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου έξω από το σχολείο;

ΑΠ: Ελληνικά.

ΕΡ: Ποιες ήταν οι κρίσιμες αποφάσεις που πήρες κατά τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο και ιδιαίτερα στην Τρίτη Γυμνασίου;

ΑΠ: Σκεφτόμουν να δώσω πανελλήνιες εξετάσεις.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις κάποιες εμπειρίες από τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο σχετικά με τον τρόπο διδασκαλίας, τα σχολικά βιβλία, τα μαθήματα, τη συμπεριφορά των καθηγητών, τη συμπεριφορά των συμμαθητών;

ΑΠ: Εγώ προσωπικά δεν είχα κανένα πρόβλημα.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις ποια ήταν η πορεία σου μέσα στην εκπαίδευση;

ΑΠ: Τώρα είμαι Δ΄ τάξη στο Εσπερινό Λύκειο, γιατί το Εσπερινό έχει τέσσερις τάξεις. Όταν τελείωσα το Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο σταμάτησα το σχολείο για δύο χρόνια και δεν πήγα Λύκειο. Γι' αυτό το λόγο καθυστέρησα να τελειώσω το σχολείο. Δούλευα γι' αυτό το σταμάτησα το σχολείο, όταν τελείωσα το Γυμνάσιο.

ΕΡ: Ήσουν ευχαριστημένος/η από τις επιδόσεις σου στο σχολείο;

ΑΠ: Όχι, ακριβώς, αλλά τα καταφέρνω.

ΕΡ: Είχες πρόβλημα με τη γλώσσα;

ΑΠ: Στην αρχή όταν ήρθα είχα πρόβλημα με την ελληνική γλώσσα, αλλά την έμαθα πολύ εύκολα.

ΕΡ: Παρακολούθησες κάποιες ειδικές τάξεις για την καλύτερη προετοιμασία σου στην ελληνική γλώσσα;

ΑΠ: Στη Β΄ Γυμνασίου είχα παρακολουθήσει κάποια μαθήματα. Τότε τη γνώριζα τη γλώσσα, αλλά είχα πάει έτσι.

ΕΡ: Ποιο ήταν το κλίμα στο σχολείο; Υπήρχαν διακρίσεις, κοροϊδία, επιθετικότητα των άλλων; Αν ναι έπαιζαν κάποιο ρόλο και ποιον;

ΑΠ: Όχι, όπως γίνεται πάντα. Είχα τις δικές μου φίλιες και δεν είχα πρόβλημα με κανένα παιδί. Δεν είχα ποτέ κανένα πρόβλημα ρατσισμού. Το αντίθετο, μάλιστα, είχα πολύ καλές σχέσεις με τους συμμαθητές μου.

ΕΡ: Συμμετείχες στο δεκαπενταμελές του σχολείου σας; Γνωρίζεις εάν συμμετείχαν άλλοι μετανάστες στο δεκαπενταμελές; Συμμετείχες σε άλλες πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις και εκδρομές που διοργάνωνε το σχολείο σου;

ΑΠ: Στο Λύκειο συμμετείχα στο δεκαπενταμελές. Πάρα πολλοί μετανάστες συμμαθητές μου συμμετείχαν. Στο Γυμνάσιο είχε βγει πρόεδρος ένα παιδί, που ήταν από την Αλβανία. Συμμετείχα πάντα σε εκδρομές και στη χορωδία ήμουν.

ΕΡ: Είχες μείνει ποτέ στην ίδια τάξη; Φοιτούσες στην τάξη που αντιστοιχούσε στην ηλικία σου;

ΑΠ: Όχι, δεν είχα μείνει στην ίδια τάξη.

ΕΡ: Υπήρχαν συμμαθητές σου που δημιουργούσαν 'κλίκες' και πείραζαν άλλους συμμαθητές τους;

ΑΠ: Δεν υπήρχαν. Καμιά φορά γελούσαν μέσα στην τάξη, όταν κάποιος δεν ήξερε μια λέξη και την έλεγε λάθος, αλλά δεν το έκαναν ηθελημένα. Ήταν μικρά παιδιά και δεν ήξεραν.

ΕΡ: *Είσαι ευχαριστημένος/η με τη πορεία που είχες; Με τις σπουδές σου, τη σημερινή σου θέση, επάγγελμα;*

ΑΠ: Ναι, τα έχω καταφέρει πολύ καλύτερα απ' ό τι φανταζόμουν. Ήθελα να συνεχίσω το σχολείο, για να έχω ένα χαρτί για μια καλύτερη δουλειά.

ΕΡ: *Τι θα έκανες διαφορετικό σήμερα αν θα μπορούσες να ξαναγυρίσεις στην ηλικία των δεκατεσσάρων/δεκαπέντε χρονών;*

ΑΠ: Θα διάβαζα περισσότερο, τίποτα άλλο.

ΕΡ: *Είσαι ευχαριστημένος από την προσπάθεια που έκανες για να συνεχίσεις στο Λύκειο, Πανεπιστήμιο, Τ.Ε.Ι.; Αν όχι γιατί;*

ΑΠ: Όχι, γιατί δεν διάβαζα, αλλά τώρα προσπαθώ.

ΕΡ: *Γνωρίζεις την πορεία άλλων συμμαθητών σου μετά το Γυμνάσιο και πώς τη σχολιάζεις;*

ΑΠ: Άλλοι τα έχουν καταφέρει και άλλοι όχι, πενήντα πενήντα είναι.

ΕΡ: *Ποια ήταν τα όνειρά σου, τι ήθελες να πετύχεις ή τι ήθελες το σχολείο να σε βοηθήσει να πετύχεις;*

ΑΠ: Τώρα δουλεύω τα πρωινά και πηγαίνω σε Εσπερινό Λύκειο. Θέλω να περάσω στο Πανεπιστήμιο, στο τμήμα Πληροφορικής.

ΕΡ: *Εκπληρώθηκαν οι στόχοι που είχες θέσει με τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο; Είσαι ευχαριστημένος/η;*

ΑΠ: Κάποιοι στόχοι εκπληρώθηκαν. Η πορεία θα δείξει.

Συνέντευξη 23^η

Φύλο: Κορίτσι.

Ηλικία: 19

ΕΡ: *Έχεις ελληνικό διαβατήριο; Έχεις πάρει την ελληνική ιθαγένεια;*

ΑΠ: Έχω ταυτότητα ομογενούς.

ΕΡ: *Γεννήθηκες στην Ελλάδα; Εάν όχι πού γεννήθηκες και σε ποιά ηλικία ήρθες στην Ελλάδα;*

ΑΠ: Όχι, στην Αλβανία. Εννιά χρονών ήρθα στην Ελλάδα.

ΕΡ: *Φοίτησες στο Νηπιαγωγείο; Στο Δημοτικό, σε όλες τις τάξεις; Στο Γυμνάσιο, Α', Β', Γ'; Στο Λύκειο, Α', Β', Γ';*

ΑΠ: Ξεκίνησα στο ελληνικό σχολείο στην Δ' Δημοτικού. Μετά πήγα στο Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο και σε Ενιαίο Λύκειο.

ΕΡ: *Ποια γλώσσα μιλάς/ούσες στο σπίτι σου;*

ΑΠ: Αλβανικά.

ΕΡ: *Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου μέσα στο σχολείο;*

ΑΠ: Ελληνικά.

ΕΡ: *Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου έξω από το σχολείο;*

ΑΠ: Ελληνικά.

ΕΡ: *Ποιες ήταν οι κρίσιμες αποφάσεις που πήρες κατά τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο και ιδιαίτερα στην Τρίτη Γυμνασίου;*

ΑΠ: Οι σκέψεις μου ήταν να πάω σε Ενιαίο Λύκειο και ότι μάλλον θα συνεχίσω να μένω Ελλάδα.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις κάποιες εμπειρίες από τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο σχετικά με τον τρόπο διδασκαλίας, τα σχολικά βιβλία, τα μαθήματα, τη συμπεριφορά των καθηγητών, τη συμπεριφορά των συμμαθητών;

ΑΠ: Οι εμπειρίες μου είναι θετικές. Στο Δημοτικό είχα έναν πολύ καλό δάσκαλο, ο οποίος φρόντισε για την ένταξή μου. Ήμουν από τα τυχερά παιδιά και έτυχα πολύ καλής αντιμετώπισης, εκτός από κάποια μεμονωμένα περιστατικά, πολύ μικρής έντασης. Δεν είχα κανένα πρόβλημα ούτε από τους καθηγητές.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις ποια ήταν η πορεία σου μέσα στην εκπαίδευση;

ΑΠ: Τώρα σπουδάζω στο Παιδαγωγικό Δημοτικής Εκπαίδευσης στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

ΕΡ: Ήσουν ευχαριστημένος/η από τις επιδόσεις σου στο σχολείο;

ΑΠ: Γενικά ναι.

ΕΡ: Είχες πρόβλημα με τη γλώσσα;

ΑΠ: Όχι, δεν είχα κανένα πρόβλημα. Απ' ότι θυμάμαι εγκλιματίστηκα πολύ νωρίς και πολύ εύκολα.

ΕΡ: Παρακολούθησες κάποιες ειδικές τάξεις για την καλύτερη προετοιμασία σου στην ελληνική γλώσσα;

ΑΠ: Ναι, στο Δημοτικό, όταν ήρθα, για τρεις μήνες.

ΕΡ: Ποιο ήταν το κλίμα στο σχολείο; Υπήρχαν διακρίσεις, κοροϊδία, επιθετικότητα των άλλων; Αν ναι έπαιζαν κάποιο ρόλο και ποιον;

ΑΠ: Στο Δημοτικό δεν υπήρχαν διακρίσεις, εκτός από κάποια μεμονωμένα περιστατικά. Στο Γυμνάσιο υπήρχαν κάποια παιδιά, που απλά έλεγαν κάποια πράγματα.

ΕΡ: Συμμετείχες στο δεκαπενταμελές του σχολείου σας; Γνωρίζεις εάν συμμετείχαν άλλοι μετανάστες στο δεκαπενταμελές; Συμμετείχες σε άλλες πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις και εκδρομές που διοργάνωνε το σχολείο σου;

ΑΠ: Όχι, δε συμμετείχα. Όμως, άλλοι μετανάστες συμμετείχαν και στο Γυμνάσιο και το Λύκειο. Συμμετείχα σε εκδρομές, σε γιορτές και τη χορωδία.

ΕΡ: Είχες μείνει ποτέ στην ίδια τάξη; Φοιτούσες στην τάξη που αντιστοιχούσε στην ηλικία σου;

ΑΠ: Όχι.

ΕΡ: Υπήρχαν συμμαθητές σου που δημιουργούσαν 'κλίκες' και πείραζαν άλλους συμμαθητές τους;

ΑΠ: Όχι, δε θυμάμαι κάτι τέτοιο.

ΕΡ: Είσαι ευχαριστημένος/η με τη πορεία που είχες; Με τις σπουδές σου, τη σημερινή σου θέση, επάγγελμα;

ΑΠ: Δεν είμαι ευχαριστημένη με το εκπαιδευτικό σύστημα. Θα μπορούσε να είναι πολύ καλύτερα τα πράγματα. Στην Γ' Λυκείου συγκεκριμένα με τις Πανελλήνιες, τα φροντιστήρια, έλλειψη χρόνου και πίεση.

ΕΡ: Τι θα έκανες διαφορετικό σήμερα αν θα μπορούσες να ξαναγυρίσεις στην ηλικία των δεκατεσσάρων/δεκαπέντε χρονών;

ΑΠ: Θα ασχολούμουν με τα Μαθηματικά για να πάω Θετική κατεύθυνση, ώστε να έχω περισσότερες επιλογές.

ΕΡ: Είσαι ευχαριστημένος από την προσπάθεια που έκανες για να συνεχίσεις στο Λύκειο, Πανεπιστήμιο, Τ.Ε.Ι.; Αν όχι γιατί;

ΑΠ: Ναι.

ΕΡ: Γνωρίζεις την πορεία άλλων συμμαθητών σου μετά το Γυμνάσιο και πώς τη σχολιάζεις;

ΑΠ: Ξέρω ένα παιδί, που σταμάτησε στο Γυμνάσιο, γιατί δεν τα κατάφερε. Άλλα παιδιά πήγαν Τεχνικό Λύκειο και ακολούθησαν άλλο επάγγελμα και άλλοι πέρασαν Πανεπιστήμιο, όπως εγώ.

ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρά σου, τι ήθελες να πετύχεις ή τι ήθελες το σχολείο να σε βοηθήσει να πετύχεις;

ΑΠ: Το όνειρο μου ήταν να περάσω στο Πανεπιστήμιο, κάτι που τελικά κατάφερα.

ΕΡ: Εκπληρώθηκαν οι στόχοι που είχες θέσει με τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο; Είσαι ευχαριστημένη;

ΑΠ: Ναι.

Συνέντευξη 24^η

Φύλο: Αγόρι.

Ηλικία: 20

ΕΡ: Έχεις ελληνικό διαβατήριο; Έχεις πάρει την ελληνική ιθαγένεια;

ΑΠ: Όχι, δεν έχω ελληνικό διαβατήριο, αλλά έχω κάνει τα χαρτιά μου για ελληνική ταυτότητα.

ΕΡ: Γεννήθηκες στην Ελλάδα; Εάν όχι πού γεννήθηκες και σε ποιά ηλικία ήρθες στην Ελλάδα;

ΑΠ: Όχι, στο Αργυρόκαστρο γεννήθηκα και σε ηλικία δέκα χρονών ήρθα στην Ελλάδα.

ΕΡ: Φοίτησες στο Νηπιαγωγείο; Στο Δημοτικό, σε όλες τις τάξεις; Στο Γυμνάσιο, Α', Β', Γ'; Στο Λύκειο, Α', Β', Γ';

ΑΠ: Φοίτησα στο Δημοτικό από την Δ' τάξη, στο Γυμνάσιο σε όλες τις τάξεις και φοίτησα σε Ενιαίο Λύκειο στην Α' τάξη και στη συνέχεια στη Β' και Γ' τάξη σε Τεχνικό Λύκειο.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλάς/ούσες στο σπίτι σου;

ΑΠ: Ελληνικά.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου μέσα στο σχολείο;

ΑΠ: Ελληνικά. Επειδή είμαι από τη Βόρειο Ήπειρο μιλούσαμε στο χωριό ελληνικά, οπότε γνώριζα.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου έξω από το σχολείο;

ΑΠ: Ελληνικά.

ΕΡ: Ποιες ήταν οι κρίσιμες αποφάσεις που πήρες κατά τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο και ιδιαίτερα στην Τρίτη Γυμνασίου;

ΑΠ: Σκεφτόμουν να συνεχίσω στο Λύκειο, στο Ενιαίο. Μετά, όμως, είδα ότι ήταν δύσκολα και έτσι συνέχισα στο Τεχνικό, που ήταν λίγο πιο εύκολα.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις κάποιες εμπειρίες από τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο σχετικά με τον τρόπο διδασκαλίας, τα σχολικά βιβλία, τα μαθήματα, τη συμπεριφορά των καθηγητών, τη συμπεριφορά των συμμαθητών;

ΑΠ: Υπήρχαν αρνητικές συμπεριφορές, αλλά οι περισσότερες ήταν θετικές.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις ποια ήταν η πορεία σου μέσα στην εκπαίδευση;

ΑΠ: Στο Τεχνικό Λύκειο πήρα την ειδικότητα του ηλεκτρολόγου και δε συνέχισα σε κάποιο Τ.Ε.Ι..

ΕΡ: Ήσουν ευχαριστημένος/η από τις επιδόσεις σου στο σχολείο;

ΑΠ: Όχι, τόσο, θα μπορούσα και καλύτερα.

ΕΡ: Είχες πρόβλημα με τη γλώσσα;

ΑΠ: Όχι.

ΕΡ: Παρακολούθησες κάποιες ειδικές τάξεις για την καλύτερη προετοιμασία σου στην ελληνική γλώσσα;

ΑΠ: Όχι, ήξερα τη γλώσσα.

ΕΡ: Ποιο ήταν το κλίμα στο σχολείο; Υπήρχαν διακρίσεις, κοροϊδία, επιθετικότητα των άλλων; Αν ναι έπαιζαν κάποιο ρόλο και ποιον;

ΑΠ: Υπήρχαν μερικά παιδιά, που κοροϊδευαν, που δεν ήξεραν τη γλώσσα, κυρίως στο Δημοτικό. Στο Γυμνάσιο υπήρχαν μια-δυο περιπτώσεις. Για παράδειγμα, τους έλεγαν να 'πας στη χώρα σου', 'Αλβανάκι', τέτοιου είδους πράγματα.

ΕΡ: Συμμετείχες στο δεκαπενταμελές του σχολείου σας; Γνωρίζεις εάν συμμετείχαν άλλοι μετανάστες στο δεκαπενταμελές; Συμμετείχες σε άλλες πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις και εκδρομές που διοργάνωνε το σχολείο σου;

ΑΠ: Συμμετείχα κι άλλα παιδιά το ίδιο. Συμμετείχα σε εκδρομές και σε αθλητικές εκδηλώσεις.

ΕΡ: Είχες μείνει ποτέ στην ίδια τάξη; Φοιτούσες στην τάξη που αντιστοιχούσε στην ηλικία σου;

ΑΠ: Όχι.

ΕΡ: Υπήρχαν συμμαθητές σου που δημιουργούσαν 'κλίκες' και πείραζαν άλλους συμμαθητές τους;

ΑΠ: Ναι, αλλά περισσότερο στο Δημοτικό.

ΕΡ: Είσαι ευχαριστημένος/η με τη πορεία που είχες; Με τις σπουδές σου, τη σημερινή σου θέση, επάγγελμα;

ΑΠ: Ναι, είμαι ευχαριστημένος αρκετά.

ΕΡ: Τι θα έκανες διαφορετικό σήμερα αν θα μπορούσες να ξαναγυρίσεις στην ηλικία των δεκατεσσάρων/δεκαπέντε χρονών;

ΑΠ: Ίσως να διάβαζα περισσότερο, να μπω σε κάποιο Πανεπιστήμιο, να γινόμουν δάσκαλος.

ΕΡ: Είσαι ευχαριστημένος από την προσπάθεια που έκανες για να συνεχίσεις στο Λύκειο, Πανεπιστήμιο, Τ.Ε.Ι.; Αν όχι γιατί;

ΑΠ: Όχι τόσο. Δεν προσπάθησα αρκετά.

ΕΡ: Γνωρίζεις την πορεία άλλων συμμαθητών σου μετά το Γυμνάσιο και πώς τη σχολιάζεις;

ΑΠ: Οι πιο πολλοί πήγαν Πανεπιστήμιο, κάποιοι άλλοι πήγαν Τ.Ε.Ι..

ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρά σου, τι ήθελες να πετύχεις ή τι ήθελες το σχολείο να σε βοηθήσει να πετύχεις;

ΑΠ: Να βρω μια δουλειά σταθερή.

ΕΡ: Εκπληρώθηκαν οι στόχοι που είχες θέσει με τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο; Είσαι ευχαριστημένος/η;

ΑΠ: Ναι, είμαι. Θα μπορούσα, όμως, να είχα πάει Πανεπιστήμιο.

Συνέντευξη 25^η

Φύλο: Κορίτσι.

Ηλικία: 21

ΕΡ: Έχεις ελληνικό διαβατήριο; Έχεις πάρει την ελληνική ιθαγένεια;

ΑΠ: Όχι, τίποτα από τα δύο δεν έχω.

ΕΡ: Γεννήθηκες στην Ελλάδα; Εάν όχι πού γεννήθηκες και σε ποιά ηλικία ήρθες στην Ελλάδα;

ΑΠ: Γεννήθηκα στο Φιέρι της Αλβανίας. Στην Ελλάδα ήρθα, όταν ήμουν δεκατεσσάρων χρονών.

ΕΡ: Φοίτησες στο Νηπιαγωγείο; Στο Δημοτικό, σε όλες τις τάξεις; Στο Γυμνάσιο, Α', Β', Γ'; Στο Λύκειο, Α', Β', Γ' ;

ΑΠ: Δε φοίτησα στο Νηπιαγωγείο ούτε στο Δημοτικό εδώ στην Ελλάδα. Φοίτησα στα μέσα της χρονιάς στη Β' Γυμνασίου, δηλαδή από Ιανουάριο ξεκίνησα να φοιτώ στη Β' Γυμνασίου. Μετά όλα τα χρόνια φοίτησα σε ελληνικό σχολείο μέχρι τώρα.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλάς/ούσες στο σπίτι σου;

ΑΠ: Όταν ήρθαμε στην Ελλάδα μιλούσαμε αλβανικά στο σπίτι μου και σήμερα αλβανικά μιλάμε.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου μέσα στο σχολείο;

ΑΠ: Όταν ήμουν στο Γυμνάσιο, επειδή δεν ήξερα καθόλου ελληνικά, είχα συμμαθητές από τη χώρα μου και μιλούσαμε αλβανικά. Αυτό γινόταν μέχρι Γ' Γυμνασίου μετά μιλούσα ελληνικά, γιατί δεν είχα συμμαθητές από τη χώρα μου στο σχολείο.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου έξω από το σχολείο;

ΑΠ: Επειδή δεν είχα παρέες εκτός σχολείου και ήμουν με το οικογενειακό μου περιβάλλον, μιλούσα αλβανικά.

ΕΡ: Ποιες ήταν οι κρίσιμες αποφάσεις που πήρες κατά τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο και ιδιαίτερα στην Τρίτη Γυμνασίου;

ΑΠ: Οι αποφάσεις που πήρα ήταν σχετικά με το τι σχολείο θα ακολουθούσα. Πιστεύω ότι αυτή ήταν η πιο σοβαρή απόφαση που πήρα, δηλαδή το αν θα πήγαινα σε Ενιαίο Λύκειο ή αν θα πήγαινα σε Τεχνικό Λύκειο. Δεν ήταν ότι εγώ είχα προτίμηση, αλλά οι γονείς μου, απλά με είχαν κάνει να φοβάμαι. Μου έλεγαν ότι δεν ξέρεις τη γλώσσα, δε μπορείς να συνεχίσεις το Λύκειο, ότι είναι πολύ δύσκολα και αυτό με επηρέασε πολύ και πήγα Τεχνικό Λύκειο.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις κάποιες εμπειρίες από τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο τρόπος διδασκαλίας, τα σχολικά βιβλία, μαθήματα, συμπεριφορά καθηγητών, συμπεριφορά συμμαθητών.

ΑΠ: Στο Γυμνάσιο είναι τα χρόνια, που δεν έχω να θυμάμαι τίποτα θετικό. Είναι τα χρόνια, που προσπαθώ, να μην τα θυμάμαι καν. Δεν έπερασα καθόλου καλά, ήταν πολύ χάλια. Μόλις που είχα έρθει στην Ελλάδα τότε και δε γνώριζα καθόλου ελληνικά. Είχα μια ιδιαίτερη αντιμετώπιση από τους συμμαθητές μου. Ήταν και αυτά τότε μικρά και τους καταλαβαίνω. Ήμουν ο στόχος κατά κάποιο τρόπο, αφού δεν ήξερα τη γλώσσα και μπορούσαν να με κοροϊδέψουν άνετα, λέγανε διάφορα. Δεν ήταν ότι δεν τα καταλάβαινα αυτά που γινόντουσαν γύρω μου, απλά τη γλώσσα δεν ήξερα. Καταλάβαινα όλα αυτά που λέγανε και ένιωθα πάρα πολύ άσχημα. Με είχε επηρεάσει πολύ αυτό το γεγονός. Αργότερα, όταν πήγα στο Τεχνικό Λύκειο, είχα μάθει λίγο καλύτερα τη γλώσσα και δεν με κοροϊδεύαν, αλλά ήμουν επιφυλακτική, γιατί με είχε επηρεάσει όλη αυτή η κοροϊδία που γινόταν στην αρχή. Με είχε επηρεάσει όλη αυτή η κατάσταση που γινόταν στην αρχή και δε μπορούσα να ανοιχτώ στους ανθρώπους γύρω μου και δεν έκανα εύκολα παρέες. Έτσι, όταν έμαθα καλύτερα τη γλώσσα

στο Λύκειο το είχα ρίξει πολύ στο διάβασμα. Στο Λύκειο, άρχισαν να αλλάζουν τα πράγματα είχα και πολύ καλούς βαθμούς.

ΕΡ: *Μπορείς να μου πεις ποια ήταν η πορεία σου μέσα στην εκπαίδευση;*

ΑΠ: Μετά το Γυμνάσιο, φοίτησα στο Τεχνικό Λύκειο με ειδικότητα Βοηθών Νοσηλευτών. Έδωσα πανελλήνιες εξετάσεις και ενώ στην αρχή ήθελα να περάσω σε καλή σχολή μετά άλλαξα γνώμη. Ήθελα να πάω κάπου μακριά απ' όλα και έτσι στις πανελλήνιες προτίμησα να αφήσω κάποιες ερωτήσεις κενές, ώστε να περάσω κάπου μακριά και όχι στην Αθήνα. Τελικά, πέρασα στο Τ.Ε.Ι. Ηρακλείου στο Τμήμα Νοσηλευτικής.

ΕΡ: *Ήσουν ευχαριστημένος/η από τις επιδόσεις σου στο σχολείο;*

ΑΠ: Ήμουν πολύ ευχαριστημένη από τις επιδόσεις μου στο σχολείο και στο Γυμνάσιο. Θυμάμαι που διάβαζα πάρα πολύ και επειδή δυσκολευόμουν, εξαιτίας του ότι δε γνώριζα τη γλώσσα, τα μάθαινα απ' έξω. Πολλές φορές δεν καταλάβαινα αυτά που διάβαζα, αλλά έγγραφα καλά και ήμουν ευχαριστημένη.

ΕΡ: *Είχες πρόβλημα με τη γλώσσα;*

ΑΠ: Στην αρχή είχα μεγάλο πρόβλημα με τη γλώσσα. Μάθαινα τα μαθήματα μου απ' έξω, με αποτέλεσμα να μην ξέρω, τι μαθαίνω. Μετά στο Λύκειο είχα λιγότερο πρόβλημα, γιατί είχα αρχίσει να καταλαβαίνω. Προσπαθούσα με άλλα λόγια να καταλάβω το νόημα. Ακόμη και τώρα που σπουδάζω στο Τ.Ε.Ι., υπάρχουν κάποιες λέξεις, τις οποίες χωρίς να το καταλάβω, δεν τις καταλαβαίνω.

ΕΡ: *Παρακολούθησες κάποιες ειδικές τάξεις για την καλύτερη προετοιμασία σου στην ελληνική γλώσσα;*

ΑΠ: Ναι, όταν ήμουν στο Γυμνάσιο, Α' και Β' Γυμνασίου, δεν έκανα με όλα τα άλλα παιδιά Νέα Ελληνικά και κάποια άλλα μαθήματα. Όλοι αυτοί που ήταν ξένοι και δεν γνώριζαν τη γλώσσα, ήμασταν σε ξεχωριστή τάξη. Επίσης, στο Γυμνάσιο εξεταζόμουν προφορικά σε αυτά τα μαθήματα.

ΕΡ: *Ποιο ήταν το κλίμα στο σχολείο; Υπήρχαν διακρίσεις, κοροϊδία, επιθετικότητα των άλλων; Αν ναι έπαιζαν κάποιο ρόλο και ποιον;*

ΑΠ: Ναι, υπήρχαν όλα αυτά στο Γυμνάσιο και έπαιζαν πάνω σ' εμένα ρόλο. Με ανάγκασαν να μην εμπιστεύομαι κανέναν, να μην κάνω παρέα, να νομίζω ότι όλοι θα με κοροϊδεύουνε, να μη μιλάω. Το χειρότερο απ' όλα, όμως, ήτανε το γεγονός ότι με τον ίδιο τρόπο φέρονταν και άτομα που ήταν από την Αλβανία και είχαν κάποια χρόνια εδώ και γνώριζαν τη γλώσσα και αυτό με πείραζε πιο πολύ. Πολλές φορές έλεγα 'μα καλά και αυτοί που είναι ντόπιοι αλλά και οι δικοί μας'; Τότε, όμως, επειδή ήμασταν αρκετοί, που είχαμε έρθει εκείνη την περίοδο και δεν ξέραμε τη γλώσσα, υποστηρίζαμε ο ένας τον άλλον.

ΕΡ: *Συμμετείχες στο δεκαπενταμελές του σχολείου σας; Γνωρίζεις εάν συμμετείχαν άλλοι μετανάστες στο δεκαπενταμελές; Συμμετείχες σε άλλες πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις και εκδρομές που διοργάνωνε το σχολείο σου;*

ΑΠ: Εγώ δε συμμετείχα. Γνωρίζω, όμως, άλλα παιδιά που είχαν πολλά χρόνια στην Ελλάδα, τα οποία συμμετείχαν. Όταν ήμουν στο Γυμνάσιο, πήγαινα εκδρομές σε κοντινά μέρη, γιατί

δεν είχα την οικονομική δυνατότητα να πάω τριήμερες εκδρομές. Σε άλλες δραστηριότητες, δε θυμάμαι να συμμετείχα. Όταν ήμουν στο Τεχνικό Λύκειο, συμμετείχα γενικά σε εκδηλώσεις.

ΕΡ: *Είχες μείνει ποτέ στην ίδια τάξη; Φοιτούσες στην τάξη που αντιστοιχούσε στην ηλικία σου;*

ΑΠ: Όχι, ποτέ δεν είχα μείνει στην ίδια τάξη και ούτε κάποια χρονιά πίσω πήγα, γιατί υπήρχαν παιδιά που είχαν πάει κάποιες χρονιές πίσω.

ΕΡ: *Υπήρχαν συμμαθητές σου που δημιουργούσαν 'κλίκες' και πείραζαν άλλους συμμαθητές τους;*

ΑΠ: Ο καθένας είχε τη δικιά του παρέα. Εμείς είχαμε τη δικιά μας κλίκα. Ήμασταν πέντε παιδιά που δε γνωρίζαμε καλά τη γλώσσα και κάναμε παρέα.

ΕΡ: *Είσαι ευχαριστημένος/η με τη πορεία που είχες; Με τις σπουδές σου, τη σημερινή σου θέση, επάγγελμα;*

ΑΠ: Με τις σπουδές μου είμαι πολύ ευχαριστημένη. Αν και έχω μετανιώσει, γιατί ήθελα πολύ να πάω σε Ενιαίο Λύκειο, επειδή είμαι πολύ καλή στο διάβασμα. Απλά δεν είχα κάποιον να μου δώσει λίγη δύναμη και να με στηρίξει και να μη μου πει ότι θα τα βρεις σκούρα.

ΕΡ: *Τι θα έκανες διαφορετικό σήμερα αν θα μπορούσες να ξαναγυρίσεις στην ηλικία των δεκατεσσάρων/δεκαπέντε χρονών;*

ΑΠ: Πολλά θα έκανα εάν ήμουν στην ηλικία των δεκατεσσάρων/δεκαπέντε χρονών. Πρώτα απ' όλα δε θα πήγαινα σε Τεχνικό Λύκειο. Αυτό πιστεύω είναι το πιο σημαντικό πράγμα που θα ήθελα να αλλάξω.

ΕΡ: *Είσαι ευχαριστημένος/η από την προσπάθεια που έκανες για να συνεχίσεις στο Λύκειο, Πανεπιστήμιο, Τ.Ε.Ι.; Αν όχι γιατί;*

ΑΠ: Πολύ ευχαριστημένη είμαι.

ΕΡ: *Γνωρίζεις την πορεία άλλων συμμαθητών σου μετά το Γυμνάσιο και πώς τη σχολιάζεις;*

ΑΠ: Από τα παιδιά στο Γυμνάσιο δε γνωρίζω, γιατί δεν κρατήσαμε επαφή. Μερικά παιδιά που είχα γνωρίσει στο Τεχνικό Λύκειο, τα οποία είχαν και αυτά διαφορετική καταγωγή, άλλα συνέχισαν τις σπουδές και άλλα σταμάτησαν.

ΕΡ: *Ποια ήταν τα όνειρά σου, τι ήθελες να πετύχεις ή τι ήθελες το σχολείο να σε βοηθήσει να πετύχεις;*

ΑΠ: Στόχος μου ήταν από την αρχή να περάσω στο Πανεπιστήμιο γι' αυτό πάλευα. Επειδή, όμως, μου τα είχαν παρουσιάσει ως τραγικά τα πράγματα, αν πήγαινα Ενιαίο Λύκειο γι' αυτό πήγα σε Τεχνικό Λύκειο. Πάντα, όμως έλεγα μέσα μου, θα πάω πρώτα Τ.Ε.Ι. και μετά θα πάω Πανεπιστήμιο.

ΕΡ: *Εκπληρώθηκαν οι στόχοι που είχες θέσει με τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο; Είσαι ευχαριστημένος/η;*

ΑΠ: Ναι, είμαι πολύ ευχαριστημένη, γιατί μέχρι εδώ τα έχω καταφέρει.

Συνέντευξη 26^η

Φύλο: Κορίτσι.

Ηλικία: 20

ΕΡ: Έχεις ελληνικό διαβατήριο; Έχεις πάρει την ελληνική ιθαγένεια;

ΑΠ: Όχι, δεν έχω τίποτα από τα δύο.

ΕΡ: Γεννήθηκες στην Ελλάδα; Εάν όχι πού γεννήθηκες και σε ποιά ηλικία ήρθες στην Ελλάδα;

ΑΠ: Γεννήθηκα στο Φιέρι της Αλβανίας και σε ηλικία δεκατεσσάρων χρονών ήρθα στην Ελλάδα.

ΕΡ: Φοίτησες στο Νηπιαγωγείο; Στο Δημοτικό, σε όλες τις τάξεις; Στο Γυμνάσιο, Α', Β', Γ'; Στο Λύκειο, Α', Β', Γ';

ΑΠ: Φοίτησα στην Τρίτη Γυμνασίου και παράλληλα εκείνη τη χρονιά παρακολούθησα και κάποια μαθήματα ελληνικών στο σχολείο, για να μάθω τη γλώσσα. Πήγα Τεχνικό Λύκειο και έδωσα Πανελλήνιες. Πέρασα στο Τ.Ε.Ι. Λογιστικής, στην Πάτρα.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλάς/ούσες στο σπίτι σου;

ΑΠ: Έμενα σε εστία και μιλούσα περισσότερο αλβανικά με παιδιά που είχαν καταγωγή από την Αλβανία.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου μέσα στο σχολείο;

ΑΠ: Υπήρχαν κάποια παιδιά από την Αλβανία, οπότε μιλούσα αλβανικά. Στην αρχή δε γνώριζα ελληνικά. Αργότερα, όταν έμαθα ελληνικά, τότε μιλούσα με τους συμμαθητές μου στα ελληνικά.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου έξω από το σχολείο;

ΑΠ: Επειδή έμενα σε εστία μιλούσα περισσότερο με παιδιά από την Αλβανία, οπότε μιλούσα αλβανικά. Ο πατέρας μου έμενε σ' ένα χωριό των Ιωαννίνων. Η μητέρα μου έμενε στην Αλβανία.

ΕΡ: Ποιες ήταν οι κρίσιμες αποφάσεις που πήρες κατά τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο και ιδιαίτερα στην Τρίτη Γυμνασίου;

ΑΠ: Δεν ήταν επιλογή μου να έρθω στην Ελλάδα. Δεν ήθελα να έρθω, αλλά το ότι ήρθαμε ήταν επιλογή του πατέρα μου. Εννοείται, ότι όταν τελείωσα το Γυμνάσιο, σκεφτόμουν να συνεχίσω το σχολείο, όπως και το έκανα.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις κάποιες εμπειρίες από τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο σχετικά με τον τρόπο διδασκαλίας, τα σχολικά βιβλία, τα μαθήματα, τη συμπεριφορά των καθηγητών, τη συμπεριφορά των συμμαθητών;

ΑΠ: Γινόταν καλό μάθημα στο σχολείο, αλλά υπήρχε πολύ ρατσισμός και από καθηγητές και από μαθητές. Ειδικά από τους καθηγητές, οι οποίοι έκαναν διακρίσεις. Αυτό συνέβαινε στο Γυμνάσιο. Στην Γ' Γυμνασίου υπήρχε μια καθηγήτρια, η οποία μας έλεγε κατάμουτρα σε παιδιά από την Αλβανία: «τι κάνετε εσείς εδώ;» και άλλα τέτοια. Δεν θυμάμαι και πολύ καλά, αλλά δε γνώριζα και ελληνικά, ώστε να καταλαβαίνω. Αργότερα, όμως, έμαθα από άλλα παιδιά. Ακόμα και στο Λύκειο υπήρχαν διακρίσεις από τους καθηγητές. Για παράδειγμα, στους βαθμούς δε μου έβαζαν πάνω από το βαθμό που έγραφα στα γραπτά και πολλές φορές μου έβαζαν και χαμηλότερα από το βαθμό που έγραφα. Από τους συμμαθητές μου στο Γυμνάσιο μερικές φορές υπήρχαν κάποιες διακρίσεις αλλά μπορεί να μου φαινόταν και εμένα, επειδή δε γνώριζα τη γλώσσα, αλλά αργότερα ήταν εντάξει. Στην αρχή μου φαινόταν πολύ έντονα ότι υπήρχε μια κοροϊδία από τους συμμαθητές μου, αλλά αργότερα δεν αντιμετώπισα κανένα πρόβλημα. Στο Τεχνικό Λύκειο αργότερα δεν αντιμετώπισα κάποιο πρόβλημα με τα παιδιά.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις ποια ήταν η πορεία σου μέσα στην εκπαίδευση;

ΑΠ: Έδωσα πανελλήνιες στο Τεχνικό Λύκειο, που φοιτούσα. Πέρασα στο Τ.Ε.Ι. Λογιστικής, στην Πάτρα. Τώρα είμαι φοιτήτρια.

ΕΡ: Ήσουν ευχαριστημένος/η από τις επιδόσεις σου στο σχολείο;

ΑΠ: Στην αρχή όχι, βέβαια, δεν ήμουν, γιατί δε γνώριζα ελληνικά. Αργότερα, όμως, ήμουν ευχαριστημένη.

ΕΡ: Είχες πρόβλημα με τη γλώσσα;

ΑΠ: Πάρα πολύ μεγάλο πρόβλημα είχα.

ΕΡ: Παρακολούθησες κάποιες ειδικές τάξεις για την καλύτερη προετοιμασία σου στην ελληνική γλώσσα;

ΑΠ: Ναι, έκανα ελληνικά μαζί με άλλα παιδιά από την Αλβανία.

ΕΡ: Ποιο ήταν το κλίμα στο σχολείο; Υπήρχαν διακρίσεις, κοροϊδία, επιθετικότητα των άλλων; Αν ναι έπαιζαν κάποιο ρόλο και ποιον;

ΑΠ: Στην αρχή το ένιωσα πάρα πολύ, αλλά αργότερα όχι τόσο. Αυτό, βέβαια, με έκανε πιο επιθετική απέναντι στον κόσμο.

ΕΡ: Συμμετείχες στο δεκαπενταμελές του σχολείου σας; Γνωρίζεις εάν συμμετείχαν άλλοι μετανάστες στο δεκαπενταμελές; Συμμετείχες σε άλλες πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις και εκδρομές που διοργάνωνε το σχολείο σου;

ΑΠ: Εγώ ποτέ δεν συμμετείχα στο δεκαπενταμελές, αλλά νομίζω ότι υπήρχαν άλλα παιδιά στο Γυμνάσιο, τα οποία συμμετείχαν. Σε εκδρομές και πολιτιστικές εκδηλώσεις του σχολείου μου ποτέ δε συμμετείχα.

ΕΡ: Είχες μείνει ποτέ στην ίδια τάξη; Φοιτούσες στην τάξη που αντιστοιχούσε στην ηλικία σου;

ΑΠ: Όχι, δεν είχα μείνει στην ίδια τάξη.

ΕΡ: Υπήρχαν συμμαθητές σου που δημιουργούσαν 'κλίκες' και πείραζαν άλλους συμμαθητές τους;

ΑΠ: Ίσως να υπήρχαν, δεν ξέρω να σας πω.

ΕΡ: Είσαι ευχαριστημένος/η με τη πορεία που είχες; Με τις σπουδές σου, τη σημερινή σου θέση, επάγγελμα;

ΑΠ: Ναι, προς το παρόν ευχαριστημένη είμαι... τώρα θα δείξει... το ήθελα πάρα πολύ, αυτό που σπουδάζω τώρα. Βέβαια, εάν ήμουν στην Αλβανία και έμενα εκεί, θα συνέχιζα για δικηγόρος. Αλλά εδώ δεν μπορούσα, γιατί δε γνώριζα ελληνικά και έπρεπε να πάω ενιαίο Λύκειο, στο οποίο δεν θα μπορούσα να τα καταφέρω. Οπότε πήγα στο Τεχνικό.

ΕΡ: Τι θα έκανες διαφορετικό σήμερα αν θα μπορούσες να ξαναγυρίσεις στην ηλικία των δεκατεσσάρων/δεκαπέντε χρονών;

ΑΠ: Θα ήθελα πάρα πολύ να ήμουν στη χώρα μου και να συνέχιζα αυτό που ήθελα πραγματικά, δηλαδή να γίνω δικηγόρος.

ΕΡ: Είσαι ευχαριστημένος από την προσπάθεια που έκανες για να συνεχίσεις στο Λύκειο, Πανεπιστήμιο, Τ.Ε.Ι.; Αν όχι γιατί;

ΑΠ: Εντάξει, δεν είναι ότι τρελαίνομαι κιόλας, αλλά ευχαριστημένη είμαι, γιατί μου αρέσει κι αυτό που σπουδάζω τώρα.

ΕΡ: Γνωρίζεις την πορεία άλλων συμμαθητών σου μετά το Γυμνάσιο και πώς τη σχολιάζεις;

ΑΠ: Όχι, δεν τη γνωρίζω.

ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρά σου, τι ήθελες να πετύχεις ή τι ήθελες το σχολείο να σε βοηθήσει να πετύχεις;

ΑΠ: Είχα στεναχωρηθεί πολύ, γιατί ήθελα πολύ να πάω σε Ενιαίο Λύκειο, για να συνεχίσω για δικηγόρος, αλλά δε μπορούσα. Πλέον δεν με πειράζει τόσο.

ΕΡ: *Εκπληρώθηκαν οι στόχοι που είχες θέσει με τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο; Είσαι ευχαριστημένος/η;*

ΑΠ: Ναι, είμαι αρκετά ευχαριστημένη, θα έλεγα πλέον.

ΕΡ: *Έχεις να μου προσθέσεις κάτι σε όλα αυτά που συζητήσαμε, κάτι που ξέχασες;*

ΑΠ: Όχι. Αυτό που ήθελα να πω είναι ότι οι γονείς μου δε γνωρίζουν καλά ελληνικά. Η μητέρα μου δε γνωρίζει καθόλου ελληνικά. Εγώ και η αδερφή μου μεγαλώσαμε σε εστία, γιατί η μητέρα μας έμενε στην Αλβανία και ο πατέρας μας δούλευε σε ένα χωριό των Ιωαννίνων.

Συνέντευξη 27^η

Φύλο: Κορίτσι.

Ηλικία: 21

ΕΡ: *Έχεις ελληνικό διαβατήριο; Έχεις πάρει την ελληνική ιθαγένεια;*

ΑΠ: Έχω ταυτότητα ομογενούς και έχουμε κάνει τα χαρτιά για να πάρουμε το διαβατήριο. Ναι, έχω πάρει την ελληνική ιθαγένεια.

ΕΡ: *Γεννήθηκες στην Ελλάδα; Εάν όχι πού γεννήθηκες και σε ποιά ηλικία ήρθες στην Ελλάδα;*

ΑΠ: Γεννήθηκα στη Βόρειο Ήπειρο και σε ηλικία δεκατεσσάρων – δεκαπέντε χρονών ήρθα στην Ελλάδα.

ΕΡ: *Φοίτησες στο Νηπιαγωγείο; Στο Δημοτικό, σε όλες τις τάξεις; Στο Γυμνάσιο, Α', Β', Γ'; Στο Λύκειο, Α', Β', Γ';*

ΑΠ: Ξεκίνησα το ελληνικό σχολείο στη Β' Γυμνασίου από την αρχή της χρονιάς και συνέχισα σε όλες τις τάξεις μέχρι που αποφοίτησα από το Ενιαίο Λύκειο.

ΕΡ: *Ποια γλώσσα μιλάς/ούσες στο σπίτι σου;*

ΑΠ: Πριν έρθουμε στην Ελλάδα, επειδή η γιαγιά μου έχει καταγωγή από εδώ, μου μιλούσε αρκετά ελληνικά. Βέβαια, είχα παρακολουθήσει κάποια μαθήματα ελληνικών στη Βόρειο Ήπειρο, πριν έρθω. Στην αρχή στο σπίτι, όταν ήρθαμε μιλούσαμε την αλβανική γλώσσα, αλλά εδώ τώρα με τον αδερφό μου μιλάμε ελληνικά. Όταν ήρθα στη Β' Γυμνασίου, μπορούσα άνετα να επικοινωνήσω με τα παιδιά στο σχολείο. Το μόνο πρόβλημά μου ήταν λίγο η ορθογραφία, αλλά μετά και αυτό λύθηκε.

ΕΡ: *Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου μέσα στο σχολείο;*

ΑΠ: Στο σχολείο μιλούσα ελληνικά με τους συμμαθητές μου.

ΕΡ: *Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου έξω από το σχολείο;*

ΑΠ: Μιλούσα ελληνικά, γιατί η παρέα μου ήταν παιδιά από την Ελλάδα.

ΕΡ: *Ποιες ήταν οι κρίσιμες αποφάσεις που πήρες κατά τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο και ιδιαίτερα στην Τρίτη Γυμνασίου;*

ΑΠ: Στην Γ' Γυμνασίου θεωρώ, ότι η πιο κρίσιμη απόφαση ήταν, το να ακολουθήσω το Ενιαίο Λύκειο. Βέβαια, αυτό απαιτούσε περισσότερο διάβασμα. Ήμουν καλύτερη, όμως, στα θεωρητικά μαθήματα και έπρεπε να δώσω περισσότερη σημασία στη Γλώσσα, στα Κείμενα και στα Αρχαία. Δεν σκεφτόμουν να ακολουθήσω κάποια άλλη σχολή, όπως ΟΑΕΔ ή ΤΕΕ, γιατί με εξέφραζε πιο πολύ το Ενιαίο Λύκειο.

ΕΡ: *Μπορείς να μου πεις κάποιες εμπειρίες από τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο τρόπος διδασκαλίας, τα σχολικά βιβλία, μαθήματα, συμπεριφορά καθηγητών, συμπεριφορά συμμαθητών.*

ΑΠ: Στο Γυμνάσιο, όταν ήρθα στην Ελλάδα, ήμουν κάπως κλειστή στον εαυτό μου τον πρώτο και το δεύτερο μήνα. Τα περισσότερα παιδιά ήταν πολύ φιλικά απέναντί μου και δεν αντιμετώπισα κάποιο πρόβλημα. Πιο φιλικά ήταν τα ντόπια παιδιά και όχι τα αλλοδαπά. Με τα αλλοδαπά δεν έτυχε να έρθω κοντά. Οι καθηγητές ήταν πολύ καλοί όλοι τους και πολύ συνεργάσιμοι. Κατά καιρούς είχα αναλάβει και κάποιες εργασίες εξωσχολικές πάνω σε διάφορα θέματα και δεν είχα κανένα πρόβλημα. Στο Λύκειο δεν είχα κανένα πρόβλημα με τους συμμαθητές μου. Έκανα παρέα με όλα τα παιδιά και ήμουν πολύ άνετη. Σαν παιδί έκανα παρέα πιο πολύ με τα ελληνόπουλα και όχι με τα αλλοδαπά παιδιά και αυτό, βέβαια, με βοήθησε και στην προσαρμογή και στη γλώσσα. Κατά τη γνώμη μου, στο Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο υπήρχε μεγάλος ανταγωνισμός μεταξύ των αλλοδαπών παιδιών στον τομέα των επιδόσεων ακόμα και στις παρέες. Επίσης, οι αλλοδαποί μαθητές δημιουργούσαν δικές τους παρέες και ήταν δύσκολο να τους προσεγγίσεις.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις ποια ήταν η πορεία σου μέσα στην εκπαίδευση;

ΑΠ: Ήμουν θεωρητική κατεύθυνση. Έδωσα πανελλήνιες εξετάσεις και πέρασα με την πρώτη στο Τμήμα Βρεφονηπιοκομίας, στο Τ.Ε.Ι. Ιωαννίνων.

ΕΡ: Ήσουν ευχαριστημένος/η από τις επιδόσεις σου στο σχολείο;

ΑΠ: Στην αρχή δυσκολεύτηκα και ήμουν κάπως σφιγμένη, αλλά μετά ήμουν πιο άνετη.

ΕΡ: Είχες πρόβλημα με τη γλώσσα;

ΑΠ: Όχι, δεν είχα κάποιο πρόβλημα με τη γλώσσα. Σ' αυτό με βοήθησαν πολύ οι παρέες μου, γιατί έκανα παρέα με ελληνόγλωσσα παιδιά, όπως και τα ξαδέρφια μου που έχουν γεννηθεί και μένουν εδώ. Είχα πρόβλημα μόνο στην ορθογραφία και στα Αρχαία. Στα Αρχαία έκανα κάποια ιδιαίτερα μαθήματα και κατάφερα να ξεπεράσω τις δυσκολίες μου.

ΕΡ: Παρακολούθησες κάποιες ειδικές τάξεις για την καλύτερη προετοιμασία σου στην ελληνική γλώσσα;

ΑΠ: Ναι, στη Β' Γυμνασίου παρακολούθησα τα Αρχαία Ελληνικά, τη Γλώσσα και τη Λογοτεχνία σε ξεχωριστές τάξεις, ώστε να με βοηθήσουν περισσότερο και με βοήθησαν. Στην Γ' Γυμνασίου με απόφαση και των γονιών μου δεν παρακολούθησα τις ειδικές τάξεις, διότι ήθελα να ακολουθήσω στο Λύκειο θεωρητική κατεύθυνση και δεν ήθελα να μείνω πίσω στα μαθήματα.

ΕΡ: Ποιο ήταν το κλίμα στο σχολείο; Υπήρχαν διακρίσεις, κοροϊδία, επιθετικότητα των άλλων; Αν ναι έπαιζαν κάποιο ρόλο και ποιον;

ΑΠ: Πάντα πιστεύω ότι υπάρχουν αυτές οι διακρίσεις. Ναι, υπήρχε αυτή επιθετικότητα και κυρίως από κορίτσια. Τα αγόρια ήταν πιο φιλικά απέναντί μου. Υπήρχαν ένα – δύο κορίτσια που φέρονταν ρατσιστικά απέναντί μου, είτε με αυτά που έλεγαν, είτε μέσω των πράξεών τους. Κυρίως, όμως, είχαν υποτιμητική συμπεριφορά. Και μια καθηγήτρια στο Γυμνάσιο, η οποία δεν είχε ίση αντιμετώπιση προς όλα τα παιδιά και ήταν πιο περιεργή. Βέβαια, αυτό που πιστεύω είναι ότι δώσεις στο παιδί, αυτό θα εισπράξεις. Αν του δώσεις να καταλάβει ότι είσαι διαφορετικός με τη συμπεριφορά σου, θα σου φερθεί και διαφορετικά. Αυτές οι διακρίσεις, λοιπόν, έπαιζαν ρόλο σε εμένα, γιατί σαν άτομο πεισμώνω και προσπαθώ από μόνη μου, να αποδείξω το αντίθετο, από αυτό που πιστεύουν οι άλλοι.

ΕΡ: Συμμετείχες στο δεκαπενταμελές του σχολείου σας; Γνωρίζεις εάν συμμετείχαν άλλοι μετανάστες στο δεκαπενταμελές; Συμμετείχες σε άλλες πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις και εκδρομές που διοργάνωνε το σχολείο σου;

ΑΠ: Δε συμμετέχω ποτέ σ' αυτά. Είναι κάτι που δεν με αφορά. Μόνο στο Λύκειο είχα πάρει μέρος μια φορά, αλλά και τότε λόγω της παρέας μου, γιατί είχε πάρει μέρος κι αυτή. Γενικά,

όμως, είναι κάτι που δεν με εκφράζει. Απ' ότι θυμάμαι, στη Β' Γυμνασίου είχε βάλει υποψηφιότητα ένα παιδί από τη Ρωσία και είχε πάρει αρκετές ψήφους. Επίσης, υπήρχε και ένα παιδί από τη Βόρειο Ήπειρο, το οποίο είχε γεννηθεί και μεγαλώσει εδώ και έβγαινε συνέχεια πρόεδρος. Συμμετείχα σε εκδηλώσεις και γιορτές του σχολείου.

ΕΡ: *Είχες μείνει ποτέ στην ίδια τάξη; Φοιτούσες στην τάξη που αντιστοιχούσε στην ηλικία σου;*

ΑΠ: Όχι, δεν είχα μείνει ποτέ στην ίδια τάξη και ούτε είχα αφήσει μαθήματα για Σεπτέμβριο.

ΕΡ: *Υπήρχαν συμμαθητές σου που δημιουργούσαν 'κλίκες' και πείραζαν άλλους συμμαθητές τους;*

ΑΠ: Υπήρχαν και πιστεύω ότι πάντα υπάρχουν αυτά τα παραδείγματα.

ΕΡ: *Είσαι ευχαριστημένος/η με τη πορεία που είχες; Με τις σπουδές σου, τη σημερινή σου θέση, επάγγελμα;*

ΑΠ: Ναι, κυρίως από το Λύκειο είμαι ευχαριστημένη τόσο σε επίπεδο καθηγητών όσο και σε επίπεδο μαθητών. Με τις σπουδές μου είμαι απόλυτα ευχαριστημένη και με εκφράζει αυτό που κάνω αυτή τη στιγμή και θέλω να συνεχίσω. Πρώτη μου επιλογή ήταν το Τμήμα Νηπιαγωγών, αλλά δεν πέρασα για ελάχιστα μόρια και πέρασα στη Βρεφονηπιοκομία, με σκοπό να δώσω σε κάποιο μεταπτυχιακό ή κατατακτήριες σε κάποια άλλη σχολή.

ΕΡ: *Τι θα έκανες διαφορετικό σήμερα αν θα μπορούσες να ξαναγυρίσεις στην ηλικία των δεκατεσσάρων/δεκαπέντε χρονών;*

ΑΠ: Θα ζητούσα από τους γονείς να έρθουμε νωρίτερα στην Ελλάδα. Διαφορετικά δεν έχω κάτι άλλο να αλλάξω. Ίσως το να διάβαζα λίγο περισσότερο προς τα τέλη στο Λύκειο.

ΕΡ: *Είσαι ευχαριστημένος/η από την προσπάθεια που έκανες για να συνεχίσεις στο Λύκειο, Πανεπιστήμιο, Τ.Ε.Ι.; Αν όχι γιατί;*

ΑΠ: Επειδή είμαι τελειομανής, πιστεύω ότι θα μπορούσα να κάνω κάτι παραπάνω. Στο Τ.Ε.Ι. τώρα που σπουδάζω, κάνω ότι καλύτερο μπορώ.

ΕΡ: *Γνωρίζεις την πορεία άλλων συμμαθητών σου μετά το Γυμνάσιο και πώς τη σχολιάζεις;*

ΑΠ: Γνωρίζω την πορεία κυρίως συμμαθητών μου από την Ελλάδα, οι οποίοι δεν πέρασαν κάπου. Γνωρίζω μια περίπτωση ενός παιδιού από τη Βουλγαρία, ο οποίος έγραψε πολύ καλά και πέρασε στην Ιατρική. Επίσης, μια κοπέλα από την Αλβανία, η οποία ήρθε στην Γ' Γυμνασίου στην Ελλάδα και πέρασε στο Τμήμα Νοσηλευτικής, στο Τ.Ε.Ι. στην Κρήτη.

ΕΡ: *Ποια ήταν τα όνειρά σου, τι ήθελες να πετύχεις ή τι ήθελες το σχολείο να σε βοηθήσει να πετύχεις;*

ΑΠ: Περίπου αυτό που πέτυχα και τώρα να σπουδάσω Παιδαγωγικά, γιατί είναι κάτι που μου αρέσει. Αργότερα, θα ήθελα να κάνω κάτι δικό μου, να ανοίξω κάτι δικό μου.

ΕΠ: *Εκπληρώθηκαν οι στόχοι που είχες θέσει με τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο; Είσαι ευχαριστημένος/η;*

ΑΠ: Κατά το μεγαλύτερο μέρος είμαι ευχαριστημένη.

ΕΡ: *Έχεις να μου προσθέσεις κάτι σε όλα αυτά που συζητήσαμε, κάτι που ζέχασες;*

ΑΠ: Πιστεύω πως στο Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο θα μπορούσαν να γίνουν περισσότερα πράγματα, ώστε να προσαρμόζονται τα παιδιά καλύτερα. Κατά τη γνώμη μου, το Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο, στο οποίο φοίτησα, δεν είναι ένα καθαρά Διαπολιτισμικό Σχολείο, όπως θα έπρεπε να είναι.

Συνέντευξη 28^η

Φύλο: Κορίτσι.

Ηλικία: 22

ΕΡ: Έχεις ελληνικό διαβατήριο; Έχεις πάρει την ελληνική ιθαγένεια;

ΑΠ: Όχι, δεν έχω τίποτα από τα δύο.

ΕΡ: Γεννήθηκες στην Ελλάδα; Εάν όχι πού γεννήθηκες και σε ποιά ηλικία ήρθες στην Ελλάδα;

ΑΠ: Γεννήθηκα στην Αλβανία και ήρθα στην Ελλάδα δεκαπέντε – δεκαέξι χρονών.

ΕΡ: Φοίτησες στο Νηπιαγωγείο; Στο Δημοτικό, σε όλες τις τάξεις; Στο Γυμνάσιο, Α', Β', Γ'; Στο Λύκειο, Α', Β', Γ';

ΑΠ: Φοίτησα πολύ λίγο στη Β' Γυμνασίου. Στην Γ' Γυμνασίου φοίτησα όλη τη χρονιά και έπειτα σε όλες τις τάξεις του Λυκείου.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλάς/ούσες στο σπίτι σου;

ΑΠ: Επειδή έμενα σε εστία στα Ιωάννινα, έκανα παρέα με παιδιά από την Αλβανία, μιλούσα και αλβανικά και ελληνικά.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου μέσα στο σχολείο;

ΑΠ: Μιλούσα και αλβανικά και ελληνικά

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου έξω από το σχολείο;

ΑΠ: Εξαρτάται αν ήταν από τη χώρα μου μιλούσα αλβανικά, αν ήταν από την Ελλάδα μιλούσαμε ελληνικά.

ΕΡ: Ποιες ήταν οι κρίσιμες αποφάσεις που πήρες κατά τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο και ιδιαίτερα στην Τρίτη Γυμνασίου;

ΑΠ: Σκεφτόμουν σε ποιο Λύκειο θα πάω και τι επάγγελμα θα ακολουθήσω.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις κάποιες εμπειρίες από τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο τρόπος διδασκαλίας, τα σχολικά βιβλία, μαθήματα, συμπεριφορά καθηγητών, συμπεριφορά συμμαθητών.

ΑΠ: Δεν θυμάμαι να σου πω κάτι συγκεκριμένο. Στο ελληνικό σχολείο μου άρεσε πιο πολύ απ' ό τι στο αλβανικό.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις ποια ήταν η πορεία σου μέσα στην εκπαίδευση;

ΑΠ: Μετά το Γυμνάσιο πήγα σε Ενιαίο Λύκειο και έδωσα πανελλήνιες εξετάσεις. Δεν πέρασα σε κάποια σχολή και δε συνέχισα να κάνω κάτι άλλο.

ΕΡ: Ήσουν ευχαριστημένος/η από τις επιδόσεις σου στο σχολείο;

ΑΠ: Ναι, ήμουν ευχαριστημένη με τις επιδόσεις μου στο σχολείο.

ΕΡ: Είχες πρόβλημα με τη γλώσσα;

ΑΠ: Στην αρχή είχα κάποιο πρόβλημα, αλλά μετά δεν είχα.

ΕΡ: Παρακολούθησες κάποιες ειδικές τάξεις για την καλύτερη προετοιμασία σου στην ελληνική γλώσσα;

ΑΠ: Ναι, παρακολουθούσα μετά το σχολείο κάποια μαθήματα, για ένα χρόνο.

ΕΡ: Ποιο ήταν το κλίμα στο σχολείο; Υπήρχαν διακρίσεις, κοροϊδία, επιθετικότητα των άλλων; Αν ναι έπαιζαν κάποιο ρόλο και ποιον;

ΑΠ: Στην αρχή μου συμπεριφέρονταν λίγο διαφορετικά και αν με κορόιδευαν δεν το καταλάβαινα, γιατί δε γνώριζα τη γλώσσα. Αυτά συνέβαιναν στην αρχή, μέχρι να βρω παρέα, μετά όλα ήταν καλά.

ΕΡ: Συμμετείχες στο δεκαπενταμελές του σχολείου σας; Γνωρίζεις εάν συμμετείχαν άλλοι μετανάστες στο δεκαπενταμελές; Συμμετείχες σε άλλες πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις και εκδρομές που διοργάνωνε το σχολείο σου;

ΑΠ: Συμμετείχα στο δεκαπενταμελές του σχολείου μου και τα υπόλοιπα παιδιά συμμετείχαν. Ναι, συμμετείχα σε εκδρομές και εκδηλώσεις.
ΕΡ: *Είχες μείνει ποτέ στην ίδια τάξη; Φοιτούσες στην τάξη που αντιστοιχούσε στην ηλικία σου;*
ΑΠ: Όχι, δεν είχα μείνει ποτέ στην ίδια τάξη.
ΕΡ: *Υπήρχαν συμμαθητές σου που δημιουργούσαν 'κλίκες' και πείραζαν άλλους συμμαθητές τους;*
ΑΠ: Αυτά συμβαίνουν σε όλα τα σχολεία. Στο Διαπολιτισμικό Σχολείο υπήρχαν τέτοια παραδείγματα, όχι απέναντί μου, αλλά απέναντι σε άλλους συμμαθητές μου.
ΕΡ: *Είσαι ευχαριστημένος/η με τη πορεία που είχες; Με τις σπουδές σου, τη σημερινή σου θέση, επάγγελμα;*
ΑΠ: Όχι, δεν είμαι ευχαριστημένη με την πορεία που είχα.
ΕΡ: *Τι θα έκανες διαφορετικό σήμερα αν θα μπορούσες να ξαναγυρίσεις στην ηλικία των δεκατεσσάρων/δεκαπέντε χρονών;*
ΑΠ: Νομίζω ότι θα διάβαζα περισσότερο για να περάσω σε κάποια σχολή.
ΕΡ: *Είσαι ευχαριστημένος/η από την προσπάθεια που έκανες για να συνεχίσεις στο Λύκειο, Πανεπιστήμιο, Τ.Ε.Ι.; Αν όχι γιατί;*
ΑΠ: Όχι, δεν είμαι ευχαριστημένη, γιατί θα ήθελα να περάσω σε κάποια σχολή. Δεν ήταν, ότι δεν διάβαζα, αλλά το ότι στο τέλος δυσκολεύτηκα με τα μαθήματα.
ΕΡ: *Γνωρίζεις την πορεία άλλων συμμαθητών σου μετά το Γυμνάσιο και πώς τη σχολιάζεις;*
ΑΠ: Όχι, δε γνωρίζω την πορεία άλλων συμμαθητών μου.
ΕΡ: *Ποια ήταν τα όνειρά σου, τι ήθελες να πετύχεις ή τι ήθελες το σχολείο να σε βοηθήσει να πετύχεις;*
ΑΠ: Ήθελα να τελειώσω το σχολείο, για να γίνω κάτι. Ήθελα να γίνω νοσηλεύτρια.
ΕΡ: *Εκπληρώθηκαν οι στόχοι που είχες θέσει με τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο; Είσαι ευχαριστημένος/η;*
ΑΠ: Ναι, είμαι ευχαριστημένη.

Συνέντευξη 29^η

Φύλο: Κορίτσι.

Ηλικία: 21

ΕΡ: *Έχεις ελληνικό διαβατήριο; Έχεις πάρει την ελληνική ιθαγένεια;*

ΑΠ: Όχι, δεν έχω τίποτα από τα δύο. Έχω κάρτα ομογενούς.

ΕΡ: *Γεννήθηκες στην Ελλάδα; Εάν όχι πού γεννήθηκες και σε ποιά ηλικία ήρθες στην Ελλάδα;*

ΑΠ: Γεννήθηκα στην Αλβανία και σε ηλικία δώδεκα χρονών ήρθα στην Ελλάδα.

ΕΡ: *Φοίτησες στο Νηπιαγωγείο; Στο Δημοτικό, σε όλες τις τάξεις; Γυμνάσιο, Α', Β', Γ'; Στο Λύκειο, Α', Β', Γ';*

ΑΠ: Φοίτησα στην Α' Γυμνασίου και έπειτα σε όλες τις τάξεις. Αποφοίτησα από Τεχνικό Λύκειο.

ΕΡ: *Ποια γλώσσα μιλάς/ούσες στο σπίτι σου;*

ΑΠ: Και τις δύο γλώσσες, μιλούσα και αλβανικά και ελληνικά.

ΕΡ: *Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου μέσα στο σχολείο;*

ΑΠ: Με τους συμμαθητές μου μέσα στο σχολείο μιλούσα ελληνικά.

ΕΡ: *Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου έξω από το σχολείο;*

ΑΠ: Με τους συμμαθητές μου έξω από το σχολείο μιλούσα ελληνικά.

ΕΡ: Ποιες ήταν οι κρίσιμες αποφάσεις που πήρες κατά τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο και ιδιαίτερα στην Τρίτη Γυμνασίου;

ΑΠ: Πήγα Τεχνικό Σχολείο, όπου τελείωσα Κομμωτική. Ήταν κάτι που πάντα μου άρεσε.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις κάποιες εμπειρίες από τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο τρόπος διδασκαλίας, τα σχολικά βιβλία, μαθήματα, συμπεριφορά καθηγητών, συμπεριφορά συμμαθητών.

ΑΠ: Ήταν και οι συμμαθητές μου και οι καθηγητές μου πολύ καλοί. Νομίζω ότι οι καθηγητές μας πολλές φορές, δε μας εξηγούσαν μερικά μαθήματα, όσο έπρεπε.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις ποια ήταν η πορεία σου μέσα στην εκπαίδευση;

ΑΠ: Αποφοίτησα από το Τεχνικό Λύκειο, όπου ακολούθησα την ειδικότητα της Κομμώτριας. Και τώρα ψάχνω κάποια δουλειά, ως Κομμώτρια.

ΕΡ: Ήσουν ευχαριστημένος/η από τις επιδόσεις σου στο σχολείο;

ΑΠ: Δεν ήμουν και τόσο ευχαριστημένη με τις επιδόσεις μου στο σχολείο.

ΕΡ: Είχες πρόβλημα με τη γλώσσα;

ΑΠ: Στην αρχή που πήγα είχα πρόβλημα, γιατί δεν ήξερα να γράφω, να διαβάζω, αλλά μετά τα έμαθα.

ΕΡ: Παρακολούθησες κάποιες ειδικές τάξεις για την καλύτερη προετοιμασία σου στην ελληνική γλώσσα;

ΑΠ: Ναι, κάποια απογεύματα για περίπου ένα μήνα παρακολούθησα μαθήματα για να μάθω να γράφω και να διαβάζω.

ΕΡ: Ποιο ήταν το κλίμα στο σχολείο; Υπήρχαν διακρίσεις, κοροϊδία, επιθετικότητα των άλλων; Αν ναι έπαιζαν κάποιο ρόλο και ποιον;

ΑΠ: Υπήρχε ρατσισμός απέναντι σε συμμαθητές μου όχι μόνο από Αλβανία, αλλά και από άλλες χώρες. Εγώ δεν το είχα νιώσει όλο αυτό.

ΕΡ: Συμμετείχες στο δεκαπενταμελές του σχολείου σας; Γνωρίζεις εάν συμμετείχαν άλλοι μετανάστες στο δεκαπενταμελές; Συμμετείχες σε άλλες πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις και εκδρομές που διοργάνωνε το σχολείο σου;

ΑΠ: Όχι, δε συμμετείχα στο δεκαπενταμελές. Κάποιοι άλλοι μετανάστες συμμετείχαν στο δεκαπενταμελές. Δε συμμετείχα σε εκδρομές και εκδηλώσεις του σχολείου μου.

ΕΡ: Είχες μείνει ποτέ στην ίδια τάξη; Φοιτούσες στην τάξη που αντιστοιχούσε στην ηλικία σου;

ΑΠ: Όχι, δεν είχα μείνει ποτέ στην ίδια τάξη.

ΕΡ: Υπήρχαν συμμαθητές σου που δημιουργούσαν «κλίκες» και πείραζαν άλλους συμμαθητές τους;

ΑΠ: Ναι, υπήρχαν συμμαθητές μου, που κοροϊδευαν κάποια παιδιά με διαφορετική καταγωγή. Για παράδειγμα, έλεγαν 'Αλβανέ' ή όταν τόνιζαν κάποια λέξη λάθος στα ελληνικά τότε γελούσαν μαζί τους και τους σχολίαζαν. Αυτό γινόταν και μέσα στην τάξη κατά τη διάρκεια του μαθήματος. Αυτά γίνονταν στο Γυμνάσιο, αργότερα στο Λύκειο τα πράγματα ήταν διαφορετικά.

ΕΡ: Είσαι ευχαριστημένος/η με τη πορεία που είχες; Με τις σπουδές σου, τη σημερινή σου θέση, επάγγελμα;

ΑΠ: Ναι, είμαι αρκετά ευχαριστημένη με αυτά που έχω κάνει, αλλά και με τη δουλειά μου.

ΕΡ: Τι θα έκανες διαφορετικό σήμερα αν θα μπορούσες να ξαναγυρίσεις στην ηλικία των δεκατεσσάρων/δεκαπέντε χρονών;

ΑΠ: Δεν έχω μετανιώσει για κάτι που έχω κάνει και αυτό που ήθελα να κάνω, δηλαδή να τελειώσω το σχολείο, το έχω πετύχει.

ΕΡ: Είσαι ευχαριστημένος/η από την προσπάθεια που έκανες για να συνεχίσεις στο Λύκειο, Πανεπιστήμιο, Τ.Ε.Ι.; Αν όχι γιατί;

ΑΠ: Ναι, είμαι ευχαριστημένη από την προσπάθεια μου να τελειώσω το σχολείο.

ΕΡ: Γνωρίζεις την πορεία άλλων συμμαθητών σου μετά το Γυμνάσιο και πώς τη σχολιάζεις;

ΑΠ: Δεν έχω κρατήσει επαφές με παιδιά από το Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο, δε γνωρίζω.

ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρά σου, τι ήθελες να πετύχεις ή τι ήθελες το σχολείο να σε βοηθήσει να πετύχεις;

ΑΠ: Μετά την Κομμωτική ήθελα να συνεχίσω, να σπουδάσω Βρεφονηπιοκομία, αλλά τελικά δεν τα κατάφερα.

ΕΡ: Εκπληρώθηκαν οι στόχοι που είχες θέσει με τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο; Είσαι ευχαριστημένος/η;

ΑΠ: Περίπου ευχαριστημένη είμαι. Πιο πολύ δεν είμαι ευχαριστημένη από τους καθηγητές, που δεν ασχολούνταν τόσο μαζί μας, να μας δείξουν κάτι παραπάνω, ώστε να μας βοηθήσουν στα μαθήματα. Οι καθηγητές δεν ασχολούνταν όχι μόνο με τους ξένους μαθητές αλλά και με τους ντόπιους.

Συνέντευξη 30^η

Φύλο: Αγόρι.

Ηλικία: 20

ΕΡ: Έχεις ελληνικό διαβατήριο; Έχεις πάρει την ελληνική ιθαγένεια;

ΑΠ: Όχι, δεν έχω τίποτα από τα δύο.

ΕΡ: Γεννήθηκες στην Ελλάδα; Εάν όχι πού γεννήθηκες και σε ποιά ηλικία ήρθες στην Ελλάδα;

ΑΠ: Στην Αλβανία γεννήθηκα και σε ηλικία δεκατριών χρονών ήρθα στην Ελλάδα.

ΕΡ: Φοίτησες στο Νηπιαγωγείο; Στο Δημοτικό, σε όλες τις τάξεις; Στο Γυμνάσιο, Α', Β', Γ'; Στο Λύκειο Α', Β', Γ';

ΑΠ: Το Δημοτικό το τελείωσα στην Αλβανία. Το ελληνικό σχολείο το ξεκίνησα από Β' Γυμνασίου. Μόλις αποφοίτησα από το Γυμνάσιο σταμάτησα για ένα χρόνο το σχολείο. Μετά από ένα χρόνο συνέχισα σε τεχνικό Λύκειο και τώρα είμαι στην Γ' Λυκείου.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλάς/ούσες στο σπίτι σου;

ΑΠ: Μιλάω και Αλβανικά και Ελληνικά.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου μέσα στο σχολείο;

ΑΠ: Ελληνικά.

ΕΡ: Ποια γλώσσα μιλούσες με τους συμμαθητές σου έξω από το σχολείο;

ΑΠ: Εξαρτάται από ποιο μέρος είναι οι φίλοι μου.

ΕΡ: Ποιες ήταν οι κρίσιμες αποφάσεις που πήρες κατά τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο και ιδιαίτερα στην Τρίτη Γυμνασίου;

ΑΠ: Σκεφτόμουν να συνεχίσω μετά το Γυμνάσιο στο Λύκειο. Απλά είχαν αργήσει οι γονείς μου για λίγες μέρες να με γράψουν στο σχολείο και έτσι πήγα την επόμενη χρονιά. Το είχα πάρει απόφαση να πάω σε Τεχνικό Λύκειο. Είχα πρόβλημα με τη γλώσσα, γιατί όταν ήρθα δε γνώριζα καθόλου ελληνικά. Επίσης, ήθελα να βρω μια δουλειά, όταν θα τελείωνα το σχολείο και έτσι επέλεξα να πάω σε τεχνικό Λύκειο.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις κάποιες εμπειρίες από τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο σχετικά με τον τρόπο διδασκαλίας, τα σχολικά βιβλία, τα μαθήματα, τη συμπεριφορά των καθηγητών, τη συμπεριφορά των συμμαθητών;

ΑΠ: Με τους συμμαθητές μου στο σχολείο και με τους καθηγητές μου δεν είχα και ούτε έχω κάποιο πρόβλημα. Όλα είναι μια χαρά.

ΕΡ: Μπορείς να μου πεις ποια ήταν η πορεία σου μέσα στην εκπαίδευση;

ΑΠ: Τώρα είμαι μαθητής σε Τεχνικό Σχολείο στην Γ' Λυκείου.

ΕΡ: Ήσουν ευχαριστημένος από τις επιδόσεις σου στο σχολείο;

ΑΠ: Ναι, ευχαριστημένος ήμουν.

ΕΡ: Είχες πρόβλημα με τη γλώσσα;

ΑΠ: Είχα πρόβλημα με τη γλώσσα, γιατί όταν ήρθα δε γνώριζα καθόλου ελληνικά.

ΕΡ: Παρακολούθησες κάποιες ειδικές τάξεις για την καλύτερη προετοιμασία σου στην ελληνική γλώσσα;

ΑΠ: Ναι, παρακολούθησα για δυο χρόνια στο Γυμνάσιο. Μας έκανε μια καθηγήτρια μάθημα, για να μάθουμε την ελληνική γλώσσα.

ΕΡ: Ποιο ήταν το κλίμα στο σχολείο; Υπήρχαν διακρίσεις, κοροϊδία, επιθετικότητα των άλλων; Αν ναι έπαιζαν κάποιο ρόλο και ποιον;

ΑΠ: Όχι, όλα ήταν μια χαρά.

ΕΡ: Συμμετείχες στο δεκαπενταμελές του σχολείου σας; Γνωρίζεις εάν συμμετείχαν άλλοι μετανάστες στο δεκαπενταμελές; Συμμετείχες σε άλλες πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις και εκδρομές που διοργάνωνε το σχολείο σου;

ΑΠ: Όχι, δε συμμετείχα. Άλλοι συμμαθητές μου συμμετείχαν. Σε εκδρομές και εκδηλώσεις του σχολείου δε συμμετείχα.

ΕΡ: Είχες μείνει ποτέ στην ίδια τάξη; Φοιτούσες στην τάξη που αντιστοιχούσε στην ηλικία σου;

ΑΠ: Όχι, δεν είχα μείνει στην ίδια τάξη. Σκέφτομαι να δώσω πανελλήνιες. Θέλω να σπουδάσω πληροφορική, στο Τ.Ε.Ι. της Άρτας.

ΕΡ: Υπήρχαν συμμαθητές σου που δημιουργούσαν 'κλίκες' και πείραζαν άλλους συμμαθητές τους;

ΑΠ: Ναι, αυτό υπήρχε. Υπήρχαν παιδιά στο Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο από Ρωσία, Κίνα, Αφρική και από άλλες χώρες, τα οποία τα πείραζαν κάποια παιδιά, λίγα παιδιά ήταν αυτά.

ΕΡ: Είσαι ευχαριστημένος με τη πορεία που είχες; Με τις σπουδές σου, τη σημερινή σου θέση, επάγγελμα;

ΑΠ: Ναι, ευχαριστημένος είμαι.

ΕΡ: Τι θα έκανες διαφορετικό σήμερα αν θα μπορούσες να ξαναγυρίσεις στην ηλικία των δεκατεσσάρων/δεκαπέντε χρονών;

ΑΠ: Δεν το έχω σκεφτεί αυτό.

ΕΡ: Είσαι ευχαριστημένος από την προσπάθεια που έκανες για να συνεχίσεις στο Λύκειο, Πανεπιστήμιο, Τ.Ε.Ι.; Αν όχι γιατί;

ΑΠ: Ναι, ευχαριστημένος είμαι.

ΕΡ: Γνωρίζεις την πορεία άλλων συμμαθητών σου μετά το Γυμνάσιο και πώς τη σχολιάζεις;

ΑΠ: Ναι, άλλοι πέρασαν σε κάποιο Πανεπιστήμιο και άλλοι εργάζονται.

ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρά σου, τι ήθελες να πετύχεις ή τι ήθελες το σχολείο να σε βοηθήσει να πετύχεις;

ΑΠ: Να τελειώσω το Πανεπιστήμιο, που θέλω να σπουδάσω και μετά δεν το έχω σκεφτεί. Τώρα δουλεύω μπουγιατζής παράλληλα με το σχολείο. Σχολείο πηγαίνω το απόγευμα.

ΕΡ: Εκπληρώθηκαν οι στόχοι που είχες θέσει με τη φοίτησή σου στο ελληνικό σχολείο; Είσαι ευχαριστημένος;

ΑΠ: Ναι, ευχαριστημένος είμαι.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

Απομαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις με τους γονείς

Συνέντευξη Ι"

Φύλο: Γυναίκα.

ΕΡ: *Τι δουλειά κάνετε;*

ΑΠ: Μαγαζί έχουμε.

ΕΡ: *Τι σχολείο έχετε τελειώσει; Δημοτικό; Γυμνάσιο; Λύκειο; Τεχνική Σχολή; Πανεπιστήμιο; Κάτι άλλο;*

ΑΠ: Πανεπιστήμιο έχουμε τελειώσει και εγώ και ο άντρας μου.

ΕΡ: *Πόσα χρόνια έχετε στην Ελλάδα;*

ΑΠ: Εικοσιένα χρόνια έχουμε στην Ελλάδα.

ΕΡ: *Ξέρατε ελληνικά όταν ήρθατε στην Ελλάδα;*

ΑΠ: Βέβαια, γνώριζα ελληνικά. Εμένα ο πατέρας μου είναι Έλληνας. Η μητέρα μου είναι Βορειοηπειρώτισσα.

ΕΡ: *Όταν ήρθατε στην Ελλάδα, σκεφτόσαστε να μείνετε προσωρινά ή θέλατε να μείνετε μόνιμα στη χώρα; Τώρα τι σκέφτεστε για το θέμα αυτό; Έχετε κάνει αίτηση για να πάρετε την ελληνική υπηκοότητα; Έχετε πάρει την ελληνική υπηκοότητα;*

ΑΠ: Τότε ήρθαμε και δεν ξέραμε και εμείς, τι θα γινότανε. Επειδή εγώ είχα και το σπίτι του πατέρα μου, λέγαμε θα πάμε στην Ελλάδα. Έχω και ένα παιδί εδώ, που είναι μαθητής και θέλει να πάει για ψυκτικός. Βέβαια, έχουμε κάνει αίτηση να πάρουμε την ελληνική υπηκοότητα και περιμένουμε.

ΕΡ: *Πώς θα χαρακτηρίζατε την οικονομική σας κατάσταση (πολύ καλή, καλή, μέτρια, άσχημη, κάτι άλλο..);*

ΑΠ: Στην αρχή ήταν λίγο δύσκολα, αλλά έχουμε εργαστεί αρκετά. Τώρα δουλεύω, δεν έχω κάποιο πρόβλημα.

ΕΡ: *Ποια είναι η χώρα προέλευσης; Είστε Βορειοηπειρώτης, Πόντιος από Σοβιετική Ένωση, από κάπου αλλού;*

ΑΠ: Από τη Βόρειο Ήπειρο είμαστε και οι δυο.

ΕΡ: *Πόσα άτομα είστε στην οικογένεια;*

ΑΠ: Τρία άτομα. Εμείς και το παιδί.

ΕΡ: *Βοηθούσατε το παιδί σας στην προετοιμασία των μαθημάτων;*

ΑΠ: Ναι, τον βοηθούσαμε. Εγώ γνώριζα και να διαβάζω και να γράφω.

ΕΡ: *Πώς ήταν η συμπεριφορά του παιδιού στο σχολείο; Σας είχαν καλέσει ποτέ ο διευθυντής/οι καθηγητές για να σας εκφράσουν παράπονα για τη συμπεριφορά του παιδιού; Για ποιο λόγο;*

ΑΠ: Όχι, είναι καλό παιδί. Τα καλοκαίρια μας έχει βοηθήσει στο μαγαζί και αλλού έχει δουλέψει.

ΕΡ: *Παρακολουθούσαν τα παιδιά σας φροντιστήρια, ιδιαίτερα μαθήματα, ξένες γλώσσες;*

ΑΠ: Ναι, έχει πάει αγγλικά. Έκανε φροντιστήρια για Μαθηματικά και Φυσική.

ΕΡ: *Μιλάτε ελληνικά στο σπίτι με τα παιδιά σας;*

ΑΠ: Ναι, ελληνικά μιλάμε.

ΕΡ: *Ποια ήταν τα όνειρα σας για το παιδί σας όταν ήρθατε στην Ελλάδα; Τι όνειρα είχατε στέλνοντας το παιδί σας στο ελληνικό σχολείο; Ικανοποιήθηκαν τα όνειρά σας; Είστε ευχαριστημένοι από τη μέχρι τώρα πορεία του παιδιού σας;*

ΑΠ: Να σπουδάσει, να τελειώσει και να γίνει κάτι. Να πάρει μια μόρφωση. Όπως έχει κάθε μάνα. Το παιδί ακόμη δεν έχει τελειώσει το σχολείο. Θέλει να πάει να μάθει υπολογιστές και να συνεχίσει να σπουδάσει. Όπου θέλει να πάει το παιδί. Γι' αυτό το παιδί δουλεύουμε και τρέχουμε όλη την ημέρα. Ναι, μπορώ να πω είμαι ευχαριστημένη.

Συνέντευξη 2^η

Φύλο: Άντρας.

ΕΡ: *Τι δουλειά κάνετε;*

ΑΠ: Δούλευα σε εργοστάσιο, αλλά τώρα είμαι άνεργος. Η γυναίκα μου δουλεύει σε ένα ξενοδοχείο.

ΕΡ: *Τι σχολείο έχετε τελειώσει; Δημοτικό; Γυμνάσιο; Λύκειο; Τεχνική Σχολή; Πανεπιστήμιο; Κάτι άλλο;*

ΑΠ: Είμαστε απόφοιτοι Δημοτικού.

ΕΡ: *Πόσα χρόνια έχετε στην Ελλάδα;*

ΑΠ: Είκοσι χρόνια περίπου.

ΕΡ: *Ξέρατε Ελληνικά όταν ήρθατε στην Ελλάδα;*

ΑΠ: Ναι, γνωρίζαμε ελληνικά όταν ήρθαμε στην Ελλάδα.

ΕΡ: *Όταν ήρθατε στην Ελλάδα, σκεφτόσαστε να μείνετε προσωρινά ή θέλατε να μείνετε μόνιμα στη χώρα; Τώρα τι σκέφτεστε για το θέμα αυτό; Έχετε κάνει αίτηση για να πάρετε την ελληνική υπηκοότητα; Έχετε πάρει την ελληνική υπηκοότητα;*

ΑΠ: Όταν ήρθαμε στην Ελλάδα σκεφτόμασταν να μείνουμε μόνιμα, αλλά τώρα ίσως κάποια στιγμή επιστρέψουμε. Οι λόγοι που, ίσως, επιστρέψουμε κάποια στιγμή είναι γιατί δεν υπάρχουν δουλειές εδώ. Επίσης, στην Αλβανία έχουμε σπίτι. Δεν έχουμε πάρει την ελληνική υπηκοότητα, ούτε έχουμε κάνει αίτηση ακόμη.

ΕΡ: *Πώς θα χαρακτηρίζατε την οικονομική σας κατάσταση; (πολύ καλή, καλή, μέτρια, άσχημη, κάτι άλλο..)*

ΑΠ: Μέτρια.

ΕΡ: *Ποια είναι η χώρα προέλευσης; Είστε Βορειοηπειρώτης, Πόντιος από Σοβιετική Ένωση, από κάπου αλλού;*

ΑΠ: Εμείς είμαστε από τους Άγιους Σαράντα.

ΕΡ: *Πόσα άτομα είστε στην οικογένεια;*

ΑΠ: Τέσσερα άτομα είμαστε στην οικογένεια.

ΕΡ: *Βοηθούσατε το παιδί σας στην προετοιμασία των μαθημάτων;*

ΑΠ: Μόνο στο Δημοτικό βοηθούσαμε το παιδί μας στο διάβασμα των μαθημάτων του σχολείου.

ΕΡ: *Πώς ήταν η συμπεριφορά του παιδιού στο σχολείο; Σας είχαν καλέσει ποτέ ο διευθυντής/οι καθηγητές για να σας εκφράσουν παράπονα για τη συμπεριφορά του παιδιού; Για ποιο λόγο;*

ΑΠ: Όχι, ποτέ. Δεν είχε δημιουργήσει κάποιο πρόβλημα ο γιος μας στο σχολείο.

ΕΡ: *Παρακολουθούσαν τα παιδιά σας φροντιστήρια, ιδιαίτερα μαθήματα, ξένες γλώσσες;*

ΑΠ: Δεν παρακολουθούσε φροντιστήρια για τα μαθήματα του σχολείου. Όταν ήταν μικρός παρακολουθούσε ξένες γλώσσες, αλλά μετά διέκοψε τα μαθήματα.

ΕΡ: *Μιλάτε ελληνικά στο σπίτι με τα παιδιά σας;*

ΑΠ: Ναι, μιλούσαμε ελληνικά και ακόμη μιλάμε με τα παιδιά μας.

ΕΡ: *Ποια ήταν τα όνειρα σας για το παιδί σας όταν ήρθατε στην Ελλάδα; Τι όνειρα είχατε στέλνοντας το παιδί σας στο ελληνικό σχολείο; Ικανοποιήθηκαν τα όνειρά σας; Είστε ευχαριστημένοι από τη μέχρι τώρα πορεία του παιδιού σας;*

ΑΠ: Θέλαμε το παιδί μας να φτιάξει τη ζωή του καλύτερα από εμάς. Όνειρό μας ήταν να περάσει στο Πανεπιστήμιο, αλλά δεν τα κατάφερε. Όχι, δεν μπορούμε να πούμε ότι είμαστε ευχαριστημένοι από την πορεία του παιδιού μας. Θα μπορούσε να είχε καταφέρει περισσότερα και τώρα να είχε μια δουλειά.

Συνέντευξη 3^η

Φύλο: Γυναίκα.

ΕΡ: Τι δουλειά κάνετε;

ΑΠ: Είμαι οικιακή βοηθός. Ο άντρας μου δουλεύει στις οικοδομές.

ΕΡ: Τι σχολείο έχετε τελειώσει; Δημοτικό; Γυμνάσιο; Λύκειο; Τεχνική Σχολή; Πανεπιστήμιο; Κάτι άλλο;

ΑΠ: Έχω τελειώσει Πανεπιστήμιο και συγκεκριμένα Γεωπονική.

ΕΡ: Πόσα χρόνια έχετε στην Ελλάδα;

ΑΠ: Έχουμε από το 1994 στην Ελλάδα οικογενειακώς.

ΕΡ: Ξέρατε ελληνικά όταν ήρθατε στην Ελλάδα;

ΑΠ: Ξέραμε ελληνικά, γιατί τα χωριά μας είναι ελληνικά και δεν μιλάμε αλβανικά στο χωριό. Μόνο στο σχολείο μιλούσαμε αλβανικά.

ΕΡ: Όταν ήρθατε στην Ελλάδα, σκεφτόσαστε να μείνετε προσωρινά ή θέλατε να μείνετε μόνιμα στη χώρα; Τώρα τι σκέφτεστε για το θέμα αυτό; Έχετε κάνει αίτηση για να πάρετε την ελληνική υπηκοότητα; Έχετε πάρει την ελληνική υπηκοότητα;

ΑΠ: Θέλαμε να μείνουμε μέχρι εκεί που μπορούμε. Εξάλλου, κοντά είμαστε και αν δε μας αρέσει φεύγουμε. Ναι, έχουμε κάνει αίτηση και ορκιστήκαμε. Τώρα είμαστε στις διαδικασίες να πάρουμε την ταυτότητα.

ΕΡ: Πώς θα χαρακτηρίζατε την οικονομική σας κατάσταση; (πολύ καλή, καλή, μέτρια, άσχημη, κάτι άλλο..)

ΑΠ: Αν έχουμε δουλειά, μέτρια θα είναι... αν δεν έχουμε δουλειά, άσχημα θα είναι.

ΕΡ: Ποια είναι η χώρα προέλευσης; Είστε Βορειοηπειρώτης, Πόντιος από Σοβιετική Ένωση, από κάπου αλλού;

ΑΠ: Είμαστε από τη Βόρειο Ήπειρο και εγώ και ο σύζυγός μου.

ΕΡ: Πόσα άτομα είστε στην οικογένεια;

ΑΠ: Τέσσερα άτομα είμαστε στην οικογένεια.

ΕΡ: Βοηθούσατε το παιδί σας στην προετοιμασία των μαθημάτων;

ΑΠ: Δεν είχαμε χρόνο για τέτοια πράγματα. Ήμασταν όλη μέρα στις δουλειές μας.

ΕΡ: Πώς ήταν η συμπεριφορά του παιδιού στο σχολείο; Σας είχαν καλέσει ποτέ ο διευθυντής/οι καθηγητές για να σας εκφράσουν παράπονα για τη συμπεριφορά του παιδιού; Για ποιο λόγο;

ΑΠ: Όχι, όχι. Ήταν πάρα πολύ καλή η κόρη μου. Όταν πήγαινα για βαθμούς μου έλεγαν τα καλύτερα λόγια οι καθηγητές της.

ΕΡ: Παρακολουθούσαν τα παιδιά σας φροντιστήρια, ιδιαίτερα μαθήματα, ξένες γλώσσες;

ΑΠ: Έκαναν φροντιστήρια τα μαθήματα που θα έδιναν πανελλήνιες και Αγγλικά.

ΕΡ: Μιλάτε ελληνικά στο σπίτι με τα παιδιά σας;

ΑΠ: Ποτέ δε μιλούσαμε αλβανικά με τα παιδιά μας.

ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρα σας για το παιδί σας όταν ήρθατε στην Ελλάδα; Τι όνειρα είχατε στέλνοντας το παιδί σας στο ελληνικό σχολείο; Ικανοποιήθηκαν τα όνειρά σας; Είστε ευχαριστημένοι από τη μέχρι τώρα πορεία του παιδιού σας;

ΑΠ: Τότε που ήρθαμε τα παιδιά μας ήταν μικρά. Όνειρό μας ήταν να σπουδάσουν και να γίνουν χρήσιμοι για την κοινωνία, να έχουν μια δουλειά. Έχουν ικανοποιηθεί τα όνειρά μας μέχρι τώρα, από εδώ και πέρα τι κάνουμε.

ΕΡ: Έχετε να μου προσθέσετε σε όλα αυτά που συζητήσαμε κάτι που ξεχάσατε;

ΑΠ: Όχι, τίποτα άλλο. Να είστε καλά. Να έχουμε καλή χρονιά με λιγότερες στενοχώριες.

Συνέντευξη 4^η

Φύλο: Άντρας.

ΕΡ: *Τι δουλειά κάνετε;*

ΑΠ: Στον ιδιωτικό τομέα και συγκεκριμένα σ' ένα ξυλεμπορικό. Η γυναίκα μου δε δουλεύει.

ΕΡ: *Τι σχολείο έχετε τελειώσει; Δημοτικό; Γυμνάσιο; Λύκειο; Τεχνική Σχολή; Πανεπιστήμιο; Κάτι άλλο;*

ΑΠ: Έχω τελειώσει Λύκειο.

ΕΡ: *Πόσα χρόνια έχετε στην Ελλάδα;*

ΑΠ: Είκοσι χρόνια είμαστε στην Ελλάδα.

ΕΡ: *Ξέρατε ελληνικά όταν ήρθατε στην Ελλάδα;*

ΑΠ: Ναι, γνώριζα. Είμαι ομογενής από το Αργυρόκαστρο.

ΕΡ: *Όταν ήρθατε στην Ελλάδα, σκεφτόσαστε να μείνετε προσωρινά ή θέλατε να μείνετε μόνιμα στη χώρα; Τώρα τι σκέφτεστε για το θέμα αυτό; Έχετε κάνει αίτηση για να πάρετε την ελληνική υπηκοότητα; Έχετε πάρει την ελληνική υπηκοότητα;*

ΑΠ: Για προσωρινά ξεκινήσαμε να έρθουμε στην Ελλάδα. Είχα άλλα όνειρα, όταν ήρθα εδώ, αλλά έτσι που την κατάντησαν τη χώρα... τώρα έτσι που ήρθαν τα πράγματα εξαιτίας της οικονομικής κρίσης, δεν ξέρω τι θα κάνω. Αυτή τη στιγμή στην Ελλάδα δεν τα βλέπω σωστά τα πράγματα. Έφυγα από την πατρίδα μου, γιατί η χούντα δε με άφησε να σπουδάσω, εξαιτίας του ότι γι' αυτούς ήμουν ο κακός ο Έλληνας... ήρθα στην Ελλάδα για να διευρύνω τον ορίζοντά μου και να σπουδάσει το παιδί μου, αλλά δε βλέπω και εδώ ωραία και καλά πράγματα. Έχω τρία χρόνια που την έχω πάρει την ελληνική υπηκοότητα. Αυτό όμως δε σημαίνει που είμαι Έλληνας ή δεν είμαι... εγώ Έλληνας είμαι από εκεί. Το αλβανικό κράτος με έχει γράψει Έλληνα εκεί, όμως, εδώ το ελληνικό κράτος με έχει για Αλβανό.

ΕΡ: *Πώς θα χαρακτηρίζατε την οικονομική σας κατάσταση (πολύ καλή, καλή, μέτρια, άσχημη, κάτι άλλο...);*

ΑΠ: Δε θα έλεγα ότι είναι άσχημη. Ε, εντάξει.

ΕΡ: *Ποια είναι η χώρα προέλευσης; Είστε Βορειοηπειρώτης, Πόντιος από Σοβιετική Ένωση, από κάπου αλλού;*

ΑΠ: Από Βόρειο Ήπειρο είμαστε και εγώ και η γυναίκα μου.

ΕΡ: *Πόσα άτομα είστε στην οικογένεια;*

ΑΠ: Τρία άτομα.

ΕΡ: *Βοηθούσατε το παιδί σας στην προετοιμασία των μαθημάτων;*

ΑΠ: Ναι, όσο μπορούσαμε το βοηθούσαμε όταν ήταν μικρός, αλλά δεν πήγαμε και σχολείο για να μπορούμε να τον βοηθήσουμε. Τώρα που μεγάλωσε και σπουδάζει μας βοηθάει αυτός.

ΕΡ: *Πώς ήταν η συμπεριφορά του παιδιού στο σχολείο; Σας είχαν καλέσει ποτέ ο διευθυντής/οι καθηγητές για να σας εκφράσουν παράπονα για τη συμπεριφορά του παιδιού; Για ποιο λόγο;*

ΑΠ: Όχι, όχι δε μας είχαν καλέσει.

ΕΡ: *Παρακολουθούσαν τα παιδιά σας φροντιστήρια, ιδιαίτερα μαθήματα, ξένες γλώσσες;*

ΑΠ: Ναι, παρακολουθούσε ο γιος μας φροντιστήρια.

ΕΡ: *Μιλάτε ελληνικά στο σπίτι με τα παιδιά σας;*

ΑΠ: Μόνο ελληνικά μιλούσαμε. Μιλάμε τα ελληνικά της γιαγιάς μας.

ΕΡ: *Ποια ήταν τα όνειρα σας για το παιδί σας όταν ήρθατε στην Ελλάδα; Τι όνειρα είχατε στέλνοντας το παιδί σας στο ελληνικό σχολείο; Ικανοποιήθηκαν τα όνειρά σας; Είστε ευχαριστημένοι από τη μέχρι τώρα πορεία του παιδιού σας;*

ΑΠ: Στηρίχτηκα πολύ στη γνώση... αγαπούσα πολύ το σχολείο, γιατί μου άρεσαν τα γράμματα. Αυτό προσπάθησα να μεταφέρω και στο παιδί μου. Με νύχια και με δόντια να το σπουδάσω και να του ανοίξω τα μάτια. Να του ανοίξω ένα παράθυρο στον κόσμο, για να βλέπει τον κόσμο πιο σωστά και να μην έχει παρωπίδες. Το μέλλον θα δείξει, εάν είμαι ευχαριστημένος ή όχι.

ΕΡ: Έχετε να μου προσθέσετε σε όλα αυτά που συζητήσαμε κάτι που ξεχάσατε;

ΑΠ: Έχω ένα παράπονο από την πατρίδα μου την Ελλάδα. Σε άλλες χώρες που πηγαίνεις μέσα σε πέντε χρόνια παίρνεις την υπηκοότητα του κράτους. Εμείς, όμως, με τα ελληνικά της γιαγιάς που ξέρουμε, σε βλέπουν Αλβανό. Εγώ, όμως, δεν είμαι Αλβανός και δεν αισθάνομαι Αλβανός.

Συνέντευξη 5^η

Φύλο: Γυναίκα.

ΕΡ: Τι δουλειά κάνετε;

ΑΠ: Οικιακά. Ο άντρας μου δουλεύει στις οικοδομές.

ΕΡ: Τι σχολείο έχετε τελειώσει; Δημοτικό; Γυμνάσιο; Λύκειο; Τεχνική Σχολή; Πανεπιστήμιο; Άλλο;

ΑΠ: Έχω τελειώσει Γυμνάσιο. Ο άντρας μου έχει τελειώσει Γεωπόνος, στο Πανεπιστήμιο, στη Βόρειο Ήπειρο.

ΕΡ: Πόσα χρόνια έχετε στην Ελλάδα;

ΑΠ: Είμαστε από το '90 εδώ στην Ελλάδα.

ΕΡ: Ξέρατε Ελληνικά όταν ήρθατε στην Ελλάδα;

ΑΠ: Γνωρίζαμε ελληνικά, αφού είμαστε από τη Βόρειο Ήπειρο, από τα Πωγόνια.

ΕΡ: Όταν ήρθατε στην Ελλάδα, σκεφτόσαστε να μείνετε προσωρινά ή θέλατε να μείνετε μόνιμα στη χώρα; Τώρα τι σκέφτεστε για το θέμα αυτό; Έχετε κάνει αίτηση για να πάρετε την ελληνική υπηκοότητα; Έχετε πάρει την ελληνική υπηκοότητα;

ΑΠ: Αφού φύγαμε για μόνιμα ήρθαμε. Τώρα τι να σκεφτώ; Εργάζομαι, είμαι στο σπίτι μου. Το παιδί μου είναι εδώ και σπουδάζει στο Πανεπιστήμιο. Τι να σκεφτώ να φύγω; Με τίποτα. Εγώ είμαι καθαρή Ελληνίδα από τη Βόρειο Ήπειρο, από τα Πωγόνια, μόνο τα σύνορα μας χωρίζανε. Ναι, έχω κάνει αίτηση για την ελληνική υπηκοότητα και περιμένουμε τα χαρτιά μέρα με την ημέρα.

ΕΡ: Πώς θα χαρακτηρίζατε την οικονομική σας κατάσταση (πολύ καλή, καλή, μέτρια, άσχημη, κάτι άλλο.);

ΑΠ: Τα οικονομικά μας δεν είναι και τόσο καλά.

ΕΡ: Ποια είναι η χώρα προέλευσης; Είστε Βορειοηπειρώτης, Πόντιος από Σοβιετική Ένωση, από κάπου αλλού;

ΑΠ: Και οι δύο είμαστε από τη Βόρειο Ήπειρο.

ΕΡ: Πόσα άτομα είστε στην οικογένεια;

ΑΠ: Τέσσερα.

ΕΡ: Βοηθούσατε το παιδί σας στην προετοιμασία των μαθημάτων;

ΑΠ: Τη βοηθούσα την κόρη μας, όσο μπορούσα μέχρι το Δημοτικό. Μετά που μεγάλωσε πήγαινε στα φροντιστήρια.

ΕΡ: Πώς ήταν η συμπεριφορά του παιδιού στο σχολείο; Σας είχαν καλέσει ποτέ ο διευθυντής/οι καθηγητές για να σας εκφράσουν παράπονα για τη συμπεριφορά του παιδιού; Για ποιο λόγο;

ΑΠ: Μια χαρά, όλα καλά. Και του παιδιού μου και της κόρης μου. Είχαν πολλούς φίλους, όλα ήταν μια χαρά.

ΕΡ: Παρακολουθούσαν τα παιδιά σας φροντιστήρια, ιδιαίτερα μαθήματα, ξένες γλώσσες;

ΑΠ: Παρακολουθούσαν Αγγλικά και φροντιστήρια για τα μαθήματα του σχολείου.

ΕΡ: Μιλάτε ελληνικά στο σπίτι με τα παιδιά σας;

ΑΠ: Ναι, ελληνικά μιλάμε.

ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρα σας για το παιδί σας όταν ήρθατε στην Ελλάδα; Τι όνειρα είχατε στέλνοντας το παιδί σας στο ελληνικό σχολείο; Ικανοποιήθηκαν τα όνειρά σας; Είστε ευχαριστημένοι από τη μέχρι τώρα πορεία του παιδιού σας;

ΑΠ: Όσο πιο ψηλά να έφτανε, όσο καλύτερα γίνεται. Ότι κάνει ένα Ελληνόπαιδο να κάνει και το παιδί μου. Για το γιο μου ικανοποιήθηκαν τα όνειρά μου, όλα καλά πήγανε. Τελείωσε δύο Πανεπιστήμια και έκανε και Μεταπτυχιακό. Για την κόρη μου να περάσει Πανεπιστήμιο δε μπόρεσε, γιατί δεν έβγαλε καλό βαθμό και έτσι δεν πέτυχε. Βέβαια, αν ερχόταν κάτι καλύτερο, σίγουρα θα το ήθελα. Ποιος δε θέλει το καλύτερο; Η κόρη μου δε τα έπαιρνε τα γράμματα, όπως τα έπαιρνε ο γιος μου. Στο ΙΕΚ που πήγε τα πήγε πολύ καλά και υποτροφίες πήρε.

Συνέντευξη 6^η

Φύλο: Γυναίκα.

ΕΡ: Τι δουλειά κάνετε;

ΑΠ: Εγώ κάνω οικιακά. Ο άντρας μου έχει μια μάντρα με ξύλα και κάρβουνα. Ελεύθερος επαγγελματίας είναι.

ΕΡ: Τι σχολείο έχετε τελειώσει; Δημοτικό; Γυμνάσιο; Λύκειο; Τεχνική Σχολή; Πανεπιστήμιο; Κάτι άλλο;

ΑΠ: Και εγώ και ο άντρας μου έχουμε τελειώσει Λύκειο.

ΕΡ: Πόσα χρόνια έχετε στην Ελλάδα;

ΑΠ: Στην Ελλάδα έχουμε είκοσι χρόνια.

ΕΡ: Ξέρατε Ελληνικά όταν ήρθατε στην Ελλάδα;

ΑΠ: Όχι.

ΕΡ: Όταν ήρθατε στην Ελλάδα, σκεφτόσαστε να μείνετε προσωρινά ή θέλατε να μείνετε μόνιμα στη χώρα; Τώρα τι σκέφτεστε για το θέμα αυτό; Έχετε κάνει αίτηση για να πάρετε την ελληνική υπηκοότητα; Έχετε πάρει την ελληνική υπηκοότητα;

ΑΠ: Όταν ήρθαμε, ήρθαμε για προσωρινά. Τώρα είμαστε μόνιμα, έχουμε πάρει και ελληνική ταυτότητα. Έτσι, δε σκεφτόμαστε να επιστρέψουμε.

ΕΡ: Πώς θα χαρακτηρίζατε την οικονομική σας κατάσταση (πολύ καλή, καλή, μέτρια, άσχημη, κάτι άλλο..);

ΑΠ: Μέτρια.

ΕΡ: Ποια είναι η χώρα προέλευσης; Είστε Βορειοηπειρώτης, Πόντιος από Σοβιετική Ένωση, από κάπου αλλού;

ΑΠ: Και οι δυο είμαστε από την Κορυτσά, από τη Βόρειο Ήπειρο.

ΕΡ: Πόσα άτομα είστε στην οικογένεια;

ΑΠ: Τέσσερα και έχουμε και τη γιαγιά.

ΕΡ: Βοηθούσατε το παιδί σας στην προετοιμασία των μαθημάτων;

ΑΠ: Ναι, φυσικά το βοηθούσαμε.

ΕΡ: Πώς ήταν η συμπεριφορά του παιδιού στο σχολείο; Σας είχαν καλέσει ποτέ ο διευθυντής/οι καθηγητές για να σας εκφράσουν παράπονα για τη συμπεριφορά του παιδιού; Για ποιο λόγο;

ΑΠ: Όχι, ήταν πολύ καλός στο σχολείο. Όταν πήγαινα εγώ στο σχολείο, μου λέγανε ότι ήταν πολύ καλός μαθητής.

ΕΡ: Παρακολουθούσαν τα παιδιά σας φροντιστήρια, ιδιαίτερα μαθήματα, ξένες γλώσσες;

ΑΠ: Παρακολουθούσε μαθήματα αγγλικών, αλλά μετά τα άφησε, δεν πήρε το πτυχίο. Για τα μαθήματα του σχολείου δεν έκανε φροντιστήρια.

ΕΡ: Μιλάτε ελληνικά στο σπίτι με τα παιδιά σας;

ΑΠ: Ναι, ελληνικά μιλάμε, γιατί τα παιδιά μας δε γνωρίζουν αλβανικά. Δηλαδή τα καταλαβαίνουν, αλλά δε μιλάνε.

ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρα σας για το παιδί σας όταν ήρθατε στην Ελλάδα; Τι όνειρα είχατε στέλνοντας το παιδί σας στο ελληνικό σχολείο; Ικανοποιήθηκαν τα όνειρά σας; Είστε ευχαριστημένοι από τη μέχρι τώρα πορεία του παιδιού σας;

ΑΠ: Πολλά ήταν τα όνειρά μας, ήθελα να περάσουν στο Πανεπιστήμιο. Εντάξει, δε μπορούσαν να πάνε φροντιστήρια. Πήγανε στο Τεχνικό Λύκειο, ήθελαν να πιάσουν δουλειά, γιατί ήταν δύσκολα τα πράγματα. Εντάξει, ευχαριστημένη είμαι.

Συνέντευξη 7^η

Φύλο: Γυναίκα.

ΕΡ: Τι δουλειά κάνετε;

ΑΠ: Μέχρι τώρα δούλευα μέσω του ΟΑΕΔ σε ένα πρόγραμμα, γιατί είμαι άτομο με αναπηρία, λόγω ενός προβλήματος στο πόδι μου. Τώρα έχω βγει σε σύνταξη αναπηρίας.

ΕΡ: Τι σχολείο έχετε τελειώσει; Δημοτικό; Γυμνάσιο; Λύκειο; Τεχνική Σχολή; Πανεπιστήμιο; Κάτι άλλο;

ΑΠ: Εγώ έχω τελειώσει Λύκειο και ο άντρας μου Γυμνάσιο.

ΕΡ: Πόσα χρόνια έχετε στην Ελλάδα;

ΑΠ: Δεκαεπτά χρόνια.

ΕΡ: Ξέρατε ελληνικά όταν ήρθατε στην Ελλάδα;

ΑΠ: Ναι, γνωρίζαμε ελληνικά. Εγώ είμαι από τη μειονότητα και κάναμε ελληνικά μέσα στο σχολείο.

ΕΡ: Όταν ήρθατε στην Ελλάδα, σκεφτόσαστε να μείνετε προσωρινά ή θέλατε να μείνετε μόνιμα στη χώρα; Τώρα τι σκέφτεστε για το θέμα αυτό; Έχετε κάνει αίτηση για να πάρετε την ελληνική υπηκοότητα; Έχετε πάρει την ελληνική υπηκοότητα;

ΑΠ: Όταν ήρθαμε εμείς, δεν ξέραμε τα πράγματα καλά, για το τι θα γινόταν. Τα πράγματα μέσα ήταν πολύ άσχημα. Δεν ξέραμε και εδώ, αν θα μείνουμε ή όχι, αν θα πάρουμε κανονικά τα χαρτιά μας για ταυτότητες και τέτοια. Δεν το ξέραμε. Τώρα δε το συζητάω, αν θα φύγουμε, γιατί έχω πάρει ταυτότητα ελληνική. Μόνο ο άντρας μου δεν έχει πάρει, γιατί είναι υπήκοος Αλβανός. Δεν πρόκειται να φύγουμε, όχι.

ΕΡ: Πώς θα χαρακτηρίζατε την οικονομική σας κατάσταση (πολύ καλή, καλή, μέτρια, άσχημη, κάτι άλλο..);

ΑΠ: Μέτρια.

ΕΡ: Ποια είναι η χώρα προέλευσης; Είστε Βορειοηπειρώτης, Πόντιος από Σοβιετική Ένωση, από κάπου αλλού;

ΑΠ: Από τη Βόρειο Ήπειρο είμαι και εγώ και ο άντρας μου.

ΕΡ: Πόσα άτομα είστε στην οικογένεια;

ΑΠ: Τρία, ο σύζυγος και ο γιος μου.

ΕΡ: Βοηθούσατε το παιδί σας στην προετοιμασία των μαθημάτων;

ΑΠ: Μέχρι τέλη Δημοτικού τον βοηθούσα πάρα πολύ. Μετά στο Γυμνάσιο στα Μαθηματικά δεν ήμουν και τόσο καλή και δεν τον βοηθούσα. Στο Λύκειο πήγε φροντιστήριο σε Μαθηματικά και τέτοια, γιατί δε μπορούσα να τον βοηθήσω.

ΕΡ: Πώς ήταν η συμπεριφορά του παιδιού στο σχολείο; Σας είχαν καλέσει ποτέ ο διευθυντής/οι καθηγητές για να σας εκφράσουν παράπονα για τη συμπεριφορά του παιδιού; Για ποιο λόγο;

ΑΠ: Όχι, καθόλου ο γιος μου ήταν πολύ καλός.

ΕΡ: Παρακολουθούσαν τα παιδιά σας φροντιστήρια, ιδιαίτερα μαθήματα, ξένες γλώσσες;

ΑΠ: Παρακολουθούσε φροντιστήριο στα αγγλικά και έκανε τέσσερα χρόνια μαθήματα στους υπολογιστές, όπως και τα μαθήματα του σχολείου στο Λύκειο.

ΕΡ: Μιλάτε Ελληνικά στο σπίτι με τα παιδιά σας;

ΑΠ: Πάντα ελληνικά μιλούσαμε, αφού η μητέρα μου δεν ήξερε αλβανικά καθόλου.

ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρα σας για το παιδί σας όταν ήρθατε στην Ελλάδα; Τι όνειρα είχατε στέλνοντας το παιδί σας στο ελληνικό σχολείο; Ικανοποιήθηκαν τα όνειρά σας; Είστε ευχαριστημένοι από τη μέχρι τώρα πορεία του παιδιού σας;

ΑΠ: Τα πράγματα εκεί ήταν τόσο δύσκολα, που εμείς είχαμε σαν όνειρο, όταν ήρθαμε εδώ για το καλύτερο. Ήρθαμε στην Ελλάδα, ώστε ο γιος μας να πάρει μια σχολή, να πάρει το πτυχίο του, να βρει μια δουλειά και να ζήσει σαν άνθρωπος. Μέχρι τώρα ευχαριστημένη είμαι, αλλά τα πράγματα δυσκολεύουν, όμως, και με την κρίση είναι δύσκολα τα πράγματα.

Συνέντευξη 8^η

Φύλο: Γυναίκα.

ΕΡ: Τι δουλειά κάνετε;

ΑΠ: Οικιακή βοηθός. Ο άντρας μου έχει πεθάνει.

ΕΡ: Τι σχολείο έχετε τελειώσει; Δημοτικό; Γυμνάσιο; Λύκειο; Τεχνική Σχολή; Πανεπιστήμιο; Κάτι άλλο;

ΑΠ: Έχω τελειώσει Πανεπιστήμιο στην Αλβανία, Μαθηματικός, Φυσικός και Χημικός. Με ενδιέφερε πολύ η γνώση, γι' αυτό και πήρα δίπλωμα Νοσοκόμας στη συνέχεια.

ΕΡ: Πόσα χρόνια έχετε στην Ελλάδα;

ΑΠ: Περίπου εικοσιένα χρόνια.

ΕΡ: Ξέρατε ελληνικά όταν ήρθατε στην Ελλάδα;

ΑΠ: Δε γνώριζα πολλά ελληνικά.

ΕΡ: Όταν ήρθατε στην Ελλάδα, σκεφτόσαστε να μείνετε προσωρινά ή θέλατε να μείνετε μόνιμα στη χώρα; Τώρα τι σκέφτεστε για το θέμα αυτό; Έχετε κάνει αίτηση για να πάρετε την ελληνική υπηκοότητα; Έχετε πάρει την ελληνική υπηκοότητα;

ΑΠ: Επειδή ο άντρας μου ήταν Έλληνας, σκεφτόμασταν από την αρχή να μείνουμε Ελλάδα. Έχω κάνει αίτηση, αλλά με την ελληνική γραφειοκρατία έχει καθυστερήσει.

ΕΡ: Πώς θα χαρακτηρίζατε την οικονομική σας κατάσταση (πολύ καλή, καλή, μέτρια, άσχημη, κάτι άλλο.);

ΑΠ: Μέτρια.

ΕΡ: Ποια είναι η χώρα προέλευσης; Είστε Βορειοηπειρώτης, Πόντιος από Σοβιετική Ένωση, από κάπου αλλού;

ΑΠ: Εγώ είμαι από τη Βόρειο Ήπειρο και ο άντρας μου ήταν Έλληνας.

ΕΡ: Πόσα άτομα είστε στην οικογένεια;

ΑΠ: Τρία, έχω και έναν μεγαλύτερο γιο.

ΕΡ: Βοηθούσατε το παιδί σας στην προετοιμασία των μαθημάτων;

ΑΠ: Ναι, βοηθούσα την κόρη μου ιδιαίτερα στο Δημοτικό, παρόλο που δε γνώριζα καλά τη γλώσσα.

ΕΡ: Πώς ήταν η συμπεριφορά του παιδιού στο σχολείο; Σας είχαν καλέσει ποτέ ο διευθυντής/οι καθηγητές για να σας εκφράσουν παράπονα για τη συμπεριφορά του παιδιού; Για ποιο λόγο;

ΑΠ: Όχι, ποτέ.

ΕΡ: Παρακολουθούσαν τα παιδιά σας φροντιστήρια, ιδιαίτερα μαθήματα, ξένες γλώσσες;

ΑΠ: Δεν είχε παρακολουθήσει φροντιστήρια καθόλου. Ούτε αγγλικά έκανε, μόνο ό,τι μάθαινε στο σχολείο. Δεν είχαμε και την οικονομική δυνατότητα.

ΕΡ: Μιλάτε ελληνικά στο σπίτι με τα παιδιά σας;

ΑΠ: Ναι.

ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρα σας για το παιδί σας όταν ήρθατε στην Ελλάδα; Τι όνειρα είχατε στέλνοντας το παιδί σας στο ελληνικό σχολείο; Ικανοποιήθηκαν τα όνειρά σας; Είστε ευχαριστημένοι από τη μέχρι τώρα πορεία του παιδιού σας;

ΑΠ: Ήμουν ικανοποιημένη, που την έβλεπα να πηγαίνει καλά στο σχολείο και πάντα της έλεγα, ό,τι αποφασίσει να τη βοηθήσει ο θεός να τα καταφέρει. Ο άντρας μου ήθελε πολύ να περάσει η κόρη μας στο Πανεπιστήμιο, γιατί ο ίδιος είχε τελειώσει μόνο την Γ' Δημοτικού. Οπότε, είμαι ικανοποιημένη με αυτά που έχει καταφέρει η κόρη μου, γιατί αυτό ήταν η επιλογή της.

ΕΡ: Έχετε να μου προσθέσετε σε όλα αυτά που συζητήσαμε κάτι που ξεχάσατε;

ΑΠ: Όχι, ελπίζω να σας βοήθησα στην έρευνά σας.

Συνέντευξη 9^η

Φύλο: Γυναίκα.

ΕΡ: Τι δουλειά κάνετε;

ΑΠ: Δουλεύω σε μια ψησταριά. Είμαι διαζευγμένη.

ΕΡ: Τι σχολείο έχετε τελειώσει; Δημοτικό; Γυμνάσιο; Λύκειο; Τεχνική Σχολή; Πανεπιστήμιο; Κάτι άλλο;

ΑΠ: Λύκειο έχω τελειώσει.

ΕΡ: Πόσα χρόνια έχετε στην Ελλάδα;

ΑΠ: Δεκαέξι χρόνια.

ΕΡ: Ξέρατε ελληνικά όταν ήρθατε στην Ελλάδα;

ΑΠ: Ναι, εγώ γνώριζα. Ο πρώην άντρας μου δε γνώριζε.

ΕΡ: Όταν ήρθατε στην Ελλάδα, σκεφτόσαστε να μείνετε προσωρινά ή θέλατε να μείνετε μόνιμα στη χώρα; Τώρα τι σκέφτεστε για το θέμα αυτό; Έχετε κάνει αίτηση για να πάρετε την ελληνική υπηκοότητα; Έχετε πάρει την ελληνική υπηκοότητα;

ΑΠ: Θέλαμε να μείνουμε μόνιμα. Τώρα αναλόγως πώς θα πάνε τα πράγματα. Αλλά πού αλλού να πάμε; Η Ελλάδα έγινε η πατρίδα μας τώρα. Έχουμε κάνει τα χαρτιά μας και περιμένουμε για την ελληνική υπηκοότητα, αλλά έχει πολύ γραφειοκρατία.

ΕΡ: Πώς θα χαρακτηρίζατε την οικονομική σας κατάσταση (πολύ καλή, καλή, μέτρια, άσχημη, κάτι άλλο..);

ΑΠ: Μέτρια.

ΕΡ: Ποια είναι η χώρα προέλευσης; Είστε Βορειοηπειρώτης, Πόντιος από Σοβιετική Ένωση, από κάπου αλλού;

ΑΠ: Είμαι στην καταγωγή Αλβανίδα. Όμως, επειδή ο πατέρας μου ήταν αξιωματικός, γεννήθηκα και μεγάλωσα στη Βόρειο Ήπειρο.

ΕΡ: Πόσα άτομα είστε στην οικογένεια;

ΑΠ: Τρία άτομα είμαστε στην οικογένεια. Έχω δύο παιδιά.

ΕΡ: Βοηθούσατε το παιδί σας στην προετοιμασία των μαθημάτων;

ΑΠ: Δεν τα βοηθούσα, γιατί δεν είχα χρόνο, δούλευα πολλές ώρες. Η κόρη μου ήταν πολύ καλή στα μαθήματα και βοηθούσε και τον αδερφό της. Ο πατέρας τους τότε, ενώ ήταν σπίτι, δεν είχε τη δυνατότητα να τα βοηθήσει.

ΕΡ: Πώς ήταν η συμπεριφορά του παιδιού στο σχολείο; Σας είχαν καλέσει ποτέ ο διευθυντής/οι καθηγητές για να σας εκφράσουν παράπονα για τη συμπεριφορά του παιδιού; Για ποιο λόγο;

ΑΠ: Όχι, δε μου έκαναν ποτέ παράπονα.

ΕΡ: Παρακολουθούσαν τα παιδιά σας φροντιστήρια, ιδιαίτερα μαθήματα, ξένες γλώσσες;

ΑΠ: Πήγαιναν Αγγλικά φροντιστήριο, αλλά μετά δυσκόλεψαν τα οικονομικά μας και τα κόψαμε και αυτά. Στα μαθήματα του σχολείου είχαν μια μικρή βοήθεια από φοιτητές, που τους έκαναν μάθημα στο σπίτι.

ΕΡ: Μιλάτε ελληνικά στο σπίτι με τα παιδιά σας;

ΑΠ: Ελληνικά και αλβανικά. Με τον γιο μου πιο πολύ ελληνικά μιλάμε, γιατί τα δυσκολεύεται τα αλβανικά.

ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρα σας για το παιδί σας όταν ήρθατε στην Ελλάδα; Τι όνειρα είχατε στέλνοντας το παιδί σας στο ελληνικό σχολείο; Ικανοποιήθηκαν τα όνειρά σας; Είστε ευχαριστημένοι από τη μέχρι τώρα πορεία του παιδιού σας;

ΑΠ: Όπως κάθε μάνα, να πάνε τα παιδιά μου όσο πιο ψηλά γίνεται. Πάνω απ' όλα να έχουν την υγεία τους. Η κάθε μάνα θέλει για τα παιδιά της το καλύτερο. Τα παιδιά μου προσπαθούν. Δε μπορούν να βγουν όλοι καθηγητές. Όσο μπορεί ο καθένας, δεν είναι όλοι καλοί μαθητές.

Συνέντευξη 10^η

Φύλο: Γυναίκα.

ΕΡ: Τι δουλειά κάνετε;

ΑΠ: Δουλεύω σε μια ψησταριά. Είμαι διαζευγμένη.

ΕΡ: Τι σχολείο έχετε τελειώσει; Δημοτικό; Γυμνάσιο; Λύκειο; Τεχνική Σχολή; Πανεπιστήμιο; Κάτι άλλο;

ΑΠ: Λύκειο έχω τελειώσει.

ΕΡ: Πόσα χρόνια έχετε στην Ελλάδα;

ΑΠ: Δεκαέξι χρόνια.

ΕΡ: Ξέρατε ελληνικά όταν ήρθατε στην Ελλάδα;

ΑΠ: Ναι, εγώ γνώριζα. Ο πρώην άντρας μου δε γνώριζε.

ΕΡ: Όταν ήρθατε στην Ελλάδα, σκεφτόσαστε να μείνετε προσωρινά ή θέλατε να μείνετε μόνιμα στη χώρα; Τώρα τι σκέφτεστε για το θέμα αυτό; Έχετε κάνει αίτηση για να πάρετε την ελληνική υπηκοότητα; Έχετε πάρει την ελληνική υπηκοότητα;

ΑΠ: Θέλαμε να μείνουμε μόνιμα. Τώρα αναλόγως πώς θα πάνε τα πράγματα. Αλλά πού αλλού να πάμε; Η Ελλάδα έγινε η πατρίδα μας τώρα. Έχουμε κάνει τα χαρτιά μας και περιμένουμε για την ελληνική υπηκοότητα, αλλά έχει πολύ γραφειοκρατία.

ΕΡ: Πώς θα χαρακτηρίζατε την οικονομική σας κατάσταση (πολύ καλή, καλή, μέτρια, άσχημη, κάτι άλλο.);

ΑΠ: Μέτρια.

ΕΡ: Ποια είναι η χώρα προέλευσης; Είστε Βορειοηπειρώτης, Πόντιος από Σοβιετική Ένωση, από κάπου αλλού;

ΑΠ: Είμαι στην καταγωγή Αλβανίδα. Όμως, επειδή ο πατέρας μου ήταν αξιωματικός, γεννήθηκα και μεγάλωσα στη Βόρειο Ήπειρο.

ΕΡ: Πόσα άτομα είστε στην οικογένεια;

ΑΠ: Τρία άτομα είμαστε στην οικογένεια. Έχω δύο παιδιά.

ΕΡ: Βοηθούσατε το παιδί σας στην προετοιμασία των μαθημάτων;

ΑΠ: Δεν τα βοηθούσα, γιατί δεν είχα χρόνο, δούλευα πολλές ώρες. Η κόρη μου ήταν πολύ καλή στα μαθήματα και βοηθούσε και τον αδερφό της. Ο πατέρας τους τότε, ενώ ήταν σπίτι, δεν είχε τη δυνατότητα να τα βοηθήσει.

ΕΡ: Πώς ήταν η συμπεριφορά του παιδιού στο σχολείο; Σας είχαν καλέσει ποτέ ο διευθυντής/οι καθηγητές για να σας εκφράσουν παράπονα για τη συμπεριφορά του παιδιού; Για ποιο λόγο;

ΑΠ: Όχι, δεν μου έκαναν ποτέ παράπονα.

ΕΡ: Παρακολουθούσαν τα παιδιά σας φροντιστήρια, ιδιαίτερα μαθήματα, ξένες γλώσσες;

ΑΠ: Πήγαιναν αγγλικά φροντιστήριο, αλλά μετά δυσκόλεψαν τα οικονομικά μας και τα κόψαμε και αυτά. Στα μαθήματα του σχολείου είχαν μια μικρή βοήθεια από φοιτητές, που τους έκαναν μάθημα στο σπίτι.

ΕΡ: Μιλάτε ελληνικά στο σπίτι με τα παιδιά σας;

ΑΠ: Ελληνικά και αλβανικά. Με τον γιο μου πιο πολύ ελληνικά μιλάμε, γιατί τα δυσκολεύεται τα αλβανικά.

ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρα σας για το παιδί σας όταν ήρθατε στην Ελλάδα; Τι όνειρα είχατε στέλνοντας το παιδί σας στο ελληνικό σχολείο; Ικανοποιήθηκαν τα όνειρά σας; Είστε ευχαριστημένοι από τη μέχρι τώρα πορεία του παιδιού σας;

ΑΠ: Όπως κάθε μάνα, να πάνε τα παιδιά μου όσο πιο ψηλά γίνεται. Πάνω απ' όλα να έχουν την υγεία τους. Η κάθε μάνα θέλει για τα παιδιά της το καλύτερο. Τα παιδιά μου προσπαθούν. Δε μπορούν να βγουν όλοι καθηγητές. Όσο μπορεί ο καθένας, δεν είναι όλοι καλοί μαθητές.

Συνέντευξη 11^η

Φύλο: Γυναίκα.

ΕΡ: Τι δουλειά κάνετε;

ΑΠ: Βοηθός σε ένα σπίτι. Με τον άντρα μου έχουμε χωρίσει.

ΕΡ: Τι σχολείο έχετε τελειώσει; Δημοτικό; Γυμνάσιο; Λύκειο; Τεχνική Σχολή; Πανεπιστήμιο; Κάτι άλλο;

ΑΠ: Το Γυμνάσιο έχω τελειώσει.

ΕΡ: Πόσα χρόνια έχετε στην Ελλάδα;

ΑΠ: Είκοσι χρόνια.

ΕΡ: Ξέρατε ελληνικά όταν ήρθατε στην Ελλάδα;

ΑΠ: Ναι, αφού είμαι από τη Βόρειο Ήπειρο.

ΕΡ: Όταν ήρθατε στην Ελλάδα, σκεφτόσαστε να μείνετε προσωρινά ή θέλατε να μείνετε μόνιμα στη χώρα; Τώρα τι σκέφτεστε για το θέμα αυτό; Έχετε κάνει αίτηση για να πάρετε την ελληνική υπηκοότητα; Έχετε πάρει την ελληνική υπηκοότητα;

ΑΠ: Για μόνιμα ήρθαμε και δε σκεφτόμαστε να γυρίσουμε πίσω. Τώρα θα κάνουμε τα χαρτιά για την ελληνική υπηκοότητα.

ΕΡ: Πώς θα χαρακτηρίζατε την οικονομική σας κατάσταση (πολύ καλή, καλή, μέτρια, άσχημη, κάτι άλλο..);

ΑΠ: Στην αρχή ήταν λίγο δύσκολα, αλλά τώρα είναι καλύτερα.

ΕΡ: Ποια είναι η χώρα προέλευσης; Είστε Βορειοηπειρώτης, Πόντιος από Σοβιετική Ένωση, Από κάπου αλλού;

ΑΠ: Από τη Βόρειο Ήπειρο.

ΕΡ: Πόσα άτομα είστε στην οικογένεια;

ΑΠ: Τρία άτομα είμαστε, εγώ δύο αγόρια.

ΕΡ: Βοηθούσατε το παιδί σας στην προετοιμασία των μαθημάτων;

ΑΠ: Ναι, όσο μπορούσα, γιατί κι εγώ δούλευα και ήμουν μόνη μου.

ΕΡ: Πώς ήταν η συμπεριφορά του παιδιού στο σχολείο; Σας είχαν καλέσει ποτέ ο διευθυντής/οι καθηγητές για να σας εκφράσουν παράπονα για τη συμπεριφορά του παιδιού; Για ποιο λόγο;

ΑΠ: Ο γιος μου ήταν λίγο ζωηρός.

ΕΡ: Παρακολουθούσαν τα παιδιά σας φροντιστήρια, ιδιαίτερα μαθήματα, ξένες γλώσσες;

ΑΠ: Δεν παρακολουθούσαν τίποτα.

ΕΡ: Μιλάτε ελληνικά στο σπίτι με τα παιδιά σας;

ΑΠ: Ναι.

ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρα σας για το παιδί σας όταν ήρθατε στην Ελλάδα; Τι όνειρα είχατε στέλνοντας το παιδί σας στο ελληνικό σχολείο; Ικανοποιήθηκαν τα όνειρά σας; Είστε ευχαριστημένοι από τη μέχρι τώρα πορεία του παιδιού σας;

ΑΠ: Να τελειώσουν το σχολείο και να σπουδάσουν. Τώρα είμαι έτσι κι έτσι ευχαριστημένη.

Συνέντευξη 12^η

Φύλο: Γυναίκα.

ΕΡ: Τι δουλειά κάνετε;

ΑΠ: Ο άντρας μου είναι ψυκτικός σε εργοστάσιο στην Αλβανία και εγώ οικιακή βοηθός.

ΕΡ: Τι σχολείο έχετε τελειώσει; Δημοτικό; Γυμνάσιο; Λύκειο; Τεχνική Σχολή; Πανεπιστήμιο; Κάτι άλλο;

ΑΠ: Εγώ έχω τελειώσει Λύκειο και μια σχολή για νοσηλεύτριες στην Αλβανία. Ο άντρας μου Τεχνικό Λύκειο έχει τελειώσει.

ΕΡ: Πόσα χρόνια έχετε στην Ελλάδα;

ΑΠ: Στην Ελλάδα έχουμε δεκατρία χρόνια.

ΕΡ: Ξέρατε ελληνικά όταν ήρθατε στην Ελλάδα;

ΑΠ: Ναι, τα ελληνικά είναι η μητρική μου γλώσσα.

ΕΡ: Όταν ήρθατε στην Ελλάδα, σκεφτόσαστε να μείνετε προσωρινά ή θέλατε να μείνετε μόνιμα στη χώρα; Τώρα τι σκέφτεστε για το θέμα αυτό; Έχετε κάνει αίτηση για να πάρετε την ελληνική υπηκοότητα; Έχετε πάρει την ελληνική υπηκοότητα;

ΑΠ: Μόνιμα σκεφτόμασταν να μείνουμε και τώρα δεν έχει αλλάξει κάτι. Την ελληνική υπηκοότητα την έχουμε ήδη.

ΕΡ: Πώς θα χαρακτηρίζατε την οικονομική σας κατάσταση; (πολύ καλή, καλή, μέτρια, άσχημη, κάτι άλλο..)

ΑΠ: Μέτρια θα τη θεωρούσαμε .

ΕΡ: Ποια είναι η χώρα προέλευσης; Είστε Βορειοηπειρώτης, Πόντιος από Σοβιετική Ένωση, από κάπου αλλού;

ΑΠ: Από Βόρειο Ήπειρο είμαστε και εγώ και ο άντρας μου.

ΕΡ: Πόσα άτομα είστε στην οικογένεια;

ΑΠ: Στην οικογένεια είμαστε τέσσερα άτομα. Έχουμε και ένα μικρότερο γιο.

ΕΡ: Βοηθούσατε το παιδί σας στην προετοιμασία των μαθημάτων;

ΑΠ: Εγώ προσωπικά δεν το βοηθούσα. Μόνο τα φροντιστήρια τον βοηθούσαν.

ΕΡ: Πώς ήταν η συμπεριφορά του παιδιού στο σχολείο; Σας είχαν καλέσει ποτέ ο διευθυντής/οι καθηγητές για να σας εκφράσουν παράπονα για τη συμπεριφορά του παιδιού; Για ποιο λόγο;

ΑΠ: Η συμπεριφορά του παιδιού στο σχολείο ήταν πολύ καλή. Οι καθηγητές με είχαν καλέσει στο σχολείο μόνο για τις απουσίες του παιδιού και όχι για λόγους συμπεριφοράς.

ΕΡ: Παρακολουθούσαν τα παιδιά σας φροντιστήρια, ιδιαίτερα μαθήματα, ξένες γλώσσες;

ΑΠ: Παρακολουθούσε το παιδί μου φροντιστήρια και ξένες γλώσσες. Έχει πάρει και πτυχίο στις ξένες γλώσσες.

ΕΡ: Μιλάτε ελληνικά στο σπίτι με τα παιδιά σας;

ΑΠ: Μόνο ελληνικά μιλάμε.

ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρα σας για το παιδί σας όταν ήρθατε στην Ελλάδα; Τι όνειρα είχατε στέλνοντας το παιδί σας στο ελληνικό σχολείο; Ικανοποιήθηκαν τα όνειρά σας; Είστε ευχαριστημένοι από τη μέχρι τώρα πορεία του παιδιού σας;

ΑΠ: Ήρθαμε εδώ για μια καλύτερη ζωή, για ένα καλύτερο μέλλον των παιδιών. Το παιδί μας έφτασε μέχρι εκεί που ήθελε να φτάσει και είμαι ευχαριστημένη, γιατί κάνει αυτό που θέλει. Σαν μαθητής που ήταν το παιδί, ξεκίνησε πολύ καλά, ήταν άριστος. Σαν μάνα ήθελα το καλύτερο για το παιδί μου και του τύχαινε να έχει ένα καλύτερο μέλλον, αλλά τα παράτησε στην Γ' Λυκείου. Είμαι ευχαριστημένη για την πορεία του παιδιού μου, γιατί το επέλεξε μόνος του αυτό, αυτό ήθελε και αυτό έκανε. Εγώ, όμως, ήθελα κάτι καλύτερο για το παιδί μου.

ΕΡ: Έχετε να μου προσθέσετε σε όλα αυτά που συζητήσαμε κάτι που ξεχάσατε;

ΑΠ: Είμαστε πολύ ευχαριστημένοι με τη ζωή που κάνουμε εδώ. Μπορεί να αγωνιζόμαστε πάρα πολύ, φτάσαμε, όμως, στο σημείο να έχουμε μια σωστή οικογένεια και αυτό είναι το παν.

Συνέντευξη 13^η

Φύλο: Γυναίκα.

ΕΡ: Τι δουλειά κάνετε;

ΑΠ: Εγώ δε δουλεύω. Ο άντρας μου δουλεύει.

ΕΡ: Τι σχολείο έχετε τελειώσει; Δημοτικό; Γυμνάσιο; Λύκειο; Τεχνική Σχολή; Πανεπιστήμιο; Κάτι άλλο;

ΑΠ: Έχω τελειώσει δασκάλα σε παιδιά Γυμνασίου, δηλαδή Πανεπιστήμιο. Ο άντρας μου έχει τελειώσει μια σχολή για στρατιωτικούς στην Αλβανία, Πανεπιστήμιο κι αυτός.

ΕΡ: Πόσα χρόνια έχετε στην Ελλάδα;

ΑΠ: Περίπου δεκατρία.

ΕΡ: Ξέρατε Ελληνικά όταν ήρθατε στην Ελλάδα;

ΑΠ: Καθόλου.

ΕΡ: Όταν ήρθατε στην Ελλάδα, σκεφτόσαστε να μείνετε προσωρινά ή θέλατε να μείνετε μόνιμα στη χώρα; Τώρα τι σκέφτεστε για το θέμα αυτό; Έχετε κάνει αίτηση για να πάρετε την ελληνική υπηκοότητα; Έχετε πάρει την ελληνική υπηκοότητα;

ΑΠ: Για να πω την αλήθεια, ήρθαμε για λίγο, για να πάνε τα παιδιά σχολείο. Πήγαν, όμως, τα παιδιά σχολείο και δε μπορούσαμε μετά να φύγουμε. Τώρα δεν ξέρω, τι θα κάνουμε. Τα παιδιά σπουδάζουνε... είναι νωρίς να πω, τι θα κάνουμε. Έχουμε κάνει αίτηση για να πάρουμε την ελληνική υπηκοότητα, αλλά ακόμη δεν την έχουμε πάρει.

ΕΡ: Πώς θα χαρακτηρίζατε την οικονομική σας κατάσταση (πολύ καλή, καλή, μέτρια, άσχημη, κάτι άλλο...);

ΑΠ: Εντάξει, όταν ήρθα από την Αλβανία, πήρα τα παιδιά μου και τίποτα τότε δεν είχα. Τώρα είμαστε με ενοίκιο, αλλά είμαστε καλύτερα από τότε.

ΕΡ: Ποια είναι η χώρα προέλευσης; Είστε Βορειοηπειρώτης, Πόντιος από Σοβιετική Ένωση, Από κάπου αλλού;

ΑΠ: Εμείς είμαστε Βλάχοι. Από το Φιέρι της Αλβανίας. Έχουμε, όμως, ταυτότητα ομογενούς.

ΕΡ: Πόσα άτομα είστε στην οικογένεια;

ΑΠ: Τέσσερα άτομα είμαστε. Έχουμε ένα αγόρι και ένα κορίτσι μικρότερο σε ηλικία.

ΕΡ: Βοηθούσατε το παιδί σας στην προετοιμασία των μαθημάτων;

ΑΠ: Λίγο στα Μαθηματικά τον βοηθούσα. Τα υπόλοιπα μαθήματα ήταν πολύ δύσκολα για εμάς. Δε μπορούσαμε λόγω της γλώσσας να τον βοηθήσουμε.

ΕΡ: Πώς ήταν η συμπεριφορά του παιδιού στο σχολείο; Σας είχαν καλέσει ποτέ ο διευθυντής/οι καθηγητές για να σας εκφράσουν παράπονα για τη συμπεριφορά του παιδιού; Για ποιο λόγο;

ΑΠ: Ο γιος μου ήταν πάρα πολύ καλός μαθητής εδώ στην Ελλάδα. Δεν ήθελε καθόλου βοήθεια, διάβαζε μόνος του. Από το σχολείο δεν μας είχαν καλέσει ποτέ οι καθηγητές ή ο διευθυντής.

ΕΡ: Παρακολουθούσαν τα παιδιά σας φροντιστήρια, ιδιαίτερα μαθήματα, ξένες γλώσσες;

ΑΠ: Μόνο αγγλικά έκανε μαθήματα. Δεν έκανε άλλα μαθήματα.

ΕΡ: Μιλάτε ελληνικά στο σπίτι με τα παιδιά σας;

ΑΠ: Τα παιδιά μεταξύ τους μιλάνε ελληνικά και εμείς μεταξύ μας, αλλά δε θέλουμε να χάσουμε τη γλώσσα μας. Γι' αυτό εγώ τους μιλάω στα αλβανικά. Η μικρή μου η κόρη δεν τα καταλαβαίνει καλά τα αλβανικά.

ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρα σας για το παιδί σας όταν ήρθατε στην Ελλάδα; Τι όνειρα είχατε στέλνοντας το παιδί σας στο ελληνικό σχολείο; Ικανοποιήθηκαν τα όνειρά σας; Είστε ευχαριστημένοι από τη μέχρι τώρα πορεία του παιδιού σας;

ΑΠ: Εντάξει, κάθε μάνα και κάθε πατέρας θέλει το καλύτερο για το παιδί του, αλλά μέχρι εκεί που μπορούν να φτάσουν. Περίπου ευχαριστημένοι είμαστε. Τώρα ήρθαν και λίγο τα δύσκολα, αλλά όπως όλος ο κόσμος.

Συνέντευξη 14^η

Φύλο: Γυναίκα.

ΕΡ: Τι δουλειά κάνετε;

ΑΠ: Εγώ οικιακά δουλεύω. Ο άντρας μου έχει πεθάνει.

ΕΡ: Τι σχολείο έχετε τελειώσει; Δημοτικό; Γυμνάσιο; Λύκειο; Τεχνική Σχολή; Πανεπιστήμιο; Κάτι άλλο;

ΑΠ: Εγώ Γυμνάσιο έχω τελειώσει.

ΕΡ: Πόσα χρόνια έχετε στην Ελλάδα;

ΑΠ: Δεκατέσσερα χρόνια.

ΕΡ: Ξέρατε Ελληνικά όταν ήρθατε στην Ελλάδα;

ΑΠ: Ελληνικά γνωρίζουμε, γιατί είναι η μητρική μας γλώσσα, αλβανικά δε γνωρίζουμε.

ΕΡ: Όταν ήρθατε στην Ελλάδα, σκεφτόσαστε να μείνετε προσωρινά ή θέλατε να μείνετε μόνιμα στη χώρα; Τώρα τι σκέφτεστε για το θέμα αυτό; Έχετε κάνει αίτηση για να πάρετε την ελληνική υπηκοότητα; Έχετε πάρει την ελληνική υπηκοότητα;

ΑΠ: Μόνιμα θέλαμε να μείνουμε. Τώρα τακτοποιηθήκαμε με τις δουλειές μας εδώ. Αν δυσκολευτούμε, θα γυρίσουμε, τι θα κάνουμε, αλλά μέχρι στιγμής δόξα τω Θεώ μια χαρά είμαστε. Έχουμε τις δουλίτσες μας. Δεν έχουμε πάρει την ελληνική υπηκοότητα, γιατί μας είπαν να τελειώσει αυτή η δεκάχρονη κάρτα και το αφήσαμε έτσι, το παραμελήσαμε.

ΕΡ: Πώς θα χαρακτηρίζατε την οικονομική σας κατάσταση (πολύ καλή, καλή, μέτρια, άσχημη, κάτι άλλο..);

ΑΠ: Για να πω ότι είναι πολύ καλή ψέματα θα πω... μέτρια προς το χειρότερο πάμε...

ΕΡ: Ποια είναι η χώρα προέλευσης; Είστε Βορειοηπειρώτης, Πόντιος από Σοβιετική Ένωση, από κάπου αλλού;

ΑΠ: Από τη Βόρειο Ήπειρο είμαστε και εγώ και ο άντρας μου.

ΕΡ: Πόσα άτομα είστε στην οικογένεια;

ΑΠ: Είμαστε τέσσερα άτομα. Έχω δυο αγόρια που μένουν μαζί μου και τη γιαγιά. Έχω και μια κόρη, η οποία είναι παντρεμένη στη Θεσσαλονίκη.

ΕΡ: Βοηθούσατε το παιδί σας στην προετοιμασία των μαθημάτων;

ΑΠ: Πολύ λίγο τον βοηθούσαμε. Ο γιος μου ήταν έξυπνος. Στα μαθηματικά ήταν άπιαστος και ήταν πολύ καλός μαθητής. Εγώ δούλευα δεν προλάβαινα να το διαβάσω. Τον έλεγχε, όμως, η κόρη μου.

ΕΡ: Πώς ήταν η συμπεριφορά του παιδιού στο σχολείο; Σας είχαν καλέσει ποτέ ο διευθυντής/οι καθηγητές για να σας εκφράσουν παράπονα για τη συμπεριφορά του παιδιού; Για ποιο λόγο;

ΑΠ: Όχι, ποτέ. Ήταν καλή η συμπεριφορά του.

ΕΡ: Παρακολουθούσαν τα παιδιά σας φροντιστήρια, ιδιαίτερα μαθήματα, ξένες γλώσσες;
ΑΠ: Έκανε κάποια χρόνια αγγλικά, αλλά δεν πήρε κάποιο πτυχίο. Στα μαθήματα του σχολείου δεν έκανε ποτέ φροντιστήριο, ούτε στο Λύκειο, όταν έδινε πανελλήνιες εξετάσεις.
ΕΡ: Μιλάτε ελληνικά στο σπίτι με τα παιδιά σας;
ΑΠ: Ναι, αλβανικά δε γνωρίζουν τα παιδιά μου.
ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρα σας για το παιδί σας όταν ήρθατε στην Ελλάδα; Τι όνειρα είχατε στέλνοντας το παιδί σας στο ελληνικό σχολείο; Ικανοποιήθηκαν τα όνειρά σας; Είστε ευχαριστημένοι από τη μέχρι τώρα πορεία του παιδιού σας;
ΑΠ: Τα όνειρά μου ήταν να σπουδάσει και να κάνει αυτό, ό,τι ήθελε να κάνει. Οι γονείς έχουν όνειρα, αλλά τα όνειρα του παιδιού είναι, το τι θέλει εκείνο να κάνει. Αρχικά, να γίνει σωστός άνθρωπος στην κοινωνία και τ' άλλα ύστερα... τα όνειρα που έχει κάθε γονιός είχα και εγώ. Να τελειώσει το σχολείο και να γραφτεί σε ένα Πανεπιστήμιο. Τώρα ευχαριστημένη είμαι... τι να πούμε; Γιατί ήμασταν και καλύτερα; Δόξα τω Θεώ, καλά είμαστε.
ΕΡ: Έχετε να μου προσθέσετε σε όλα αυτά που συζητήσαμε, κάτι που ξεχάσατε;
ΑΠ: Όχι, να είστε καλά. Σας ευχαριστώ πολύ.

Συνέντευξη 15^η

Φύλο: Άντρας.
ΕΡ: Τι δουλειά κάνετε;
ΑΠ: Εγώ δουλεύω οικοδομές. Η γυναίκα μου οικιακά.
ΕΡ: Τι σχολείο έχετε τελειώσει; Δημοτικό; Γυμνάσιο; Λύκειο; Τεχνική Σχολή; Πανεπιστήμιο; Άλλο;
ΑΠ: Λύκειο έχω τελειώσει και εγώ και η γυναίκα μου.
ΕΡ: Πόσα χρόνια έχετε στην Ελλάδα;
ΑΠ: Δεκαπέντε χρόνια.
ΕΡ: Ξέρατε ελληνικά όταν ήρθατε στην Ελλάδα;
ΑΠ: Ναι, γνωρίζαμε ελληνικά.
ΕΡ: Όταν ήρθατε στην Ελλάδα, σκεφτόσαστε να μείνετε προσωρινά ή θέλατε να μείνετε μόνιμα στη χώρα; Τώρα τι σκέφτεστε για το θέμα αυτό; Έχετε κάνει αίτηση για να πάρετε την ελληνική υπηκοότητα; Έχετε πάρει την ελληνική υπηκοότητα;
ΑΠ: Για μόνιμα ήρθαμε στην Ελλάδα. Τώρα δε σκεφτόμαστε να γυρίσουμε. Τώρα τελευταία κάναμε τα χαρτιά για να πάρουμε την ελληνική υπηκοότητα.
ΕΡ: Πώς θα χαρακτηρίζατε την οικονομική σας κατάσταση (πολύ καλή, καλή, μέτρια, άσχημη, κάτι άλλο.);
ΑΠ: Μέτρια.
ΕΡ: Ποια είναι η χώρα προέλευσης; Είστε Βορειοηπειρώτης, Πόντιος από Σοβιετική Ένωση, από κάπου αλλού;
ΑΠ: Από Βόρειο Ήπειρο είμαστε και οι δυο.
ΕΡ: Πόσα άτομα είστε στην οικογένεια;
ΑΠ: Είμαστε έξι άτομα. Έχουμε τέσσερα παιδιά.
ΕΡ: Βοηθούσατε το παιδί σας στην προετοιμασία των μαθημάτων;
ΑΠ: Ναι, όποτε μπορούσαμε τον βοηθούσαμε τον γιο μας, αλλά δουλεύαμε και δεν είχαμε χρόνο. Πιο πολύ στα Μαθηματικά τον βοηθούσαμε

ΕΡ: Πώς ήταν η συμπεριφορά του παιδιού στο σχολείο; Σας είχαν καλέσει ποτέ ο διευθυντής/οι καθηγητές για να σας εκφράσουν παράπονα για τη συμπεριφορά του παιδιού; Για ποιο λόγο;

ΑΠ: Κάποιες φορές μας είχαν καλέσει στο σχολείο για τσακωμούς, επειδή ήταν ζωηρός.

ΕΡ: Παρακολουθούσαν τα παιδιά σας φροντιστήρια, ιδιαίτερα μαθήματα, ξένες γλώσσες;

ΑΠ: Πήγαινε φροντιστήριο αγγλικών για έξι-εφτά χρόνια. Στο Λύκειο έκανε φροντιστήρια για τα μαθήματα του σχολείου.

ΕΡ: Μιλάτε Ελληνικά στο σπίτι με τα παιδιά σας;

ΑΠ: Ναι, ελληνικά μιλούσαμε με τα παιδιά μας. Εμείς μόνο ξέρουμε αλβανικά.

ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρα σας για το παιδί σας όταν ήρθατε στην Ελλάδα; Τι όνειρα είχατε στέλνοντας το παιδί σας στο ελληνικό σχολείο; Ικανοποιήθηκαν τα όνειρά σας; Είστε ευχαριστημένοι από τη μέχρι τώρα πορεία του παιδιού σας;

ΑΠ: Για μια καλύτερη ζωή από αυτή που είχαμε στο χωριό τότε. Θέλαμε το παιδί μας να είναι καλός μαθητής και να σπουδάσει. Δεν μπορούμε να πούμε, ότι είμαστε ευχαριστημένοι από αυτά, που έχει κάνει. Επιλογή του, όμως, ήταν να μην συνεχίσει σε κάποιο σχολείο μετά το Λύκειο.

Συνέντευξη 16^η

Φύλο: Άνδρας.

ΕΡ: Τι δουλειά κάνετε;

ΑΠ: Τώρα είμαστε χωρίς δουλειά και εγώ και η γυναίκα μου.

ΕΡ: Τι σχολείο έχετε τελειώσει; Δημοτικό; Γυμνάσιο; Λύκειο; Τεχνική Σχολή; Πανεπιστήμιο; Κάτι άλλο;

ΑΠ: Το Γυμνάσιο έχω τελειώσει και εγώ και η γυναίκα μου.

ΕΡ: Πόσα χρόνια έχετε στην Ελλάδα;

ΑΠ: Από το 1997 έχω στην Ελλάδα.

ΕΡ: Ξέρατε ελληνικά όταν ήρθατε στην Ελλάδα;

ΑΠ: Δε μιλούσαμε ελληνικά, όταν ήρθαμε στην Ελλάδα.

ΕΡ: Όταν ήρθατε στην Ελλάδα, σκεφτόσαστε να μείνετε προσωρινά ή θέλατε να μείνετε μόνιμα στη χώρα; Τώρα τι σκέφτεστε για το θέμα αυτό; Έχετε κάνει αίτηση για να πάρετε την ελληνική υπηκοότητα; Έχετε πάρει την ελληνική υπηκοότητα;

ΑΠ: Για μόνιμα ήρθαμε στην Ελλάδα. Τώρα δε σκεφτόμαστε να γυρίσουμε. Έχουμε και τα παιδιά μας εδώ. Δεν έχω κάνει αίτηση για να πάρω την ελληνική υπηκοότητα.

ΕΡ: Πώς θα χαρακτηρίζατε την οικονομική σας κατάσταση (πολύ καλή, καλή, μέτρια, άσχημη, κάτι άλλο.);

ΑΠ: Δεν είναι καθόλου καλή η οικονομική μας κατάσταση.

ΕΡ: Ποια είναι η χώρα προέλευσης; Είστε Βορειοηπειρώτης, Πόντιος από Σοβιετική Ένωση, από κάπου αλλού;

ΑΠ: Από το Πρεμετή της Αλβανίας είμαστε.

ΕΡ: Πόσα άτομα είστε στην οικογένεια;

ΑΠ: Πέντε άτομα είμαστε στην οικογένεια. Έχουμε τρία παιδιά.

ΕΡ: Βοηθούσατε το παιδί σας στην προετοιμασία των μαθημάτων;

ΑΠ: Όσο μπορούσαμε το βοηθούσαμε.

ΕΡ: Πώς ήταν η συμπεριφορά του παιδιού στο σχολείο; Σας είχαν καλέσει ποτέ ο διευθυντής/οι καθηγητές για να σας εκφράσουν παράπονα για τη συμπεριφορά του παιδιού; Για ποιο λόγο;

ΑΠ: Λίγο ζωηρός ήταν στο Γυμνάσιο, αλλά τώρα στο Λύκειο έχει αλλάξει.

ΕΡ: Παρακολουθούσαν τα παιδιά σας φροντιστήρια, ιδιαίτερα μαθήματα, ξένες γλώσσες;

ΑΠ: Όχι, δεν παρακολουθούσε φροντιστήριο ο γιος μου.

ΕΡ: Μιλάτε ελληνικά στο σπίτι με τα παιδιά σας;

ΑΠ: Μιλούσαμε και ελληνικά και αλβανικά με τα παιδιά.

ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρα σας για το παιδί σας όταν ήρθατε στην Ελλάδα; Τι όνειρα είχατε στέλνοντας το παιδί σας στο ελληνικό σχολείο; Ικανοποιήθηκαν τα όνειρά σας; Είστε ευχαριστημένοι από τη μέχρι τώρα πορεία του παιδιού σας;

ΑΠ: Σαν όνειρο είχαμε να τελειώσουν τα παιδιά μας το σχολείο. Να είναι καλοί μαθητές και ό,τι προκύψει στην πορεία. Αυτό που λέγαμε στα παιδιά μας ήταν να είναι καλά παιδιά, ήσυχα, να μην δημιουργούνε φασαρίες και να πάνε καλά στα μαθήματα. Από εκεί και πέρα ό,τι ήθελαν να κάνουν.

Συνέντευξη 17^η

Φύλο: Γυναίκα.

ΕΡ: Τι δουλειά κάνετε;

ΑΠ: Ιδιωτική υπάλληλος και ο άντρας μου το ίδιο.

ΕΡ: Τι σχολείο έχετε τελειώσει; Δημοτικό; Γυμνάσιο; Λύκειο; Τεχνική Σχολή; Πανεπιστήμιο; Κάτι άλλο;

ΑΠ: Πανεπιστήμιο έχουμε τελειώσει. Εγώ έχω τελειώσει Μηχανολόγος Μηχανικός και ο άντρας μου Πολιτικός Μηχανικός.

ΕΡ: Πόσα χρόνια έχετε στην Ελλάδα;

ΑΠ: Δέκα χρόνια.

ΕΡ: Ξέρατε ελληνικά όταν ήρθατε στην Ελλάδα;

ΑΠ: Λίγα γνώριζα και εγώ και ο άντρας μου.

ΕΡ: Όταν ήρθατε στην Ελλάδα, σκεφτόσαστε να μείνετε προσωρινά ή θέλατε να μείνετε μόνιμα στη χώρα; Τώρα τι σκέφτεστε για το θέμα αυτό; Έχετε κάνει αίτηση για να πάρετε την ελληνική υπηκοότητα; Έχετε πάρει την ελληνική υπηκοότητα;

ΑΠ: Σκεφτόμασταν να μείνουμε προσωρινά. Τώρα σκεφτόμαστε να φύγουμε, αλλά εξαρτάται. Θα δούμε πρώτα, τι θα κάνουν τα παιδιά. Ναι, έχουμε κάνει αίτηση για να πάρουμε την ελληνική υπηκοότητα και όπου να 'ναι θα βγουν τα χαρτιά.

ΕΡ: Πώς θα χαρακτηρίζατε την οικονομική σας κατάσταση (πολύ καλή, καλή, μέτρια, άσχημη, κάτι άλλο..);

ΑΠ: Μέτρια.

ΕΡ: Ποια είναι η χώρα προέλευσης; Είστε Βορειοηπειρώτης, Πόντιος από Σοβιετική Ένωση, από κάπου αλλού;

ΑΠ: Από Βόρειο Ήπειρο είμαστε και εγώ και ο άντρας μου.

ΕΡ: Πόσα άτομα είστε στην οικογένεια;

ΑΠ: Τέσσερα.

ΕΡ: Βοηθούσατε το παιδί σας στην προετοιμασία των μαθημάτων;

ΑΠ: Ναι.

ΕΡ: Πώς ήταν η συμπεριφορά του παιδιού στο σχολείο; Σας είχαν καλέσει ποτέ ο διευθυντής/οι καθηγητές για να σας εκφράσουν παράπονα για τη συμπεριφορά του παιδιού; Για ποιο λόγο;

ΑΠ: Άριστη ήταν.

ΕΡ: Παρακολουθούσαν τα παιδιά σας φροντιστήρια, ιδιαίτερα μαθήματα, ξένες γλώσσες;

ΑΠ: Ναι, στο Λύκειο έκανε φροντιστήρια για τα μαθήματα του σχολείου, όπως όλα τα παιδιά. Έκανε αγγλικά και γερμανικά. Στα αγγλικά έχει πάρει και το 'Advanced'.

ΕΡ: Μιλάτε ελληνικά στο σπίτι με τα παιδιά σας;

ΑΠ: Ναι.

ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρα σας για το παιδί σας όταν ήρθατε στην Ελλάδα; Τι όνειρα είχατε στέλνοντας το παιδί σας στο ελληνικό σχολείο; Ικανοποιήθηκαν τα όνειρά σας; Είστε ευχαριστημένοι από τη μέχρι τώρα πορεία του παιδιού σας;

ΑΠ: Να περάσει στο Πανεπιστήμιο, όπως όλοι οι γονείς. Εντάξει, δεν ικανοποιήθηκαν όλα τα όνειρά μου. Είμαι, όμως ευχαριστημένη.

ΕΡ: Έχετε να μου προσθέσετε σε όλα αυτά που συζητήσαμε κάτι που ξεχάσατε;

ΑΠ: Όχι. Σας εύχομαι καλή επιτυχία στην έρευνά σας.

Συνέντευξη 18^η

Φύλο: Άντρας.

ΕΡ: Τι δουλειά κάνετε;

ΑΠ: Οικοδόμος. Η γυναίκα μου δε δουλεύει.

ΕΡ: Τι σχολείο έχετε τελειώσει; Δημοτικό; Γυμνάσιο; Λύκειο; Τεχνική Σχολή; Πανεπιστήμιο; Κάτι άλλο;

ΑΠ: Έχω τελειώσει Τεχνικό Λύκειο.

ΕΡ: Πόσα χρόνια έχετε στην Ελλάδα;

ΑΠ: Έχω δέκα χρόνια στην Ελλάδα και ο γιος μου έχει λιγότερα χρόνια.

ΕΡ: Ξέρατε ελληνικά όταν ήρθατε στην Ελλάδα;

ΑΠ: Όχι, δε γνώριζα καθόλου ελληνικά.

ΕΡ: Όταν ήρθατε στην Ελλάδα, σκεφτόσαστε να μείνετε προσωρινά ή θέλατε να μείνετε μόνιμα στη χώρα; Τώρα τι σκέφτεστε για το θέμα αυτό; Έχετε κάνει αίτηση για να πάρετε την ελληνική υπηκοότητα; Έχετε πάρει την ελληνική υπηκοότητα;

ΑΠ: Ήρθαμε για να μείνουμε μόνιμα. Τώρα δε σκέφτομαι να γυρίσω, τα παιδιά μου σπουδάζουν στην Ελλάδα. Δε μπορώ να γυρίσω χωρίς τα παιδιά. Πήρα άδεια παραμονής στη χώρα για πέντε χρόνια. Έχω κάνει ένα πρόγραμμα εδώ στην Ελλάδα για να μάθω την ελληνική γλώσσα.

ΕΡ: Πώς θα χαρακτηρίζατε την οικονομική σας κατάσταση (πολύ καλή, καλή, μέτρια, άσχημη, κάτι άλλο.);

ΑΠ: Όταν ήρθαμε εδώ στην Ελλάδα είχαμε μεγάλα όνειρα και τα βρήκαμε αυτά τα όνειρα. Δουλέψαμε πολύ σκληρά όταν ήρθαμε και τώρα είμαι ευχαριστημένος.

ΕΡ: Ποια είναι η χώρα προέλευσης; Είστε Βορειοηπειρώτης, Πόντιος από Σοβιετική Ένωση, από κάπου αλλού;

ΑΠ: Από την Αλβανία είμαι και εγώ και η γυναίκα μου.

ΕΡ: *Πόσα άτομα είστε στην οικογένεια;*

ΑΠ: Πέντε άτομα είμαστε, έχω δύο αγόρια και μια κόρη.

ΕΡ: *Βοηθούσατε το παιδί σας στην προετοιμασία των μαθημάτων;*

ΑΠ: Στην αρχή τον βοηθούσα στα μαθήματα, αλλά αργότερα προχώρησε και τα έμαθε καλύτερα από εμάς. Στην αρχή είχα πάρει ένα βιβλίο και έμαθα τη γλώσσα, αλλά και μέσα από τη δουλειά που δούλευα με Έλληνες, με βοήθησε πολύ αυτό.

ΕΡ: *Πώς ήταν η συμπεριφορά του παιδιού στο σχολείο; Σας είχαν καλέσει ποτέ ο διευθυντής/οι καθηγητές για να σας εκφράσουν παράπονα για τη συμπεριφορά του παιδιού; Για ποιο λόγο;*

ΑΠ: Η συμπεριφορά του ήταν πολύ καλή και ήταν αριστούχος στο σχολείο.

ΕΡ: *Παρακολουθούσαν τα παιδιά σας φροντιστήρια - ιδιαίτερα μαθήματα - ξένες γλώσσες;*

ΑΠ: Ο γιος μου πήγε φροντιστήριο για τα μαθήματα του σχολείου στην Γ' Λυκείου.

ΕΡ: *Μιλάτε ελληνικά στο σπίτι με τα παιδιά σας;*

ΑΠ: Μιλούσαμε ελληνικά. Στην αρχή ήταν λίγο δύσκολα, αλλά προσπαθούσαμε να μιλάμε ελληνικά.

ΕΡ: *Ποια ήταν τα όνειρα σας για το παιδί σας όταν ήρθατε στην Ελλάδα; Τι όνειρα είχατε στέλνοντας το παιδί σας στο ελληνικό σχολείο; Ικανοποιήθηκαν τα όνειρά σας; Είστε ευχαριστημένοι από τη μέχρι τώρα πορεία του παιδιού σας;*

ΑΠ: Τα όνειρά μου ήταν να σπουδάσουν εδώ στην Ελλάδα τα παιδιά μου. Εγώ μπορεί να μην κατάφερα να σπουδάσω, αλλά είμαι πολύ ευχαριστημένος από τα παιδιά μου.

Συνέντευξη 19^η

Φύλο: Γυναίκα.

ΕΡ: *Τι δουλειά κάνετε;*

ΑΠ: Στο σπίτι είμαι, δε δουλεύω. Ο άντρας μου είναι οικοδόμος.

ΕΡ: *Τι σχολείο έχετε τελειώσει; Δημοτικό; Γυμνάσιο; Λύκειο; Τεχνική Σχολή; Πανεπιστήμιο; Κάτι άλλο;*

ΑΠ: Έχω τελειώσει το Λύκειο και εγώ και ο άντρας μου.

ΕΡ: *Πόσα χρόνια έχετε στην Ελλάδα;*

ΑΠ: Εγώ δώδεκα, ο άντρας μου δεκαεννιά. Τα παιδιά ήρθαν μαζί μου.

ΕΡ: *Ξέρατε ελληνικά όταν ήρθατε στην Ελλάδα;*

ΑΠ: Όχι.

ΕΡ: *Όταν ήρθατε στην Ελλάδα, σκεφτόσαστε να μείνετε προσωρινά ή θέλατε να μείνετε μόνιμα στη χώρα; Τώρα τι σκέφτεστε για το θέμα αυτό; Έχετε κάνει αίτηση για να πάρετε την ελληνική υπηκοότητα; Έχετε πάρει την ελληνική υπηκοότητα;*

ΑΠ: Δε σκεφτόμασταν για μόνιμα στην αρχή. Τώρα πήραμε σπίτι, οπότε εδώ θα μείνουμε. Έχουμε κάνει αίτηση για την ελληνική υπηκοότητα, αλλά δεν την έχουμε πάρει ακόμα.

ΕΡ: *Πώς θα χαρακτηρίζατε την οικονομική σας κατάσταση (πολύ καλή, καλή, μέτρια, άσχημη, κάτι άλλο...);*

ΑΠ: Μέτρια. Μπορούμε να τα φέρουμε βόλτα.

ΕΡ: Ποια είναι η χώρα προέλευσης; Είστε Βορειοηπειρώτης, Πόντιος από Σοβιετική Ένωση, από κάπου αλλού;

ΑΠ: Από Αλβανία.

ΕΡ: Πόσα άτομα είστε στην οικογένεια;

ΑΠ: Τέσσερα.

ΕΡ: Βοηθούσατε το παιδί σας στην προετοιμασία των μαθημάτων;

ΑΠ: Βεβαίως, το βοηθούσα. Περισσότερο στα Μαθηματικά, που ήταν ίδια κιάλας. Εκεί που μπορούσαμε το βοηθούσαμε και με φροντιστήρια και με όλα.

ΕΡ: Πώς ήταν η συμπεριφορά του παιδιού στο σχολείο; Σας είχαν καλέσει ποτέ ο διευθυντής/οι καθηγητές για να σας εκφράσουν παράπονα για τη συμπεριφορά του παιδιού; Για ποιο λόγο;

ΑΠ: Πολύ καλή, ήταν πολύ ευχαριστημένοι.

ΕΡ: Παρακολουθούσαν τα παιδιά σας φροντιστήρια, ιδιαίτερα μαθήματα, ξένες γλώσσες;

ΑΠ: Στη Β' και Γ' Λυκείου έκαναν φροντιστήρια στα μαθήματα του κλάδου που είχαν διαλέξει. Επίσης, φροντιστήρια έκαναν στα αγγλικά και στους υπολογιστές.

ΕΡ: Μιλάτε ελληνικά στο σπίτι με τα παιδιά σας;

ΑΠ: Ναι.

ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρα σας για το παιδί σας όταν ήρθατε στην Ελλάδα; Τι όνειρα είχατε στέλνοντας το παιδί σας στο ελληνικό σχολείο; Ικανοποιήθηκαν τα όνειρά σας; Είστε ευχαριστημένοι από τη μέχρι τώρα πορεία του παιδιού σας;

ΑΠ: Για μια καλύτερη ζωή. Στην αρχή ήθελα να πάρει μια καλή μόρφωση, όπως όλα τα παιδιά. Να μη μείνουν χωρίς σχολείο και να προσπαθήσουν για περισσότερα και για Πανεπιστήμιο. Η κόρη μου δεν το κατάφερε, γιατί ήρθε και λίγο μεγάλη στην Δ' με Ε' Δημοτικού στην Ελλάδα. Ο γιος μου, που ήρθε πιο μικρός στη Β' Δημοτικού, πέρασε και στο Πανεπιστήμιο.

Συνέντευξη 20^η

Φύλο: Γυναίκα.

ΕΡ: Τι δουλειά κάνετε;

ΑΠ: Εγώ καθαρίστρια δουλεύω και ο άντρας μου είναι οικοδόμος.

ΕΡ: Τι σχολείο έχετε τελειώσει; Δημοτικό; Γυμνάσιο; Λύκειο; Τεχνική Σχολή; Πανεπιστήμιο; Κάτι άλλο;

ΑΠ: Εγώ έχω τελειώσει Γυμνάσιο και ο άντρας μου Λύκειο.

ΕΡ: Πόσα χρόνια έχετε στην Ελλάδα;

ΑΠ: Εγώ έχω δώδεκα χρόνια στην Ελλάδα. Ο άντρας μου έχει πιο πολλά χρόνια. Τα παιδιά μου ήρθαν στην Ελλάδα πριν δώδεκα χρόνια, τότε που ήρθα και εγώ.

ΕΡ: Ξέρατε ελληνικά όταν ήρθατε στην Ελλάδα;

ΑΠ: Ναι, βέβαια, γνωρίζαμε ελληνικά.

ΕΡ: Όταν ήρθατε στην Ελλάδα, σκεφτόσαστε να μείνετε προσωρινά ή θέλατε να μείνετε μόνιμα στη χώρα; Τώρα τι σκέφτεστε για το θέμα αυτό; Έχετε κάνει αίτηση για να πάρετε την ελληνική υπηκοότητα; Έχετε πάρει την ελληνική υπηκοότητα;

ΑΠ: Δεν ξέραμε, τι θα κάναμε. Ήρθαμε στην Ελλάδα για να δουλέψουμε... τώρα η πορεία θα δείξει, εάν θα καθίσουμε ή θα φύγουμε. Τα παιδιά μου δεν πρόκειται να φύγουν από την

Ελλάδα. Εγώ και ο άντρας μου δεν ξέρω, τι θα κάνουμε. Την ελληνική υπηκοότητα έχουμε δύο χρόνια, που την έχουμε πάρει.

ΕΡ: *Πώς θα χαρακτηρίζατε την οικονομική σας κατάσταση; (πολύ καλή, καλή, μέτρια, άσχημη, κάτι άλλο..)*

ΑΠ: Τώρα που δεν έχει και οικοδομές είναι δύσκολα τα πράγματα.

ΕΡ: *Ποια είναι η χώρα προέλευσης; Είστε Βορειοηπειρώτης, Πόντιος από Σοβιετική Ένωση, από κάπου αλλού;*

ΑΠ: Από Βόρειο Ήπειρο είμαστε και ο εγώ και ο άντρας μου.

ΕΡ: *Πόσα άτομα είστε στην οικογένεια;*

ΑΠ: Είμαστε πέντε άτομα στην οικογένεια. Έχω δύο κορίτσια και ένα αγόρι.

ΕΡ: *Βοηθούσατε το παιδί σας στην προετοιμασία των μαθημάτων;*

ΑΠ: Όχι, δε βοηθούσα την κόρη μου, γιατί μπορούσε και μόνη της να διαβάσει.

ΕΡ: *Πώς ήταν η συμπεριφορά του παιδιού στο σχολείο; Σας είχαν καλέσει ποτέ ο διευθυντής/οι καθηγητές για να σας εκφράσουν παράπονα για τη συμπεριφορά του παιδιού; Για ποιο λόγο;*

ΑΠ: Ήταν πολύ καλή η συμπεριφορά του παιδιού μας. Ποτέ δε με είχαν καλέσει στο σχολείο. Ήταν πάρα πολύ καλή.

ΕΡ: *Παρακολουθούσαν τα παιδιά σας φροντιστήρια - ιδιαίτερα μαθήματα - ξένες γλώσσες;*

ΑΠ: Μόνο στα αγγλικά έκανε φροντιστήριο η κόρη μου. Σε άλλα μαθήματα δε θυμάμαι να παρακολουθούσε φροντιστήριο.

ΕΡ: *Μιλάτε ελληνικά στο σπίτι με τα παιδιά σας;*

ΑΠ: Βέβαια, ελληνικά μιλάμε.

ΕΡ: *Ποια ήταν τα όνειρα σας για το παιδί σας όταν ήρθατε στην Ελλάδα; Τι όνειρα είχατε στέλνοντας το παιδί σας στο ελληνικό σχολείο; Ικανοποιήθηκαν τα όνειρά σας; Είστε ευχαριστημένοι από τη μέχρι τώρα πορεία του παιδιού σας;*

ΑΠ: Να πάρει μια σχολή... να έχει ένα δίπλωμα, να βρει μια δουλειά στο μέλλον. Αλλά άλλα είναι τα όνειρα του πατέρα και της μάνας και άλλα των παιδιών. Για την ώρα είμαι ευχαριστημένη.... σχετικά με δουλειές στο μέλλον πιστεύω θα δείξει.

Συνέντευξη 21^η

Φύλο: Άντρας.

ΕΡ: *Τι δουλειά κάνετε;*

ΑΠ: Ιδιωτικός υπάλληλος είμαι και εγώ και η γυναίκα μου.

ΕΡ: *Τι σχολείο έχετε τελειώσει; Δημοτικό; Γυμνάσιο; Λύκειο; Τεχνική Σχολή; Πανεπιστήμιο; Κάτι άλλο;*

ΑΠ: Εγώ έχω τελειώσει Λύκειο και η γυναίκα μου Γυμνάσιο.

ΕΡ: *Πόσα χρόνια έχετε στην Ελλάδα;*

ΑΠ: Από το 1991. Πηγαίνοερχόμενοι, βέβαια, Ελλάδα – Αλβανία.

ΕΡ: *Ξέρατε Ελληνικά όταν ήρθατε στην Ελλάδα;*

ΑΠ: Ναι, βέβαια, αφού ελληνικά μιλούσαμε στην Βόρειο Ήπειρο.

ΕΡ: *Όταν ήρθατε στην Ελλάδα, σκεφτόσαστε να μείνετε προσωρινά ή θέλατε να μείνετε μόνιμα στη χώρα; Τώρα τι σκέφτεστε για το θέμα αυτό; Έχετε κάνει αίτηση για να πάρετε την ελληνική υπηκοότητα; Έχετε πάρει την ελληνική υπηκοότητα;*

ΑΠ: Το συνειδητοποιήσαμε πολύ γρήγορα για να μείνουμε μόνιμα... δεν ήταν για να επιστρέψουμε πάλι. Φύγαμε από το μαύρο και ήρθαμε στο άσπρο, θα πηγαίναμε πάλι στο μαύρο; Έτσι είναι αυτά. Τώρα εδώ δουλειά, αγώνας, πόλεμος, όπως όλοι. Μέχρι στιγμής, δεν

έχουμε κάνει αίτηση για να πάρουμε την ελληνική υπηκοότητα, αλλά είναι στο σύντομο πρόγραμμα αυτό. Όπου είναι θα καταθέσω τα χαρτιά, αλλά τότε θα γίνουν μετά... Ένας Θεός το ξέρει.

ΕΡ: *Πώς θα χαρακτηρίζατε την οικονομική σας κατάσταση (πολύ καλή, καλή, μέτρια, άσχημη, Κάτι άλλο..);*

ΑΠ: Τώρα έχω κάτι μήνες που είμαι σε ταμείο λόγω περικοπών. Τώρα είναι λίγο στριμωγμένα τα πράγματα, όχι και τόσο καλά, αλλά υπάρχουν και χειρότερα. Ξεκινήσαμε από πολύ χαμηλά. Πήραμε ένα πολύ χαμηλό μεροκάματο με διαφορά με εκείνο, όμως, στην Βόρειο Ήπειρο. Μας έδινε κάποια ανάσα. Πέρασαν κάτι χρόνια καλά, που είχε μεροκάματο καλό, είχε και δουλειές και έξω και η οικοδομή δούλεψε και τα εργοστάσια. Βλέπετε τώρα πέσαμε σ' αυτή τη κρίση τη γενική, οπότε έπαθαν κάμψη όλα.

ΕΡ: *Ποια είναι η χώρα προέλευσης; Είστε Βορειοηπειρώτης, Πόντιος από Σοβιετική Ένωση, από κάπου αλλού;*

ΑΠ: Από τη Βόρειο Ήπειρο και εγώ και η γυναίκα μου.

ΕΡ: *Πόσα άτομα είστε στην οικογένεια;*

ΑΠ: Τέσσερα άτομα.

ΕΡ: *Βοηθούσατε το παιδί σας στην προετοιμασία των μαθημάτων;*

ΑΠ: Ναι, το βοηθούσαμε όσο μπορούσαμε, γιατί σε εμάς υπήρχε μια δυσκολία. Εγώ έβγαλα το Λύκειο, αλλά το σύστημα της παιδείας στην Αλβανία ήταν οχτώ τάξεις υποχρεωτικές, όπως είναι εδώ το Γυμνάσιο και μετά πήγαινες μεσαία σχολεία άλλα τέσσερα χρόνια σε διάφορους κλάδους και από εκεί και πέρα πήγαινες για Πανεπιστήμιο. Τα τέσσερα χρόνια του Δημοτικού κάναμε ελληνικά στο σχολείο, στο χωριό και αλβανικά σαν ξένη γλώσσα, για να μάθουμε τη γλώσσα. Γλώσσα και γραμματική την κάναμε στα αλβανικά. Από την Ε' τάξη και μετά κάναμε όλες τις ύλες στα αλβανικά και λογοτεχνία και γραμματική σαν δεύτερη γλώσσα στις οχτώ τάξεις και στις υπόλοιπες τέσσερις τάξεις δεν κάναμε. Κάναμε Φυσική, Άλγεβρα, Γεωγραφία με την κόρη μου και έπρεπε να ετοιμαστώ και παράλληλα για να τη βοηθήσω στο βιβλίο. Εγώ τα γνώριζα στην άλλη τη γλώσσα και υπήρχε μια δυσκολία.

ΕΡ: *Πώς ήταν η συμπεριφορά του παιδιού στο σχολείο; Σας είχαν καλέσει ποτέ ο διευθυντής/οι καθηγητές για να σας εκφράσουν παράπονα για τη συμπεριφορά του παιδιού; Για ποιο λόγο;*

ΑΠ: Είχε άποψη συμπεριφορά και στην Ε' Δημοτικού, όταν ξεκίνησε το ελληνικό σχολείο και στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο.

ΕΡ: *Παρακολουθούσαν τα παιδιά σας φροντιστήρια, ιδιαίτερα μαθήματα, ξένες γλώσσες;*

ΑΠ: Έκανε μόνο φροντιστήρια αγγλικών σε μαθήματα του σχολείου, δεν έκανε καθόλου φροντιστήρια. Η κόρη μου δεν έδωσε πανελλήνιες. Έκανε τα δύο χρόνια αισθητικής και μετά σταμάτησε.

ΕΡ: *Μιλάτε ελληνικά στο σπίτι με τα παιδιά σας;*

ΑΠ: Ναι, μόνο ελληνικά.

ΕΡ: *Ποια ήταν τα όνειρα σας για το παιδί σας όταν ήρθατε στην Ελλάδα; Τι όνειρα είχατε στέλνοντας το παιδί σας στο ελληνικό σχολείο; Ικανοποιήθηκαν τα όνειρά σας; Είστε ευχαριστημένοι από τη μέχρι τώρα πορεία του παιδιού σας;*

ΑΠ: Το βασικότερο όνειρό που έχει ο κάθε γονιός, να γίνει σωστός άνθρωπος στην κοινωνία. Τώρα αν θα πάρει μεγάλα Πανεπιστήμια, αν δε θα πάρει... πρώτα πρώτα να είναι σωστός άνθρωπος, αν δεν είναι σωστός άνθρωπος, όχι Πανεπιστήμια να βγάλει, όχι ακαδημίες, όχι Harvard, τίποτα δεν κάνει. Τώρα δεν μπορώ να πω ότι είμαστε και δυσαρεστημένοι, δεν παύουμε να έχουμε και φιλοδοξίες, να πάνε τα παιδιά μας και πιο μπροστά. Αφού δεν

μπορέσαμε εμείς να προχωρήσουμε, να προχωρήσουν τουλάχιστον αυτά. Εάν είχαν τη θέλησή τους μπορούσαν να στρωνόντουσαν πιο πολύ στο διάβασμα και εμείς θα βοηθούσαμε πιο πολύ σε ιδιαίτερα. Από τη στιγμή που πήραν ένα δρόμο και ο ένας λέει εγώ θα πάω εκεί, ο άλλος εγώ θα πάω εκεί, δεν μπορούμε εμείς να τα πιέσουμε, να τα κάνουμε γιατρούς. Ό, τι επιλέξουν μόνο τους. Αφού επέλεξαν αυτό το δρόμο, εμείς είμαστε δίπλα τους. Τώρα τι θα κάνουν, θα δείξει.

Συνέντευξη 22^η

Φύλο: Γυναίκα.

ΕΡ: *Τι δουλειά κάνετε;*

ΑΠ: Δουλεύω σ' ένα ανθοπωλείο. Ο άντρας μου δε ζει μ' εμάς.

ΕΡ: *Τι σχολείο έχετε τελειώσει; Δημοτικό; Γυμνάσιο; Λύκειο; Τεχνική Σχολή; Πανεπιστήμιο; Κάτι άλλο;*

ΑΠ: Τελείωσα το Λύκειο και πέρασα στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο στην Αλβανία. Δεν κατάφερα να το τελειώσω, γιατί δεν είχα χρήματα να πληρώσω.

ΕΡ: *Πόσα χρόνια έχετε στην Ελλάδα;*

ΑΠ: Δώδεκα χρόνια έχω στην Ελλάδα.

ΕΡ: *Ξέρατε Ελληνικά όταν ήρθατε στην Ελλάδα;*

ΑΠ: Πολύ λίγα ήξερα, γιατί είχα κάτι φίλες στο σχολείο, που ήταν από την Βόρειο Ήπειρο.

ΕΡ: *Όταν ήρθατε στην Ελλάδα, σκεφτόσαστε να μείνετε προσωρινά ή θέλατε να μείνετε μόνιμα στη χώρα; Τώρα τι σκέφτεστε για το θέμα αυτό; Έχετε κάνει αίτηση για να πάρετε την ελληνική υπηκοότητα; Έχετε πάρει την ελληνική υπηκοότητα;*

ΑΠ: Για μόνιμα ήρθαμε στην Ελλάδα και έτσι σκέφτομαι και τώρα. Τότε είχα έρθει με τον άντρα μου, αλλά έτυχε κάτι σοβαρό και έτσι τώρα είμαστε χώρια. Ο πρώην άντρας μου τώρα μένει στην Αλβανία. Όταν πήγαινε ο γιος μου στο σχολείο, τα έβγαζα πέρα μόνη μου. Τώρα περιμένω κάτι χαρτιά, για να κάνω την αίτηση, για να πάρω την ελληνική υπηκοότητα.

ΕΡ: *Πώς θα χαρακτηρίζατε την οικονομική σας κατάσταση (πολύ καλή, καλή, μέτρια, άσχημη, κάτι άλλο..);*

ΑΠ: Δύσκολα, δύσκολα. Στην αρχή είχα και τις δύο μου κόρες, που δούλευαν, αλλά τις πάντρεψα. Δεν πειράζει, όμως, είμαστε μαθημένοι στις δυσκολίες.

ΕΡ: *Ποια είναι η χώρα προέλευσης; Είστε Βορειοηπειρώτης, Πόντιος από Σοβιετική Ένωση, από κάπου αλλού;*

ΑΠ: Από Αλβανία είμαι και ο πρώην άντρας μου και αυτός από Αλβανία.

ΕΡ: *Πόσα άτομα είστε στην οικογένεια;*

ΑΠ: Τώρα είμαστε τρία άτομα. Έχω τον γιο μου και την μικρή μου την κόρη, η οποία τώρα τελειώνει την Γ' Γυμνασίου. Όταν ήρθαμε, είχα και τις άλλες δύο κόρες μου, τις οποίες πάντρεψα.

ΕΡ: *Βοηθούσατε το παιδί σας στην προετοιμασία των μαθημάτων;*

ΑΠ: Εννοείται, βέβαια, τον βοηθούσα τον γιο μου και την κόρη μου την βοηθάω τώρα. Εγώ διαβάζω και γράφω μάλιστα. Μόνη μου έμαθα, γιατί μου χρειαζόταν.

ΕΡ: *Πώς ήταν η συμπεριφορά του παιδιού στο σχολείο; Σας είχαν καλέσει ποτέ ο διευθυντής/οι καθηγητές για να σας εκφράσουν παράπονα για τη συμπεριφορά του παιδιού; Για ποιο λόγο;*

ΑΠ: Όχι, δεν είχαμε τέτοιο πρόβλημα.

ΕΡ: *Παρακολουθούσαν τα παιδιά σας φροντιστήρια, ιδιαίτερα μαθήματα, ξένες γλώσσες;*

ΑΠ: Μόνο η κόρη μου πηγαίνει τώρα αγγλικά. Με τον γιο μου δεν κατάφερα λόγω οικονομικών να τον στείλω. Έτσι δεν πηγαίνει σε φροντιστήρια.

ΕΡ: *Μιλάτε ελληνικά στο σπίτι με τα παιδιά σας;*

ΑΠ: Μόνο ελληνικά μιλάμε με τα παιδιά και στις παρέες μας έξω ελληνικά μιλάμε. Η κόρη μου, επειδή ήταν μικρή όταν ήρθαμε, γνωρίζει αλβανικά. Ο γιος μου ξέρει πολύ λίγα αλβανικά.

ΕΡ: *Ποια ήταν τα όνειρα σας για το παιδί σας όταν ήρθατε στην Ελλάδα; Τι όνειρα είχατε στέλνοντας το παιδί σας στο ελληνικό σχολείο; Ικανοποιήθηκαν τα όνειρά σας; Είστε ευχαριστημένοι από τη μέχρι τώρα πορεία του παιδιού σας;*

ΑΠ: Να πάνε λίγο παραπάνω και μακάρι να τα καταφέρουν. Είμαι ευχαριστημένη που μέχρι εδώ ο γιος μου, τα έχει καταφέρει. Θέλω με όλη μου την καρδιά να πετύχει σε κάποια σχολή αν και λίγο δύσκολο το βλέπω. Μακάρι να πετύχει εδώ στα Γιάννενα κάπου, γιατί δεν μπορώ να πληρώνω και άλλο σπίτι.

Συνέντευξη 23^η

Φύλο: Άντρας.

ΕΡ: *Τι δουλειά κάνετε;*

ΑΠ: Είμαι οικοδόμος. Η γυναίκα μου δε δουλεύει.

ΕΡ: *Τι σχολείο έχετε τελειώσει; Δημοτικό; Γυμνάσιο; Λύκειο; Τεχνική Σχολή; Πανεπιστήμιο; Κάτι άλλο;*

ΑΠ: Έχω τελειώσει το Λύκειο και η γυναίκα μου το ίδιο.

ΕΡ: *Πόσα χρόνια έχετε στην Ελλάδα;*

ΑΠ: Εγώ έχω από το '93, σχεδόν δεκαοκτώ χρόνια. Η γυναίκα και τα παιδιά μου έχουν από το 2000 στην Ελλάδα, δηλαδή έντεκα χρόνια.

ΕΡ: *Ξέρατε ελληνικά όταν ήρθατε στην Ελλάδα;*

ΑΠ: Όχι, δεν ήξερα ελληνικά.

ΕΡ: *Όταν ήρθατε στην Ελλάδα, σκεφτόσαστε να μείνετε προσωρινά ή θέλατε να μείνετε μόνιμα στη χώρα; Τώρα τι σκέφτεστε για το θέμα αυτό; Έχετε κάνει αίτηση για να πάρετε την ελληνική υπηκοότητα; Έχετε πάρει την ελληνική υπηκοότητα;*

ΑΠ: Όχι, για προσωρινούς λόγους είχαμε έρθει στην αρχή. Είπαμε να βάλουμε μπροστά τα οικονομικά μας, αλλά από 'κει και πέρα να γυρίσουμε πίσω. Κι όμως, όσο περνούσαν τα χρόνια είδα ότι η κατάσταση είναι διαφορετική και η Ελλάδα έπαιρνε ανάπτυξη. Έτσι, αποφάσισα να πάρω και την οικογένεια στην Ελλάδα. Η μία κόρη μου έκανε τρία χρόνια Δημοτικό στην Αλβανία και ξεκίνησε από την Δ' Δημοτικού στην Ελλάδα. Η μικρή μου κόρη ξεκίνησε από την Α' Δημοτικού στην Ελλάδα. Εγώ δεν το νομίζω να επιστρέψω πίσω, λόγω

των παιδιών και επειδή σε λίγα χρόνια θα βγω στη σύνταξη. Το μέλλον μας μάλλον εδώ θα είναι. Εξαρτάται τι θα κάνουν και οι κόρες μου. Έχω κάνει αίτηση για να πάρω την ελληνική υπηκοότητα και περιμένουμε σύντομα να βγει.

ΕΡ: *Πώς θα χαρακτηρίζατε την οικονομική σας κατάσταση (πολύ καλή, καλή, μέτρια, άσχημη, κάτι άλλο..);*

ΑΠ: Κάτω από το μέτριο είναι η οικονομική μας κατάσταση, αλλά ο άνθρωπος μπορεί να τα καταφέρει και με λίγα και με πολλά.

ΕΡ: *Ποια είναι η χώρα προέλευσης; Είστε Βορειοηπειρώτης, Πόντιος από Σοβιετική Ένωση, από κάπου αλλού;*

ΑΠ: Από τη Βόρειο Ήπειρο είμαστε και εγώ και η γυναίκα μου.

ΕΡ: *Πόσα άτομα είστε στην οικογένεια;*

ΑΠ: Τέσσερα.

ΕΡ: *Βοηθούσατε το παιδί σας στην προετοιμασία των μαθημάτων;*

ΑΠ: Όταν είχε έρθει η κόρη μου, είχα μάθει να διαβάζω κάτι γράμματα και είχα πάρει ένα αλφαβητάριο. Πολύ λίγο τη βοηθούσα, η κόρη μου τα κατάφερνε μόνη της. Πήγε στο Δημοτικό για δύο μήνες σε μια τάξη, όπου μια δασκάλα ήξερε και ελληνικά και αλβανικά και της έκανε γραμματική. Μετά πήγε στην κανονική τάξη.

ΕΡ: *Πώς ήταν η συμπεριφορά του παιδιού στο σχολείο; Σας είχαν καλέσει ποτέ ο διευθυντής/οι καθηγητές για να σας εκφράσουν παράπονα για τη συμπεριφορά του παιδιού; Για ποιο λόγο;*

ΑΠ: Όχι, ήταν πάρα μα πάρα πολύ καλή. Οι δάσκαλοι και ο διευθυντής ήταν πολύ καλοί, χωρίς ρατσισμό. Και από 'κει και πέρα, από τη συμπεριφορά του δασκάλου, η κόρη μου άρχισε να αγαπάει τα μαθήματα. Πάντα ήταν άριστη μαθήτρια και με άριστα βγήκε από το σχολείο όλα τα χρόνια.

ΕΡ: *Παρακολουθούσαν τα παιδιά σας φροντιστήρια, ιδιαίτερα μαθήματα, ξένες γλώσσες;*

ΑΠ: Η κόρη μου έκανε φροντιστήριο στα αγγλικά και πήρε το 'Lower' και το 'Proficiency'. Παρακολουθούσε φροντιστήρια στη Β' και Γ' Λυκείου στα μαθήματα του σχολείου. Έκανε φροντιστήρια πληροφορικής και πήρε το δίπλωμα. Τώρα σπουδάζει στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, στο Παιδαγωγικό τμήμα, μπήκε με 18.700 μόρια.

ΕΡ: *Μιλάτε ελληνικά στο σπίτι με τα παιδιά σας;*

ΑΠ: Μιλούσαμε στην αρχή, για να πάρουν και τα παιδιά μας θάρρος με τη γλώσσα. Στη συνέχεια μιλούσαμε και τις δύο γλώσσες. Η γνώμη μου είναι να μη ξεχνάμε και την αλβανική γλώσσα. Ό,τι ξέρει ο άνθρωπος καλό είναι. Τώρα μιλάμε και τις δύο γλώσσες.

ΕΡ: *Ποια ήταν τα όνειρα σας για το παιδί σας όταν ήρθατε στην Ελλάδα; Τι όνειρα είχατε στέλνοντας το παιδί σας στο ελληνικό σχολείο; Ικανοποιήθηκαν τα όνειρά σας; Είστε ευχαριστημένοι από τη μέχρι τώρα πορεία του παιδιού σας;*

ΑΠ: Ο καθένας έχει σαν όνειρό του μια καλύτερη ζωή. Εγώ ήθελα, εξαιτίας της βαθμολογίας της, να σπουδάσει κάτι άλλο, αλλά λόγω των οικονομικών μας πέρασε σε αυτή τη σχολή, που είναι εδώ στα Γιάννενα. Ήθελε να περάσει στη Νομική, αλλά εγώ σαν πατέρας αυτά μπορούσα να προσφέρω. Αργότερα, αν έχει τη δυνατότητα, μπορεί να συνεχίσει. Ακόμα δεν είμαι ικανοποιημένος, θέλω περισσότερα από την κοπέλα, γιατί ξέρω τις δυνατότητες που έχει. Ονειρεύομαι σα γονιός να τελειώσει το Παιδαγωγικό κι αν είναι τυχερή να πιάσει δουλειά και από 'κει και πέρα να συνεχίσει, αν έχει όρεξη, να πάει σε ένα άλλο σχολείο.

Συνέντευξη 24^η

Φύλο: Γυναίκα.

ΕΡ: *Τι δουλειά κάνετε;*

ΑΠ: Οικιακή βοηθός είμαι. Ο άντρας μου είναι οικοδόμος.

ΕΡ: *Τι σχολείο έχετε τελειώσει; Δημοτικό; Γυμνάσιο; Λύκειο; Τεχνική Σχολή; Πανεπιστήμιο; Κάτι άλλο;*

ΑΠ: Και οι δύο Γυμνάσιο έχουμε τελειώσει.

ΕΡ: *Πόσα χρόνια έχετε στην Ελλάδα;*

ΑΠ: Δεκαοκτώ χρόνια έχουμε.

ΕΡ: *Ξέρατε ελληνικά όταν ήρθατε στην Ελλάδα;*

ΑΠ: Βεβαίως, γνωρίζαμε, αφού στο σχολείο ελληνικά κάναμε. Βορειοηπειρώτες είμαστε, δεν είμαστε Αλβανοί.

ΕΡ: *Όταν ήρθατε στην Ελλάδα, σκεφτόσαστε να μείνετε προσωρινά ή θέλατε να μείνετε μόνιμα στη χώρα; Τώρα τι σκέφτεστε για το θέμα αυτό; Έχετε κάνει αίτηση για να πάρετε την ελληνική υπηκοότητα; Έχετε πάρει την ελληνική υπηκοότητα;*

ΑΠ: Όπως θα πήγαιναν οι δουλειές. Αν οι δουλειές πήγαιναν καλά θα μέναμε, αν δεν πήγαιναν καλά, θα γυρίζαμε πίσω. Αφού τώρα έχουμε τις δουλειές μας εδώ, σκεφτόμαστε να μείνουμε. Τι να πάμε να κάνουμε εκεί; Πού να δουλέψουμε; Αφού εκεί δεν έχει δουλειές. Έχουμε κάνει αίτηση για την ελληνική υπηκοότητα εδώ και δύο χρόνια, αλλά δε μας έχει έρθει ακόμα.

ΕΡ: *Πώς θα χαρακτηρίζατε την οικονομική σας κατάσταση (πολύ καλή, καλή, μέτρια, άσχημη, κάτι άλλο.);*

ΑΠ: Πολύ καλύτερη από την Αλβανία είναι η κατάστασή μας.

ΕΡ: *Ποια είναι η χώρα προέλευσης; Είστε Βορειοηπειρώτης, Πόντιος από Σοβιετική Ένωση, από κάπου αλλού;*

ΑΠ: Από τη Βόρειο Ήπειρο είμαστε, από το νομό Αργυροκάστρου.

ΕΡ: *Πόσα άτομα είστε στην οικογένεια;*

ΑΠ: Τέσσερα, έχουμε και μια κόρη εικοσιπέντε χρονών.

ΕΡ: *Βοηθούσατε το παιδί σας στην προετοιμασία των μαθημάτων;*

ΑΠ: Όχι, δεν το βοηθούσαμε καθόλου. Τα έκανε μόνος του όλα και αυτός και η κόρη μου.

ΕΡ: *Πώς ήταν η συμπεριφορά του παιδιού στο σχολείο; Σας είχαν καλέσει ποτέ ο διευθυντής/οι καθηγητές για να σας εκφράσουν παράπονα για τη συμπεριφορά του παιδιού; Για ποιο λόγο;*

ΑΠ: Πάντα ήταν πολύ φρόνιμος και πολύ καλό παιδί στο σχολείο.

ΕΡ: *Παρακολουθούσαν τα παιδιά σας φροντιστήρια - ιδιαίτερα μαθήματα - ξένες γλώσσες;*

ΑΠ: Μόνο αγγλικά έκαναν.

ΕΡ: *Μιλάτε ελληνικά στο σπίτι με τα παιδιά σας;*

ΑΠ: Ναι.

ΕΡ: *Ποια ήταν τα όνειρα σας για το παιδί σας όταν ήρθατε στην Ελλάδα; Τι όνειρα είχατε στέλνοντας το παιδί σας στο ελληνικό σχολείο; Ικανοποιήθηκαν τα όνειρά σας; Είστε ευχαριστημένοι από τη μέχρι τώρα πορεία του παιδιού σας;*

ΑΠ: Είχα όνειρο τα παιδιά μας να πάνε πολύ ψηλά. Τώρα είναι το αντίθετο. Τα παιδιά μας σπούδασαν και δουλειά δε βρίσκουν. Ευχαριστημένοι δεν είμαστε. Ούτε ο γιος μου δουλεύει

ως ηλεκτρολόγος, είναι άνεργος ούτε η κόρη μου βρήκε δουλειά σε αυτό που σπούδασε. Δουλεύει πωλήτρια σε μαγαζί με παπούτσια.

Συνέντευξη 25^η

Φύλο: Άντρας.

ΕΡ: *Τι δουλειά κάνετε;*

ΑΠ: Είμαι σιδεράς και η γυναίκα μου δουλεύει στην κουζίνα ενός εστιατορίου.

ΕΡ: *Τι σχολείο έχετε τελειώσει; Δημοτικό; Γυμνάσιο; Λύκειο; Τεχνική Σχολή; Πανεπιστήμιο; Κάτι άλλο;*

ΑΠ: Έχω τελειώσει Τεχνικό Λύκειο με το παλαιό σύστημα.

ΕΡ: *Πόσα χρόνια έχετε στην Ελλάδα;*

ΑΠ: Εγώ έχω από το 1998 στην Ελλάδα και τα παιδιά μου ήρθαν αργότερα το 2003.

ΕΡ: *Ξέρατε ελληνικά όταν ήρθατε στην Ελλάδα;*

ΑΠ: Όχι, δε γνώριζα ελληνικά όταν ήρθα στην Ελλάδα. Εδώ την έμαθα τη γλώσσα.

ΕΡ: *Όταν ήρθατε στην Ελλάδα, σκεφτόσαστε να μείνετε προσωρινά ή θέλατε να μείνετε μόνιμα στη χώρα; Τώρα τι σκέφτεστε για το θέμα αυτό; Έχετε κάνει αίτηση για να πάρετε την ελληνική υπηκοότητα; Έχετε πάρει την ελληνική υπηκοότητα;*

ΑΠ: Εμείς ήρθαμε από το μηδέν στην Ελλάδα και η ζωή που βρήκαμε εδώ ήταν πιο καλή. Τα παιδιά τελείωσαν το σχολείο εδώ. Τώρα ανοίξαμε και ένα μαγαζί με σίδερα και δεν μπορούμε να γυρίσουμε πάλι στο μηδέν. Οπότε εδώ θα μείνουμε. Έχουμε κάνει αίτηση για ελληνική υπηκοότητα για την κόρη μας μόνο. Εμείς δεν έχουμε κάνει ακόμη αίτηση.

ΕΡ: *Πώς θα χαρακτηρίζατε την οικονομική σας κατάσταση; (πολύ καλή, καλή, μέτρια, άσχημη, κάτι άλλο..)*

ΑΠ: Η οικονομική μας κατάσταση είναι ίδια και λίγο καλύτερη με αυτή στην Αλβανία.

ΕΡ: *Ποια είναι η χώρα προέλευσης; Είστε Βορειοηπειρώτης, Πόντιος από Σοβιετική Ένωση, από κάπου αλλού;*

ΑΠ: Είμαι Χριστιανός Ορθόδοξος από το Φίερι της Αλβανίας και η γυναίκα μου το ίδιο.

ΕΡ: *Πόσα άτομα είστε στην οικογένεια;*

ΑΠ: Είμαστε τέσσερα άτομα.

ΕΡ: *Βοηθούσατε το παιδί σας στην προετοιμασία των μαθημάτων;*

ΑΠ: Όχι, δεν το βοηθούσαμε καθόλου.

ΕΡ: *Πώς ήταν η συμπεριφορά του παιδιού στο σχολείο; Σας είχαν καλέσει ποτέ ο διευθυντής ή οι καθηγητές για να σας εκφράσουν παράπονα για τη συμπεριφορά του παιδιού; Για ποιο λόγο;*

ΑΠ: Ήταν άριστη η συμπεριφορά του παιδιού μου. Τον πρώτο χρόνο σε τρεις μέρες έμαθε να γράφει και να διαβάζει τα ελληνικά. Άριστη ήταν στο Γυμνάσιο, ήταν και σημαιοφόρος, αλλά και τώρα που σπουδάζει στο Τ.Ε.Ι. είναι άριστη.

ΕΡ: *Παρακολουθούσαν τα παιδιά σας φροντιστήρια, ιδιαίτερα μαθήματα, ξένες γλώσσες;*

ΑΠ: Όχι, δεν παρακολουθούσε φροντιστήρια, ιδιαίτερα μαθήματα και ξένες γλώσσες.

ΕΡ: *Μιλάτε Ελληνικά στο σπίτι με τα παιδιά σας;*

ΑΠ: Όσα μπορούσαμε ελληνικά μιλούσαμε, γιατί θέλαμε να μάθουμε κι εμείς από αυτά.

ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρα σας για το παιδί σας όταν ήρθατε στην Ελλάδα; Τι όνειρα είχατε στέλνοντας το παιδί σας στο ελληνικό σχολείο; Ικανοποιήθηκαν τα όνειρά σας; Είστε ευχαριστημένοι από τη μέχρι τώρα πορεία του παιδιού σας;

ΑΠ: Τα όνειρά μου για την κόρη μου ήταν το σχολείο και να σπουδάσει. Ο γιος μου τελείωσε Τεχνικό Λύκειο ως υδραυλικός και μηχανικός αυτοκινήτων και τώρα δουλεύει μαζί μου. Για τα παιδιά μου όσα μπορούσα έκανα και πιστεύω ότι είναι καλύτερα εδώ στην Ελλάδα.

Συνέντευξη 27^η

Φύλο: Άντρας.

ΕΡ: Τι δουλειά κάνετε;

ΑΠ: Είμαι υπεύθυνος σε μια εταιρεία με οικοδομικά υλικά. Η γυναίκα μου ασχολείται με τα οικιακά.

ΕΡ: Τι σχολείο έχετε τελειώσει; Δημοτικό; Γυμνάσιο; Λύκειο; Τεχνική Σχολή; Πανεπιστήμιο; Κάτι άλλο;

ΑΠ: Εγώ έχω τελειώσει Ενιαίο Λύκειο και μετά τελείωσα στη Βόρειο Ήπειρο μια σχολή σαν Μηχανικός Αυτοκινήτων. Η γυναίκα μου τελείωσε και αυτή Ενιαίο Λύκειο και μετά τελείωσε μια σχολή όπως είναι ο ΟΑΕΔ εδώ στην Ελλάδα.

ΕΡ: Πόσα χρόνια έχετε στην Ελλάδα;

ΑΠ: Εγώ ερχόμουν κατά διαστήματα πριν από δεκαπέντε χρόνια στην Ελλάδα, γιατί είχαμε συγγενείς εδώ. Μόνιμα εγκατασταθήκαμε πριν από δέκα χρόνια με τη γυναίκα μου και τα παιδιά μου.

ΕΡ: Ξέρατε Ελληνικά όταν ήρθατε στην Ελλάδα;

ΑΠ: Εγώ γνώριζα ελληνικά. Η γυναίκα μου ελάχιστα ελληνικά μιλούσε.

ΕΡ: Όταν ήρθατε στην Ελλάδα, σκεφτόσαστε να μείνετε προσωρινά ή θέλατε να μείνετε μόνιμα στη χώρα; Τώρα τι σκέφτεστε για το θέμα αυτό; Έχετε κάνει αίτηση για να πάρετε την ελληνική υπηκοότητα; Έχετε πάρει την ελληνική υπηκοότητα;

ΑΠ: Πριν δέκα χρόνια πήρα την απόφαση μαζί με τη γυναίκα μου να εγκατασταθούμε μόνιμα στη χώρα. Τώρα δε σκεφτόμαστε να επιστρέψουμε πίσω. Σκεφτόμαστε να αγοράσουμε ένα σπίτι στην Ελλάδα. Έχουμε κάνει αίτηση για να πάρουμε την ελληνική υπηκοότητα και περιμένουμε για τα χαρτιά.

ΕΡ: Πώς θα χαρακτηρίζατε την οικονομική σας κατάσταση; (πολύ καλή, καλή, μέτρια, άσχημη, κάτι άλλο..)

ΑΠ: Η οικονομική μας κατάσταση είναι μέτρια και όσο πάει καλύτερα. Τον πρώτο καιρό τα πράγματα ήταν κάπως πιο σφιγμένα, γιατί δούλευα κατά καιρούς, ενώ τώρα η δουλειά μου είναι πιο μόνιμη.

ΕΡ: Ποια είναι η χώρα προέλευσης; Είστε Βορειοηπειρώτης, Πόντιος από Σοβιετική Ένωση, από κάπου αλλού;

ΑΠ: Είμαστε Βορειοηπειρώτες και εγώ και η γυναίκα μου.

ΕΡ: Πόσα άτομα είστε στην οικογένεια;

ΑΠ: Είμαστε τέσσερα άτομα στην οικογένεια.

ΕΡ: Βοηθούσατε το παιδί σας στην προετοιμασία των μαθημάτων;

ΑΠ: Η γυναίκα μου βοηθούσε περισσότερο τη κόρη μας σε κάποια μαθήματα, όπως Φυσική, Χημεία και στα Μαθηματικά. Εγώ δεν την βοηθούσα.

ΕΡ: Πώς ήταν η συμπεριφορά του παιδιού στο σχολείο; Σας είχαν καλέσει ποτέ ο διευθυντής/οι καθηγητές για να σας εκφράσουν παράπονα για τη συμπεριφορά του παιδιού; Για ποιο λόγο;

ΑΠ: Ποτέ δεν είχαμε τέτοια θέματα. Η κόρη μας ήταν ήσυχο παιδί.

ΕΡ: Παρακολουθούσαν τα παιδιά σας φροντιστήρια, ιδιαίτερα μαθήματα, ξένες γλώσσες;

ΑΠ: Παρακολουθούσε η κόρη μου ενισχυτική διδασκαλία στο σχολείο, αλλά δεν την κάλυπταν τα μαθήματα εκεί. Έτσι, από το Γυμνάσιο και μετά έκανε κάποια φροντιστήρια εκτός σχολείου στα Αρχαία.

ΕΡ: Μιλάτε Ελληνικά στο σπίτι με τα παιδιά σας;

ΑΠ: Όσο το δυνατόν περισσότερο μιλούσαμε και μιλάμε. Τα παιδιά μου μιλούσαν στην γυναίκα μου ελληνικά για να τη βοηθήσουν στην εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας.

ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρα σας για το παιδί σας όταν ήρθατε στην Ελλάδα; Τι όνειρα είχατε στέλνοντας το παιδί σας στο ελληνικό σχολείο; Ικανοποιήθηκαν τα όνειρά σας; Είστε ευχαριστημένοι από τη μέχρι τώρα πορεία του παιδιού σας;

ΑΠ: Τα όνειρά μας ήταν να περάσουν τα παιδιά μας στην ανώτατη εκπαίδευση για να έχουν ένα πιο σίγουρο μέλλον. Αυτός ήταν και ο σκοπός μας που ήρθαμε στην Ελλάδα. Είμαι ευχαριστημένος, αλλά μπορεί να κάνει πολλά πράγματα ακόμη.

Συνέντευξη 29^η

Φύλο: Άντρας.

ΕΡ: Τι δουλειά κάνετε;

ΑΠ: Είμαι οικοδόμος. Η γυναίκα μου δε δουλεύει.

ΕΡ: Τι σχολείο έχετε τελειώσει; Δημοτικό; Γυμνάσιο; Λύκειο; Τεχνική Σχολή; Πανεπιστήμιο; Κάτι άλλο;

ΑΠ: Τελείωσα Γυμνάσιο, στην Αλβανία.

ΕΡ: Πόσα χρόνια έχετε στην Ελλάδα;

ΑΠ: Εγώ έχω δεκαοχτώ χρόνια στην Ελλάδα. Τα παιδιά μου, όμως, ήρθαν πριν από οχτώ χρόνια.

ΕΡ: Ξέρατε Ελληνικά όταν ήρθατε στην Ελλάδα;

ΑΠ: Όταν ήρθα στην Ελλάδα, δε γνώριζα Ελληνικά.

ΕΡ: Όταν ήρθατε στην Ελλάδα, σκεφτόσαστε να μείνετε προσωρινά ή θέλατε να μείνετε μόνιμα στη χώρα; Τώρα τι σκέφτεστε για το θέμα αυτό; Έχετε κάνει αίτηση για να πάρετε την ελληνική υπηκοότητα; Έχετε πάρει την ελληνική υπηκοότητα;

ΑΠ: Όταν ήρθε όλη η οικογένεια στην Ελλάδα, σκεφτόμασταν να μείνουμε στην Ελλάδα. Τώρα δεν ξέρω, πόσο θα μείνω. Μπορεί για ένα χρόνο ή για δέκα χρόνια ή αύριο – μεθαύριο να φύγω κιόλας. Έχω κάνει αίτηση για την υπηκοότητα, αλλά δεν την έχω πάρει ακόμη.

ΕΡ: Πώς θα χαρακτηρίζατε την οικονομική σας κατάσταση; (πολύ καλή, καλή, μέτρια, άσχημη, κάτι άλλο..)

ΑΠ: Μέτρια.

ΕΡ: Ποια είναι η χώρα προέλευσης; Είστε Βορειοηπειρώτης, Πόντιος από Σοβιετική Ένωση, από κάπου αλλού;

ΑΠ: Από Βόρειο Ήπειρο είμαστε και οι δυο.

ΕΡ: Πόσα άτομα είστε στην οικογένεια;

ΑΠ: Τέσσερα άτομα είμαστε στην οικογένεια.

ΕΡ: Βοηθούσατε το παιδί σας στην προετοιμασία των μαθημάτων;

ΑΠ: Τα μαθήματα του σχολείου τα διάβαζε μόνη της.

ΕΡ: Πώς ήταν η συμπεριφορά του παιδιού στο σχολείο; Σας είχαν καλέσει ποτέ ο διευθυντής/οι καθηγητές για να σας εκφράσουν παράπονα για τη συμπεριφορά του παιδιού; Για ποιο λόγο;

ΑΠ: Η κόρη μου ήταν η καλύτερη κοπέλα μέσα στο σχολείο.

ΕΡ: Παρακολουθούσαν τα παιδιά σας φροντιστήρια, ιδιαίτερα μαθήματα, ξένες γλώσσες;

ΑΠ: Όχι, δεν έκαναν καθόλου φροντιστήρια τα παιδιά μου, ούτε ξένες γλώσσες.

ΕΡ: Μιλάτε Ελληνικά στο σπίτι με τα παιδιά σας;

ΑΠ: Πιο πολύ Ελληνικά μιλάμε και μερικές φορές Αλβανικά.

ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρα σας για το παιδί σας όταν ήρθατε στην Ελλάδα; Τι όνειρα είχατε στέλνοντας το παιδί σας στο ελληνικό σχολείο; Ικανοποιήθηκαν τα όνειρά σας; Είστε ευχαριστημένοι από τη μέχρι τώρα πορεία του παιδιού σας;

ΑΠ: Ήρθαμε στην Ελλάδα, για να έχουμε μια καλύτερη ζωή. Η κόρη μου έχει κάνει τη δική της οικογένεια και δουλεύει παράλληλα. Είμαι ευχαριστημένος από αυτά που έχει κάνει η κόρη μου.

Συνέντευξη 30^η

Φύλο: Άντρας.

ΕΡ: Τι δουλειά κάνετε;

ΑΠ: Οι γονείς μου έχουν βγει σε σύνταξη και μένουν στην Αλβανία. Δεν έμειναν καθόλου στην Ελλάδα, μόνο για τουρισμό έρχονταν. Εγώ σαν μεγαλύτερος ήρθα στην Ελλάδα για να βρω δουλειά και έτσι μετά ήρθε και ο μικρός μου αδερφός, για να συνεχίσει το σχολείο στην Ελλάδα.

ΕΡ: Τι σχολείο έχετε τελειώσει; Δημοτικό; Γυμνάσιο; Λύκειο; Τεχνική Σχολή; Πανεπιστήμιο; Κάτι άλλο;

ΑΠ: Γυμνάσιο έχουν τελειώσει.

ΕΡ: Πόσα χρόνια έχετε στην Ελλάδα;

ΑΠ: Εγώ έχω στην Ελλάδα δεκατέσσερα χρόνια και ο αδερφός μου επτά χρόνια. Ουσιαστικά εγώ μεγάλωσα τον μικρό μου αδερφό.

ΕΡ: Ξέρατε ελληνικά όταν ήρθατε στην Ελλάδα;

ΑΠ: Στην αρχή όταν ήρθα στην Ελλάδα δε γνώριζα ελληνικά, αλλά αργότερα όταν πήγε ο μικρός μου αδερφός, τα έμαθα. Τον βοήθησα πολύ τον μικρό μου αδερφό να τα μάθει.

ΕΡ: Όταν ήρθατε στην Ελλάδα, σκεφτόσαστε να μείνετε προσωρινά ή θέλατε να μείνετε μόνιμα στη χώρα; Τώρα τι σκέφτεστε για το θέμα αυτό; Έχετε κάνει αίτηση για να πάρετε την ελληνική υπηκοότητα; Έχετε πάρει την ελληνική υπηκοότητα;

ΑΠ: Εγώ ήρθα για να μείνω μόνιμα στην Ελλάδα. Παντρεύτηκα Ελληνίδα και δεν σκέφτομαι να γυρίσει πίσω. Η γυναίκα μου και τα παιδιά έχουν ελληνική ταυτότητα. Ο αδερφός μου μεγάλωσε μαζί μας και μένει με την οικογένειά μου.

ΕΡ: Πώς θα χαρακτηρίζατε την οικονομική σας κατάσταση (πολύ καλή, καλή, μέτρια, άσχημη, κάτι άλλο.);

ΑΠ: Η κατάσταση είναι πολύ δύσκολη στην Ελλάδα. Παρ' όλα αυτά, κατάφερα να στηρίξω οικονομικά τον αδερφό του και στο σχολείο και στα πάντα.

ΕΡ: Ποια είναι η χώρα προέλευσης; Είστε Βορειοηπειρώτης, Πόντιος από Σοβιετική Ένωση, από κάπου αλλού;

ΑΠ: Από Αλβανία είμαστε.

ΕΡ: Πόσα άτομα είστε στην οικογένεια;

ΑΠ: Εγώ με την οικογένειά μου και τα παιδιά μου και ο μικρός μου ο αδερφός.

ΕΡ: Βοηθούσατε το παιδί σας στην προετοιμασία των μαθημάτων;

ΑΠ: Εννοείται τον βοηθούσα τον αδερφό μου στα μαθήματα.

ΕΡ: Πώς ήταν η συμπεριφορά του παιδιού στο σχολείο; Σας είχαν καλέσει ποτέ ο διευθυντής/οι καθηγητές για να σας εκφράσουν παράπονα για τη συμπεριφορά του παιδιού; Για ποιο λόγο;

ΑΠ: Όχι, ποτέ. Ο αδερφός μου έχει και είχε πολύ καλή συμπεριφορά.

ΕΡ: Παρακολουθούσαν τα παιδιά σας φροντιστήρια, ιδιαίτερα μαθήματα, ξένες γλώσσες;

ΑΠ: Όχι, δεν είχε κάνει φροντιστήρια. Δεν είχα χρήματα για να τον στείλω σε φροντιστήρια.

ΕΡ: Μιλάτε ελληνικά στο σπίτι με τα παιδιά σας;

ΑΠ: Εμείς τα αδέρφια μεταξύ μας αλβανικά μιλάμε, αλλά και με τους γονείς μας στην Αλβανία πάλι αλβανικά μιλάμε.

ΕΡ: Ποια ήταν τα όνειρα σας για το παιδί σας όταν ήρθατε στην Ελλάδα; Τι όνειρα είχατε στέλνοντας το παιδί σας στο ελληνικό σχολείο; Ικανοποιήθηκαν τα όνειρά σας; Είστε ευχαριστημένοι από τη μέχρι τώρα πορεία του παιδιού σας;

ΑΠ: Θέλω ο αδερφός μου να σπουδάσει. Να κάνει αυτό που θέλει αυτός.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ
Νομοθετικά Κείμενα

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ1

Νόμος 2413, ΦΕΚ 124, τεύχος πρώτο 17-6-1996:

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Ά ρ θ ρ ο 3 4.

Σκοπός-Περιεχόμενο.

1. Σκοπός της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης είναι η οργάνωση και λειτουργία σχολικών μονάδων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για την παροχή εκπαίδευσης σε νέους με εκπαιδευτικές, κοινωνικές, πολιτιστικές ή μορφωτικές ιδιαιτερότητες.
2. Στα σχολεία διαπολιτισμικής εκπαίδευσης εφαρμόζονται τα προγράμματα των αντίστοιχων δημοσίων σχολείων, τα οποία προσαρμόζονται στις ιδιαίτερες εκπαιδευτικές, κοινωνικές, πολιτιστικές ή μορφωτικές ανάγκες των μαθητών τους.

Ά ρ θ ρ ο 3 5.

Σχολεία διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.

1. Σχολεία διαπολιτισμικής εκπαίδευσης είναι τα προβλεπόμενα από τις διατάξεις των άρθρων 3,4,5 και 6 του ν. 1566/1985 (ΦΕΚ 167 Α) νηπιαγωγεία, δημοτικά σχολεία, γυμνάσια, λύκεια κάθε τύπου και τεχνικές σχολές.
2. Με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, που εκδίδεται ύστερα από σύμφωνη γνώμη του Ι.Π.Ο.Δ.Ε., μπορεί να εφαρμόζονται στα σχολεία αυτά ειδικά αναλυτικά προγράμματα με δυνατότητα πρόσθετων ή εναλλακτικών μαθημάτων, μειωμένο ωράριο των εκπαιδευτικών και μειωμένο αριθμό μαθητών ανά τάξη.
3. Τα σχολεία διαπολιτισμικής εκπαίδευσης ιδρύονται με κοινή απόφαση των Υπουργών Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και Οικονομικών, ύστερα από εισήγηση του οικείου νομαρχιακού συμβουλίου και σύμφωνη γνώμοδοτηση του Ι.Π.Ο.Δ.Ε.. Με την ίδια διαδικασία

ή με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων μπορεί να μετατρέπονται άλλα δημόσια σχολεία σε δημόσια σχολεία διαπολιτισμικής εκπαίδευσης ή να ορίζονται ως πειραματικά και να υπάγονται σε Α.Ε.Ι. και να ιδρύονται τάξεις ή τμήματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης σε δημόσια σχολεία.

4. Με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, που εκδίδεται ύστερα από εισήγηση του οικείου νομαρχιακού συμβουλίου και σύμφωνη γνώμοδότηση του Ι.Π.Ο.Δ.Ε., μπορεί να εγκρίνεται η ίδρυση σχολείων διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, επ' ονόματι οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, εκκλησιαστικών ιδρυμάτων και άλλων φιλανθρωπικών σωματείων μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Τα σχολεία αυτά μπορεί να επιχορηγούνται από το Λογαριασμό Ιδιωτικής Εκπαίδευσης.

Ά ρ θ ρ ο 3 6.

Εκπαιδευτικό προσωπικό.

1. Με την απόφαση της παραγράφου 3 του προηγούμενου άρθρου συνιστώνται οι αναγκαίες θέσεις εκπαιδευτικού προσωπικού, κατά κλάδους και ειδικότητες, για τη λειτουργία των ιδρύμενων δημοσίων σχολείων διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.

2. Με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων καθορίζονται τα προσόντα των εκπαιδευτικών, οι οποίοι μετατίθενται στα σχολεία διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και η διαδικασία μετάθεσής τους.

3. Οι διατάξεις των παραγράφων 1 και 3 του άρθρου 24 του παρόντος νόμου εφαρμόζονται ανάλογα για την πρόσληψη εκπαιδευτικών στα σχολεία διαπολιτισμικής εκπαίδευσης με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου.

Άρθρο 37.

Διοίκηση των σχολείων.

- 1.** Οι διατάξεις που ισχύουν για τη διοίκηση των δημοσίων σχολείων και τη στήριξη του έργου τους εφαρμόζονται και στα σχολεία διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.
- 2.** Οι διευθυντές των δημοσίων σχολείων επιλέγονται σύμφωνα με τα ισχύοντα για την επιλογή των διευθυντών των άλλων δημοσίων σχολείων. Το οικείο συλλογικό όργανο επιλογής καταρτίζει ιδιαίτερο πίνακα διευθυντών των δημοσίων σχολείων διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, στον οποίο κατατάσσονται με αξιολογική σειρά εκπαιδευτικοί, που, πέρα από τα γενικά προσόντα, διαθέτουν και τα προσόντα που θα οριστούν με την απόφαση της παραγράφου 2 του άρθρου 36. Επί των αιτήσεων των υποψήφιων διευθυντών σχολείων εκφράζει την άποψή του το Σχολικό Συμβούλιο, εφόσον στις αιτήσεις περιλαμβάνεται προτίμηση για τοποθέτηση στο συγκεκριμένο σχολείο.
- 3.** Η διοίκηση των σχολείων διαπολιτισμικής εκπαίδευσης ασκείται από τις οικείες διευθύνσεις ή γραφεία εκπαίδευσης της αντίστοιχης βαθμίδας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ2

Διαπολιτισμική Εκπαίδευση-Ίδρυση και λειτουργία Τάξεων Υποδοχής και

Φροντιστηριακών Τμημάτων

Φ10/20/Γ1/708/7-9-1999

Έχοντας υπόψη:

1. Το άρθρο 2 παρ. 3 του Ν. 1894/90, ΦΕΚ 110 τ.Α΄
2. Το άρθρο 35 παρ. 3 του Ν, 2413/96, ΦΕΚ 124 τ.Α΄
3. Το γεγονός ότι από τις διατάξεις της παρούσας απόφασης δεν θα προκύψουν για το κρατικό προϋπολογισμό επιπλέον δαπάνες από αυτές που ήδη είχαν υπολογιστεί με "την αναφερόμενη στο θέμα αυτό αριθμ. Φ2/378/Γ1/1124/8-12-94 (ΦΕΚ 930 τ. Β΄) απόφαση του Υπουργού Παιδείας

αποφασίζουμε

Προκειμένου η εκπαίδευση παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών να γίνει περισσότερο αποτελεσματική και συμμετοχική - ενεργητική, ώστε οι μαθητές αυτοί να ενταχθούν ομαλά, και ισόρροπα στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, στα πλαίσια της διαπολιτισμικής - αγωγής, διαμορφώνεται ένα ευέλικτο σχήμα θεσμικής και διδακτικής παρέμβασης, το οποίο επιτρέπει στο Σύλλογο διδασκόντων κάθε σχολικής μονάδας

Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, αφού σταθμίσει τις εκπαιδευτικές ανάγκες των μαθητών αυτών και τις δυνατότητες της σχολικής μονάδας να επιλέξει εκείνο το σχήμα που μπορεί να λειτουργήσει ουσιαστικά και αποδοτικά. Το θεσμικό σχήμα έχει τη μορφή:

- Τάξη Υποδοχής Ι
- Τάξη Υποδοχής ΙΙ
- Φροντιστηριακό Τμήμα
- Διευρυμένο ωράριο

1.Φοίτηση σε Τάξη Υποδοχής (Τ.Υ.)

Το πρόγραμμα των Τάξεων Υποδοχής ολοκληρώνεται σε δυο κύκλους που εντάσσονται μέσα στο ωρολόγιο πρόγραμμα του σχολείου:

- Στις Τάξεις Υποδοχής Ι, όπου εφαρμόζεται εντατικό πρόγραμμα εκμάθησης της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας για μαθητές που θα ενταχθούν στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, η φοίτηση διαρκεί ένα διδακτικό έτος.
- Στις Τάξεις Υποδοχής ΙΙ, όπου εφαρμόζεται μικτό πρόγραμμα εσωτερικής και εξωτερικής γλωσσολογικής και μαθησιακής υποστήριξης των μαθητών που έχουν ενταχθεί σ' αυτές και το οποίο πραγματοποιείται μέσα στις κανονικές τάξεις με παράλληλη υποστηρικτική γλωσσική διδασκαλία, η φοίτηση διαρκεί μέχρι δύο διδακτικά έτη, μετά την παρακολούθηση του κύκλου Τ.Υ. Ι.

2. Λειτουργία Τ.Υ.

α) Ο μικρότερος αριθμός μαθητών με τον οποίο δημιουργείται Τ.Υ. Ι ή ΙΙ είναι 9 και ο μεγαλύτερος 17. Σε περίπτωση που σε γειτονικά σχολεία υπάρχουν μαθητές, που έχουν την ανάγκη να φοιτήσουν σε Τ.Υ., μπορούν να μετεγγραφούν με τη σύμφωνη γνώμη των γονέων τους και των διευθυντών των σχολείων, με απόφαση του προϊσταμένου Διεύθυνσης ή Γραφείου Εκπαίδευσης, σε ένα σχολείο στο οποίο τηρούνται οι προϋποθέσεις, ώστε να είναι δυνατή η ίδρυση Τ.Υ.

Ειδικότερα:

Φοίτηση σε Τάξη Υποδοχής (Τ.Υ.).

Το πρόγραμμα των Τάξεων υποδοχής ολοκληρώνεται σε δύο κύκλους που εντάσσονται μέσα στο ωρολόγιο πρόγραμμα-του σχολείου:

- Στις Τάξεις Υποδοχής Ι, όπου εφαρμόζεται εντατικό πρόγραμμα εκμάθησης της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας και μαθησιακής προετοιμασίας. Το πρόγραμμα εφαρμόζεται με παράλληλη παρακολούθηση μερικών μαθημάτων στην κανονική τάξη όπως: Φυσική Αγωγή, Εικαστική Αγωγή, Μουσική Αγωγή, Ξένη Γλώσσα, Σχολική Ζωή ή και άλλο μάθημα σύμφωνα με απόφαση του συλλόγου διδασκόντων, σε συνεργασία με το Σχολικό Σύμβουλο. Η φοίτηση σε Τ.Υ. Ι διαρκεί μέχρι ένα διδακτικό έτος. Είναι δυνατή ταχύτερη επανένταξη μαθητή στην κανονική τάξη έπειτα από απόφαση των εκπαιδευτικών της Τ.Υ. Ι και της κανονικής τάξης, αν στο τέλος τριμήνου έχει δεχθεί ότι μπορεί απρόσκοπτα να παρακολουθήσει όλα τα μαθήματα.

- Στις Τάξεις Υποδοχής ΙΙ, όπου εφαρμόζεται μικτό πρόγραμμα εσωτερικής και εξωτερικής γλωσσικής και μαθησιακής υποστήριξης των μαθητών που έχουν ενταχθεί σ' αυτές και το οποίο πραγματοποιείται μέσα στις κανονικές τάξεις με παράλληλη υποστηρικτική διδασκαλία. Η φοίτηση διαρκεί δύο διδακτικά έτη (σε εξαιρετικές περιπτώσεις τρία έτη) και επιδιώκεται να είναι συνεχής για να είναι αποτελεσματική η υποστηρικτική προσπάθεια.

Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση:

Εφαρμόζεται εβδομαδιαίο ωρολόγιο 18-22 διδακτικών ωρών που πραγματοποιούνται με απόσπαση των μαθητών από την κανονική τάξη, εκτός από τα μαθήματα Καλλιτεχνικά, Τεχνολογία, Φυσική Αγωγή, Μαθηματικά (προαιρετικά το τελευταίο, με απόφαση των διδασκόντων} όπου εντάσσονται κανονικά. Ειδικότερα το πρόγραμμα διαμορφώνεται ως εξής:

Μαθήματα εντατικής παρακολούθησης (18-22 ώρες)

14 ώρες ελληνικά

4 ώρες μαθηματικά

4 ώρες στοιχεία από τα υπόλοιπα μαθήματα

Μαθήματα κοινής παρακολούθησης (7-13 ώρες)

Τάξεις	Α΄	Β΄	Γ΄
Μαθηματικά	4	4	4
Ξένη Γλώσσα	6	5	5
Πληροφορική-Τεχνολ.	2	2	1
Φυσική Αγωγή	3	3	2
Αισθητική Αγωγή	1	2	2
Οικιακή Οικονομία	1	2	-
ΣΕΠ	-	-	1

Στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση λόγω της ιδιομορφίας του σχολικού προγράμματος ο σύλλογος διδασκόντων του σχολείου αποφασίζει με ποια τάξη/-εις και με ποιο τμήμα/-τα μπορεί να συνδεθεί η Τάξη Υποδοχής, ώστε οι μαθητές τους να συνδιδάσκονται τα μαθήματα Φυσικής Αγωγής, Καλλιτεχνικών, Τεχνολογίας και Μαθηματικών ή τουλάχιστον ένα από αυτά. Οι Τ.Υ. πρέπει να λειτουργούν κατά τάξη. Σε αντίθετη περίπτωση θα αιτιολογείται εγγράφως από το Διευθυντή του σχολείου η παρέκκλιση από τον κανόνα λειτουργίας των Τ.Υ.

Πρόγραμμα σπουδών Τ.Υ.Π

Στο πρόγραμμα αυτό οι μαθητές/τριες παρακολουθούν στις "κανονικές" τάξεις του σχολείου, ενώ παράλληλα έχουν γλωσσική και μαθησιακή υποστήριξη. Η υποστήριξη προβλέπει:

- α. Εσωτερική διαφοροποίηση της διδασκαλίας με εξατομικευμένη υποστήριξη των μαθητών για την ανάπτυξη των αναγκαίων γλωσσικών δεξιοτήτων τους ενώ συμμετέχουν στις εκπαιδευτικές δραστηριότητες της "κανονικής" τάξης με τον εκπαιδευτικό που είναι υπεύθυνος για τη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας (συνεργατική διδασκαλία).
- β. Εξωτερική διαφοροποίηση της διδασκαλίας: Συνέχιση της εντατικής διδασκαλίας της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας από τους ειδικούς εκπαιδευτικούς.

γ. Το μάθημα της γλώσσας και κουλτούρας της χώρας προέλευσης είναι προαιρετικό και εφόσον υπάρξει ικανός αριθμός μαθητών (7-15) διδάσκεται για 4 ώρες την εβδομάδα εκτός του ωρολογίου προγράμματος στην περίπτωση που η τάξη έχει πλήρες ωρολόγιο πρόγραμμα. Για την παρακολούθηση του μαθήματος αυτού χορηγείται στο τέλος του διδακτικού έτους σχετική βεβαίωση.

Προετοιμασίες για ίδρυση και λειτουργία Τάξεων Υποδοχής και Φροντιστηριακών Τμημάτων

1. Τάξη Υποδοχής I

- Με διαπιστωτικό test ανιχνεύεται το επίπεδο ελληνομάθειας του μαθητή. Στη συγκεκριμένη περίπτωση διαπιστώνεται ότι ο μαθητής έχει ελάχιστη ή μηδενική γνώση της ελληνικής γλώσσας με αποτέλεσμα η κατανόηση και παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου να είναι ανεπαρκείς σε όλες τις κοινωνικές και εκπαιδευτικές περιστάσεις.
- Επιζητείται δήλωση του γονέα ότι επιθυμεί να παρακολουθήσει το παιδί του Τάξη Υποδοχής I. Σε αντίθετη περίπτωση παραπέμπεται το θέμα στην ομάδα ψυχοκοινωνικής στήριξης και
- Ανατίθεται η διδασκαλία σε διδακτικό προσωπικό, κατά προτίμηση εξειδικευμένο στη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας.
- Εξασφαλίζεται έγκαιρα κατάλληλο διδακτικό υλικό

2. Τάξη Υποδοχής II

Οι Τ.Υ. II αφορούν μαθητές αλλόγλωσσους οποιασδήποτε τάξης της Α/θμιας ή Β/θμιας Εκπ/σης.

- Με διαπιστωτικό test ανιχνεύεται το επίπεδο ελληνομάθειας του μαθητή. Στη συγκεκριμένη περίπτωση ότι είναι μέτριο, δηλαδή παρουσιάζει μια ασταθή επάρκεια στην ελληνική γλώσσα με αποτέλεσμα να λειτουργεί ανεπαρκώς στο σύνολο του σχολικού αναλυτικού προγράμματος.

- Επιζητείται δήλωση του γονέα ότι επιθυμεί να παρακολουθήσει την Τάξη Υποδοχής II. Σε περίπτωση διαφωνίας του, το θέμα παραπέμπεται στην ομάδα ψυχοκοινωνικής στήριξης.
- Στις διδακτικές διαδικασίες Τ.Υ. μπορεί να συμμετάσχει και δίγλωσσος εκπαιδευτικός.

Η απόφαση για την ένταξη μαθητή σε Τάξη Υποδοχής I ή II λαμβάνεται από το σύλλογο διδασκόντων σε συνεργασία με το αρμόδιο σχολικό σύμβουλο, αφού συνεκτιμήσουν τα διαγνωστικά tests και λάβουν υπόψη τη σχετική εισήγηση των ειδικών επιστημόνων (ψυχολόγου ή/και κοινωνικού λειτουργού) που παρακολουθούν τη διαδικασία σχολικής προσαρμογής του συγκεκριμένου μαθητή, εφόσον ο θεσμός της ψυχοκοινωνικής υποστήριξης λειτουργεί στην εκπαιδευτική περιφέρεια.

3. Φοίτηση σε Φροντιστηριακό Τμήμα (Φ.Τ.)

Το πρόγραμμα των Φ.Τ. παρακολουθείται από μαθητές παλιννοστούντες ή αλλοδαπούς που είτε δε φοίτησαν σε Τ.Υ. I ή/και II και αντιμετωπίζουν γλωσσικές δυσκολίες είτε εντάχθηκαν στα υποστηρικτικά γι' αυτούς μέτρα και παρακολούθησαν τα σχετικά μαθήματα αλλά εξακολουθούν να δυσκολεύονται γλωσσικά κατά την ένταξή τους στην "κανονική" τάξη. Η λειτουργία των Φ.Τ. πραγματοποιείται εκτός σχολικού ωραρίου.

4. Λειτουργία Φ.Τ.

Ο μικρότερος αριθμός μαθητών με τον οποίο δημιουργείται Φροντιστηριακό Τμήμα είναι ο 3 και ο μεγαλύτερος 8. Μαθητές ευρύτερων περιοχών μπορούν να εγγράφονται στο ίδιo σχολείο, με τη σύμφωνη γνώμη των γονέων τους και των διευθυντών των σχολικών μονάδων, μετά από έγκριση του προϊσταμένου Διεύθυνσης ή Γραφείου Εκπαίδευσης, ώστε να εξασφαλίζεται ικανός αριθμός μαθητών για την ίδρυση Φροντιστηριακού Τμήματος. Επίσης μπορούν να ιδρύονται Φ.Τ. σε σχολικές μονάδες και να φοιτούν σε αυτά μαθητές των πλησιέστερων σχολείων, αφού εξασφαλιστεί έγκριση των γονέων τους. Στο Φ.Τ. παρέχεται υποστηρικτική διδασκαλία μέχρι 10 ώρες την εβδομάδα από τις οποίες οι 2 διατίθενται για μελέτη.

5. Πρόγραμμα σπουδών Φροντιστηριακού Τμήματος

Διδάσκονται τα μαθήματα στα οποία ο σύλλογος διδασκόντων κρίνει ότι οι αλλόφωνοι μαθητές αντιμετωπίζουν δυσκολίες γλωσσικές ή και μαθησιακές. Επίσης γίνεται μελέτη και προετοιμασία των μαθητών για τα μαθήματα της επόμενης μέρας 2 ώρες την εβδομάδα (σύνολο 10). Η κατανομή των ωρών διδασκαλίας κατά μάθημα, οι ώρες λειτουργίας του Φ.Τ., καθώς και η χρήση διδακτικού υλικού, καθορίζονται από το σχολικό σύμβουλο σε συνεργασία με το σύλλογο διδασκόντων.

6. Έναρξη λειτουργίας των Τ.Υ. και Φ.Τ.

Οι αρμόδιες Διευθύνσεις Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις λειτουργίας Τάξεων Υποδοχής Ι ή και ΙΙ και Φροντιστηριακών Τμημάτων, φροντίζουν ώστε η έναρξη λειτουργίας των Τάξεων Υποδοχής και των Φροντιστηριακών τμημάτων να γίνεται το αργότερο την 1η Οκτωβρίου. Για το λόγο αυτό, στο τέλος του διδακτικού έτους υποβάλλονται από τις σχολικές μονάδες α) τεκμηριωμένες προτάσεις για ίδρυση και λειτουργία Τ.Υ., β) στοιχεία που αφορούν μαθητές που πρέπει να παρακολουθήσουν τις Τ.Υ. Ι ή ΙΙ αλλά η υλικοτεχνική υποδομή του σχολείου δεν επιτρέπει την εφαρμογή του προγράμματος Τ.Υ. έκθεση λόγων αδυναμίας υλοποίησης του προγράμματος Τ.Υ. Μετά το πρώτο δεκαήμερο του Σεπτεμβρίου υποβάλλονται στις αρμόδιες Δ/νσεις Εκπ/σης σχετικά συμπληρωματικά στοιχεία.

7. Διδακτικό προσωπικό

Α. Στις Τάξεις Υποδοχής διδάσκουν μόνιμοι εκπαιδευτικοί, που βρίσκονται στη διάθεση του οικείου Περιφερειακού Υπηρεσιακού Συμβουλίου ή που αποσπώνται για το σκοπό αυτό, όπως και αναπληρωτές ή ωρομίσθιο» εκπαιδευτικοί. Στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση διδάσκουν με πλήρες ωράριο και στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση με πλήρες ωράριο ή για τη συμπλήρωση του κανονικού τους ωραρίου. Οι ωρομίσθιοι εκπαιδευτικοί προσλαμβάνονται με απόφαση του οικείου προϊσταμένου Δ/νσης Εκπαίδευσης και διδάσκουν με ωράριο που καθορίζεται από τη σύμβαση πρόσληψής τους.

Στις Τάξεις Υποδοχής διδάσκουν κατά πρώτο λόγο διαθέσιμοι εκπαιδευτικοί του ίδιου σχολείου, εφόσον το επιθυμούν και έχουν τα απαραίτητα για το έργο αυτό προσόντα.

Β. Η εξειδίκευση στη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας, η άριστη γνώση της ελληνικής για την περίπτωση των αλλοδαπών εκπαιδευτικών, η πολύ καλή γνώση ξένης γλώσσας και κατά προτίμηση της χώρας προέλευσης των μαθητών, η παρακολούθηση σχετικών σεμιναρίων, η προηγούμενη διδακτική εμπειρία σε Τάξεις Υποδοχής ή Φροντιστηριακά Τμήματα λογίζονται ως προσόντα επιλογής για την ανάθεση διδασκαλίας.

Γ. Στα Φροντιστηριακά Τμήματα διδάσκουν μόνιμοι ή αναπληρωτές εκπαιδευτικοί της ίδιας ή, αν αυτό δεν είναι δυνατό, άλλης σχολικής μονάδας, για συμπλήρωση του διδακτικού τους ωραρίου ή με ωριαία αντιμισθία.

Σε περίπτωση που δεν είναι δυνατή η διδασκαλία από εκπαιδευτικούς των παραπάνω κατηγοριών, προσλαμβάνονται αδιόριστοι εκπαιδευτικοί ως ωρομίσθιοι και αν αυτό δεν είναι δυνατό, ιδιώτες εκπαιδευτικοί που διαθέτουν τα απαραίτητα προσόντα, ως ωρομίσθιοι.

Δ. Για κάλυψη ειδικών αναγκών και συγκεκριμένα για τη διδασκαλία της γλώσσας και του πολιτισμού της χώρας προέλευσης μπορούν να προσλαμβάνονται ως ωρομίσθιοι κατά σειρά προτεραιότητας:

1. Αδιόριστοι εκπαιδευτικοί που διαθέτουν τα προσόντα διορισμού στην ελληνική εκπαίδευση και είναι αποδεδειγμένα γνώστες της γλώσσας (διαθέτουν σχετικό τίτλο) και του πολιτισμού της χώρας προέλευσης των μαθητών (λόγω διαμονής τους σ' αυτή).

2. Ελλείψει αυτών εκπαιδευτικοί, έλληνες ή αλλοδαποί, που γνωρίζουν επαρκώς την ελληνική και είναι αποδεδειγμένα γνώστες της γλώσσας της χώρας προέλευσης των μαθητών

Ε. Η πρόσληψη των εκπαιδευτικών της παραγράφου Δ, εδάφ. 1,2 πραγματοποιείται με απόφαση του Νομάρχη ύστερα από πρόταση του αρμόδιου περιφερειακού συμβουλίου και έγκριση του Υπουργείου Παιδείας.

ΣΤ. Για κάλυψη των ειδικών αναγκών που αναφέρονται στις παραγράφους Γ και Δ μπορεί με οικονομική στήριξη άλλων δημόσιων φορέων και οργανισμών που εμπλέκονται στη διαδικασία της διαπολιτισμικής να προσληφθούν με έγκριση του αρμόδιου περιφερειακού υπηρεσιακού συμβουλίου εκπαιδευτικοί, ψυχολόγοι και κοινωνικοί λειτουργοί για τις Τάξεις Υποδοχής και τα Φροντιστηριακά Τμήματα, εφόσον διαθέτουν τα προσόντα που καθορίστηκαν στις αντίστοιχες παραγράφους (Γ και Δ).

Z. Με ευθύνη των Σχολικών Συμβούλων και των αρμόδιων υπηρεσιών οργανώνονται επιμορφωτικά σεμινάρια, τα οποία οφείλουν να παρακολουθούν όσοι εργάζονται με οποιαδήποτε σχέση εργασίας σε Τ.Υ. ή σε Φ.Τ.

Στο τέλος της σχολικής χρονιάς με ευθύνη των Σχολικών Συμβούλων οργανώνονται συναντήσεις για τον απολογισμό και την αξιολόγηση της λειτουργίας των Τ.Υ. και των Φ.Τ. και τη διατύπωση προτάσεων.

8. Εποπτεία - Παιδαγωγική Καθοδήγηση

Ο Διευθυντής της σχολικής μονάδας και ο οικείος προϊστάμενος έχουν τη φροντίδα και την ευθύνη για τη διευκόλυνση των μαθητών αυτών στην ένταξη τους στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα αλλά και για την τήρηση του ωραρίου λειτουργίας των Τ.Υ. και των Φ.Τ. Σε περίπτωση που οι σχολικές συνθήκες ή ο αριθμός των μαθητών αυτών δεν επιτρέπουν την ίδρυση και λειτουργία Τ.Υ. ή Φ.Τ. πρέπει να καταβληθεί προσπάθεια ώστε οι μαθητές αυτοί να υποστηριχθούν γλωσσικά και μαθησιακά.

Την ευθύνη για την κατάρτιση εξειδικευμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων, την έκδοση σχολικών βιβλίων προσαρμοσμένων στις ανάγκες των μαθητών που φοιτούν σε ΤΥ και ΦΤ, καθώς και την παραγωγή κατάλληλου εποπτικού υλικού έχουν το ΙΠΟΔΕ και το Π.Ι. Ο Σχολικός Σύμβουλος έχει την ευθύνη της επιστημονικής και παιδαγωγικής καθοδήγησης των εκπαιδευτικών καθώς και της σύνταξης και εφαρμογής προγραμμάτων διδασκαλίας και χρήσης του εποπτικού υλικού σε συνεργασία πάντοτε με το διδακτικό προσωπικό. Στο τέλος του διδακτικού χρόνου οι διευθυντές των σχολείων υποβάλλουν εκθέσεις στο Σχολικό Σύμβουλο και στον Προϊστάμενο της αρμόδιας Διεύθυνσης ή Γραφείου Εκπ/σης, τις οποίες συντάσσουν οι εκπαιδευτικοί που εφάρμοσαν τα προγράμματα. Οι Σχολικοί Σύμβουλοι αποδελτιώνουν, κωδικοποιούν τα προβλήματα και τις προτάσεις και υποβάλλουν συνοπτική έκθεση στην αρμόδια υπηρεσία του ΥΠΕΠΘ, το ΙΠΟΔΕ και το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

9. Διοικητικές ρυθμίσεις

Με εγκύκλιο θα ρυθμιστούν θέματα που αφορούν:

Α) την αξιολόγηση των μαθητών.

Β) την φοίτηση μαθητών σε Τ.Υ. ή Φ.Τ.

Γ) τα διαγνωστικά εργαλεία για την πορεία ελληνομάθειας του μαθητή και το γνωστικό επίπεδο του.

Δ) τα διαγνωστικά εργαλεία για το πέρασμα από ένα τύπο Τ,Υ. στον άλλο.

Ε) την επιμόρφωση του διδακτικού προσωπικού.

Στ) τις ενέργειες των εκπαιδευτικών οργάνων για την καλή οργάνωση και λειτουργία των Τάξεων Υποδοχής και των Φροντιστηριακών Τμημάτων και την έγκαιρη λειτουργία τους.

Από τη δημοσίευση της παρούσας, παύει να ισχύει οποιαδήποτε άλλη διάταξη, η οποία ρυθμίζει θέματα ίδρυσης και λειτουργίας Τάξεων Υποδοχής και Φροντιστηριακών Τμημάτων.

Η παρούσα απόφαση να δημοσιευτεί στην εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

